

שבוע פרשת שמות

(19 – 25 December 2021)

ט"ו – כ"א טבת תשפ"ב

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֵר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבִרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ דְרָכֶיךָ הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבִינְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבִיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁעְרְךָ לְבִהְמֹתֶךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבִיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפץ ל"חדר ובית של צדקה".

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצִּרְתָּהּ לִי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נַפְשִׁי מִשְׁפַּת־
שֶׁקֶר מִלְשׁוֹן רְמִיָּה: ג מִה־יָתֵן לָךְ וּמִה־יִסִּיף לָךְ
לִשׁוֹן רְמִיָּה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גִּחְלִי
רַתְּמִים: ה אֹיֶה־לִּי כִּי־גִרְתִּי מִשָּׁךְ שְׁכָנָתִי
עִם־אֲהֲלֵי קֶדֶר: ו רַבַּת שְׁכֵנֵה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׁוֹנָא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הִמָּה
לְמַלְחָמָה:

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֲיִנִי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין
יָבֹא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אֶל־יָתֵן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֶל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכְבֶּה וַיְרַח בְּלִילָהּ: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתֶךָ וּבֹאֲךָ
מִכַּעֲתָה וְעַד־עוֹלָם:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב טבת, ה'תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

הווי"ח אי"א נו"מ בצרכי ציבור בעל מדות

תרומיות, ענף עץ אבות וכו' מהרש"ז שי

שלום וברכה!

נוסף על המברק ששלחתי לכבודו, אודה לו עוה"פ בעד המברק ששלח לי בענין התראות עם מר קול שי.

מר קול ביקרני, ומוסג"פ העתק מכתבי אליו.

רצוני לציין אשר בשעת ביקורו של מר קול הכרתי בו שטרם בואו אלי כבר הוכן והוזמן ביחס טוב להענינים שעליהם נדברנו, ועתה נוכחתי מהמברק ששלח לי כבודו אשר השפעתו היתה עליו לטובה. והנני מקוה כי התוצאות הטובות שתצאנה לפועל תביאינה לו נחת רוח ושביעת רצון.

נשען על פסק תורתנו אשר מצוה גוררת מצוה, הנני בטוח אשר גם להבא יושיט לנו עזרתו במידה ההולכת וגדלה בכל המקצועות דתנועתנו - בלשון מדבר בעדינו, וכפתגם רז"ל זרוק חוטרך לאוירא אעיקרי קאי, עיקרי תרתי משמע - שורש, ועיקר ופנימיות החוסר, והא בהא תליא.

מובן מאליו אשר מה שכתבתי בסיום מכתבי למר קול בנוגע להאחריות וכן בנוגע להזכות והכוחות שנתונים מלמעלה, הנה מכיון שמתאימים למר קול, מכל שכן שמתאימים הדברים לכבודו אשר בידו להשפיע על מר קול וחבריו להשתמש בכוחותיהם בכיוון הרצוי ובמידה המלאה.

בפ"ש וברכה.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קכ, קכא ג
- (ג) מאמר ד"ה ואלה שמות שבת פרשת שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה ה
- (ד) שיחת ש"פ שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה יב
- (ה) לקוטי-שיחות פרשת שמות כרך טז, א כא
- (ו) לקוטי-שיחות פרשת שמות כרך טז, ב כט
- (ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל לג
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שמות לד
- (ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שמות לה
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שמות עא
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת שמות עב
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת שמות פב
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם פה
- (כ) מסכת מגילה עם ביאורים מדף ז עד דף יג. קפב
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים אדמו"ר הזקן ריב
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן ריג
- (כג) לקוטי תורה המשך להבין ענין הטעם אדמו"ר הזקן רטז
- (כד) תורת חיים אדמו"ר האמצעי רכ
- (כה) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך אדמו"ר ה"צמח צדק" רכא
- (כו) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש רכד
- (כז) ספר המאמרים – המשך תער"ב אדמו"ר מוהר"ש"ב רכה
- (כח) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם) אדמו"ר מוהר"ש"צ רכו
- (כט) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק אדמו"ר מוהר"ש"צ רכט
- (ל) ספר הזכרונות פרק פח רל
- (לא) אגרות קודש אדמו"ר מוהר"ש"צ רלה
- (לב) חומש לקריאה בציבור רלו
- (לג) קריאת התורה למנחת שבת-קודש רמה
- (לד) לוח זמנים לשבוע פרשת שמות רמו
- (לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש רמז
- (א) שיעורי רמב"ם
- (יד) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת שמות פח
- (טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת שמות קמט
- (טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת שמות קסו
- (יז) נביאים וכתובים יחזקאל פרק טו-טז, נחמיה פרק ט קסט
- (יח) משניות – מסכת עוקצים/ברכות ביאור קהתי קעא
- (יט) עין יעקב מסכת יומא קפ

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הנקודה הכי פנימית ועצמית של עצם החיים שלו **שְׁלֹמֶעֱלָה מַכּוּחַ** 43
הַגְּלוּיִים שכן יש להבדיל בין עצם הנפש ועצמיות החיות לכוחות פרטיים 44
 שפועלים בצורה גלויה (בדרך כלל הכוונה בעיקר למוחין ולמידות, כוחות 45
 השכל והרגש), וה'עצמיות' היא למעלה מהכוחות הגלויים, **וְכַדְמוּכַח** 46
 קיימת הוכחה לקשר של השם לעצם 47
 המהות ועצם החיות (ולא רק לפרטים 48
 ולכוחות הגלויים) **מִזָּה שְׁעַל-יְדֵי** 49
זֶה שְׁקוֹרָאִים אֶת הָאָדָם 50
בְּשֵׁמוֹ מְעוֹרְרִים אוֹתוֹ 51
מִהֲתַעֲלָפוֹתוֹ, שְׁהִיא הַתַּעֲלָפוֹת 52
סְלוּק הַסְתַּלְקוֹת וְהַעֲלָם שֶׁל הַחַיּוֹת 53
הַגְּלוּיָה הבאה לידי ביטוי בפרטים, כי 54
 כאשר אדם מתעלף עצם החיות שלו 55
 נשארת בעינה אלא שהיא מסולקת 56
 ונעלמת, **כִּי הַקְּרִיאָה בְּשֵׁם** 57
מְעוֹרְרַת אֶת עַצְמוֹ הַחַיּוֹת כֹּי 58
 והרי זו הוכחה שהשם קשור בעצם 59
 החיות, כאמור. 60

וְלִכֵּן כיוון שהשם לא קשור רק בפרט 61
 כזה או אחר של חיי האדם וכזה כזה 62
 או אחר אלא בעצם מהותו ועצמיותו 63
 החיות שלו **נִקְרָא הָאָדָם בְּאוֹתוֹ** 64
שֵׁם בְּמִשְׁךָ כֹּל יְמֵי חַיָּו, 65
לְמִרְוֹת הַשִּׁנּוּי הַגִּידוּל 66
וְהַתַּפְתָּחוֹת שְׁנֻעִשִׁים 67
בְּכַחוֹתֵי הַגְּלוּיִים בְּמִשְׁךָ כֹּל 68
שְׁנֻתָיו וכמובן יש הבדלים בין 69
 מצבו של האדם כשהוא ילד קטן 70
 למצבו כשהוא מבוגר (**שְׁנָה גַם** 71
מִלְשׁוֹן 'שִׁנּוּי' 10 כך ששנים 72
 נוספות קשורות גם בשנויים). 73

וּמִזָּה מהמבואר לעיל אודות שם 74
 האדם שיש לו קשר ושייכות לעצם 75
 מהותו ועצמיותו חיו **מוֹכֵן גַם** 76
בְּנוֹגַע לְעֻנֵּן הַחֲבָה של הקדוש- 77
 ברוך-הוא לבני ישראל **שְׁמַתְגָּלִית** 78
עַל-יְדֵי שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, 79
שְׁנוֹסָף עַל הַחֲבָה שהקדוש- 80
 ברוך-הוא מחבב את בני ישראל **מִצַּד** 81
הַמַּעֲלָה הַפְּרִטִית שְׁכָכַל אֶחָד 82
מִיִּשְׂרָאֵל שָׁבָה כל אחד הוא 83
הַחֲבָה מִצַּד הָעֵצָם דְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁזָהוּ ה"חֶלֶק אֱלֹקָה 84

וְגַם עַל-יְדֵי-זֶה באמצעות השמות 1
 שלהם **הֵם מְשַׁפְּעִים לְמִטָּה,** וכפי **בְּחִינַת הַהֲשָׁפָעָה** בהתאם 2
 לסוג ועניין השפע הבא באמצעות כל כוכב וכוכב - **כָּךְ הוּא הַשֵּׁם שֶׁל** 3
 אותו כוכב בפרט, **וְלִכֵּן יֵשׁ שְׁמוֹת לְכּוֹכָבִים, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה הוֹדוֹת** 4

לשמותיהם **מְפֻרָּסִם עֲנִינָם** 5
בְּעוֹלָם שְׁמָהּ בְּאוֹת כָּל 6
הַהֲשָׁפָעוֹת לְמִטָּה. 7
וּמִזָּה המבואר לעיל אודות הכוכבים 8
 ושמותיהם ששמו של כל כוכב קשור 9
 לפעולתו והשפעתו **מוֹכֵן גַם** 10
בְּנוֹגַע לְשְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, 11
שְׁנִקְרָאִים עַל שֵׁם פְּעוּלָתָם, 12
כְּמוֹ רְאוּבֵן, עַל שֵׁם "כִּי רָאָה 13
"ה" 6, **בְּחִינַת רְאוּבֵן** עבודת ה' 14
 בדרכה של ראיית אלוקות. **וְשְׁמִעוֹן,** 15
עַל שֵׁם "כִּי שָׁמַע ה" 7, 16
בְּחִינַת הַשְּׁמִיעָה עבודת ה' 17
 בדרכה של שמיעה באלוקות (שהיא 18

למטה מראייה). **וְעַל-דִּרְדֵּר-זֶה** 19
בְּכָל פְּרִטֵי הַשְּׁמוֹת, של כל שאר 20
 השבטים **שְׁעִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם** 21
הַשְּׁלִיחוֹת הַפְּרִטִית הַמִּיּוּחָדָת 22
וְהַמְסוּיִמִּת שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד 23
מִיִּשְׂרָאֵל שְׁצָרִיף הוא בפרט 24
 לפעול לְמִטָּה. 25

אֲמָנָם נוֹסָף לְכָךְ שְׁפָרְטִי 26
הַשְּׁמוֹת מוֹרִים עַל פְּרִטֵי 27
עֲנִינֵי הַהֲשָׁפָעָה העובדים דרך 28
 הנקרא בשם זה בפרט כו', כמבואר 29
 לעיל, **הָרִי יִשְׁנֵה גַם כָּלִלוֹת עֲנֵן** 30
הַשֵּׁם שְׁקָשׁוּר עִם הָעֵצָם 31
 העצמיות והמהות של הדבר (הכוכב 32
 שדרכו עובר השפע או השבט או 33
 האדם הפרטי הנקראים כל אחד בשם 34
 פרטי מסויים לא רק בגלל ההשפעה 35
 הפרטית הקשורה בהם אלא גם בגלל 36
 הקשר והשייכות של השם עם עצם 37
 המהות) **שְׁלֹמֶעֱלָה מִהֲתַחֲלָקוֹת** 38
לְפָרְטִים 8, 'ה'עצם' הוא נקודה אחת 39
 עצמית שלא מתחלקת לפרטית שונים 40
 כי ההתחלקות לפרטים היא ירידה לגבי 'ה'עצם' הנעלה מכדי לרדת ולהתבטא 41
 בפרטים מסוימים **וְכַדְמוּכַח שְׁשֵׁם הָאָדָם קָשׁוּר עִם עַצְמוֹ הַחַיּוֹת** 42

(6 ויצא כט, לב. 7 שם, לג. 8) בכל הבא לקמן - ראה לקו"ש ח"ו ע' 8 ואילך (ממאמר זה). (9 ראה ד"ה בעצם היום הזה תש"א פ"א (סה"מ תש"א ע' 82). מן המיצר תש"ט פ"א (סה"מ תש"ט ע' יז). (10 עבודת הקודש ח"ד פ"ט. אוה"מ מקץ שלח, סע"ב. 11) תניא רפ"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ממעל ממש"11, נקודת הנהרות, שאצל כל בני ישראל
2 בשנה, אותה בחינה שנשמה היהודית שעליה אומר אדמו"ר הזקן בספר
3 התניא פרק "לב" שמבחינתה אין הבדלים וחילוקי דרגות בין הנשמות אלא
4 "כולן מתאימות כל הנשמות שוות ואב אחד לכולנה"12 ולכל
5 הנשמות יש שורש ומקור משותף אחד
6 באלוקות, ורק בדרגות של הנשמה
7 שלמטה מה'עצם' יש הבדלים וחילוקי
8 דרגות.
9 (ג) והענין בזה, התוכן הפנימי של
10 המבואר לעיל אודות הקשר של השם
11 ל'עצם' החיות והמציאות של האדם
12 הוא שבקריאה בשם מתבטאת
13 האהבה העצמית של
14 הקדוש-ברוך-הוא לבני
15 ישראל שהיא אהבה שקשורה לעצם
16 המהות והמציאות של כל אחד מבני
17 ישראל ולא לפרטים שבהם יש חילוקי
18 דרגות. ויובן התוכן של ביטוי
19 האהבה העצמית של הקדוש-ברוך-הוא
20 באמצעות הקריאה לבני ישראל
21 בשמות מענין האהבה העצמית
22 של ההורים לבנם
23 (שנשתלשלה והיא בדוגמת
24 האהבה העצמית של
25 הקדוש-ברוך-הוא לבני
26 ישראל13 בהתאם לכלל שכל
27 העניינים הקיימים בעולם הזה
28 נשתלשלו משורש ומקור רוחני עליון,
29 ולכן למרות ריחוק הערך בין המקור
30 העליון למציאות הנשמת, עדיין יש
31 להם דימיון מסוים (שורשים),
32 שהחבה שמבטאים ההורים
33 לבנם על-ידי הקריאה בשמו
34 (ובפרט על-ידי הסלסול
35 בשם והוספת כינוי כו' שהם
36 דברים שנועדו 'לייפות' את השם
37 ולהדגיש אותו ואת ענין החיבה)
38 היא בעומק יותר מאשר
39 החבה של ההורים לבנם
40 שמתבטאת על-ידי נתינת
41 מתנה, או על-ידי דבור דברי
- אהבה, ואפילו על-ידי חבוק ונשוק. וטעם הדבר שהקריאה בשם
מבטאת חיבה יותר מאשר מתנה, דיבורים של אהבה וחיבוק ונישוק, אף שכל
אלה הם בהחלט ביטויים של אהבה, הוא דהנה, נתינת מתנה ודבור
דברי אהבה, הרי זה תלוי בגיל ובהכנת הילד, כי פאשר
נותנים לילד גדול מתנה
שמתאימה לילד קטן, הנה
לא זו בלבד שאין זה מבטא
ענין של חבה, אלא אדרבה,
זה מבטא הפך החבה. וכן
לאידך גיסא, שפאשר נותנים
לילד קטן מתנה שמתאימה
לילד גדול, שגם במקרה זה
המתנה לא מתאימה למקבל, אין זה
מבטא ענין של חבה14. וכן
בנוגע לדברי אהבה, שדוקא
פאשר הם לפי ערך וההכנה
של הבן, אזי מבטאים ענין
החבה ואילו דברים שלמעלה
מהשגתו לא נקלטים אצלו ואינם
אמצעי לבטא את החיבה אליו. וכיון
שמתנה ודברי חבה, שהם
הכלים האמצעים שעל-ידם
מתבטאת החבה, הם מדוידים
כיוון שצריכים להיות בהתאמה לפי
הגיל וההכנה של הבן, הרי
מוכן שגם החבה שמתבטאת
על-ידם היא במדידה, במידה
מוגבלת, ובמילא אין זו
האהבה העצמית לעצם המהות
והמציאות של הבן, שאינה
מדודה ואינה מוגבלת לפי שכלו
כו'. ואפילו האהבה והחבה
שמתבטאת על-ידי חבוק
ונשוק, ששייכים הן לקטן
והן לגדול באותה מידה, ומאחר
שבוה אין צורך בהתאמה לפי הגיל
וההכנה של הבן, לכאורה זהו ביטוי
לאהבה העצמית הבלתי מוגבלת, מכל
מקום גם זה ביטוי חיבה מוגבל, כי
הרי15 חבוק ונשוק שייכים
דוקא בשעה שהאהוב נמצא

(12) שם רפ"ב. (13) וכן האהבה עצמית שמהבן להוריו, שרשה היא אהבת כנס"י להקב"ה - ראה לקו"ש שם הערה 33 (מד"ה אתה אחד תשכ"ט). (14) להעיר מפיה"מ להרמב"ם ר"פ חלק ד"ה וכת חמישית. (15) לשלימות הענין - ראה שיחת ש"פ וארא תשכ"ט (נדפסה בהוספה ללקו"ש ח"ו בסופו (ע' 413 ואילך)).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בסמיכות ובקרוב מקום לאוהב, ומזה מוכח שגם הם אינם
2 מבטאים עדין את האהבה העצמית ממש, שאינה מדודה
3 ומוגבלת במקום. ויתרה מזה, ביטוי החבה על-ידי חבוק
4 ונשוק שיף דוקא פאשר האהוב הוא ער (ולא שיף לבטא
5 אותה בשעה שהוא ישן כי
6 כאשר הוא ישן ואינו מודע לחיבוק,
7 אזי החיבוק לא מבטא כלום לגביו).
8 ומזה מוכן עוד יותר שאין זה
9 עצם האהבה ממש, שהרי
10 בעצם האהבה אין חילוק בין
11 ער לישן. מה שאין-כן בנוגע
12 לאהבה שמתבטאת על-ידי
13 הזכרת השם של הבן האהוב,
14 הרי רואים במוחש שאין בה
15 מדידות והגבלות, והיגיו,
16 שאין נפקא מינה אין הכול אם
17 האהוב נמצא בקרוב מקום
18 או ברחוק מקום, ומכל-שכן
19 שאין נפקא מינה אין הכול אם
20 הוא חכם (שהרי בכל מצב
21 שבו נמצא הבן, מבטאים
22 החבה על-ידי הקריאה
23 בשמו), כי על-ידי הזכרת
24 השם מתבטאת האהבה
25 העצמית הקשורה עם עצם
26 הבן, למעלה מציוורים והגדרות
27 כאלה ואחרות, ובכל מקום ובכל מצב
28 הקריאה בשם היא ביטוי לאהבה
29 העצמית.
30 וזהו גם ענין קריאת שמות
31 בני ישראל על ידי הקדוש-ברוך-
32 הוא, שפזה מתבטאת האהבה
33 העצמית של הקדוש-ברוך-
34 הוא לבני ישראל שאינה
35 קשורה עם מעלות פרטיות
36 של היהודי הפרטי הנקרא בשם זה,
37 אלא עם העצם של בני
38 ישראל, עצם המהות שלהם
39 כיהודים שיש להם נשמה אלונית
40 שישנו בהם בשלמות בכל
41 מעמד ומצב, עצם נקודת היהדות
42 היא תמיד בשלימות, יהיה אשר יהיה
- ממדם ומצבם הרוחני, וה'עצם' הוא בשלימות לא רק בעמדם בהר
סיני בעת מתן-תורה שהוא כמובן מעמד ומצב נעלה מאד, או
אפילו בשבתם במיטב הארץ¹⁶ של ארץ מצרים, כמו בארץ
גושן, באופן ד'ויאחזו בה גו'¹⁷ שגם זה מצב נעלה וטוב, אלא
גם בהיותם בארץ מצרים
עצמה (בהמשך הכתוב "ואלה
שמות בני ישראל הבאים
מצרימה"), ששם היו במעמד ומצב
ד'הללו עובדי עבודה-זרה
והללו כו'¹⁸, עד כדי כך שהיו
דומים לגויים המצריים, ואף-על-
פי-כן "להחליפם באומה
אחרת אי-אפשר" כו'¹⁹, ועצם
הקשר בין הקדוש-ברוך-הוא ובני
ישראל לא נפגם שזהו כי הקשר הזה
הוא מצד ה'עצם' ואינו תלוי
בפרטים כאלה ואחרים כו'. ועל-
ידי קריאת שמות בני ישראל
על ידי הקדוש-ברוך-הוא מתעורר
ומתגלה ה'עצם' של נשמות בני
ישראל כו', וכמשל הקריאה
בשם האדם שעל-ידי-ה
מעוררים אותו מהתעלפותו
שבוה מעוררים ומגלים את נקודת
העצם של חייו (פנ"ל סעיף ב).
וכידוע גם בנוגע להתגלות
הבעל-שם-טוב, שאז בתקופה
שבה נולד הבעל-שם-טוב היו
כללות בני ישראל במעמד
ומצב רוחני של התעלפות, ולא רק בעמדם בהר סיני בעת מתן-תורה, או
אפילו בשבתם במיטב הארץ¹⁶, כמו בארץ
גושן, באופן ד'ויאחזו בה גו'¹⁷, אלא גם בהיותם בארץ מצרים (בהמשך
הכתוב "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה"), ששם היו במעמד ומצב
ד'הללו עובדי עבודה-זרה והללו כו'¹⁸, ואף-על-פי-כן "להחליפם באומה
אחרת אי-אפשר" כו'¹⁹, שזהו מצד ה'עצם' כו'. ועל-ידי קריאת שמות בני
ישראל מתעורר ה'עצם' כו', וכמשל הקריאה בשם האדם שעל-ידי-ה
מעוררים אותו מהתעלפותו (פנ"ל סעיף ב). וכידוע גם בנוגע להתגלות
הבעל-שם-טוב, שאז היו כללות בני ישראל במעמד ומצב של התעלפות,

(16) לשון הכתוב - ויגש מז, יא. (17) שם, כז. (18) ראה זח"ב קע, ריש ע"ב. מכילתא בשלח יד, כח. ילקוט ראובני בשלח שם, כז. (19) רות רבה פתיחתא ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְלִידַת הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב, שְׁשֻׁמוֹ יִשְׂרָאֵל, הִיְתָה בְּכַחֲנִית
2 קְרִיאַת שֵׁם יִשְׂרָאֵל כְּדִי לְעוֹרֵר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַתַּעֲלָפוֹתָם
3 כו' 20 וכידוע, הבעל-שם-טוב, מייסד שיטת החסידות, הביא חיות
4 והתלהבות בלימוד התורה וקיום המצוות.
- 5 (ד) וְהָיָה הָאֱהָבָה הַעֲצָמִית
6 שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבָנָי
7 יִשְׂרָאֵל שְׁמֵתִבְטָאָת בְּקִרְיַאת
8 הַשְּׁמוֹת, כַּמְבוֹאֵר לַעֲלֵל בְּאִרְיֻכּוֹת,
9 קְשׁוּרָה גַם עִם עֲנִיָּן הַמִּנְיָן,
10 שְׁזָהוּ שְׁמָנְאָן בְּשֻׁמוֹתָם וְכַפִּי
11 שְׁנוֹכַר בְּתִחִילַת הַמַּאֲמֹר, הַדְּיוּק בִּזְוָה
12 הוּא שְׁלֵגָבִי הַחִיבָה שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
13 הוּא עֲנִיָּן הַקְרִיאָה בִּשְׁם וְעֲנִיָּן הַמִּנְיָן,
14 אִף שְׁנָאִים כְּשֵׁנִי דְּבָרִים שְׁנִיִּים (וְכַמּוֹ
15 שֶׁמִּצְנִי בְּכַתּוּב אֲדוּת הַכּוֹכָבִים,
16 שֶׁהַדְּבָרִים נִזְכָּרִים בְּנִפְרָד – "לְכֹלֶם
17 שְׁמוֹת יִקְרָא" ו"הַמוֹצֵא בַּמִּסְפָּר
18 צָבֵאם") הֵם עֲנִיָּן אֶחָד, כַּפִּי שֶׁמִּשְׁחִיךְ
19 וּמְבַאֵר.
20 וְהָעֲנִיָּן בְּזָה, דְּהִנֵּה, גַם עֲנִיָּן
21 הַמִּנְיָן שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹנֵה
22 וְסוֹפֵר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְשׁוּרָה עִם
23 ה'עֲצָם' שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁהָרִי
24 הַמִּנְיָן הוּא בְּאִפְסָן שְׁכּוֹלֶם
25 נִמְנִים בְּשׁוּה, וְהִנֵּנוּ, שֶׁהַגְּדוֹל
26 שְׁכּוֹלֶם אִינוֹ נִחָשֵׁב יוֹתֵר
27 מֵאֶחָד, וְהַקְטָן שְׁכּוֹלֶם
28 אִינוֹ נִחָשֵׁב פָּחוֹת מֵאֶחָד וְאֵם
29 כֵּן וְדֹא מְדוּבָר עַל ה'עֲצָם', שֶׁהָרִי
30 בְּפִרְטִים וּבְכֹחוֹת הַגְּלוּיִים בְּהַחֲלֵט יֵשׁ
31 הַבְּדִלִים בֵּין 'הַגְּדוֹל שֶׁבְּגְדוּלִים' לִקְטָן
32 שֶׁבְּכֻטִּים. וְכַמּוֹ בְּמִנְיָן שְׁכּוֹלֶם
33 נִפְשׁ שְׁכּוֹלֶם מִצְרִימָה, שְׁיַעֲקֹב
34 אֲבִינוֹ וְשִׁאֵל בֵּין הַכְּנַעֲנִית
35 וְיֹכֶבֶד שְׁנוֹלָה בֵּין הַחֹמֹת,
36 וְכַמּוֹכֵן יֵשׁ הַבְּדִלִים בֵּין מַעֲלָת וּמְדִירָגָת
37 יַעֲקֹב אֲבִינוֹ, וּמַהֲמִדְרָגוֹת שֶׁל שִׁאֵל בֵּין
38 הַכְּנַעֲנִית וְשִׁל יֹכֶבֶד שׁוֹה עֵתָה נִגְלָה,
39 וּבְכָל זֹאת נִמְנֵנוּ בְּשׁוּה, וְיַעֲקֹב אֲבִינוֹ
40 הוּא לֹא יוֹתֵר מֵאֶחָד, וְשִׁאֵל וְיֹכֶבֶד
41 אִינִם פָּחוֹת מֵאֶחָד שְׁזָהוּ לְפִי
42 שְׁמָצֵד עֲצָם הַנִּשְׁמָה כּוֹלֶם
43 שְׁוִים וְנִזְהוּ גַם הַשֵּׁם
- 44 שְׁקוֹדֶם חַג הַשְּׁבוּעוֹת, זְמַן מִתֵּן-תּוֹרָה, קוֹרִין פְּרִשְׁת
45 בְּמִדְבָּר, שֶׁהַתְּחִלָּה וְתִכְנֵה הוּא מִנְיָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כַּמְפּוֹרֵשׁ
46 בְּתוֹרָה בְּאִרְיֻכּוֹת, כִּי הַגִּילּוּי דְּמִתֵּן-תּוֹרָה הוּא מִצְד עֲצָם
47 הַנִּשְׁמָה 21 שְׁבוּה כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁוִים, כַּמְפּוֹרֵשׁ (וְלִכֵּן הוֹצֵרָה לְהִיּוֹת
48 הַמִּסְפָּר שֶׁל שְׁשֻׁמוֹ יִשְׂרָאֵל רִיבּוֹא
49 בְּשִׁעֲת מִתֵּן-תּוֹרָה 22 מְבַלִּי שִׁיחָה
50 חֶסֶר אֲפִילוּ יִהְיֶה אֶחָד וְלֹא הִיָּה אֶפְשֵׁר
51 שִׁיחָה בְּמַעֲלָה וּמְדִירָגָה נַעֲלִית יִיחָשֵׁב
52 לְיוֹתֵר מֵאֶחָד, כִּי בְּעִיָּן זֶה שֶׁל ה'עֲצָם'
53 יֵשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד אֶת מְלוֹא
54 הַחֲשִׁיבוֹת).
55 וְיִתְרָה מִזָּה, שְׁעֲנִיָּן הַמִּנְיָן
56 קְשׁוּרָה עִם ה'עֲצָם' יוֹתֵר
57 מֵאֶשֶׁר עֲנִיָּן הַשֵּׁם שְׁכַמְבוֹאֵר לַעֲלֵל
58 קְשׁוּרָה מֵאֶד עִם ה'עֲצָם', כִּי בְּעִיָּן
59 הַמִּנְיָן אֵין הַתְּחִלָּתוֹת כָּלָל בֵּין
60 הַנִּמְנִים, מֵה'שְׁאִי-בֵּין עֲנִיָּן
61 הַשֵּׁם, שֶׁהָעֲדָר הַהִתְחַלָּתוֹת
62 הוּא רִק בְּאֶדָם עֲצָמוֹ,
63 שְׁכַמְשֵׁף כָּל שְׁנוֹתָיו לְמִרוֹת
64 שֶׁבְּמַחֲלָם עוֹבֵר שִׁנּוּיִים רַבִּים מִקְטָנוֹת
65 לְגְדוּלוֹת נִקְרָא בְּאִתּוֹ שֵׁם
66 (כַּנִּל סְעִיף ב), אֲכָל יֵשׁ
67 הַתְּחִלָּתוֹת בֵּין אֶחָד לְחֵבֵר,וֹ
68 שְׁכָל אֶחָד נִקְרָא בְּשֵׁם מִיּוֹתֵד
69 שְׁמוֹרָה עַל עֲנִיָּנוֹ וְלֹא כּוֹלֶם
70 נִקְרָאִים בְּשֻׁמוֹת זֵהִים, וְנִמְצָא
71 שֶׁהַחֲדוּת בְּעִיָּן הַמִּנְיָן יוֹתֵר נַעֲלִית
72 מֵאֶשֶׁר הַחֲדוּת בְּעִיָּן הַשְּׁמוֹת.
73 וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַחֲלּוּק
74 שְׁכַמְשֵׁף, הַהֲבֵדֵל בֵּין הַשִּׁיכּוֹת שֶׁל
75 הַשֵּׁם לַעֲצָם הַנִּשְׁמָה לְשִׁיכּוֹת שֶׁל
76 הַמִּנְיָן לַעֲצָם הַנִּשְׁמָה שְׁעֲנִיָּן הַמִּנְיָן
77 מוֹרָה עַל מְדִירָגָת הַנִּשְׁמָה כַּפִּי
78 שֶׁהִיא לְמַעֲלָה מֵהַתְּחִלָּתוֹת
79 עִם גּוֹף פְּרָטִי מְסוּיִים,
80 שְׁכַמְדִּירָגָה זֶה שֶׁשְׁוֹרָה בְּשׁוֹרֵשׁ
81 וּמְקוֹר הַנִּשְׁמָה, "כּוֹלֵן מִתְּאִימוֹת
82 וְאֵב אֶחָד לְכּוֹלָנָה" 12, וְאִילוֹ
83 עֲנִיָּן הַשֵּׁם מוֹרָה עַל מְדִירָגָת
84 הַנִּשְׁמָה כַּפִּי שְׁמֵתִלְבֶּשֶׁת בְּגוֹף
85 פְּרָטִי וְלִכֵּן יֵשׁ יִתְרוֹן לְאֶחָדוֹת ("כּוֹלֵן
86 מִתְּאִימוֹת" לֹלָא כָּל הַבְּדִלִים) בְּעִיָּן

(20) ראה כתר שם טוב (קה"ת, תשס"ד) הוספות סימן תיח (ע' תצו ואילך). לקו"ש ח"ב ע' 516 ואילך. (21) ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1022 ואילך. (22) ב"ר פ"ע, ט. דב"ר פ"ז, ח. מכילתא יתרו יט, יא. (23) לקו"ת בהר מא, א. בלק סז, ג.

ש"פ שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המניין לגבי עניין השמות. וְכִידּוּעַ²³ שֶׁהִנָּשְׁמָה לְמַעַלָּה אֵין לָהּ
2 שֵׁם, וְרַק בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה בַּגּוֹף - הִיא מְקַבֵּלַת שֵׁם וְטַעַם
3 הַדָּבָר הוּא מִשּׁוּם שְׂבִיחוֹתָהּ לְמַעַלָּה אֵין הַבְדִּלִים בֵּין נִשְׁמָה אַחַת לַשְּׁנִיָּה וְאֵין
4 מְקוֹם לַתָּה לְכָל אַחַת שֵׁם שׁוֹנָה.
5 (ה) וְזֶהוּ "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי
6 יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה", 1
7 שְׁמֵנָאן בְּשִׁמּוֹתָם, 2 לְהוֹדִיעַ
8 חֲבֶתֶן. דְּהִנֵּה, עֲבוּדַת בְּנֵי
9 יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה בְּפוּלַע צְרִיכָה
10 לְהִיט עַל-יְדֵי הַפְּחוּת
11 הַגְּלוּיִים וְהָאֵדָם צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ
12 בַּכּוּחוֹת הַפְּרִטִּים שֶׁלוֹ כְּדִי לַעֲבֹד אֶת
13 ה', אֲפֹךְ הַנְּתִינִת כְּחַ' מִלְּמַעַלָּה
14 לַכּוּחוֹת הַגְּלוּיִים שְׂוִיכְלוֹ
15 לַעֲבֹד עֲבוּדָתָם הִיא דִּקְאָ
16 עַל-יְדֵי-זֶה שְׁמָאִיר בְּהֵם
17 הַעֲצִים. וְלִכְּן צָרִיךְ "לְהוֹדִיעַ
18 לַגְּלוּת וּלְעוֹרֵר חֲבֶתֶן", הִנֵּנוּ,
19 שֶׁחֲבִיבָה שְׁמָאִיר הַעֲצִים, שְׁהִיא
20 מַצֵּד עֲצָמָה לְמַעַלָּה מִגִּילּוּי,
21 תְּבָא בְּהַתְּגַלּוּת ("לְהוֹדִיעַ"),
22 עַל-יְדֵי הַמְּנָאן וְהַקְּרִיאָה
23 בְּשֵׁמָם בְּגִילּוּי.
24 וְעֵנֶן זֶה גִּילּוּי הַחִיבָה הַמְּגַלָּה
25 וּמַעֲרֹר אֶת הָעֵצִים כְּדִי שִׂיאִיר בַּכּוּחוֹת
26 הַגְּלוּיִים וְיִיתֵן לָאֵדָם כּוֹחַ לַעֲבֹד אֶת
27 עֲבוּדָתוֹ בְּפוּלַע הוּא בְּאוּפֹן
28 שְׁמֵנָאן בְּשִׁמּוֹתָם כְּלוֹמֵר עַל יְדֵי
29 חִיבּוּר וְשִׁלּוּב בֵּין עֲנִיִן הַשֵּׁם וְעֲנִיִן
30 הַמְּנִיִן, הִנֵּנוּ, שֶׁבְּ"שִׁמּוֹתָם",
31 דְּקָאִי הַמְּכוּן עַל הָאֶרֶץ
- 32 הִנָּשְׁמָה שְׂבִיגוּף, צָרִיךְ לְהִיט עֲנֵן הַמְּנָאן ("מְנָאן"), שֶׁזֶּהוּ
33 גִּילּוּי עֲצִים הִנָּשְׁמָה כְּמַבּוּאֵר לַעֲלִי.
34 וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁהָעֵנֶן ד' "מְנָאן בְּשִׁמּוֹתָם" וְזֶה גִּילָה חִיבָתָם,
35 כְּאִמּוֹר, הוּא דִּקְאָ בְּשִׁיכּוֹת ל' "הַבָּאִים מִצְרִימָה", כִּי הַצּוּרִף
36 "לְהוֹדִיעַ חֲבֶתֶן" וּלְעוֹרֵר אֶת
37 הָעֵצִים וְלַת כּוּחוֹת הוּא בְּשִׁבִּיל
38 "שְׁמוֹת²⁴ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים
39 מִצְרִימָה"²⁵, בְּשִׁבִּיל הָאֶרֶץ
40 הִנָּשְׁמָה שְׂבִיגָה ב' "מְצָרִים"
41 מִצְרִים וְהַגְּבּוּלוֹת שֶׁל הַגּוֹף וְנִפְשׁ
42 הַבְּהִמִּית, וְעַד לְגִלּוּת
43 כְּפִשּׁוּטוֹ²⁶ גְּלוּת מִצְרִים וְהַגְּלוּיוֹת
44 הַנוֹסְפוֹת שֶׁבָּהֶם יֵשׁ לְנִשְׁמָה הַמְּלוּכֶשֶׁת
45 בַּגּוֹף קִשְׁיִים נוֹסְפִים בַּעֲבוּדַת ה' וְהִיא
46 זְקוּקָה יוֹתֵר לְנִתְנִית כּוֹחַ מִלְּמַעַלָּה,
47 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה שְׁמֵנָאן
48 בְּשִׁמּוֹתָם, שְׂגָם בְּהָאֶרֶץ שֶׁל
49 הַנִּשְׁמָה שְׁנִמְצָאָת בְּמִצְרִים -
50 מֵאִיר עֲצִים הִנָּשְׁמָה שְׂלָא
51 בָּאָה בְּמִצְרִים וְאִינָה נִתְּנָה לְכָל
52 הַהַגְּבּוּלוֹת, יֵשׁ גַּם בָּהּ כֹּחַ
53 הַנִּשְׁמָה שֶׁכֵּן יִרְדָּה לְמַטָּה וְאִפִּילוֹ
54 נִמְצָאָת בְּגִלּוּת הַכֹּחַ שְׂלָא
55 לְהַתְּפַעֵל מִהַתְּעַלְמוֹת
56 וְהַתְּסַתְּרִים שֶׁל הַגּוֹף וְהַנִּפְשׁ

לקו"ש ח"ג ע' 847. ובכ"מ. 24) ראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן אתהלך לאזניא ריש ע' קנ. 25) ומה שמפרט את שמות השבטים (ולא של ה"שבעים נפש"), יש לומר, ע"פ המבואר במ"א (נדפס בהוספות ללקו"ש ח"ו ע' 304) שעיקר ענין ההתחלקות שבבני" הוא מצד השבטים (שלכן קריעת ים-סוף ה' לייב גזרים, וכן חלוקת א"י היתה לייב שבטים, כי ענינם של קריעת ים-סוף וא"י הוא - עבודה פרטית), - ולכן בכ"א מישאל צריך להיות מבחי' שבט שלו, כידיע בענין השערים שהיו בביהמ"ק ובענין הנוסחאות שבתפילה (ומ"ש בתו"א ר"פ וארא י"ש לך אדם שאין בו כלל בחי' ומדריגות אלו" (של השבטים), הכוונה, שאין בו הבחי' של כל השבטים. ודלא כהאבות, שבחי' כל ג' האבות צ"ל בכ"א) - ולכן מפרט רק את שמות השבטים, כי זהו עיקר ענין ההתחלקות דבנני" (ובדוגמת מטה האלקים שהי' ביד משה, שעל-ידו היו עשר המכות (ענין יציאת מצרים) וקריעת ים-סוף, שהיו חקוקים בו י"ב שבטים (תיב"ע בשלח יד, כא), כמבואר בלקו"ש שם). 26) ראה תו"א ויצא כד, א, שבגלות א"א להיות גילוי בחי' האבות כ"א ע"י השבטים. עיי"ש. ועפ"י יש לבאר ענין "מנאן בשמותם": "מנין", ענינו - בחי' האבות שבכל אחד מישאל (תו"א ר"פ וארא), וגילוי המנין - בחי' האבות - הוא ע"י "שמותם" - שמות השבטים. ועפ"י יובן גם מה שבמנין נמנו כל ה"שבעים נפש", ושהמנין ד"שבעים נפש" בא לאחר פירוש שמות השבטים - כי בכולם צ"ל גילוי בחי' עצם הנשמה (בחי' האבות), וגילוי זה הוא ע"י השבטים. 27) ובוה יובן מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם אביו: "נאָר אונזערע גופים זיינען איבערגעגעבן אין גלות ושעבוד מלכיות, אָבער אונזערע נשמות האָט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַבְּהֵמָה²⁷, אֵלָא אֲדִרְבָּה למרות הקשיים הנובעים מכך, לְמַלֵּא
2 תַּפְקִידָה, לְבָרַר אֶת הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה וְחָלְקוּ בְּעוֹלָם
3 שעליו בפרט מוטל לבררם, להפריד בין הטוב והרע ולהעלות את הטוב
4 שבהם וּלְעֲשׂוֹתָם כְּלִי לְאֵלֻקוֹת²⁸ שגופו ונפשו וחלקו בעולם יהיו
5 כלים ראויים לגילוי אלוקות והשראת
6 השכינה.
7 ובפֶּרֶטִיּוֹת יוֹתֵר, הִנֵּה הַעֲנִן
8 ד' מְנַאֵן בְּשִׁמּוֹתָם, שמשמעותו
9 התייבור והשילוב בין ענין השם וענין
10 המניין, כמבואר לעיל באריכות,
11 שְׁהוּ הַחֲבוּר שֶׁל עֲצָם
12 הַנֶּשְׁמָה (עֲנִן הַמְּנִינִי) עִם
13 הָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה שֶׁבַּגּוֹף (עֲנִן
14 הַשֵּׁם), הוּא כַּהֲמֶשֶׁךְ הַדְּבָרִים
15 בַּפִּירוּשׁ רִשִׁי שֶׁהוּא בַּתְּחִלַּת הַמֵּאמֵר
16 "הוּא בְּתִיִּיָּהּ וְהוּא בְּמִיתָתָן" שֶׁל
17 שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּשֶׁם שֶׁבְּכָדִי
18 שִׁיָּהּ כַּח בְּהָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה
19 לְמַלֵּא אֶת תַּפְקִידָהּ בְּהִיּוֹתָהּ
20 בַּגּוֹף, "בְּתִיִּיָּהּ", צָרִיד
21 לְהֵאִיר בָּהּ עֲצָם הַנֶּשְׁמָה
22 ("מְנַאֵן") שֶׁהוּא הַנּוֹתֵן כּוֹחַ
23 בְּכּוּחוֹת הַגּוֹלִיִּים לַעֲבֹד עֲבוֹדָתָם. כִּן
24 גַּם לְאִידֶךָ גִּיסָא, שֶׁעַל־יָדֶיךָ
25 זֶה שֶׁעֲצָם הַנֶּשְׁמָה נּוֹתֵנָת כַּח
26 לְהָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה לְמַלֵּא אֶת
- 1 תַּפְקִידָהּ בְּעֲלָמָא דִּין, בְּעוֹלָם הַזֶּה, הִנֵּה לְאַחֲרֵי שֶׁהָאֶרֶץ
2 הַנֶּשְׁמָה מְשַׁלֵּמָה אֶת תַּפְקִידָהּ בְּעוֹלָם הַזֶּה, "בְּמִיתָתָן", אֲזִי
3 "חֲזָר וּמְנַאֵן" (וְגַם מְנִיין זֶה הוּא בְּשִׁמּוֹתָם דְּוִיקָא) פַּעַם נּוֹסֶפֶת,
4 שֶׁהָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה שְׁמִילָאָה אֶת תַּפְקִידָהּ בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּרָאוּי, לְמִרְוֹת כֹּל
5 הַהֲעֵלֻמוֹת וְהַהֲסֻתֵּרִים, וְהַגִּיעַ לַהֲתַעֲלוֹת
6 גְּדוּלָּה פּוֹעֵלֶת עֲלֶיהָ בְּעֲצָם
7 הַנֶּשְׁמָה, בַּפִּירוּשׁ²⁹ שֶׁהָעֲלִיָּה
8 שְׁנַעֲשִׂית בְּנֶשְׁמָה עַל־יָדֶיךָ
9 יְרִידָתָהּ לְמִטָּה כִּי "יְרִידָה זֶה צוּרֶךָ
10 עֲלִיָּה" שֶׁאֵם לֹא כֵן לְשֵׁם מִה יוֹרֶדֶת
11 הַנֶּשְׁמָה יְרִידָה גְּדוּלָּה כֹּל כֵּךְ, וְהָעֲלִיָּה
12 הִיא לֹא רַק בְּהָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה
13 שִׁירָדָה לְמִטָּה בַּפּוֹעֵל, אֵלָא עַל־יָדֶיךָ
14 הָעֲבוּדָה דְּהָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה
15 שֶׁבַּגּוֹף (מַצַּד הַתְּקַשְׁרוּתָהּ עִם
16 עֲצָם הַנֶּשְׁמָה, וְעַד
17 שֶׁבְּהָאֶרֶץ מְקוּשֶׁר כָּל
18 הָעֲצָם³⁰ וְהָאֶרֶץ הַעֲצָם הִיא
19 ה'נְתִינָת כַּח' לַהֲאֵרָה לַעֲבֹד עֲבוֹדָתָה,
20 כְּמִבּוּאָר לַעֲלִי, נַעֲשִׂית אַחֵר כֵּךְ,
21 בַּהֲשַׁלְמַת הָעֲבוּדָה, עֲלִיָּה גַּם
22 בְּעֲצָם הַנֶּשְׁמָה.
- 16 יְרִידָתָהּ לְמִטָּה הִיא לֹא רַק בְּהָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה, אֵלָא עַל־יָדֶיךָ הָעֲבוּדָה דְּהָאֶרֶץ
17 הַנֶּשְׁמָה שֶׁבַּגּוֹף (מַצַּד הַתְּקַשְׁרוּתָהּ עִם עֲצָם הַנֶּשְׁמָה, וְעַד שֶׁבְּהָאֶרֶץ מְקוּשֶׁר
18 כָּל הָעֲצָם³⁰), נַעֲשִׂית עֲלֶיהָ גַּם בְּעֲצָם הַנֶּשְׁמָה.

מען אין גלות ניט פֿאַרטריבן כו" (סה"ש תרפ"ז ע' 169. וש"נ) - דלכאורה, הרי העבודה דתומ"צ היא בגוף, ומה מועיל מה שהנשמות לא הוגלו - כי מה ש[נעצם] הנשמה לא הוגלה, הרי זה נותן כח גם ב[הארת הנשמה ש]ב[גוף]. ראה גם לקו"ש ח"ג שם ע' 846 ואילך. (29) ד"ה זה היום תש"ט סוס"ב ואילך (סה"מ תש"ט ע' 3 ואילך). (30) ד"ה אז ישיר ה'ש"ת פ"ב-ג (סה"מ ה'ש"ת ע' 61 ואילך). כמגדל דוד תש"ה פ"ב (סה"מ תש"ה ע' 121 ואילך). ויכולו תשכ"ט (סה"מ תשכ"ט ע' מח ואילך.

המשך ביאור למס' מגילה ליום שלישי עמ' ב

- 1 חובה כלל, ובבמה גדולה הרי הקריבו קרבנות ציבור שהם חובה,
2 ומדוע שנו שהחילוק הוא רק בפסחים. מתרצת הגמרא: אִימָא -
3 תפרש שהחילוק הוא בקרבנות ציבור שהם כְּעֵין פֶּסַחִים, והיינו
4 שיש להם זמן קבוע וכגון תמידים ומוספים] כקרבן פסח שזמנו
5 קבוע בִּי"ד ניסן, שקרבים רק בבמה גדולה. וקרבן ציבור שאין זמנו
6 קבוע, אינו קרב אף בבמה גדולה.
7 מבאר הגמרא: מִנִּי - מי התנא ששנה שבמה גדולה עדיפה רק
8 לענין קרבן ציבור שזמנו קבוע בפסחים, רַבִּי שְׁמֵעוֹן הִיא וְלֹא רַבִּנָּה,
9 דְּתַנָּי בְּבִרְיֵיתָא, רַבִּי שְׁמֵעוֹן אָמַר, אִם צָבוּר לֹא תִקְרִיבוּ בַּבְּמָה
10 גְּדוּלָּה, אֵלָא פֶּסַחִים וְחֻבּוֹת שֶׁקְּבוּעַ לָהֶם זְמַן, אֲכָל חֻבּוֹת שֶׁאֵין
11 קְבוּעַ לָהֶם זְמַן, כְּגוֹן פֶּרֶר הָעֵלֶם דָּבָר וְשַׁעֲרֵי עֲבוּדָה זֹרָה, הָכָא וְהָכָא
12 - בֵּין גְּדוּלָּה וּבֵין בִּקְטָנָה לֹא קָרַב. ורבנן סוברים שכל מה שקרב
- 13 באהל מועד קרב בבמה גדולה.
14 **משנה**
15 אֵין בֵּין קְדוּשַׁת שִׁילָה כְּשִׁהִיָּה שֶׁם הַמִּשְׁכָּן לְקְדוּשַׁת יְרוּשָׁלַיִם
16 כְּשִׁנְבִנָּהּ הַמִּקְדָּשׁ, אֵלָא שֶׁבְּשִׁילָה אוֹכְלִין בּוֹמֵן קְדוּשַׁתָּה קְדָשִׁים קָלִים
17 וּמַעֲשֵׂי שְׁנֵי בָּכָל מְקוֹם הָרֹזָא - שִׁיכּוֹל לְרִאוֹת מִשָּׁם אֶת עֵיר
18 שִׁילָה, וְאֵילוּ בִּירוּשָׁלַיִם אוֹכְלִים אוֹתָם רַק לִפְנֵים מִן הַחֻזָּקָה שֶׁל
19 יְרוּשָׁלַיִם.
20 וְכָאן וְכָאן 1-שִׁילָה וִירוּשָׁלַיִם, קְדָשִׁי קְדָשִׁים שֶׁקְדוּשַׁתָּם חֲמוּרָה
21 נֶאֱכָלִין רַק לִפְנֵים מִן הַקְּלָעִים שֶׁל חֲצֵר הַמִּשְׁכָּן, וּבִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ
22 בַּתּוֹךְ הָעוֹרָה שֶׁקְדוּשַׁתָּה שׁוֹה לַחֲצֵר הַמִּשְׁכָּן.
23 חילוק נוסף: קְדוּשַׁת שִׁילָה

בס"ד. שיחת שבת פרשת שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

1 א. כיון שיש כאן "פנים חדשות"¹ (נוסף על הענין ד"פנים חדשות" שישנו מצד ענינו של יום השבת
2 עצמו²) - יש לבאר תחילה תוכן הענין של לימוד פירוש רש"י על התורה (כפי שהונהג בשבועות
3 האחרונים).

4 ובהקדמה - שישנם השואלים מהו ה"שטורעם" בנוגע ללימוד פירוש רש"י על התורה:

5 הרי פירוש רש"י אינו אלא על דרך הפשט, וכמו בפירושו על הגמרא, שאינו כמו פירוש התוספות
6 שיש בו פלפול בקושיות ותירוצים, סתירות ממקומות אחרים וכיוצא בזה, כי אם רק פירוש הפשט,
7 ועל-אחת-כמה-וכמה בפירושו על החומש (ועל-דרך-זה על נ"ך), שבו נקל להבין הפירוש הפשוט (ללא
8 פירוש רש"י) יותר מאשר בגמרא, כך, שזהו פירוש שמיועד לכאורה רק למתחילים, ואם-כן, מהו החידוש
9 המיוחד שבפירוש רש"י?

10 ב. ובכן:

11 היסוד לזה הוא - תקנת רבותינו נשיאינו הידועה³ ללמוד בכל יום חומש עם פירוש רש"י בפרשת
12 השבוע. ביום ראשון, מהתחלת הפרשה עד שני, וכן בכל ימי השבוע, וכפי שהפליגו מאד במעלת פירוש
13 רש"י על התורה⁴ (ועל-דרך-זה גם בנוגע לפירוש רש"י על הגמרא).

14 ועל-פי הידוע⁵ שכל ענין בפנימיות התורה ישנו גם בנגלה דתורה, ועד להלכה בפועל - הרי כן הוא
15 גם בנוגע לתקנת רבותינו נשיאינו (על-פי פנימיות התורה) אודות לימוד פירוש רש"י, שענין זה נמצא
16 גם בנגלה דתורה עד להלכה בפועל.

17 ובהקדים ביאור הטעם שכל ענין בפנימיות התורה צריך להיות גם בנגלה דתורה - שזהו מפני שנגלה
18 דתורה ופנימיות התורה אינם שני דברים נפרדים חס-ושלום, אלא "תורה אחת"⁶. וכפי שרואים שיש
19 כמה ענינים בנגלה דתורה שמתבארים רק על-ידי פנימיות התורה⁷.

20 וענין זה מובן גם ממה שכתוב⁸ "זאת התורה אדם", שהתורה היא בדוגמת אדם שיש בו גוף ונשמה,
21 והרי אצל בני-ישראל ("אתם קרויין אדם"⁹) הגוף והנשמה אינם שני דברים נפרדים, והיינו, אף-על-פי
22 שהגוף נתפס בחוש המישוש (נגלה), מה-שאינ-כן הנשמה (נסתר), הרי קיומו של גוף בריא כדבעי הוא
23 דוקא בהיותו מאוחד עם הנשמה שפועלת עליו כו', כך, שהגוף והנשמה הם מציאות אחת; ועל-דרך-זה
24 בנוגע לתורה, שהנגלה והפנימיות שבה הם בדוגמת גוף ("גופי תורה") ונשמה ("נשמתא דאורייתא")¹⁰,
25 שהם מציאות אחת - "תורה אחת" (אף-על-פי שפנימיות התורה היא למעלה מהשגה - נסתר - ביחס
26 לנגלה דתורה).

27 והסיבה לכך שבתורה ובישראל הנגלה והפנימיות הם מציאות אחת - הרי זה בגלל שכן הוא אצל
28 הקדוש-ברוך-הוא (כדאיתא בזהר¹¹ שישראל אורייתא וקודשא-ברוך-הוא כולא חד):

29 בהתחלת הלכות יסודי התורה [אשר כשמם כן הם - שזהו היסוד (כפשוטו) של התורה, ובזה גופא
30 הרי זה ההתחלה] כתב הרמב"ם שהקדוש-ברוך-הוא הוא "מצוי ראשון .. ממציא כל נמצא, וכל

(1) הכוונה ל"פגישה" של סטודנטים לשבת עם חב"ד בשכונת קראון-הייטס, שנערכה ע"י צעירי אגודת חב"ד.

(2) ראה כתובות ז, סע"ב ובתוס'. תושו"ע אה"ע סס"ב ס"ד.

(3) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ז ע' ל (נעתק במעין הקדמה ל"היום יום"). ועוד.

(4) ראה סה"ש תרצ"ו ריש ע' 137. תרצ"ז ס"ע 197 (נעתק ב"היום יום" כט שבט).

(5) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ע' 17. ס"ע 34.

וש"נ.

(6) לשון הכתוב - בא יב, מט. ועוד.

(7) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ע' 28 הערה 93.

וש"נ.

(8) חוקת יט, יד. וראה זהר ח"ב קיז, ריש ע"ב. ח"ג כט, ב. ובכ"מ.

(9) יבמות סא, רע"א. וש"נ.

(10) זח"ג קנב, א.

(11) ראה שם עג, א.

הנמצאים .. לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו, וביחד עם זה, "הוא אינו (בגדר) מצוי" ¹² ("מצוי לא במציאות" ¹³), והיינו, שכפי שהקדוש-ברוך-הוא הוא מצד עצמו, שאינו בגדר מצוי, ובלשון הזהרה ¹⁴: "סתמא דכל סתימין", הרי הוא נמשך ובא להיות "מצוי ראשון" שפועל את מציאותם של כל הנמצאים, כך, שישנם מציאות (נגלה) ובלתי מציאות (נסתר) ביחד.

וכיון שאצל הקדוש-ברוך-הוא הנגלה והנסתר הם ביחד, הרי זה נמשך גם בישראל, שהגוף והנשמה הם מציאות אחת, וגם בתורה, שהנגלה והפנימיות (גוף ונשמה) הם מציאות אחת. ובנוגע לעניננו:

החשיבות של פירוש רש"י שנתבארה בדברי רבותינו נשיאנו, מפורשת גם בנגלה דתורה - כפי שמצינו ב'שולחן ערוך' ¹⁵ בנוגע לחיוב דקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, ש"הקורא .. ב' פעמים מקרא ובפעם ג' חוזר ולומד כל הפרשה עם פירוש רש"י .. הרי זה מועיל יותר מהתרגום שהוא מפרש יותר".

ג. ונוסף על גודל החשיבות שבלימוד פירוש רש"י כפשוטו, על דרך הפשט - הרי ידוע פתגם רבינו הזקן ¹⁶ שבפירוש רש"י על התורה יש גם "יינה של תורה", פנימיות התורה ¹⁶, והיינו, שאף ש"יינה של תורה" הוא ענין ששייך לחלק הסוד שבתורה, הרי זה מתגלה דוקא בפירוש רש"י על דרך הפשט ¹⁷. ולהעיר, שענין זה - החשיבות שבדרך הפשט דוקא, ובאופן שבו דוקא מתגלים כל הענינים - מודגש במיוחד בזמן האחרון, בעקבתא דמשיחא (דלא כבזמנים שלפני-זה שעיקר ההשתדלות היתה בדרך הפלפול כו').

ובהקדמה ¹⁸ - שבזמן האחרון רואים את ההשתדלות למצוא בכל דבר את הכלל שמאחד את כל ריבוי הפרטים (ולא באופן שכל פרט הוא ענין בפני עצמו), ומזמן לזמן הולכים ומתמעטים גם הכללים, ועד שמגיעים לכלל אחד - "הוי" אחד ושמו אחד ¹⁹, וכהרמוז שבתבית "אחד" שמורה על הביטול של הח' (ז' רקיעים וארץ) והד' (ד' רוחות העולם) אל הא' (אלופו של עולם) ²⁰, באופן ש"אין עוד מלבדו" ²¹.

וכן הוא גם בתורה - שכל הריבוי שבתורה, "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש" ²², באופן ד"עלמות אין מספר" ²³ אלו ההלכות שהן מימרות האמוראים ²⁴, הרי זה נכלל ב"ששים המה מלכות" ²⁵, אלו ששים מסכתות ²⁵, ועד לכלל גדול יותר - כפי שכללות תורה שבעל-פה נכללת בתורה שבכתב, כמאמר רז"ל ²⁶ "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא", ויתירה מזה - שכללות תורה שבכתב נכללת בעשרת הדברות, ועשרת הדברות גופא נכללים בדיבור הראשון, והדיבור הראשון נכלל בתיבה הראשונה - "אנכי", ועד להמבואר בתורת הבעל-שם-טוב ²⁷ שכל הענינים כלולים באות א' ד"אנכי" (שרומזת לאלופו של עולם).

ובעבודת האדם - שכל הענינים נכללים בענין הראשון שישנו אצל יהודי תיכף ומיד בהתחלת היום: "מודה אני לפניך כו'",

והיינו, שגם כאשר הולך לעסוק בעניני העולם, חרישה וזריעה כו', שבהם עוסק גם אינו-יהודי להבדיל, אין זה בסתירה חס-ושלום ל"מודה אני לפניך", כי סיבת התעסקותו בעניני העולם היא רק

(12) ראה תורת מנחם - הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' נא ואילך. ועוד.
(13) מו"נ ח"א פניו.
(14) ח"א קכג, א. ח"ב קמו, ב. קסה, ב. ח"ג רפח, א. תקו"ז בהקדמה (יז, א). ועוד.
(15) אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ב. וש"נ.
(16) ועד שיש כמה ענינים בפירוש רש"י שאינם מובנים ע"פ נגלה, אלא דוקא ע"פ פנימיות התורה.
(17) ראה גם שיחת ש"פ נח בתחלתה (תורת מנחם - התוועדיות חמ"א ע' 192 ואילך).
(18) ראה גם תורת מנחם - התוועדיות חל"ו ע' 224. וש"נ.

(19) זכרי' יד, ט.
(20) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סס"א ס"ו. וש"נ.
(21) ואתחנן ד, לה.
(22) ראה מגילה יט, ב. ועוד. הנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.
(23) שה"ש ו, ח.
(24) כ"ה בתו"א פרשתנו מט, ג. וראה שהש"ר עה"פ.
(25) כ"ה בתו"א שם, ב. וראה שהש"ר שם.
(26) ראה תענית ט, א ובפרש"י. תוס' ישנים יומא לח, א. זח"ג רכא, א. זו"ח קה, א.
(27) ראה בן פורת יוסף כג, ד. וראה גם תורת מנחם - התוועדיות חל"ח ע' 273. וש"נ.

- 1 בגלל הציווי²⁸ "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", כדאיתא במכילתא²⁹ שהעשיה עצמה היא "מצות עשה", וגם ההתעסקות בעניני העולם גופא היא באופן ש"מאמין בחי העולמים וזורע"³⁰,
- 3 - וכפי שרואים במוחש שגם כאשר זורע ויורד גשם וצומחת התבואה כו', הנה דוקא כאשר "ויברכהו ה'" אזי זוכה להצלחה מרובה באופן ש"וימצא .. מאה שערים", גם "בארץ ההיא .. בשנה ההיא",
- 5 "שהארץ קשה והשנה קשה"³¹.
- 6 ועל-דרך-זה רואים גם בלימוד חכמת הטבע, שלפעמים, יכול אדם להתייגע ביותר בלימודה, ובסופו של דבר יאמרו לו שמסקנתו אינה נכונה, ולפעמים, כשיש לו סייעתא דשמיא (כיון שהתפלל על זה כו'),
- 8 יכול להצליח ביגיעה פחותה במיעוט זמן, אף שזהו היפך ההנהגה שמצד הטבע, שנוגע בעיקר טיב כשרונות האדם, והזמן והיגיעה שמשקיע בדבר -
- 10 ומה גם שמציאות העולם גופא מגלה אלקות, כמו שכתוב "השמים מספרים כבוד א-ל גו'³²", "כי אראה שמ"ך גו'³³, והיינו, שאף-על-פי ש"עולם" הוא מלשון העלם³⁴, והוא מוגבל בחוקי הטבע, באופן שאין בו מקום לגילוי שלמעלה מן הטבע, מכל-מקום, כאשר מתבוננים היטב כו', אזי רואים אלקות במוחש (ובלבד שלא יתעקש לנצח בגלל מה שהונח אצלו בתחילה, ולא יחשוש מזה שהמסקנא האמיתית תחייב אותו לשנות את הנהגתו הקודמת כו').
- 13 ובהתאם לכך, הנה גם בלימוד התורה מודגש בזמן האחרון שדוקא בחלק הפשט מתגלים ענינים נעלים השייכים לחלק הסוד כו'³⁵.

* * *

- 17 ד. על-פי האמור לעיל יש לבאר גם ענין בחסידות:
- 18 ידוע מאמר הבעל-שם-טוב³⁶ שהפשיטות של יהודי פשוט "לוקחת" את הפשיטות שלמעלה.
- 19 ולכאורה מתעוררת "א קלאץ קושיא" - וכמדובר כמה פעמים שדוקא על "קלאץ-קשיות" לא מתעכבים:
- 21 למה לא אומרים להיפך - שהשלימות של לומד תורה ומקיים מצוות בהידור "לוקחת" את השלימות שלמעלה, כמאמר³⁷ "אנת הוא שלימו דכולהו" ?
- 23 ומה גם שלכאורה מתאים להדגיש את ענין השלימות יותר מאשר את ענין הפשיטות, כיון שהפשיטות שלמעלה היא ביחד עם השלימות של כל ריבוי המעלות כו'.
- 25 אך הענין הוא - שענין ה"שלימות" הוא מצד בחינת האורות וגילויים, ששם תופס מקום ענין המעלה דוקא ושלילת החסרון כו'; ואילו ענין ה"פשיטות" מגיע בבחינה שלמעלה מאורות וגילויים, ששם לא תופס מקום כל הגדר של מעלה או חסרון כו', ועד שגם התואר "פשיטות" הוא רק בגלל שאי אפשר למצוא לשון מתאים יותר לבטא את הענין.
- 29 [ועל-דרך המבואר בחסידות³⁸ בנוגע לתואר "אין סוף" (שפירושו שאין בו שום הגבלה, "בלי גבול") על עצמותו יתברך - שאין הכוונה לשלול את ענין הגבול דוקא, אלא לשלול גם את הענין דבלי גבול, ומה שנקרא "אין סוף" (שפירושו בלי גבול), הרי זה מפני שאי אפשר למצוא לשון מתאים יותר].

(28) פ' ראה טו, יח.

(29) הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב פ' וישב, ובס' מנחה בלולה. וראה לקו"ש ח"י"ז ע' 245 הערה 20. וש"נ.

(30) ירושלמי - הובא בתוס' שבת לא, סע"א. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 443. וש"נ.

(31) תולדות כו, יב ובפרש"י.

(32) תהלים יט, ב.

(33) שם ח, ד.

(34) ראה לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

(35) חסר הסיום (המו"ז).

(36) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקנ"ה ואילך. וש"נ.

(37) תקו"ז בהקדמה (יז, ריש ע"ב).

(38) ראה המשך תרס"ו ריש ע' קסח.

וזהו גם הכוונה ב'פשיטות' של יהודי פשוט - שאינו מחפש ענינים של אורות וגילויים, כמו הצדיק,¹ שכללות עבודתו קשורה עם אורות וגילויים, אלא רוצה רק למלא רצון קונו. ולדוגמא: בלימוד התורה - אינו מחפש אורות וגילויים, כולל גם להבין את העומק שבדברי אביי ורבא כו', אלא לימודו הוא רק מצד מצוות תלמוד תורה; ועל-דרך-זה בקיום המצוות, שההידור במצוה הוא לא בשביל האורות והגילויים, כ"א למלא רצון קונו. וכאשר עבודתו היא באופן כזה, אזי בדרך ממילא יש לו גם האורות והגילויים, שמשגיג את העומק שבדברי אביי ורבא, ועל-דרך-זה בנוגע לתפלה וצדקה כו'. וזהו המעלה בענין הפשיטות, שעל-ידי-זה מגיעים ב'פשיטות' שלמעלה.

ה. ועל-פי-זה יש לבאר מה שכתוב בתניא³⁹ בנוגע לחילוקי הדרגות בהשגת התורה - "כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה":

בשלמא "כפי יכולת השגתו" - אתי שפיר; אבל בנוגע ל"שרש נפשו למעלה" - אינו מובן: הרי שרש נפשו למעלה הוא בלי הגבלות כו', ואיך יתכן שכאשר הנשמה נמצאת למטה בהתלבשות בגוף, יוכל להיות לימוד התורה כפי השגת שרש נפשו למעלה?!

אך הענין הוא, שכאשר לימוד התורה הוא לא מצד האורות והגילויים כו', אלא מצד הפשיטות, כדי למלא רצון העליון - אזי הלימוד הוא כפי "שרש נפשו למעלה".

ו. ועל-פי מה שנתבאר בנוגע למעלת הפשיטות - מובנת גם המעלה המיוחדת שבפירוש רש"י על התורה, להיותו "פשוטו של מקרא",

- בודאי אין הכוונה לבטל חסד-שלום שאר הפירושים, פירוש הרמב"ן וכיוצא בזה, אלא להדגיש שבפירוש רש"י יש מעלת הפשיטות -

ובמילא נכללים בפירוש רש"י כל הענינים, כולל גם "יינה של תורה".

ומובן, שלימוד פירוש רש"י צריך להיות באופן של חידוש, והיינו, שכאשר חוזרים ולומדים פרשת השבוע עם פירוש רש"י בכל שנה, אזי מתחדשים בפירוש רש"י ענינים חדשים, ובודאי שבאופן כזה היה לימוד פירוש רש"י אצל רבינו הזקן, שתיקן שילמדו בכל יום חומש עם פירוש רש"י.

וכמו שכללות הענין דלימוד התורה צריך להיות באופן של חידוש, וכפי שמצינו בדרושי חסידות⁴⁰ בנוגע למשה רבינו, שיושב בגן-עדן יותר מג' אלפים שנה ועוסק בתורה, ובודאי הרי זה באופן שניתוסף בלימודו יותר ויותר כו', וזאת - למרות שמתן-תורה הוא ענין חד-פעמי, וכידוע הפתגם⁴¹ שלא יהיה מתן-תורה עוד הפעם חסד-שלום, כי כל הענינים נכללו ב"אנכי" (כנ"ל סעיף ג)³⁵.

* * *

ז. האמור לעיל בנוגע לענין הפשיטות והאחדות כו' כפי שהוא בכללות התורה - מתבטא בפרטיות (כידוע שהתורה כללות ופרטות נאמרה⁴²) גם בענין השבת, כי מחד גיסא, ענינו של יום השבת הוא בתכלית העילוי ללא שייכות לעניני חול, וביחד עם זה, כולל יום השבת את כל ימי השבוע ומשפיע בהם, כמובן מדברי הרמב"ן⁴³ שזהו תוכן אמירת "היום יום ראשון בשבת", ועל-דרך-זה בכל ימי השבוע.

ובנוגע ליום השבת גופא, ישנו פתגם פשוט שכולל את כל ענין השבת - שזהו סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות בתו הצעירה⁴⁴ (שנהרגה על קידוש השם, וביום השבת-קודש זה הוא יום הולדתה), שפעם אמר לה זקנה, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן, בנוגע ליום השבת, שצריכים לעשות את כל הענינים לשם שבת, כולל גם ענין השינה, שצריך להיות לשם שבת, והשיבה, שיש ביכלתה לעשות כל הענינים לשם שבת, מלבד ענין השינה לשם שבת, שאינה יכולה להתחייב ("ויך אונטערנעמען") על כך...

(39) רפ"ד. (43) יתרו כ, ח.

(40) ראה תורת מנחם - סה"מ אייר ע' רכה. וש"נ.

(41) ראה תורת מנחם - התוועדיות ח"מ ריש ע' 102. וש"נ.

(42) הרבנית מרת שיינא הי"ד - ראה גם תורת מנחם - התוועדיות ח"ג ס"ע 6 ואילך. וש"נ.

(43) ראה גם תורת מנחם - התוועדיות ח"מ ב' ע' 51. וש"נ.

(44) ראה תורת מנחם - סה"מ אייר ע' רכה. וש"נ.

- 1 ומוכן, שאין זה סיפור סתם⁴⁵ אודות דו־שיח בין סבא לנכדתו - שהרי מדובר אודות כ"ק אדמו"ר
2 נשמתו־עדן, נשיא בישראל, נשמה כללית, שכללות הנהגתו היתה באופן ד"בכלל דרכיך דעהו"⁴⁶, אפילו
3 בימות החול, ועל־אחת־כמה־וכמה ביום השבת־קודש, ובפרט שבאותו מעמד דיבר כ"ק אדמו"ר נשמתו
4 עֶדֶן אודות גודל הזהירות שצ"ל ביום השבת בנוגע לענין הדיבור כו', כך שהדברים שאמר לנכדתו הם
5 לימוד והוראה, וגם הוראה לרבים (בהתאם לכך שענינו של נשיא ישראל הוא לדאוג לטובתם של ישראל,
6 וכמובן גם מזה שכבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר סיפר זאת) - שגם ענין השינה צריך להיות לשם שבת.
7 ח. והענין בזה:
8 ענין השינה כפי שהוא מצד עצמו - הרי זה הענין היותר תחתון באדם, כמו ג' הדברים שבהם שוה
9 אדם לבהמה⁴⁷, וכפי שנראה במוחש שבעת השינה הראש והרגל הם שוים⁴⁸, כמו בבהמה.
10 ואף־על־פי־כן, צריך אדם להיות בעל הבית על עצמו גם בעת השינה, שהרי "אדם מועד לעולם כו'
11 בין ער בין יושן"⁴⁹, ולא כמו בבהמה, שבהיותה ערה, יודעת לשמור על עצמה שלא להכנס לאש (כפי
12 שמצינו שבהמה שנכנסת לאש נחשבת אינה נורמלית⁵⁰), וכיוצא בזה, אבל אין זה שייך בעת השינה.
13 ויתירה מזה - שמצינו שבעת השינה עולה הנשמה למעלה ושואבת לה חיים כו'⁵¹, ועד שלפעמים
14 הנה דוקא בעת השינה, כשהנשמה עולה למעלה, מתגלים לו חידושי תורה בענינים שנסתפק בהם במשך
15 היום⁵².
16 אמנם, בשביל זה יש צורך בעבודה ויגיעה במשך היום, קודם השינה, כולל גם עבודה ויגיעה בנוגע
17 לענין השינה גופא [וכמו בענין "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"⁵³, שלא די בטירחא בערב שבת
18 בשביל ערב שבת עצמו, אלא יש צורך בטירחא עבור יום השבת] - שהשינה תהיה באופן המתאים ליהודי
19 ("אויף אַ אידישן אופן").
20 ועל־דרך־זה מוכן גם בנוגע לשינה דשבת - שעל־ידי הקדמת העבודה המתאימה, יכולה גם השינה
21 להיות לשם שבת.
22 ט. ויש להוסיף ולבאר מה שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר גם אודות המענה של בתו, שאינה
23 יכולה להתחייב שגם השינה תהיה לשם שבת, דלכאורה, מה זה נוגע לנו?
24 והביאור בזה:
25 איתא במשנה במסכת עדיות⁵⁴: "למה מזכירים דברי היחיד בין המרובין, לבטלן, שאם יאמר האדם
26 כך אני מקובל, יאמרו לו, כדברי איש פלוני שמעת" (ונדחו דבריו).
27 ועל־דרך־זה בנדון דידן:
28 כאשר יבוא יהודי הדר באמריקא ויטען שלא שייך שתהיה השינה לשם שבת - יאמרו לו, שכבר
29 נאמרה בליובאוויטש סברא זו על־ידי בתו של כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, ואף־על־פי־כן, תבע
30 ממנה כבוד קדושת אדמו"ר נשמתו־עדן - עוד בהיותה קודם בת־מצוה - שגם השינה צריכה להיות לשם
31 שבת!
32 י. ויש להוסיף בזה:
33 עצם העובדה שנשאלת השאלה: כיצד יכול להיות ענין השינה לשם שבת - ונוסף על השאלה, באה
34 גם הטענה על כך שלא מסבירים זאת על־פי שכל, וגם לא מעוררים על זה כו', ובמילא דואג הוא כיצד
35 יוכל לקיים זאת - הרי זה פועל שמסייעים לו שיוכל להביא את הדבר אל הפועל.

ריש ע"ב ובתור"ה והי'. שו"ע חו"מ רספ"ג ובסמ"ע שם.
וסת"ח ובסמ"ע שם.

(51) ב"ר פי"ד, ט.

(52) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 53. וש"נ.

(53) ע"ז ג, סע"א.

(54) פ"א מ"ו (וברע"ב).

(45) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 38. וש"נ.

(46) משלי ג, ו.

(47) חגיגה טז, רע"א ובתוס'.

(48) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ה ע' 292. וש"נ.

(49) ב"ק כו, סע"א (במשנה). וראה המשך תער"ב ח"א ע' צא.

(50) ראה שם סא, ב (במשנה) ובפרש"י (פירוש הב'). שם כב,

ועל-דרך מה שכתוב בפרשת השבוע⁵⁵ "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים" - דלכאורה אינו מובן: מהו הצורך בענין האנחה, וכי לולי זאת "השופט"⁵⁶ כל הארץ לא יעשה משפט"?! - אך הענין הוא, שדוקא על-ידי האנחה מעוררים ופועלים זאת, וכפתגם כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר⁵⁷: "א' אידישער קרעכץ איז תשובה עילאה". ועל-דרך-זה בנדון דידן, בנוגע לצדיקים ש"דומין לבוראם"⁵⁸ - שעל-ידי השאלה והטענה כיצד שייך שהשינה שלו תהיה לשם שבת, הרי הוא פועל שמסייעים לו כו'.

וכן הוא בנוגע לכללות ענין הגלות - שעל זה נאמר⁵⁹ "אני ישנה בגלותא", ויש נסיונות וכו' - שעל-ידי ה"אנחה" ("קרעכץ") על קושי הגלות כו', פועלים את הגאולה, כמו ביציאת מצרים, שכאשר "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו", אזי "ותעל שועתם אל האלקים".

והיינו, שלמרות גודל התענוג שיש להקב"ה בזמן הגלות מעבודת בני ישראל שעומדים בנסיונות כו', עד כדי כך, שבגלל זה אינו רוצה להביא את הגאולה⁶⁰ - הנה כאשר מגיעה אנחה של יהודי שבאה מפשיטות הנשמה, אזי מוותרים על התענוג דלמעלה⁶¹, ומוציאים את בני ישראל מן הגלות אל הגאולה, למטה מעשרה טפחים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה להאורחים מה"פגישה" שיאמרו לחיים].

* * *

יא. לאחר כל ההקדמה הנ"ל - מגיעים סוף-סוף לבאר פירוש רש"י בפרשת השבוע: הביאור בפרש"י על הפסוק⁶² "ואלה שמות בני ישראל", "אף-על-פי שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן במיתתן, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר⁶³ המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא" - שקאי (לא על הזכרת המספר דשבעים נפש, שבא בתור הקדמה להדגיש את החידוש שממספר מועט כזה - "פרו וישרצו גו' ותמלא הארץ אותם"⁶⁴, אלא) על הזכרת השבטים בשמותם וגם במנינם - "איש וביתו"⁶² של כל י"ב השבטים, שזהו לפי "שנמשלו לכוכבים", שחיבתם מתבטאת בשני ענינים: מנין - שמורה על הנקודה המשותפת שבהם, ושמות - שמורה על ענינו הפרטי של כל אחד. ועל-דרך-זה בבני ישראל: החיבה שמצד נקודת היהדות ששוה בכולם, והחיבה שמצד המעלה המיוחדת שבכל אחד מִישראל⁶⁵ - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ו בתחלתו.

* * *

יב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ואלה שמות בני ישראל גו'.

* * *

יג. בנוגע לפירוש רש"י בסיום הפרשה - הנה מפני קוצר הזמן יש להזכיר רק נקודת הדברים: על הפסוק "כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו", מפרש רש"י: "כי ביד חזקה ישלחם - מפני ידי החזקה שתחזק עליו ישלחם, וביד חזקה יגרשם מארצו - על כרחם של ישראל יגרשם, ולא יספיקו לעשות להם צידה, וכן הוא אומר⁶⁶ ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם וגו'".

בכי: מה רוצים למעלה; רוצים שבנ"י יקיימו תומ"צ - שיוציאו אותם מן הגלות כו'.
(62) ריש פרשתנו.
(63) ישע"י מ, כו.
(64) שם, ז.
(65) ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"מ בתחלתו. וש"נ.
(66) בא יב, לג.

(55) ב, כג.
(56) וירא יח, כה.
(57) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ג"ס"ע תקנא (נעתק ב"היום יום" ג תמוז).
(58) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.
(59) זח"ג צה, א.
(60) ראה סה"מ תרצ"א ע' רנט. וש"נ.
(61) כ"ק אדמו"ר שליט"א האריך בענין זה, באמרו - מתוך

1 והפירוש הפשוט בזה⁶⁷ - דכיון שבפסוק נאמר "ביד חזקה" ב' פעמים, על-כן-צריך-לומר, שיש כאן
2 ב' ענינים, ולכן מפרש רש"י ש"ביד חזקה" קאי על היד החזקה של הקב"ה שתחזק על פרעה,
3 ומה שכתוב "וביד חזקה יגרשם מארצו" קאי על היד החזקה של פרעה שתחזק על ישראל לשלחם על
4 כרחם כו'.

5 אך צריך להבין:

6 (א) מדוע מביא רש"י ש"לא יספיקו לעשות להם צידה" - לכאורה היה לו להביא מה שלא הספיק
7 בצקם להחמיץ, שענין זה מורה על גודל המהירות ביציאה ממצרים (שזהו תוכן הפסוק שמביא רש"י:
8 "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם") יותר מאשר מה שלא הספיקו לעשות להם צידה, כי כשיוצאים
9 למדבר, מקום שבו "אין לחם ואין מים"⁶⁸, וצריך להכין צידה עבור כל בני ישראל, ששים ריבוא הגברים,
10 לבד מנשים וטף (וגם צריך להכין מזון עבור ריבוי המקנה כו'), הרי זה דבר שדורש ריבוי זמן; ואילו
11 מה שלא הספיק בצקם להחמיץ הרי זה רק כדי הילוך מיל⁶⁹ - י"ח רגעים, או כ"ד רגעים⁷⁰, ובכל אופן
12 הרי זה במהירות גדולה יותר מאשר שיעור הזמן של הכנת צידה לדרך!?

13 וביותר יוקשה - שענין זה נתפרש בהמשך הפסוק "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם": "וישא⁷¹
14 העם את בצקו טרם יחמץ"!

15 (ב) בפסוק זה משיב הקדוש-ברוך-הוא על טענת משה "למה הרעותה לעם הזה גו' ומאז באתי אל
16 פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך"⁷², ועל זה משיב הקדוש-ברוך-הוא: "עתה
17 תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה וגו'".

18 אך לדברי רש"י ש"ביד חזקה יגרשם מארצו" פירושו "על כרחם של ישראל" - אינו מובן: כיצד
19 השיב הקדוש-ברוך-הוא על טענת משה "למה הרעותה גו'", באמרו ש"ביד חזקה יגרשם מארצו" -
20 דלכאורה, הרי אדרבה: משה רבינו בא בטענה להקב"ה ש"מאז באתי אל פרעה לדבר בשמך" אודות
21 הגאולה, "הרע לעם הזה", היינו, שנתגבר תוקף הגלות ונעשה קשה יותר לצאת מהגלות⁷³; ועל זה אומר
22 לו הקדוש-ברוך-הוא שהיציאה מן הגלות תהיה קשה עוד יותר, עד כדי כך, שיצטרכו לגרש את בני-ישראל
23 ממצרים "על כרחם"!!

24 (ג) סיום הפרשה, ש"ביד חזקה יגרשם מארצו", "על כרחם של ישראל" - אינו מתאים לכאורה עם
25 הכלל⁷⁴ שיש לסיים בדבר טוב?

26 יד. ויש לומר הביאור בזה:

27 בתוכן מענה הקדוש-ברוך-הוא למשה, נכלל גם - שבגלל שאצלו יש קושיא על התגברות קושי
28 הגלות, הנה כתוצאה מזה ישתלשל התגברות ענין הגלות אצל בני ישראל, עד שיהיה צורך לגרשם מארץ
29 מצרים "על כרחם"!

30 אך אין הכוונה בזה (רק) לאמירת דברי תוכחה למשה - כי, דברי תוכחה למשה, מקומם בהתחלת
31 פרשת וארא, שבה נאמר "וידבר אלקים אל משה", וכפירוש רש"י "דיבר אתו משפט על שהקשה לדבר
32 ולומר למה הרעותה לעם הזה", באמרו, "חבל על דאבדין .. האבות .. לא הרהרו אחר מדותי, ואתה
33 אמרת למה הרעותה"⁷⁵, ולא בסוף פרשתנו, שבה צריך לסיים בדבר טוב - אלא להשיב על הטענה "למה
34 הרעותה גו'":

(73) ברשימה נוספת: איך יוכל הקב"ה לירד למצרים - "ערות
הארץ", שאסור אפילו להתפלל בה (ראה פרש"י וארא ט, כט. בא
יב, א) - ולגאול משם את בני"י?
(74) ראה פרש"י סוף איכה. ועוד.
(75) פרש"י וארא ו, ט.

(67) ראה גם פ"י הרא"ם והגו"א כאן. ועוד.
(68) חוקת כא, ה.
(69) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתנ"ט ס"ט. וש"נ.
(70) ראה שם ס"י. וש"נ.
(71) בא שם, לד.
(72) פרשתנו ה, כב-כג.

- הן אמת שאכן התגבר תוקף הגלות, אבל אף-על-פי-כן, "עתה תראה אשר אעשה לפרעה",
 שסוף-כל-סוף "ביד חזקה (מפני ידי החזקה שתחזק על פרעה) ישלחם",
 ועל-דרך-זה בנוגע לבני ישראל, שאף שתהיה התגברות הגלות כל כך עד ש"ביד חזקה (על כרחם
 של ישראל) יגרשם מארצו" (כפי שישתלשל אצל בני ישראל כתוצאה מקושיית משה "למה הרעותה",
 כנ"ל) - הנה בפועל יצאו בני ישראל ממצרים, ובאופן ש"לא יספיקו לעשות להם צידה", ואף-על-פי-כן
 יצאו מתוך אמונה בהקדוש-ברוך-הוא.
 כלומר: כוונת רש"י אינה להדגיש את מהירות הזמן שבה גורשו ישראל ממצרים על כרחם - דאם כן,
 היה צריך להביא מה שכתוב "וישא העם את בצקו טרם יחמץ" (כנ"ל סעיף י"ג) - אלא אדרבה, להדגיש
 את שבחן של ישראל, שלמרות שהיה צורך לגרשם ממצרים "על כרחם", מכל-מקום, יצאו ממצרים מתוך
 אמונה בהקדוש-ברוך-הוא שבאה לידי ביטוי בכך ש"גם צידה לא עשו להם"⁷⁶, כפירוש רש"י: "מגיד
 שבחן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צידה, אלא האמינו והלכנו", ועל זה נאמר⁷⁷ "זכרתי
 לך חסד נעורייך... לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".
 וטעם הדבר - כי, גם כאשר בני ישראל נמצאים במעמד ומצב שצריכים לגרשם ממצרים "על כרחם",
 הרי הפנימיות שלהם היא כדבעי למהוי, ולכן, כאשר לוחצים קצת את היצר הרע ("מ'ג'ט דעם יצר הרע
 אַ קוועטש"), אזי מתגלה הפנימיות כו"⁷⁸.
 וזהו תוכן מענה הקב"ה למשה: "עתה תראה וגו'" - שבסופו של דבר תהיה שבירת קליפת מצרים,
 על-ידי התגלות ידו החזקה של הקדוש-ברוך-הוא שתחזק על מצרים, ובדרך ממילא יפעל הדבר גם על
 בני ישראל כו'.
 ועל-פי-זה יש לבאר גם מה שכתוב (בפסוק שמביא רש"י) "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם
 מן הארץ כי אמרו כולנו מתים" - דלכאורה אינו מובן: למה התפעלו בני ישראל מהמצריים שמיהרו
 לשלחם מן הארץ?! - אך הענין הוא, שהגילוי אלקות אצל המצריים (התגלות ידו החזקה של
 הקדוש-ברוך-הוא), פעל בדרך ממילא גם על בני ישראל, בראותם שהמצריים עצמם ממהרים לשלחם
 מן הארץ.
 והסיבה לכך שענין זה נפעל תחילה אצל המצריים, ועל-ידם אצל בני ישראל - הרי זה לפי שכך
 נקבע על-ידי הקדוש-ברוך-הוא בתורה: "כי ביד חזקה (מפני ידי החזקה שתחזק על מצרים) ישלחם
 (ועל-ידי-זה) וביד חזקה (על כרחם של ישראל) יגרשם מארצו".
 טו. ומזה למדים הוראה לכל אחד ואחד מישראל:
 מהאמור לעיל שכתוצאה מטענת משה אודות קושי הגלות, נשתלשל אצל בני ישראל התגברות הגלות
 עד שיצטרכו לגרשם מארץ מצרים על כרחם - יש ללמוד, שאל יאמר אדם: די בכך שהנני מקיים מצוות
 (מדאורייתא ומדרבנן ועד למנהגי ישראל) במעשה בפועל, ש"הוא העיקר"⁷⁹, ולמה לי להוסיף ולקיים
 מצוה בהידור - כי, כאשר הוא יסתפק בקיום המצוה במעשה בלבד, ללא הידור וחיות כו', הנה מזה יכול
 להשתלשל בדורות הבאים - אצל הנכדים כו' - שיהיו כאלו שיטענו שאין צורך חס-ושלום בקיום המצוות
 כלל!
 ועל-דרך-זה יש ללמוד הוראה בנוגע לשלילת המעמד ומצב של יציאה מהגלות "על כרחם של
 ישראל":
 ישנם כאלו שטוענים: מהו הצורך בענין הגאולה? - הוא חי במדינה דמוקרטית שבה מניחים לו
 ללמוד ולהתפלל באין מפריע, ויש לו כל מה שהוא צריך: "קאָמפּיוטער" - יש לו ב"מנהטן"; תפוז
 משובח ("א גוטן אָרענדזש") - יש לו ב"לאָס-אַנדזשעלעס"; ואפילו ישיבה - יש לו ב"ברוקלין"...!

(78) ראה גם רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(79) אבות פ"א מ"ז.

(76) בא יב, לט.

(77) ירמ' ב, ב - הובא בפרש"י שם.

- 1 בשביל מה הוא צריך את "ארץ ישראל" - בה בשעה שבמדינה אחת בארצות-הברית, ב"טעקסעס"
- 2 למשל, יכולים לקפל-לארוז ("איינפאקן") כמה פעמים את כל השטח של ארץ ישראל!...
- 3 ומה גם שבהיותו כאן (בארה"ב) יש ביכלתו להיות "סענאטאָר", ואם הוא יליד ארה"ב - יש ביכלתו
- 4 להיות אפילו "פרעזידענט"!
- 5 והגע עצמך: אם אצל זקנו היה תופס מקום אפילו דולר אחד בלבד, או גוי בעל תפקיד תחזוקה ("אָ
- 6 דזשענעטאָר") - הרי על-אחת-כמה-וכמה שאצלו יכול לתפוס מקום סכום של מליון דולר, או תפקיד
- 7 ב"סענאט" או ב"בית הלבן", "סענאטאָר" עד ל"פרעזידענט".
- 8 ואם כן, מה חסר לו שיקחו אותו מהמשרד שלו וממליוני הדולרים, ויביאו אותו לארץ ישראל - הוא
- 9 מעדיף להשאר כאן עם כל ה"מלוכה" שלו!
- 10 ובכן:
- 11 בודאי צריך להודות להקדוש-ברוך-הוא על כל הטוב כו',
- 12 וצריך להשתדל לנצל זאת עבור עניני יהדות וקדושה, ולדוגמא: לנצל את הכסף בשביל לתמוך
- 13 בשיבות, או לנצל את תפקידו הממשלתי בשביל להנהיג ענין התפילה בבתי-ספר, וכיוצא בזה;
- 14 אבל, ביחד עם זה, צריך לדעת שנמצאים בגלות,
- 15 - כמו בגלות מצרים, שאף שירדו למצרים בדרך של כבוד, כמאמר רז"ל⁸⁰ "ראוי היה יעקב אבינו
- 16 לירד למצרים בשלשלאות של ברזל (כדרך כל הגולים) אלא כו'", ובמצרים גופא הושיבו אותם "במיטב
- 17 הארץ"⁸¹, הרי בכל זאת היה זה מעמד ומצב של גלות -
- 18 וצריך להיות הרצון והחפץ לצאת מן הגלות אל הגאולה.
- 19 ו"כימי צאתך מארץ מצרים גו"⁸², אבל לא באופן ד"ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם", וכמ"ש
- 20 "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו"⁸³, אלא "בשובה ונחת תושעון"⁸⁴, בביאת משיח צדקנו, בקרוב
- 21 ממש.

(83) ישעי' נב, יב.
(84) שם ל, טו.

(80) שבת פט, ב (ובפרש"י).
(81) ריגש מז, ו.
(82) מיכה ז, טו.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו כסלו, תשי"ב
ברוקלין.
שלום וברכה!

... ועל שאלתו השני בענין הבר מצוה של בנו שי' שצ"ל בפי' בשלח שנה זו.

הנה בכלל תמה אני על שאלתו, ועל שאינו מחפש סיבות להיות על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקללה"ה נב"מ זי"ע, וכיון שהבר מצוה של בנו הוא בהימים הקרובים ליום ההילולא יו"ד שבט,
הרי לכאורה זהו הוראה שצריך להאחז (אנחאפען זיך) בהזדמנות זו ולהיות על הציון, און אפרישען
מה שזכה להיות כמה זמן בימים הבהירים בהיותו בהשיבה ובסביבת אני"ש, ואם לא בהזדמנות זו,
אימתי? ואם [מ]איזה טעם שיהי' אי אפשר הדבר או עכ"פ שנדמה לו שא"א הדבר, הרי יה"ר שתהי'
הבר מצוה במקומו עתה ובשעה טובה ומוצלחת והוא וזוגתו שיחיו וב"ב שיחיו כולם יחד ישמחו
בשמחה אמיתית שהיא שמחה של מצוה.

בברכה.

לקוטי שיחות פרשת שמות כרך טז שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

עצמו כאילו לא ידע", כפי שמוסבר בגמרא⁷ וכפי
 שרש"י מדייק ואומר "ואשר⁸ לא ידע, עשה עצמו
 כאילו לא ידע". [רש"י מוסיף על לשון הפסוק את וא"ו
 החיבור כדי להדגיש שהפירוש "עשה עצמו כאילו לא
 ידע" הוא המשך לפירוש השני "שנתחדשו גזירותיו",
 הסמוך להסבר זה]. לעומת זאת, לפי הפירוש הראשון,
 גם משמעות המילים "אשר לא ידע" היא כפשוטן.
 (ג) גם את הקושי שקיים על הפירוש הראשון, "דלא
 כתיב וימלוך", ניתן לתרץ: כוונת התורה אינה לספר
 כאן את דברי ימיהם של מלכי מצרים, אלא את הקשור
 לישראל, על סבלם מן הגזירות הקשות החדשות, ואין
 חשיבות לפרטים של "וימת וימלוך", אלא חשובה
 התוצאה שנבעה מכך לישראל, שהמלך קם נגד ישראל
 בגזירות חדשות⁹ – "ויקם מלך חדש"¹⁰.
 ולפיכך קרוב יותר הפירוש הראשון לפשוטו של
 מקרא.

ב.

רב - המילה, שמואל - הענין

לפי זה ניתן להבין שרש"י מציין את שמותיהם של
 בעלי הדעות הללו – רב ושמואל [אשר, כמוסבר
 פעמים רבות, רש"י מציין את שמו של בעל המאמר
 רק כאשר עובדה זו מתרצת קושי העלול להתעורר
 בפירושו אצל "תלמיד ממולח"], כי בכך מוסברת
 הסיבה למחלוקת.
 [וכדי להבין זאת יש להקדים, שבפשוטו יש לסבור,
 שבמחלוקת שבהן מציינת הגמרא את שמות בעלי
 המאמרים, ואחר-כך אומר "חד אמר... וחד אמר..."]

א.

פרש"י: "ויקם מלך חדש"

1 מן הפסוק¹ "ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא
 2 ידע את יוסף" מצטט רש"י את המילים "ויקם מלך
 3 חדש", ואומר "רב ושמואל. חד אמר חדש ממש וחד
 4 אמר שנתחדשו גזירותיו".
 5 פירוש רש"י זה מבוסס על הגמרא², ושם מוסבר
 6 ההכרח והיתרון של כל אחד משני הפירושים: "מאן
 7 דאמר חדש ממש, דכתיב חדש. ומאן דאמר שנתחדשו
 8 גזירותיו, דלא כתיב וימת וימלוך". למרות שרש"י
 9 מפרש רק את פשוטו של מקרא, הוא מביא את שני
 10 הפירושים, כי ההכרח לכל אחד מהם בולט בפשט. בזה
 11 מובן מדוע מצטט רש"י מן הפסוק גם את המילים
 12 "ויקם מלך"³, על-אף שהוא מסביר רק את המילה
 13 "חדש", כי המילה "ויקם" מחייבת את הפירוש השני
 14 ("דלא כתיב וימלוך"⁴), והמילה "מלך" מחייבת את
 15 הפירוש הראשון.
 16 אמנם, בכל אחד משני הפירושים יש יתרון מסוים,
 17 המתרץ קושי שקיים בפירוש האחר, אך בכל זאת,
 18 כמוסבר כמה פעמים, הפירוש הראשון קרוב יותר אל
 19 פשוטו של מקרא⁵, מפני הסיבות הבאות:
 20 (א) באופן פשוט, סביר להניח שבמילה "חדש"
 21 הכוונה היא "חדש ממש", ולא שמכין שענינו של
 22 ה"מלך"⁶ הוא גזירות, ממילא חידוש הגזירות הוא
 23 חידוש המלך.
 24 (ב) לפי הפירוש השני – "נתחדשו גזירותיו",
 25 מוכרחים להסביר על המילים "אשר לא ידע", ש"עשה

לכותבם כאחת, כי אז הו"ל לרש"י להתחיל (כמו בכ"מ) פליגי בה רב ושמואל, וכיו"ב.

(6) ראה פרש"י מקץ מא, מד.

(7) בסוטה הוא בסתמא "אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע לי כלל", אבל בעירובין ובשמו"ר מפורש שהוא רק להמ"ד "שנתחדשו גזירותיו". וראה לקמן בפנים ס"ט.

(8) כג' ופי' הרא"ם.

(9) להעיר שבחזקוני כאן ובחדא"ג סוטה שם מפרש כן למ"ד שנתחדשו גזירותיו (שקם עליהם לחדש גזירות כו').

(10) אבל מ"מ אי"ז פשוט כ"כ (שלכן הוצרך רש"י להביא פי' השני) שהרי להפי' "חדש ממש" סו"ס מתאים יותר ע"פ פשש"מ הל' "וימלוך" מלך חדש". ובפרט שממשיך בהכתוב "על מצרים" ולא "על ישראל".

(1) פרשתנו א, ח.

(2) עירובין נג, א. סוטה יא, א. וראה שמו"ר פ"א, ח. ועוד.

(3) ועפ"ז מובן שאין לפרש כבמשכיל לדוד כאן, שתרווייהו מדייקים ל' חדש שהו"ל מלך אחר כו'.

(4) אבל בפשש"מ לא קשה שהו"ל "וימת (וימלוך)", דלמאי נפק"מ. וגם אם הי' נאמר "וימלוך" הי' מובן שמלך "מלך חדש". ולא דמי להכתובים בוישלח לו, לג ואילך "וימת גו' וימלוך" כי שם מונה המלכים זה אחר זה "וימת גו' וימלוך תחתיו". ולהעיר שבפרשתנו לפני"ז (פסוק ו') נאמר "וימת יוסף גו' וכל הדור ההוא".

(5) כי פשוט שמה שמביא רש"י בסדר כזה הוא לא לפי שכן הוא סדרם בגמרא, שהרי רש"י מפרש (ע"פ הסדר ד) פשוטן של כתובים, ובפרט בנדו"ד שאינו כותב שמקורו מרז"ל וכיו"ב.

גם אין לומר ששני הפירושים שרים בפשוטו של מקרא ורק שאא"פ

צרכיו". כלומר, לולא זאת לא היה "ויבא הביתה" 20
דוקא כאשר "אין איש מאנשי הבית", לאחר שהיא כבר 21
לפני כן אמרה "שכבה עמי", ו"דברה אל יוסף יום 22
יום... לשכב אצלה...", ולכן מובן שהוא נכנס כדי 23
לעשות צרכיו¹⁹. 24

ג.

דוגמא נוספת - "מהודו ועד כוש"

(ב) על הפסוק שבמגילת אסתר "מהודו ועד כוש" 25
נאמר בגמרא²⁰: "רב ושמואל. חד אמר: הודו בסוף 26
העולם וכוש בסוף העולם, וחד אמר: הודו וכוש גבי 27
הדדי הוו קיימי, כשם שמלך על הודו וכוש, כך מלך 28
מסוף העולם ועד סופו²¹. כיצא בדבר אתה אומר כי 29
הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה²² רב 30
ושמואל...²³". 31

אחד מפרש את המילה "עד" כפשוטה - מרחק, 32
ולכן פירוש הפסוק "מהודו ועד כוש" הוא מקצה אחד 33
של העולם ועד לקצה השני. אבל מן הנאמר בפסוק 34
שלאחר־מכן "שבע ועשרים ומאה מדינה", הכולל כבר 35
את "כל העולם כולו", הכרחי לומר, שב"מהודו ועד 36

1 הרי הדיעה הראשונה שמובאת בגמרא¹¹ היא של
2 האומר הראשון, והשניה נאמרת על-ידי השני¹²].

3 במספר מחלוקות בין רב לשמואל המובאות בגמרא
4 לגבי פירושם של פסוקים, ובמיוחד בסגנון של "חד
5 אמר" "וחד אמר" – ניכרת שיטתו של כל אחד מהם:

6 הראשון – רב – מחשיב בעיקר את המילה, או
7 המילים, גם אם לפי עקרון זה אין תוכן הענין ברור,
8 ואילו שמואל מכריע לפי תוכן הענין¹³ שבפסוקים¹⁴,
9 למרות שלפיו אין פירוש המילים "חלק".

10 להלן דוגמאות לכך¹⁵:

11 (א) על הפסוק¹⁶, שנאמר על יוסף, "ויבא הביתה
12 לעשות מלאכתו", נאמר בגמרא¹⁷: "רב ושמואל. חד
13 אמר: לעשות מלאכתו ממש, וחד אמר: לעשות צרכיו
14 נכנס";

15 הראשון מפרש "מלאכתו ממש" – לפי המשמעות
16 המילולית, אבל מהמשך הענין, "ואין איש מאנשי הבית
17 שם בבית", נראה, שהתורה באה להבהיר
18 שב"מלאכתו"¹⁸ הכוונה היא למלאכה שדורשת "ואין
19 איש...". ולכן "חד אמר" שהכוונה היא "לעשות

(15) הובאו כאן (בפנים) רק מהפולגות שהביא רש"י בפירושו ע"ה" (ומג"א) דעת שניהם או דיעה אחת (כדלקמן בפנים ס"ח). אמנם ככה יש לפרש בעוד כמה וכמה מימרות דרב ושמואל גם בפולגות ממש וגם אלו שאינם רק בפירוש הכתובים. ראה בהמובא בשם עולם שם אות לח.

(16) וישב לט, יא.

(17) סוטה לו, ב.

(18) שבכתוב זה, ולא רק בכדי לבאר המשך הסיפור בהכתובים. ולהעיר מפרש"י שם ד"ה "ויהי כהיום הזה", ולא הביא בהד"ג גם התיבות "ואין איש גר".

(19) להעיר מתוד"ה לעשות סוטה שם. אבל גם לפירוש התוס' היתרון ב"מלאכתו ממש" הוא בפי' התיבה מלאכתו גופא (שהוא כפשוטו), ולהפי' "לעשות צרכיו כו'", הוא משום דהוציאו בל' ביאה "ויבא הביתה", שההכרח אינו מפי' תיבת מלאכתו עצמה. וראה חדא"ג שם. וראה באר יצחק בפרש"י וישב שם, שגם מדבריו מוכח שההכרח לפי "לעשות צרכיו כו'" הוא מתוכן הכתובים.

(20) מגילה יא, א.

(21) כ"ה בגמרא. ובע"י "חד אמר הודו בתחלת העולם וכוש בסוף העולם כו' כשם כו' כך מלך בכל העולם כולו".

(22) מ"א ה, ד. ופולגות זו הובאה ג"כ בסנהדרין כ, ב.

(23) ראה מנות הלוי בתחילתו שהביא מהר"ר משה נ' תיכון ומדרש לקח טוב, דלא פליגי במציאות ולכו"ע הודו וכוש כו' בהדי הדדי הוו. וראה הגהת היעב"ץ מגילה שם.

(11) ראה רדב"ז לרמב"ם הל' מעשר שני (פ"ו ה"ג): ב"פ"ק דביצה ר"י ור"א ח"א בשני כיסים כו' ופסק רבנו כמ"ד בשני כיסים מחלוקת חדא דסתמא דמילתא כיון שהתלמוד הקדימו דברי ר"י הם". וראה שם עולם (להר"ר מרגליות) בפתחה פ"ח. ויש לתרץ.

(12) לכאורה יש להקשות ע"ז ממחלוקת הא' דעירובין שם: רב ושמואל חד תני מעברין (בעי"ן) וחד תני מאברין (באל"ף), ובירושלמי שם (פ"ה ה"א) מפורש: רב אמר מאברין ושמואל אמר מעברין. ומכיון שאפוש מחלוקת לא מפשינן בין הבבלי והירושלמי (ובפרט בנדר"ד שבירושלמי מפורש הוא, משא"כ בבבלי), הרי צ"ל שגם להבבלי רב הוא האומר מאברין כו'. אבל ע"י ר"ח עירובין שם שמביא מירושלמי: רב תני מעברין ושמואל תני מאברין – ולפי"ז מתאים להסדר שבבבלי*.

(13) ויש לקשר זה עם דעתם וסדרם בלימוד בכלל: ראה ב"ב (קמא), (ב): אמר רב כו' כל ימי עני רעים זה בעל גמרא וטוב לב משתה תמיד זה בעל משנה. ולאידך שמואל אמר אין שלום (זכרי' ח, יוד) זה הפורש מתלמוד למשנה (חגיגה יו"ד, א. ובפרש"י שם: טעם למשניות להבין כו' ואם יצא מהן ונתן עסקו לגירסת המשנה כו' עיי"ש). ועל שמואל אמרו "טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צנא דקרי" (חגיגה שם. יומא פה, ב). וראה שו"ת חות יאיר סי' צד ד"ה והא דק"ל כרב, דמשמע שחילוקם הוא דרב סיני ושמואל עוקר הרים (חריף ומקשה).

(14) בשם עולם (אות ג' לח) מפרש שרב נקט בכ"מ פשוטו של מקרא, ושמואל דורש, אבל ע"פ המבואר לקמן בפנים (ס"ח) לכאורה אין לפרש כן. ראה לקמן הערה 60.

(*) ואף שבירושלמי שם מביא עוד ב' פולגות דרב ושמואל דרב תני באקף ושמואל בעין "רב אמר יאותו ושמואל אמר יעותו. רב (ראה שינוי נוסחאות לירושלמי שם) תני אידיהן ושמואל תני עידיהן" – הרי בירושלמי ברכות (פ"ח ה"ו, ע"ו פ"א ה"ב) שגם שם מביא ג' פולגות הנ"ל. מביא דרב אמר עידיהן (בעיני) ושמואל אידיהן (באקף).

ב"קב"ה³² – "הוא החל להיות גבור בארץ, הוא היה 21
גבור ציד לפני ה'³³, הרי רואים, כפי ש'יחד אמר', 22
שההרחבה בסיפור מסבירה את השם נמרוד, לעומת 23
הפסוק 'ויהי בימי אמרפל', ששם אין התורה מספרת 24
עליו כפרט, ויוצא שזוהו 'שמו'." 25

ה.

רב - שני בתים; שמואל - כפולה בזוגות

(ד) "מערת המכפלה"³⁴. רב ושמואל. חד אמר: שני 26
בתים זה לפניו מזה, וחד אמר: בית ועליה על גביו, 27
בשלמא למאן דאמר זה על גב זה – היינו מכפלה, 28
אלא למאן דאמר ב' בתים זה לפניו מזה – מאי 29
מכפלה? – שכפולה בזוגות." 30

גם כאן הולכים הם לשיטתם: לפי המשמעות 31
הפשוטה של הביטוי "מערת המכפלה" – מערה אחת 32
המכילה בתוכה כפילויות – מתאים הפירוש "כפולה 33
בזוגות" (קברים "כפולים"³⁵), יותר מאשר הפירוש 34
"בית ועליה על גביו" (במיוחד מפני שבשתי מערות, 35
זו מעל זו באדמה, אין העלינה גבוהה מן התחתונה 36
כמו "עליה" על-גבי "בית"). ולפיכך, חד אמר "שני 37
בתים זה לפניו מזה"³⁶, שכפולה בזוגות." 38

אבל לפי תוכן הפסוקים, קשה להבין פירוש זה – 39
"בתים זה לפניו מזה"³⁷, שכפולה בזוגות" – כי דברי 40

1 כוש" אין הכוונה לפירוש הפשוט, מקצה אחד לאחר²⁴
2 (שם כן, יש כאן כפילות²⁵), ולכן "יחד אמר" שכוונת
3 הפסוק היא "כשם שמלך על הודו וכוש, כך מלך מסוף
4 העולם ועד סופו" – הדגשת מלכותו הגדולה²⁶.

ד.

רב: - נמרוד; שמואל: - אמרפל

5 (ג) שתי המחלוקות שמובאות בגמרא²⁷ (לפני
6 המחלוקת לגבי "ויקם מלך חדש"): "ויהי בימי
7 אמרפל"²⁸. רב ושמואל. חד אמר: נמרוד שמו, ולמה
8 נקרא שמו אמרפל שאמר והפיל לאברהם אבינו בתוך
9 כבשן האש, וחד אמר: אמרפל שמו, ולמה נקרא שמו
10 נמרוד שהמריד את כל העולם כולו עליו במלכותו".

11 לפי המשמעות הפשוטה של המילים "וכוש ילד את
12 נמרוד"²⁹, הרי נמרוד הוא כרוב שמות שבתורה, שאין
13 צורך לחפש להם סיבה³⁰ –

14 וכאשר מגיעים ל"ויהי בימי אמרפל" ויודעים
15 שמדובר כאן על נמרוד, ובכל זאת מכנה אותו התורה
16 כאן בשם אחר³¹, מוכרחים לומר, שיש סיבה מיוחדת
17 לשינוי השם, הנרמזת בשם החדש. ולכן, חד אמר
18 "למה נקרא שמו אמרפל – שאמר והפיל לאברהם..."

19 אבל כאשר שמים לב לתוכן הפסוקים, שמיד לאחר
20 "וכוש ילד את נמרוד" מספרת התורה על מרידתו

רודה גר". וראה מנות הלוי בתחילתו ד"ה "והנראה אלי". ושם, דלכו"ע
שבע ועשרים ומאה מדינה לא הוו כל העולם.

(27) בעירובין שם.

(28) לך יד, א.

(29) נח ייד, ח.

(30) ראה ראב"ע נח שם: אל תבקש טעם לכל השמות כו'. ולהעיר
שדרך הפשט של הראב"ע הוא שמפרש פירוש הפשוט של המלות.

(31) ראה רא"ם בפרש"י לך שם.

(32) וגם דמנאו בכ' בפ"ע ובאריכות, לא עם שאר אחיו (חזקוני נח
שם).

(33) ראה פרש"י שם. וראה חדא"ג עירובין שם. אבל ראה ראב"ע
שם.

(34) ח"ש כג, ט.

(35) כפי' הגו"א בפרש"י ח"ש שם.

(36) אבל בכז' הפי' "בית ועלי" ע"ג" הולם יותר, בתוכנה של
"מכפלה", מהפי' "שה'כפולה" הוא רק מטעם) "בית לפניו מבית",
כפרש"י עירובין שם.

(37) להעיר שהראב"ע בחיי שרה שם (שמפרש פי' המלות – ראה
לעיל הערה 30) פי' "מערה בתוך מערה" (כפי' הא' זה לפניו מזה). וראה
לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 106 ש"ע"ד הפשט לכאורה מתאים יותר לפרש
שמכפלה (היינו דבר אחד שיש בו כפילות) הוא "זה לפניו מזה" שאז
שייכים הם אחד להשני בזה שא"א להכנס להמערה הפנימית כ"א ע"י
החיצונית, משא"כ במערה ע"ג מערה (כנ"ל בפנים).

אבל ראה גירסת הרא"ם בח"ש שם ובתו"ח עירובין שם "אלא
שכפולה בזוגות" והיינו שהדר ב' מהפי' "שני בתים זה לפניו מזה".

(24) ראה חדא"ג מגילה שם (ולדבריו הפלוגתא הוא לא מצד פירוש
הכתובים עצמם, ורק כיון שלמ"ד השני הודו וכוש גבי הדדי, א"כ ע"כ
לאו כמשמעו קאמר כו'). וראה טו"א מגילה שם ד"ה מכדי כתיב דלמ"ד
גבי הדדי קיימא וכשם שמלך כו' ודאי צ"ל קצו מדינה. וראה לקמן סוף
הערה 26.

(25) אבל ראה טו"א שם דמאמר ר"ח בהמשך הגמרא שם "מכדי
כתיב מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה ל"ל ש"מ לדרשא" הוא
כי ס"ל כמ"ד הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם כו'. אבל מ"מ מ"ד
הנ"ל (רב) בעצמו לא אמר זה.

(26) היינו שגודל ותוקף המלוכה שלו בכל העולם ה' כמו התוקף
שעל ב' מדינות זו אצל זו. וי"ל שזוהי כוונת רש"י בפירושו במגילה
וסנהדרין שם ד"ה "כשם שמלך כו'". וראה חדא"ג סנהדרין שם "דנקט
אלו ב' מקומות כו'".

בהגהת הב"ח למגילה שם "דהא דלא פרש"י כלום על כשם שמלך
מהודו ועד כוש משום דלשם הוזכר מהודו ועד כוש תחלה ולא זו אף זו
קאמר אבל הכא הזכיר תפסח ועזה בסופי' כו'".

אבל – א) אי"ז כפי' פשטות הגמרא "כשם שמלך מהודו כו' כך
מלך", ב) בגמרא מפורש "כיוצא בדבר אתה אמר" ובאותה הלשון
"כשם שמלך כו' כך מלך כו'". והטעם שפירש רש"י רק הפלוגתא הב'
י"ל בפשטות: כיון שבהכתוב במלכים נאמר "כי הוא רודה בכל עבר
הנהר) מתפסח ועד עזה", שמשמעו שזוהי הפי' דעבר הנהר (משא"כ
בדנור'). וראה לשון רש"י מגילה שם "וה"ק כו' כמו מתפסח ועד עזה"
(ובסנהדרין: "וה"ק קרא... כמותפסח כו'") שמפרש זה בלשון הכתוב.

אבל להעיר (ע"ד כהנ"ל) שבמחלוקת הודו וכוש לא הובא בגמ'
המשך הכתוב "שבע ועשרים ומאה מדינה" (משא"כ בהכתוב "כי הוא

נחמכה לו" – שבדאי היו ביניהם אנשים אשר ניצלו
עלידי יוסף, ובכל אופן יש הכרח לפרש שהכוונה
ב"לא ידע" היא "עשה עצמו כאילו לא ידע";
לכן: "וחד אמר", שפסוק זה איננו מאמר מוסגר
(כפי הדעה הראשונה, שהפסוק מסביר כיצד ייתכן
שפרעה גזר גזירות כאלו), אלא הוא בא להדגיש את
רשעותו הגדולה של פרעה, בהתאם לתוכן הפסוקים
שבהמשך, אשר "עשה עצמו כאילו לא ידע" (גם אם
לפי פירוש זה אין מוסברות המילים "מלך חדש"
כמשמעותן הפשוטה, אלא "שנתחדשו גזירותיו").

ז.

"ויטע אשל"

לפי זה אפשר להסביר מחלוקת נוספת שמביא
רש"י בפירושו על התורה בשם רב ושמואל (למרות
שלפי גירסתנו בגמרא⁴² ובמדרש⁴³ זוהי מחלוקת בין
חכמים אחרים⁴⁴):

בפסוק⁴⁵ "ויטע אשל בבאר שבע" מסביר רש"י את
המילה "אשל" – "רב ושמואל. חד אמר: פרדס להביא
ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר: פונדק
לאכסניא ובו כל מיני מאכל⁴⁶ ומצינו לשון נטיעה
באהלים שנאמר...".

לפי המשמעות הפשוטה של המילים "ויטע אשל",
יש להסביר שזהו פרדס של פירות⁴⁷, כשיטת "חד
אמר". אבל "וחד אמר" לפי שיטתו, שלפי תוכן הפסוק
"ויטע אשל בבאר שבע ויקרא בשם ה' אל-עולם"
(כפי שמסביר רש"י: "עלידי אותו אשל נקרא שמו
של הקב"ה..."⁴⁸), סביר יותר לומר, שאין מדובר על
עצי פרי, אלא על "פונדק לאכסניא", ששהו בו זמן
מה⁴⁹, ושהיו בו "כל מיני מאכל"⁵⁰, כדי לעורר את

אברהם היו כבש³⁸: "וישתחו לעם הארץ.. וידבר..
אם יש את נפשכם (ומה הוא מבקש) לקבור את מתי
(בלשון יחיד) מלפני" (כדי להקל בצער), וכיצד מתאים
להסביר שהוא מבקש "ויתן לי... המכפלה" – שמונה
קברים³⁹?

ו.

המחלוקת לגבי "מלך חדש" - לשיטתם

לפי כל האמור לעיל, אפשר להסביר בענייננו:
לכאורה, יש להבין, מדוע הקדימה התורה ואמרה
"ויקם מלך חדש על מצרים...", ולא התחילה (מיד
לאחר "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו..." ולכן)
"ויאמר (מלך מצרים) אל עמו הנה עם בני ישראל רב
ועצום ממנו הבה נחמכה לו" – מדוע חשוב אם היה
זה "מלך חדש..." אם לאו?

ההסבר הפשוט לכך הוא: כי עשויה להתעורר
התמיהה – כיצד ייתכן שפרעה יגזור גזירות רעות על
יוסף ובניו לאחר כל הטובות שעשה יוסף לו ולאריך
מצרים⁴⁰? והתורה רוצה ליישב תמיהה זו, ומספרת
"ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף".

בקשר לכך מציין רש"י את שמות בעלי המאמרים,
רב ושמואל, כי על-ידי כך מובן יותר ההבדל בין
הדעות, לפי שיטותיהם של רב ושמואל:

חד אמר לשיטתו, והסביר את המילים "ויקם מלך
חדש..." אשר לא ידע את יוסף" כפשוטם: המלך החדש
לא הכיר את יוסף, ולפיכך הוא גזר גזירות אלו.

אבל לפי תוכן הפסוקים בכלל לא מובן: גם בהיותו
מלך חדש, בודאי שמע על מעשי יוסף, אשר הציל את
מצרים כולה בדור הקודם⁴¹. ובמיוחד כאשר הוא גזר
גזירה זו ביחד עם המצרים – "ויאמר אל עמו... הבה

(38) כג, ז. ח.

(39) ולהעיר שגם להפ"י ב' בתים זה לפני מזה" קשה המשך הכתוב
"אשר בקצה שדהו", כי – א) א"א ששניהם יהיו בקצה השדה, ב) מדגיש
שטח גדול, היפך כוונת אברהם להקטין ערך המערה.

ולאידך: אם נפרש שכפולה בזוגות כפשוטו (לא קברים הראויים
לזוגות, כ"א) אדם וחיה כו' (כחמש הגמרא בעירובין שם, וכ"מ מפרש"י
שם ד"ה שכפולה) קשה, שהרי בני חת כו' לא ידעו מזה.

וראה בכל הנ"ל (ע"ד ב' הפירושים וכו') במערת המכפלה לקו"ש
שם ע' 105 ואילך, ביאור הפרש"י.

(40) להעיר מדעת רבנן בשמ"ר כאן (אמר להם שוטים אתם כו').

(41) ועוד: כמה דברים שהיו גם בזמן לאח"ז – ראה ויגש מז, כ
ואילך: ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה גו' ואת העם העביר גו'
לחק עד היום הזה גו' לפרעה לחומש גו'.

(42) סוטה יוד, סע"א.

(43) ב"ר ספני"ד.

(44) ר' יהודה ור' נחמיה. וראה לקמן הערה 52.

(45) וירא כא, לג.

(46) ברפוסים שלפנינו "כל מיני פירות". וכ"ה בחדא"ג סוטה שם
מפרש"י. אבל ברפוס ראשון ושני וכו"כ מכת"י רש"י "מאכל". ומש"כ
בחדא"ג שלפי פרש"י כאן "ובו כל מיני פירות.. ניהא טפי דאין אשל
יוצא ממשמעו שהוא לשון אילן, צ"ע, דהרי ממשך ברש"י "ומצינו
לשון נטיעה באוהלים" וא"כ אין צורך לפרש שאשל הוא אילן כפשוטו.
(47) בת"א: ונציב איזנא, ועד"ז בראב"ע. ובתיב"ע (ועד"ז הוא בת"י)
"ונציב פרדסא וכו' ואתקין בגוי מיכלא ומשקא וכו'".

(48) דמשמע שזהו לכל הפירושים. וכ"מ בסוטה שם, ראה חדא"ג
שם. ובב"ר שם "על דעת"י דר"ג דאמר אשל פונדק אברהם ה' מקבל
כו'". אבל ב"פ"ת שם "גם לדעת דאמר פרדס כו' רק ע"ד ר"ג.. יכנו
הדברים טפי כו' וכן מוכח בסוטה שם כמ"ש ב"פ"ת.

(49) בסוטה שם בפרש"י "פונדק – ללון שם אורחים (וממשיך) ולשון
אשל נוטריקן הוא אכילה שתי' לוי' כו'".

(50) בב"ר שם: אשל פונדק שאל מה תשאל עיגולא קופר חמר ביעין.
וראה לשון רש"י שבהערה שלפני"ז.

21 "אמרפל", ש"הוא נמרוד שאמר לאברהם פול לתוך
22 כבשן האש⁵⁶ (כלומר, "נמרוד שמו")⁵⁷ – ואין הוא
23 מציין שדברים אלו אמר רב, ואלו – שמואל.
24 (ב) על הפסוק "מעתה המכפלה" מביא רש"י את
25 שתי הדעות ביחד – "בית ועליה על גביו, דבר אחר:
26 שכפולה בזוגות"⁵⁸, ואינו אומר "רב ושמואל. חד
27 אמר..."⁵⁹.

28 (ג) בפירושו למגילת אסתר מפרש רש"י את פשוטו
29 של מקרא כדעתו של "יחד אמר"⁶⁰ ואינו מציין כלל
30 את דבריו של "חד אמר"⁶¹, וכן אינו מציין את שמו
31 של בעל המאמר – שמואל⁶².
32 הכרחי, איפוא, לומר, שבמקומות שרש"י מזכיר
33 את שמותיהם של רב ושמואל, אין הוא עושה זאת כדי
34 להסביר שהם הולכים לפי שיטתם, כדלעיל, אלא שיש
35 כאן שיטה השייכת רק למקומות אלו, או כדי לתרץ
36 קושיא העשויה להתעורר במקום זה על-ידי "תלמיד
37 ממולח".

ט.

הגזירה נבעה מרשעות פרעה

38 ההסבר לכך בעניינינו הוא:
39 בפשטות מציין הפסוק "ויקם מלך חדש..."
40 שהסיבה ל"הבה נתחכמה לו...", היא רשעות מלך

השמות יש עליהם טעם) – כי מצינו עד"ז בכ"מ בפש"מ, ולדוגמא:
בשם יעקב, שהוא מטעם ע"ש וידו אוחת בעקב עשו גו' (תולדות כה,
כו ובפרש"י. ובפרש"י וישלח לב, כט: יעקב כו' שהברכות באו לך
בעקבה ורמ"י); ישראל כי שרית עם אלקים ואנשים (וישלח שם ובפרש"י.
וראה פרש"י וישלח לה, יוד). וראה לך יז, ה ובפרש"י (בשם אברם
ואברהם). שם, טו ובפרש"י (בשם שרי שרה).

58 ביאור פרש"י זה ע"ד הפשט ראה בארוכה לקו"ש ח"ה שיחה
ב' לפ' ח"ש.

59 אבל ע"פ מה שנתבאר בלקו"ש שם שכוונת רש"י "בית ועלי"
ע"ג" הוא לא כפי הגמרא, מובן שאין זה שייך כ"כ לשיטה הנ"ל דרב
ושמואל בדרשת הכתוב. וראה שם ע' 110 דהפי' הפשוט ד"מכפלה" אינו
מתאים להפי' "כפולה בזוגות".

60 שמוזה מובן דלכאורה אין לפרש מחלוקת רב ושמואל (כב"ש
עולם" שבהערה 14) שרב מפרש פשוטן של כתובים ושמואל דורש, דהרי
רש"י מפרש לכל לראש פשוטו של מקרא (כדברי רש"י בכ"מ) והביא
שם בפש"מ רק דיעה הב' (של שמואל) מבלי להקדים "רבותינו דרשו"
וכיו"ב. וכן הביא הפי' בנמרוד בפש"מ. משא"כ ע"פ המבואר לעיל
בפנים הרי גם אופן הלימוד דשמואל – פשטות תוכן הכתוב (או של
הענין) – הוא גם בפש"מ דרש"י.

61 דפשיטא שאין לומר דרש"י פי' כדיעה זו במג"א כיון דסתם
כוותי' באסתר רבה (פ"א, ד) כמו שכתב בש"ח למג"א שם – דהרי רש"י
מפרש פש"מ ולא מעתיק דברי רז"ל.

62 בדוחק י"ל שרש"י לא העתיק במקומות הנ"ל רב ושמואל, כי
ס"ל שמחלקותם בהנ"ל אינה שייכות לשיטתם בדרך לימוד הכתובים
וכו'.

1 העוברים והשבים לברך את הקב"ה⁵¹ על כל הטובות
2 הללו⁵² (וזאת, גם אם לפי זה לא פשוטה כל-כך
3 משמעות המילה "ויטע", ונזקקים להוכחה שמילה זו
4 נאמרת גם לגבי "אהל" – "מצינו לשון נטיעה
5 באהלים..."⁵³).

ח.

ציון השמות על-ידי רש"י

6 כל זאת לגבי דברי הגמרא והמדרש על שיטות רב
7 ושמואל, אבל לגבי פירוש רש"י על התורה, קשה
8 לקבל שזוהי הסיבה שבגללה מציין רש"י את שמותיהם
9 של רב ושמואל (כדי להסביר, שהם הולכים לפי
10 שיטתם), כי אם כך, היה רש"י צריך להזכיר את
11 שמותיהם בכל מקום שבו הוא מביא אחת משיטותיהם.
12 ואילו אנו מוצאים, שרק בחלק מן המקומות הנ"ל
13 אומר רש"י "רב ושמואל. חד אמר... וחד אמר...":
14 בפסוק "ויבא הביתה לעשות מלאכתו", ובפרשתנו.
15 ולעומת זאת בשאר המקומות אין הדבר כך, אלא:

16 (א) בפרשת נח על הפסוק "להיות גבור" לגבי
17 נמרוד, מפרש רש"י "להמריד כל העולם על הקב"ה".
18 מקור החידוש (שלא כפשוטו של מקרא לגבי ביטויי
19 הגבורה), שמשמעות "גבור" כאן היא "להמריד"⁵⁴
20 הוא בשם נמרוד⁵⁵, ובפרשת לך-לך הוא אומר על

51 אף שגם להמ"ד פרדס כתב רש"י "להביא ממנו פירות לאורחים
בטעודה", הרי פרש"י "ע"י אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה כו", ולמ"ד
פרדס פי' "ויטע אשל" הוא שנטע פרדס כו'.

52 ביאור הנ"ל י"ל גם בגמרא. אבל עפ"ז צ"ע השייכות לבעלי
המאמר ר"י ור"נ (ובפרט שבב"ר שם מפורש שר"י אמר פרדס ור"נ אמר
פונדק), שהרי נתבאר כמ"פ (בביאור פרש"י עקב יא, ו. האזינו לב, מג)
שזוהי גם חילוק השיטות דר"י ור"נ, אלא בהיפך שר"נ מפרש פשוטן של
המלות, ור"י – בהתאמה לכללות תוכן המדובר. ראה לקו"ש [המתורגם]
ח"ה ע' 263.

ועפ"ז י"ל שכן הביא רש"י בהפסוק ויטע אשל רב ושמואל ולא
הגירסא הנפוצה בגמרא שלענינו ובב"ר ר"י ור"נ, כי לפ"ז הרי מוחלפת
שיטתם בפי' הכתובים. וראה לקו"ש שם ע' 267 (ובהערה 28) עוד שיטה
במחלוקת ר"י ור"נ.

53 עפ"ז יש לבאר גם המחלוקת (ב"ב ג, סע"א) בהכתוב (חגי ב,
ט) "גדול יהי כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון רב ושמואל ואמרי
לה ר"י ור"א חד אמר בבנין וח"א בשנים": ד"בנין" הרי זה פירוש
הפשוט דתיבת "גדול" דקרא. אבל מצד תוכן הכתוב "כבוד הבית הזה גו'
אמר ה' צבאות וגו'" הרי "גדול" בשנים הוא ענין של כבוד (בשייכות
ל"ה' צבאות") יותר מגדלות הבנין. ועפ"ז מובן מה שבחר רש"י (בחגי
שם) בהדיעה רב ושמואל חד אמר כו'.

54 ובבראשית ו, ד, דפרש"י "הגבורים, להמריד במקום" כי בא
בקשר ל"הנפילים", "וגם אח"כ" "אנשי השם" – עיי"ש בפרש"י.

55 ובפסוק ט' שם פרש"י "ויטען למרוד במקום כו'", "וימתכוון
למרוד בו כו'".

56 וראה מפרשי רש"י בפ' נח ולך שם.

57 ואין להקשות דלפ"ז פי' רש"י דלא כב' הדיעות בפש"מ (שב'

31 רגיל לדקדק בהוראת איסור והיתר, לכן סמכו על
32 הוראותיו לעניני איסור והיתר⁷²,
33 ההבדל בין "איסורי" לבין "דיני (ממונא)" הוא,
34 ש"איסור והיתר" הם ענינים של "בין אדם למקום",
35 ואילו דיני ממונות הם עיקר "בין אדם לחברו".
36 לפיכך, כאשר מדובר על ענין שיכול להשתייך גם
37 ל"בין אדם למקום" וגם ל"בין אדם לחברו", נטה רב
38 לפרשו מצד "איסורי" – בין אדם למקום, ושמואל –
39 מצד "ממונא" – בין אדם לחברו.
יא.

רשעות פרעה - כלפי שמים או כלפי ישראל?

40 ובענינינו: לפי הפירוש ש"מלך חדש" אינו "חדש"
41 ממש, אלא אותו מלך, הרי הרשעות בין אדם למקום
42 אינה גדולה כל-כך, כי יש לו אמתלא כלפי שמים,
43 כיוון שיעקב אבינו חלק לו כבוד מלכות (בכניסתו
44 וביציאתו⁷³), וקבל על עצמו את שלטונו⁷⁴, ולכן יש לו
45 הצדקה משמים, לפי דעתו, לשלוט כפי רצונו.
46 אבל בין אדם לחברו – כלפי בני ישראל, ובמיוחד
47 כלפי יוסף – אין אמתלא זו מתרצת את הגזירות, כי
48 זה אותו המלך, אשר יוסף גמל עמו כל כך הרבה טוב
49 וחסד⁷⁵, ולכן, הרשעות בין אדם לחברו חמורה יותר⁷⁶.
50 ואילו אם "מלך חדש" הוא "חדש ממש", אשר לא
51 לו חלק יעקב כבוד מלכות, ולא את שלטונו קבלו על
52 עצמם בני ישראל בבואם למצרים (הוא נעשה מלך
53 כאשר הם היו במצרים, אבל הם לא באו אל ממלכתו
54 ולא קבלו על עצמו את מלכותו), הרי שאין לו אמתלא
55 כלפי שמים להצדיק את גזירותיו.
56 אבל בין אדם לחברו – כלפי בני ישראל, רשעותו
57 אינה גדולה כל-כך, כי הוא "מלך חדש", שיוסף לא
58 גמל עמו טובות.
59 לפי זה מובן, שכאשר מדגישה התורה את רשעותו
60 של פרעה, מפרש זאת רב לפי דרכו, שהרשעות היא

1 מצרים, כי גם לפי הדעה "חדש ממש" אי-אפשר לומר
2 שהכוונה ב"לא ידע את יוסף" היא, שהוא לא שמע על
3 יוסף ומעשיו⁶³, שהציל את מצרים כולה, כדלעיל⁶⁴.
4 ואפילו "בן חמש למקרא" מבין שלחשו "הנה עם
5 בני ישראל... פן ירבה... ונלחם בנו..." אין כל יסוד, כי
6 אין טבעם של בני אדם⁶⁵ לשלם ברעה תחת טובה,
7 כפי אשר למדנו קודם לגבי אברהם ואבימלך⁶⁶
8 שמפני הטובה שעשה אבימלך לאברהם, באומרו "הנה
9 ארצי לפניך"⁶⁷, נשבע אברהם לעשות חסד וטוב
10 לאבימלך וגם "לניני ולנכדי... ועם הארץ".
11 וכך גם בענינינו: בני ישראל ידעו על יחסו הטוב
12 של פרעה מלך מצרים אל יוסף ואל בני ישראל –
13 בהוציאו את יוסף מבית-הסוהר ובמנותו אותו למשנה
14 למלך, אשר "ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת
15 רגלו"⁶⁸, ובהרשותו לבני ישראל להתיישב במיטב
16 הארץ, בארץ גושן⁶⁹ – ולכן מובן, שמלך מצרים ועמו
17 הבינו שבני ישראל לא ישלמו תחת זאת רעה, גם בדור
18 אחר. ברור, איפוא, שחששו "פן ירבה..." היה תירוץ
19 בלבד, והגזירה נבעה מרשעות.
20 אך על כך מתעוררת שאלה: במה התבטאה עיקר
21 רשעותו של פרעה – בענינים שבין אדם למקום, או
22 בין אדם לחבירו? דבר זה נרמז בכך שרש"י מציין
23 שאלה הן דיעותיהם של רב ושמואל, כפי שיוסבר
24 להלן.

י.

רב - "איסורי"; שמואל - "ממונא"

25 נאמר בגמרא⁷⁰: ההלכה נקבעת "כרב באיסורי,
26 וכשמואל בדיני (בממונא)". ה"ראשונים"⁷¹ מסבירים
27 שהסיבה לכך היא, שאמנם, גם רב פסק בעניני ממונות,
28 וגם שמואל עסק בעניני איסור והיתר, אבל "שמואל
29 היה רגיל תמיד לפסוק דינין, ולכן היה מדקדק בהן
30 ויורד לעומקן ומשכיל על כל דבר אמת, וכן רב היה

(70) בכורות מט, ב. וש"נ.

(71) רא"ש ב"ק פ"ד ס"ד.

(72) ראה שו"ת חות יאיר ס' צד.

(73) יגש מז, ז (ובפרש"י). יו"ד (ובפרש"י).

(74) ונהנו ממנו שנתן להם לישב בארץ גושן טוב ארץ מצרים.

(75) ובפרט הנ"ל דס"פ יגש (הובא בהערה 41).

(76) ראה בהמצוין בהערה 64. וראה מדרש שהובא בבחי' כאן "אשר

לא ידע את יוסף כל הכופר בטובתו של חבירו כו" (וראה תו"ש כאן

אות פח), ומסיים בבחי' "והמדרש הזה נוטה למי שאומר נתחדש

גזרותיו".

(63) ראה משכיל לדוד כאן בפ"י השני שמלשון רש"י משמע שעשה

עצמו כאילו לא ידע את"י גם לפי"ה, אבל ההסברה שלו בתוכת "חדש"

בפרש"י אינה ע"ד הפשט. וראה עץ יוסף לע"י סוטה שם.

(64) ראה שמו"ר שם (תנחומא כאן ה) עד עכשיו משלהם אנו אוכלים

והאין נדווג להם, אילולי יוסף לא היינו חיים. וראה זח"ב (ז, א) אשר

לא ידע את יוסף כו". לק"ט ומדרש הגדול כאן.

(65) ראה מקץ מד, ד. ולהעיר מפרש"י נח יא, ה.

(66) וירא כא, כג.

(67) פרש"י שם.

(68) מקץ מא, מד.

(69) יגש מז, ו. יא.

מצד "בין אדם לחברו" ברור, ש"פונדק לאכסניא
ובו כל מיני מאכל" הוא טובה גדולה יותר מאשר
"פרדס של פירות" בלבד⁷⁹,

לעומת זאת, בפירוש "ויטע... פרדס להביא ממנו
פירות..." מושם הדגש על "בין אדם למקום", כי נוסף
כאן הענין של בין אדם למקום גם על-ידי אברהם
עצמו, כפי שנלמד בקל-וחומר מ"ויבא"⁸⁰ קין מפרי
האדמה מנחה לה".

לפיכך מציין שם רש"י את שמותיהם של בעלי
המאמרים, ובוחר דוקא את הגירסא שאמרו זאת רב
ושמואל, ולא כבגמרא, ר' יהודה ור' נחמיה⁸¹, כי כך
מובנת הסיבה לכל אחד מן הפירושים⁸².

יד.

ההוראה לימינו: עמידה איתנה נגד הגויים

ההוראה מפירוש רש"י זה לגבי ימינו היא:
יש הטוענים, ש"אחות לנו בבית המלך" – ידיד
חדש או ותיק, ואם הוא גוזר גזירות חס-וחלילה, אל
לעם ישראל להיבהל, ועליהם לקיים זאת גם אם זה
נוגד את התורה. גם אם עובדים את פרעה ובונים את
פיתום ורעמסס במקום להיות עבדי ה' באמצעות
לימוד תורה בהתמדה ובשקידה וקיום מצותיו בהידור
ובאופן של "בכל דרכיך דעה", הרי חיים במצרים
ובמיטב הארץ – וצריך להכנע.

צריך לדעת, שאין הבדל אם מדובר על "מלך
חדש", או מלך ותיק, בסגנון כזה או אחר. די בכך
שזהו מלך של "מצרים" – שמצרים לישראל⁸³ – והרי
זהו "הבה נתחכמה לו" של יצירה-הרע, ו"חטא לאומים
– חטאת"⁸⁴.

מוכרחים להתנהג כ"מילדות העבריות" בגלות
מצרים: להיפך מגזירת פרעה "כל הבן הילוד היאורה
תשליכוהו וכל הבת תחיון"⁸⁵. שמשמעותה, כמדובר
מספר פעמים⁸⁶, רצונו להשליך אותם אל תוך הענינים
שהם ע"ז של "מצרים" (כידוע⁸⁷), שהיאור היה אליהם
של המצרים) – כסף, וכדומה. עד שהם מטביעים בכך
לא רק את הגוף היהודי, אלא גם את הנשמה; וגם

1 "בין אדם למקום", ולכן הוא מסביר "חדש ממש" –
2 שלפי פירוש זה הרשעות כלפי שמים גדולה יותר,
3 ואילו שמואל שעיקר עיסוקו היה בדיני ממונות – "בין
4 אדם לחברו" – מסביר שהיה זה אותו מלך, אלא
5 ש"נתחדשו גזירותיו", כדלעיל.

יב.

צדקת יוסף - בין אדם למקום או בין אדם לחברו?

6 לפי האמור לעיל, מובן מדוע מציין רש"י את
7 שמותיהם של רב ושמואל גם בשתי המחלוקות
8 הקודמות:

9 בפרשת וישב מספרת התורה על צדקת יוסף, הן
10 לפני הפסוק שבהמשך הסיפור⁷⁷: "ויפקדהו על ביתו
11 וכל יש לו נתן בידו... ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף ולא
12 ידע אתו מאומה..."; "ותשא אשת אדוניו... וימאן
13 ויאמר... ואיך אעשה הרעה הגדולה... ויהי כדברה...
14 יום יום ולא שמע אליה..."; והן לאחר מכן, כאשר
15 התורה מספרת כיצד נמלט יוסף מאשת פוטיפר. ובוזה
16 יש מחלוקת בפירוש הפסוק "ויבוא הביתה לעשות
17 מלאכתו", אם הכוונה היא ל"מלאכתו ממש", או
18 "לעשות צרכיו עמה":

19 לפי רב, המדגיש בעיקר את הענינים שבין אדם
20 למקום, הכוונה היא ל"מלאכתו ממש", ולא "לעשות
21 צרכיו עמה", כיוון שלפי הפירוש השני מדובר באיסור
22 כלפי שמים⁷⁸;

23 ואילו לפי שמואל, המדגיש בעיקר ענינים של
24 "ממונא" – בין אדם לחברו – מובן מדוע "ויבוא...
25 לעשות צרכיו עמה" דוקא כאשר "אין איש מאנשי הבית
26 שם בבית", כי כך אין פגיעה ב"בין אדם לחברו" –
27 בשעבודו לפוטיפר ש"ויפקדהו על ביתו".

יג.

המחלוקת לגבי "אשל"

28 "אשל, רב ושמואל. חד אמר: פרדס להביא ממנו
29 פירות לאורחים בסעודה וחד אמר: פונדק לאכסניא ובו
30 כל מיני מאכל...":

(77) לט, ד ואילך.

(78) וגם לפני"ז אמר "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי
לאלקים". וראה אברבנאל כאן.

(79) להעיר שגם בהפסוקים לפני"ז בין אברהם ואבימלך מודגש החסד
והטוב – שבין אדם לחבירו, וכנ"ל.

(80) בראשית ד, ג.

(81) וראה לעיל הערה 52.

(82) כעין זה יש לבאר בהפלותגא (דלעיל הערה 53) ד"גדול יהי

כבוד הבית הזה" "בבנין" או "בשנים": גודל הבנין מורה יותר על גודל
התפשטות והשראת השכינה, המשכת קדושה יתירה למטה. בשנים: שהי'
נמצא זמן ארוך יותר אצל בני". ועצ"ע.

(83) ב"ר פט"ז, ד.

(84) משלי יד, לד. ב"ב י, ב. תניא פ"א.

(85) פרשתנו א, כב.

(86) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 99 ואילך. לקמן ע' 14.

(87) פרש"י וראה ז, יו.

- 1 "וכל הבת תחיון" היה חלק מן הגזירה: לחיותם
2 ולמושכם לתענוגות המצרים – מצירין לישראל.
3 "וה' מילדות העבריות" קמו כנגד הגזירה ועשו ככל
4 האפשר כדי שיוולדו ילדים יהודיים ויקבלו חינוך
5 יהודי מקורי.
6 מה שצריך לעשות בדרך הטבע – להשתדל ולדבר
7 עם הגויים וכדומה – צריך להיעשות בדרכו של משה
8 רבינו: הוא כיבד את פרעה בכבוד הראוי לו⁸⁸, אבל

- 9 "מטה האלקים בידו"⁸⁹, בעמידה יהודית-אלקית איתנה,
10 בלי להכנע כלפי הגוי, ובודאי בלי להסתיר את יהדותו.
11 וכאשר אין מתחשבים בגזירות המדינה שאינן
12 תואמות ליהדות, ומתמסרים לחלוטין לחינוכם הקדוש
13 של כל ילדי ישראל, מקימים את צבאות ה', יהודים
14 בריאים בגופם ובנפשם, וכך מביאים את הגאולה⁹⁰
15 האמיתית והשלמה של כלל ישראל על ידי משיח
16 צדקנו בקרוב ממש.
(משיחת ש"פ שמות תשל"ו)

(88) פרש"י וארא ו, יג. בא יא, ח.
(89) פרשתנו ד, כ.

המשך ביאור למס' מגילה ליום חמישי עמ' א

- 1 הגמרא מביאה מקומות נוספים שהוזכר לשון זה אצל רשעים:
2 'הוא עשו' (בראשית לו מג), היינו שהוא עמד ברשעו מתחילתו ועד
3 סופו, בן חמש עשרה שנה מכר את הבכורה, ובסוף ימיו ערער על
4 קבורת יעקב במערת המכפלה, כמבואר בסוטה (יג). וכן נאמר
5 (במדבר כו ט) 'הוא דתן ואבירם', והיינו שהן ברשען מתחילתן ועד
6 סופן, שבתחילה נאמר עליהם (שמות ב יג) 'ויאמר לרשע למך תכה
7 רעך', ובסוף הרשיעו במחלוקת קרת. וכן נאמר (יה"כ ב כח ב) 'הוא
8 המלך אחי', והיינו שהוא ברשעו מתחילתו ועד סופו, שמתחילה
9 מעל בה, ואחר כך כשהצר לו הוסיף למעול.
10 הגמרא מביאה שגם אצל צדיקים מצינו לשון זה: נאמר (שם א כו)
11 'אברהם הוא אברהם', והיינו שהוא בצדקו מתחילתו ועד סופו,
12 שבחייתו בן שלש שנים הכיר את בוראו, ובסופו נאמר (בראשית יח
13 ט) 'כי ידעתי למען אשר יצאה את בני וגו' לעשות צדקה ומשפט'.
14 וכן נאמר (שמות כו ב) 'הוא אהרן ואהרן', והיינו שהן בצדקן מתחילתן
15 ועד סופן – שלא חטאו כלל חוץ ממריבה. וכן נאמר (שמואל א'
16 יז ד) 'ידוד הוא הקטן', והיינו שהוא בקטנותו – [בענוותנותו]
17 מתחילתו עד סופו, שבשם שבקטנותו – [קודם שחלף] הקטן עצמו
18 אצל מי שגדול ממנו בתורה – מפיבושת רבו, כך במלכותו הקטן
19 עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה – אחיתופל שנתן לו עצה
20 להחזיר מי התהום למקומם, וקראו (תהלים נה יד) 'אלופי ומידעי'.
21 הגמרא דורשת את המשך הפסוק האמור אצל אחשוורוש: 'המלך',
22 אמר רב, מה שכתוב 'המולך' ולא 'שמלך' בלשון עבר כתחילת
23 הפסוק 'יהי בימי', בא ללמד שאחשוורוש מלך מעצמו ולא היה
24 מוצע המלוכה. אמרי לה – יש אומרים שדבר זה הוא לו לשבח,
25 ואמרי לה שהוא לו לגנאי. ומבאר הגמרא: אמרי לה לשבח,
26 שמורה של מעלה יתירה, דלא הוה איניש דחשיב למלכא בנותיה
27 – שלא היה אדם אחר הראוי למלוכה יותר ממנו. ואמרי לה לגנאי,
28 דלא הוה חזי – [ראוי] למלכותא, וממונא יתירא הוא דיהב – ונתן
29 הריבה כסף, ולכן קם ומלך.
30 נאמר בהמשך הפסוק: שמלך 'מהדו ועד בוש', נחלקו בדבר רב
31 ושמאל, חד אמר שהדו היא בסוף העולם מצד אחד, ובוש היא
32 בסוף העולם מצד השני, ופירוש הפסוק הוא כפשוטו, שמלך על
33 כל המדינות שבין הדו לכוש. וחד אמר שהדו ובוש גבי תדרי הוו
34 קנייני – סמוכות זו לזו, וממה שנאמר בסוף הפסוק שמלך ב'שבע
35 ועשרים ומאה מדינה', מוכח שהפירוש הוא, בשם שמלך על הדו
36 ובוש שסמוכות זו לזו וקל למשול בהן, כך מלך במאה ועשרים
37 ושבע מדינות שהם בסוף העולם ועד סופו, והיינו שהיה שלטונו

- 38 חזק ככולן, והיתה אימתו מוטלת על מדינות הרחוקות כמו על
39 הקרובות.
40 הגמרא מביאה מחלוקת דומה בין רב ושמואל: ביוצא בדרך אתה
41 אומר, נאמר על שלמה המלך (מלכים א' ה ד) 'כי הוא דרך בכל עבר
42 הנהר תתפסח ועד עזה', ונחלקו רב ושמואל, חד אמר, שתפסח
43 בסוף העולם, ועזה היא בסוף העולם, ופירושו כפשוטו שמלך בכל
44 העולם. וחד אמר, שתפסח ועזה בחד החד הוה קנייני – סמוכות זו
45 לזו, וממה שנאמר 'בכל עבר הנהר', מוכח שהפירוש הוא, שבשם
46 שמלך שלטון מלא על תפסח ועל עזה, כך מלך על כל העולם כולו.
47 נאמר בהמשך הפסוק: שמלך על 'שבע ועשרים ומאה מדינה'. מנו
48 תחילה את מספר השנים הקטן ולאחריו את מספר השנים הגדול,
49 אמר רב הדרא, דבר זה בא ללמד, שבתחילה מלך אחשוורוש על
50 שבע מדינות, ולבסוף – [אחר זמן] גדלה מלכותו ומלך על עוד
51 עשרים מדינות, ולבסוף הוסיף ומלך על עוד מאה מדינות.
52 מקשה הגמרא: אלא מעתה שמקום שמנו תחילה את מספר הקטן
53 של השנים בא לדרשה, אם כן הנאמר (שמות כו ב) 'ישני חיי עמרם
54 שבע ושלשים ומאת שנה' מאי דרשת ביה – מה תדרוש ממנו,
55 ומוכח שאין לדרוש את סדר השנים.
56 מתרצת הגמרא: שאני הקא – באחשוורוש דקרא יתירא הוא –
57 שמנין המדינות מיותר. דמכרי – [שהרי] פתיב שמלך מהדו ועד
58 בוש' ללמד שמלך על כל המדינות, אם כן 'שבע ועשרים ומאה
59 מדינה' למך לה, שפע מינה שבא ללמד את הדרשה של רב חסדא.
60 תנו רבנן, שלשה מלכים מלכו בכיפה – תחת כל כיפת הרקיע,
61 כלומר, בכל העולם. ואלי הו: אחאב, ואחשוורוש, ונבוכדנצר.
62 מבאר הגמרא: באחאב מצאנו שמלך על כל העולם, דכתיב
63 שאמר עובדיה לאליהו (מלכים א' יח י) 'הי ה' אליהו אם יש גוי
64 ומלכה אשר לא שלח אדני – [אחאב] שם לבקשך וגו'. ואמרו אן
65 והשביע את הממלכה ואת הגוי כי לא ימצאכה. מדייקת הגמרא:
66 ואי לא דהוה מלך אחאב עליהו – על כל האומות, היכי מצי
67 משבע להו – איך יכול להשביעם, הרי לא ישבעו לו, אלא מוכח
68 שמלך על כל העולם.
69 וכן נבוכדנצר מלך על כל העולם, דכתיב (ירמיה כו יח) 'ועתה אנכי
70 נתתי את כל הארצות האלה ביד נבוכדנצר מלך בבל, וגו' והיה
71 הגוי והממלכה אשר לא [נעבדו] אתו נבוכדנצר מלך בבל, ואת
72 אשר לא [יתן] את צוארו בעל מלך בבל, בחרב וברעב ובדבר אפקד
73 על הגוי ההוא נאם ה'". הרי שנתן לו ה' ממשלה על כל העולם.
74 וכן 'אחשוורוש' מלך בכיפה, כהא דאמרי, שנאמר 'המלך מהדו ועד
75 בוש', ללמד שמלך על כל העולם כולו.

לקוטי-שיחות פרשת שמות כרך טז שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

- 21 ש"מושיען של ישראל במים הוא נדון¹⁵. לפיכך¹⁶
22 "השליכה" יוכבד את משה ליאור¹⁷ ו"כיוון שהושלך
23 משה למים, אמרו כבר מושלך מושיען במים ("ולא
24 יחפשו אחריו"¹³) מיד ביטלו הגזירה¹⁸ — על-ידי-זה
25 התבטלה הגזירה על "כל הבן הילוד היאורה
26 תשליכוהו".
27 כל הענינים בתורה מדויקים לחלוטין, ומובן,
28 ששני ה"ביטולים" שנפעלו בקשר ל"השלכת" משה
29 ליאור — (א) ביטול ה'עבודה-זרה' שבנילוס (ב) ביטול
30 גזירת "כל הבן..." — קשורים זה לזה, ושניהם קשורים
31 למשה — מושיען של ישראל.

ג.

תכלית הגזירה - ההשלכה לנילוס

- 32 הדבר יובן על-ידי הסבר על המשמעות הפנימית
33 של הגזירה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו". מזה
34 שהתורה אינה מסתפקת בסיפור הכללי על גזירת פרעה
35 "אם בן הוא והמיתון אותו"¹⁹, אלא מפרטת גם את אופן
36 ביצוע הגזירה²⁰ "היאורה תשליכוהו", מובן, שאין זה
37 סתם פרט בגזירת פרעה, או פרט המסביר את הסיבה
38 לגזירה (שמפני ש"ראו שמושיען של ישראל במים הוא
39 נידון"²¹, גזר ש"כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"),
40 שהרי מה מוסיפה הידיעה על פרט זה?
41 אלא זהו ענין עיקרי בגלות מצרים, ובכך מתבטאת
42 המשמעות הכללית של גלות מצרים.
43 ההסבר לזה הוא: תכליתה של גזירת פרעה היא
44 "היאורה תשליכוהו" — ההשלכה לנילוס²² — ל'עבודה-

א.

הסתירה בפסוקים לגבי מקום הנחת התיבה, ויישובה

- 1 את הפסוק¹ "ותשם בסוף על שפת היאור" מתרגם
2 אונקלוס²: "על כיף נהרא". מזה מובן שיוכבד לא
3 הניחה את ה"תיבת גמא" עם משה ביאור עצמו, אלא
4 בחוף, ביבשה³ שליד היאור⁴.
5 אבל מן ההמשך נראה, שהתיבה לא נמצאה על
6 "שפת היאור", אלא ב"סוף" שבתוך היאור⁵, ואף נאמר
7 בפסוקים⁶ שבהמשך "ותקרא שמו משה... כי מן המים
8 משיתהו".
9 הרוגוצ'ובי מסביר⁷: יוכבד לא רצתה להציל את
10 משה על-ידי הנחת התיבה ביאור, מפני ש"הם היו
11 עובדים לנילוס"⁸, בהתאם להלכה⁹, שאסור להשתמש
12 בעבודה-זרה אפילו לצורך הצלה, ולכן "ותשם בסוף
13 על שפת היאור". אך כאשר "ותרד בת פרעה לרחוץ
14 על היאור"¹⁰, והכוונה היא "שירדה לרחוץ מגלולי
15 אביה"¹¹, היא ביטלה בכך את ה'עבודה-זרה'¹² "ושוב
16 באתה התיבה בתוך היאור".

ב.

שני ה"ביטולים" בקשר ל"השלכת" משה ליאור

- 17 במדרש¹³ נאמר: "ולמה השליכו אותו ביאור כדי
18 שיהיו חושבין האסטרולוגין שכבר הושלך למים ולא
19 יחפשו אחריו" — הגזירה על "כל הבן הילוד היאורה
20 תשליכוהו"¹⁴ נקבעה מפני שהאסטרולוגים ראו

(ש)אסור" (רמ"א שם) — ראה לקמן בפנים ס"ג-ד.

(10) פרשתנו שם, ה.

(11) סוטה יב, ריש ע"ב. וש"נ. תנחומא פרשתנו ז. שמו"ר עה"פ.

(12) ראה גם ש"ך עה"ת עה"פ.

(13) שמו"ר פ"א, כא.

(14) פרשתנו א, כב.

(15) שמו"ר שם, כד. סוטה יב, ב.

(16) ראה גם בחיי ואלשיך כאן. פי' מהרז"ו לשמו"ר פ"א, כא.

(17) ופליג על התרגום וכו' ד"שפת היאור" הוא "כיף ימא" (ועיין מפרשים דלעיל הערה 2. ועוד). או י"ל שיוכבד היתה נביאה וידעה שסוף התיבה לבוא ביאור עצמו (וראה לעיל הערה 5).

(18) שמו"ר שם, כד. וראה גם סוטה שם.

(19) פרשתנו שם, טז.

(20) ואף שהיא גזירה אחזרת — הרי לכאורה עיקר החידוש בגזירה זו

הוא "ויצו גו' לנכ עמו גו'" (לא רק "למילדות העבריות").

(21) שמו"ר שם, שם, יח. סוטה שם. פרש"י שם, כב. ועוד.

(22) להעיר מפרש"י ר"פ מקץ.

(1) פרשתנו ב, ג.

(2) אונקלוס, ובתיב"ע: גיף נהרא (ומשנה מתרגומו למקץ מא, ג. שם, יז (ועוד) — כיף נהרא). ובתיב"ע: באפרה על גב נהרא. ועיין פרש"י, רשב"ם, אברבנאל, ראב"ע (ולקמן פסוק ה') ועוד.

(3) ראה מקץ שם — עמידה "על שפת היאור". וארא ז, טו. ועוד.

(4) ועפ"ז מתורצת בפשטות הקושיא (אברבנאל ועוד): האיך השליכה יוכבד את משה ביאור שהוא מקום סכנה.

(5) שלכן לקחה יוכבד "תיבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד" — להגין מן המים. וראה פרש"י וארא ז, יט. נח, ו, יד.

(6) פרשתנו שם, י.

(7) צפ"נ עה"ת עה"פ.

(8) ראה תנחומא וארא יג. שמו"ר פ"ט, ט. פרש"י וארא ז, יז.

(9) ראה פסחים כה, א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"רז. טושו"ע יו"ד סקנ"ה.

לכאורה נדו"ד דומה ל"מי שנחתיים מיתה (ש)מוות לברוח לבית עבודת כוכבים ולהציל את עצמו" (טושו"ע שם סו"ס קנז). ואולי ס"ל כהדיעות שאסור (ראה ב"ח וט"ז שם). או שהוא בדוגמת "שעת הגזרה

19 ולהשפיע על ישראל רק אחרי ירידתם למצרים. כל עוד
20 הם נמצאו בארץ ישראל, "ארץ אשר... עיני ה' אלקיך
21 בה"²⁸, והשגחת ה' על כל פרט ופרט ניכרת בגלוי

22 [דבר המתבטא גם בכך שארץ ישראל היתה
23 תמיד²⁹ ארץ ש"למטר השמים תשתה מים"³⁰, ובמיוחד
24 כדברי חז"ל³¹ "ארץ ישראל משקה אותה הקב"ה
25 בעצמו"]

26 אין מקום לטעות ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את
27 החיל הזה"³², שהרי רואים בגלוי ש"הוא הנותן לך כח
28 לעשות חיל"³³.

29 יתר-על-כן: כל עוד חיו יעקב ובניו, לא התאפשרה
30 גזירת פרעה גם במצרים³⁴, כיוון שכאשר הם היו בארץ
31 ישראל הם ראו בגלוי את ה'תלות' בה', ולפיכך גם
32 בהימצאותם במקום שנראית רק שליטת הטבע, לא
33 נשכחה ונסתרה מהם (לפחות בהכרתם והבנתם) הראיה
34 הקודמת של אלקות, כך שגם במצרים הם הכירו
35 בהנהגתו של הטבע על-ידי הקב"ה³⁵.

36 [בדומה לענין של נס – מלשון הרמה³⁶ – שנס
37 "מרומם" את הטבע, כיוון שהוא מביא להכרה, שגם
38 הטבע מונהג על-ידי הקב"ה].

39 רק לאחר "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא"³⁷,
40 לאחר שלא נשארו אלו שהיו בארץ ישראל³⁸,
41 וה"ירידה" למצרים ושליטת הטבע הושלמה, רק אז
42 התאפשרה גזירת "היאורה תשליכוהו".

1 זרה' של מצרים. כלומר, פרעה רצה שישראל
2 "יושלו" ו"יטבעו" בתוך ה'עבודה-זרה של מצרים'²³.
ד.

מטרת פרעה - הנהגת ישראל על-ידי הטבע
3 המצרים עבדו לנילוס מפני שהוא היה מקור
4 פרנסתם: כידוע²⁴, מצרים איננה ארץ גשומה,
5 והצמיחה והתבואה וכדומה תלויים בנילוס ה"עולה"
6 ו"משקה" את השדות.

7 עובדה זאת נותנת מקום²⁵ למחשבה המוטעית
8 שפרנסת מצרים איננה באה מאת הקב"ה

9 [שהרי כשתלויים בגשמים, אז "הכל תולין עיניהם
10 כלפי מעלה"²⁶, וחשים שתלויים בקדוש-ברוך-הוא.
11 אך תלות זו בקדוש-ברוך-הוא איננה ניכרת כאשר
12 הנילוס "עולה ומשקה"]²⁷,

13 אלא מאת הנילוס²⁷. לפיכך, באופן פשוט, הפך
14 הנילוס ל'עבודה-זרה' של מצרים.

15 וזאת היתה גזירת פרעה "היאורה תשליכוהו" – גם
16 יהודים יושלו, חס-וחלילה, אל מתחת למגבלות
17 הטבע וחוקיו;

ה.

גזירה זו התאפשרה רק לאחר השלמת הירידה
למצרים

18 הגזירה של "היאורה תשליכוהו" יכולה להתבצע

(23) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 101.

(24) פרש"י ר"פ מקץ. ויגש מז, י. וארא שם (ושם, יט). סוטה יג, א ד"ה כדי. וראה ספרי (ויל"ש) עקב יא, י. פרש"י שם. ב"ר שבעה עשר 26. ועוד.

(25) ראה גם רמב"ם הל' ע"ז רפ"א ורפ"ב. וביאורו בסהמ"צ להצ"צ מצות מילה פ"ג.

(26) ב"ר פ"ג, ט. וראה גם ירושלמי תענית פ"ג ה"ג.

(27) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 31. – ובלקח טוב (וארא ז, יג) שה' פרעה "אומר הואיל וזה משקה שדותנו וכרמנו ואנו נוזנין ממנו ודאי הוא אלוהה".

(28) עקב שם, יב.

(29) גם קודם גלות ויצי"מ.

(30) עקב שם, יא. וראה הנסמן בלקו"ש שם הערה 41.

(31) תענית י, א. וראה הנסמן בלקו"ש שם הערה 40.

(32) עקב ח, יז.

(33) שם, יח.

(34) ראה שמור"ר פ"א, ח. פרש"י וארא ו, טז.

(35) ומכ"ש אצל יעקב (ובחיי יעקב), ש"מברכתו של יעקב ואילך ה' פרעה בא אל הנילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ" (פרש"י ויגש שם) – היינו, שזה שהנילוס משקה את הארץ תלוי בברכתו של יעקב (ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 32). ולהעיר מפרש"י ר"פ ויחי.

(36) סדור מדר, סע"ב. אוה"ת בשלח ד"ה ויכן. שה"ש ע' כט. ועוד. וראה סה"מ תרע"ח ע' פט.

(37) פרשתנו א, ו.

(38) ראה שמור"ר שם: כ"ז שה' אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים כו' (וברשב"ם (וספורנו) עה"פ: (כל) שבעים נפש).

– וצ"ע שהרי הייתה שרש בת אשר* (סדר עולם פ"ט. וראה סוטה יג, א. מכילתא בשלח יג, יט. פרש"י פינחס כו, מו. ועוד). ואולי קטנה ביותר** הייתה באותה שעה***.

(*) כן יש להעיר מעוד יורדי מצרים שהיו בחיים בעת התחלת השעבוד: (א) שאול בן הכנענית – הוא זמרי (סנהדרין פב, ב תיב"ע ויגש מז, י. וארא ו, טז) כדלקמן בפנים ההערה. (ב) קהת שהי' חי בעת לידת משה (סדר הדורות ב"א שסח"ט). ובתיב"ע וארא (שם, יח) ד"חמא ית פינחס" (וראה פ' יונתן שם, סז. סדר הדורות שם). (ג) חזרון – שהוא יפנה (סוטה יא, סע"ב) אבי כלב, וכלב ה' בן מ' שנה בעת שילוח המרגלים (יהושע יד, ז). נמצא שחזרון (אביו) ה' בחיים (מ' שנה קודם שילוח המרגלים, ונאכ"ר) בעת התחלת השעבוד. (ד) לדעת תיב"ע (וארא שם, סז) לוי "חמי ית משה כו" (ורב"י יונתן שם תמה ע"ז).

ולהעיר לכהנ"ז חב"ב קכא, ב.

(**) עד"ו יש לתרץ בנוגע לקהת וחזרון שהיו בערך בני ב' שנים בעת הירידה למצרים (ראה סדר הדורות ב"א ולה רלט).

(***) אבל ראה תיב"ע (ויגש מז, יז) דהיא "בשרה ליעקב דיוסף קיים" ובסדר הדורות (ב"א ריז) דסדרו היתה בת ג' שנים קודם לידת בני אשר (ימנה ישוה ישוי ובריעה ובריעה ילד ב' בנים קודם הירידה למצרים – ויגש שם).

ו.

משה רבינו - רעיא מהימנא

1 מהותו של משה היא מושיען של ישראל, הוא
2 ה"רעיא מהימנא" (רועה נאמן) המביא לידי כך
3 שהאמונה תשפיע על מעשי ישראל בפועל. גם במקום
4 שאין בו ראיית אלקות, ואפילו לא בהכנה ובהכרה³⁹,
5 הוא הביא לכך ש"תאיר אצל ישראל האמונה בה",
6 ובאמצעות זאת יוכלו לעמוד בפני גזירת פרעה.
7 ולמרות שכח האמונה היה קיים אצלם לפני-כן,
8 כיוון שהם "בטבעם" "מאמינים בני מאמינים"⁴⁰, אך
9 אמונה רגילה, באופן של "מקיף", איננה מספקת לשם
10 כך⁴¹. כדי שהאמונה תשפיע על חייו והתנהגותו של
11 האדם, היא צריכה להיות באופן של "ורעה אמונה"⁴²,
12 להחזירה לפנימיות. דבר זה נעשה על-ידי משה, רעיא
13 מהימנא⁴³.

ז.

"רועה צאן יתרו... כהן מדין" - הכנה להנהגת ישראל במצרים

14 בכך יובן הדיוק בפסוק⁴⁴ "ומשה היה רועה את
15 צאן יתרו חותנו כהן מדין". לכאורה, מובן, שהתורה
16 מספרת על היותו רועה צאן, מפני שזה היווה, כידוע⁴⁵,
17 הכנה ונסיון למשה רבינו כרועה ישראל, אך לשם מה
18 יש להדגיש שהוא היה רועה דוקא של "צאן יתרו".
19 ודוקא כהן מדין?
20 המשמעות הפנימית בענין זה היא: בתוך "צאן
21 יתרו" היו "חיילין דקדושה (= כוחות של קדושה),

ומשה פעל "לאקרבא לקדושה"⁴⁶ (= לקרבם למקורם,
לקדושה). לפיכך מדגישים "צאן יתרו... כהן מדין":
אפילו עם הניצוצות שנמצאו אצל "כהן מדין" – כהן
עבודה זרה ש"לא הניח עבודה-זרה שלא עבדה"⁴⁷,
פעל משה⁴⁸ "לאקרבא לקדושה".
לכן היתה זאת הכנה מתאימה להיותו של משה
רבינו רועה ישראל⁴⁹ במצרים⁵⁰. אפילו בהיותם במצב
שאינן שום ראייה או הכרה באלקות, ורק הנהגת הטבע
ניכרת בגלוי, היה משה, רעיא מהימנא, מעוררם
ומחדיר אל תוכם את האמונה בה".

ח.

הקשר בין ה"ביטולים" דלעיל

זהו הקשר בין שני הענינים שהוזכרו לעיל – ביטול
ה'עבודה זרה' שבנילוס, וביטול גזירת "כל הבן הילוד
היאורה תשליכוהו" – מפני שבפנימיותם הם ענין
אחד: גזירת "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"
קשורה בהיות היאור עבודה-זרה של מצרים, ועל-ידי
זה שמשה, רעיא מהימנא, נולד⁵¹ ונמשך לישראל
בגלות מצרים, עד לעיקר הגלות והשעבוד – בתוך
ה"יאור" – ניתן הכח למלחמה נגד ה'עבודה-זרה'
שבנילוס, וכתוצאה מכך התבטלה הגזירה⁵².

ט.

הדרגות שבעבודה הרוחנית של יהודי

ענין יציאת מצרים קיים בכל יום ויום⁵³. מזה מובן,
שכל הענינים הכלליים הנ"ל – ראיית האלקות לפני
הירידה למצרים, הירידה למצרים, הגלות, ואחר-כך

(42) תהלים לו, ג. תו"א בהוספות ד"ה כי תשא. לקו"ת ואתחנן ד"ה וידעת (הא') וביאוריו. ועיי"ש ד"ה להבין בתוס' ביאור פ"ג.

(43) ראה תניא רפמ"ב.

(44) פרשתנו ג, א.

(45) תנחומא פרשתנו ז. שמו"ר פ"ב, ב. ועוד.

(46) ילקוט ראובני ויצא לא, ט.

(47) פרש"י יתרו יח, יא. ממכילתא ותנחומא (ז) שם. נת' בלקו"ש ח"א ע' 75.

(48) להעיר מזהר פרשתנו (כא, א): כהן מדין כו' אע"ג שה' עובד כו"ם כו' ה' רועה צאנו כו'.

(49) ויומאתק ע"פ תורת הבעש"ט (תולדות י"י לך. בן פורת יוסף בסופו) שבצאן יתרו נתגלגלו אותם שאח"כ נתן להם התורה ונעשו תלמידיו.

(50) ולהעיר ממדו"ל (ראה מכילתא בשלח יד, כח. שמו"ר פמ"ג, ח. זח"ב קע, ב. ועוד) דהללו עע"ז והללו כו'.

(51) ד"מחלת" ברייתו נתקן לגאולת ישראל (שמו"ר פ"ב, ד).

(52) ולהעיר ממכילתא (בשלח יד, לא) דבשכר האמונה נגאלו אבותינו ממצרים.

(53) תניא רפמ"ז.

ובמדרש לקח טוב פינחס (כו, יב): שאול בן הכנענית הוא זמרי. ואל תתמה שהרי שאול בן הכנענית ה' מיורדי מצרים וחי' עד סוף מ' שנה של מדבר, והא כתיב וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא, תשובתך שהרי סרח בת אשר היתה מיורדי מצרים והיתה נחשבת בערבות יריחו ואין למדין מן הכללות כו' [נעדר] הוא לקמן שם, מו. ושם: אין נשים או שלשה מן החשבון. וראה שוה"ג הא'.

ועכ"צ דמדרשות חלוקות הן. והרשב"ם והספורנו – הם אליבא דשמו"ר, או (ויותר נכון) ע"ד הפשט. ומה שהזכיר שרח כפ' פנחס – ראה רמב"ן שם.

ולהמדובר בפנים יותר נ"ל לומר דקאי לכל מדו"ל הנ"ל – דלשלול האפשרויות דגזירת "היאורה תשליכוהו" מרובו ככולו דבנ"י או – צ"ל השפעה של כו"כ מהחשובים שביניהם, ואין מספיקה זכירה של מתי מספר. וק"ל.

(39) להעיר ממדו"ל שמצרים מלאה גילולים (שמו"ר ופרש"י עה"פ וארא ט, כט. מכילתא תנחומא ופרש"י עה"פ בא יב, א).

(40) שבת צז, א (בשייכות לבנ"י בהיותם במצרים). וראה פרש"י עה"ת שמות ד, ב.

(41) עד שיכול להיות גנבא אפור מחתרתא רחמנא קרייא (ברכות סג, א כגירסת הע"י).

29 שהוא יזכור גם אז תמיד ש"הוא הנותן לך כח לעשות
30 חיל", וכדי שעסקיו יתנהלו בהתאם לשולחן-ערוך, לפי
31 רצון ה', יש צורך באמונה בה' המעוררת וחודרת אל
32 הפנימיות.

י.

ההוראה למעשה מכל האמור לעיל

33 זוהי ההוראה שהיהודי צריך להפיק מכל האמור
34 לעיל לעבודתו לה':

35 (א) עליו לדעת שעזיבת התפילה, שהיא ראיית
36 אלקות והתבטלות מוחלטת לה', היא ירידה. אמנם,
37 ירידה זו היא על-פי ה"שולחן-ערוך", כמצוטט לעיל
38 מ'שולחן ערוך' "הנהג בהם מנהג דרך ארץ" – אך
39 עליו לעשות זאת משום שהוא "אנוס על פי הדיבור"⁶⁶
40 (כדברי חז"ל על הירידה למצרים במשמעתה
41 הפשוטה): רק מפני שזהו רצון ה'.

42 (ב) מצד שני אל לו להיבהל מן הירידה, כי למרות
43 שזוהי ירידה גדולה ביותר, שהרי אין לו ראיית אלקות
44 ואפילו לא הבנה באלקות (בשעת עסקיו הוא טרוד
45 במחשבות על עניני העסק), אך בכל זאת על-ידי שהוא
46 מעורר את דרגת משה שבנפשו⁶⁷ מתגלה האמונה בה'
47 באופן של "ורעה אמונה", וכך הוא יוצא מגלותו
48 הפרטית, והוא רואה תמיד, בכל עסקיו, את עיני ה'
49 אלקין מראשית-השנה ועד אחרית שנה, את ההשגחה
50 הפרטית.

51 ומגאולה לגאולה, לגאולה הכללית על-ידי משיח
52 צדקנו⁶⁸ שיוליכנו לארצנו הקדושה, בקרוב ממש.
(משיחות ש"פ שמות תשכ"ב, תשכ"ג)

1 גאולת מצרים – קיימים בעבודה הרוחנית של כל אחד
2 בכל יום.

3 סדר העבודה הרוחנית בכל יום הוא: בית כנסת,
4 מבית הכנסת לבית המדרש⁵⁴, ומבית המדרש ל"הנהג
5 בהם מנהג דרך ארץ"⁵⁵: תחילה⁵⁶ עבודת התפילה,
6 אחר-כך⁵⁷ לימוד התורה, ואחר-כך עיסוק בצרכי
7 פרנסה.

8 על-ידי עבודת התפילה גורם היהודי לגילוי אלקות
9 בנפשו, עד לאופן של ראיית אלקות. לאחר ההכנות
10 שלפני התפלה וההתבוננות והעיון בפסוקי דזמרה וכו',
11 מגיעים לקריאת שמע, ושמע ראשי תיבות של "שאו"⁵⁸
12 מרום עיניכם (וראו⁵⁹ – גילוי אלקות באופן של ראייה
13 בדומה לארץ ישראל – כדלעיל בסעיף ה'). לאחר מכן
14 מגיע לתפילת העמידה כעבדא קמי מרי⁶⁰ (כעבד לפני
15 אדוני) – התבטלות עצמית מוחלטת, אשר בתחילתה
16 וכהקדמה לה אומרים: "אד' שפתי תפתח ופי יגיד
17 (וימשיך) תהלתך"⁶¹.

18 לאחר עבודת התפילה "יורדים" מהדרגה של ראיית
19 אלקות והתבטלות מוחלטת, וישנן שתי "ירידות"⁶²:

20 (א) מבית הכנסת לבית המדרש – לימוד התורה⁶³
21 באמצעות הבנת והשגת האדם⁶⁴, בהתאם להבנתו⁶⁵.
22 אך למרות שדרגת ההבנה באלקות היא ירידה ביחס
23 לראיית אלקות אשר בתפילה, בכל זאת, ניכרת בכך
24 השפעת התפילה: גילוי האלקות בנפשו בשעת
25 התפילה משפיע על כך שההבנה תהיה כראוי, בדומה
26 לירידה למצרים בחיי יעקב ובניו.

27 (ב) כאשר יהודי הולך אחר-כך לעסקיו, הוא עלול
28 לשכוח, ח"ו, את האלקות בגלל ההעלם שבטבע. כדי

(54) ברכות בסופה. וראה שו"ע אדה"ז אור"ח סקנ"ה (וש"נ).

(55) ברכות לה, ב. וראה שו"ע אדה"ז שם.

(56) כמור"ל שאסור לעשות חפציו קודם שיתפלל (ברכות יד, א).

(57) ראה לקו"ת ברכה צו, ב.

(58) ישע"י מ, כו.

(59) תקו"ז תמ"ט.

(60) שבת י, א. טושי"ע ושו"ע אדה"ז אור"ח סו"ס צה, ועיי' ברכות לג, רע"א: עומד לפני ממה"מ כו'. ולהעיר משו"ע אדה"ז סי' קד ס"ב: עומד לפני המלך – אין לזוז ממקומו [משא"כ בק"ש דשו"מ מפני הכבוד כו' ומותר לקרוץ בעיניו וכמעשה דרב (יומא יט, ב). ומ"ש בשו"ע אור"ח סי' סג ס"ו (ושו"ע אדה"ז שם ס"ז): הקורא ק"ש לא ירמוז כו' – הרי מפורש הטעם (ארעי ולא קבע – ולא ביטול), ואפילו בזה איתא שם דבפרשה שני' מותר לצרוד מצוה קצת ולצורד מלאכה].

(61) ראה ד"ה אד' שפתי תפתח תרכ"ח (נדפס בסה"מ תרכ"ז ע' תלו

ואילך). ובכ"מ.

(62) ע"ד ב' הירידות למצרים – ראה תו"א ריש פרשתנו. וראה תו"ח שם (כו, א ואילך), דירידה הא' היא לבנה (מצד מ", צמצום דהשג' בינה), וירידה הב' – במצד מ"ד (דמח' ודיבור (מלכות).

(63) שצ"ל בהבנה והשגת שכלו דוקא ובאופן דכל עצמותי תאמרנה (עירובין נד, רע"א. וראה תניא פל"ז (מו, א)) וכו'.

(64) שלכן צ"ל ברכת התורה, ברכו בתורה תחילה – להזכיר ולהדגיש נותן התורה (ראה נדרים פא, א. בי"ח לטאו"ח סי' מז).

(65) שלכן בתושב"ע פ' (בית המדרש) צ"ל הבנה דוקא (שו"ע אדה"ז סי"ב ס"ב (ממג"א שם). הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב).

(66) נוסח הגדה של פסח.

(67) תניא רפמ"ב.

(68) להעיר ממור"ל שמשנה גואל ראשון הוא גואל אחרון (ראה שמור"פ ב"ב, ד. זח"א רנג, א. שה"פ פ"י יחיא. תו"א ר"פ משפטים).

וגם מלשון הרמה, כי גבורות צריכים להרימם שאז הם טובים, וזהו זהב התנופה⁶,

וכן הבאר במדבר ה' בזכותה של מרים, שבאר⁷ הוא נוקבא שיסודה שקועה כמו באר, וזהו שהבאר נוקבא, הוא בזכותה של מרים – בחי' גבורה⁸.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שלב

שמות א, טו – ויאמר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִלֵּדֶת הָעִבְרִית
אֲשֶׁר שֵׁם הָאִחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשְּׁנִיָּת פּוּעָה

ז
=

עיקר שעבוד מצרים הי' פ"ו שנה משעה שנוֹלַד מרים –
מרים מלשון מר בחי' גבורות, שם אֶלְקִיִּים בגי' פ"ו.

אהרן¹ בחי' חסד,

משה תפארת² פנימיותו,

מרים גבורה³ מלשון מרירות. וכן קושי השעבוד
נעשה משנולדה מרים⁴, משך פ"ו שנה כמנין שם
אלקים גבורה⁵,

(1) ראה לקו"ש חכ"ז ע' 89 "כהן הוא איש החסד". ובהע' 19 מציין
וז"ל: ברכה לג, ח "וללוי אמר תמין ואוריך לאיש חסידך" וראה
זח"א בהשמטות דף רנו סע"א. זח"ג דף קמה ע"ב ואילך ועוד.

(2) היינו משה הוא בחי' פנימיות התפארת, דיש ב' בחי': (א) בחי' מדת
התפארת שהוא בהרגשת הלב, והוא כולל כל המדות (ראה לקמן סי'
סז הערה 9) והוא בחי' יעקב – תפארת. (ב) ויש בחי' "הפנימיות"
של התפארת, והוא ג"כ נקרא בחי' "דעת" שהוא השכל והחיות של
המדות, וכנודע בענין יעקב מלבר משה מלגאו (ראה לקמן סימן כ
הערה 9).

(3) מבאר ד"מרים" מרמו על בחי' גבורה מצד כמה טעמים, והם:

(א) ה"פירוש" של השם מרים הוא מלשון מרירות – גבורה.

(ב) משנולדה מרים התחיל קושי השעבוד בחי' גבורה.

(ג) בהנ"ל קושי השעבוד הי' פ"ו שנה בדיוק, שהוא בגי' "אלקים"
– גבורות.

(ד) מרים מלשון הרמה, דבחי' גבורות צריכים להרים ולהמתיק.

(ה) בזכותה של מרים הי' הבאר של מים, באר כדוגמת נוק' שיסודה
שקועה, ונוקבא הוא בחי' גבורות.

(4) משנולדה מרים: ראה מדרש רבה שיר השירים פרשה ב', כד.
וז"ל: אמר ר' תנחומא עיקר שעבודן של ישראל במצרים שמונים
ושש שנים היו משעה שנולדה מרים, פירוש שלכן נקרא שמה מרים
על שום שנאמר (שמות א) וימרו את חייה כי מרים לשון מירור
הוא עיי"ש.

(5) ראה תניא – שער היחוד והאמונה פרק ו' וז"ל: והנה שם אלקים

הוא שם מדת הגבורה והצמצום ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע
לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו
העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע. ושם אלקים זה הוא מגן ונרתק
לשם הוי' להעלים האור והחיות הנמשך מִשֵּׁם הוי' ומהוה מאין ליש
שלא יתגלה לנבראים. עיי"ש.

(6) הכוונה למ"ש בזהר ח"ב דף רכד ע"ב וז"ל: (שמות לח, כד
"כל הזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקודש ויהי זהב התנופה
וגו'), ויהי זהב התנופה אמאי אקרי זהב התנופה (למה נקרא זהב
"התנופה"), ולא אקרי כסף התנופה (ולא נקרא כן כסף התנופה,
והשיב) אלא תרין אינון דאקרון הכי (שני דברים נקראים כך, והם)
זהב התנופה ונחשת התנופה, ולא אקרי הכי כסף התנופה (ולא
נקרא כן כסף התנופה כי הוא מושרש בחסד), אלא אליון אקרון הכי
(אלא אלו השני דברים נקראים כך), בגין דאיהו אסתלקותא לעילא
(לפי שהם בסוד עלי' למעלה), דהא אית הכי לתתא (כמו כן, לפי
שיש למטה סיגי הזהב שהם גבורות הקשות למטה בחיצונים), ולאו
איהו זהב ארמוותא (ואין הוא זהב התנופה שמעלים אותו למעלה),
ובכל אתר תנופה (ובכל מקום כתיב תנופה) איהו ארמוותא לעילא
(הכוונה שצריך להעלותו למעלה) ולא לנחתא לתתא וכו' (וצריך
להזהר שלא יורידו אותו למטה אל החיצונים, ולכן נאמר בזהב
"תנופה" כדי להרימו ולהעלותו להמתיקו שם).

וכל ההוא דלתתא סוטפיתא דדהבא ואיהו היתוכא דילי' (וכל
הזהב היורד למטה הוא פסולת וזוהמת הזהב והוא מה שמהתן ממנו,
הרמוז על מותרות הדין היוצא אל החיצונים)

(אבל אצל כסף אינו כן, ולכן כתיב) וכסף פקודי העדה וגו' (ולא
כתוב התנופה וכו') עיי"ש. וראה ילקוט לוי יצחק עה"ח ח"א ע' 418.

(7) ראה תענית ט ע"א, "באר בזכות מרים".

(8) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, שבאר מרמו לנוקבא. ובילקוט
לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן ב. יא.

(9) שבאר מים הוא העלאה מלמטה למעלה כמו בחי' גבורה.

המשך ביאור למס' מגילה ליום שני עמ' א

מקשה הברייתא על הלימוד השלישי: מדוע צריך לימוד שבעל
שתי ראיות טעון ספירת שבעה, וְהָלֹא דִין הוּא – הרי אפשר ללמוד
זאת מסברא, אִם הוּא מְסַמָּא מְשָׁבָב וּמוֹשָׁב, וְכִי לֹא יִהְיֶה טָעוֹן
סְפִירַת שְׁבַעַה.

1 נתרפאה צרעתו יתחיל למנות שבעה, וְלֹא צריך להמתין שיטהר
2 מוֹזְבוּ וְנִנְעָו. וכשיתרפא מצרעתו יטבול טבילה ראשונה של
3 מצורע, ויטהר גם מטומאת זיבה. ומסמיכות תיבת 'מוֹזְבוּ' [מקצת
4 זוב] לתיבת 'וְנִנְעָו', לִימָד עַל זֶב פֶּעַל שְׁתֵּי רָאיוֹת שְׁמַעוֹן סְפִירַת
5 שְׁבַעַה נקיים לפני שיטהר.

ג, יא – ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים

ה. איתא במד"ת¹ משל לאחד שהלך בלילה באפילה הדליק את הנר להאיר את החשך וכבה, הדליק נר שני וכבה, הדליק נר שלישי וכבה, אמר עד מתי אני מתייגע אמתין עד אור הבוקר, והיינו שאור הבוקר אינו כבה, כך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, בגלות מצרים עמדו משה ואהרן וגאולים וכבה כי גלו לבבל, עמדו חנניה מישאל ועזריה וגאולים וכבה שגלו ליון, עמדו חשמונאי ובניו וגאולים וכבה שגלו עוד, אמרה עד מתי אני מתייגע להגאל על ידי בשר ודם, אמתין עד אור הבוקר, כמ"ש (תהלים קיח, כז) אל ה' ויאר לנו, שהגאולה שעל ידי בשר ודם נקרא בשם נר אבל הגאולה שעל ידי הקב"ה נקרא בשם אור, וזהו (תהלים לו, י) באורך נראה אור שהגאולה תהי' על ידי הקב"ה ותהי' גאולה שלומה.

וזהו שאמר משה להקב"ה מי אנכי ואמרו רז"ל במד"ר שמות פ"ג שא"ל משה להקב"ה לא כך אמרת ליעקב אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ועכשיו אתה אומר לכה ואשלחך אל פרעה, ונמצא יהי' פירוש הפסוק מי אנכי הכי אני הוא האנכי שאמרת ליעקב אנכי אעלך כו', והיינו כי משה רצה שתהי' הגאולה על ידי הקב"ה ולא על ידי בשר ודם בכדי שתהא הגאולה נצחית כמו הגאולה דלעתיד שלא יהיו שינויים כו'.

ספר המאמרים תרל"ג עמוד כז-כח

ג, טו – ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבותיכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור

ו. (זכרי' יד) והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד. אטו (עד) האידנא לאו אחד הוא, אמר רב אמא בר חנינא (אמר ר' אסי) ואמר רב נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת, [אבל] העולם הבא [כולו אחד] נכתב ביו"ד ה"א ונקרא ביו"ד ה"א סבר רבא למדרשי' בפירקא אמר ל' ההוא סבא לעלם כתיב.

פסחים נ:

ואומר אני שאין הכוונה שיבוטל שם אל"ף דל"ת חלילה, אבל כך הפירוש, כי שם אל"ף דל"ת מורה כי הוא אדון והכל עבדיו, וזה מורה על מלכותו כי אין מלך בלא עם שהם עבדיו, וזה מורה על מדת הדין, משא"כ שם הוי' הוא עצם הרחמים. וכבר כתבתי לעיל בשם הרב ר' אפרים ז"ל פירוש מאמרים שם העולם הבא כולו הטוב ומטיב, דהיינו שיראו למפרע כי לא הי' מדת הדין כלל רק הכל הי' חסד ורחמים, ולכן בעולם הזה נדמה ששם שנקרא בו אינו דומה לשם

שנכתב, שזה רחמים וזה דין, אבל לעולם הבא הוא נקרא גם כן ביו"ד ה"י, דהיינו שייבנו ששם אדנ"י גם כן הוראתו כמו שם יו"ד ה"י, וממילא לא יתבטל שם אדנ"י לעולם ועד, ושם זה מורה על כבוד מלכותו כי הוא מורה שהוא אדון הכל.

צל"ח פסחים נו.

ד, ה – והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון

ז. הכתוב אמר (חגי ב, ט) על בית שני, גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון. והקשו כיון דקרי ל' אחרון, משמע דאין עוד אחריו כלום, ואיך מקוים לבית השלישי. ותירצו דאשכחנא כהאי גוונא דקרי לשני אחרון, אע"ג דאיכא שלישי בתרי'. והוא במ"ש בפרשת שמות והי' אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון. והי' אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה ולא ישמעו לקולך ולקחת ממימי היאור ושפכת היבשה והיו המים אשר תקח מן היאור והיו לדם ביבשת (שמות ד, ח-ט). ונמצא דקרי לאות השני אות האחרון, ואע"ג דהוה בתרי' אות שלישי שהוא הפיכת המים לדם. ש"מ דאם אמר אחרון אינו מוכרח דלא הוה בתרי' כלום.

עפ"י תוספות יו"ט דמאי פ"ז מ"ג

ובה פירשו המפרשים (אמרי נועם) רמז הכתוב והי' הדם לכם לאות על הבתים (שם יב, יג) פירוש אות השלישי של הדם העשוי אחר אות השני, דקרי ל' הכתוב אחרון, הוא לאות על הבתים הם בתי מקדשים. דאע"ג דאתמר על בית שני שם אחרון, עכ"ז יש אחריו בית שלישי שיבנה במהרה בימינו אמן עכ"ד ז"ל.

והנה יש לחקור, הן אמת כי מצינו דוגמה בכתובים בפרשת שמות, דאומר אחרון על השני אע"ג דאיכא בתרי' שלישי, עכ"ז יש לדקדק מי הכריחו לומר הבית הזה האחרון, דהוא מילתא דאית בה שקלא וטריא, שיש פתחון פה לומר דליכא בתרי' שלישי, ונצטרך להביא הוכחה ממקום אחר דאין בזה הכרח. לימא גדול הבית הזה השני מן הראשון, ועל זה אין אומר ואין דברים של ערעור.

ופירשנו בס"ד דהנבואה הגידה לנו בשורה טובה וגדולה להודיענו דהבית השלישי לא יבנה ע"י בשר ודם, דאז אפשר שיחרב כאותם שקדמו אליו, אלא יבנה ע"י ית', וכיון דנבנה ע"י יתברך בטוח הוא שיהי' קיים לעולמים ולא יחרב, ונמצא בית שלישי הוא נחשב ראשון אליבא דאמת, דאינו מתערב עם שני מקדשים שהם היו ע"י בשר ודם, ולכן שפיר נקט על בית שני אחרון, כמשמעו שהוא אחרון למעשה ידי אדם, בזה ידענו דבית שלישי הוא יהי' קיים לעולם ולעולמים ואינו חרב.

ברכת חיים (מהבן איש חי) על הפטורת השנה –

הפסרת נח

(1) על הפסוק כי עמך (תהלים לו, יו"ד) – התוכן לא הלשון.

♦ יום ראשון ט"ו טבת ♦

א (א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה
אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:
א ואלֵּין שְׁמֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּעְלוּ לְמִצְרַיִם
עִם יַעֲקֹב גְּבֵר וְאִנְשׁ בֵּיתָה עֲלוּ:

ובשמותם, שְׁנָאֲמַר (ישעיהו מ): "הַמּוֹצִיא בַּמִּסְפָּר צָבָאם
לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא" (שמות רבה) ♦

כ"ט וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אף-על-פי שְׁמָנָאן
בְּחִיָּהֶן בְּשִׁמּוֹתָן, חֲזַר וּמָנָאן בְּמִיתָתָן, לְהוֹדִיעַ חֲבָתָן
שְׁנִמְשָׁלוּ לְכּוֹכְבִּים, שְׁמוֹצִיאָן וּמְכַנִּסָן בַּמִּסְפָּר

~ נקודות משיחות קודש ~ שיחות ש"פ שמות, כ"ג טבת, מבה"ח שבט, ה'תשי"ט

מְלֻשָׁן מִיצַר וּגְבוּל, אֲבָל עֲצָם הַנְּשָׁמָה אֵינָה יְכוּלָה לְבֹא
בְּהַגְבָּלוֹת שֶׁל עוֹלָם-הַזֶּה בְּכָלֵל וְשֶׁל הַגְּלוּת בְּפֶרֶט (מִצְרַיִם
בְּגָלוּת).

רק ה"שמות", הַאֲרָה שֶׁל נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, בָּאוּ לְמִצְרַיִם,
בְּהַגְבָּלוֹת שֶׁל עוֹלָם-הַזֶּה בְּכָלֵל וְשֶׁל הַגְּלוּת בְּפֶרֶט (מִצְרַיִם
בְּגָלוּת).

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות שבת פרשת שמות תשמ"ו: התוועדות תשמ"ו כרך ב, עמ' 351 – מתוך 'התקשרות')

על עֲצָם הַאֲדָם, וְאֵינָה מְגַלֶּה דָּבָר על מֵהוּתוֹ, וּמַצֵּד שְׁנֵי –
הַשֵּׁם קָשׁוּר בְּעֲצָם הַנֶּפֶשׁ, וְעַד שֶׁהִקְרִיָּה בְּשִׁמוֹ שֶׁל אָדָם
הֵיא דֶּרֶךְ לְהַעִיר מְעֻלָּפוֹן. מַעֲיֵן זֶה מְצוּי גַם בְּגָלוּת – מַצֵּד
אֶחָד הֵיא הָעֵלָם וְהַסִּתָּה, וְהֵיא אֲפָשִׁרִית רַק כִּשְׁהַעֲצָם אֵינָה
גְּלוּי; וּמַצֵּד שְׁנֵי, כִּאֲשֶׁר מְגַלִּים אֶת הַעֲנָן הַפְּנִימִי בְּגָלוּת,
מְבִיאִים אֶת הַגָּאוּלָּה, שְׁעִנְיָהּ גְּלוּי עֲצָמוֹת אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת (א, א)
בְּשֵׁם הַפֶּרֶשָׁה מִתְבַּטָּא תִּכֵּן הַפֶּרֶשָׁה, וְכָאן לְכַאוּרָה יֵשׁ נְגוּד
מְחֻלָּט בֵּין שֵׁם הַפֶּרֶשָׁה לְבֵין תְּכָנָה: הַפֶּרֶשָׁה מִתְחַלֶּתָה וְעַד
סוֹפָה עוֹסֶקֶת בְּעֲנָן הַשְּׁעֵבּוּד וְהַגְּלוּת, וְאֵלּוּ 'שְׁמוֹת' מִבְּטָא
אֶת עֲנָן הַגָּאוּלָּה, שֶׁהִרֵי "עַל שֵׁם גָּאֻלָּתָן נִקְרְאוּ", וְהַגָּאֻלָּה
גַּם הִיְתָה, "בְּשִׁבִּיל שֶׁלֹּא שָׁנוּ אֶת שְׁמָם"?
וְהַבְּאוּר: הַשֵּׁם יֵשׁ בּוֹ דָּבָר וְהַפּוֹכּוּ. מַצֵּד אֶחָד הוּא מְעֻלִּים

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 253 – מתוך 'התקשרות')

יִשְׂרָאֵל וְנִתְּנָה הַתּוֹרָה, אֲבָל הַתְּחִלָּה שֶׁל סִפּוּר זֶה אֵינָה
בְּמִתָּן תּוֹרָה, וְאֵף לֹא בִּיצִיאַת וּגְאֻלַּת מִצְרַיִם, אֲלָא דוֹקָא
בְּגָלוּת מִצְרַיִם, הַמְּסַמְּלָת אֶת הִירִידָה ל'מִצְרַיִם' וְהַגְּבוּלִים
שֶׁל הָעוֹלָם בְּכָלֵל.
מִכֵּיּוֹן שֶׁתְּכַלִּית הַתּוֹרָה הֵיא בְּרוּר הָעוֹלָם, לִכֵּן גַּם הַתְּכָנָה
לְמִתָּן-תּוֹרָה הִיְתָה עַל-יְדֵי עֲבוּדָה בְּתוֹךְ גְּלוּת מִצְרַיִם, בְּאִפְּן
שְׁעִנְיָי מִצְרַיִם נִכְנסוּ לַרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל, לְתַחוּם הַקִּדְשָׁה.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה (א, א)
הַהִבְדָּל בְּפִשְׁטוּת בֵּין סִפּוּר בְּרֵאשִׁית לְסִפּוּר שְׁמוֹת, שֶׁבְּסִפּוּר
בְּרֵאשִׁית מְסַפֵּר עַל תּוֹלְדוֹת הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים, שָׁזוּ הַהִכָּנָה
לִיצִירַת עַם-יִשְׂרָאֵל, וְאֵלּוּ בְּסִפּוּר שְׁמוֹת מְסַפֵּר סִפּוּר יִצִּיאַת
מִצְרַיִם וְנִתְּנָה הַתּוֹרָה.
אֲבָל אִם כֵּן, לָמָּה הַתְּחִלָּת סִפּוּר שְׁמוֹת אֵינָה בְּסִפּוּר יִצִּיאַת
מִצְרַיִם, שָׁזוּ נוֹלַד עַם-יִשְׂרָאֵל, אֲלָא **בְּגָלוּת** מִצְרַיִם דוֹקָא?
וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׂאֵף שֶׁבְּסִפּוּר שְׁמוֹת מְסַפֵּר סִפּוּר לִידַת עַם-

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

גוֹלִים, כִּאֲשֶׁר פֶּרֶשְׁתִּי, וּלְפִיכָּךְ יִחְזוּר אֶל
תְּחִלַּת הָעֲנָן שֶׁהוּא מְפֻסָּק: **וְכָל יִרְעוּ**
הִבִּיֵּא אֹתוֹ מִצְרֵימָה (בראשית מ"ה, ד.)
וְשֵׁם כְּתוּב אַחֲרָיו: **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי**
יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה וְגו', וְאוֹתוֹ
הַפֶּסוּק בְּעֲצָמוֹ הוּא שֶׁהַחֲזִיר בְּכָאן, כִּי
אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁנֵי סִפְרִים, הַסִּפּוּר
מְחַבֵּר בְּדְבָרִים בָּאִים זֶה אַחֵר זֶה,
וְכִאֲשֶׁר הוֹכִיר בְּנֵי יַעֲקֹב קָצֵר בְּבִנְיָ בְּנֵי
וְכָל יִרְעוּ, וְהַחֲזִיר הַכָּלֵל כִּאֲשֶׁר אָמַר
שֵׁם: (שם מ"ה, כ"ז) **כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב**
הִבִּיֵּא מִצְרֵימָה שְׁבָעִים:

וְכַעֲנָן הֵנָּה בְּסִפּוּר דְּבָרֵי הַיָּמִים וְסִפּוּר
עֲזָרָה, שֶׁהַשְּׁלִים דְּבָרֵי הַיָּמִים:
וּבְשִׁנַּת אַחַת לְכוּרְשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לְכָלוֹת

עַד יוֹם שׁוּבָם אֶל מְקוֹמָם וְאֵל מַעְלַת
אֲבוֹתָם וְשׁוּבוּ. וְכַשִּׁינְיָא מִבֵּית עֲבָדִים עֲדִין יִחְשְׁבוּ
עַל פִּי שִׁנְיָא מִבֵּית עֲבָדִים עֲדִין יִחְשְׁבוּ
גוֹלִים, כִּי הֵיוּ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם נְבוּכִים
בְּמִדְבָּר, וְכַשִּׁינְיָא אֶל הַר סִינִי וְעַשׂו
הַמִּשְׁכָּן וְשָׁב הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהַשְׁרָה
שְׁכִינָתוֹ בִּינִיהֶם אֲזַ שְׁבוּ אֶל מַעְלַת
אֲבוֹתָם, שְׁהִיָּה סוּד אֱלֹהֵי עַלִי אֶהְיֶיהֶם,
וְהֵם הֵם הַפֶּרֶקֶבָה (בִּכְר מ"ו, ר.) וְאֵן נִחְשְׁבוּ
גְּאוּלִּים. וְלִכֵּן נִשְׁלַם הַסִּפּוּר הַזֶּה
בְּהַשְׁלִימוֹ עֲנָן הַמִּשְׁכָּן וּבִהְיוֹת כְּבוֹד
ה' מְלֵא אוֹתוֹ תְּמִיד (לֶחֶז מ', ל"ה):

(א) טַעַם **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת**, כִּי הַתְּכָנָה
יִרְצָה לְמִנּוֹת עֲנָן הַגְּלוּת מַעַת
רְדָתָם לְמִצְרַיִם, כִּי אֲזַ גְּלוּ בְּרֵאשׁ

הַשְּׁלִים הַכְּתוּב **סִפּוּר בְּרֵאשִׁית** שֶׁהוּא
סִפּוּר הִצְרִיָּה בְּחִדוּשׁ הָעוֹלָם
וְיִצִּירַת כָּל נוֹצֵר, וּבְמִקְרֵי הָאָבוֹת כָּלָם
שֶׁהֵם כַּעֲנָן יִצִּירָה לְזִרְעָם, מִפְּנֵי שֶׁכָּל
מְקַרְיָהם צִיּוּרֵי דְבָרִים לְרָמוֹ לְהוֹדִיעַ
כָּל הַעֲתִיד לְבֹא לָהֶם. וְאַחֲרֵי שֶׁהַשְּׁלִים
הִצְרִיָּה הַתְּחִיל סִפּוּר אַחֵר בְּעֲנָן
הַמַּעֲשֵׂה הֵבֵא מִן הָרָמוֹת הָהֵם, וְנִתְּנָה
סִפּוּר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּעֲנָן הַגְּלוּת
הַרְאִשׁוֹן הַנִּגְזֹר בְּפִרוּשׁ וּבְגָאֻלָּה מִמֶּנּוּ
(בראשית ט"ו, י"ג-יד.) וְלִכֵּן חֲזַר וְהַתְּחִיל
בְּשִׁמּוֹת יוֹרְדֵי מִצְרַיִם וּמְסַפֵּרָם אֵף עַל
פִּי שֶׁכָּבֵר נִקְבַּח זֶה (שם מ"ה, כ"ח), כַּעֲבוּר
כִּי יִרְדָתָם שֵׁם הוּא רֵאשִׁית הַגְּלוּת, כִּי
מֵאֲז הוּחַל. וְהֵנָּה הַגְּלוּת אֵינָנָה נִשְׁלַם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 7 – מתוך 'התקשרות')

בְּכֹל יְהוּדֵי קִימוֹת שְׁתֵּי הַבְּחִינֹת גַּם יַחַד: "מִסְפָּר" וקריאת "שם". **מִסְפָּר** רומז לנקודת היחידות שהיא שונה אצל כל בגי' ישראל. קריאת **שם** רומזת לסגולה וליתרון המיוחדים כל יהודי. לכן התבטאה חבתו של הקב"ה לישראל בשני דברים אלו, כדי להודיע גדל חבתם, הן מצד נקודת היחידות המשתפת לכלם, והן מצד מעלתו המיוחדת של כל יהודי ויהודי כפרט. ועל־דרך מה שנאמר "מונה **מִסְפָּר** לכוכבים לכלם **שמות** יקרא".

ואלה שמות בגי' ישראל... שבעים נפש (א, א-ה)
שקולים הן ישראל כצבא השמים. נאמר כאן "שמות" ונאמר בכוכבים "שמות", שנאמר "מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא". אף הקב"ה, כשידרו ישראל למצרים מנה מספרם כמה היו (מדרש רבה). מספר, מעצם טיבו, מבליט את המכונה המשתף של הדברים הנמנים, ומטשטש את ההבדלים הקיימים ביניהם. לעומת זאת, קריאת שם, משקפת את המיוחד והשונה שיש בכל פרט ופרט בפני עצמו.

ב ראובן שמעון לוי ויהודה:

(ב) ראובן שמעון לוי ויהודה:

ג יששכר זבולן ובנימין:

(ג) יששכר זבולן ובנימין:

ד דן ונפתלי גר ואשר:

(ד) דן ונפתלי גר ואשר:

ה הויה כל נפשמה נפקי ירפא דינעקב שבעין נפשין ויוסף דהיה במצרים:

(ה) ויהי כל־נפש יצאי ירד־יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים:

הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו.

כ"י ויוסף היה במצרים. והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים, ומה בא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים? אלא להודיע צדקתו של יוסף:

ו ומית יוסף וכל אחוהי וכל דרא ההוא:

(ו) ומית יוסף וכל־אחיו וכל הדור ההוא:

ז ובני ישראל נפישו ואתלדו וסגיאו ותקיפו לחדא לחדא ואתמליאת ארעא מנהו:

(ז) ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: פ

כ"י וישרצו. שהיו יולדות ששה בכרס אחד.

ח ויקם מלך חדש על מצרים על דלא מקים גזרת יוסף:

(ח) ויקם מלך חדש על־מצרים אשר לא־ידע את־יוסף:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

במספר, שנאמר: המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא (ישעיה מ, כ"ז). ואלו דברי אנדה (שמור א, ג), והם דברים של אמת בענין החובב שהקדוש ברוך הוא מחבבן וכופל שמותם תדיר, אבל קשור הפסוקים וחבורם בנא"ו הוא כמו שפרשתי. תורה ב

ורבי אברהם אמר כי בעבור שהזכיר בסוף הספר הראשון כי ראה יוסף לבניו בני שלשים, הזכיר כי גם אחיו ברחמם היו מעטים ופרו ורבו. ואינו נכון. ורש"י כתב: אף על פי שמנאן בחייהם חור ומנאן אחר מיתתן בשמותם להודיע חבתם שנמשלו ככוכבים שמוציאן במספר ומכניסן

דבר ה' בפי ירמיהו העיר ה' את רוח כורש וגו', זה אמר כורש מלך פרס וגו', ואותם שני פסוקים בלשונם החזיר בראש ספר עזרא לחבר הספור, אלא שהיו שני ספרים, השלים הראשון כמה שהיה קדם בגין הבית והספר השני מעת הבנין. וכן הדבר בשני הספרים האלה בראשית ואלה שמות.

כ"י וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ • רב ושמואל, חד אמר: חדש ממש, וחד אמר: שנתחדשו גזרותיו (סוטה יא). אֲשֶׁר
לא ידע • עשה עצמו כאלו לא ידע (כך גרס ר"ם).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 10)

חדש ממש • שנתחדשו גזרותיו (רש"י א, ח) רב, שדקדק בהוצאת אסור והתר, אומר שהיה רשע גדול בין אדם למקום; ושמואל, שהיה רגיל לפסק דיני ממונות, סבור שהיה רשע גדול בין אדם לחברו. **שנתחדשו גזרותיו** – רשעות גדולה בין אדם לחברו, שהרי יוסף גמל לו טוב; ורשעות גדולה בין אדם למקום, שהרי יוסף לא גמל לו טוב.

(ט) וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצוּם מִמֶּנּוּ: ט ואמר לעממה הא עמא בני ישראל סגן ותקיפין מננא:

(י) הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פִּנְיָרְכָה וְהִיָּה פִּי־תִקְרָאָהּ מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ: י הבו נתחכם להון דלמא יסגון ויהי ארי יערעננא קרב ויתוספון אף אנוני על סנאנא ויגיהון פנא קרב ויסקון מן ארעא:

כ"י הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ • כל "הבה", לשון הִכְנָה והזמנה לדבר הוא, כלומר: הזמינו עצמכם לכה. **נִתְחַכְמָה לוֹ** • לעם. נתחכמה מה לעשות לו (שמות רבה). ורבותינו דרשו: נתחכם למושיעין של ישראל, לדונם במים, שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם,

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בחרב לעיני הכל, לא יצטרכו עוד לעשות במרמה. **וְעָלָה מִן הָאָרֶץ** על כרחנו. ורבותינו דרשו (סוטה יג, שמד א, יג) כְּאֵדָם שֶׁמִּקְלָל עֲצָמוֹ וְתוֹלָה קִלְתּוֹ בְּאַחֲרִים, כֹּאֲלוֹ כְּתֹב וְעָלִינוּ מִן הָאָרֶץ וְהָם יִירָשׁוּהָ. לשון רבנו שלמה. ואם פרוש הרב היה אומר "ועלה על הארץ", כי כן הלשון בלוחמים: עלה ונכבדנצר מלך בבבל (מלכים ב' כד, א) על כל ערי יהודה הבצרות וילפדם, ויתפשם (מלכים ב' י"ח, י"ג), עלה רצין מלך ארם ויושלים למלחמה (שעשע ד, א). ואולי יאמר: **וְעָלָה** עלינו מן הארץ אשר הוא יושב בה, ירמו לארץ גשן. **וְיִתְּנָן לְפָרֶשׁ שִׂיאָמָר: בִּי תִקְרָאָהּ מִלְחָמָה** ויהיה נוסף על שונאינו לשלל שלל ולבו בו, ויעלה לו מן הארץ הזאת אל ארץ גנען עם כל אשר לבו, ולא נובל אנחנו לנקם נקמתנו ממונו "וילחם בו". והוא כפשוטו: אשר העלנו מארץ מצרים ונחלנו

ביאור, ואם יצאק אבי הילד אל המלך או אל שר העיר יאמרו שביא עדים ויעשה בו נקמה. וכאשר התרה רצועת המלך היו המצרים מחפשים הבתים ונכנסים שם בלילות ומתנבזין ומוציאים הילדים משם, כי על כן נאמר: **וְלֹא יָבֹלָה עוֹד הַצִּפְיָנוּ** (להלן ב, ג). **וְנִרְאָה** שעמד זה ימים מעשים, כי בלדת אהרן לא היתה הגזרה, וכשנולד משה נראה שנתבטלה, ואולי בת פרעה בחמלה עליו אמרה לאביה שלא יעשה בן, או כאשר נשמע כי מאת המלך נזקה הדבר בטל אותו, או שהיה על פי האצטגנינות בדרברי רבותינו (שמות רבא א, כ"ט), כי הכל התחכמות עליהם שלא ידעו ההקם. וזה טעם מאמר האומרים למשה רבנו: **אֲשֶׁר הִכְאֲשַׁתָּם אֶת רִיחֲנוּ לְתֵת חֶרֶב בִּידָם** (להלן ה, כ"א), כי עתה יוסיפו בשנאתם אותנו, וימצאו טענה כי אנחנו מורדים במלכות ויהרגו אותנו

(י) **הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ**. לא ראה פרעה ויחכמי יועציו להכותם בחרב, כי תהיה בגידה גדולה להכות חנם העם אשר באו בארץ במצות המלך הראשון. וגם עם הארץ לא יתנו רשות למלך לעשות חמס כזה, כי עמקם הוא מתיעץ, ואף כי בני ישראל עם רב ועצום ויעשו עמקם מלחמה גדולה. אבל אמר שעשו דרך חכמה שלא ירגישו ישראל כי באיבה יעשו בהם, ולכך הטיל בהם מס, כי דרך הגרים בארץ להעלות מס למלך כמו שבא בשלמה (מלכים א' ט, כ"א). **וְאִחֲרֵי** כן צוה בסתר "למילדות להרג הזכרים על האבנים", ואפלו היולדות עצמן לא ידעו בהם. ואחרי כן צוה לכל עמו: **כָּל הַבֶּן תִּילֹד הַיָּאֲרָה תִשְׁלִיכֶהוּ** אתם. והענין שלא רצה לצוות לשרי הטבחים אשר לו להרגם בחרב המלך או שישליכו הם אותם לים, אלא אמר לעם כאשר ימצא כל אחד ילד יהודי ישליך אותו

(יא) וַיִּשְׁמְרוּ עָלָיו שְׂרָי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיָּבִין עָרֵי מִסְכְּנוֹת לַפְרָעָה אֶת־פֶּתָם וְאֶת־רַעְמָם:

יא ומניאו עליהון שלטונין מבאישיין בדיל לענואהון בסלחנהון ובנו קרני בית אוצרא לפרעה זת פיתום זית רעמסס:

הזה, גזבר הממנה על האוצרות (שמות רבה). אֶת פֶּתָם וְאֶת רַעְמָם • שְׁלֹא הָיוּ רְאוּיֹת מִתְחַלָּה לְכָךְ, וְעֲשָׂאוֹם חֲזָקוֹת וּבְצוּרוֹת לְאוֹצָר.

כ"י • עָלָיו • עַל הָעַם. מִסִּים • לְשׁוֹן מַס. שְׂרָיִם שְׂגוּבִין מִהֶם הַמַּס, וּמִהוּ הַמַּס? שִׁיבְנו עָרֵי מִסְכְּנוֹת לַפְרָעָה. לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם • שֶׁל מִצְרַיִם. עָרֵי מִסְכְּנוֹת • כְּתִרְגוּמוֹ, וְכֵן: (ישעיה כב) "לֵךְ בֹּא אֶל הַסּוֹכֵן

(יב) וַכֹּאשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

יב ויבמא דמענו להון בן סגן וכן תקפין ועקת למצראי מן קדם בני ישראל:

"בֶּן יִרְבֵּה". וַיִּקְצוּ • קָצוּ בַחֲיִיָּהֶם. (וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים: הַמִּצְרַיִם בְּעֵינֵי עֲצָמָם, וְקָל לְהִבִּין). וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: כְּקוֹצִים הָיוּ בְּעֵינֵיהֶם.

כ"י • וַכֹּאשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ • כָּל מֶה שֶׁהֵם נוֹתֵנִין לִב לַעֲנוֹת, כֵּן לֵב הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא לְהַרְבוֹת וּלְהַפְרִיץ. בֶּן יִרְבֵּה • בֶּן רֵבָה וְכֵן פֶּרֶץ. וּמִדְּרָשׁוֹ, רוּחַ הַקְדָּשׁ אוֹמֵרֵת כֵּן, אֲתֵם אוֹמְרִים: "כֵּן יִרְבֵּה", וְאַנִּי אוֹמֵר:

(יג) וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּפָּרֹה:

כ"י • בַּפָּרֹה • בַּעֲבוּדָה קָשָׁה הַמְּפַרֶכֶת אֶת הַגּוֹף וּמִשְׁבַּרְתּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך ג עמ' 848 – מתוך 'התקשרות')

שְׁעוֹת מְסִימוֹת מְקַדְּשׁוֹת לָהּ, וְרַק מִדָּה מְסִימָה שֶׁל תְּשׁוּמָת־לֵב. אִי יֵשׁ לְמִלְאָכָה זֶה גַּם תּוֹעֵלֶת – הִיא כְּלִי רֵאוּי לְהַמְשִׁיכָה בְּרַפְתָּ ה'.

וּמִכָּלֵל הֵן אֲתָה שׁוֹמֵעַ לָאו. כֹּאשֶׁר אָדָם שֶׁשְׁקוּעַ רָאשׁוֹ וְרַבּוֹ בְּמִלְאָכָתוֹ – אֵינוֹ רוֹאֶה בָּהּ קֶצֶבָה (כִּי הוּא שְׁקוּעַ בָּהּ כֹּל־כְּלוֹ, וְכָל עֲתוּתָיו מְקַדְּשׁוֹת לָהּ), וְאֵף אֵינוֹ רוֹאֶה מִמּוֹנָה אֶת הַתּוֹעֵלֶת הָרְאוּיָה (כִּי אֵינָה כְּלִי מִתְּאִים לְבְּרַפְתָּ ה').

וַיַּעֲבִידוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּפָּרֹה (א, יג)

הַרְמַב"ם (הַלְכוֹת עֲבָדִים פ"א) מְגִדִּיר 'עֲבוּדַת פָּרֹה' – עֲבוּדָה שֶׁהִיא נְטוּלַת קֶצֶבָה וְתוֹעֵלֶת.

גַּם כִּיּוֹם רַבִּים 'מְשׁוּעָבְדִּים' בַּעֲסֵק פְּרִנְסָתָם, בְּבַחֲנִית 'עֲבוּדַת פָּרֹה'. עַל־פִּי תוֹרָה אֵין לוֹ לְאָדָם לְהִיּוֹת שְׁקוּעַ רָאשׁוֹ וְרַבּוֹ בַּעֲסִקָיו, וְאִסּוּר שֶׁהַעֲסֵק יִמְנַע מִמּוֹנֵה לְהִתְפַּלֵּל בַּצָּבוּר וְלִקְבַּע עֵתִים לְתוֹרָה. מִלְאָכָה כְּזוֹ הִיא בַּעֲלַת קֶצֶבָה, כֹּאשֶׁר רַק

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

עֲלֵיהֶם, וְגַם הָיוּ רוֹדִים בָּהֶם לְדַחֵק אוֹתָם שְׁלֹא יִנּוּחוּ וּמִכַּיִם וּמִקָּלִים אוֹתָם. וְזֶה טַעַם: **אֵת כָּל עֲבָדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בַּפָּרֹה.**

וְהִנֵּה הַמֶּלֶךְ מִפְּרִנְס אוֹתָם בְּלֶחֶם צָר כַּמְּנַהֵג לְפוֹעֲלֵי הַמֶּלֶךְ וְזֶה מֵאֲמַר הַמֶּלֶךְ שֶׁאֵמְרוּ: וְכִרְנוּ אֶת הַדִּגָּה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנֹם אֶת הַקֶּשָׁאִים (במדבר י"א, ח'). כִּי הַדִּגָּה בְּמִצְרַיִם רֵבָה מְאֹד וְהָיוּ לוֹקְחִים מִן הַצִּדִּים אוֹתָם בְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ, וְלוֹקְחִים מִן הַגָּנוֹת קֶשׂוּאִים וְאַבְטִיחִים, וְאֵין מִכְלִים כִּי מִצְוַת הַמֶּלֶךְ הִיא. וְרַבּוּתֵינוּ אִמְרוּ (מכילתא בחדש סוף פרק ח'): עֲבָדִים לְמַלְכִּים הָיוּ וְלֹא עֲבָדִים לְעֲבָדִים. אִם כֵּן וַיַּעֲבִידוּ מִצְרַיִם רְמֹז לְשָׂרֵי הַמִּסִּים אֲשֶׁר לַפְּרָעָה. תוֹרַת טו

בַּחֲיִיָּהֶם "מִפְּנֵיהֶם", וְגִזְרוּ שֶׁיַּעֲבִידוּ כָּל מִצְרַיִם אֶת הָעַם, וְכָל אִישׁ מִצְרִי שִׁיַּצְטַרֵּף בַּעֲבוּדָה יִמְשַׁל לְקַחַת מִהֶם אֲנָשִׁים שִׁיַּעֲשׂוּ עֲבוּדָתוֹ. וְזֶה טַעַם: **וַיַּעֲבִידוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּפָּרֹה.**

וְעוֹד גִּזְרוּ עֲלֵיהֶם "עֲבוּדוֹת קִשּׁוֹת" **בַּחֹמֶר וּבְלִבָּנִים,** כִּי מִתְחַלָּה הָיוּ הַשְּׂרָיִם נוֹתְנִים לָהֶם הַלִּבָּנִים וְהָיוּ אֲנָשֵׁי הַמַּס בּוֹנִים הַבִּנְיָן, וְעַתָּה נִהְיָה הָעַם בַּעֲבוּדָה וְצָרוֹ שֶׁיִּהְיוּ מְבִיאִים עֹפֶר וְעוֹשִׂים הַחֹמֶר בִּידֵיהֶם וּבְרַגְלֵיהֶם, וְלֹא יִתֵּן לָהֶם מִבֵּית הַמֶּלֶךְ רַק הַתָּבֶן בְּלִבְדוֹ, וְנוֹתְנִין הַלִּבָּנִים לְאֲנָשֵׁי הַמַּס הַבּוֹנִים לַעֲשׂוֹת הַבִּנְיָן, וְגַם **כָּל עֲבָדָה קָשָׁה** אֲשֶׁר לַפְּרָעָה וּלְמִצְרַיִם **בַּשָּׂדֶה,** כְּגוֹן הַחֲפִירוֹת וְהוֹצָאת הַזִּבְלִים, הַכָּל נִתְּנוּ

לִיב, א"ל, אֲשֶׁר הִעֲלָה וְאֲשֶׁר הִבִּיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹנָה וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת (ירמיה כ"ג, ח'). וְכֵן: וְשָׁמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן הָאֶרֶץ (דברים כ"ב, ב'). שִׁישְׁמוּ עֲלֵיהֶם רֹאשׁ וְעָלוּ לְאַרְצָם מִן הָאֶרֶץ אֲשֶׁר גָּלוּ בָּהּ. תוֹרָה יא

(יא"ד) **שְׂרָי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ.** "שֵׁם עַל הָעַם" מִס לְקַחַת מִהֶם אֲנָשִׁים לַעֲבוּדַת הַמֶּלֶךְ, וּמִנָּה עַל "הַמַּס שְׂרָיִם" מִן הַמִּצְרַיִים שִׁיַּחְקוּ מִהֶם כְּרִצּוֹנָם אֲנָשִׁים לְפִי הַעֲבוּדָה, חֲלִיפּוֹת, חֲדָשׁ אוֹ יוֹתֵר יִהְיוּ בְּבִנְיָן הַמֶּלֶךְ, וְשֹׁאֵר הַיָּמִים בְּבִיתוֹ. וְהַשְּׂרָיִם הָאֵלֶּה צוּר אוֹתָם שִׁיבְנו עָרִים לַפְּרָעָה. וַיָּבִין הָעַם וַיַּעֲבִידוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּפָּרֹה: (ישעיה כ"ג, ח').

(יד) וַיֹּמְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֶמֶר וּבְלִבָּנִים
וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְרוּ
בָּהֶם בַּפֶּרֶךְ:

יד וַיֹּמְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּפֶּלֶחָנָא קָשִׁיא בְּטִינָא
וּבְלִבָּנִין וּבְכָל פֶּלֶחָנָא בְּחֶמֶלָא יֵת כָּל
פֶּלֶחָנָהוֹן דְּאֶפְלְחוּ בְּהוֹן בְּקָשִׁיו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך ב עמ' 487 - מתוך 'התקשרות')

"בַּעֲבֹדָה קָשָׁה" - פֶּאָשֶׁר הָעַם נִכְנַע לַחֲזֵץ הָרוּחָנִי, גֶּרֶם
הַדָּבָר בְּעֻקְפִּין לְשַׁעֲבֹד גִּשְׁמִי, "עֲבֹדָה קָשָׁה" כְּמִשְׁמְעוּתָהּ.
אִם בְּגִי' יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ נִכְנָעִים לַחֲזֵץ הָרוּחָנִי, לֹא הָיוּ
מִשְׁתַּעֲבָדִים גַּם בְּגִשְׁמִיּוֹת.
תּוֹפְעָה זֹאת חוֹזֶרֶת וְנִשְׁנֵית בְּמִשְׁפָּךְ כָּל הַגְּלִיּוֹת שֶׁל עַמּוּנוּ.

וַיֹּמְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה (א, יד)
"וַיֹּמְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם" - הַמִּצְרִים יָרְדוּ תַּחֲלָה לַחַיִּים
הָרוּחָנִיִּים שֶׁל יִשְׂרָאֵל (שָׂרָק עֲלֵיהֶם אֶפְשָׁר לְהַחֲלִיל אֶת
הַהִגְדָּרָה "חַיִּים") וְהִעְרִימוּ קָשִׁיִּים בְּכָל הַנּוֹגַע לַשְּׁמִירָה
הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְא דְּמִצְרַיִם לְחִיתָא יְהוּדִיתָא
דְּשׁוּם תְּדָא שְׁפָרָה וְשׁוּם תְּנִיתָא פּוּעָה:

(טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמִּלְּדֹת הָעִבְרִית אִשָּׁר
שֵׁם הָאֵחָת שְׁפָרָה וְשֵׁם הַשְּׁנִית פּוּעָה:

שְׁפּוּעָה וּמִדְּבָרָתָּ וְהוֹגָה לְוֹלָד, כְּדֶרֶךְ הַנָּשִׁים הַמִּפְסוֹת
תִּינוּק הַבּוֹכָה (שם). פּוּעָה • לְשׁוֹן צִעֲקָה, כְּמוֹ: (יִשְׁעִיה
כב) פִּיּוּלְדָה אֶפְעָה.

כ"ג • לַמִּלְּדֹת • הוּא לְשׁוֹן מוֹלִידוֹת, אֲלֵא שֵׁישׁ לְשׁוֹן
קָל, וְיֵשׁ לְשׁוֹן כְּבֹד, כְּמוֹ שׁוֹבֵר וּמִשְׁבֵּר, דּוֹבֵר וּמִדְּבָר,
כֶּךָ מוֹלִיד וּמִלִּיד. שְׁפָרָה • זֶה יוֹכֵבֵד, עַל שֵׁם
שְׁמִשְׁפֶּרֶת אֶת הַוֹלָד. פּוּעָה • זֶה מָרִים, עַל שֵׁם

טז וַיֹּאמֶר כִּד תְּהוֹיִן מוֹלְדִין יֵת יְהוּדִיתָא
וְתַחֲזִין עַל מַתְבָּרָא אִם פֶּר הוּא תְּקַטְלִין לְתַה
וְאִם בְּרַתָּא הִיא וְתִקְנָמָנָה:

(טז) וַיֹּאמֶר בִּילְדֵכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וְרֵאיתֶן עַל־
הָאֲבָנִים אִם־בֶּן הוּא וְהַמֶּתֶן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִיא
וְחַיָּה:

אֲמָנוֹת יוֹצֵר כְּלֵי חֶרֶס. אִם בֶּן הוּא וְגו' • לֹא הָיָה
מִקְפִּיד אֲלֵא עַל הַזְכָּרִים, שְׁאִמְרוּ לוֹ אֲצִטְגְּנִינִי
שְׁעִתִּיד לְהוֹלִיד בֶּן הַמוֹשִׁיעַ אוֹתָם. וְחַיָּה • וְתַחֲזִיה.

כ"ג • בִּילְדֵכֶן • כְּמוֹ בְּהוֹלִידֵכֶן. עַל הָאֲבָנִים • מוֹשֵׁב
הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת, וּבִמְקוֹם אַחֵר קוֹרְאוּ מִשְׁבֵּר, וְכַמּוֹהוּ:
(יְרֵמִיָּה יח) "עוֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאֲבָנִים". מוֹשֵׁב כְּלֵי

יז וְדִחִילָא חִיתָא מִן קָדָם יי וְלֹא עֲבָדָא כְּמָא
דְּמִלִּיל עֲמָהֶן מֶלֶךְא דְּמִצְרַיִם וְקִנְמָא יֵת
כְּנִיָּא:

(יז) וַתִּירָאֵן הַמִּלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְתַחֲזִינן אֶת־הַיּוֹלֶדִים:

ב) "וַתִּאֲמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי", לְשׁוֹן עֶבֶר, כְּמוֹ "וַיֹּאמְרוּ"
לְזָכְרִים. "וַתִּדְּבַרְנָה בְּפִיכֶם", לְשׁוֹן דְּבַרְתֶּן, כְּמוֹ
"וַתִּדְּבָרוּ" לְזָכְרִים. וְכֵן (יְחִזְקֵאל יג) "וַתַּחֲלִלְנָה אוֹתִי אֵל
עַמִּי", לְשׁוֹן עֶבֶר חֲלַלְתֶּן, כְּמוֹ "וַתַּחֲלִלוּ" לְזָכְרִים.

כ"ג • וְתַחֲזִינן אֶת הַיּוֹלֶדִים • מִסְּפָקוֹת לָהֶם מִים וּמִזֶּן
(סוּטָה שם). תִּרְגוּם הָרָאשׁוֹן "וְקִנְמָא", וְהַשֵּׁנִי "וְקִנְמָתוֹן",
לְפִי שֶׁלְשׁוֹן עִבְרִית לְנִקְבוֹת רַבּוֹת, תִּיבָה זֶה וְכִיּוּצָא
בָּהּ, מִשְׁמָשֶׁת לְשׁוֹן פָּעִל וּלְשׁוֹן פָּעִלְתָּם, כְּגוֹן: (שְׁמוֹת

♦ יום שני ט"ז טבת ♦

יח וְקִרָא מֶלֶךְא דְּמִצְרַיִם לְחִיתָא וַאֲמַר לָהֶן
מָה דִּין עֲבָדְתִּין יֵת פְּתַגְמָא דְּדִין וְקִנְמָתִין יֵת
כְּנִיָּא:

(יח) וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמִּלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ
עָשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וְתַחֲזִינן אֶת־הַיּוֹלֶדִים:

יט וַאֲמַרָא חִיתָא לְפָרְעָה אַרִי לֹא כְּנִשָּׂא
מִצְרַתָא יְהוּדִיתָא אַרִי חִפְיָן אֲנִין עַד לֹא
עֲלַת לְוִתְהֶן חִתָּא וִילִידִין:

(יט) וַתֹּאמֶר הַמִּלְּדֹת אֶל־פָּרְעָה כִּי לֹא כְּנָשִׁים
הַמִּצְרִית הָעִבְרִית כִּי־חַיּוֹת הִנֵּה בְּטָרָם תִּבּוֹא אֲלֵהֶן
הַמִּלְּדֹת וַיִּלְדוּ:

"בכור שורו", "אֵלֶּה שְׁלוּחָהּ", ומי שלא נכתב בו, הרי הפתוב פולל, "ויבֹרַךְ אוֹתָם". ועוד כתיב: (שם) יט) "מה אִמָּךְ לְבִיאָה".

כ"י • כי חיות הנה • בקיאות פמילדות. תרגום מילדות "חיתא". ורבותינו דרשו: (שם ושמות רבה) הרי הן משולות לחיות השדה, שאינן צריכות מילדות. והיכן משולות לחיות? – "גור אריה", "זאב יטרף",

(כ) ויִיטֹב אֱלֹהִים לְמִילֻדָּת וּרְבַּע הָעַם וַיַּעֲצֻמוּ מֵאֹד: כֹּאֲוִיטִיב יי לחיתא וסגי עמא ותקיפו לחדא:

את אחרים. וכשהוא מדבר בלשון ופעל, הוא נקוד הי"ד בחיר"ק, כגון: (ויקרא י) "וייטב בעיניו" – לשון הוטב, וכן: "וירב העם" – נתרבה העם. "ויגל יהודה" – הגלה יהודה, "ויפן פה וכה" – פנה לכאן ולכאן. ואל תשיבני: וילך, וישב, וירד, ויצא, לפי שאינן מגזרתן של אלו, שהרי הי"ד יסוד בהן: ירד, יצא, ישב, ילך – יו"ד אות שלישית בו. וייטב אלהים למילדות • מהו הטובה?

כ"י • וייטב • הטיב להן, וזה חלוק בתיבה שסודת ב' אותיות, ונתן לה ו' יו"ד בראשה, כשהיא באה לדבר בלשון ופעל, הוא נקוד הי"ד בציר"י שהוא קמץ קטן (או בסגול שהוא פתח קטן), כגון: "וייטב אלהים למילדות", "וירב בבת יהודה" (איכה ב) – הרבה תאניה. וכן: "ויגל את השארית" (דברי הימים ב לו) דנבונרצדן, הגלה את השארית. "ויפן זנב אל זנב" (שופטים טו) – הפנה הזנבות זו לזו, כל אלו לשון הפעיל

(כא) וַיְהִי כִּי־רָאוּ הַמִּילֻדָּת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים: כא ויהי כד דחילא חיתא מן קדם יי ועבד להון בתין:

כהנה ולויה מיוכבד, ומלכות ממרים, כדאיתא במסכת סוטה (שם).

כ"י • ויעש להם בתים • בתי כהנה ולויה ומלכות שקרויין בתים: "ויבן את בית ה' ואת בית המקדש",

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 2)

הכהנה נתנה למשה. וספק זה תלוי בשתי הדעות ברש"י להלן (ד, יד) האם משה נענש בכך שנטלה ממנו הכהונה.

כהנה ולויה מיוכבד (רש"י א, כא) אינו מפרט "כהנה מאהרן ולויה ממשה". ויש לומר, שרש"י מספק בפרוש הדברים: האם הכהנה שנתנה כהנה לאהרן ולויה למשה, או שמא אף

(כב) וַיֵּצֵאוּ פְרַעְהָ לְכַלְעֻמוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֶּן הַיֹּאֲרָה תִשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבֶּת תַּחֲיוּן: פ כב ופקיד פרעה לכל עמה למימר כל ברא דיתיליד ליהודאי בנהרא תרמגה וכל ברפא תקמיון:

ללקות במים. לפיכך גזר אותו היום אף על המצרים, שנאמר: "כל הבן הילוד", ולא נאמר הילוד לעברים, והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריבה.

כ"י • לכל עמו • אף עליהם גזר. יום שנוולד משה, אמרו לו אצטגניניו: היום נולד המושיע, ואין אנו יודעים אם ממצרים אם מישראל, ורואין אנו שסופו

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 111 – מותך 'לקראת שבת)

גזרת היאור הרוחנית

נשמתי. לכן היתה זו גזרה כה חמורה, עד שהיא נכללה בפסקי יחד עם גזרת הבנים – הפנות בפעל. במדה מסוימת "קשה מיתה ורוחנית יותר ממיתה גשמית!" גזרה זו גם מרמזת בגזרת השלכת הילודים ליאור. הנלוס שמש עבור המצרים עבודה זרה, והם השתמשו בו כדי: א. המתת גופם של בני ישראל (הבנים). ב. המתת נשמתם (הבנות) – גלות מצרים הרוחנית.

כל־הבן הילוד היארה תשליכֻהוּ וְכָל־הַבֶּת תַּחֲיוּן: (א) כב גזרת פרעה היתה רק על הבנים, ולא על הבנות. לפי זה אינו מובן: מדוע התורה פותבת "וכל הבת תחיון" בפסוק שמדבר על הגזרה, והרי מכך משמע ש"וכל הבת תחיון" הוא גם חלק מהגזרה! הבאור בזה: פגנתו של פרעה ב"תחיון" של הבנות היא לחנוך את חייהן לפי ארח החיים של המצרים, ובכך להמית את

ב (א) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֹוִי וַיִּקַּח אֶת־בֵּת־לֹוִי:

א וַאֲזַל גִּבְרָא מִדְּבֵית לֹוִי וְנָסִיב יֵת בֵּת לֹוִי:

היא נהפכה להיות נערה, ובת מאה ושלושים שנה היתה, שנולדה בבואה למצרים בין החומות, ומאטים ועשר שנים נשתהו שם, וכשיצאו, היה משה בן שמונים שנה. אם-כן, כשנתעברה ממנו היתה בת מאה ושלושים, וקורא אותה בת לוי.

כ"א וַיִּקַּח אֶת בֵּת לֹוִי • פרוש היה ממנה מפני גזרת פרעה, (והזר ולקחה. וזהו "וילך", שהלך בעצת בתו, שאמרה לו: גזרתך קשה משל פרעה: אם פרעה גזר על הזכרים, ואמה גם כן על הנקבות. ברש"י ישן) והחזירה, ועשה בה לקיחין שניים. ואף

ב ועדיאת אתתא וילידת בר וחזת יתה ארי טב הוא ואטמרתה תלתא ירחין:

(ב) ותהר האשה ותלד בן ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים:

כ"א • כי טוב הוא • כשנולד, נתמלא הבית כלו אורה (סוטה שם).

ג ולא יכלה עוד הצפינו ותקחלו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאר:

(ג) ולא יכלה עוד הצפינו ותקחלו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאר:

קשה. בחמר ובזפת. זפת מבחוץ וטיט מבפנים, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת. ותשם בסוף • הוא לשון אגם, רושי"ל בלע"ז, ודומה לו: (ישעיה יט) "קנה נסוף קמלו".

כ"א ולא יכלה עוד הצפינו • שמנו לה המצרים מיום שהחזירה. והיא ילדתו לששה חדשים ויום אחד, שהילדת לשבעה יולדת למקטעין, והם בדרך אחריה לסוף תשעה. גמא • גמי בלשון משנה, ובלע"ז יונק"ו, ודבר רך הוא ועומד בפני רך ובפני

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז פרשת שמות)

בהתאם להלכה, שאסור להשתמש בעבודה זרה אפילו לצורך הצלה, ולכן "ותשם בסוף על שפת היאר". אף

הרוגצובי מסביר: יוכבד לא רצתה להציל את משה על ידי הנחת התיבה ביאור, מפני ש"הם היו עובדים לנילוס",

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אחותו מלמדתו. תורה ב (ב"ד) ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו. ידוע כי כל הנשים אוהבות את בניהם, פנים ושאנים פנים, וכלנה תצפנה אותו בכל יכלתן, ואין צורך לטענה כי טוב הוא. אבל פרוש הטובה הזאת, "שראתה בו טוב" מחדש וחשבה כי יאירע בו גס וינצל, ולכן נתנה אל לבה וחשבה מחשבות בענינו, וכאשר ראתה שלא יכלה עוד להצפינו חשבה שניצל בתחלה אחרת "ועשתה לו תבת גמא. ואחותו נצבת מרחוק שלא יכירו בה, לרעת מה יעשה לו. וכל זה סיוע לדברי רבותינו שד"רש (סוטה י"ב): כי טוב הוא, שנתמלא כל הבית אורה, ולמה שאמרו (סוטה י"ג) שהיתה מרים מתנבאת: עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל. תורה ה

ועכשיו ירצה לקצר עד לדת המושיע, ואחר כך (להלן ו' י"ד-י"ה) יחס גם שאר השבטים בעבורו בסדר השני. ועל דרך הפשט שהיה זה תחלת הנשואין, אין מקדם ומאחר בפירוש, כי היה זה קדם גזרת פרעה, וילדה מרים ואהרן, ואחר כך גזר פרעה: כל הבן הילוד היארה תשליכהו, ותלד הבן הטוב הזה. ולא הזכיר הכתוב לדת מרים ואהרן, כי לא היה בלדתם חידוש דבר. ועל דעת רבותינו (סוטה י"ב) הם לקוחים שניים, שפרש ממנה מפני גזרת פרעה והחזירה בנבואת בתו (סוטה י"ג) ועשה בה מעשה "לקוחים", הושיבה באפריון ומרים ואהרן מרקדים לפניהם, בשמחתם כי על ידי זה יגאלו ישראל. ואף על פי שהיה אהרן קטן, נתן השם שמחה בלבו בענין הזה, או מרים

(א) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֹוִי. רבותינו אמרו (סוטה י"ב) "שהלך" אחר עצת בתו. ור"א אמר כי בערים רבות היו ישראל יושבים, וזאת האשה היתה בעיר אחרת. ומה צריך שיוכיר הכתוב זה. ועל דעתי, בעבור שלא חשש לגזרת פרעה "ולקח" לו אשה להוליד ממנה בנים, אמר הכתוב כן. בעבור כי בכל מודרו לעשות ענין חדש יאמר כן, וילך ראובן וישכב את בלהה (בראשית ל"ה, כ"ב), וילך ויקח את גמר בת דבילים (חושע א' ג'), לכו ונמכרנו לישמעאלים (בראשית ל"ז, כ"ז), לכו ונכדו בלשון (רמיה י"ח, י"ח), לכו נא ונבכהו (ישעיה א' י"ח). וכן זה נודדו ויקח את בת לוי. ולא הזכיר הכתוב שם האיש ולא שם אשתו אשר לקח, והיה זה בעבור כי יצטרף ליחסם ולהזכיר שמם מי אביהם ואבי אביהם עד אל לוי.

סתם פֶּרֶט בגזרת פֶּרֶעָה או פֶּרֶט המִסְבִּיר את הסִבָּה לַגְזָרָה. אֵלָּא זֶהוּ עִנּוּן **עֲקָרִי** בַּגְלוּת מִצְרַיִם, וּבִכְךָ מִתְבַּטָּאת הַמְשָׁמְעוֹת הַכְּלִלִית שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם.

הַהִסְבֵּר לִכְךָ הוּא: תְּכַלִּיתָהּ שֶׁל גְּזֵרַת פֶּרֶעָה הִיא "**הַיֹּאזְרָה** תִּשְׁלִיכוּהָ" - הַהִשְׁלָכָה לַ**נִּילוֹס** - לַעֲבֹדָה־הַזָּרָה שֶׁל מִצְרַיִם. כְּלוּמֹר, פֶּרֶעָה רָצָה שִׂישְׁרָאֵל "יִשְׁלָכוּ" וְ"יִטְבְּעוּ" בְּתוֹךְ הַעֲבֹדָה־הַזָּרָה שֶׁל מִצְרַיִם.

הַמִּצְרַיִם עָבְדוּ לַנִּילוֹס מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָיָה מְקוֹר פְּרִנְסָתָם: כִּדְּעוּ, מִצְרַיִם אֵינָה אֶרֶץ גְּשֻׁמָּה, וְהַצְמִיחָה וְהַתְּבוּאָה וְכִדְּוָמָה תְּלוּיִים בַּנִּילוֹס הִנֵּה "עוֹלָה" ו"מִשְׁקָה" אֵת הַשְּׂדוֹת.

עוֹבְדָה זוֹ נִתְּנָה מְקוֹם לַמְחַשְׁבָּה הַמוֹטְעִית, שֶׁפְּרִנְסַת מִצְרַיִם אֵינָה בָּאָה מֵאֵת הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֲלָא מֵאֵת הַנִּילוֹס [שֶׁהָרִי כְּשֶׁתְּלוּיִים בַּגְּשָׁמִים, אִזּוֹ "הַכֹּל תוֹלִין עֵינֵיהֶם כְּלָפִי מַעֲלָה, וְחֹשִׁים שֶׁתְּלוּיִים בַּקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. אֵךְ תִּלּוֹת זוֹ בַּקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֵינָה נִיכָרָת כֹּאֲשֶׁר הַנִּילוֹס "עוֹלָה וּמִשְׁקָה"].

לְפִיכָךְ בְּאוֹפֶן פְּשׁוּט, הַפֶּךְ הַנִּילוֹס לַעֲבֹדָה־הַזָּרָה שֶׁל מִצְרַיִם. וְזֹאת הֵיחָד גְּזֵרַת פֶּרֶעָה "הַיֹּאזְרָה תִּשְׁלִיכוּהָ" - גַּם יְהוּדִים יִשְׁלָכוּ, חֹס־וְחִלָּה, אֵל מִתַּחַת לַמְּגִבּוֹת הַטֹּבֵעַ וְחוֹקִיו.

כֹּאֲשֶׁר "וַתֵּרֶד בַּת פֶּרֶעָה לַרְחוֹץ עַל הַיָּאֹר", וְהַפְּנָה הִיא "שִׁירְדָה לַרְחוֹץ מִגִּלְגַּלִּי בֵּית אֲבִיהָ", הִיא בְּטֵלָה בְּכָךְ אֵת הַעֲבֹדָה־זָרָה "וְשׁוּב בָּאתָה הַתִּיבָה בְּתוֹךְ הַיָּאֹר".

בַּמִּדְרָשׁ נֶאֱמַר: "וְלָמָּה הִשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ בַּיָּאֹר, כִּדִּי שִׁיְהִי חוֹשֵׁבִין הָאֶסְטְרוֹלוֹגִין שֶׁכָּבֵד הוֹשִׁלָּךְ לַמִּים וְלֹא יִחְפְּשׂוּ אַחֲרָיו" - הַגְּזָרָה עַל "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוּד הַיֹּאזְרָה תִּשְׁלִיכוּהָ" נִקְבְּעָה מִפְּנֵי שֶׁהָאֶסְטְרוֹלוֹגִים רָאוּ שֶׁ"מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל - בַּמִּים הוּא נִידוּן", לְפִיכָךְ "הַשְׁלִיכָה" יוֹכֵבֵד אֵת מוֹשֶׁה לַיָּאֹר וְ"כִּיּוֹן שֶׁהוֹשִׁלָּךְ מוֹשֶׁה לַמִּים, אָמְרוּ כָּבֵד מוֹשִׁלָּךְ מוֹשִׁיעַן בַּמִּים ("וְלֹא יִחְפְּשׂוּ אַחֲרָיו") מִיַּד בְּטִלוּ הַגְּזָרָה - עַל־יְדֵיכֶּךָ הַתְּבַטָּלָה הַגְּזָרָה עַל "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוּד הַיֹּאזְרָה תִּשְׁלִיכוּהָ".

כָּל הָעִנְיָנִים בַּתּוֹרָה מְדוּיָקִים לַחֲלוּטִין, וּמוֹבָן, שִׁשְׁנֵי הַ"בִּיטוּלִים" שֶׁנִּגְרַמוּ בְּקִשְׁרָה לַ"הִשְׁלָכָה" מוֹשֶׁה לַיָּאֹר - (א) בִּיטוּל הַעֲבֹדָה־הַזָּרָה שֶׁבַּנִּילוֹס, (ב) בִּיטוּל גְּזֵרַת "כָּל הַבֵּן..." קִשּׁוּרִים זֶה לָזֶה, וְשִׁנְיָהם קִשּׁוּרִים לַמֹּשֶׁה - מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

מִכָּף שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָה מִסְתַּפֶּקֶת בַּסִּפּוּר הַכְּלָלִי עַל גְּזֵרַת פֶּרֶעָה "אִם בֵּן הוּא וְהַמִּיתָ אוֹתוֹ", אֲלָא מִפְּרִטָּה גַּם אֵת אוֹפֶן בִּיצוּעַ הַגְּזָרָה "**הַיֹּאזְרָה תִּשְׁלִיכוּהָ**", מוֹבָן, שֶׁאֵין זֶה

(ה) וַתִּתְּצַב אַחֲתוֹ מִרְחֹק לְרַעָה מַה־יַּעֲשֶׂה לּוֹ:

וְזֹאת עֲשֵׂת אַחֲתָה מִרְחִיק לְמִידַע מָה יַתְּעַבֵּד לָהּ:

הַוַּנְחַתַּת בַּת פֶּרֶעָה לְמִסְחִי עַל נִהְרָא וְעוֹלִימָתָהּ מִהִלָּכָן עַל כִּיף נִהְרָא וְחֻזַּת יָת תְּבוּתָא בְּגוּ יַעֲרָא וְאוֹשֶׁשֶׁת יָת אַמְתָּה וְנִסְכָּתָה:

(ה) וַתֵּרֶד בַּת־פֶּרֶעָה לְרֹחֹץ עַל־הַיָּאֹר וְנִעְרַתֶּיהָ הִלָּכָה עַל־יַד הַיָּאֹר וַתֵּרָא אֶת־הַתִּבָּה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אַמְתָּהּ וַתִּקְחָהּ:

לְפִי שְׂמַחוּ בָּהּ. וְהַכְּתוּב מְסִיעֵן, כִּי לָמָּה לָנוּ לִכְתֹּב "וְנִעְרַתֶּיהָ הוֹלָכֹת"? אֵת אַמְתָּהּ • אֵת שִׁפְחָתָהּ. וְרַבּוּתֵינוּ דְּרָשׁוּ לְשׁוֹן "יָד", אֲבָל לְפִי דִקְדּוּק לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ הָיָה לוֹ לְהַנְקִיד אַמְתָּהּ, מ"ם דְּגוּשָׁה, וְהֵם דְּרָשׁוּ "אֵת אַמְתָּהּ", אֵת יָדָהּ, וְנִשְׁתַּרְבְּכָה אַמְתָּהּ אַמּוֹת הַרְבֵּה (סוּטָה שם).

כִּי לְרֹחֹץ עַל הַיָּאֹר • סִרְס הַמִּקְרָא וּפְרָשָׁהּ: "וַתֵּרֶד בַּת פֶּרֶעָה עַל הַיָּאֹר, לְרֹחֹץ בּוֹ". עַל יַד הַיָּאֹר • אֲצֵל הַיָּאֹר, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל ב יד) "רָאוּ חִלָּקַת יוֹאָב עַל יְדֵי", וְהוּא לְשׁוֹן "יָד" מִפֶּשַׁד שִׂיד הָאָדָם סְמוּכָה לוֹ. וְרַבּוּתֵינוּ דְּרָשׁוּ: (סוּטָה שם) "הוֹלָכֹת", לְשׁוֹן מִיתָה, כְּמוֹ: (בְּרַשִׁית כה) "הִנֵּה אֲנִכִּי הוֹלֵךְ לָמוּת", הוֹלָכֹת לָמוּת,

וּפְתַחַת וְחֻזַּת יָת רַבִּינָא וְהָא עוֹלִימָא כְּכִי וְחִסַּת עֲלוּהִי וְאַמְרַת מִבְּנֵי יְהוּדָאִי הוּא דִּין:

(ו) וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֶהוּ אֶת־הַיִּלָּד וְהִנֵּה־נֶעֱר בִּכָּה וַתַּחֲמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיִּלְדֵי הָעֲבָרִים זֶה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וַתִּקְחָהּ. אוֹ הוּא כְּמוֹ לְרֹחֹץ "בַּיָּאֹר", וְכֵן: וְנִתְּנָה אוֹתָם עַל סֵל אֶחָד (שְׁמוֹת כ"ט).

ג. תורה ו

(ו) וְהִנֵּה נֶעֱר בִּכָּה. קוֹלוֹ נִשְׁמַע "כְּנֶעֱר". לְשׁוֹן רַבֵּנוּ שְׁלֵמָה. וּבְכָךְ דָּחוּ זֶה וְאַמְרוּ (סוּטָה יב, שְׁמוֹר א/בִּית): אִם כֵּן עֲשִׂיתָ

רַעְהוּ וְאִישׁ אֵל אֶחָדוּ (נִקְמָה כ"ג, ל"ה). וְיִתְכֵן שְׁהִי בַּיָּאֹר מַעֲלוֹת, "וְהִיא יִרְדָּה" מֵאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ לְרֹחֹץ בַּמַּעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה "אֲשֶׁר" בַּיָּאֹר, לֹא תִכְנַס אֵל שְׂבִלַת הַנֶּהָר, "וְרָאֶתָה" הַתִּבָּה בְּתוֹךְ הַסּוּף רְחוֹק מִמֶּנָּה וַתִּשְׁלַח אֶת אַמְתָּהּ

(ה) לְרֹחֹץ עַל הַיָּאֹר. סִרְס הַמִּקְרָא וְדִרְשָׁהּ, וַתֵּרֶד בַּת פֶּרֶעָה עַל הַיָּאֹר לְרֹחֹץ בּוֹ. לְשׁוֹן רַבֵּנוּ שְׁלֵמָה. וְאִם כֵּן יִהְיֶה עַל הַיָּאֹר כְּמוֹ "אֵל הַיָּאֹר". וְכֵן וַיֵּלֶךְ אֶל־לִקְנָה הַרְמָתָה עַל בֵּיתוֹ (שְׁמוּאֵל א' ב', י"א). כִּהַ תֹּאמְרוּ אִישׁ עַל

כ"י – וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֶהוּ • אֵת מִי רָאָתָהּ? – הַיֶּלֶד, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: שְׂרָאָתָהּ עִמּוֹ שְׂכִינָה (שמות רבה. סוטה שם). • וַהֲנֵה נָעַר בּוֹכָה • קוֹלוֹ כְּנָעַר.

(י) וַתֹּאמֶר אַחֲתוֹ אֶל־בֶּת־פְּרָעָה הָאֵלֶּה וְקִרְאֹתִי לָהֶּן: אִשָּׁה מִיִּנְקָת מֶן הָעִבְרִית וְתִינֶק לָךְ אֶת־הַיֶּלֶד:
וַתֹּאמֶר אַחֲתָהּ לִבְת פְּרָעָה הַאִיזִיל וְאֶקְרִי לֶיךָ אֶתְמָא מִיִּנְקָתָא מִן יְהוּדִיתָא וְתוֹנִיק לֶיךָ יֵת רַבָּיָא:

כ"י – מֶן הָעִבְרִית • מִלְמַד שֶׁהַחֲזִירְתּוֹ עַל מִצְרִיּוֹת הֶרְבֵּה לִינֵק, וְלֹא יֵנֵק, לְפִי שֶׁהָיָה עֲתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׂכִינָה (שמות רבה. סוטה שם) •

(ח) וַתֹּאמֶר־לָהּ בֶּת־פְּרָעָה לָכֵי וְתִלְךְ הָעֶלְמָה וְתִקְרָא אֶת־אִם הַיֶּלֶד:
וַתֹּאמֶר לָהּ בֶּת פְּרָעָה אִיזִיל וְאֶזְלַת עוֹלָמָתָא וְקָנַת יֵת אִמָּה דְרַבָּיָא:

כ"י – וְתִלְךְ הָעֶלְמָה • הִלְכָה בְּזִרְיוֹת וְעֶלְמוֹת, כַּעֲלָם.

(ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בֶּת־פְּרָעָה הִילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִינֵקְהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרְךָ וְתִקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וְתִינִקְהוּ:
ט וַתֹּאמֶר לָהּ בֶּת פְּרָעָה אוֹכִילִי יֵת רַבָּיָא הָדִין וְאוֹנִקִּיהִי לִי וְאֲנִי אֶתֵּן יֵת אֶגְרִי וְיִנְסִיבַת אֶתְמָא יֵת רַבָּיָא וְאוֹנִקְתָּהּ:

כ"י – הִילִיכִי • נִתְנַבָּא וְלֹא יָדָעָה מַה נִּתְנַבָּאָה: הִי שְׁלִיכִי (שמות רבה. סוטה שם) •

(י) וַיַּגְדֵּל הַיֶּלֶד וַתִּבְאֶהוּ לְבֶת־פְּרָעָה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וְתִקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמָּיִם מָשִׂיתָהוּ:
י וַיִּבְרָא רַבָּיָא וְאַיְתִיתָהּ לִבְת פְּרָעָה וַהֲוָה לָהּ לְבֵן וְקָנַת שְׁמָהּ מֹשֶׁה וְאֶמְרַת אָרִי מִן מִזָּא שְׁחֲלָתָהּ:

כ"י – מָשִׂיתָהוּ • כְּתַרְגוּמוֹ: שְׁחֲלָתָהּ – וְהוּא לְשׁוֹן הוֹצָאָה בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי כְּמִשְׁחַל בְּנִיתָא מִחֻלְכָּא. וּבְלִשׁוֹן עִבְרִי "מָשִׂיתָהוּ", לְשׁוֹן הַסִּירּוּתִיו, כְּמוֹ: (יְהוֹשֻׁעַ א) "לֹא יָמוּשׁ", "לֹא מָשׁוּ", כִּף חִבְרוֹ מִנְחָם. וְאֲנִי אוֹמֵר שְׂאִינוּ מִמַּחְבֵּרֶת מֹשֶׁ וְיָמוּשׁ, אֲלֹא מִגְזֵרֶת מֹשֶׁה, וּלְשׁוֹן הוֹצָאָה הוּא, וְכֵן: (שְׁמוּאֵל ב כב) "יִמְשְׁנִי מִמֵּיִם רַבִּים", שְׁאֵלוֹ הָיָה מִמַּחְבֵּרֶת מֹשֶׁ, לֹא יִתְכַּן לוֹמֵר מָשִׂיתָהוּ, אֲלֹא הָמִישׁוּתִיהוּ, כַּאֲשֶׁר יֹאמֵר מִן קָם – הִקְיִמּוֹתִי, וּמִן שָׁב – הִשְׁבִּיבוֹתִי, וּמִן בָּא – הִבִּיאוֹתִי, אוֹ מָשִׂיתָהוּ, כְּמוֹ: (זכריה ג) "וּמָשִׁיתִי אֶת עֶזְרָא הַכֹּהֵן". אֲבָל מָשִׂיתִי אֵינוֹ אֲלֹא מִגְזֵרֶת תִּיבָה שֶׁפָּעַל שָׁלַח מִיֶּסֶד בְּה"א בְּסוֹף הַתִּיבָה, כְּגוֹן: מָשָׁה, בָּנָה, עָשָׂה, צוּה, פָּנָה, כְּשִׁיבָא לּוֹמֵר בְּהֵם פְּעִלְתִּי, תְּבֵא הִיּוֹד בְּמָקוֹם ה"א, כְּמוֹ: עָשִׂיתִי, בָּנִיתִי, פָּנִיתִי, צוִּיתִי.

לְמֹשֶׁה רַבְּנוּ בַּעַל מוֹם. וְעוֹד, מַה טַּעַם שִׁזְכִּיר הַכְּתוּב עֲבִי קוֹלוֹ. וְר"א אָמַר שֶׁהָיָה אִיבָרְיוֹ גְּדוֹלִים "כְּנָעַר". וְאוֹלִי הַזְכִּיר זֶה לְיָפְיוֹ, כִּי בַּעֲבוּר טוֹבוֹ וְיָפְיוֹ חָמְלָה עָלָיו, כִּי הִכִּירָהּ בּוֹ שְׁנוֹלָד מִקְרֹב וְאִיבָרְיוֹ יָפִים וּמְתַקְנִים כְּאֵלּוֹ הוּא נָעַר. וְיִתְרֵה נָכוֹן שֶׁנִּפְרַשׁ בּוֹ שֶׁהָיָה בָּכָה "כְּנָעַר" בְּחָרִיצוֹת וּזְרִירוֹת וְלָכֵן חָמְלָה עָלָיו. וְאַגְדָּה (שְׁמִירָא א/ כ"ח): נָעַר בָּכָה, יֶלֶד הָיָה וּמִנְהֵגוּ "כְּנָעַר", כֹּא גְבִירָאֵל וְהָכֵהוּ לְמֹשֶׁה כִּדִּי "שִׁיבָכָה" וְתִתְמַלֵּא

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מִדְּוֹרֹת בְּלוֹם. אֲבִרְמוּבִיץ

הָעֶלְתָּהוּ, כְּדִכְתִּיב (שָׁם כ"ג ב"ד): וְתִינֶק אֶת בְּנָהּ עַד גְּמֻלָּהּ אֹתוֹ וְתַעֲלֶהוּ עִמָּהּ כַּאֲשֶׁר גְּמֻלָּתוֹ. וַתֹּאמֶר מִלְּדֵי הָעִבְרִים זֶה. נִתְּנָה אֵל לָבָה הַמַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר הָיָה, כִּי אֶמְרָה לְבַעֲבוּר הַצִּיל אוֹתוֹ אוֹ שְׁלֹא יֵרָאוּ בְּמוֹת הַיֶּלֶד שְׁמוּהוּ שָׁם, וְאִישׁ מִצְרִי לָמָּה יַעֲשֶׂה כֵן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁרָאָתָהּ נִמְוֹל (שְׁמִירָא א/ כ"ט. סוֹטָה י"ב). וְאִם כֵּן הַסִּירָה בְּגִדְיוֹ וּבְדָקָה אוֹתוֹ בּוֹ. וְאִין צָרָה. תּוֹרָה ז

עָלָיו רַחֲמִים. וְעַל דַּעֲתִי אֵין צָרָה לְכָל זֶה, כִּי הַיֶּלֶד מִיּוֹם הַיֶּלֶדוֹ יִקְרָא נָעַר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: מַה נַּעֲשֶׂה לְנָעַר הַיּוֹלֵד (שׁוֹפְטִים י"ג, ח). וְכֵן: וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד אֶת הָאֱלֹהִים בְּעַד הַנָּעַר (שְׁמוּאֵל ב' י"ב, ט"ז). וַיִּקְרָא יֶלֶד וְהוּא גְּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּישְׁמַעֲאֵל (בְּרַאשִׁית כ"א, ט"ז). וְכֵן: וַהֲנָעַר נָעַר (שְׁמוּאֵל א' כ"ד). רוֹצֵה לּוֹמֵר שֶׁהוּא יֶלֶד קָטָן כֵּן כ"ד חֲדָשִׁים. כִּי כַּאֲשֶׁר נִגְמַל מִחֻלְכָּב מִיָּד

♦ יום שלישי י"ז טבת ♦

יא וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא מִשֶּׁה וַיִּצְא אֶל-אֶחָיו
אֲחוּהִי וַחֲזָא בְּסִלְחָנְהוּן וַחֲזָא גֹבֵר מִצְרִי
מִחֵי לַגֹּבֵר יְהוּדִי מֵאֲחֻהִי:

(יא) וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא מִשֶּׁה וַיִּצְא אֶל-אֶחָיו
וַיִּרְא בְּסִבְלָתָם וַיִּרְא אִישׁ מִצְרִי מִפֶּה אִישׁ-עֲבָרִי
מֵאֲחֻיו:

למלאכתם. מִפֶּה אִישׁ עֲבָרִי. מלָקְהוּ וְרֹדְהוּ,
ובעֲלָה שֶׁל שְׁלוֹמִית בַּת דָּבָרִי הִיא, וְנָתַן עֵינָיו בָּהּ,
ובלִילָה הַעֲמִידוֹ וְהוֹצִיאָהּ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא חֲזֹר וְנִכְנָס
לְבֵיתוֹ וְכָא עַל אִשְׁתּוֹ – כְּסִבְרָה שֶׁהוּא בַּעֲלָהּ, וְחֲזֹר
הָאִישׁ לְבֵיתוֹ וְהָרְגִישׁ בְּדָבָר, וְכִשְׂרָאָה אוֹתוֹ מִצְרִי
שֶׁהָרְגִישׁ בְּדָבָר, הִיא מִכָּהוּ וְרֹדְהוּ כָּל הַיּוֹם.

כִּי-יִגְדַּל מִשֶּׁה • וְהָלָא כָּכָר כְּתִיב "וַיִּגְדַּל הַיֵּלֶד"?
אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי אֱלֶעָזָר: הָרָאשׁוֹן לְקוֹמָה,
וְהַשֵּׁנִי לְגִדְלָה, שֶׁמִּנְהוּ פָּרַעַה עַל בֵּיתוֹ. וַיִּרְא
בְּסִבְלָתָם • (בראשית רבה) נָתַן עֵינָיו וְלָבּוֹ לַהֲיוֹת מִצְרִי
עָלֵיהֶם. אִישׁ מִצְרִי • (שמות רבה) נֹגֵשׁ הִיא, מִמִּנְהָ עַל
שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל וְהִיא מַעֲמִידָם מִקְרוֹת הַגֹּבֵר.

יב וַתֵּאָחֲזֵנִי לְכָא וּלְכָא וַחֲזָא אָרִי לֵית גֹּבְרָא
וּמִחָא יֵת מִצְרָאָה וְטִמְרָה בְּחָלָא:

(יב) וַיִּפֶּן כֹּה וְכֹה וַיִּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּדַּ אֶת-הַמִּצְרִי
וַיִּטְמְנֵהוּ בְּחֹל:

כִּי-יִפֶּן כֹּה וְכֹה • רָאָה מָה עָשָׂה לוֹ בְּבֵיתוֹ, וּמָה עָשָׂה לוֹ בַּשָּׂדֶה. וּלְפִי פְשׁוּטוֹ – כְּמִשְׁמַעוֹ. וַיִּרְא כִּי
אֵין אִישׁ • שָׁאִין אִישׁ עֲתִיד לְצַאת מִמֶּנּוּ שְׁתִּיגְגֵּר.

יג וַיִּצְא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי-אֲנָשִׁים עֲבָרִים נֹצִים
יְהוּדָאִין נֹצֵן וְאָמַר לְחֵיבָא לְמָא אַתְּ מִחֵי
לְחִבְרָךְ:

(יג) וַיִּצְא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי-אֲנָשִׁים עֲבָרִים נֹצִים
וַיֹּאמְרוּ לְרִשָּׁע לְמָה תִּכֶּה רַעְךָ:

שְׁלֹא הִכְהוּ, נִקְרָא רִשָּׁע בְּהִרְמַת יָד. רַעְךָ • רִשָּׁע
כְּמוֹתְךָ.

כִּי-יִשְׁנֵי אֲנָשִׁים עֲבָרִים • דִּתֵּן וְאֲבִירָם הֵם, שֶׁהוֹתִירוּ
מִן הַמֶּן. נֹצִים • מְרִיבִים. לְמָה תִּכֶּה • אֶף-עַל-פִּי

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חל"א עמ' 5 – מתוך 'לקראת שבת')

הפאה היא חטא בין אדם למקום

יְדוֹ שֶׁל הָאָדָם נֹעֲדָה לְנִתְיָנָה. לְמִשְׁל, "יָד הַמְּחַלֶּקֶת צִדְקָה"
(תנא פכ"ג – כח, ב) וְכִיּוֹצֵא בָּזָה. לָכֵן, אִם תְּמוּרַת הַשְּׁמוּשׁ
בִּיד לְהִיטִיב לְאֻלַּת הִיא מְנַצֶּלֶת לְמִטְרָה הַפְּכִיתִי, יֵשׁ בָּזָה
חֲטָא כְּלָפִי הַמְּקוֹם.

וְכִינּוּן שְׁכּוֹן, עֵצָם הַגְּבֻהָה הִיךְ כְּדִי לְהַכּוֹת אֶת חִבְרוֹ (אֶפִּילוּ
שֶׁעֵדִין לֹא הִכְהוּ בַּעֲלֵל) כָּכָר מִשְׁמֹשֶׁת לְמִטְרָה הַנּוֹגֶדֶת אֶת
תְּכֵלֶת כְּנֻת הַבְּרִיאָה שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, וְלָכֵן הַחֲטָא כְּלָפִי הַקֶּבֶ"ה
מִתְחִיל כָּכָר בְּהַגְבָּהָה.

וַיֹּאמְרוּ לְרִשָּׁע לְמָה תִּכֶּה רַעְךָ: (יג)

וּפְרַשׁ רַשִׁי: "לְמָה תִּכֶּה – אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא הִכְהוּ נִקְרָא
רִשָּׁע בְּהִרְמַת יָד."

יֵשׁ לְהַבִּין, מִדּוּעַ נִקְרָא רִשָּׁע "אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא הִכְהוּ"?
הַהִסְבֵּר:

תְּכֵלֶת בְּרִיאָתוֹ שֶׁל הָאָדָם הִיא "לְשִׁמּוֹשׁ אֶת קוֹנּוֹ" (מִשְׁנָה
וּבְרִייתָא סוֹף קִידוּשִׁין). מוֹבֵן, שֶׁלְּכָל אָבִיר וְאָבִיר שֶׁבָּאָדָם יֵשׁ אֶת
הַתְּכֵלֶת שֶׁלְשִׁמָּה וְנִבְרָא.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

לְרִאשׁוֹתָם בְּעִבּוּר שֶׁהֵם אֲחִיו. וְהִנֵּה
נִסְתַּמְכֵּל "בְּסִבְלָתָם" וְעַמְלָם וְלֹא יָכֹל
לְסַבֵּל וְלָכֵן חָרַג הַמִּצְרִי הַמִּכָּה
הַנִּלְחָץ. תורה יג

הַבִּיאָתָהּ לְבַת פָּרַעַה וַיְהִי לָהּ לָבֵן כִּי
לְפָנֶי מַלְכִּים יִתְיַצֵּב, וְאַחֲרֵי כֵן גִּדַּל וַיְהִי
לְאִישׁ דַּעַת. וְטַעַם וַיִּצְא אֶל אֶחָיו, כִּי
הִגִּידוּ לוֹ אֲשֶׁר הוּא יְהוּדִי, וְהִנֵּה חִפֵּץ

(יא-יב) וַיִּגְדַּל מִשֶּׁה וַיִּצְא אֶל אֶחָיו.
שֶׁגִּדַּל וְהִנֵּה לְאִישׁ. כִּי מִתְחַלָּה
אָמַר (בְּפִסְקוֹ י:): וַיִּגְדַּל הַיֵּלֶד, שֶׁגִּדַּל עַד
שֶׁלֹא הִנֵּה צָרִיךְ לְגַמְלָה אוֹתוֹ, וְאָז

וַיֹּאמֶר מִן שְׁנֵי לִגְבֵּי רֶב וַדָּן עֲלֵנָּה
הַלְמַקְטָלִי אֶת אִמְרֵי כְּמֵא דְקַטְלָתָא יְתָ
מִצְרָאָה וְדַחִיל מִשָּׁה וְאִמְרֵי כְּקוּשְׁטָא אֲתִידַע
פְּתֻמָּא :

(יד) וַיֹּאמֶר מִי שָׁמָּה לְאִישׁ עַר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הִלְהַרְגֵנִי
אֶתָּה אִמְרֵי כְּקוּשְׁטָא אֲתִידַע מִשָּׁה
וַיֹּאמֶר אֲכֵן נֹדַע הַדָּבָר :

ראויין להגאל. אכן נודע הדבר. כמשמעו.
ומדרשו: נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו: מה
חטאו ישראל מפל שבעים אמות להיות נרדים
בעבודת פרה, אבל רואה אני שהם ראויים לכך.

ש"י מי שמך לאיש. והרי עודך נער. הלהרגני
אתה אמר. מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפרש.
ויירא משה. כפשוטו. ומדרשו: דאג לו על שראה
בישראל רשעים דלטורין, אמר: מעתה שמא אינם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 12 עמ' 1)

התורה שמשה פחד, דבר שלא גרם שום תוצאה מעשית
(משה ברח למדון רק אחרי ששמע פרעה ויבקש להרגו).
לכן מביא פרוש המדרש, שיראה זו משמעותה דאגה -
שמא אינם ראויין להגאל.

דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין (רש"י ב.
יד) יש לשאל, מדוע אינו מסתפק בפשוטו של מקרא, שירא
לנפשו כיון שנודע דבר הריגתו את המצרי, ומביא גם את
מדרשו. ויש לומר, שלפי פשוטו קשה: לשם מה מספרת

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך 12 עמ' 1 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בטחון בה' מועיל לרחות הצרה

ונחלקו מפרשי המדרש בכונת הדברים, ויש מהם שפרשו
(יפה תאר ועוד) שאין זה לשבחם "שהראוי שלא לירא".
וכן ראינו בדברי רבותינו נשיאי חב"ד, שאמרו שהבטחון
בה' שייטיב לאדם, הוא עצמו פועל שאכן יהיה טוב בפעל,
ובהלשון "טראכט גוט - וועט זיין גוט".

ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר: (ב, יד)
יש להקשות: מה משמיענו הכתוב בכך שמשה חשש ואמר
"אכן נודע הדבר", הרי לפעל לא נמלט למדון עד ששמע
פרעה ויבקש להרגו, והנה ליה למימר רק מה ששמע פרעה,
ותו לא?

ועל פי זה יש לבאר שזה כונת הכתוב שמספר על יראתו
של משה מפני פרעה - לומר לו, שזה גופא היה הגורם
להמשך הדברים "ויבקש להרג את משה", כי אם היה
בוטח בה' כדבעי, בזה היה פועל שלא היה נצרך לברח.

ונראה לישב:
איתא במדרש רבה (ב"ר ר"פ עו) "ר' פנחס בשם ר' ראובן,
שני בני אדם הבטיחו הקב"ה ונתירא, הבחור שבאבות
והבחור שבנביאים. . . א"ל הקב"ה כי אהיה עמך ולבסוף
נתירא כו".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך 8 עמ' 8 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

דוקא עון לשון הרע מעבב את הגאולה

רחמנא ליצלו.
כלומר: בעת יציאת מצרים בחר הקב"ה בבני ישראל, ועל
ידי זה נעשו בני ישראל להפצא של "עם", וכמ"ש (ואתחנן
ד, לד) "לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי", דעוד אז היו רק קבוצ
אנשים רבים ממשפחה אחת, ומה שנעשו בגדר גוי ועם,
היה בעת יציאת מצרים.

ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר:
דאג על שראה בישראל רשעים דלטורין, אמר מעתה שמא
אינם ראויים ליגאל (ב, יד. ובפרש"י)
לכאורה הדבר תמוה ביותר, הרי מצינו במדרשי חז"ל (מכילתא
בשלח יד, כט. ובכ"מ) שבגלות מצרים היו בין בני ישראל גם
כל מיני חוטאים, ואפילו עובדי עבודה זרה, ואף-על-פי-כן
נגאלו ממצרים, ואם חטא עבודה זרה לא עכב את הגאולה,
מדוע עון לשון הרע עכב?

ועל פי זה יש לומר, דמכיון שלשון הרע גורם לפרוד
הלבבות, הנה פשאין אחדות בין בני ישראל, אי אפשר
שיחול עליהם גדר "עם", ואין פאן מי שיחול עליו גדר
בחירת הקב"ה רחמנא ליצלו, ורק כשיש אחדות בין בני
ישראל אפשר להיות גאלת ישראל.

ויש לומר בזה, שבדאי היו בני ישראל ראויים ליגאל אף
אם חטאו רחמנא ליצלו, וטעם הדבר שעון לשון הרע עכב
הוא משום שחטא זה גורם שלא תחול עליו גדר גאולה

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

שנפל מת לפניו פחד משה שיעלילו
עליו ויגברו בחול וראה אותו עושה כן,
וידע שהוא הגורם או חשב שהרגו

א. ל"ה. ואני תמה, אם כן מי הגיד לרשע
כי משה הרגו. אולי סמך ידו עליו
ויקללו בשם ה', וזהו י"ה. או מפני

(יד) הלהרגני אתה אמר. מכאן אנו
לומדים "שהרגו בשם המפרש".
לשון רש"י. ומדרש רבותינו הוא (שמר)

טו וישמע פרעה את־הדבר הזה ויבקש להרג את־משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ־מדין וישב על־הפאר:

(טו) וישמע פרעה את־הדבר הזה ויבקש להרג את־משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ־מדין וישב על־הפאר:

פרעה: "(וישב בארץ מדין • נתעכב שם, כמו "וישב יעקב"). וישב על הפאר • למד מעקב שנזדוג לו וזוגו על הפאר.

כ"י וישמע פרעה • הם הלשינו עליו. ויבקש להרג את משה • מסרו לקוסטנר להרגו ולא שלטה בו החרב – הוא שאמר משה: "ויצילני מחרב

טז ולכחן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את־הרהמים להשקות צאן אביהן:

(טז) ולכחן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את־הרהמים להשקות צאן אביהן:

כ"י ולכחן מדין • רב שבהן, ופרש לו מעבודת כוכבים ונדוהו מאצלם. את הרהמים • את ברכות מרוצות המים העשויות בארץ.

יז ואתו רעיא וטרדיונו וקם משה ופרקונו ואשקי ית עניהן:

(יז) ויבאו הרעים ויגרשו ויקם משה וישען וישק את־צאנם:

כ"י ויגרשו • מפני הנדוי.

יח ואתמה לות רעואל אביהן ואמר מה דין אוחיתין למיתי יומא דין:

(יח) ותבאנה אל־רעואל אביהן ויאמר מדוע מהרתן בא היום:

יט ובאמרא גברא מצרעה שזכנא מיד רעיא ואף מדלא דלא לנא ואשקי ית ענא:

(יט) ותאמר איש מצרי הצילנו מיד הרעים וגם־דלה דלה לנו וישק את־הצאן:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ותבאנה ותדלנה. כי היו הרועים בכל הימים באים וממלאים הרהטים ומשקים צאנם בתחלה, ואחרי כן היו הנשים האלה משקות שלחן, וארע כי היום הזה קדמו הנשים ותבאנה ותדלנה, כי היו חושבות להשקות צאנם בתחלה טרם בא הרועים, והנה באו הרועים ויגרשו מן הרהטים להשקות הם תחלה כמנהגם בכל הימים, ומשה חרה לו על החמס "והצילן" כי כיון שהיו מלאו הרהטים הרי המים שלחן, וגם דלה דלה להם כי לא הספיקו הרהטים לכל צאנן. וזה טעם: מדוע מהרתן בא היום. ואמרו: איש מצרי הצילנו מיד הרעים, שמגרשים אותנו בכל יום תמיד בבאנו לרהטים בתחלה. תורה כב

(שם א, א. א.). ואחרי שנתגזר נקרא חובב, דכתיב: מבני חובב חתן משה (שופטים ד, יא). כי דרך כל המתייחדים לקרא להם שם אחר בישואל. והוא בן רעואל, דכתיב (במדבר י, כ"ט): ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני. ומה שאמר בכאן: ותבאנה אל רעואל אביהן, (פסוק י"ח) הוא אבי אביהן, כמו: אלהי אבי אברהם (בראשית י"ב, י), גבוכדנצר אביו (דניאל ה, ב.), וכן: הנדעם את לכן בן נחור (בראשית כ"ט, ח.), וכן: ומפכשת בן שאול (שמואל ב, יט, כה), ורבים בן. והנה זה, כי הכהן לא ימצא בבית, כי היה נטרד בכהונו בבית אלהיו, ותבאנה אל הנקן. ויתכן כי "ויאל משה לשבת את האיש" (לחן פסוק כ"א) הוא הכהן הנזכר למעלה, כי הוא שנתן לו צפורה בתו.

החרב כי לא ראה רק הקבורה. ועל דרך הפשט אומרים (תרא"ש) כי אתה אמר פרושו "חושב", כי מצינו אמינה על מחשבת הלב, אמרתי אני בלבי (קהלת ב, א.). אמרתי טוב ממונו הנפל (שם ו, ג.). ואין בכאן צרך לזה, כי אמר: מי שמד לאיש שר ושפט עלינו, אם בעבור שאתה חפץ להרגני באשר הרגת המצרי אתה מוכיח אותי ואומר למה תכה רעדי: תורה טו (טזכ"א) ולכחן מדין שבע בנות. לא יזכיר הכתוב שמו, כי איננו ידוע רק מן הכנוי שהוא נקבד בכהנתו. והוא יתרו, כי אחרי התחתן במשה כתוב: וישב אל יתר חתנו (לחן ד, יח), ושם כתוב: ויאמר יתרו למשה לך לשלום, כמו אלהי (מלכים ב, א, ג.) ואלהיו (שם א, י, א.), ירמיה (ירמיה כ, א.) וירמיהו

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי לורי צחק לזוהר, חלק א' עמ' א – מתוך 'התקשרות')

אִישׁ מִצְרֵי הַצִּלְנוֹ (ב, יט)
מֹשֶׁה, מוֹשִׁיעַם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, נוֹלַד בְּשָׁנָה הַמּוֹאֶה וּשְׁלֹשִׁים
לִירֵדִית יַעֲקֹב וּבָנָיו לְמִצְרַיִם (כִּי יוֹכֵדָד אָמוֹ, שְׁנוֹלָדָה בֵּין
הַחוּמוֹת, הֵיטָה בַּת ק"ל בְּלָדָהּ). דָּבָר זֶה נִרְמָז בַּמַּחְצִית
הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל תִּבְת 'מִצְרֵי' מ"צ – בְּגִימָטְרִיָּא 130.

לְאַחַר מֵאֵתִים וְעֶשֶׂר שָׁנָה שֶׁהָיוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, נִגְאָלוּ
עַל־יְדֵי מֹשֶׁה. דָּבָר זֶה נִרְמָז בַּמַּחְצִית הַשְּׁנִיָּה שֶׁל תִּבְת מִצְרֵי:
ר"י – בְּגִימָטְרִיָּא 210.
וְזֶהוּ "אִישׁ מִצְרֵי הַצִּלְנוֹ".

**(כ) וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֵהוּ וְאִיוֹ לָמָּה זֶה עֹזְבֶתְךָ אֶת־הָאִישׁ
קִרְאָן לוֹ וַיֹּאכֵל לָחֶם:**

כ"י לָמָּה זֶה עֹזְבֶתְךָ • הִפִּיר בּוֹ שֶׁהוּא מוֹרְעוֹ שֶׁל
יַעֲקֹב – שֶׁהַיָּמִים עוֹלִים לְקִרְאָתוֹ. וַיֹּאכֵל לָחֶם.

**(כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפְרָה
בָּתּוֹ לְמִשָּׁה:**

כ"י וַיֹּאמֶר • כְּתִרְגוּמוֹ (סְפָרִים אַחֲרִים: כְּמִשְׁמַעוֹ),
וְדוּמָה לוֹ: (שׁוּפְטִים יט) "הוֹאֵל נָא וְלִין", "וְלוֹ הוֹאֵלְנוּ",

**(כב) וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר
הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה: פ**

**(כג) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם
וַיֹּאנְחוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיַּעֲקֹוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָם
אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה:**

כ"י וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם • שֶׁהָיָה מֹשֶׁה גֵּר
בְּמִדְבָּר, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַהֲצִרְכּוּ יִשְׂרָאֵל לְתַשׁוּעָה,
וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֶה וְגו', וּבָאת תַּשׁוּעָה עַל יְדוֹ, וְלִכְף

עַל דַּעַתוֹ, וַהֲגִידוּ לוֹ כִּי הוּא יְהוּדִי,
וְנִכְסֵף לְרָאוֹת סְבִלּוֹת אֲחִיו וְעַמִּלָּם
וְלִחְצֵם, וּבַיּוֹם הַהוּא שִׁיַּצָּא הַכָּה אֶת
הַמִּצְרִי, וּבַיּוֹם הַשְּׁנִי הִלְשִׁינוּ עָלָיו
וַיִּכְרַח. הִנֵּה הָיָה כְּכֵן שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה,
כְּאֶשֶׁר הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (שְׁמוֹר"א / ה' א'), וְעַל
כָּל פָּנִים לֹא הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים, וּבְעַמְדוֹ
לִפְנֵי פְרַעְה הָיָה בֶן שְׁמוֹנִים, אִם בֶּן
עֲמֵד כְּמוֹ שֵׁשִׁים שָׁנָה בּוֹרַח מִלִּפְנֵי
פְרַעְה.

וַחֲקָרֹב כִּי בִסּוֹף הַזְּמַן בָּא לְמִדְבָּר וְנִשָּׂא
צִפּוּרָה, כִּי כְשֶׁהָיָה לוֹ הַדְּבוּר
הַזֶּה עֲדֵין לֹא הוֹלִיד מִמֶּנָּה רַק בְּנוֹ
הַבְּכוֹר גִּרְשָׁם, אֲבָל לֹא הִזְכִּיר הַכְּתוּב

מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּעַל
שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים, יָמִים מְעַטִּים
הָיוּ. אֲבָל נִפְרַשׁ כִּי יֹאמַר: **בַּיָּמִים הָהֵם,**
יָמֵי הָעֲנוּי וְהָעֲבֹדָה הַקָּשָׁה, שֶׁהָיוּ יָמִים
רַבִּים מְאֹד, כִּי אֶרֶץ הַגָּלוּת מְאֹד, וְהָיָה
זֶה שֶׁצָּעֲקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָם. וְכֵן: וַיְהִי
יָמִים רַבִּים וְדָבָר ה' הָיָה אֶל אֱלֹהֵיהֶם
בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית (מִלְכִּים א' י"ח, א'), שֶׁהָיוּ
יָמִים רַבִּים וְאֶרֶץ בָּהֶם זֶה.
וְלִפִּי דַּעַתִּי, כִּי טַעַם הַכְּתוּב הַזֶּה יִרְמֹז
עַל הַיָּמִים שֶׁהָיָה מֹשֶׁה בּוֹרַח מִפְּנֵי
פְרַעְה, כִּי בְּאֶמֶת בְּעוֹרְיוֹ בָּרַח,
שֶׁהַכְּתוּב אָמַר: וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל
אֲחָיו, שֶׁהָיָה זֶה מִיד כְּאֶשֶׁר גִּדַּל וְעַמְד

(כג) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם. לֹא
יֹאמַר "בַּיָּמִים הָהֵם" ו"בַּיּוֹם
הַהוּא" רַק עַל הַזְּמַן הַעוֹמֵד אֲשֶׁר יִזְכִּיר
הַמֶּלֶכֶת בּוֹ, אֲבָל לְאַחַר הָעֵת יֹאמַר
"וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן". וְהִרְאִינוּ כְּכֵן שִׁיַּמְרָה:
**וַיְהִי אַחֲרֵי יָמִים רַבִּים וַיָּמָת מֶלֶךְ
מִצְרַיִם.** עַל כֵּן אֶמְרֵנוּ רַבּוֹתֵינוּ (שְׁמוֹר"א /
מ"א). כִּי לִפִּי שֶׁהָיוּ יָמִים שֶׁל צַעַר קוֹרָא
אוֹתָם **רַבִּים**, וְיִרְמֹז לְזִמְן הַהוּא. וְכֵן
אֶמְרֵנוּ בְּפֶסֶק שֶׁאֶמְרֵנוּ לְמַעַלָּה (פֶּסֶק י"א):
וַיְהִי בַיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה, שֶׁהָיָה
גִּדַּל שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הָעוֹלָם, כְּלוֹמַר בְּזִמְן
אַחֵד בְּמַהֲרָה.
וּמִכָּל מְקוֹם **בַּיָּמִים הָהֵם** מִיּוֹם שִׁמַּת

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

רש"י • נִאֲקָתָם • צִעֲקָתָם, וְכֵן: (איוב כד) "מֵעֵיר מְתִים יִנְאָקוּ". אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אֲבָרָהָם • עִם אֲבָרָהָם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת קודש פרשת שמות תשמ"ג)

♦ יום רביעי י"ח טבת ♦

רש"י אחר המדבר • להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות אחרים. אל הר האלהים • על שם העתיד.

וּמִפְנֵי שֶׁהוֹפִיר הַכְּתוּב בְּרִיחָתוֹ מִפְּנֵי פָרְעָה וְשָׂכְתוֹ בְּמִדְיָן, וְבֹא לְהוֹפִיר מִיָּד שֶׁהוֹשֵׁב לַמִּצְרִים בְּמִצְרָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהָיָה נִרְאָה שֶׁהָיוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה הַנוֹזְקִים נַעֲשִׂים מִיָּד, וְיִתְכַּוְּנוּ שֶׁזֶה לָזֶה בִּשְׁנֵה אַחַת, כִּי הַכְּתוּב לֵרְמוֹז לָנוּ הֶעָנָן כְּאִשֶּׁר הָיָה, וְאָמַר: **וַיְהִי בַיּוֹמִים הָרִבִּים הֵהֱם**, שֶׁהָיָה מִשָּׁה בּוֹרֵךְ מִפְּנֵי פָרְעָה וְעוֹמֵד בְּמִדְיָן מֵהֶם, וְיֵמֵת בַּיּוֹמִים הֵהֱם בְּסוּפֹם מִלֵּךְ מִצְרַיִם, וְהָיָה לַמִּשְׁהָ גִלּוּי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז פרשת שמות)

והוא של משה היה מושיעו של ישראל, הוא ה"רע"א מהימנא" (רועה נאמן) המביא לידי כך שהאמונה תשפיע על מעשי ישראל בפועל. גם במקום שאין בו ראית אלוקות, ואפילו לא בהנהגה ובהכרה, הוא הביא לכך ש"תאיר אצל ישראל האמונה בה", ובאמצעות זאת יוכלו לעמוד בפני גזרת פרעה. ולמרות שכל האמונה היה קים אצלם לפני-כן, כיון שהם "בטבעם" מאמינים בני מאמינים, אף אמונה רגילה, באופן של "מקור", איננה מספקת לשם כך. כדי שהאמונה תשפיע על חיי והתנהגותו של האדם, היא צריכה להיות באופן של "ורעה אמונה", להחדירה לפנימיות, דבר זה נעשה על-ידי משה, רע"א מהימנא". בקר יובן הדיוק בפסוק "ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו כהן מדן", לכאורה מובן, שהתורה מספרת על היותו

רועה צאן, מפני שזה היה, כידוע, הכנה ונסיון למשה רבנו כרועה ישראל, אף לשם מה יש להדגיש שהוא היה רועה דוקא של "צאן יתרו", ודוקא כהן מדן? המשמעות הפנימית בענין זה היא: בתור "צאן יתרו" היו "חילי דקדושה" (=כוחות של קדושה), ומשה פעל "לאקרבא לקדושה" (=לקרבם למקורם, לקדושה), לפיכך מדגישים "צאן יתרו... כהן מדן": אפילו עם הניצוצות שנמצאו אצל "כהן מדן" - כהן עבודה-זרה ש"לא הניח עבודה-זרה שלא עבדה", פעל משה "לאקרבא לקדושה". לכן היתה זאת הכנה מתאימה להיותו של משה רבנו - רועה ישראל במצרים. אפילו בהיותם במצב שאין שום ראיה או הכרה באלוקות, ורק הנהגת הטבע ניכרת בגלוי, היה משה, רע"א מהימנא, מעורר ומחדיר אל תוכם את האמונה בה'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי התועדות יוס' ב' דחג השבועות תש"מ)

אין לוותר אפילו על גדי אחר!

הקב"ה . . . ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע כגדיים וטלאים, עמד משה רבנו לפני הקב"ה, ואמר: רבנו של עולם . . . קטני עמך. ונמצא דגדיים קאי על "קטני עמך" אלו תינוקות של בית רבן. ועל זה היא ההוראה אלינו: כמו שמשה רבנו, רוען של ישראל, לא ותר אפילו על גדי אחר, ועשה כל שביכלתו להחזיר הגדי לעדר הצאן, כן גם בנוגע אלינו, שאסור לוותר על אף ילד יהודי, ואם רואים "גדי" שבורח מן העדר, צריכים לעשות כל מה שביכלת ובמסירות-נפש כדי להחזיר את הילד ל"צאן קדשים".

על הפסוק בפרשתנו "ומשה היה רועה" (ג, א) איתא ב'שמות רבה' (פרשה ב, ב) "משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן, אמרו רבותינו פשה משה רבנו עליו-השלום רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסית, כיון שהגיע לחסית נזדמנה לו ברכה של מים, ועמד הגדי לשותות, כיון שהגיע משה אצלו, אמר אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, עיף אתה. הרפיבו על כתפו, והיה מהלך. אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהג צאנו של בשר-ודם, כך חייך אתה תרעה צאני ישראל".

ויש לבאר ההוראה מזה בעבודת האדם לקונו:

דהנה איתא ב'אסתר רבה' (פרשה ט, ד) "נתגלגלו רחמיו של

ב ואתגלי מלאכא דני לה בשלהובית אשתא מגו אסנא וחזא והא אסנא בער באשתא ואסנא ליתוהי מתאכיל:

(ב) ויֵרָא מִלֵּאךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֶּנֶה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֶּנֶה בֵּער בָּאֵשׁ וְהַסֶּנֶה אֵינּוּ אֵכֶל:

לבתך. מתוך הסנה • ולא אילן אחר, משום "עמו אנכי בצרה". אכל • נאכל, כמו "לא עבד בה", "אשר לקח משם".

ש"א בלבת אש • בשלהבת אש, לבו של אש, כמו: "לב השמים", (שמואל ב יח) "בלב האלה". ואל תתמה על התיי"ו, שיש לנו פיוצא בו: (יחזקאל טז) "מה אמלה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לבואה, ובאשר כן לבו "וסר לראות" נתגלה אליו מראה השכינה ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה. ועל דרך האמת, המלאך הזה הוא המלאך הגואל, שנאמר: כי שמי בקרבו (להלן ב"א, א), הוא שאמר ליגעב אנכי האל בית אל (בראשית ל"א, י"ג) ובו (פסוק ד') נאמר: ויקרא אליו אלהים, אכל יקרא במדה והיא מלאך בהנהגת

גדול הנבואה לא יסתיר את פניו מן המלאך. ורבותינו אמרו בבבא שית רבה (נ"ד, ד' שמרר ב' ח'): מלאך זה מיכאל, רבי יוסי הארץ בכל מקום שהיו רואים אותו היו אומרים שם רבנו הקדוש, כך כל מקום שמיכאל נראה שם הוא כבוד השכינה (ע"ל). נתבוננו לומר שמתחלה נראה אליו מיכאל ושם כבוד השכינה, וזוא לא ראה הכבוד כי לא הכין דעתו

(ב"ד) ויֵרָא מִלֵּאךְ ה' אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ. אמר הכתוב מתחלה: ויֵרָא מִלֵּאךְ ה', ואחר כך אמר (פסוק ד'): ויֵרָא ה' בִּי סֵר לְרֹאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים, ולכן אמר רבי אברהם (בפרש הקצר) כי אלהים בכאן הוא המלאך הנזכר, כמו: כי ראיתי אלהים פנים אל פנים. וטעם: אנכי אלהי אביך, כי ידבר השליח בלשון שולחו. ואינו נכון, כי משה

ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶתְּפָנִי כַעַן וְאַחֲזִי ית חַזֹּנָא
רְבָא הַדִּין מָא דִּין לֹא מִתּוֹקֵד אֶסְנָא:

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאַרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה
הַגָּדֹל הַזֶּה מִדֹּעַ לֹא־יִבְעַר הַפֶּנֶה:

נ"ח • אֶסְרֶה־נָּא • אֶסְוֶרָה מִכָּאן לְהִתְקַרֵּב שָׁם.

ד וַיַּחַז אֲרִי אֶתְּפָנִי לְמַחֲזִי וקרא לה יי
מגו אֶסְנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַאֲמַר הָא
אָנָּא:

(ד) וַיַּחַז יְהוָה כִּי סָר לְרֹאשׁוֹ וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים
מִתּוֹךְ הַפֶּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הַנִּנִּי:

ה וַאֲמַר לֹא תִקְרַב הַלָּכָא שְׂרִי סִינָה מַעַל
רַגְלָךְ אֲרִי אֶתְּרָא דְאַתְּ קָאִים עֲלוּהִי אֶתְר
קֹדֵישׁ הוּא:

(ה) וַיֹּאמֶר אֶל־תִּקְרַב הָלֶם שְׁלִנְעִלֶיךָ מַעַל רַגְלֶיךָ
כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עומד עָלָיו אֲדַמַּת־קֹדֶשׁ הוּא:

נ"ט • שֶׁל • שְׁלָף וְהוֹצֵא, כְּמוֹ: (דברים יט) "וְנָשַׁל הַכֹּהֵן", (שם כח) "כִּי יִשַׁל זִיתְךָ". אֲדַמַּת־קֹדֶשׁ הוּא • הַמָּקוֹם.

ו וַאֲמַר אָנָּא אֱלֹהָא דְאַבּוּךָ אֱלֹהָא דְאַבְרָהָם
אֱלֹהָא דִּי־צַחַק וְאֱלֹהָא דִּי־עֵקֶב וּבְכַשְׁנוֹן
מֹשֶׁה לְאַפּוּהִי אֲרִי דְחִיל מְלֹאסְתְּפָלָא בְּצִית
יִקְרָא דִּי:

(ו) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מַהֲבִיט
אֶל־הָאֱלֹהִים:

ז וַאֲמַר יי מַגְלָא גְלִי קִדְמִי ית שְׁעָבוֹד עָמִי
דִּי בְּמִצְרַיִם וְיִת קִבְּלָתְהוֹן שְׁמִיעַ קִדְמִי מִן
קִדְם מִפְּלַחֲהוֹן אֲרִי גְלִי קִדְמִי ית פִּיבִיהוֹן:

(ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה רְאֵה רָאִיתִי אֶת־עֲנִי עָמִי אֲשֶׁר
בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו כִּי יִדְעִיתִי
אֶת־מִכְאָבוֹ:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

(ו) אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ. על דרך הפשט
כמו "אלהי אבותיך", אבל נזכר
יחיד במקום רבים, אלהי כל אב
מאבותיך, כי כלם יקראו לאיש אב.
וכן: אלהי דוד אביך (מלכים ב' כ' ה'), זה
אלי ואנחנו אלהי אבי וארממונה (להלן
ט"ו, ב'), אלהי אבותי. ור"א אמר כי
אלהי אביך: אברהם, כי הוא החל
לקרא בשם ה', ואחר כך הזכירו בשם
יצרף אליו שאר האבות. ודעת רבותינו
(שמו"ר ג' א'): אלהי עמרם אביך, כאלו
אמר אנכי אלהיך, ורצה ליחד שמו
על הצדיק שמות לא על החי, ואחר
כך אלהי אברהם יצחק ויעקב, שהוא
אלהי ישראל כלם. וטעם הזכירו אלהי
עם כל אחד, ולא אמר "אלהי אברהם
יצחק ויעקב", כי נזכר שמו וזכרו
יתברך ויתעלה. ועוד אבאר זה בפרשה
(בפסוק ט"ז): תורה ז

(ז) וַיֹּאמֶר ה'. נזכרנו במדת רחמים
בענין החמלה על העם, ואף על פי
שכל הפרשה בשם אלהים. תורה ח

כלשון הקדש לדבר כן, רכבים על
שלשים עשרים ושלשים עשרים להם
(שופטים י' ד'). תורה ה
(ה) אל תקרב הלם. לא הגיע עדין
למעלתו הגדולה בבואה, כי בהר
סיני נגש אל הערפל אשר שם
האלהים. וכן ענין הסתרת פנים,
שעדין לא עלה למה שנאמר בו:
ותמנת ה' יביט (במדבר י"ב, ח').

כי המקום אשר אתה עומד עליו
אדמת קדש הוא. אף על פי שהיה
רחוק מן הסנה הנהירו בזה, כי נתקדש
כל ההר בדרך השכינה אל ראש ההר
כאשר בשעת מתן תורה, ומשה בהר
הזה כי שם עלה, שנאמר: ויבא אל
הר האלהים חרבה (לעיל פסוק א'), והסנה
היה בראש ההר, והנה כלו קדוש
ואסור בנעילת הסנדל, וכן אמרו
(בשמו"ר ב' ג'): בכל מקום שהשכינה
נגלית אסור בנעילת הסנדל, וכן
ביהושע (ה' ט"ו), וכן הפהנים לא שמשו
במקדש אלא יחפים. תורה ו

העולם, וכן כתיב: ויוצאנו ה' ממצרים
(דברים כ"ו, ח'). וכתיב: וישלח מלאך
ויצאנו ממצרים (במדבר כ' ט"ו), ונאמר:
ומלאך פניו הושיעם (ישעיה ס"ג, ט').
כלומר מלאך שהוא פניו, בדכתיב: פני
ילכו והנחתי לך (להלן ל"ג, ד'). והוא
שנאמר בו: ופתאם יבוא אל היכלו
האדון אשר אתם מבקשים ומלאך
הברית אשר אתם חפצים הנה כא
(מלאכי ג' א'). ועוד תבין זה בפסוקים
הבאים (להלן ט', ייב"ג ט"ו) בעזרת השם.
והנה הסנה בער באש. כטעם "ידולק",
שהיה "בתוך אש בוער", כמו:
והאבות מבצרים את האש (תקנה ז' י"ח),
מדליקים, ובערו בהם אש (תקנה ל"ט,
ט'). ומדוע לא יבער הסנה, לא ישרף
ויאכל, וקמחיה: כפשתים אשר בערו
באש (שופטים ט"ו, י"ד), נשרפו. וכן דעת
אנקלוס שתרגם הראשון בעיר, והשני
מתוקד. או יהיה יבער מלשון: ובערת
הרע מקרבך (דברים י"ז, ד'), והיה לאדם
לבער (ישעיה מ"ד, ט"ו), כי דרך צחות

כ"י. כי ידעתי את מכאביו. כמו "וידע אלהים", כלומר, כי שמתי לב להתבונן ולדעת את מכאביו, ולא העלמתי עיני ולא אצטם את אזני מצעקתם.

ח ואמר להצילו. מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ. ההוא אל-ארץ טובה ורחבה אל-ארץ זבת חלב ודבש אל-מקום הפנעני ותחתי והאמרי והפריזי והחוי והיבوسی:

ט וכען הא קבילת בני ישראל עלת קדמי ואף גלי קדמי ת דחקא די מצראי דחקין להון:

י וכען איתא ואשלחך לות פרעה ואפיק ית עמי בני ישראל ממצרים:

(ח) ואמר להצילו. מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ. ההוא אל-ארץ טובה ורחבה אל-ארץ זבת חלב ודבש אל-מקום הפנעני ותחתי והאמרי והפריזי והחוי והיבوسی:

(ט) ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את-הלחץ אשר מצרים לחצים אתם:

(י) ועתה לכה ואשלחך אל-פרעה והוצא את-עמי בני-ישראל ממצרים:

כ"י. ועתה לכה ואשלחך וגו'. ואם תאמר מה תועיל? "והוצא את עמי", יועילו דברך ותוציאם משם.

יא ואמר משה קדם יי מן אנא ארי אזיל לות פרעה וארי אפיק ית בני ישראל ממצרים:

(יא) ויאמר משה אל-האלהים מי אנכי כי אלך אל-פרעה וכי אוציא את-בני ישראל ממצרים:

כ"י. מי אנכי. מה אני חשוב לדבר עם המלכים. וכי אוציא את בני ישראל. ואף אם חשוב אני, מה זכו ישראל שפעשה להם נס, ואוציאם ממצרים? |

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הפנעני כפאשר יאמר בשאר כל המקומות (להלן פסוק י"ז), לרמוז שירשו אותם ויבכרתו וישבו במקומם, לא שיהיו יושבים בקרבם כבבותם. תורה ט (ט) הנה צעקת בני ישראל באה אלי. אף על פי שאמר: ואת צעקתם שמעתי (פסוק י"ז), חזר ואמר כי באה אלי, והנה "הגיע צעקתם אל פסא כבודי", ולא אסיף עוד לעבר לפרעה, כי מצרים לוחצים אותם יותר מדאי. כענין: עד לשמים הגיע (ידה"ב ב"ח ט).

ועל דרך האמת, צעקת בני ישראל היא כנסת ישראל, שבאה אליו צועקת, כדרך: הכצעקתה הבאה אלי (בראשית י"ח כ"א). ושם רמזתי.

וטעם וגם ראיתי את הלחץ, לאמר שיקח נקמה מפרעה ומעמו מפני שעשו עמהם יותר מן הגזר להם בלחץ גדול שלוחצים אותם, כפאשר פרשתי בסדר לך לך (ס"ה י"ג). תורה י

וטעם זבת חלב ודבש כי שבח תחלה את הארץ שהיא טובה, לומר שהאזור טוב ויפה לבני אדם וכל טוב ימצא בה, ושהיא רחבה, שיעמדו בה כל ישראל "במרחב". או טעם רחבה שיש בה "רחבות", שפלה ועמק ומישור גדולים וקטנים ואין רבה הרים וגיאיות. וחזר ושבח אותה שהיא ארץ מקנה שיש בה מרעה טוב, והמים יפים, ויגדל החלב בבהמות, כי אין הבהמות בריאות וטובות ומרבות החלב רק באזור טוב ועשב רב ומים טובים. ובעבור שימצא זה באחו ובמרום הרים אין הפרות שם שמנים ויפים מאד, אמר כי היא עוד שמנה שפרותיה שמנים ומתוקים עד "שתוב כלה בדרך מהם". והנה שבח אותה על כל טוב ה', על דגן ועל תירוש ועל יצהר ועל בני צאן ובקר. ונהו: צבי היא לכל הארצות (יחזקאל כ' ו'). וטעם אל מקום הפנעני, שלא אמר אל ארץ

(ח) ואמר להצילו. "שנתגליתי" על הדר הנה באש. בטעם: ויחד ה' על הר סיני (להלן י"ט כ"ג). מפני אשר ירד עליו ה' באש (שם י"ח). או הוא כמו: ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי (בראשית י"ח כ"א). וכבר פרשתי סודו (שם כ"ג).

אל ארץ זבת חלב ודבש אל מקום הפנעני ותחתי. יזכיר בכאן ששה עממים ויניח השביעי, ואולי לא היתה ארצו זבת חלב ודבש כאלה. וכן בפסוק: כי ילך מלאכי לפניך (להלן כ"ג). הזכיר אלה הששה. ואולי הוא רמז שאלו כבשו תחלה, כי הם אשר נתקבצו על יהושע ויהונתן ה' בידו (יהושע ט, א"ב). ורבותינו אמרו (ירושלמי שביעית ו' א'): הגרגשי פנה, ולך לא נופר עם הנקבחים שנאמר בהן: והקבחתיו (להלן כ"ג). וכן בכאן ירמוז אל הנלחמים שבקשו. ועוד אדבר על זה בעזרת השם (להלן כ"ג כ"ה).

(יב) וַיֹּאמֶר בִּי אֱהִיָּה עִמָּךְ וְזֶה-לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת-הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת-הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה:

ההר הזה לסוף שלשה חדשים שיצאו ממצרים. דבר אחר: "כי אהיה עמך, וזה" שתצליח בשליחותך, "לך האות" על הבטחה אחרת שאני מבטיחך, שכשתוציאם ממצרים, תעבדון אותי על ההר הזה, שתקבלו התורה עליו, והיא הזכות העומדת לישראל. ודוגמת לשון זה מצינו: (ישעיה לו) "וזה לך האות אכול השנה ספיח וגו'", מפלת סנחריב תהיה לך לאות על הבטחה אחרת – שארצכם תרבה מפרות, ואני אברך הספיחים.

יב ואמר משה קדם יי הא אגא אתי לות בני ישראל ואומר להון אלהא דאבהתכון שלחני לותכון ונמרון לי מה שממה מה אימר להון:

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנִי בָּא אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמַרְוּ-לִי מַה-שְּׁמֹו מָה אָמַר אֱלֹהִים:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ועל דרך האמת, וזה לך האות כמו זה לי עשרים שנה (בראשית לא, מא). ואמר, כי אהיה עמך וזהה לך האות אות הבקשה שאהיה עמך תמיד, בדרך אני הנה בריתי אתך (שם יז, ד), כי אנכי השולח אותך שתעבדו את האלהים בהר הזה, ואז אעלה גם אנכי בקרב העם הזה אל המקום אשר הכינותי (להלן כג, כ). תורה יג

(יג) וַיֹּאמְרוּ לִי מַה שְּׁמֹו. הפסוק הזה אומר לך פרשני, כי לא יתכן שיאמר משה: וַיֹּאמְרוּ לִי מַה שְּׁמֹו להיות להם אות שיאמינו בו, כי שאלת שמו ואמירתו להם אינה אות למי שלא יאמין בו מתחלה. שאם ידעו ישראל אותו השם גם משה בהם ידע אותו, וזהה ידיעתו כידעתם ואיננה אות ומופת כלל, ואם לא שמעו בו מה הראיה שיאמינו בדרךיו כלל. והנה אחרי הודיעו את השם הגדול אמר: והן לא יאמינו לי (להלן ד, א), ואז נתן לו אותות.

ואמר ר"א כי שאל משה "מה שם יאמר לישראל משמותיו", כי באל שדי לא יעשה אותות רק בשם הגדול. ואין דבריו נכונים בעיני. כי עדין לא נאמר

כל אדם בזה, כי מי האדם שלא ירצה לצאת מעבודה קשה שאין כמוה, אבל העליה לארץ הפנעני לא ישמעו בה. וכן היה הדבר שהיה מלחמת העמים ההם קשה עליהם מתחלה ועד סוף ופחדתם ממנה ממצרים ובמדבר.

ואת יראתו של משה רבנו מפרעה ופחדתו מהם. ועל שתייהן ענהו ה', אמר לו: אל תירא מפרעה כי אני אהיה עמך להצילך. וזה לך האות אל העם כי אנכי שלחתיך אליהם, כי בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, ומאז יקבלו עבודת השם ללכת אחרי מצותו, וגם בך יאמינו לעולם (להלן יט, ט), ואחרי ירוצו לכל מקום אשר תצונו. וזהה נגליתי לך בהר הזה בלפת אש (לעיל פסוק ב), כי כן יהיה בעיני כל העם בעבדם אותי בהר הזה. והנה למשה אות בטה שלא יפחד מפרעה כיון שהבטיחו להצילו, ולישראל יהיה להם אות שלא יפחדו מן העמים בבואם אל הר סיני. כי לצאת ממצרים ברוצן פרעה אל מקום קרוב דרך ג' ימים לזבח לאלהים בודאי ישמעו ויעשו כן בין ברוצנם בין שלא ברוצנם.

(יב) וַיֹּאמֶר בִּי אֱהִיָּה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת. רבו הפרושים במקרא הזה. והנכון על דרך הפשט, כי הברוך הוא אומר למשה שני דברים, שיציל להצילו מיד מצרים, ויהיה אפשר שיצילם מידם בארץ גשן עצמה או קרוב משם, אבל הבטיח עוד להעלותו מן הארץ ההיא בלה אל מקום הפנעני (לעיל פסוק ח). ומשה נתקרא משתייהן, ואמר: מי אנכי בי אלף אל פרעה, אני שפל אנשים רוצה צאן והוא מלך גדול, ואם אמר אליו לעוב את העם כלו יתרגני, כענין שאמר שמואל: ושמע שאול ויהרגני (שמואל א' טז, ב). ואמר עוד: מי אנכי כי אוציא את בני ישראל מארץ מצרים, כמו שאמרת לי להעלותם אל ארץ פנען, כי עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, ולא יחשבוני ללכת אחרי אל ארץ עמים גדולים ועצמים מהם, באשר אמרת להעלותו אל ארץ טובה ורחבה אל מקום הפנעני.

כי ההצלה מיד פרעה אינה תלויה בהם, אם ישמע פרעה וקל עלו מעליהם ויצילם, או יגרשם מארצו על כרחם. ועוד, כי הם עצמם ישמעו אל

הקב"ה נמצא אתנו בצרת הגלות

הרי בני ישראל סבלו במאד עד עתה, עבדו בעבודה קשה - עבודת פרך, ופרעה גזר "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" (פרשתנו א, כב), ועד ש"היה שוחט תינוקות של בית רבן ורוחץ בדם" (רש"י פרשתנו ב, כג), ואם כן יקשה להם, "מה שמו", דאם "אלקי אבותיכם" שמע את נאקתם, ונוגעים לו צרותיהם של ישראל, איזה "שם" משמותיו של הקב"ה (המורה על הנהגה של מעלה) יניח לבניו של מקום לסבול

ואמרו לי מה-שמו מה אמר אלהם: (ג, יג)
כבר תמיהו מפרשים (רשב"ם, רמב"ן, ספורנו ועוד), וכי לא ידע משה שמו של הקב"ה עד הנה? ובארו באופנים שונים. ויש לבאר זה באופן אחר, דחושש היה משה שפאשר יבוא לבני ישראל וימסור להם את דברי הקב"ה "ראה ראיתי את עמי עמי גו" צעקתם שמעתי גו" נאדד להצילו גו" (פרשתנו ג, ז ואילך) תקשה לבני ישראל קשיא עצומה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כתוב כאן **אהיה** שלש פעמים. ובאור דעת רבי יצחק, כי בעבור שהזמן העובר והעתיד כלו בבורא בזה כי אין חליפות וצבא עמו, ולא עברו מימיו כלום, לפיכך יקרא בו כל הזמנים בשם אחד מורה חיוב המציאות.

ואנקלוס תרגם שני השמות "אהא עם מאן דאהא", ולא תרגם כלל השם שאמר לו: **בה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם**, והנראה מדעתו, כי אצלו ה' הנכבד שהודיעו הוא בן ארבע אותיות האלה שצוהו: **בה תאמר אל בני ישראל אהיה שלחני אליכם**. אבל הודיעו תחלה ענינו, כי שאלתו של משה לדעת דרכי השם משמו, כענין שחזר ואמר (להלן ל"ג, ג): הודעני נא את דרךך ואדעך. וכאשר השיב לו שם (י"ט): וקראתי בשם ה' לפניך וחנתי את אשר אחז ורחמתי את אשר ארחם לאמר כי בשם הנכבד הזה אשר יקרא לפניך יחונן וירחם, ולא יוכל אדם לבא עד עמק דרכיו, בן אמר בכאן "אהא עם מאן דאהא", בשמי שתאמר להם שהוא **אהיה**, כי בו אני עם האדם לחונן ולרחם. והגאון רב סעדיה כתב כי באורו: "אשר לא עבר" "ולא יעבר" כי הוא ראשון והוא אחרון. קרובים דבריו לדברי רבי יצחק, והרב אמר במורה הנבוכים (א, ס"א): "הנמצא אשר הוא נמצא", כלומר ראוי המציאות. יבאר להם כי יש נמצא ראוי להמצא שלא היה נעדר ולא יהיה נעדר.

והנה לדעת אלה החכמים צריך שנפרש כי הקדוש ברוך הוא אמר למשה שיאמר להם זה השם וילמדם אותו, כלומר שיפרט להם

בשתתן להם התורה ותאמר להם אנכי ה' אלהיך, **אלהי אבותיכם שלחני אליכם** אותה שעה נתברר משה על עסקיו שנתקרא אם ישאלו לו מה שמו **מה אמר אליהם** באותה שעה היה מבקש משה שיודיענו הקדוש ברוך הוא את השם הגדול. וזה ענין השאלה. **והנה** ענהו האלהים: **אהיה אשר אהיה**, "אהיה" עמכם בצרה זו לפני רבוננו של עולם דיה לצרה בשעתה, אמר לו יפה אמרת, **בה תאמר לבני ישראל גו'** לשון רש"י מדברי רבותינו (שמו"ר ג, ו. ברכות טז). והכונה להם בזה, כי משה אמר לפני יתברך: **ואמרו לי מה שמו**, "שיגיד להם השם" שירה הוראה שלמה על המציאות ועל ההשגחה. והקדוש ברוך הוא השיבו למה זה ישאלו לשמי, אין להם צרך לראיה אחרת כי **אהיה** עמכם בכל צרתם יקראוני ואענם, והיא הראיה הגדולה שיש אלהים בישאל קרובים אלינו בכל קראנו אליו ויש אלהים שופטים בארץ. וזה פרוש נכון באגדה זו.

ועוד אמר פיוצא בזה במדרש אגדה (מובא במגילת הקמאר הראשון פרק הענין): ומהו **אהיה אשר אהיה**, בשם שאתה "הוזה" עמי "כך אני הוזה" עמך. אם פותחין את ידיהם ועושין צדקה אף אני אפתח את ידי, שצאמר: יפתח ה' לך את אוצרו הטוב (דברים כ"ח, יב), ואם אינן פותחין את ידיהם מה כתוב שם: הן יעצר במינם ויבשו וכו' (איוב י"ב, ט"ז). **ועוד** דרשו (שמו"ר ג, ו): רבי יצחק אמר, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אמר להם "אני שהייתי" ונעבשוני אני הוא "ואני הוא לעתיד לבא", לכך

למשה שיעשה ביציאת מצרים אותות ומופתים גדולים ונפלאים, אבל שיצילם מיד מצרים ויעלם לארץ, ובשם אל שדי יוכל לבא בלב פרעה להצילם וגם לנצח העמים, וכבר הוציא שרה מביתו בנגעים גדולים שהביא עליו, ונצח אברהם לבדו המלכים הגדולים, וכל זה בעזרת אל שדי השם הנודע לאבות, וככה יעשה בבנים. ועוד, כי יעקב אמר: והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם (בראשית מ"ח, כ"א), ויוסף אמר: פקד יפקד אלהים אתכם (שם נ, כ"ח), והנה הפקידה באלהים.

ולפי דעתי היה משה גם בעת ההיא אב בחקמה גדול במעלת הנבואה, ודרך שאלה בקש שיודיעהו מי השולח אותו, כלומר באי זו מדה הוא שלוח אליהם, כענין שאמר ישעיה: ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו (ישעיה מ"ח, ט"ז). והנה אמר ושאלוני על שליחותי אם היא במדת אל שדי היא שעמדה לאבות, או במדת רחמים עליונית שתעשה בה אותות ומופתים מחדשים ביצירה. וזה בעבור שאמר לו: אנכי אלהי אביך אלהי אברהם (לעיל בפרק ו). ולא פירש שם משמותיו הקדושים כלל, ושמע משה שהבטיחו על מעמד הר סיני ומתן תורה, והוא היודע כי התורה לא תתן בשם אל שדי הנזכר באבות רק השם הגדול שבו היה העולם, ועל כן שאל **מה אמר אליהם**:

ורבותינו נתעוררו לזה (שמו"ר ג, ה) אמרו **ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל**, אמר ר' שמעון בשם ר' סימון אמר משה עתיד אני לעשות סרטור בינך וביניהם

כ"כ עד עתה, ויתעלם כפיכול מצרתם?

ועל זה ענה לו הקב"ה "אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה" דפרשו פלשון רש"י "אֵהִיָּה עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, אֲשֶׁר אֵהִיָּה עִמָּם בְּשַׁעֲבוּד שָׁאָר מַלְכֵי־וְט", וכלשון הפתוב (ישעי' סג, ט) "בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר", שגם בזמן הגלות אין הקב"ה מזניח ח"ו את בני ישראל, אלא גם לו "צר" כפיכול, ונמצא אתם בצרת גלותם.

וזה שהניח להם הקב"ה לסבל עד עכשו אינו משום שלא היה אתם ח"ו, כִּי־אִם מִפְּנֵי ש"וְזֶה שְׁמִי לְעֹלָם - חֹסֶר וי"ו . העלימהו שלא יקרא ככתבו" (פרשתנו ג, טו וברש"י), ששמו של הקב"ה היה אז בהעלם ובהסתיר ובאפן של רחמים נסתרים, אבל ודאי שגם אז פעלו רחמיו.

(יז) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵהִיָּה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם:

יד ואמר יי למשה אהיה אשר אהיה ואמר פדנן תימר לבני ישראל אהיה שלחני לותכו:

לא מחשבתו מחשבת השם יתברך, שמאז כף היתה דעתו באמרו יתברך: "אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה", למשה לבדו הגיד, ולא שיגיד לישראל, וזהו: יפה אמרת, שגם דעתי מתחלה כף היתה, שלא תגיד לבני ישראל פדברים האלה, אלא: "כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל" אֵהִיָּה פֶּעַם אַחַת, וכן משמע במסכת ברכות, ודוק.

ז"ל אֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה • "אֵהִיָּה" עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, "אֲשֶׁר אֵהִיָּה" עִמָּם בְּשַׁעֲבוּד שָׁאָר מַלְכֵי־וְט (ברכות ט). אִמֵּר לְפָנָיו: "רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, מָה אֲנִי מִזְכִּיר לָהֶם צָרָה אַחֶרֶת? דִּים בְּצָרָה זֹאת". אִמֵּר לוֹ: "יִפֶּה אֲמַרְתָּ: 'כֹּה תֹאמַר וגו'' (שמות רבה). (לא שֶׁהַשְּׂכִיל, חֲלִילָה, מִשֶּׁה בִּיטוּר, אֵלָּא שֶׁלֹּא הֵבִין דְּבָרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי

טו ואמר עוד יי למשה פדנן תימר לבני ישראל יי אלהא דאבהתכון אלהא דאברהם אלהא דיעחק ואלהא דיעקב שלחני לותכו דין שמי לעלם ודין דכרני לכל דר ודר:

(טו) וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר:

נקרא, וכן דור הוא אומר: "ה" שמך לעולם, ה' זכרך לדור ודור".

ז"ל זֶה שְׁמִי לְעֹלָם • חֹסֶר וי"ו, לומר: העלימהו שלא יקרא ככתבו (שמות רבה). וְזֶה זִכְרִי • לְמַדּוּ הֵיאָךְ

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תחלה וסוף: בשם הנכתב ונקרא באל"ף דל"ת, להורות כי הוא אצילות מן הראש ועד הסוף, ומדת הדין באמצע, כי שמי בקרבנו (להלן כ"ג, כ"א). ומכאן תבין למה קמוצוהו, ונשתמש לשון הקדש בשם שהוא בכל שם אדנות, כי ממנו כל הממשלה והשלטון. והברוך הוא יראנו נפלאות מתורתו. תורה טו

(טו) וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר. יחזור אל אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, כי לא לעולם ישבח ברית אבות, וכל הידורות כאשר יזכירו "אלהי אברהם יצחק ויעקב". ששם אל יעצם (תהלים נ"ה, כ).

ועל דרך האמת, זה שמי לעלם, "אלהי אברהם אלהי יצחק", וזה זכרי "ואלהי יעקב", ולכך הוסיף בו ו, וזה

על האחדות, ולכך צוהו עור: כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ה' שְׁלַחְנִי (פסוק ט"ז), כי השם הזה הוא מדת רחמים, ונדעו כי יוליד לימין משה ורוע תפארתו (ישעי' ס"ג, י"ב), ויחדש אותות ומופתים בעולם.

וזה פירש לו כי אֵהִיָּה אֲשֶׁר צוהו לאמר להם, הוא השם הגדול הזה והם שוים בלשונם ובאותיות, כי שתי האותיות האחרונות שבשם הראשון הם הקדמות בזה, כי בראשון יורו על חכמת שלמה, כדכתיב: וזה נתן חכמה לשלמה (מלכים"א ה', כ"ג), ובזה יורו על חכמת אלהים. ואות האל"ף בראשון תורה על הקדמות והיחיד, והיו"ד בשני על עשר ספירות בלי מה. ונלקחו שתי האותיות האלה האל"ף והיו"ד משני השמות הקדושים ונקתבו

ראיות שכליות אשר בהם יתקיים אצל חכמיהם זה השם, כלומר המציאות או הקיום אשר לא עבר ולא יעבר, כי זכירת השם בלבד, יאמר מה שיאמר, איננו ראיה לבטל מהם דעת הקדמות או האפיקורסות המחשב בבטול המציאות לגמרי. ואין זה משמעותו של מקרא, אבל כי הזכרת השם להם הוא הראיה והוא האות והמופת על דברם שישאלוהו.

ועל דעתי לא יסתפקו זקני ישראל במציאות הבורא כאשר אמר הרב וחלילה, אבל זה השם תשובת שאלתו שפירשונו לה, הודיעו שהוא שלוח אליהם במדת הדין אשר במדת הרחמים, ואמר: כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵהִיָּה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם (פסוק י"ד), שיזכיר להם השם האחד לבדו להורות

♦ יום חמישי י"ט טבת ♦

טז ואֵיל וְתַכְנוּשׁ יֵת סְבִי יִשְׂרָאֵל וְתִימֹר
לְהוֹז יִי אֱלֹהֵא דְאַבְהֶתְכֹן אֲתַגְלִי לִי אֱלֹהֵא
דְאַבְרָהִם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְמִימֹר מְדַבֵּר
דְּכִירָנָא וְתַכְנוּ וְיֵת דְּאַתְעֵבֵד לְכוּן בְּמַצְרַיִם:

(טז) לָךְ וְאַסְפֹּתָ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵהֶם
יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פְּקֹד פְּקֻדָּתִי אֶתְכֶם וְאֶת־הַעֲשׂוֹי
לָכֶם בְּמִצְרַיִם:

כז י"א אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל • מִיַּחֲדִים לִישִׁיבָה. וְאִם תֹּאמַר "זִקְנִים" סֵתָם, הֵיאָךְ אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱסֹף זִקְנִים שֶׁל
שְׁשִׁים רְבּוּא?.

יז וְאִמְרִית אֲסִיק וְתַכְנוּ מִשְׁעָבוֹד מִצְרָאִי
לְאַרְעֵ קְנַעְנָאִי וְחִתָּאִי וְאִמְרָאִי וּפְרָזָאִי
וְחִזְאִי וִיבוּסָאִי לְאַרְעָא עֲבָדָא חֵלֵב וְדִבְשׁ:

(יז) וְאָמַר אֶעֱלֶה אֶתְכֶם מֵעֲנֵי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ
הַפְּנִיעָנִי וְהַחֲתִי וְהָאִמְרִי וְהַפְּרָזִי וְהַחֲזִי וְהַיּוּסִי
אֶל־אֶרֶץ זֶבֶת חֵלֵב וְדִבְשׁ:

יח וְיִקְבְּלוּן לְמִימְרֵךְ וְתִימִי אֶת וְסְבִי יִשְׂרָאֵל
לְוֵת מִלְפָּא דְּמַצְרַיִם וְתִימְרוּן לֵה יִי אֱלֹהֵא
דִּיהוּדָאִי אֲתַקְרִי עֲלָנָא וְכַעַן גִּזִּיל כַּעַן
מִתְלַף תִּלְתָּא יוֹמִין בְּמִדְבָּרָא וְנִדְבַח קָדָם יִי
אֱלֹהֵנָא:

(יח) וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וּבֵאתָ אֹתָהּ וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וְאָמַרְתָּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה
עָלֵינוּ וְעַתָּה נִלְכֶּה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר
וְנִזְבַּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

י"א "פְּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם": (אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים •
י"ד יִתְּרָה רָמַז לְעֶשֶׂר מִכּוֹת, בְּרַשׁ"י יִשָּׁן). נִקְרָה
עָלֵינוּ • לְשׁוֹן מִקְרָה, וְכֵן: (במדבר כג) "וַיִּקְרַע אֱלֹהִים",
"וְאֵנֹכִי אִקְרָה כֹּה" – אָהָא נִקְרָה מֵאֲתוּ הַלֵּם.

כז י"א וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ • מֵאֲלִיָּהֶם, מִפִּינָן שְׁתֹּאמַר לָהֶם
לְשׁוֹן זֶה, וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, שֶׁכָּבֶר סִימָן זֶה מְסוּר בִּידָם
מֵיַעֲקֹב וּמִיּוֹסֵף, שֶׁבִּלְשׁוֹן זֶה הֵם נִגְאָלִים: יַעֲקֹב אָמַר:
"וְאֱלֹהִים פְּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם", יוֹסֵף אָמַר לָהֶם: (בראשית

יט וְיִקְדַּמִּי גְלִי אָרִי לֹא יִשְׁבּוּק וְתַכְנוּ מִלְפָּא
דְּמַצְרַיִם לְמִיזֵל וְלֹא מִן קָדָם דְּחִילָה תַקִּיף:

(יט) וְאֲנִי יִדְעִיתִי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם
לְהִלָּךְ וְלֹא בִּיד חֲזָקָה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

לָהֶם הַמַּעֲשִׂים, לֹא הָיוּ מֵאֲמִינִים בּוֹ,
שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים אֲבִיו מִסְרָם לוֹ, לְפִי
שִׁיּוֹסֵף מִסְרָה לְלוֹי וְלוֹי לַקְּהָת וַקְּהָת
לְעִמְרָם, וְלִכְרֹם נִתְּלַשׁ מִבֵּית אָבִיו,
וּכְשֶׁהֱלַף וְהִגִּיד לְיִשְׂרָאֵל כָּל הַדְּבָרִים,
לְפִיכָךְ הִאֲמִינוּ בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶן הָעָם
(להלן ד' ל"א). וְכִנְּנָתָם "שִׁיּוֹסֵף מִסְרָה
לְלוֹי" לומר שַׁיַּעֲקֹב גָּלָה סוּדוֹ לְיוֹסֵף
בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ, בּוֹ בִּלְשׁוֹן הַשְּׁבִיעַ יוֹסֵף
לְאֶחָיו בָּלָם, וְגָלָה לְלוֹי כִּי הוּא אָמַר
לָהֶם בִּלְשׁוֹן הַזֶּה מִפְּנֵי הַמִּסְתָּר שֶׁבִּידוֹ
מֵאֲבִיו, וְצָנָה שִׁיְהִיָּה הַדְּבָר סוּד. תוֹרָה יט
(יט"ב) וְלֹא בִּיד חֲזָקָה. כָּל עוֹד שֹׁאִין
אֲנִי מוֹדִיעוֹ "כִּי הַחֲזָקָה" לֹא

שִׁיבָא וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּקִידָה כְּפֹלָה הוּא
גּוֹאֵל שֶׁל אָמַת. זֶה לְשׁוֹנָם בְּאִגְדָּה זוֹ.
וַיֵּשׁ עָלֶיךָ לְשָׂאֵל, וּמִזִּין לָהֶם שִׁיַּאֲמִינוּ,
שֶׁמָּא שָׁמַע מִשֶּׁה בְּמִסְתָּר הַזֶּה
כְּמוֹתָם. וַיֵּשׁ לומר כִּי קִבְּלוּ מִיּוֹסֵף
שֶׁשָּׁמַע מִפִּי הַנְּבִיא אֲבִיהֶם, שֶׁהִרְאִשׁוֹן
שִׁיבָא וַיֹּאמֶר לָהֶם בִּלְשׁוֹן הַזֶּה הוּא
יְהִיָּה הַגּוֹאֵל אוֹתָם, גְּלוֹי וְדוּעַ לְפָנֵי
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא יָבֹא אֲדָם וַיִּכְבֹּ
בָהֶם, בְּכַף הַבְּטִיחִים.
אָבֵל בְּמָקוֹם אַחֵר מִצָּאֵתִי שֵׁם (שמו"ד ה'),
א"ל: אָמַר ר' חֲמַא בְּרַבִּי חֲנִינָא, כֵּן
שְׁתֵּים עָשָׂרָה נִתְּלַשׁ מִשֶּׁה מִבֵּית אָבִיו.
לְמוֹד, שֶׁאֵלּוּ גִּדְּל בְּבֵית אָבִיו וּבָא וַאֲמַר

מַעַם וְכִי לְדֶרֶךְ חֲסֵר. וְהַמַּשְׁכִּיל
בִּין. תוֹרָה טז
(יח) וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ. מֵאֲלִיָּהֶם, מִפִּינָן
שְׁתֹּאמַר לָהֶם לְשׁוֹן זֶה מִיָּד וְשָׁמְעוּ
לְקוֹלְךָ, שֶׁכָּבֶר סִימָן זֶה מְסוּר בִּידָם
מֵיַעֲקֹב וּמִיּוֹסֵף, שֶׁבִּלְשׁוֹן הַזֶּה נִגְאָלִין,
יַעֲקֹב אָמַר לָהֶם: וְאֱלֹהִים פְּקֹד יִפְקֹד
אֶתְכֶם (בראשית נ/ כ"ד). יוֹסֵף אָמַר לָהֶם:
פְּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם (שם כ"ה). לְשׁוֹן
רַשׁ"י. אוֹלֵי יֶדְרֵשׁ הֵרֵב כִּי יוֹסֵף אָמַר
פְּעָמִים פְּקֹד וְיִפְקֹד, לְהִגִּיד שְׁהִיָּתָה
מִסְתָּר בִּידוֹ מֵאֲבִיו. וּבִאֲלֵה שְׁמוֹת רַבָּה
(ג, י"א): מִיָּד וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, לְמוֹד,
שֶׁמִּסְתָּר גֹּאֲלָה הִיא בִּידָם שֶׁכָּל גּוֹאֵל

— וכלן לשון 'נתינה' הם. ויש מפרשים "ולא ביד חזקה", ולא בשביל שידו חזקה, כי מאז אשלח את ידי והפית את מצרים וגו', ומתרגמין אותו: ולא מן קדם דחילה תקיף. משמו של רבי יעקב ברבי מנחם נאמר לי.

כונא שלח פון ית מחת גברתי ואמחי ית מצראי בכל פרשתי די אעבד בנייהון ובתר פן ישלח יתכון:

כא ואמתן ית עמא הדין לרחמין בעיני מצראי ויהי ארי תהכון לא תהכון ריקנין:

כב ותשאל אתמא משפכתה ומקריבת ביתה מגין דכסף ומגין דדָהב ולבושין ותשון על פניכון ועל פנתיכון ותרוקנון ית מצרים:

נפעלנו, וכל נוי"ן שהיא באה בתיבה לפרקים ונופלת ממנה, פנו"ן של נוגף, נושא, נותן, נושף, כשהיא מדברת לשון 'ופעלתם', תנקד בשו"א בחטף, כגון: (בראשית מה) "ונשאתם את אביכם", (במדבר לב) "ונתתם להם את ארץ הגלעד", (בראשית יז) "ונמלתם את בשר ערלתכם". לכן אני אומר שזאת הנקודה בחיר"ק מן היסוד היא, ויסוד שם דבר - נצול, והוא מן הלשונות הכבדים, כמו: דבור, כפור, למוד, כשידבר בלשון 'ופעלתם' ינקד בחיר"ק, כמו: (במדבר כ) "ודברתם אל הסלע", (יחזקאל מה) "וכפרתם את הבית", (דברים יא) "ולמדתם אותם את בניכם".

אנא תיב משה ואמר והא לא יהמנו לי ולא יקבלון מני ארי יימרון לא אתגלי לך:

כ"א לא יתן אתכם מלך מצרים להלך • אם אין אני מראה לו ידי החזקה, כלומר, כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה, "לא יתן אתכם להלך". לא יתן • [פתרגומו] לא ישבוק, כמו: (בראשית כ) "על פן לא נתתיד", (שם לא) "ולא נתנו אלהים להרע עמדי".

(כ) ושלחתי את ידי והפיתי את מצרים בכל נפלאתי אשר אעשה בקרבן ואחריו יבן ישלח אתכם:

(כא) ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים והיה כי תלכון לא תלכו ריקם:

(כב) ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה בליכסר ובלי זהב ושמלת ושממם על בניכם ועל בנותיכם ונצלתם את מצרים:

כ"א ומגרת ביתה • מאותה שהיא גרה אמה בבית. ונצלתם • כתרגומו: ותרוקנון, וכן (שמות יב) "וינצלו את מצרים", (שם לג) "וינתנצלו בני ישראל את עדים", והנו"ן בו יסוד. ומנחם חפרו במחברת צד"י עם (בראשית לא) "ויצל אלהים את מקנה אביכם", "אשר הציל אלהים מאבינו", ולא נאמנו דבריו, כי אם לא היתה הנו"ן יסוד והיא נקודה בחיר"ק, לא תהא משמשת בלשון 'ופעלתם', אלא בלשון 'ונפעלתם', כמו: (דברים כח) "ונסחתם מן האדמה", (ויקרא כח) "ונתתם ביד אויב", (שם) "ונגפתם לפני אויביכם", (יחזקאל כב) "ונתתכם בתוכה", (ירמיה ז) "ואמרתם נצלנו", לשון

ד (א) ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך יהוה:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לקולו ואולי לא יאמינו בלב שלם ואיננו נכון. אבל יתכן שאמר כי ושמעו לקלף איננה הבטחה רק צנאה, ושמעו לקולך כי ראוי להם שישמעו, ותבא אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים. וכן: ושמעו מצרים כי העלית בכחך ואמר אל יושב הארץ (במדבר יד, יגיד). ראוי שיהיה ככה, וכן: בזאת תדע כי

לי ולא ישמעו בקלי. אותה שעה דבר משה שלא כהגון, הקדוש ברוך הוא אמר לו ושמעו לקלף (לעיל ג, יח) והוא אמר והן לא יאמינו לי, מיד השיבו הקדוש ברוך הוא בשיטתו ונתן לו אותות לפי דבריו. לשון ואלה שמות רבה (ג, טו). ורא"א אמר על דרך הפשט כי ה' אמר שיאמינו בו הזקנים רק לא הזכיר שיאמינו העם, או שישמעו

יתן אתכם להלך. לשון רש"י. והנכון בעיני, לא יתן אתכם להלך בדבור ולא ביד חזקה עד שאשלח ידי בכל נפלאתי אשר אעשה בקרבן, ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמזרא גדול ובאותות ובמופתים, ואחר כך ישלח אתכם, כי כלם באו עליו טרם נתנו אותם להלך. תורה כא (א) ויען משה ויאמר והן לא יאמינו

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 246)

לומר, שהוא היה סבור שמוצד קשי הגלות ואריכות השעבוד הפך הגלות לדבר רגיל אצל בני ישראל, וגם פשיטתו את בשורת הגאולה יתקשו לקלט אותה ולהרגיש שאכן הגיע זמן גאולתם.

והו' לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי (ד, א) יש לשאל, הרי ה' אמר למשה שאם יאמר "פקוד פקדתי" ישמעו אליו, כי סימן מסור בידם שבלשון זה יהיו נגאלים (רש"י לעיל ג, יח), ומדוע חשש שבני ישראל לא ישמעו אליו. ויש

(ב) ויאמר אליו יהוה מה־זה בידך ויאמר משה: כוונתו לה' יי מה דין בידך ואמר חוטבא:

כ"י • מזה בידך • לך נכתב תיבה אחת, לדרש: מזה שבידך אתה חייב ללקות, שחשדת בכשרים. ופשוטו, כאדם שאומר לחברו: מזה אתה שזו

(ג) ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינם משה מפניו:

כ"י • ויהי לנחש • רמז לו שספר לשון הרע על ישראל (באמרו: "לא יאמינו לי"), ותפש אגנותו של נחש.

(ד) ויאמר יהוה אל־משה שלח ידך ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו:

כ"י • ויחזק בו • לשון אחיזה הוא, והרבה לש במקרא: (בראשית יט) "ויחזיקו האנשים בידו", (דברים כה)

(ה) למען יאמינו כי־נראה אליך יהוה אלהי אבתם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

השם אין מציל מידו. ואולי אף על פי שהודיעו השם הגדול שבו נברא העולם ובו נהיה כל דבר (לעיל ג, י"ד-ט"ו), רצה להראותו כי בו יעשו אותות ומופתים בשנוי התולדות, למען יחזק הענין בלבם של משה וידע באמת כי על ידו יעשו בעולם דברים מופתים. ודי למשה בשני האותות, ולא היו שם מים, על כן צוהו שיעשה האות השלישי לעיני העם. תורה ד

(ה) למען יאמינו כי נראה אליך. פתרוננו שיאמינו בעשותך כן לפניכם, ויחזק הכתוב בזה כי ידוע כי על מנת שיעשה כן לפניכם ויאמינו בו יראנו נפלאות. תורה ו

פרעה היה מאמין בדרךך היינו יוצאים על כל פנים, ואין עונותינו מבדילים בינינו ובין הרחמים: תורה ב

(ג) ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה. לא הבינותי למה עשה האותות למשה, כי מאמין היה משה שהקדוש ברוך הוא מדבר עמו. והראוי שיאמר: המטה אשר בידך תשלח ארצה לפניכם והיה לנחש, וכן באות השני, כאשר אמר בשלישי: ולקחת ממני היאר (פסוק ט"ו). ולכן נאמנו דברי רבותינו (שמו"ר ג, ט"ו) שהיה לו הראשון רמז שספר עליהן לשון הרע, והשני להענישו בו. וזה טעם: וינם משה מפניו, כי פחד שמא יענש וינשכו הנחש. וכל אדם מתרחק מן המזיק לו אף על פי שידע שאם יהיה כן בחפץ

אני ה' (להלן ד, י"ז), ראוי, לא מתקנים. וכן: ויאמינו לקל האת האחרון בפרשה הזאת (פסוק ח'). ורבים כן.

והנכון בעיני, כי ישמעו לקלף לבא עמך אל המלך ולאמר לו אלהי העברים נקרא עלינו, כי מה יפסידו. והנה השם הודיעו כי לא יתן אותם מלך מצרים להלך, ולכן אמר משה: והו' לא יאמינו לי אחרי ראותם שלא יתן אותם פרעה להלך ולא ישמעו עוד לקולי כלל, כי יאמרו לא נראה אליך ה' שאלו היית שליח השם לא ימרה פרעה את דברו. או שיאמרו לא נראה אליך השם הגדול במדת רחמים לעשות לנו אותות ומופתים כאשר אמרת כי אניך גדול מהאבות, ולכן לא שמע פרעה, שאלו

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא עוֹד הֵבֵאנָא יֶדְךָ בְּחִיקוֹךָ וַיֵּבֵא יְדוֹ בְּחִיקוֹ וַיִּצְאָהּ וְהָנָה יְדוֹ מִצְרַעַת פְּשָׁלָהּ:

ה"ט"ז ◀ מְצַרֶּעֶת בַּשָּׁלֵג • דֶּרֶךְ צָרַעַת לִהְיוֹת לְבָנָה: "וְאִם בִּהְרֹת לְבָנָה הִיא", אֵפֶּיךָ בָּאוֹת זֶה רִמּוֹז לֹו שְׁלֹשׁוֹן הָרַע

(י) וַיֹּאמֶר הָעֵשׂ יֵדֵךְ אֶל־חִיקֶיךָ וַיֵּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ
וַיּוֹצֵאֵהָ מִחִיקוֹ וְהִנֵּה־שָׂכָה כְּבָשָׂרוֹ:

לֹא נֹאמַר: "מַחֲיִקוּ" (שְׁמוֹת רַבָּה) ♦

(ח) וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקַל הָאֵת הָרֵאשׁוֹן וְהָאֱמִינוּ לְקַל הָאֵת הָאַחֲרוֹן:

רש"י ◀ וְהֶאֱמִינוּ לְקַל הָאֵת הָאֲחֵרוֹן • מִשְׁתַּאמֵּר לָהֶם:
בְּשִׁבְלֵכֶם לְקִיתִי עַל שְׁסֻפְרָתִי עֲלֵיכֶם לְשׁוֹן הָרַע,

(ט) וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמָינוּ גַם לְשֵׁנֵי הָאֱתוֹת הָאֵלֶּה
וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וּלְקַחְתָּ מִמִּימֵי הַיָּאֵר וַיִּשְׁפֹּכְתָּ
הַיִּבְשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן-הַיָּאֵר וְהָיוּ לָדָם
בַּיּוֹמָהּ:

כִּי יִלְקַחְתָּ מִמִּימֵי הַיָּאָר • רָמַז לָהֶם שְׂבֻמָּה
 ראשונה נִפְרַע מֵאֱלֹהֹתָם (פְּרוּשׁ: כְּשֶׁהָקֹדֶשׁ-כְּרוּךְ-
 הוּא נִפְרַע מִן הָאֱמוּת, נִפְרַע מֵאֱלֹהֹתָם תַּחֲלָה, שֶׁהֵיוּ
 עוֹבְדִים לְגִילּוֹס הַמִּתְחִיָּה אוֹתָם, וְהַפְּכָם לְדָם. בְּרִשׁ"י
 יִשְׁן). וְהֵיוּ הַמִּים וּגְו' • "וְהֵיוּ" "וְהֵיוּ" שְׁתֵּי פַעֲמִים.

(1) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים
אֲנִכִּי גַם מִתְמוּל גַּם מִשְׁלֹשִׁם גַּם מֵאֵז דִּפְרֹךְ
אֶל־עֶבְדְּךָ כִּי כְבֹד־פָּה וּכְבֹד לְשׁוֹן אֲנִכִּי:

לְמִילֻדֹת הָעֶבְרִית אֲשֶׁר שָׁם הָאֵתָּא
שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשְּׁנִית פּוּעָה וְיֵאמֹר
בְּלִדְכֶן גּוֹ' (לְעַל א' טרִישׁ), וְיֵאמֹר
אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלִּילָה וְיֵאמֹר
יַעֲקֹב יַעֲקֹב (בְּרִאשִׁית מו, ב.). וְעַנֵּן הָיָה
רַבִּים. תוֹרָה י

הַלְשׁוֹן שֶׁדָּרָךְ הִרְבֵּה מִקְרָאוֹת לִכְפֹּל
תְּבוֹת לִנְחֹץ וּלְחֹק, אוּ בַעֲבוּר מִצּוּעַ
אֶרֶץ שָׂבָא בִּינֵיהֶם, וְכִמּוּחָהּ: וְהִיָּה עֶרְכָּךְ
מִן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְהִיָּה עֶרְכָּךְ הַזֶּכֶר חֲמִשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף
(וְהָיָה כִּזְכָּר, א.ו.) וְכִי יָבֹא הַלְוִי מֵאֶחָד
שְׁעָרֶיךָ מִכָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הוּא גֵר שָׁם
וְבָא בְּכָל אֹתוֹת נִפְשׁוֹ (וְהָיָה יִתְי, א.) הַחֲזִיר
וְבָא פַעַם שְׁנִית בַּעֲבוּר שְׁהֶאֱרִיךְ
בִּינֵתִים. וְכֵן: וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם

(ט) וְהָיוּ הַמִּים אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיָּאָר וְהָיוּ לָדָם בִּיבֵשֶׁת. וְהָיוּ שְׁנֵי פְעָמִים, נִרְאֶה בַּעֲיֵנִי, אֵלּוּ אָמַר: וְהָיוּ הַמִּים אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיָּאָר לָדָם בִּיבֵשֶׁת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שְׁבִידוֹ הֵם נִהְפְּכִים לָדָם. וְאִם כִּשְׂהֵי בְּאֶרֶץ יִהְיֶה כְּהִוְיוֹתוֹ, עֲכָשׂוּ וְהָיוּ הָאֲחֵרוֹן מִלְּמַדְנֵנוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָם עַד שֶׁהֵי בִּיבֵשֶׁת. לְשׁוֹן רַבִּי שְׁלֵמָה. וְאִין הַמְשַׁמְעוֹת הַזֶּה בֶּן כְּדַבְּרֵי הָרַב. וְאִין צְרִיךְ לִמְדַּרְשׁוֹ, שֶׁכִּבְרַם מִצְאוֹ בַּעֲלֵי

כ"י"ג גם מתמול וגו'. למדנו שכל שבועה ימים היה הקדוש ברוך הוא מפתה את משה בסנה לילך בשליחותו: "מתמול", "שלושם", "מאז דברך" – הרי שלשה, ושלשה גמין, רבויין הם, הרי שלשה, והוא היה עומד ביום השביעי כשאמר לו זאת עוד: "שלח נא ביד תשלח", עד שתרה בו וקבל עליו (שמות רבה). וכל זה, שלא היה רוצה לטל גדלה על

אתרן אחיו, שהיה גדול הימנו ונביא היה, שנאמר: (הלא אתרן אחיך הלוי וגו'. ועוד נאמר לעלי הכהן) (שמואל א ב) "הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים", הוא אתרן. וכן: (יחזקאל כ) "ואודע להם בארץ מצרים וגו'", "ואמר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו". ואותה נבואה, לאתרן נאמרה. כבד-פה. בכבודות אני מדבר. וכלשון לע"ז בלב"ו.

(יא) ויאמר יהוה אליו מי שם פה לאדם או מיישום אלים או חרש או פקח או עור הלא אנכי יהוה:

יא ואמר יי לה מן שוי פומא לאנשא או מן שוי אלמא או חרשא או פקחא או עורא הלא אנא יי:

עליך? (שבת קמ) ולאספקלטורין ההורגים, מי עשאם עורים, שלא ראו לשברות מן הבימה ונמלטת? הלא אנכי. ששמי ה' עשיתי כל זאת.

כ"י"ג מי שם פה וגו'. מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרים? או מי ישום אלים. (תנחומא) מי עשה פרעה אלים, שלא נתאמן במצות הריגתו, ואת משחתיו חרשים, שלא שמעו בצויותו

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ שמות, כ"ג טבת, מבה"ח שבט, ה'תש"ט)

הגלוי לבריאה יצירה-עשיה הוא מבחינת פתר עליון כו'. והמענה על שאלה הב' הוא, מי ישום אלים או חרש גו' או עור, שבכחו יתברך לפעל שבירת הקליפות. ומה שכתוב או פקח, קאי על משה רבנו, כפרוש המדרש מי עשה עצמו פקח שתברר מפרעה. דהנה, על-ידי משה היה אחר-כך הגלוי דמתן-תורה, שאז נתרפא, והינו לפי שעקר ענינו של משה הוא שהמשיך תורה לישראל. וכיון שזהו עיקר ענינו, לכן היה בו אז בחינת הדבור בפה, שהמשיך גילוי אלקות למטה בבריאה יצירה-עשיה, אבל קדם מתן-תורה היה עדון כבד פה וכבד לשון, אלא שגם בהיותו כבד פה כו', הנה

מי שם פה לאדם, בלמ"ד קמוצה, הרי זה כמו האדם, בה"א הדיעה, כמבואר בתורה אור שרומז על האדם הידוע, דהינו אדם העליון, כמו שכתוב "ועל דמוות הפסא דמוות כמראה אדם".

מי שם פה לאדם או מי ישום אלים גו'. דהנה, כשראה משה את תקף קליפת מצרים, שאל ב' שאלות. הא', איך יכול להיות הגלוי דאצילות בבריאה יצירה-עשיה שהרי זו ירידה כו'. והב', הרי קליפת מצרים היא בתקפה למגע ולעכב כו'. ועל זה ענה לו הקב"ה ב' תשובות. המענה על שאלה הא' הוא, מי שם פה לאדם גו' הלא אנכי הני', דשרש

רמב"ן על התורה – מהדורת בזמן, אברמוביץ

והנבון בעיני שאמר ה' למשה: מי שם פה לאדם או מי ישום אלים (פסוק י"א). הלא אנכי ה' עושה כל, ובנדי לרפאות אותך, ועתה כיון שלא תרצה ברפואתך ולא התפללת לפני על זה, לך אל אשר אני מצוה לך, ואנכי אהיה עם פיו ואצליח שליחותי. גם אפשר שיהיה רמו מ' ויחר אף ה' במשה" (פסוק י"ד). שלא רצה לרפאותו ושלחו על כרחו. תורה יא (יא) מי שם פה לאדם. דבור, בעבור היותו בפה, וכן: שפה אכות (בראשית יא, א), מדברות שפת כנען (ישעיה יט, יח). או מי ישום אלים, פירשו בו (המורה נבוכים ג, י). שהוא נמשך לאדם, או מי ישום אדם אלים, כלומר מי ברא אדם שהוא אלים, והשימה לאדם, כי האלמות לא יושם, כי איננו דבר, אבל

אנכי אהיה עם פיו והוריתיך אשר תדבר (פסוק י"ב). שיהיו דברי אשר אשים בפיו במלות נכונות שתוכל לבטא בהן דבר. ובאלה שמות רבה אמרו (ג, כ): אמר לו, אם אתה אינך איש דברים אל תחוש, הלא אני בראתי כל פיות שבעולם ואני עשיתי אלים מי שחפצתי וחרש ועור ופקח לראיה ופקח לשמיעה, ואם חפצתי שתהיה "איש דברים", הייתי, אלא לעשות כך אני חפץ. ובעת שתדבר יהיו דבריך נכונים שאני אהיה עם פיו. הלא הוא דכתיב: ועתה לך ואנכי אהיה עם פיו. ולפי זה נראה בעיני שלא רצה להסיר ממנו כבד פה בעבור שהיה בו ממעשה הנס שספרו רבותינו (שמד"א, כו). שארע לו עם פרעה.

מתמול ומשלושם ומאז דברך, הרי שלשה, ושלשה גמין רבויין, הרי שלשה, והיה עומד ביום השביעי. לשון רש"י. ועל דרך הפשט יאמר כי אני כבד פה גם מתמול גם משלושם, כי מנעורי הייתי כבד פה, אף כי עתה כי אני זקן. וגם מאז דברך היום אל עבדך, כי לא הסירות כבודות פי בציותך אותי ללכת אל פרעה לדבר בשמך, ואם בן איך אלך לפניו. והנה משה מרב חפצו שלא ללך לא התפלל לפניו יתברך שטיסר כבודות פיו, אבל טען אחריו שלא הסירות כבודות פי מעת שדברת לי ללכת, אל תצוני שאלה, כי לא יתכן לאדון הכל לשלח שליח ערל שפתים למלך עמים. והקדוש ברוך הוא כיון שלא התפלל בכך לא רצה לרפאותו, אבל אמר לו:

והנה, כשם שהיה בגאלת מצרים, כך יהיה גם בגאלת העתידה, שהרי גואל ראשון הוא גואל אחרון, שעל-ידו יהיה גילוי פנימיות התורה בבריאה-יצירה-עשיה עד למטה, וכדוע שבשעת מתן-תורה לא נתגלה כ"אם גליא דתורה, ולעתיד יתגלו טעמי תורה, והוא ענין פנימיות התורה שתתגלה על-ידי משה, גואל אחרון, והגלוי יהיה למטה, בקרוב ממש.

כאשר הצרכה להיות יציאת מצרים, שתחלתה היתה בשעת בריחת משה מפרעה, אמר לו הקב"ה "מי שם פה לאדם", שעל-ידי זה יוכל להיות גלוי מלכות דאצילות לבריאה-יצירה-עשיה כנ"ל, אבל עדן לא נתרפא עד מתן-תורה, שאז היה אצלו בחינת הפה דמלכות להמשיך לבריאה-יצירה-עשיה, שזהו ענין מתן-תורה, כמאמר "ועל תורתך" באצילות "שלמדנתנו" בבריאה-יצירה-עשיה עד למטה מטה.

(יב) ועתה לך ואנכי אהיה עם-פך והוריתיך אשר תדבר: יבוכען אֵזִיל וימירי יהא עם פומך ואלפנך די תמליל:

(יג) ויאמר בי אדני שלחנא ביד-תשלח: יגואמר בכעו יי שלח כען ביד מן דכשר דתשלח:

כ"ז. ביד תשלח. ביד מי שאתה רגיל לשלח, והוא אהרן. דבר אחר: ביד אחר שתתקצה לשלח, שאין

(יד) ויחר-אף יהוה במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כידבר ידבר הוא וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבך:

כ"ח. ויחר אף. (ובחים קב) רבי יהושע בן קרחה אומר: כל חרון-אף שבתורה נאמר בו רשם, וזה לא נאמר בו רשם, ולא מצינו שבא ענש על-ידי אותו חרון. אמר לו רבי יוסי: אף בזו נאמר בו רשם: "הלא אהרן אחיך הלוי", שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן, והכהנה הייתי אומר לצאת ממך, מעתה לא יהיה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

לחוציאם ממצרים ולהיות עליהם מלך. תורה יד (יד) ידעתי כי דבר ידבר הוא. כלומר גלוי לפני שידבר בעבורך ברצונו לאהבתך, ואפלו לא צויתיו. וגם הנה הוא מעצמו יצא לקראתך וראך ושמח בלבך, ולא יקנא בך למעלתך על השליחות הנבכדת הזאת. ומה שהצרך לומר לו: לך לקראת משה המדבר (פסוק כ"ז), בעבור כי הודיעו הדרך אשר בא בה. ויתכן ששמע אהרן בצאת משה ממדון ויצא מעצמו לקראתו, ואחר כך בדרך נאמר לו: לך לקראתו המדבר כי שם תמצאנו. תורה טו

מדבר צחות שיהיה כשר וראוי לשליחות נבכדת זאת, ואל תשלח ביד כבד פה וכבד לשון ותהיה עם פיו בדרך אל פרעה, כי איננו דרך כבוד ומעלה להיות שלוחך ערל שפתים, כי לא ישמעו כל העמים בדרך אל המלך, ויהיה זה גרעון בעיניהם. והנכון בעיני, שלח נא ביד אשר תשלח, כי אין אדם בעולם שלא יהיה הגון יותר ממני לשליחות. והסבה למשה בכל הסרבות הזאת ענותו הגדולה מכל האדם אשר על פני האדמה, שלא היה מוצא את לבו להתגדל ולדבר אל המלך ושייתפאר לאמר ה' שלחני, ולא על ישראל

הוא העדר הדבור. ואולי בעבור היות באדם נפש מדברת והאלמים בהיות בהם אטם בגידי הלשון יאלמו, יתכן לומר מי ישום האלמות. והרב אמר במורה הנבוכים (ג, יז) כי המסיר קנן יאמר בו שפעל האפיסה, כי יאמרו במי שיקבה הנר שהביא החשף. וכן על דעתו: יוצר אור ובורא חשף עושה שלום ובורא רע (שערי מיה, ד). תורה יב (יג) ביד תשלח. ביד מי שאתה רגיל לשלח, והוא אהרן. דבר אחר "ביד אחר שתתקצה לשלח", שאין סופי להכניסן לארץ ולהיות גואלם לעתיד, יש לך שלוחים הרבה. לשון רש"י. ואנקלוס אמר: "ביד מן דכשר דתשלח", יאמר, שלח נא ביד אדם

טו ותמלל עמה ותשוי ית פתגמא בפומה ומימרי יהי עם פומך ועם פומה ואליה יתכון ית די תעבדון:

(טו) וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׁמַּת אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאַנְכִּי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֹׂון:

טז וימלל הוא לך לעמא ויהי הוא יהי לך למתרגמן ואת תהי לה לרב:

(טז) וְדַבַּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהִיָּה הוּא יְהִי־לְךָ לִפֶּה וְאַתָּה תְּהִי־לּוֹ לְאֱלֹהִים:

כז וידבר הוא לך בשבילך ידבר אל העם. וזה יוכיח על כל 'לך' ו'לי' ו'לו' ו'לכם' ו'להם' הסמוכים

יז וית חטרא הדין תסב בידך דמעבד בה ית אתיא:

(יז) וְאֶת־הַמִּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֵתָת: פ

♦ יום שישי כ' טבת ♦

יח ואזל משה ותב לות יתר חמויה ואמר לה איזיל כען ואיתוב לות אחי די במצרים ואחזי העד כען קימין ואמר יתרו למשה אזיל לשלם:

(יח) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל־יִתֵּר חַתָּנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה זֶה וְאֶשׁוּבָה אֶל־אֲחִי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעֲוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לָךְ לְשָׁלוֹם:

כט וישב אל יתר חתנו. לטל רשות, שהרי נשבע לו (שלא יזוז ממדין כִּי־אם ברשותו. מכילתא). ושבעה שמות היו לו: רעואל, יתר, יתרו, קיני וכו'.

יט ואמר יי למשה במדין אזיל תוב למצרים ארי מיתו כל גבריא דבעו למקטלך:

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לָךְ שָׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ:

כס כי מתו כל האנשים. מי הם? דתן ואבירם. חיים היו, אלא שיפרדו מנכסיהם, והעני חשוב כמת

♦ (דברים סד) ♦

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

נדבר עמו רק הפעם הזאת, אבל באשר קבל משה ללכת בדבר השם וחזר למדין לטל רשות מחתנו, היה סבור ללכת יחידי מתנפר. ולכן אמר אליו: **אלכה זא ואשובה אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים**, כלומר אראה את אחי העודם חיים "ואשוב", כי הוא בדרך בקור הנכסף לראות את אחיו, ואז אמר לו ה' במדין: **לך שב מצרים**, כלומר קום צא מן הארץ הזאת ושוב אל ארץ מצרים, ואל תפחד שם, **כי מתו** "כל מבקשי רעתך", ותהיה שם עם העם עד שתצויאם משם.

(יז) וְאֶת הַמִּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֵתָת. לא נזכר עדין במטה רק אות אחת שיהיה לנחש (לעיל פסוק ג), אבל **אשר תעשה בו את האתת**, אשר אמר אליך. ונראה בעיני כי באשר אמר ה' למשה: **בכל נפלאתי אשר אעשה בקרבך ולעיל ג, כז**, הודיעו אותך בפרט, אבל הכתוב יקצר. וזה טעם **אשר תעשה בו את האתת**. תורה יח (יט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן. אמר ר"א כי אין מקדם ומאחר בתורה, ופרשו: ובקר אמר. ורבים ככה. ואין דברו זה נכון, כי הדבור הראשון לא היה במדין רק בהר סיני, ובמדין לא

(טו) **עם פיך**. "להורותך אשר תדבר אל פרעה". כי עתה לא אמר שיִדבר אהרן בעבורו רק אל העם, כמו שנאמר: **ודבר הוא לך אל העם**, אבל לפרעה משה ידבר. ויתכן שיהיה זה לכבוד המלכות. ובסוף חזר משה ואמר: **הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה** (לחלן ו, לז), ונתן לו רשות שלא ידבר גם לפרעה, והיא מעלה למשה, ולכך אמר שם: **ראה נתתיך אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך** (לחלן ו, א). וטעם **ועם פיהו** להיות דברי פיהו לשומעים חן. תורה יז

(כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיֵּרָכֶבְם עַל־ הַחֲמֹר וַיָּשֹׁב אֶרֶצָהּ מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מִטָּה הָאֱלֹהִים בֵּידוֹ:

כ' וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה יְת אֶתְּתָה וְיֵת בְּנוֹהִי וְאֶרְכִּבְנוֹן
עַל חֲמֹרָה וְתָב לְאֶרְעָה דְּמִצְרַיִם וְנָסִיב
מֹשֶׁה יְת חוּטְרָה דְּאֶתְעִבְדוּ בֵּה נָסִין מִן
קָדָם יְיָ בֵּידָהּ:

וַיָּשֹׁב אֶרֶצָהּ מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מִטָּה וְגו' •
אֵין מְקַדֵּם וּמֵאַחֵר מְדַקְדָּקִים בַּמִּקְרָא.

נ"י • עַל הַחֲמֹר • חֲמֹר הַמִּיחָד. הוּא הַחֲמֹר שֶׁחָבֵשׁ
אֲבָרָהֶם לַעֲקֹדֶת זִצְחָק, וְהוּא שְׁעִתִּיד מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ
לְהַגְלוֹת עָלָיו, שְׁנָאָמֶר: (זכריה ט) "עֲנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמֹר".

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּשִׁי שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ לֹא עֲמ' 15)

טַעֲנָה זֹה מוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲנוּה וּבִטּוֹל, וְדוֹקָא מִשּׁוּם כִּף בְּחֹר
בּוֹ ה' לְגַאֲלָא אֶת יִשְׂרָאֵל. שִׁכּוֹן, רַק מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִדָּה זֹה, רָאוּי
וְכָשֵׁר לְהִיּוֹת שְׁלִיחַ ה' לְהִיּוֹת כְּלִי לְהַשְׁרָאת מַלְכוּתוֹ שֶׁל
הַקָּדֵשׁ. לָכֵן מְבִיא תַּבַּת "עֲנִי", הֵינִי "עֲנוּתָן" (רש"י זכריה שם).

עֲנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמֹר (רש"י ד, ט) יֵשׁ לְדִיִּק, מִדּוּעַ מַעֲתִיק מִן
הַכְּתוּב גַּם תַּבַּת "עֲנִי". וַיֵּשׁ לוֹמֵר, דְּהֵנָּה מִשְׁה לֹא רָצָה לְטוֹל
גְּדֻלָּה לְעַצְמוֹ, וְאָמַר "מִי אֲנִי, מָה אֲנִי חֲשׁוֹב", וְכִדִּי לְהָשִׁיב
עַל כִּף, הַזְמִין לוֹ הַקָּדֵשׁ חֲמֹרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ. כְּלוּמֹר:

כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמַהֲכָךְ לְמַתּוֹב לְמִצְרַיִם
חֲזִי כָל מוֹפְתֵי־אֱדוּמִי בֵּידְךָ וְתַעֲבֹדֵנִי
קָדָם פְּרַעֲה וְאָנָּה אֶתְקִיף יְת לְבִה וְלֹא
יִשְׁלַח יְת עֲמָא:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלִכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיִמָּה
רְאֵה כָּל־הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר־שִׁמְתִּי בְּיָדְךָ וְעָשִׂיתָם לִפְנֵי
פְּרַעֲה וְאֲנִי אַחֲזֶק אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעָם:

לו, וְלֹא מְצִינוּ שְׁעֵשְׂאָם לִפְנֵיו. אֲלֹא מוֹפְתִים שְׁאֵנִי
עֲתִיד לְשׁוּם בֵּידְךָ בְּמִצְרַיִם, כְּמוֹ: (שְׁמוֹת ז) "כִּי יִדְבֹר
אֲלֵיכֶם פְּרַעֲה וְגו'". וְאֵל תַּתְּמָה עַל אֲשֶׁר כְּתִיב "אֲשֶׁר
שִׁמְתִּי", שִׁכּוֹן מִשְׁמַעוֹ, כְּשֶׁתְּדַבֵּר עִמּוֹ, כְּכֹר שְׁמַתִּים
בֵּידְךָ.

נ"י • בְּלִכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיִמָּה וְגו' • דַּע, שֶׁעַל־מִנַּת
כֵּן תִּלְךְ, שֶׁתִּהְיֶה גְבוּר בְּשִׁלְיחוֹתִי לַעֲשׂוֹת כָּל מוֹפְתִי
לִפְנֵי פְּרַעֲה וְלֹא תִירָא מִמֶּנּוּ. אֲשֶׁר שִׁמְתִּי בְּיָדְךָ •
לֹא עַל שֶׁלֶּשֶׁה אוֹתוֹת הָאֱמוּנוֹת לְמַעֲלָה, שֶׁחֲרִי לֹא
לִפְנֵי פְּרַעֲה צִוָּה לַעֲשׂוֹתָם, אֲלֹא לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּאֱמִינוּ

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

שְׁלֹחִיָּהּ, כִּי פָּחַד יִתְרוֹ שָׁמָּה הָיָה דַּעְתּוֹ
לְגַרֵּשׁ אוֹתָהּ.

ובְּאֵלֶּה שְׁמוֹת רִבְּה (ד, ט): וַיִּלֶּךְ מֹשֶׁה,
לְהִיכֵן הִלֵּךְ שְׁהִלֵּךְ לְטוֹל אִשְׁתּוֹ
וּבָנָיו, אָמַר לוֹ יִתְרוֹ לְהִיכֵן אֶתְּה מוֹלִיכֵן,
לְמִצְרַיִם. אָמַר לוֹ, מִשְׁהָם מְבַקְּשִׁים
לְצִאֲתָא אֶת מוֹלִיכֵן לְמִצְרַיִם, אָמַר לוֹ,
לְמַחֲרָ עֲתִידִין לְצִאֲתָא וְלַעֲמֹד עַל הַר
סִינִי וְלִשְׁמַע מִפִּי הַגְּבוּרָה אֲנִי ה'
אֱלֹהִיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וּבְנֵי לֹא יִשְׁמְעוּ עִמָּהֶם, אָמַר לוֹ יִתְרוֹ
לֵךְ לְשָׁלוֹם. וְעַל דַּעְתָּם רָאוּי שֶׁנִּפְרֹשׁ
אֲחֵרֵי שֶׁהִסְכִּימוּ בְּכָךְ צִוָּהוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא שֶׁיִּשְׁלָח עֲצָתוֹ וְיָשׁוּב לְמִצְרַיִם עִם
בָּנָיו וְאִשְׁתּוֹ כְּאִשֶּׁר פִּרְשִׁתִּי (בְּפָסֶק
ט"ט). תוֹרָה כא

(כא-כג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּלִכְתְּךָ
לָשׁוּב מִצְרַיִמָּה. אָמַר רַבִּי
אֲבָרָהָם כִּי זֶה נֶאֱמַר לוֹ בְּמִדְיָן, הוֹדִיעֵנו
כִּי יִחָזֵק אֶת לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַחֵם בְּעִבּוֹר
כָּל הַמוֹפְתִים שֶׁיִּשְׁרָאֵה עַד הַמוֹפֶת
הָאַחֲרוֹן. יִרְצָה לְפָרֵשׁ בְּפָסֶק זֶה

כְּאִשֶּׁר מָלָה אוֹתוֹ אֲמֹ לֹא קָרָאָה לוֹ
שֵׁם, כִּי מֹשֶׁה הָיָה נִפְגָּשׁ מִן הַמִּלֻּכָּה.
וְאַחֲרֵי לִכְתּוֹ לְמִצְרַיִם וְרָאָה שֶׁנִּצָּל מִכָּל
הַמְּבַקְשִׁים אֶת נַפְשׁוֹ אִזּוֹ קָרָא לוֹ
אֱלִיעֶזֶר, כִּי אֱלֹהִי אֲנִי בְּעֶזְרִי וַיִּצְלַנִּי
מִחֶרֶב פְּרַעֲה (לַחֲלֹץ יְיָ ד, ט). וְכִף הַזְכִּירוּ
רְבוּתֵינוּ (שְׁמִירָה ה, ח) כִּי הִנְמּוֹל הָיָה
הוּא אֱלִיעֶזֶר.

וְטַעַם וַיָּשֹׁב אֶרֶצָהּ מִצְרַיִם, עִם
הַנּוֹזְכִּים. וְר"א אָמַר וַיָּשֹׁב
אֶרֶצָהּ מִצְרַיִם הוּא לְבַדּוֹ שָׁב, כִּי כְּאִשֶּׁר
פָּגַשׁ הַשֵּׁם מֹשֶׁה, נִמּוֹל אֱלִיעֶזֶר,
וּבְהִתְרַפְּאוֹ שָׁבָה צְפוּרָה עִם בְּנֵיהָ אֶל
אֲבִיהָ. וַיִּתְּנָן זֶה כִּי בְּעִבּוֹר שֶׁנִּמּוֹל
אֱלִיעֶזֶר לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַבִּיאוֹ בְּדֶרֶךְ
עַד שִׁיתְחַזֵּק הַיָּלֵד וְלֹא רָצָה לַעֲכֹב
שְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְלָכֵן
עָזָבָם בְּמִלּוֹן וְצִוָּה אוֹתָהּ לָשׁוּב אֶל בֵּית
אֲבִיהָ בְּהִתְרַפְּאוֹ, וְזֶה שְׁנָאָמֶר: אַחֲרֵי
שְׁלֹחִיָּהּ (לַחֲלֹץ יְיָ ב, ט). גַּם אִפְשָׁר שֶׁהִלְכוּ
לְמִצְרַיִם, וְכָאִשֶּׁר נִתְעַכְּבוּ שָׁם נִכְסְפָה
אֶל אֲבִיהָ וּשְׁלַחָה עִם הַבָּנִים. וְזֶה טַעַם:

וְלָכֵן לָקַח אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, כִּי הָיָה זֶה עֲצָה
נְכוּנָה לְהוֹלִיכֵם עִמּוֹ, כִּי בְּעִבּוֹר
זֶה יִבְטָחוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר. כִּי בְהִיּוֹתוֹ
כֵּן חוֹרִין בְּמִדְיָן יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם
עִם בָּנָיו וְעִם אִשְׁתּוֹ חֲתָן כְּהֵן הָאֶרֶץ,
לֹא יָבִיא אוֹתָם לְהִיּוֹת עִם עֲבָדִים
וַיִּמְקְרוּ אֶת חֵייהֶם בְּעִבּוּדָה קָשָׁה רַק
אִם הָיָה נְכוֹן לְבָבוֹ בְּטוֹחַ שֶׁיִּצְאֻ בְּקִרְבֵּי
וַיַּעֲלֶה עִמָּהֶם לְאֶרֶץ כְּנָעַן, וְלֹא יִצְטָרֵף
בְּצִאֲתָם לָשׁוּב לְמִדְיָן לְקַחַת אִשְׁתּוֹ
וּבָנָיו מִשָּׁם. תוֹרָה כ

(כ) וְטַעַם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת
בָּנָיו כְּמוֹ: וּבְנֵי פִלּוּא אֱלִיאָב (בְּמִדְיָן
כ"ח ח), כִּי לֹא הָיָה לוֹ רַק גֵּרָשׁ, כְּאִשֶּׁר
הוֹכִיר הַכְּתוּב (לְעִיל ב, כ"ב), וְאֱלִיעֶזֶר
נִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ בְּדֶרֶךְ אוֹ בְּמִצְרַיִם אִם
הִלְכָה שָׁם. וַיִּתְּנָן כִּי קָדָם הַדְּבוּר
הַנִּדְבָּר לוֹ בְּהַר הָאֱלֹהִים לֹא נוֹלָד לוֹ
רַק גֵּרָשׁ, אֲבָל הֵיטָה צְפוּרָה הָרָה,
וְכָאִשֶּׁר שָׁב אֶל יִתְרֵה חוֹתְנוֹ וַיְלֶדָהּ,
וּבְעִבּוֹר כִּי הָיָה דְּבַר הַמֶּלֶךְ נִחוּץ לֹא
מִל אוֹתוֹ וְלֹא קָרָא לוֹ שֵׁם. וּבְדֶרֶךְ

(כב) וְאָמַרְתָּ אֶל־פְּרַעֲהַ בַּהּ אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי
יִשְׂרָאֵל:
כב וְתִימַר לְוַת פְּרַעֲהַ בְּדִבְרֵי אָמַר יְיָ בְּרִי
בּוֹכְרִי יִשְׂרָאֵל:

כ"א וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרַעֲהַ • כְּשֶׁתִּשְׁמַע שְׁלֹבוֹ חֲזַק וּיִמָּאֵן
לְשַׁלַּח, אָמַר לוֹ כֵּן. בְּנִי בְכוֹרִי • לְשׁוֹן גְּדִלָּה, כְּמוֹ:
(תהלים פט) "אף אני בכור אֶתְנָהוּ", וְזֶה פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ:

(כג) וְאָמַר אֵלָיִךְ שְׁלַח אֶת־בְּנִי וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתִמָּאֵן
לְשַׁלְּחֹו הִנֵּה אֲנִכִּי הִנֵּה אֶת־בְּנִךְ בְּכֹרְךָ:
כג וְאָמַרְתָּ לָּךְ שְׁלַח יְיָ בְּרִי וַיַּפְלַח קִדְמִי
וְאִם סָרִיב אֶתְּ לְשַׁלְּחֹוּתָהּ הִיא אֲנִי קָטִיל יְיָ
בְּרַךְ בּוֹכְרֶךָ:

כ"א וְאָמַר אֵלָיִךְ • בְּשַׁלְּיחוֹתוֹ שֶׁל מָקוֹם. שְׁלַח אֶת
בְּנִי וְגו'. הִנֵּה אֲנִכִּי הִנֵּה רֵג וְגו' • הִיא מִכָּה אֶתְרוֹנָהּ,
וְכֵה הַתְּרָהוּ תַחֲלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קָשָׁה. וְזֶה הוּא
שְׁנַאֲמַר בְּאִיּוֹב: (איוב לו) "הֵן אֵל יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ", לְפִיכָּךְ:
"מִי כְּמֹהוּ מוֹרָה". בְּשֶׁר־וּדָם הַמִּבְקֵשׁ לְהַנָּקֵם מִחֲבֵרֹו

(כד) וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלֹךְ וַיִּפְגְּשֻׁהוּ יְהוָה וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתוֹ:
כד וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּאֶרְחָא בְּבֵית מִבְּתָא וַעֲרַע בַּהּ
מִלְּאָכָא דִּי וַיִּבְעָא לְמַקְטִילָהּ:

כ"א וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלֹךְ • מִשֶּׁה. וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתוֹ •
לְמִשֶּׁה, לְפִי שֶׁלֹּא מַלְאָךְ אֶתְּ אֶל־יַעֲזֹר בְּנֹו, וְעַל שֶׁנִּתְרַשַּׁל
נַעֲנֵשׁ עֲנֵשׁ מִיתָה. תִּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי: חֹסֶד־וְשָׁלוֹם,
לֹא נִתְרַשַּׁל, אֲלֹא אָמַר: אֲמוּל וְאֶצֶּא לְדֶרֶךְ – סִכְנָה
הִיא לְתִינוּק עַד שְׁלִישֵׁי יָמִים, אֲמוּל וְאֶשְׁהָה שְׁלִישֵׁי

שִׁיאֲמַר, רָאָה כִּי בַעֲבוּר כָּל הַמּוֹפְתִים
אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּיָדְךָ "וְאַתָּה תַעֲשֶׂה"
לִפְנֵי פְרַעֲהַ כָּכָל זֶה לֹא יִשְׁלַחֲם,
וְתֹאמַר לוֹ כִּי אֲנִי הוֹרֵג אֶת בְּנִי בְכוֹרִי
וְאֹו יִשְׁלַחֲם. וְאֵין הַפְּרוֹשׁ הֵזֶה נִכּוֹן. כִּי
מִה שֶׁעַם: בְּלִבְתָּךְ לְשׁוֹב מִצְרַיִם
רָאָה.
אֲבָל פְּרוֹשׁ כִּי בְּאֶשֶׁר לָקַח אֶת מִטָּה
הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ מִמֶּדֶן לְשׁוֹם
לְדֶרֶךְ פְּעַמֵּי הַזִּהְיֹו הָאֱלֹהִים וְאָמַר לוֹ:
בְּלִבְתָּךְ בְּדֶרֶךְ שִׁים לָבֶךְ וְרָאָה שְׁכָל
הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְיָדְךָ תַעֲשֶׂה
לִפְנֵי פְרַעֲהַ, לֹא תִשְׁכַּח דְּבַר שְׁלֹא
תַעֲשֶׂה לִפְנֵי, וְאֲנִי אֲחֻזֵּק אֶת לְבֹו,
וְאֵל תִּתְּנֵאשׁ אֶתָּה מִלַּעֲשׂוֹתָם בַּעֲבוּר
כֵּן, וְעוֹד תִּזְהִיר אוֹתוֹ בַּמִּכָּה הָאֶתְרוֹנָהּ
אֲשֶׁר בַּהּ יִשְׁלַחֲם. וְעַתָּה שְׁמַתִּי בְיָדְךָ,
שֶׁבְּיָדְךָ שְׁמַתִּי אוֹתָם, אֶתָּה תַעֲשֶׂם וְלֹא
אֲחֵר, שֶׁכִּכֵּר הוֹדִיעוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ אוֹתוֹת
וּמוֹפְתִים רַבִּים כְּמוֹ שֶׁאָמַר: כָּכָל
נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה בְּקִרְבּוֹ (לַעֲלֹו ג' ב').

וְכָל זֶה וְרוֹו לְמִשֶּׁה, כִּי בַעֲבוּר שִׁהִיָּה
מִכְּרַח בְּשַׁלְּיחוֹת מוֹהִירוֹ קִדְם מַעֲשֶׂה
וַיַּצְנֵה אוֹתוֹ בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה כָכָל מוֹפֵת
וּמוֹפֵת.
וַיִּתְּבֵן שִׁהִיָּה וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרַעֲהַ
יָדִיעָה, שֶׁיַּצְנֵנוּ לֹוּמַר לוֹ כֵּן
בְּסוּף, יֹאמַר, אֲנִי אֲחֻזֵּק אֶת לְבֹו וְלֹא
יִשְׁלַח אֶת הָעַם כָּכָל הַמּוֹפְתִים,
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בַּיּוֹם הַזֶּה הִנֵּה אֲנִכִּי
הִנֵּה אֶת בְּנִךְ בְּכֹרְךָ וְאֹו יִשְׁלַחֲם, כִּי
לֹא מִצִּינוּ שֶׁהוֹדִיעוּ מִיתַת בְּכוֹרֵיהֶם רַק
בַּעַת הַהִיא. וְהִנֵּה לֹא כָל הַדְּבוּר הֵנָּה
עֲתָה.
וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ, רָאָה כָּל שְׁלֹשֶׁת הַמּוֹפְתִים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְיָדְךָ
לַעֲשׂוֹתָם לְיִשְׂרָאֵל "וְתַעֲשֶׂה אוֹתָם גַּם
כֵּן" לִפְנֵי פְרַעֲהַ, בַּעֲבוּר שִׁדְעַת פְּרַעֲהַ
כִּי זָקְנֵי הָעַם הַמִּבְקָשִׁים מִמֶּנּוּ לְשַׁלַּחֲם
עַל פִּי ה' יֹאמְרוּ כֵּן, וְלֹא יַעֲלִיל עֲלֵיהֶם.
וְכֵן עָשָׂה מִשֶּׁה אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִכְתַּב.
וְאֲשֶׁר אָמַר: כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פְּרַעֲהַ

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

לֹאמַר תִּנּוּ לָכֶם מוֹפֵת (לַחֲלוֹו ט.) כִּי
יִרְצָה מוֹפֵת לוֹ, וַיַּצְנֵה בַּמִּטָּה שִׁהִיָּה
לְתַנּוּן, לֹא נִחַשׁ כְּאֶשֶׁר הָיָה בַּפֶּעַם
הָרִאשׁוֹן (לַעֲלֹו ג'). וְהִנֵּה רִצָּה לְהִרְאוֹתוֹ
שֶׁיַּבְלַע מִשֶּׁה אֶתְּ אֶתְּ מִשׁוֹתָם לְהוֹרוֹת
לוֹ שֶׁיַּנְצֵחֵם וַיְהִי אוֹבְדִים מִן הָעוֹלָם
עַל דָּו.
וּבְמִדְרָשׁ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת רַבֵּה רֵאִיתִי ה',
וְכִי עַל אֵי זֶו מוֹפֵת אָמַר,
אִם תֹּאמַר עַל הַנֶּחֱשׁ וְהַצְרַעַת וְהַדָּם,
וְהִלֵּא אוֹתָן לֹא אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
לַעֲשׂוֹתָן אֲלֹא לְיִשְׂרָאֵל, וְעוֹד, לֹא
מִצִּינוּ שֶׁעָשָׂה מִשֶּׁה אוֹתָן הָאוֹתוֹת
לְפָרַעֲהַ, אֲלֹא מִהוּ כָּל הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר
שְׁמַתִּי בְיָדְךָ, זֶה הַמִּטָּה שִׁהִיָּה כְּתוּבִין
עֲלֵיו נוֹטְרִיקוֹן דַּ"ף ע"ש בַּאֲחֻב.
וְלִפִּי זֶה יְהִיָּה פְרוֹשׁ הַכְּתוּב: רָאָה
וְהִסְתַּכַּל בַּמִּטָּה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְיָדְךָ,
"שְׁכָל הַמּוֹפְתִים שְׁבוּ תַעֲשֶׂה לִפְנֵי
פְרַעֲהַ". תוֹרָה כד

כה ונסִיבַת צִפּוּרָה טַנְרָא וַיְגֹזֶרֶת יֵת עֶרְלַת
בְּרָה וקִרְיַבַת לְקַדְמוֹהִי וְאַמְרַת אַרִי בְּדָמָא
דְּמַהֲלָתָא הָדִין אֲתִיבַת חֲתָנָא לָנָא :

(כה) וַתִּקַּח צִפּוּרָה צֹר וַתְּכַרֶּת אֶת־עֶרְלַת בְּנָהּ וַתִּנָּע
לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי :

הָיִית גֹּרֶם לְהִיּוֹת הַחֲתָן שְׁלִי נִרְצָח עָלֶיךָ - הוֹרֵג
אִישִׁי אֶתָּה לִי .

כ"א וַתִּנָּע לְרַגְלָיו • הִשְׁלִיכְתּוּ לִפְנֵי רַגְלָיו שֶׁל מֹשֶׁה .
וַתֹּאמֶר • עַל בְּנָהּ • כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי • אַתָּה

כ"ו וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוּ אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלֶת : פ
כ"ו וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוּ אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלֶת : פ
כ"ו וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוּ אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלֶת : פ

(כו) וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוּ אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלֶת : פ

לְגַמְרִי, אִזּוּ הַבִּינָה דְּעַל דְּבַר הַמִּילָה לְבַד בָּא, וּבִזְנָה
מִתְרַץ גַּם בֶּן שְׁנַי הַלְשׁוֹן בְּתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס בְּחֲתַן
דָּמִים, וְדוּק. בֶּן נִרְאָה (לִי). לְמוֹלֶת • עַל דְּבַר הַמּוֹלֹת.
שֵׁם דְּבַר הוּא, וְהַלֵּךְ מִשְׁמַשְׁת בִּלְשׁוֹן 'עַל', כְּמוֹ :
(שְׁמוֹת יד) "וְאָמַר פְּרָעָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל". וְאוּנְקְלוֹס תַּרְגָּם :
"דָּמִים", עַל דֵּם הַמִּילָה.

כ"א וַיִּרְף • הַמִּלָּאָה מִמֶּנּוּ • אִזּוּ הַבִּינָה שֶׁעַל הַמִּילָה
בָּא לְהַרְגוֹ. אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלֶת • חֲתַנִּי הָיָה
נִרְצָח עַל דְּבַר הַמִּילָה. (שְׁנָה רַש"י בִּלְשׁוֹנוֹ : לְעִיל
כְּתַב "אַתָּה הָיִיתָ גֹרֶם", דְּקָשָׁה לְרַש"י מִה זֶה : "אִזּוּ
אָמְרָה חֲתַן דָּמִים", וְהֵלֵא גַם לְעִיל אָמְרָה "חֲתַן
דָּמִים"? אֵלֹא מִתְחַלֶּה סְבָרָה דְּזֶה וְזֶה גֹרֶם, חֲטָא
הַמִּילָה וְחֲטָא אַחֵר. אַחֵר כֶּף, כְּשִׁרְאָתָה : "וַיִּרְף"

כ"ו וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַהֲרֹן אֲזִיל לְקַדְמוֹת מֹשֶׁה
לְמַדְבָּרָא וְאַזְל וְעֲרֵעָה בְּטוּרָא דְּאַתְגְּלִי
עֲלוּהִי יִקְרָא דִּי וְנִשְׁקָ לָהּ :

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה
הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֻׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקֵלוּ :

כ"ו וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַהֲרֹן יֵת כָּל פְּתֻמָּיָא דִּי
דִּי שְׁלַחָה וְיֵת כָּל אֲתִיָּא דִּי פְקָדָה :

(כח) וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה אֲשֶׁר
שָׁלְחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֲתֹת אֲשֶׁר צִוְּהוּ :

כ"ו וַיֹּאזֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּכְנִשׁוּ יֵת כָּל סְבִי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל :

(כט) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל :

ל' וּמִלִּיל אַהֲרֹן יֵת כָּל פְּתֻמָּיָא דִּי מִלִּיל יְיָ
עִם מֹשֶׁה וְעַבְדֵּי אֲתִיָּא לְעִינֵי עַמָּא :

(ל) וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֲתֹת לְעֵינֵי הָעָם :

לא וַהֲיָמִן עַמָּא וּשְׁמַעוּ אַרִי דְּכִיר יְיָ יֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאַרִי גְלִי קַדְמוֹהִי יֵת שְׁעִבּוּדָהוֹן
וּכְרַעוּ וּסְגִידוּ :

(לא) וַיֵּאמְרוּ הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקֵד יְהוָה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ :

• שבת קודש כ"א טבת •

א וַיִּבְרַח בֶּן עֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ לְפָרְעָה
כְּדָנָן אִמְרֵי יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח יֵת עַמִּי
וַיַּחֲגוּן קְדָמִי בְּמִדְבָּרָא :

ה (א) וְאַחֵר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פְּרָעָה
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּחֲגוּ
לִי בְּמִדְבָּר :

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(שה"ש רבא ד' י"ב): וַיִּרְבְּנוּ אֲמָרִי גִלְהָ לֹא
שֵׁם הַמִּפְרָשׁ, וַיִּדְרְשׁוּ כִּי הִגִּיד לֹא
"הַשְׁמוֹת" הַנִּזְכָּרִים לְמַעַל אֲשֶׁר שָׁלְחוּ
בָּהֶם וְהַשֵּׁם הַיּוֹצֵא, וְהוּא פֶּרֶשׁ
לָהֶם. תוֹרָה כֵּת

(כח) וְטַעַם אֵת כָּל דְּבָרֵי ה' אֲשֶׁר
שָׁלְחוּ, שֶׁהִגִּיד לֹא כָּל הַדְּבָרִים
שֶׁהָיוּ בֵּינֵנוּ וּבֵין הַכּוֹהֵן הַזֶּה, וְכָל אֲשֶׁר
הָיָה מְסַבֵּב בְּשִׁלְחוֹתָיו, וְכִי עַל כִּרְחוּ
נִשְׁתַּלַּח, וְזֶה טַעַם כָּל. וּבְמִדְרַשׁ חוֹזֵת

(כו) וַיִּפְגְּשֻׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים. הָיָה הַר
סִינַי בֵּין מִדְּבָר וּבֵין מִצְרַיִם. וַיִּשְׁק
לֹא. אַהֲרֹן נִשְׁק לְמֹשֶׁה, כִּי מֹשֶׁה הָעֵנִי
נִהְיָ כְּבוֹד בְּאֶחָיו הַגְּדוֹל, וְלָכֵן לֹא אָמַר
וַיִּשְׁקוּ אִישׁ לְאָחִיו. תוֹרָה כֵּת

כ"י וְאַחֲרֵי כֵּן בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְגו' • אָבֵל הַזִּקְנִים נִשְׁמְטוּ אֶחָד אֶחָד מֵאַחֲרֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עַד שֶׁנִּשְׁמְטוּ בָּלֶם, קָדָם שֶׁהִגִּיעוּ לְפִלְטִין, לְפִי שֶׁיָּרְאוּ לְלַכֵּת (שמות)

וכסני נפרע להם: "ונגש משה לבדו והם לא יגשו" - החזירם לאחוריהם.

(ב) וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמְעַ בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:

בואמר פרעה שמא דני לא אתגלי לי די אקבל לממרה לשלחא ית ישראל לא אתגלי לי שמא דני ואף ית ישראל לא אשלח:

(ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ גִלְכָּה זָא דְרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר וְנִזְבַּחְהָ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגְּעֵנוּ בְּדַבָּר אוֹ בַּחֲרֹב:

בואמרו אלהא דיהודאי אתגלי עלנא גזיל פצן מהלך תלתא יומין במדברא ונדבח קדם יי אלהנא דלמא יערענגא במותא או בקטול:

כ"י פֶּן יִפְגְּעֵנוּ • "פֶּן יִפְגְּעֵךְ" הָיוּ צָרִיכִים לוֹמַר לוֹ, אֲלֹא שֶׁחֲלָקוֹ כְּבוֹד לַמַּלְכוּת. "פִּגְיעָה" זו, לְשׁוֹן מַקְרָה מִנֶּת הוּא.

(ד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לָכוּ לְסַבְּלָתֵיכֶם:

בואמר יהוה מלכא דמצרים למא משה ואהרן תבטלוהו ית עמא מעובדהו אזילו לפלחנכון:

כ"י תִּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמַּעֲשָׂיו • תְּבַדִּילוּ וְתִרְחִיקוּ אוֹתָם מִמַּלְאכְתָּם, שֶׁשׁוֹמְעִין לָכֶם וּסְבוּרִים לְנוֹחַ מִן הַמַּלְאכָה. וְכֵן (שם א) "וְתִפְרִיעוּ כָּל־עַצְתִּי", (שמות לב) "כִּי

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הָעָם, כִּי בַּפֶּעַם הַזֶּה בָּאוּ לְפָנָיו עִם כָּל הָעָם, וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים וְצָוָה אוֹתָם "שׁוּבוּ בָלָכֶם אֶל הָעֲבוֹדָה". וְשָׁבוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְפָנָיו, וְאָמַר לָהֶם פֶּרְעֹה: תִּנּוּ לָכֶם מוֹפֵת, וְעֲשׂוּ בֵּן לְהֵלֵךְ, אֲזִי הָיוּ בְּעִינָיו כְּחֻרְטָמִים וּמִכְשָׁפִים וְחֻכְמִים, וְנִהַג בָּהֶם כְּבוֹד, וּמַעַת הִחֲלוּ הַמַּכּוֹת עָלָיו נִהַג בָּהֶם מוֹרָא גָּדוֹל. וְכֵן נִרְאָה עוֹד שֶׁלֹּא הָיוּ כָּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים כָּל הַיָּמִים לַפֶּרְעֹה בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים, כִּי הָיוּ מִמְּלָאִים אַרְצִי מִצְרַיִם עָרִים, אָבֵל בְּמִסַּת הָיוּ עוֹשִׂין, רַק כִּי הַכְּבִיד עָלֵיהֶם עָלוּ לְקַחַת מִתָּם רַבִּים.

וְרַשִׁי פֶּרֶשׁ לְסַבְּלָתֵיכֶם, "לְמַלְאכְתְּכֶם" שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּבִתְיֶכֶם, אָבֵל מַלְאכַת שֶׁעֲבוֹד מִצְרַיִם לֹא הָיָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, וְתַדַּע, שֶׁהָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יוֹצְאִים וּבָאִים, וְנִכְוֵן הוּא, כִּי כָּל עֲבוֹדַת הָאֱדָם בְּבֵית וּבִשְׂדֵה נִקְרָא כֵּן, כְּמוֹ: לְכָל סָבֵל בֵּית יוֹסֵף (מְלָכִים א' י"א, כ"ח), וּמִנְהֵג בְּכָל עַם לְהִיּוֹת לָהֶם חֻקִּים מוֹרִי

הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָךְ (בְּרֵאשִׁית מ"א, ל"ט), אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ (שִׁם ל"ח), אָבֵל לֹא הָיָה יוֹדֵעַ אֶת הַשֵּׁם הַמְּיֻחָד (וְהַר מִסְעֵי קִצִּיחַ), וְעָנָה: לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה', (לַעֲלִי פֶסוק ב'), וְהֵם נִזְכְּרוּ, וְחֻרּוֹ וְאָמְרוּ לוֹ כְּאֲשֶׁר צִוּוּ (לַעֲלִי ג', י"ח): אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָא עָלֵינוּ, כִּי הִזְכִּירוּ לוֹ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים בְּלִבָּד שֶׁהוּא אֵל שְׂדֵי, וְאָמַר נִקְרָא עָלֵינוּ שֶׁהוֹדִיעָהוּ לְשׁוֹן הַמַּקְרָא כְּאֲשֶׁר נִצְטָווּ לוֹ, וּפָרְשׁוּ לוֹ כִּי בַּמַּקְרָא הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא עָלֵיהֶם יִצְטָרְכוּ לְזַבַּח לְפָנָיו פֶּן תִּהְיֶה הַפִּגְיעָה בְּדַבָּר אוֹ בַּחֲרֹב. וְכַעֲנֵן הַזֶּה בָּא בְּדַבָּר בְּלָעָם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּקְרַח אֱלֹהִים אֶל בְּלָעָם, וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבָּחוֹת עֲרִכְתִּי וְאֲעַל פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ (בַּמִּדְבָּר כ"ג, ד'), תוֹרָה ד' (ד) לְמֹה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁאֵל לָהֶם שְׁמוֹתָם וְהַזְכִּירָם בְּשִׁמְם דְּרָךְ כְּבוֹד. תִּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמַּעֲשָׂיו, אָמַר אֲנִקְלוֹס: "תִּבְטְלוּ", וְכֵן: פּוֹרַע מוֹסֵר (מִשְׁלֵי י"ג, י"ח), וְתִפְרִיעוּ כָּל עַצְתִּי (שִׁם א' כ"ח). לָכוּ לְסַבְּלָתֵיכֶם. עַל דְּרָךְ הַפֶּשֶׁט "עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ", שֶׁהָיוּ מְכַלְ

(ג) פֶּן יִפְגְּעֵנוּ. פֶּן יִפְגְּעֵךְ הָיוּ רוֹצִים לוֹמַר, אֲלֹא שֶׁחֲלָקוֹ כְּבוֹד לַמַּלְכוּת. לְשׁוֹן רַשִׁי. וְרַבִּי אֲבָרְהָם אָמַר: פֶּן יִפְגְּעֵנוּ כּוֹלָל אֲנַחְנוּ הַיִּשְׂרָאֵלִים גַּם אֹתָהּ פֶּרְעֹה וְכָל מִצְרַיִם. וְלָכֵן בְּרֵאשִׁית מִכַּת כְּבוֹרוֹת אָמְרוּ בְּלָנוּ מִתִּים (לַחֲלִי י"ב, ל"ג), כִּי נִתְבָּרַר לָהֶם דְּבָרֵי מֹשֶׁה שֶׁאָמַר פֶּן יִפְגְּעֵנוּ בְּדַבָּר, וּגְרָשׁוּ אוֹתָם לְלַכֵּת לְזַבַּח. וְאִין דְּבָרוֹ זֶה נִכְוֵן, כִּי לֹא צִוּוּ לֵאמֹר שִׁיְהִיָּה בִּישְׂרָאֵל דְּבָר אוֹ חֲרֹב אִם לֹא יִזְבַּח, וְהֵם לֹא יִשְׁנוּ בְּשִׁלְיחוֹת הַשֵּׁם דְּבָר. וְעַל דְּרָךְ הָאֲמֵת הוּא סוֹד הַקְּרִבְנוּת, שֶׁהֵם כְּפָר מִן הַפִּגְיעָה, כִּי לְפָנָיו יִלָּךְ דְּבָר (תַּבְּסוּק ג', ה'), אוֹ בַּחֲרֹב הַקִּשְׁשָׁה. וְאָמַר זֶה, כִּי הַקּוֹדֵשׁ בְּרוּךְ הוּא צָוָה אוֹתָם שֶׁיֹּאמְרוּ: וְאֲמַרְתֶּם אֵלָיו ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְנִזְבַּחְהָ לָה' אֱלֹהֵינוּ (לַעֲלִי ג', י"ח), וְהֵם אָמְרוּ: כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח עָמִי (לַעֲלִי פֶסוק א'), וְנִהַג פֶּרְעֹה הָיָה חֻקִּים גָּדוֹל יוֹדֵעַ אֶת הָאֱלֹהִים וּמוֹדָה בּוֹ, כְּאֲשֶׁר אָמַר הוּא אוֹ מוֹרִישׁוֹ לְיוֹסֵף: אַחֲרֵי

פרוע הוא", נרחק ונתעב. לכו לסבלתיכם. לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתים, אבל מלאכת

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' חלק טז עמוד 92 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"אני את נפשי הצלתי" – טענת פרעה

חס-ושלום נשארים במצרים עד עכשיו (סידור הארז"ל הגדה של פסח, פירוש מצה זו, ובכ"מ).

ומזה הוראה בעבודת האדם:

היה אפשר לאדם לחשב, מה אכפת לי שישנם יהודים שבמקום לעבד את הבורא יתברך, עובדים את פרעה הרשע ואינם מקימים תורה ומצוות ורומנא-ליצלן, הרי "אני את נפשי הצלתי", עוסק הנני בלמוד התורה ביגיעה עצומה, ומה לי לעסק בקרוב עוד אחד מבני ישראל לחיי התורה והמצוות. ועל זה באה ההוראה שסבא זו כבר העלה "פרעה מלך מצרים", אף מלך מלכי המלכים הקב"ה הורה למשה ואהרן לבלתי שמע אליו, אלא לעשות כל שביקלתם לגאל את בני ישראל ממצרים, להציל אותם מעבודת פרעה, ולקרבם לעבודת ה'.

על הפסוק "ויאמר אליהם מלך מצרים. לכו לסבלתיכם" (ה, ד) פרש רש"י "לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתים, אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי". ומבאר הרמב"ן דמפיון ש"מנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם, לכן הניח להם פרעה שבט לוי שהיו חכמים וזקניהם.

ועל-פירוש נמצא, שכשאמר פרעה "לכו לסבלתיכם" ולמלאכתם שהיה להם בבית, התפון לומר שמוטב להם לעסוק בעצמם בלמוד התורה, ואין להם לנסות להוציא את בני ישראל ממצרים.

אף זו היתה דעתו של פרעה. ומנגד, משה ואהרן לא שמעו אליו, אלא המשיכו בפעולותיהם להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, ואם היו מתמהמהים עוד רגע אחד, היו

(ה) ויאמר פרעה הן רבים עתה עם הארץ והשבתם אתם מסבלתם:

כ"א הן רבים עתה עם הארץ. שהעבודה מטלת עליהם, ואתם משביתים אותם מסבלתם, הפסד גדול הוא זה.

(ו) ויצו פרעה ביום ההוא את-הנגשים בעם ואת-שטריו לאמר:

כ"א הנגשים. מצריים היו, והשוטרים היו ישראלים. הנוגש, מונה על כמה שוטרים. והשוטר, מונה לרדות בעושי המלאכה.

(ז) לא תאספון לתת תבן לעם הלבנים בתמול שלשם הם ילכו וקששו להם תבן:

כ"א תבן. אשטובל"א, היו גובלין אותו עם השט. לבנים. טיוול"ש בלע"ז, שעושים מטיט ומיבשין אותן במה, ויש ששורפין אותן בכבשן. בתמול

שלשם. באשר הייתם עושים עד הנה. וקששו. ולקטו.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

פנויים, שמא רע לכם שאין אתם עושים במלאכה, לכו לסבלתיכם. ורבי אברהם פרש: לכו לסבלתיכם, "סבלות העם", כי ידבר עמכם בעבור כל ישראל. תורה ה

לוי פנוי היה מעבודת פרה, אמר להם פרעה, בשביל שאתם פנויים אתם אומרים נלכה נזבחה אלהינו, לכו לסבלתיכם "לישראל". דבר אחר, אמר להם: דיככם שאתם עומדים

ותורתם, ולכן הניח להם פרעה שבט לוי שהיו חכמים וזקניהם. והכל סבה מאת ה'.

ובא"ה שמות רבה ראיתי (ה, כ'): אמר רבי יהושע בן לוי, שבטו של

(ח) וְאֶת־מִתְפַּנֶּת הַלְבָּנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שְׁלֹשׁ תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִים הֵם עַל־כֵּן הֵם צִעֲקִים לֵאמֹר גִּלְכָּה נִזְבַּחַה לְאֱלֹהֵינוּ:

ח וְאֶת־מִתְפַּנֶּת הַלְבָּנִים די אַנּוּן עֲבָדִין מִתְמַלִּי ומִדְקָמוּהִי תִמְנֹן עֲלֵיהוֹן לֹא תִמְנֹעוּן מִיָּמָה אַרְי בְּטָלְגִין אַנּוּן עַל כֵּן אַנּוּן צִוְּחִין לְמִימַר גִּזִּיל גִּדְבַח קָדָם אֱלֹהֵנָא:

מִתְפַּנֶּת • "וְתִכֵּן לְבָנִים", "וְלוֹ נִתְכַּנּוּ עַל־לִלוֹת", "אֶת הַכֶּסֶף הַמִּתְכַּן" - כֵּלָן לְשׁוֹן חֲשֻבּוֹן הֵם. נִרְפִים • הַמְלָאכָה רְפוּיָה בִּיגְדֵם וְצוּבָה מֵהֶם וְהֵם נִרְפִים מִמֶּנָּה, רַטְרִי"ש בְּלַע"ו.

ח"י • וְאֶת מִתְפַּנֶּת הַלְבָּנִים • סְכוּם חֲשֻבּוֹן הַלְבָּנִים שְׁהִיָּה כָל אֶחָד עוֹשֶׂה לְיוֹם, כְּשֶׁהִיָּה הַתְכַּן נִתֵּן לָהֶם, אוֹתוֹ סְכוּם תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם גַּם עֵתָה, לְמַעַן תִּכְבֹּד הַעֲבוּדָה עֲלֵיהֶם. כִּי נִרְפִים • מִן הַעֲבוּדָה הֵם, לְכַף לָבָם פּוֹנֶה אֶל הַבְּטָלָה וְצוּעִים לֵאמֹר: גִּלְכָּה וְגו'.

(ט) תִּכְבֹּד הַעֲבוּדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ־בָה וְאֶל־יַשְׁעוּ בְּדַבְרֵי־שָׁקֶר:

עַל־קְדוּשׁ יִשְׂרָאֵל", (שם יז) "וְלֹא יִשְׁעָה אֶל הַמִּזְבְּחוֹת", וְלֹא מִצָּאֵתִי שְׁמוֹשׁ שֶׁל בִּי"ת סְמוּכָה לְאַחֲרֵיהֶם. אָבֵל אַחֵר לְשׁוֹן דְּבוּר, כְּמִתְעַסֵּק לְדַבֵּר בְּדָבָר, נּוֹפֵל לְשׁוֹן שְׁמוֹשׁ בִּי"ת, כְּגוֹן: (יחזקאל לג) "הַנְּדַבְּרִים בָּךְ", (במדבר יב) "וְתִדְבֹר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה", (זכריה ד) "הַמְלֵאךְ הַדָּבָר בִּי", (דברים יא) "לְדַבֵּר בָּם", (תהלים קיט) "וְאִדְבַּרְהָ בַעֲדֵתֶיךָ", אַף כָּאן: "אֵל יַשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שָׁקֶר", אֵל יִהְיוּ נְדַבְּרִים בְּדַבְרֵי שְׁוֹא וְהַבְּאִי.

ח"י • וְאֶל יַשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שָׁקֶר • וְאֵל יִהְיוּ וִידְבְּרוּ תְּמִיד בְּדַבְרֵי רוּחַ, "לֵאמֹר: גִּלְכָּה נִזְבַּחַה", וְדוּמָה לוֹ: "וְאִשְׁעָה בַחֲקִיד תְּמִיד". "לְמַשֵּׁל וּלְשִׁנִּינָה", מִתְּרַגְּמִינֵן "וּלְשׁוּעִין". "וְיִסְפֹּר", "וְאִשְׁתַּעִי". וְאִי אִפְשָׁר לֵאמֹר "יַשְׁעוּ" לְשׁוֹן "יִישַׁע ה' אֵל הַכֵּל וְגו', וְאֵל קִינֵן וְאֵל מִנְחָתוֹ לֹא שְׁעָה", וּלְפָרֵשׁ "אֵל יַשְׁעוּ", אֵל יִפְנוּ, שְׁאֵם־כֵּן, הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב: "וְאֵל יַשְׁעוּ אֵל דְּבַרֵי שָׁקֶר", אוֹ "לְדַבְרֵי שָׁקֶר", כִּי כֵן גִּזְרַת כָּלָם: (ישעיה נז) "יַשְׁעָה הָאָדָם עַל עוֹשֶׂהוּ", (שם לא) "וְלֹא שְׁעוּ

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (הויסיוס כ"ד תמוז - מתוך 'התקשרות')

לְחִסִּיד שֶׁהוּא 'פְּנִימִי', הִנֵּה בִקְשַׁת בְּרָכָה מִהֶרֶב בְּעִנְיֵי עֲבוּדַת הַבּוֹרָא - הִיא בִבְחִינַת "וְאֵל יַשְׁעוּ גו'", כִּי צָרִיךְ לְהִיּוֹת "תִּכְבֹּד הַעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ בָהּ".

תִּכְבֹּד הַעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ בָהּ וְאֵל יַשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שָׁקֶר (ה, ט)
הֶרֶב הַצִּמְח־צִדִּיק אָמַר:

יִנְפִקוּ שְׁלֹטוֹנֵי עֲמָא וְסִרְכּוּהֵי וְאֶמְרוּ לְעֲמָא לְמִימַר כְּדָנָן אֲמַר פְּרַעָה לִית אֲנָא יְהִיב לְכוּן תִּכְנָא:

(י) וַיֵּצְאוּ נְגִשֵׁי הָעָם וַשְׁטָרְיוֹ וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר: כֹּה אָמַר פְּרַעָה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תִּבְּן:

יֵא אַתְּוֹן אֲזִילוּ סִיבּוּ לְכוּן תִּכְנָא מֵאַתֵּר דְּתִשְׁכְּחוּן אַרְי לֹא יִתְמַנֵּעַ מִפְּלִחְנִכּוֹן מִדְּעָם:

(יא) אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְּן מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרַע מֵעֲבֹדְתְכֶם דָּבָר:

שְׁחִייתֶם עוֹשִׂים לְיוֹם, בְּהִיּוֹת הַתְכַּן נִתֵּן לָכֶם מְזֻמָּן מִבֵּית הַמֶּלֶךְ.

ח"י • אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְּן • וְצִרִיכִים אַתֶּם לִילֵךְ בְּזִרְיוֹת. כִּי אֵין נִגְרַע • דָּבָר, מִכָּל סְכוּם לְבָנִים

יְבִיאָתְכֶדָר עֲמָא כָּל אֲרַעָא דְּמִצְרַיִם לְנִבְכָּא גִילִי לְהַבְּנָא:

(יב) וַיִּפֹּן הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לְתִבְּן:

הוּא וְצָרִיךְ לְקוּשְׁשׁוּ, קְרוּי קֶשׁ בְּשָׂאָר מִקּוּמוֹת.

ח"י • לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לְתִבְּן • לְאַסֵּף אֲסִיפָה, לְלַקֵּט לֶקֶט לְצָרֵךְ תִּבְּן הַטִּיט. קֶשׁ • לְשׁוֹן לְקוּט, עַל שֵׁם שְׁדָבָר

יְגוּשְׁלֹטוֹנֵיָא דְּחִקִּין לְמִימַר אֲשִׁלִּימוּ עוֹבְדֵיכּוֹן פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמָה כְּמָא דְּהוּיִתוּן עֲבָדִין כִּד אֲתִיְהִיב לְכוּן תִּכְנָא:

(יג) וַהֲנַגְּשִׁים אֲצִים לֵאמֹר כָּלוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבִרְיוֹם בְּיוֹמוֹ כֹּאֲשֶׁר בְּהִיּוֹת הַתִּבְּן:

כ"א • אָצִים • דּוֹחִקִים. דָּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ • חֲשַׁבּוֹן שֶׁל כָּל יוֹם כָּלוּ בְּיוֹמוֹ, כְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּהִיּוֹת הַתֶּבֶן מוֹכֵן!.

(יד) וַיָּכּוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-שָׁמוּ עֲלֵהֶם נִגְשֵׁי פִרְעָה לֵאמֹר מִדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם חֲקֻכֵּם לִלְבֹּן בְּתִמּוֹל שְׁלֹשׁ גַּם-תִּמּוֹל גַּם-הַיּוֹם:

הָעַם וְשׂוֹטְרָיו. וַיָּכּוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אֲשֶׁר שָׁמוּ נִגְשֵׁי פִרְעָה אוֹתָם לְשׂוֹטְרִים עֲלֵיהֶם: "לֵאמֹר מִדּוּעַ וְגו'". לָמָּה "וַיָּכּוּ"? שֶׁהֵיוּ אוֹמְרִים לָהֶם: "מִדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם גַּם תִּמּוֹל, גַּם הַיּוֹם", חֵק הַקְּצוּב עֲלֵיכֶם לִלְבֹּן בְּתִמּוֹל הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא יוֹם שֶׁלִּפְנֵי אֲתִמּוֹל? וְהוּא הָיָה בְּהִיּוֹת הַתֶּבֶן נִתֵּן לָהֶם. וַיָּכּוּ • לְשׁוֹן וַיַּפְעִלוּ, הָכּוּ מִיד אַחֲרֵים. הַנּוֹגְשִׁים הַפּוֹם.

טו וַיָּבֹאוּ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעְקוּ (קָדָם) לִפְרָעָה לְמִימָר לָמָּה תַעֲבֹד כְּדִין לְעַבְדֶּיךָ:

(טו) וַיָּבֹאוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעְקוּ אֶל-פִּרְעָה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לְעַבְדֶּיךָ:

טז תִּבְנֶא לֹא מִתִּיב לְעַבְדֶּיךָ וּלְבָנֶיךָ אֲמַרִין לָנָא עֲבִידוּ וְהָא עַבְדֶּיךָ לָקֹן וְחֲסֹן עֲלֵיהוֹן עֲמָךְ:

(טז) תִּבְנֶן אֵין נִתֵּן לְעַבְדֶּיךָ וּלְבָנִים אֲמַרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עַבְדֶּיךָ מִכִּים וְחֲטָאת עֲמָךְ:

הוּא, וְכָךְ פְּרוּשׁוֹ: וְדָבָר זֶה מְבִיא חֲטָאת עַל עֲמָךְ, כְּאֵלוּ כְּתוּב "וְחֲטָאת לְעַמְּךָ", כִּמּוֹ: (רִית א) "כְּבִאָנָה בֵּית לָחֶם", שֶׁהוּא כִּמּוֹ לְבֵית לָחֶם, וְכֵן הִרְבָּה.

כ"א • וּלְבָנִים אוֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ • הַנּוֹגְשִׁים אוֹמְרִים עֲשׂוּ לָנוּ לְבָנִים כְּמִנְיֵן הָרֵאשׁוֹן. וְחֲטָאת עֲמָךְ • אֵלוּ הָיָה נִקּוּד פֶּתַח, הֵייתִי אוֹמֵר שֶׁהוּא דְּבוּק, וְדָבָר זֶה חֲטָאת עֲמָךְ הוּא. עֲכָשִׁיו שֶׁהוּא קָמֵץ – שֵׁם דָּבָר

יז וַיֹּאמֶר בְּטָלְנִין אַתּוֹן בְּטָלְנִין עַל כֵּן אַתּוֹן אֲמַרִין גִּזְלִין גְּדַבַּח קָדָם יי:

(יז) וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל-כֵּן אַתֶּם אֲמַרִים גִּלְכָּה גִזְבַּחַה לִיהוָה:

יח וַיִּכְצֹן אֲזִילוּ פִלְחוּ וְתִבְנֶא לֹא יִתִּיב לָכוֹן וְסָכוֹם לְבָנֶיךָ תִּתְּנוּן:

(יח) וְעַתָּה לָכוּ עַבְדֵּי וְתִבְנֶן לֹא-יִנָּתֵן לָכֶם וְתִבְנֶן לְבָנִים תִּתְּנוּ:

כ"א • וְתִבְנֶן לְבָנִים • חֲשַׁבּוֹן הַלְבָנִים, וְכֵן: (מַלְכִים ב יב) "אֵת הַפֶּסֶף הַמִּתְכַּן", הַמְּנוּי, כִּמּוֹ שֶׁאִמֵּר בַּעֲנָנִין: "וַיִּצְוּרוּ וַיִּמְנוּ אֵת הַפֶּסֶף".

יט וַיִּרְאוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶתֶם בָּרַע לֵאמֹר לֹא-תִגְרְעוּ מִלְּבָנֵיכֶם דְּבִרְיוֹם בְּיוֹמוֹ:

(יט) וַיִּרְאוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶתֶם בָּרַע לֵאמֹר לֹא-תִגְרְעוּ מִלְּבָנֵיכֶם דְּבִרְיוֹם בְּיוֹמוֹ:

אִתֶּם, בְּהַכְּבִידִם הַעֲבֹדָה עֲלֵיהֶם לֵאמֹר: "לֹא תִגְרְעוּ וְגו'".

כ"א • וַיִּרְאוּ שְׂטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אֵת חֲבָרִיָּהם הַנִּדְרִים עַל יָדָם. בָּרַע • רָאוּ אוֹתָם בָּרַעַה וְצָרָה הַמוֹצֵאת

כז וַיַּפְגְּעוּ אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן נֹצְבִים לְקִרְאָתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת פִּרְעָה:

(כז) וַיַּפְגְּעוּ אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן נֹצְבִים לְקִרְאָתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת פִּרְעָה:

כ"א • וַיִּפְגְּעוּ • אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל, "אֵת מֹשֶׁה וְאֵת אֹהֶרֶן וְגו'". וַרְבוּתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כָּל "נָצִים" וְ"נִצְבִּים", דָּתָן וְאַבְיָרִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמָר בָּהֶם: "וַיֵּצְאוּ נִצְבִּים".

כא וַאֲמָרוּ לְהוֹן יִתְגַּלִּי יְיָ עָלֵינוּ וְיִתְפָּרַע דֵּי אֲבֹאֲשָׁתוֹן יֵת רִיחָנָא בְּעֵינֵי פְרַעָה וּבְעֵינֵי עֲבָדֶיהָ לְמַתָּן חֲרָפָא בִּידֵיהוֹן לְקַטְלוּתָנָא:

(כא) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יְיָ יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֱשֶׁר הִבֵּאתֶם אֶת־רִיחָנוּ בְּעֵינֵי פְרַעָה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לְתַת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהַרְגֵנוּ:

כב וַתֵּב מֹשֶׁה קָדָם יְיָ וַאֲמָר יְיָ לְמָא אֲבֹאֲשָׁתָא לְעֵמָא הָדִין וּלְמָא דָּנָן שְׁלַחְתָּנִי:

(כב) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לְמָה הִרְעֵתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי:

כ"א • לְמָה הִרְעֵתָה לָעָם הַזֶּה • וְאֵם תֹּאמַר: מָה אֲכַפֶּת לָךְ? – קוֹבֵל אֲנִי עַל שְׁשִׁלְחָתָנִי (שמות רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 39 – מתוך 'התקשרות')

"לְמָה הִרְעֵתָה" חלק ממלוי שליחותו – הוא בקש להבין את סדר ותהליך הגאולה בשכל והגיון. אָמַר לוֹ הַקָּדָשׁ: "הַאֲבוֹת לֹא הִרְהוּ אַחֲרַי, וְאַתָּה אֲמַרְתָּ לְמָה הִרְעֵתָה". גַּם בְּשִׁכְל וּבְחֻכְמָה צָרִיךְ לִהְיוֹת מְרַגֵּשׁ הַבְּטוּל וְהָאֲמוּנָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁלְמַעֲלָה מִן הַשִּׁכְל, וְלֹא תִמְדֵּי יֵשׁ מְקוֹם לְשִׁאלוֹת וְחֻקִּירוֹת.

לְמָה הִרְעֵתָה לָעָם הַזֶּה (ה, כב)
מֹשֶׁה רָבֵנוּ לֹא בָּא בְּטְרוּנְיָא כְּלָפִי שְׂמִיָּא חֲסִין־שְׁלוֹם, בְּאוּמוֹרִי "לְמָה הִרְעֵתָה", אֵלָּא בְּקִשׁ לְהַבִּין אֶת סִבַּת הַדְּבָר. כִּי דִרְגָּתוֹ וּבְחִינָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא – חֻכְמָה. וּמִכֵּיּוֹן שֶׁהַקָּדָשׁ בָּחַר בּוֹ לִהְיוֹת מוֹשִׁיעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הִסִּיק כִּי הַגְּאוּלָּה צָרִיכָה לִהְיוֹת בְּצוּרָה שְׂכֵלִית וְהִגִּיוֹנִית. מִשּׁוּם כֵּךְ הָיְתָה שְׂאֵלָתוֹ

כג וַיַּעֲדֵן עֲלֵית לֹת פְּרַעָה לְמַלְלָא בְּשִׁמְךָ אֲבֹאֲשָׁא לְעֵמָא הָדִין וְשׁוֹבָא לֹא שׁוֹבָתָא יֵת עֲמָךְ:

(כג) וַיֹּאמְרוּ בְּאֵתִי אֶל־פְּרַעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרְעֵ לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמְּךָ:

כ"א • הִרְעֵ לָשׁוֹן הַפְּעִיל הוּא, הִרְבָּה רָעָה עֲלֵיהֶם. וַתִּרְגְּמוּ: אֲבֹאֲשָׁ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שִׁדְּבָרוּ עִם פְּרַעָה עֲצָמוֹ, וַאֲמָרוּ לוֹ: לְמָה תַעֲשֶׂה כָה לְעַבְדֶּיךָ (פסוק ט"ו). כִּי אֵין בְּרִשׁוֹת כָּל אָדָם לֵבָא בְּהִיבֵל מְלָךְ פְּנִימָה וּלְדַבֵּר אֵלָיו פְּנִים בְּפְנִים, אִף כִּי שׁוֹטְרֵי הָעַם הַנִּבְּאָשִׁים בְּעֵינֵי, וְהִנֵּה סָבְלוּ עֲמָלָם וְלִחְצָם יָמִים רַבִּים וְהָיוּ בָּאִים עַד לְפָנַי שְׁעַר הַמֶּלֶךְ עַד שֶׁנִּשְׁמָעָה צַעֲקָתָם לְפָנַי הַמֶּלֶךְ וְצָוָה שִׁיבֹאוּ לְפָנַי וְיִדְּבָרוּ עִמּוֹ, וְכֵן אֶפְשָׁר שֶׁשֶּׁב מֹשֶׁה אֵל ה' וַאֲמָר: לְמָה הִרְעֵתָה אַחֲרֵי יָמִים מֵעַת שֶׁפָּגְעוּ בּוֹ הַשׁוֹטְרִים. וּבִאֲלֵה שְׁמוֹת רַבָּה אָמְרוּ (ה', כ"ג): וַיֵּצְאוּ נָגִשֵׁי הָעָם וְשִׁמְרֵיו (פסוק י'), כִּיּוֹן שֶׁגִּזְרָה בֵּן הַלֵּךְ מֹשֶׁה לְמַדְּקָן וְעָשָׂה שָׁם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, וְאַהֲרֹן הָיָה יוֹשֵׁב בְּמִצְרַיִם, וְאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְוַיַּר מֹשֶׁה אֶשְׁתּוֹ וּבָנָיו לְמַדְּקָן. וְעוֹד אָמְרוּ (שְׁמוֹרָה ה', כ"ד): וַיִּפְגְּעוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֵת אֹהֶרֶן (פסוק כ'), אַחֲרֵי שֶׁשָּׁה

שְׂאֵמֶר: וְהַצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ, וְאֵין הַהֲצֵלָה רַק יִצְיָאָתָם מִן הַגְּלוּת. וּלְפִי דְעֵתִי שֶׁחֲשַׁב מֹשֶׁה רָבֵנוּ כִּי יֹאמֶר ה' שֶׁלֹּא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם פְּרַעָה לְהוֹצִיאָם מִיָּד בְּמִצְוָתוֹ, וְלֹא בָּאוֹת וּמוֹפְתֵי, עַד שִׁיעֲשֶׂה בּוֹ נִפְלְאוֹתָיו הַרְבּוֹת, אֲבָל חֲשַׁב כִּי יָבִיִּאם עָלָיו תְּכּוּפּוֹת זֹו אַחֲרֵי זֹו בְּיָמִים מְעַשִּׂים. וּבְשִׁאֲמֶר: לֹא יִדְעֵתִי אֵת ה' (לְעֵיל פְּסוּק ב'). וְצָוָה לְעֲשׂוֹת מִיָּד לְפָנָיו אוֹת הַתְּנִין, וְהוּא לֹא יִשְׁמַע, וְיִכָּה אוֹתוֹ בּוֹ בְּיוֹם בָּדָם וְאַחֲרֵי כֵךְ בְּכָל הַמְּכּוֹת. וּבְשִׁרְאָה שֶׁעָמְדוּ ג' יָמִים "וְהוּא יִרַע לָהֶם" בְּכָל יוֹם, וְה' לֹא כָּתָה בּוֹ, וְלֹא נִתְגַּלָּה לְמֹשֶׁה לְהוֹדִיעוֹ מֶה יַעֲשֶׂה, אִזּוֹ חֲשַׁב מֹשֶׁה כִּי אֲרָכָה הִיא. וְיִתְבַּרְןָּ שֶׁהָיוּ בָּהּ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁסִּפֵּר הַכְּתוּב יָמִים רַבִּים, כִּי בִּאֲשֶׁר הָבּוּ שׁוֹמְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ יָמִים עַד

(כב-כג) אֲדֹנָי לְמָה הִרְעֵתָה. נִכְתָּב בְּאֲלִ"ף דְּלִ"ת, כִּי הַשֵּׁם הַמִּיחֵד שְׁהוּא מִדַּת הַרְחָמִים לֹא יִרַע לָעָם. וְלַמַּעֲלָה הִזְכִּירוּ שְׁנֵי פְעָמִים בְּאֲלִ"ף דְּלִ"ת (ד', י', י"ג), שֶׁהָיָה מִתְחַנֵּן בּוֹ שֶׁלֹּא יִחַר בּוֹ הָאֵף. וְאוֹלֵי הָיָה מִתְנַרֵּא מִהַזְכִּיר ה' הַגָּדוֹל הַמְּחַדֵּשׁ לוֹ וּמְדַבֵּר אֵלָיו. לְמָה הִרְעֵתָה. אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֲלֵהֶם אֵת מֹשֶׁה פְעָמִים (לְעֵיל ג', י"ט. ד', כ"א). שֶׁלֹּא יִתֵּן אוֹתָם מְלָךְ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ מִדּוּעַ יִתְרַעַם. וַאֲמָר ר"א כִּי חֲשַׁב מֹשֶׁה כִּי מֵעַת דְּבָרוֹ אֵל פְּרַעָה בְּשִׁלְחוֹת ה' יִקַּל מַעֲלֵיהֶם וְיִחַל הָאֱלֹהִים לְהַצִּילָם, וְהִנֵּה פְרַעָה הַכְּבִיד וְהִרַע, וְזֶה טַעַם לְמָה הִרְעֵתָה, כִּי זֶה הַפֶּךְ מֶה שֶׁאֲמַרְתָּ לִּי: רֹאה רִאֲיָתִי אֵת עֲנִי עָמִי (לְעֵיל ג', ד'), וְאַרְדֵּי לְהַצִּילוֹ (שָׁם ח'). וְאֵינָנו נִכּוֹן בְּעֵינֵי, בְּעֵבֹר

א ואמר יי למשה כען תחזי דאעבד לפרעה
ארי בידא תקיפא ושלחנא ויבידא תקיפא
תרכנא מארצה: ס ס ס

ו (א) ויאמר יהוה אל־משה עתה תראה אשר
אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה
יגרשם מארצו: ססס

כשאביאם לארץ. כי ביד חזקה ישלחם. מפני
די החזקה שתחזק עליו שלחם. וביד חזקה
יגרשם מארצו. על פרחם של ישראל יגרשם, ולא
יספיקו לעשות להם צדה, וכן הוא אומר: "ותחזק
מזרים על העם למחר לשלחם וגו'":

כ"י. עתה תראה וגו' (סנהדרין קיא) הרהרת על מדותי,
לא פאברהם שאמרתי לו: "כי ביצחק יקרא
לך זרע", ואחר כך אמרתי לו: העלהו לעולה, ולא
הרהר אחר מדותי, לפיכך: "עתה תראה", העשוי
לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבעה אמות,

כ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מועד"י סימן: חסלת פרשת שמות

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמא - רמד

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

למהר לשלח אותי קדם שהגיע הקץ, כי
לא היה ראוי לשלח אותי עד שתתקנה
להצילם, כי עתה "הרעותה להם ולא
הצלת אותם" (כ"ג). ואם ככה את עושה
להם וסופו פרעה אשר תמצאם. ולכן
ענה אותו: עתה, (ו', א'). בעת הזאת
בקרוב, תראה אשר אעשה לפרעה,
כי לא אאריך לו כל כך כאשר חשבתי,
וקרוב לבא עתו ותומיו לא ימשכו. תורה א

מהן וחזר ונראה להם. וכמה נכסה
מהם, רבי תנחומא אמר שלשה
חדשים, הרי הוא דכתיב: ויפגעו את
משה ואת אהרן. ורבי יהודה בר'
אומר לקצין. כלומר, כי לשון "פגיעה"
לפרקים היא.
והנה היו ימים רבים מעת דבר לו השם
ובואו אל פרעה. ולכן פשוט
משה אל ה' אמר: למה הרעתה לעם

חדשים נגלה הקדוש ברוך הוא אל
משה במדבר ואמר לו לך שב מצרים
(לעיל ד', י"ט). בא משה ממדבר ואתה
ממצרים, ופגעו בהם שוטרי ישראל
בשהן יוצאין מלפני פרעה. וכן ראיתי
עוד במקדש הוית (שה"ש רבה ב',
כ"ב): דומה דודי לצבי (שה"ש ב', ט').
מה צבי זה נראה וחזר ונראה, כך
גואל הראשון נראה להם, וחזר ונכסה

המשך ביאור למס' מגילה ליום שני עמ' ב

לשון נכתבים, הא לענין ההלכה שאת העורות יש לתפורן אחת
לחברתה דווקא בגדין של בהמה, ולא בחוט אחר, וכן מה שגזרו
על ספרי הקודש לטמא את הידים הנוגעות בהם שיהיו שניות
לטומאה לטמאות תרומה, זה וזה ו-ספרי קודש ותפילין ומוזות
שנינו במשנה: וספרים נכתבין בכל לשון וכו'. מקשה הגמרא:
ורמינהו, שנינו בברייתא לגבי כתיבת ספרי הקודש, מקרא -
פסוקים הכתובים בלשון הקודש, שכתבו בלשון תרגום - ארמית,
וכן פסוקים הכתובים בלשון תרגום שכתבו מקרא - בלשון
המקרא. וכן אם לא שינה את הלשון אלא את הכתב ו-גופן של
האותיות, דהיינו במקום לכתוב כתב אשורית כתב קרב עברי -
כתב של יושבי עבר הנהר, אין הספר קודש בקדושת כתבי הקודש
ואינו מטמא את הידים, עד שכתבו בלשון הפסוק, ובכתב אשורית
ולא בכתב עברי, על הספר - על קלף העשוי מעור בהמה וולא
על נייר או דבר אחר, וידי, ולא בשאר מיני צבעים. ומבואר
בברייתא שיש לכתוב דווקא בלשון הקודש, וקשה, שבמשנה
שנינו שהספרים נכתבים בכל לשון.
מתרצת הגמרא: אמר רבא, לא משא, לא משא,

מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים, ומבואר שטחור מתוך הסגר אינו
חייב בהם.
משיבה הגמרא: אמר רבא, דאמר קרא (ויקרא י"ג) ויצא הכהן אל
מחיצת המחנה ונהנה נרפא נגע הצרעת, ואחר כך כתוב דין הבאת
צפרים וגילוח שער, ומשמע שרק מי שטומאת צרעתו תלויה
בפגומות - שיתרפא מצרעתו, והיינו מצורע מוחלט, הוא טען
תגלחת וצפרים, ויצא זה - מצורע מוסגר, שאין צרעתו תלויה
בפגומות אלא בנמים, שאינו חייב בתגלחת וצפרים.
משנה
אין חילוק בין ספרים ו-תורה נביאים וכתובים לתפילין ומוזות,
אלא לענין שהספרים נכתבין בכל לשון מלשונות האומות, ובכל
לשון יש בהן קדושה, ואילו תפילין ומוזות אינן נכתבות אלא
בלשון אשורית - לשון הקודש. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף
בספרים לא התירו חכמים שכתבו בכל לשון אלא בלשון ויונית.

גמרא

מדייקת הגמרא: מלשון המשנה משמע שהחילוק הוא רק באיזה

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט"ו טבת מפרק עז עד סוף פרק עח	יום רביעי - י"ח טבת מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שני - ט"ז טבת מפרק עט עד סוף פרק פב	יום חמישי - י"ט טבת מפרק צ עד סוף פרק צו
יום שלישי - י"ז טבת מפרק פג עד סוף פרק פז	יום שישי - כ' טבת מפרק צז עד סוף פרק קג
שבת קודש - כ"א טבת פרק כ מפרק קד עד סוף פרק קה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט"ו טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 28, פרק י והנה כשהאדם... עד עמ' טו, ממש כמו השנאה.

ליקוטי אמרים

פרק י והנה כשהאדם מגביר נפשו האלהית ונלחם כל כך עם הבהמית עד שמגרש ומבער הרע שבה מחלל השמאלי כמ"ש ובערת הרע מקרבך ואין הרע נהפך לטוב ממש נקרא צדיק שאינו גמור וצדיק ורע לו דהיינו שיש בו עדיין מעט מזער רע בחלל השמאלי אלא שכפוף ובטל לטוב מחמת מיעוטו ולכן נדמה לו כי ויגרשהו וילך לו כולו לגמרי אבל באמת אלו חלף והלך לו לגמרי כל הרע שבו היה נהפך לטוב ממש. וביאור הענין כי הנה צדיק גמור שנהפך הרע שלו לטוב ולכן נקרא צדיק וטוב לו הוא ע"י הסרת הבגדים הצואים לגמרי מהרע דהיינו למאוס מאד בתענוגי עוה"ז להתענג בהם בתענוגות בני אדם למלאת תאוות הגוף בלבד ולא לעבודת ה' מפני היותם נמשכים ונשפעים מהקליפה וס"א וכל מה שהוא מהס"א הצדיק גמור הוא שונאו בתכלית השנאה מחמת גודל אהבתו לה' וקדושתו באהבה רבה

1 **פרק י.** אחרי שרבו הזקן הסביר בפרק התשיעי, את המלחמה
2 המתנהלת בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, על השליטה בגופו
3 של יהודי – הוא בא להסביר בפרק העשירי: כשאדם לוחם בנפשו
4 הבהמית ומשליט עליה את הנפש האלקית, והרע שבו נהפך לטוב – הוא
5 נקרא "צדיק", ושני אופנים
6 בכך, אחד למטה מהשני: –
7 אופן אחד, שחרע כולו נהפך
8 לטוב, ואז הוא "צדיק גמור",
9 ונקרא "צדיק וטוב לו" – צדיק
10 שיש בו רק טוב. – אופן שני,
11 ומדריגה יותר נמוכה, שחרע
12 שבו עדיין לא נהפך כל כולו
13 לטוב, ואז הוא "צדיק שאינו
14 גמור", ונקרא "צדיק ורע לו" –
15 צדיק שיש בו עדיין משהו מן
16 הרע. התארים הכפולים –
17 "צדיק גמור – צדיק וטוב לו",
18 ו"צדיק שאינו גמור – צדיק
19 ורע לו" – הם תארים שווים
20 באותן המדריגות של
21 ה"צדיק". "גמור" ו"אינו גמור",
22 מתארים עד היכן הגיע
23 ה"צדיק" באהבת ה' (שבגלל
24 כך הוא נקרא צדיק), אם
25 האהבה היא במלואה או לא; ואילו התארים "טוב לו" ו"רע לו" –
26 מתארים, עד כמה נהפכה הנפש הבהמית מ"רע" ל"טוב", אם היא
27 נהפכה כל כולה, או ששמן מן הרע עדיין נשאר בה. מובן מאילו
28 שמדובר כאן אודות הרע שבנפש, ולא אודות הרע הבא לידי ביטוי
29 במחשבה, בדיבור או במעשה. וכך אומר רבנו הזקן:
30 **והנה, כשהאדם מגביר נפשו האלהית ונלחם כל כך עם**
31 **– הנפש הבהמית, עד שמגרש ומבער הרע שבה מחלל**
32 **השמאלי, – שבלב, מיקומו הראשי של ה"רע", כמו שכתוב:**
33 **"ובערת הרע מקרבך", – בכך מדגישה התורה, שעל כל יהודי**
34 **לשרש כליל את הרע שבקרב, כלומר: לא רק שיתגבר על הרע**
35 **בהתגלותו, שהנפש הבהמית לא תחשוב, לא תדבר ולא תעשה**
36 **מעשים של רע, אלא שאף "יעבד" את הרע הפנימי שבכוחות**
37 **הנפש הבהמית, שלא יתאוה כלל לדבר שיש בו משהו מן הרע.**
38 **ואין הרע נהפך לטוב ממש – אלא, שחרע עדיין לא נהפך**
39 **כולו לטוב, אילו היה הרע נהפך כולו לטוב, היה אז כל כולו של**
40 **כוח התאוה, נמשך, אך ורק, לאלקות ולקדושה, במקום התאוה**
41 **לרע, נקרא "צדיק שאינו גמור" ו"צדיק ורע לו". – והוא**
42 **מסביר מיד: דהיינו, – המשמעות של "רע לו": שיש בו עדיין**

43 **מעט מזער רע בחלל השמאלי, אלא – מדוע אין מעט רע**
44 **זה בא לידי ביטוי ברגש התאוה וכדומה? שכפוף – אותו מעט**
45 **רע, ובטל לטוב מחמת מיעוטו, ולכן נדמה לו – לצדיק, כי**
46 **ויגרשהו וילך לו כלו לגמרי, אבל באמת אלו חלף והלך**
47 **לו לגמרי – כל הרע שבו**
48 **היה נהפך לטוב ממש.**
49 **וביאר הענין, – רבנו**
50 **הזקן בא לענות על**
51 **שאלה: מאחר שהצדיק**
52 **(שאינו גמור) אינו מרגיש**
53 **כלל את הרע – הרי יתכן**
54 **שאכן הרע שבו נהפך**
55 **כולו לטוב ואין בו אף**
56 **שמץ מן הרע, ומנץ לנו**
57 **שיש בו רע? על כך מסביר**
58 **רבנו הזקן שהדבר יובן**
59 **ממדריגת "צדיק גמור":**
60 **העובדה שחרע שבו נהפך**
61 **כל כולו לטוב, באה**
62 **כתוצאה מ"אהבה**
63 **בתענוגים" (כפי שהוסבר**
64 **בפרק התשיעי), הרי –**
65 **באם חסר בסיבה (בגורם)**
66 **ב"אהבה בתענוגים", מן**
67 **ההכרח שחסר גם במסובב (בתוצאה) – בהפיכת הרע לטוב.**
68 **ה"אהבה בתענוגים" היא "אבן הבוחן" באיזו דרגה, בביטולו של**
69 **הרע, נמצא האדם, כי הנה צדיק גמור שנהפך הרע שלו**
70 **ל"טוב, ולכן נקרא "צדיק וטוב לו", – יש בו רק טוב, הוא**
71 **על ידי הסרת "הבגדים הצואים" לגמרי מהרע, דהיינו**
72 **למאס מאד בתענוגי עולם הזה – תענוגי העולם הזה**
73 **מעוררים בו רגש של תיעוב וגועל נפש, להתענג בהם**
74 **בתענוגות בני אדם – כדי, למלאות תאוות הגוף בלבד, ולא**
75 **לעבודת ה', – שכן, הרי יתכן סוג של תענוגי העולם הזה**
76 **השייך לצד הקדושה, למשל: במצות עונג שבת (כפי שנוכר**
77 **בפרק השביעי) וכדומה. ואילו הנאות ותענוגים סתמיים של**
78 **העולם הזה, שלא לשם שמים – מאוסים לגמרי בעיני הצדיק.**
79 **וכל כך למה? – מפני היותם נמשכים ונשפעים מהקליפה**
80 **וסמרא אחרא. – מקורם של תענוגי העולם הזה הוא**
81 **ב"קליפה" וב"סמרא אחרא", וכל מה שהוא מהסמרא אחרא**
82 **– הצדיק גמור הוא שונאו בתכלית השנאה, מחמת גודל**
83 **אהבתו לה' וקדושתו באהבה רבה בתענוגים – אהבה**
84 **הנקראת "אהבה רבה בתענוגים", ובה' יתרה הנזכרים**

1. דברים כא, 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "...כי יש ב' ענינים: כח דנה"ב דק"נ, ולבושיו הצואים: וכשמסיר הלבושים יכול להפך הכח לטוב ע"י שמלבושו כטוב". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפילו את"ל דבורו דוקדושתו קאי על הצדיק – צע"ג אם אפ"ל שנתקדש ע"י... אהבה! ומש"כ באה"ר זהו פ"י ובי' על גודל אהבתו – שלפ"ז".

והתענוגים הגשמיים. על דבר רוחני ("סטרא אחרא") שהוא
רחוק מהאדם, מתאים הביטוי "שנאה", ואילו על תאוות
גשמיות ("רע") הקרובות אל האדם ונמצאות לנגד עיניו,
מתאים הביטוי "מיאוס", כאדם שנגעל מדבר שהוא שונא,
העומד לנגד עיניו. **כִּי**
הַמֵּאוֹס הוּא הַפֶּךְ
הָאֲהָבָה מִמֶּשׁ כְּמוֹ
הַשְּׂנָאָה. – אלא,
שהביטוי "שנאה" מתאים,
כאמור, ביחס ל"קליפה"
ו"סטרא אחרא", ואילו
ביחס לתאוות גופניות –
מתאים הביטוי "מיאוס".

על כל פנים, הרי מוסבר, שתכלית השנאה שיש לצדיק גמור
ל"רע", היא מחמת שאהבתו לה' היא בדרגה העליונה ביותר,
ומשום כך הוא נקרא "צדיק גמור", שמדריגת ה"צדיק" שבו –
ה"אהבה בתענוגים" – היא במדה המלאה והעליונה ביותר.
הוא גם נקרא "צדיק טוב לו" – שהוא גדוש רק בטוב: כל הרע
שבו נהפך לטוב. מכאן נבין את התשובה ביחס ל"צדיק שאינו
גמור" – כיון שחסר בו באהבה בתענוגים, הרי שיש בו עדיין
משדו מן הרע, למרות שאין הוא מרגיש ברע זה כלל. ועל כך
אומר ה"תניא" בהמשך:

1 לְעֵיל, – אהבה זו יש בה יותר חיבה מאשר בשאר סוגי
2 האהבות, כפי שנוכר בפרק התשיעי. ומכיון שהצדיק עומד
3 באהבה גדולה ובלתי רגילה כזו לאלקות ולקדושה – לכן הוא
4 שונא כל כך את הקליפה וסטרא אחרא: **כִּי** – קדושה
5 ולהבדיל סטרא אחרא,
6 **הֵם זֶה לְעֵמֶת זֶה,** –
7 אהבתו להקב"ה ולעניני
8 קדושה, מעוררת בו,
9 ממילא, שנאה לסטרא
10 אחרא באותה מדה של
11 גודל אהבתו לאלקות.
12 **בְּרִבְתִּיכִי:** "תְּכַלִּית" –
13 **שְׂנֵאוֹת שְׂנֵאוֹתִים,**

14 **לְאוֹיִבִים הָיוּ לִי, חֻקְרָנִי וְדַע לְכָבִי וְנִי,"** – דוד המלך אומר
15 זאת כלפי מנגדי הקדושה, שהוא שונא אותם שנאה גדולה.
16 כראיה לאותה שנאה, הוא אומר: "חקרני ודע לבבי" – כלומר:
17 מגודל אהבתי אליך, הקב"ה, שבלבי – תכיר, ממילא, מה
18 גדולה שנאתי למנגדי הקדושה. ו**כִּפִּי עֶרְךָ גִּדְלָה הָאֲהָבָה לַה',**
19 **כֶּךָ עֶרְךָ גִּדְלָה הַשְּׂנָאוֹת לְסִטְרָא אַחְרָא** – "סטרא אחרא",
20 הקליפות הרוחניות שהן, כאמור, המקור וה"חיות" של כל
21 התענוגים הגופניים, ו**הַמֵּאוֹס בְּרַע בְּתַכְלִית,** – ולפי ערך
22 האהבה לה', כך גם גודל מיאוסו את הרע של התאוות

יום שני ט"ז טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' טו, וצדיק שאינו גמור... עד עמ' 30, לא ייתן הכא וכו':

אין מעט רע זה בא לידי ביטוי בתאוות וכדומה? **שֶׁהוּא** – אותו
מעט רע, **כְּמֵל בְּמַעֲוֵמוֹ וּכְלֵא חֲשִׁיב,** – לגבי הטוב אין רע זה
נחשב כלל. **וְלִכֵּן נִקְרָא צִדִּיק וְרַע – כְּפֹה וּבְטָל – לו.** – "ורע
– לו", הרע "נתון" לו, לצדיק, ולשליטתו, מפני שהטוב שבו הוא
הרוב. **וְעַל כֵּן** – מעט הרע
שבו, רומז שגם **אֲהָבָתוֹ**
לה' אינה **בְּתַכְלִית,** –

שכן, אם האהבה היתה
במדתה העליונה ביותר,
היתה משפיעה על הרע
להיפך לגמרי לטוב.
וְלִכֵּן נִקְרָא צִדִּיק שְׂאִינוֹ
גְּמוּר. – ובאמור, מציניים
התארים "גמור" ו"אינו
גמור" את מדריגת אהבתו,
כלומר, ביחס ל"יעשה
טוב", והתארים "טוב לו"
ו"רע לו" – ביחס ל"סור מרע" – עד כמה נהפך הרע לטוב.
ו**הֵנָּה, מְדַרְגָּה זו** – "צדיק שאינו גמור" ו"צדיק ורע לו",
מְתַחַלֶּקֶת לְרִבְבוֹת מְדַרְגּוֹת – המתבטאות, כְּעֵנֶן בְּחִינַת

ו**צִדִּיק שְׂאִינוֹ גְּמוּר,** הוא **שְׂאִינוֹ שׁוֹנֵא הַסִּטְרָא אַחְרָא**
ו**בְּתַכְלִית הַשְּׂנָאוֹת,** – שאינו שונא את ה"סטרא אחרא",
והקליפות הרוחניות, תכלית שנאה, **וְלִכֵּן אֵינוֹ מוֹאֵס גַּם בְּן**
ו**בְּרַע** – בתאוות ובתענוגים הגופניים, **בְּתַכְלִית.** – במדה
הגדולה ביותר, **וְכָל שְׂאִין**
ו**הַשְּׂנָאוֹת וְהַמֵּאוֹס**
ו**בְּתַכְלִית, עַל כֵּרְחֻךְ**
נשאר **אִיזָה שְׂמִין אֲהָבָה**
ו**וְתַעֲנוּג לְשֵׁם,** – לרע,
ו**לֹא הוֹסְרוּ הַבְּגָדִים**
ו**הַצּוּאִים** "לְגִמְרִי מִכָּל"
ו**כָּל,** – "בגדים צואים" –
היצר הרע, תאוות
העולם הזה, עדיין לא
הוסרו מכוח הנפש
בהבחנת שמקליפת
"נוגה", הנקרא גם הוא
רע. **וְלִכֵּן לֹא נִהְפֶּךְ לְטוֹב מִמֶּשׁ, מֵאַחַר שֵׁשׁ לוֹ אִיזָה**
ו**אֲחִיזָה עֲדִין בְּ"בְּגָדִים הַצּוּאִים,"** – שכוח התאוה היה לבוש
בהם. **אֲלֵא** – מדוע, אם כך, אין הוא מרגיש ברע כלל? ומדוע

ו**צִדִּיק שְׂאִינוֹ גְּמוּר,** הוא **שְׂאִינוֹ שׁוֹנֵא הַסִּטְרָא אַחְרָא**
ו**בְּתַכְלִית הַשְּׂנָאוֹת,** – שאינו שונא את ה"סטרא אחרא",
והקליפות הרוחניות, תכלית שנאה, **וְלִכֵּן אֵינוֹ מוֹאֵס גַּם בְּן**
ו**בְּרַע** – בתאוות ובתענוגים הגופניים, **בְּתַכְלִית.** – במדה
הגדולה ביותר, **וְכָל שְׂאִין**
ו**הַשְּׂנָאוֹת וְהַמֵּאוֹס**
ו**בְּתַכְלִית, עַל כֵּרְחֻךְ**
נשאר **אִיזָה שְׂמִין אֲהָבָה**
ו**וְתַעֲנוּג לְשֵׁם,** – לרע,
ו**לֹא הוֹסְרוּ הַבְּגָדִים**
ו**הַצּוּאִים** "לְגִמְרִי מִכָּל"
ו**כָּל,** – "בגדים צואים" –
היצר הרע, תאוות
העולם הזה, עדיין לא
הוסרו מכוח הנפש
בהבחנת שמקליפת
"נוגה", הנקרא גם הוא

רע. **וְלִכֵּן לֹא נִהְפֶּךְ לְטוֹב מִמֶּשׁ, מֵאַחַר שֵׁשׁ לוֹ אִיזָה**
ו**אֲחִיזָה עֲדִין בְּ"בְּגָדִים הַצּוּאִים,"** – שכוח התאוה היה לבוש
בהם. **אֲלֵא** – מדוע, אם כך, אין הוא מרגיש ברע כלל? ומדוע

26 "צדיק שאינו גמור". אף על מעלת צדיק גמור, הוא שאמר
27 רבי שמעון בן יוחאי: – מחבר ה"זוהר": "ראיתי בני עליה
28 והם מועטים בו", – "בני עליה" – אלה שדרגתם נעלה ביותר,
29 והם מועטים, שלכן נקראים "בני עליה", – מפני שמהפכין
30 הרע – לטוב, ומעלים
31 אותו לקדשה, בראיתא
32 בזהר בפקדונה, – כמו
33 שכתוב ב"הקדמה" של
34 ספר ה"זוהר", שברצוה
35 רבי חייא לעלות להיכל
36 רבי שמעון בן יוחאי, –
37 "היכל" של רבי שמעון
38 בר יוחאי, משמעו מקומה
39 של מדרגת "צדיק גמור",
40 שמע קול נפיק ואמר:
41 – שמע קול היוצא ומכריז:
42 "מאן מנכון די חשוכא
43 מהפכין לנהורא ומעמין
44 מרירו למתקא עד לא ייתון חכא" וכו'; – מי מכש שהפך
45 את חושך העולם לאור של קדושה, ואת הטעם המר (של נפשו
46 הבהמית ויצרו הרע) הפך לתענוג ולמתקנות (הקדושה), לפני
47 שהגיע לכאן – יכול להיכנס לכאן. הרי, ש"צדיק גמור" הוא זה
48 שמהפך את החושך לאור, הוא מעלה את הנפש הבהמית לאור
49 הקדושה. להלן, מוסיף רבנו הזקן טעם נוסף על מה שצדיקים
50 בסוג נעלה יותר, נקראים "בני עליה":⁸

1 מעוט הרע הנשאר – איכות אותו מעט רע שנשאר בצדיק,
2 מאחת מארבע יסודות הרעים, – יש שנשאר בו מיסוד המים,
3 ויש – מיסוד האש, וכך הלאה. כן הן שונות זו מזו בכמות הרע
4 שנשאר ובמדת ביטולו לטוב. יש אשר הרע שנשאר בו הוא
5 במדה קצת גדולה יותר,
6 אלא שהוא "בטל
7 בששים", הטוב גדול פי
8 ששים מן הרע, כך שהרע
9 בטל בששים, כי אין טעמו
10 נרגש כלל. אך, יש גם,
11 שהרע שנשאר הוא פחות
12 מחלק הששים, וביטולו
13 לטוב הוא "ביטול באלף",
14 אחד כנגד אלף, או יותר
15 מכך: ובענין פטולו
16 במעוטו בששים על הרף
17 משל, או באלף ורבה
18 וביצא על הרף משל. –
19 במדת הביטול לטוב, בששים, באלף, ברבה וכדומה, תלוי
20 השוני הקיים במדרגותיו של הצדיק שאינו גמור, והן הם
21 בחינת צדיקים הרבים שבכל הדורות, – אותם צדיקים שהם
22 בבחינת "צדיק שאינו גמור", בראיתא בנמצא – כמו שאנו
23 מוצאים בגמרא: דתמניסר אלפי צדיקי קיימי קמיה
24 הקדוש ברוך הוא. – שמונה עשר אלף צדיקים קיימים לפני
25 הקב"ה. כל כך הרבה מדרגות בצדיקים, אך כל אלה בדרגת

יום שלישי י"ז טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 30, ועוד נקראים... עד עמ' 30, כמ"ש במ"א]:

69 – שמשמעות ה"צמאון" הוא לאלקות. שכן, אם ה"צמאון" הוא
70 לתורה, לא היה צריך הנביא להשתמש בצורת ההכרזה "הוי!"
71 ולהורות "לכו למים" – לתורה, כי מי שצמא לתורה – הרי
72 התורה מוכנה לפניו ללמוד בה! אלא הכוונה היא: מי שצמא
73 לאלקות, מורה לו הנביא,
74 ללמוד תורה, שכן, על־
75 ידיך יתבדק ויתאחד
76 עם הקב"ה. ואילו "בני
77 העליה" בהם מדובר כאן,
78 הם דרגה נעלית יותר:
79 קיומם את המצוות
80 ולימודם את התורה אינם
81 רק כדי לרוות צמאונם
82 לאלקות, שהרי בכך יש בצורה עדינה משום ריווי הרגש
83 העצמי שלהם וטובתם העצמית, שכדי "להרוויח" הקירוב
84 להקב"ה – הם עושים אותם ענינים המביאים לאותו קירוב –
85 אלא – עבודתם היא, בדרשו בתקונים¹⁰: – כמו שפירשו
86 ב"תיקוני זוהר" את מאמר חכמינו ז"ל: איזהו חסיד –

51 ועוד – טעם נוסף, מדוע נקראים בני עליה, מפני שגם
52 עבודתם בבהינת "ועשה טוב" בקיום התורה ומצותיה,
53 הוא לצורך גבוה ומעלה מעלה עד רום המעלות, – מטרת
54 עבודתם היא לשם הקב"ה בלבד עד למעלות ולמדרגות
55 הנעלות ביותר, ולא –
56 עבודתם אינה, כדי
57 לדבקה בו יתברך בלבד
58 – כדי, לרוות –
59 בעבודתם, צמאון נפשם
60 הצמאה לה, – כלומר,
61 לא כמו שהדבר הוא
62 באלה שאינם במדרגה
63 זו, המקיימים מצוות
64 ולומדים תורה, מפני שבכך הם "מרוויח" את צמאונם לאלקות,
65 ותשוקתם העזה "להידבק" בקב"ה – שכן, על-ידי קיום תורה
66 ומצוות דבק ומתחבר היהודי בקב"ה. כמו שכתוב: "הוי כל
67 צמא לכו למים", – הנביא מכריז: כל אלה הצמאים לאלקות
68 – ילמדו תורה שנמשלה למים. וכמו שכתוב במקום אחר,

5. סוכה מה, ב; סנהדרין צז, ב. 6. שם. 7. חלק א ד, א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' הטעמים על סוג א': טעם א' כנגד התואר צדיק גמור; טעם ב' כנגד התואר (צדיק) וטוב לו". 9. ישעי' נה, א. 10. בהקדמה, א, ב; ראה זח"ב קיד, ב. ח"ג רכב, ב. שם

עליה, היא אך ורק לשם הקב"ה, ולא לטובתם הם, גם לא לטובתם הרוחנית, להיות קרובים יותר אל הקב"ה – יש מקום לסיפור הבא: רבנו הזקן היה נוהג הרבה פעמים להתעמק בדביקותו, עד שהיה מתגלגל על הרצפה, ובשעת מעשה היו שומעים ממנו דיבורים

מקוטעים: "איני רוצה בעולם הבא שלך, איני רוצה בגן עדן שלך, אני רוצה, רק כך (בקב"ה) בלבד". כך רבינו באחת משיחותיו הקדושות, אמר: כיון שסופר לנו סיפור זה, הרי שגם אנו יכולים ללמוד ממנו, שכן, לכל יהודי ישנה, בנשמתו, אהבה לקב"ה, ומצד אהבה פנימית ועמוקה זו להקב"ה – קיים בכל יהודי הרגש

לקיים מצוות וללמוד תורה, כדי לשוות נחת רוח לקב"ה, כבן שרוצה להביא נחת רוח לאביו. (כ"ק רבינו מעיר שכן מוסבר ב"תניא" בסוף פרק מ"א, עמוד 114, בפיסקה המתחילה "ואף שלהיות כו"). אגב, יש בכך משום תשובה לאותם שטוענים: מה התועלת בלימוד ענינים נעלים כאלה במדריגות התורה והנשמה, מכיון שאנו רחוקים מכך תכלית ריחוק? ראשית, ידועה התשובה שענה פעם רבנו הזקן על שאלה זו: על זמנו של המשיח נאמר: "הסירותי את לב האבן מבשרכם", כלומר: כעת, ישנו החסרון, שלמרות שכל אחד יכול להבין מדריגות נעלות ביותר – לא תפעלנה על לבו כלל, שכן, לבו מאובן "לב אבן". ואילו בביאת המשיח יוסר חסרון זה, וכל מה שיבינו במוח – ייקלט בלב, שיהיו שייכים לאותן מדריגות. בהתאם לכך, צריכה כבר כעת, לפני ביאת המשיח, – להיות ההבנה במוח, כדי שלאחר מכן, בביאת המשיח, ייקלטו הדברים בלב – ולשם כך צריכים ללמוד וללמוד. נוסף על תשובה זו של רבנו הזקן, אנו למדים תשובה גם מן הסיפור האמור: מכל ענין המובא בתורת החסידות, אפשר ללמוד משהו לפועל ביחס לכל אחד ואחד. למשל: מה שלמדנו בפרק זה על מדריגות הצדיקים הנעלים ביותר, העושים עבודתם רק לשם הקב"ה בלבד, הרי ישנה בכך, באמת, "נקודה" הנוגעת לכל יהודי. במדה מסוימת יכול כל יהודי לעורר בתוכו רגש זה ללימוד תורה ולקיום מצוות במטרה להביא נחת רוח להקב"ה. שכן, בנשמתו של יהודי, ישנה אותה אהבה ותשוקה: להביא נחת רוח לקב"ה, עליו רק לעורר ולגלות רצון זה.

המתחסד עם קונו, – ופירשו ב"תיקונים": עם קן דיליה, – "קונו" מלשון "קן", כלומר: החסיד מתנהג בחסד עם ה"קן" שלו, מקורו – הקב"ה, כדי לִיְחַדָּא קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׂכִינְתָּיה בְּתַחְתְּוֵינִי, – להביא את ה"ייחוד" של הקב"ה עם שכינתו, ושאר "ייחוד"

זה יאיר גם בעולמות התחתונים. וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּרַעְיָא מְהִימְנָא פְּרִשְׁתָּ תַצֵּא: "כִּכְרָא דְאַשְׁתָּדֵל בְּתַר אַבּוּי וְאַמִּיָּה, – כמו בן המשתדל לטובת אביו ואמו, דְּרָחִים לֹון יְתִיר מְגֻרְמִיָּה וְנַפְשִׁיָּה וְרוּחִיָּה וְנִשְׁמָתִיָּה כו', – שאהב אותם יותר מאשר את עצמו, ונפשו, רוחו ונשמתו וכו', וּמִסֵּר גְּרַמִּיָּה לְמִיתָה עֲלֵיהּ לְמִיפְרָק לֹון כו', – ומוסר את נפשו לפדות את אביו ואמו מהשבי. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר, – שזוהי דרך העבודה של "בני עליה": רק לשמו של הקב"ה. להלן מסביר רבנו הזקן ששני הפירושים ב"בני עליה", תואמים וקשורים אחד בשני, שכן, כפי שמוסבר בתורת הקבלה, נעשה על-ידי "העלאת מיין נוקבין" – המשכת "מיין דכורין" – על ידי עיבוד הרע והעלאתו לקדושה ("העלאת מ"ן"), נמשך במצוות "המשכת מ"ד", – וזאת יש ברצונם של צדיקים לבצע על-ידי עבודתם. מכיון שהמדובר הוא ענין קבלי, המוסבר לעומקו ולרחבו בתורת החסידות, נבין אותו ביתר הסברה, בהמשך הדברים הבאים: [וְשִׁנְיָהֶם – שני הפירושים ב"בני עליה", עוֹלָם בְּקִנָּה אַחֵר, – תואמים אחד את השני, כִּי עַל יְדֵי הַפִּירּוּשִׁים שֶׁמְבָרְרִים מִנְּהָ – על-ידי הפיכת הנפש הבהמית לטוב, מַעֲלִים "מִיין נּוֹקְבִין", – פועלים "העלאת מ"ן" – התעוררות והתעלות מצדו של ה"מקבל", וְנַעֲשִׂים יְחִידִים עֲלִיּוֹנִים – בעולמות העליונים, לְהוֹרִיד "מִיין דְּכּוֹרִין", – להמשיך השפעת "מיין דכורין" לעולם הזה, שֶׁהֵם הֵם – ה"מיין דכורין", מִיָּמִי הַחֲסִידִים שֶׁכָּבֵל מִצְוָה וּמִצְוָה מִרַמְ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה, – מימי החסידים המזהולים בכל מצוה ממאתים ארבעים ושמונה מצוות-עשה, שֶׁכָּבֵל – כל המצוות, הן בְּחִינַת חֲסִידִים ו"מִיין דְּכּוֹרִין", – בחינת חסידים והשפעות, דְּהֵינּוּ הַמְּשַׁכֵּת קִדְשָׁת אֱלֹהוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה לְהַתְלַבֵּשׁ בְּתַחְתְּוֵינִי, – שתתגלה הקדושה האלקית בעולמנו הגשמי, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר: – הרי, ששני הפירושים ב"בני עליה" קשורים ותואמים היטב אחד את השני.

בהקשר לאמור, שכל עבודתם של הצדיקים הגדולים, "בני

יום רביעי י"ח טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 30, פרק יא. וזה לעומת... עד עמ' טז, שכינתא שריא:

- 1 **פָּרָק יא.** בפרק התשיעי, הסביר רבנו הזקן, ששתי הנפשות, האלקית והבהמית, מנהלות ביניהן מלחמה לכיבוש גופו של האדם. ובפקק העשירי המשיך בהסברתו, שבשעה שאדם פועל בתוכו, להשתלטות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, עד לידי גירושו והכחדתו של הרע של הנפש הבהמית – מגיע אותו
- 2 שתי מדרגות: "צדיק גמור" 1
- 3 – מי שה'רע' שבו נהפך 2
- 4 לגמרי לטוב ולקדושה, ולכן 3
- 5 הוא נקרא גם "צדיק טוב לו" 4
- 6 – צדיק שיש בו רק טוב. "צדיק" 5
- 7 שאינו גמור – מי שה'רע" 6
- 8 שבו עדיין לא נהפך כל כולו 7
- 9 לטוב, נשאר בו עדיין משהו מן 8
- 10 הרע, ולכן הוא נקרא גם 9
- 11 "צדיק רע לו" – יש בו אמנם 10
- 12 משהו מן הרע, אלא שרע 11
- 13 מעט זה בטל ברוב הגדול של 12
- 14 הטוב. כן הסביר שבמדרגת 13
- 15 "צדיק שאינו גמור", ישנן 14
- 16 הרבה מדרגות, המתחלקות 15
- 17 לפי מדת כמות ואיכות הרע 16
- 18 שעדיין נשאר בו, ולפי מדת 17
- 19 ביטולו לטוב. 18
- 20 בפרק י"א שלפנינו, יסביר רבנו הזקן, אודות המדרגה המנוגדת למדרגת 19
- 21 צדיק; גם במי שהנפש הבהמית שלו התגברה על הנפש האלקית, שלכן 20
- 22 נקרא "רשע" – מתחלקים הענינים לשני חלקים כלליים: "רשע וטוב לו" 21
- 23 – רשע שעדיין יש בו מן הטוב. "רשע ורע לו" – רשע שכל כולו הוא רק 22
- 24 רע. וכך אנו לומדים בפרק האחר-עשר: 23
- 25 **וְזֶה לְעֵמֶת זֶה, רִשְׁעוֹ וְטוֹבוֹ לֹא לְעֵמֶת צָדִיק וְרַע לוֹ. דְּהֵינּוּ,** 24
- 26 – "רשע וטוב לו" – הוא, שֶׁהַטּוֹב שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמִחוֹ 25
- 27 וּבַחֲלָל הֵימְנִי שֶׁבְּלִבּוֹ, – כפי שלמדנו בפרק התשיעי, 26
- 28 שמיקומה של הנפש האלקית היא במוח וב"חלל" הימני שבלב, 27
- 29 כִּפּוּף וּבְטָל לִגְבִי הָרַע מִהַקְלִיפָה שֶׁבְּחֲלָל הַשְּׂמָאלִי. – ה'רע" 28
- 30 של הנפש הבהמית מהקליפה שב"חלל" השמאלי שבלב, כפי 29
- 31 שלמדנו בפרק התשיעי. כלומר: הרע שבנפש הבהמית שלו, גבר 30
- 32 על הטוב של הנפש האלקית, במדה כזו, שהטוב של הנפש 31
- 33 האלקית בטל ונכנע לרע של הנפש הבהמית. וזה – התואר 32
- 34 "רשע וטוב לו", מִתְחַלֵּק גַּם בֵּין לְרִבְבוֹת מִדְּרָגוֹת הַחֲלָקוֹת, – 33
- 35 כשם שמדרגת "צדיק ורע לו" מתחלקת להרבה מדרגות 34
- 36 בהתאם לכמות ואיכות הרע וביטולו לטוב – כך גם מתחלקת 35
- 37 מדרגת "רשע וטוב לו" להרבה מדרגות בהתאם למדת ביטולו 36
- 38 של הטוב לרע, בְּעֵינֵינוּ כְּמוֹת וְאִיכוֹת הַטּוֹב – באיזו מדה 37
- 39 ובאיזה תחום מתבטאת כניעת הטוב לרע. "כמות": אם ביטולו 38
- 39 של הטוב הוא בלבד, או שהוא אחד לגבי 39
- 40 ששים, לגבי אלף, וכד'. "איכות": באילו פרטים מתבטא אותו 40
- 41 ביטול, שכן, יש מי שאצלו זה מתבטא באהבת דברים אסורים, 41
- 42 ויש שזה מתבטא בפרטים אחרים: וּבְכִפְיַת הַטּוֹב לְרַע חָס 42
- 43 וְשָׁלוֹם. יֵשׁ מִי 43
- 44 שֶׁהַכְּפִיפָה וְהַטּוֹב לֹא 44
- 45 אֲצִלּוֹ – של הטוב לגבי 45
- 46 הרע הוא, מְעַט מְזַעַר, 46
- 47 וְאִם גַּם זֹאת אֵינוֹ 47
- 48 בְּתַמִּידוּת, וְלֹא תָדִיר 48
- 49 לְפָרְקִים קְרוֹכִים, – נדיר 49
- 50 מאד שרע יתגבר בו על 50
- 51 הטוב, אֲלֵא לְעֵתִים 51
- 52 רְחוּקִים מִתְּגַבֵּר הָרַע עַל 52
- 53 הַטּוֹב, – עובר זמן רב 53
- 54 שרע שבו יתגבר שוב על 54
- 55 הטוב, וְכֹבֵשׁ אֶת הָעִיר 55
- 56 קְטַנָּה הוּא הַגּוֹף, – כפי 56
- 57 שלמדנו בפרק התשיעי 57
- 58 שגוף האדם נקרא "עיר 58
- 59 קטנה" ושתיהן: הנפש 59
- 60 האלקית והבהמית 60
- 61 לוחמות ביניהן לכיבושה 61
- 62 של עיר קטנה זו. אֲךָ לֹא כָּלּוּ – אין הנפש הבהמית שולטת 62
- 63 בגוף כולו כשהיא גוברת על הנפש האלקית, בסוג זה של "רשע 63
- 64 וטוב לו" המדובר כאן, אֲלֵא מִקְצָתוֹ לְבָדּוּ, – היא שולטת 64
- 65 במקצת מן הגוף בלבד, שִׁיחִיָּה סָר לְמִשְׁמַעְתּוֹ, – אותו חלק מן 65
- 66 הגוף עליו שולטת הנפש הבהמית, סר למשמעתו של הרע של 66
- 67 הנפש הבהמית, וְנִעְשָׂה לוֹ מִרְכָּבָה וּלְבוּשׁ, לְהַתְלַבֵּשׁ בּוֹ אַחֵר 67
- 68 מִשְׁלֵשָׁה לְבוּשֵׁיהֶם הַנּוֹכְרִים לְעִילָי. דְּהֵינּוּ, אוּ כְּמִעֲשֵׂה לְבָד, 68
- 69 – שזהו "לבוש" המעשה, ובלבוש זה עצמו: לְעֵשׂוֹת עֲבֻרוֹת 69
- 70 קְלוֹת וְלֹא חֲמוּרוֹת חָס וְשָׁלוֹם; – שעד כדי כך לא מגיעה 70
- 71 שליטת הרע, אוּ כְּדִבּוּר לְבָד, – ובדיבור עצמו, רק לְדַבֵּר אֶבֶק 71
- 72 לְשׁוֹן הָרַע – דיבורים שהם על הגבול ושׂיכִים ללשון הרע, 72
- 73 וְלִיצִנּוֹת וְכֵהָאִי גִּזְנָא; – וכדומה. כלומר, שרק לבוש הדיבור 73
- 74 של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. אוּ כְּמִחְשָׁבָה לְבָד, – לחשוב 74
- 75 בלבד, הִרְחֹרֵר הַקְּשִׁים – בפרטים מסויימים, מְעַבְרָה. 75
- 76 – בגלל העובדה שהמחשבה היא "לבוש" עדין יותר לנפש 76
- 77 מאשר דיבור או מעשה, קרובה יותר וקשורה יותר לנפש – 77
- 78 מטמאים, ה"הרחור" עבירה" את הנפש, במדה מסויימת, יותר 78
- 79 מאשר העבירה עצמה. וְגַם אִם אֵינוֹ מִתְּהַרֵּר בְּעֵבְרָה 79
- 80 לְעִשְׂוֹתָהּ אֲלֵא בְּעֵינֵינוּ זְכָר וְנִקְבָּה בְּעוֹלָם, – עצם 80
- 81 המחשבה בצורה מופשטת, אודות זכר ונקבה, שְׁעוֹבֵר 81
- 82 עַל אִתְּהָרַת הַתּוֹרָה: "וְנִשְׁמָרְתָּ מִכָּל דְּבָר רָע" – ודרשו 82

ליקוטי אמרים

לבושים של הרע, - הוא נכשל גם במחשבה, גם בדיבור וגם
במעשה, ומחטאיו בעבור חמורות יותר, ובעתים קרובים
יותר. - למרות זאת הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו", רשע שיש
בו מן הטוב, שכן, הוא אמנם נכשל בחטא, אך בינתים - בין
חטא אחד לשני, הוא
מתקדמ, ובאים לו
הרהורי תשובה מבחינת
הטוב שבנפשו, שמתגבר קצת בינתים,
- ומאותו טוב עולים בו
הרהורי תשובה. אלא
שאין לו - לטוב, כוח
התגברות כל כך לנצח
את הרע לפרש מחטאיו
לנמרי להיות "מודה
ועוזב". - עד לידי כך, אין
בכוח הטוב שלו להתגבר
על הרע, ועל זה אמרו
רז"ל: "רשעים מלאים
תקוות", - בין חטא אחד
לשני הם מתחרטים על
החטא הראשון, וגם
בשעה שהם חוטאים יתכן
מאד שחורה להם הדבר,
אלא שאין ביכלתם
לשלוט על עצמם. שהם
רב הרשעים, שיש
בחינת טוב בנפשם
עדיין. - ומאותו "טוב"
נובעות החרטות במוחם ובלבם. מכאן, שהרבה מדריגות ב"רשע
וטוב לו": החל מזה שנכשל בזמן נדיר, וגם זאת בעבירה קלה
ובלבד אחד שלו, ועד לזה שנכשל לעתים קרובות ובכל שלשת
לבושיו, במחשבה, דיבור ומעשה - ועם זאת נכללים הם כולם
במדריגת "רשע וטוב לו". ההבדל ביניהם נובע אך ורק ממדת
כפירתו של הטוב לרע. מדריגת "רשע וטוב לו" מהווה הניגוד
ובאיכותו של הרע שנשאר בו. אך מי שאינו מתקדמ לעולם,
- על חטאיו, ואין באים לו הרהורי תשובה כלל - נקרא
"רשע ורע לו", - רשע ששולט בו הרע בלבד, שהרע שבנפשו
הוא לבדו נשאר בקרבו, כי גבר כל כך על הטוב עד
שנסתלק - הטוב, מקרבו ועומד בבחינת מקוה עליו
מלמעלה. - ובפנימיותו אין מרגיש בטוב כלל, ברם, מאחר
שבבחינת "מקוה" עדיין יש בו טוב, שהרי, יש בו נשמה אלקית -
ולכן אמרו רז"ל: "אבל בי עשרה שכינתא שריא": - על
כל עשרה יהודים, יחידו מי שיהיה, שורה שכינתא שריא: דבר זה אמור גם

1 חכמינו ז"ל: "שלא יתרחק ביום כו"ו"; - הרי שבהרהורו
2 בדבר, הוא עובר על צו התורה. או שהיא שעת הכושר לעסק
3 בתורה והוא מפנה לבו לבטלה, בדתנן באבות: - כמו
4 שלמדנו במשנה במסכת "אבות": "הנעזר בלידה וכו'" - ויש לו
5 האפשרות ללמוד אז
6 תורה, ומפנה לבו כו"ו -
7 ומחשבתו להרחק בדברים
8 ריקים. כלומר, שרק לבוש
9 המחשבה של הנפש
10 הבהמית מתלבש בגוף.
11 שבאחת מכל אלה,
12 וכיצא בהן - שנכשל
13 במעשה בעבירה קלה איוו
14 שהיא, או שמדבר דיבורים
15 אסורים, או שמרהר
16 במחשבות אסורות -
17 נקרא "רשע" בעת
18 הריא, - ו"רשע" הוא:
19 שהרע שבנפשו גובר בו
20 ומתלבש בגופו
21 ומחטאיו ומטמאיו.
22 ואחר כך - לאחר
23 שנכשל באחד מהדברים
24 האמורים, גובר בו הטוב
25 שבנפשו האלהית, ו
26 ומתקדמ - על מה
27 שעשה, דיבר או חשב,
28 ומבקש מחילה וסליחה
29 מה', וה' יסלח לו, אם
30 שב בתשובה הראויה על פי עצת חכמינו ז"ל בשלשה
31 חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש כו"ו, - "עבר על
32 מצות-עשה ושב - אינו זז משם עד שמוחלין לו; עבר על
33 מצות-לא-תעשה ושב - תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר;
34 עבר על כריתות ומיתות בית-דין - תשובה ויום הכיפורים תולים
35 ויטורים ממרקים, שנאמר: ופקדתי בשבת פשעם ובנגעים עונם",
36 כמו שנתבאר במקום אחר. - כלומר: עלידי תשובה כראוי
37 - מוחל לו הקב"ה על העבירה שעבר. ברם, מאחר שהוא במצב
38 כזה שקל לו להיכשל בחטא מזמן לזמן - הנה גם אחרי שחזר
39 בתשובה, והקב"ה מחל לו - הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו".
40 הערת כ"ק רבינו: "לענין שכר ועונש נק' צדיק גמור כדלעיל
41 פ"א - באמתת השם כו"ו". עד כאן דובר אודות מדריגה גבוהה
42 יותר ב"רשע וטוב לו", שהשפעת הרע של הנפש הבהמית,
43 מתבטאת בשליטת הרע על אחד מן הלבושים: על מעשה בלבד,
44 על דיבור בלבד או על מחשבה בלבד, וגם זאת - לעתים נדירות.
45 ויש מי שהרע גובר בו יותר, ומתלבשים בו כל שלשה

עשרה כוחות. ישנם יהודים שמונהגים עלידי עשרת כוחות
הנפש האלקית בלבד וישנם גם כאלה שהנפש הבהמית גוברת
בהם והם מונהגים עלידי עשרת כוחות הנפש הבהמית והיצר
הרע. המן הרשע רצה לכלות את כל בני ישראל, גם את אלה
המונהגים מעשרת הכוחות השניים של היצר הרע. שאל שוב
אותו אפיקורס: מדוע, אם כך, מוצאים אנו אחרי שבטלה הגזירה
כתוב כמה פעמים "היודיים" בשני יו"ד? – ענה לו ה"צמח צדק":
אחרי שבני ישראל עברו את גזירות המן וראו את הישועה
האלקית – חזרו גם אותם יהודים בתשובה, ונהיו שווים ליהודים
המונהגים עלידי הנפש האלקית והיצר טוב בלבד – שני
ה"יו"ד"ן השתוו לדרגה אחת.

באלה שהם חלילה בבחינת "רשע ורע לו", שכן, בבחינת "מקף",
על כל פנים, יש גם בהם מן הטוב. ומאחר שהשראת השכינה
במקום בו נמצאים עשרה יהודים, היא גם כן ענין של "מקף",
שלא מרגישים בה בצורה גלויה – שורה שכינה ביניהם.
בהקשר למה שלמדנו אודות מי שנפשו הבהמית גוברת על נפשו
האלקית, ראוי להביא את הסיפור הבא שסיפר הרבי באחת
משיחותיו: אפיקורס אחד שאל פעם את הרבי ה"צמח צדק",
מדוע במגילת אסתר כתובה המלה "יהודים" בדרך כלל ב"יו"ד
אחת, ואילו כשמדובר שם אודות הגזירה, כתוב "היודיים" בשני
יו"ד? ענה לו ה"צמח צדק": "יו"ד זה עשר, הרומז על עשרת
כוחות הנפש. לנפש האלקית עשרה כוחות ולנפש הבהמית

יום חמישי י"ט טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 32, פרק יב והבינוני... עד עמ' 32, אחד כל ימיו.

גוברים בו על נפש האלהית להתלבש בגוף בָּמָה – שהמוח
יהרהר במה שאסור – "לבוש המחשבה" של הנפש הבהמית,
ובפָּה – לדבר דיבורים אסורים – "לבוש הדיבור" ובשָׂאָר
רְמ"ח אֲבָרִים, – בשאר מאתים ארבעים ושמונה אברי האדם,

לעשות בהם את מה
שאסור – "לבוש
המעשה", לְהַחֲמִיאוֹ
וּלְמַמְאֵם חָם וְשָׁלוֹם, –
ועל ידי כך להיקרא
"רשע", רק שְׁלֹשָׁה
לְבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית
הֵם לְבָרָם מִתְלַבָּשִׁים
בְּגוֹף, – מצד אחד הוא
מדגיש, שלבושי הנפש
הבהמית לא ישלטו אף
פעם על הגוף, ומצד שני

– שלבושי הנפש האלקית ישלטו תמיד בגוף, שָׁהֵם – לבושי
הנפש האלקית, הֵם: מִחֲשָׁבָה דְּבִיר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל תְּרִי"ג מִצְוֹת
תְּלוּפָה, – הנפש האלקית רק היא שולטת במוח, בפה ובשאר
אברי האדם, ומשתמשת בהם לצורך עניניה היא בלבד, וְלֹא
עָבַר עֲבָרָה מִיָּמִיו, – הערת כ"ק רבינו: "הקושיא ידועה",
כלומר, מה שרבונו הזקן אומר כאן, ש"בינוני" הוא מי שלא עבר
עבירה מימיו, ידועה הקושיא על כך: הרי יתכן הדבר שיהודי
ייכשל חלילה בעבירה ויחזור בתשובה כראוי, ובעבודתו אחרי
התשובה, יעמיד את עצמו במדרגת ה"בינוני"? (שכן, אחרי
תשובה, הרי האדם יכול להגיע אפילו למדרגת "צדיק",
ובוראי שהוא יכול להגיע למדרגת "בינוני") "ולפענ"ד –
ממשיך כ"ק רבינו בהערתו – הפי' – שבינוני הוא שמצבו (כעת)
הוא כזה שמושלת עשיית עבירה בעבר או בעתיד (אף שאו
נסיגות ומלחמת היצר באופן שונה משל עתה, כי בלאה"כ –
הוא עב"פ רשע בכח, ואין זה בינוני בתכלית, ועין תניא פ"ל).
הרבי מתרץ את הקושיא כך: מה שרבונו הזקן אומר "ולא עבר
עבירה מימיו" אין הכוונה כפשוטן של מלים, ש"בינוני" לא חטא
כלל במשך ימי חייו: "בינוני" נקרא מי שבמצבו הפנימי-רגשי

23 פָּרָק יב. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן ש"צדיק" הוא מי שהטוב
24 של נפשו האלקית גובר על הרע של נפשו הבהמית, עד כדי גידושו של
25 הרע. "רשע" הוא מי שהרע של נפשו הבהמית גובר על הטוב של נפשו
26 האלקית ומביא את האדם לחטוא במעשה, בדיבור, במחשבה.

27 בפרק י"ב יסביר רבנו הזקן את
28 מדרגת ה"בינוני", מדרגה
29 שבין "צדיק" ל"רשע" – שזהו
30 מי שבהנהגתו המעשית,
31 במחשבה, דיבור ומעשה, ידה
32 של הנפש האלקית, ביחס
33 לנפש הבהמית, היא על
34 העליונה, ואין היא נותנת
35 לנפש הבהמית לשלוט אף לא
36 על חלק מן הגוף, ואפילו לא
37 להגע קט, עלידי ההרהור
38 במחשבה לא טובה, בדיבור

39 לא טוב, ובודאי שלא בעשיית משהו רע בפועל. לבושי הנפש האלקית
40 ב"בינוני", הם בלבד, יש להם השליטה על גופו של האדם, בכל הקשור
41 למחשבה, דיבור ומעשה – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות
42 במעשה, ואילו כשמדובר ביחס ל"עצם" הנפש האלקית ול"עצם" הנפש
43 הבהמית, ביחס לכוחות השכל והמדות שלהן – אין לנפש האלקית
44 עליונות על הנפש הבהמית. כלומר, הנפש הבהמית שלו, עדיין יש
45 בכוחה, להתאוות לעניני העולם, אלא שהנפש האלקית בולמת אותה
46 ואינה נותנת לתאוות אלו לבוא לידי ביצוע מעשי.

47 וְהַבִּינוּנִי, הוּא שְׁלֵעוֹלָם אֵין הָרַע – של נפשו הבהמית, גוֹבֵר
48 בָּל כָּךְ לְבָשׁ אֶת הָעִיר קִטְנָה – הגוף שנקרא "עיר קטנה",
49 שעל השליטה עליו מתנהלת המלחמה בין הנפש האלקית לבין
50 הנפש הבהמית, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף לְהַחֲמִיאוֹ; – אין הרע של
51 הנפש הבהמית מתגבר בו אף פעם, להביאו לידי חטא ממש.
52 דְּהִינוּ, שְׁשָׁלֶשָׁה לְבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שָׁהֵם מִחֲשָׁבָה דְּבִיר
53 וּמַעֲשֵׂה שְׁמִצֵּר הַקִּלְפָּה – מחשבות שאסור לחשוב אותן,
54 דיבורים שאסור לדבר בהם ומעשים שאסור לעשותם, שכפי
55 שכבר הוסבר, יונקים חיותם מהקליפה ו"סטרא אחרא" –
56 שלשה לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם אצלו במצב שֶׁאֵין

14 ביחס לעתיד: וְלֹא יַעֲבֹר לְעוֹלָם, — אין הכוונה שבעתיד אינו
15 עלול לעבור עבירה, כי הרי יש לו "בחירה", אלא, כאמור,
16 מצבו הנוכחי הוא כזה, שמן הנמנע שתהיה לו שייכות לחטא,
17 באיזה זמן שהוא. וְלֹא נִקְרָא עָלָיו שֵׁם "רָשָׁע" אֲפִלּוּ שָׁעָה
18 אַחַת וְרַגַע אֶחָד כָּל
19 יָמָיו. — כפי שכבר הוסבר,
20 שהשם "רשע" מותאם
21 לאדם שעובר עבירה
22 במחשבה, בדיבור או
23 במעשה. ואילו ה"בינוני"
24 שמבחינת מדרגתו הנוכחית, מן הנמנע שיעבור עבירה, הרי
25 שאף פעם לא חל עליו השם "רשע". ברם, מדוע, אפוא, הוא
26 נקרא "בינוני" בלבד, ולא "צדיק"?

ליקוטי אמרים

התורה ולא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם ולא
נקרא עליו שם רשע אפי' שעה אחת ורגע אחד כל ימיו

1 הנוכחי מן הנמנע אצלו להיכשל בעבירה, גם בעבר וגם בעתיד;
2 כ"בינוני" לא היה חוטא, וממילא — הוא לא חטא. כלומר: לפי
3 מצבו הנוכחי לא היה חוטא גם בנסיונות הקשים יותר ובמהלך
4 המאבק עם היצר הרע, שהיו לו כשנכשל בעבירה. מה שאין
5 כן אם מדרגתו מונעת
6 את השייכות לחטא רק
7 במצבו הנוכחי, ולא
8 במצבו בעבר — הוא נקרא
9 "רשע" בכוח: באופן
10 פוטנציאלי ביכולתו, במצב
11 אחר, לעבור עבירה — זאת אומרת שהוא עדיין אינו "בינוני"
12 במלוא מובן המלה — וראה על כך להלן בפרק ל. מה שלמדנו
13 ש"בינוני" הוא מי שלא עבר עבירה מימיו, הרי כך הדבר גם

יום שישי כ' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 32, אך מהות ועצמות.. עד עמ' 32, עוה"ז ותענוגיו.

51 בִּינְיָה־דַּעַת שְׁלֹו לָהּ, לְהַעֲמִיק דַּעַתוֹ בְּגִדְלַת אֵין־סוֹף
52 בְּרוּךְ־הוּא, — הוא מתעמק במחשבתו בעין ממנו הוא מבין
53 ומרגיש גדלותו של הקב"ה, וְלַעֲוֹרֵר — על־ידי התבוננות, אֵת
54 הָאֱהָבָה בְּרָשָׁפִי אֵשׁ בַּחֲלָל הַיָּמִינִי שְׁבָלָבוּ, — כפי שהוסבר
55 בפרקים הקודמים, שעל־
56 ידי התבוננות והתעמקות
57 המחשבה בגדולת הקב"ה,
58 מתעוררת בלבו אהבה
59 אליו, לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם
60 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ
61 מֵאֱהָבָה, — אהבתו
62 להקב"ה מעוררת אותו
63 לקיים תורה ומצוות, שכן,
64 על־ידי־כך הוא ממלא את
65 שאיפתו ומתאחד עם
66 הקב"ה, שָׂהוּ — לעורר
67 ולהניע את האהבה
68 להקב"ה על־ידי התבוננות

ליקוטי אמרים

אך מהות ועצמות נפש האלהית שהן עשר בחינותיה
לא להן לבדן המלוכה והממשלה בעיר קטנה כי אם
בעתים מזומנים כמו בשעת קריאת שמע ותפלה שהיא
שעת מוחין גדולות למעלה וגם למטה היא שעת
הכושר לכל אדם שאז מקשר חב"ד שלו לה' להעמיק
דעתו בגדולת א"ס ב"ה ולעורר את האהבה כרשפי
אש בחלל הימני שבלבו לדבקה בו בקיום התורה
ומצותיה מאהבה שזהו ענין המבואר בקריאת שמע
דאורייתא וברכותיה שלפניה ולאחריה שהן מדרבנן
הן הכנה לקיום הק"ש כמ"ש בנ"א ואז הרע שבחלל

27 אֵךְ מַהוּת וְעֶצְמוּת נִפְשׁ הָאֱלֹהִית, שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינּוֹתֶיהָ —
28 מה ששלשה כוחות השכל וטבע המדות נקראים "עצם" הנפש
29 האלקית, זה רק בהשוואה לבושי המחשבה, דיבור ומעשה,
30 המשמשים כמשרתים וכלי־ביצוע של הנפש האלקית, לֹא לָהֶן
31 לְבָדָן הַמְּלוּכָה
32 וְהַמְּשֻׁלָּה בְּעִיר קְטַנָּה,
33 — שכן, כפי שיסביר להלן,
34 יש גם לכוחות הנפש
35 הבהמית שליטה מסויימת
36 על הגוף, בכך שהם
37 מעוררים בלבו תאוה
38 הגורמת להעלאת
39 הרהורים במוחו, כִּי אִם
40 בְּעֵתִים מְזוּמָנִים, — יש
41 לכוחות הנפש האלקית
42 השליטה המוחלטת על
43 הגוף, ואין אז לכוחות
44 הנפש הבהמית כל
45 השפעה עליו, כְּמוֹ בְּשַׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, שֶׁהִיא שַׁעַת
46 מַחֲיָן דְּגִדְלוֹת לְמַעְלָה, — בעולמות העליונים. כלומר: באותה
47 שעה מאירה בעולמות הרוחניים העליונים, התגלות אלקית
48 עליונה יותר, וְגַם לְמַטָּה — בעולם־הזה, הִיא שַׁעַת הַכֹּשֶׁר
49 לְכָל אָדָם, — להתעלות למדרגה נעלית יותר, שָׂאֵז — בשעת
50 קריאת שמע ותפלה, מְקַיֵּשׁ — ה"בינוני" את כוחות הַקְּבָה־

1. במצוות בכלל ובברכותיהן, הרי - המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה עליה - מדרבנן. משמעות הדבר היא: על־ידי כל מצוה, נמשכת מלמעלה קדושה אלקית בנפשו של יהודי. כדי שיהודי יהיה כלי לקליטת קדושה אלקית זו בשעת עשייתו מצוה - תיקנו חכמים לברך על המצוה, וברכה זו מרוממת אותו ומכשירה אותו לקלוט את קדושת המצוה. אך, בכל מצוה רואים אנו בבהירות שייכותה של הברכה לאותה מצוה, והמצוה נזכרת באותה ברכה, כמו בברכת התפילין: "להניח תפילין", בברכת הציצית: "על מצות ציצית", או "להתעטף בציצית"; מובנת הרי, משמעותן של הברכות, ושייכותן והכנתן למצוות. ואילו, ביחס לברכות שלפני קריאת שמע - צריכים להבין: לשם מה תיקנו אותן החכמים (הרי אין הן ברכות על מצות קריאת שמע, כמו שהדבר בכל המצוות המעשיות)? לכאורה, אין להן כל שייכות לקריאת שמע! אלא - עיקר ענינה של קריאת שמע הוא לעורר בתוכו את ה"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", וכדי להגיע להתעוררות זו, נדרשת הכנה להתעמק בענינים המעוררים אהבה להקב"ה - ולשם כך תיקנו ברכות קריאת שמע,

15 שתהיה לו אז תאזה לעניני העולם וכדומה – כל האמור, מדובר
16 בזמן של התעלות מיוחדת, בשעת התפלה, אבל אחר התפלה,
17 בהסתלקות המוחין דגדלות אינסוף ברוך-הוא – ההתגלות
18 האלקית המיוחדת המאירה בשעת התפלה, אינה מאירה יותר,
19 הרי הרע חוזר ונעזר
20 בחלל השמאלי,
21 ומתאזה תאזה לתאוות
22 עולם הזה ותענוגיו. –
23 הסיבה לכך היא, שהרע
24 שבלב ה"בינוני", הוא
25 בעצם בכל תקפו גם אחרי
26 התפלה, כפי שיסביר
27 להלן, ולכן הוא יכול
28 להתאוות תאזה.

1 לה, הרע שפחלל השמאלי – שבלב, מיקומה הראשי של
2 הנפש הבהמית, כפוף ובטל לטוב המתפשט בחלל הימני –
3 שבלב, מיקומה הראשי של הנפש האלקית. "טוב" זה, אהבתו זו
4 לה, נובעים מחכמה-בינה-דעת שבמח המקשרים בגדלות
5 אינסוף ברוך-הוא; –
6 מהתבוננותו בגדלות ה'
7 בכל שלשת הכוחות,
8 חכמה, בינה ודעת,
9 מתעוררת ומתפשטת
10 מה"חלל" הימני שבלב,
11 אהבה להש"ת, וזה
12 משפיע שהרע של הנפש
13 הבהמית יהיה בטל,
14 בשעת מעשה, לטוב של הנפש האלקית, וממילא אין מקום

ליקוטי אמרים

השמאלי כפוף ובטל לטוב המתפשט בחלל הימני
מחב"ד שבמח המקושרים בגדולת א"ס ב"ה. אבל
אחר התפלה בהסתלקות המוחין דגדלות א"ס ב"ה הרי
הרע חוזר ונעזר בחלל השמאלי ומתאזה תאזה לתאוות
עוה"ז ותענוגיו.

יום שבת קודש כ"א טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 32, רק מפני שלא לו... עד עמ' יז, מצות התורה כנ"ל.

55 המניע את האדם, מבין שעליו להתאפק ולמשל ברוח תאוותו
56 שבלבו, שלא למלאת משאלות לבו במעשה דבור
57 ומחשבה, – גם כשישנה תאזה בלבו של אדם, אלא מפני שהוא
58 מבין במוחו שאל לו למלא את תאוותו – נוצר בו הרצון להתאפק
59 מכך – יש ברצון זה
60 שבמוחו הכוח לשלוט על
61 הלב, ולא למלא אחרי
62 תאוות לבו. ויתירה מזו:
63 ולהסיח דעתו לגמרי
64 מתאוות לבו אל החפץ
65 לגמרי, – ביכולתו לנתק
66 את ההרהור בתאזה
67 ולהטותו לדבר שהוא
68 החיפה מהתאזה, וזאת גם
69 כשהטעם להימנעותו
70 מהתאזה אינו נובע
71 מקדושה, אלא מפני
72 שהשכל האנושי מבין

29 רק מפני שלא לו לברו – ל"רע" של הנפש הבהמית, משפט
30 המלוכה והמשלה בעיר – כי, ל"טוב" של הנפש האלקית
31 שבמוח יש גם כן מה לומר, אינו יכול להוציא תאוות מבו
32 אל הפעל, להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה
33 ממש, – "מחשבה ממש"
34 – היינו: להעמיק
35 מחשבתו בתענוגיו עולם
36 היה איך למלאת תאוות
37 לבו, – זוהי המשמעות
38 של "מחשבה ממש" –
39 להעמיק מחשבתו בכך.
40 ואילו מחשבות הנפולות
41 ברעיונו בדרך ממילא,
42 בגלל שישנה בלבו תאזה
43 לאותו דבר, אין אלו
44 "מחשבה ממש". מחשבות
45 חולפות אלו, אין ביכולת
46 האדם, שעדיין קיימת

ליקוטי אמרים

רק מפני שלא לו לברו משפט המלוכה
והממשלה בעיר אינו יכול להוציא תאוות מבו אל
הפועל להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה
ממש להעמיק מחשבתו בתענוגיו עוה"ז איך למלאת
תאוות לבו כי המוח שליט על הלב [כמ"ש בר"מ פ'
פינחס] בתולדתו וטבע יצירתו שכך נוצר האדם
בתולדתו שכל אדם יכול ברצונו שבמוחו להתאפק
ולמשול ברוח תאוותו שבלבו שלא למלאת משאלות
לבו במעשה דבור ומחשבה ולהסיח דעתו לגמרי
מתאוות לבו אל החפץ לגמרי ובפרט אל צד הקדושה
כדכתיב וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון

שאסור לו לנהות אחרי תאוות לבו זו, גם אז יש בכוח השכל
להימנע מהתאזה ולהטות את ההרהור בענין הפכי מהתאזה.
ובפרט אל צד הקדושה, – במיוחד יש בכוחו לעשות זאת,
כשיחודי צריך להטות את עצמו מתאוות – לקדושה; כשהנימוק
לכך הוא שאסור לו לעבור עבירה וצריך להשקיע את רעיונותיו
בענינים של קדושה, בתורה וביראת שמים – אז יש ליהודי
כוחות מיוחדים לבצע את הדבר. בדכתיב: "ראיתי שיש
יתרון לחכמה מן הסכלות, ביתרון האור מן החשך";

47 תאזה בלבו, למנוע. ברם, על "מחשבה ממש" – ההתעמקות
48 באותן מחשבות – ביכולתו להשתלט, כפי שיסביר להלן. כיצד,
49 אכן, יתכן הדבר, שלמרות שקיימת תאזה בלבו, הוא יכול
50 להשתלט על עצמו, שתאוותו זו לא תבוצע בפועל, לא במעשה,
51 לא בדיבור ואף לא במחשבה? – על כך אומר ה"תניא": "כי המוח
52 שליט על הלב [במו שפכותו ברעיא מהימנא פרושת
53 פינחס] בתולדתו וטבע יצירתו, שפך נוצר האדם
54 בתולדתו, שכל אדם יכול ברצונו שבמוחו – הרצון שבמוחו

בהן מוזכרת בהרחבה גדולתו של הקב"ה, איך המלאכים הנעלים ביותר – בטלים בתכלית להקב"ה, ואיך הקב"ה מובדל מהם לגמרי
– בברכה הראשונה; ובברכה השנייה – על גודל אהבת הקב"ה לישראל, ועל מדת קירבתו אליהם, וכדומה. בכל זה יש משום הכנה
נכונה, שיוכל יהודי להגיע לתוכן קריאת שמע, להאבה להקב"ה, כפי שהדבר מוסבר בהרחבה בחסידות (ראה תניא פרק מט). 2. זהר
חי"ג רכז, א. 3. קהלת ב, יג.

1 וּמִמֶּלֶךְ, - אין על האור להילחם עם החושך, כִּי נִדְחָה
2 מִמֶּלֶךְ סִכְלוֹת הִרְבָּה שֶׁל הַקְּלִיפָה וְסִטְרָא אַחֲרָא שֶׁבְּחִלָּל
3 הַשְּׁמָאִלִי - הקליפה וה"סטרא אחרא" של הנפש הבהמית
4 שמקומה ב"חלל" השמאלי שבלב. [כַּמְאֹמֶר רַו"ל⁵: - אין אדם
5 עובר עבירה "אֵלָא אִם בֵּין
6 נִכְנָס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת" [ובו], - רבותינו ז"ל
7 קוראים הרי לתאות הנפש
8 הבהמית בשם "שטות" -
9 ומאחר שזהו "סכלות"
10 ו"שטות" - זה נדחה מאליו
11 וממילא, מִפְּנֵי הַחֲכָמָה
12 שֶׁנִּפְגַּשׁ הָאֱלֹהִית
13 שֶׁנִּפְגַּשׁ, אֲשֶׁר רְצוּנָה -
14 של הנפש האלקית הוא
15 הרי: לְמַשֵּׁל לְבָדָה בְּעִיר,
16 - ב"עיר קטנה" היא הגוף, וְלַהֲתַלְבֹּשׁ בְּשִׁלְשָׁה לְבוּשֵׁיהָ
17 הַנִּזְכָּרִים לְעִילָה, כָּכָל הַגּוֹף כָּלוּ בְּנִזְכָּר לְעִילָה, שֶׁהֵם - שלשה
18 לבושי הנפש האלקית, הֵם: מַחְשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל תְּרִיגָה
19 מִצְוֹת הַתּוֹרָה, בְּנִזְכָּר לְעִילָה. - בפרק ד. רצונה זה של הנפש
20 האלקית שבמוח, שלבושיה בלבד ילבישו את הגוף - שולט
21 בתאוה הנובעת מהנפש הבהמית, שתשוקת הלב לא תמומש
22 בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה. ברם, אם כך
23 הוא הדבר, שלנפש האלקית שלו "יתרון" על הנפש הבהמית,
24 והיא השולטת בכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו של האדם,
25 כלומר, בכל גופו מבחינה מעשית - מדוע, איפוא, אין הוא נקרא
26 "צדיק"? -

1 פְּרוּשׁ, - כשמביאים משל להסברת דבר, הרי זה מפני שהנמשל
2 הוא עמוק בהרבה מהמשל, ובאמצעות המשל מבינים בקלות
3 יותר את הנמשל. ואילו כאן, במשל האור והחושך על החכמה
4 והסכלות, מובן הנמשל כמו שמובן המשל: בשם שמבינים שאור
5 טוב מחושך, כך גם מבינים
6 שחכמה טובה מסכלות;
7 אף כאן כשמדובר על
8 תוכנה הפנימי יותר של
9 חכמה הרומזת ל"קדושה"
10 (כמו שהיצר-טוב נקרא)
11 "ילד מסכן וחכם" וסכלות
12 רומזת ל"קליפה" (כפי)
13 שהיצר-הרע נקרא "מלך"
14 זקן וכסיל", - מובן היטב
15 שקדושה שווה וטובה
16 יותר מאשר, להבדיל,
17 קליפה. מה, איפוא, מלמד אותנו המשל? אלא, המשל אינו בא
18 רק לומר לנו שזה יותר טוב, המשל בא להורות לנו גם את
19 הצורה, כיצד ובאיזו דרך מתבטאת עדיפותה של הקדושה: בשם
20 ש"יתרון" האור על החושך, מתבטא בכך שמעט מן האור "דוחה"
21 הרבה מן החושך, ולא בדרך של מלחמה, אלא הדחיה באה
22 בדרך ממילא, משמכניס קצת אור למקום, נעלם החושך מעצמו
23 - כך גם ב"יתרון" ה"חכמה" של הקדושה על ה"סכלות" של
24 הקליפה, שמעט מן הקדושה דוחה, בדרך ממילא, הרבה מן
25 הקליפה - וכך מוסבר הדבר להלן: כִּמוֹ שֶׁהָאֹר יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן
26 וְשִׁלְיָהּ וּמִמֶּשְׁלָהּ עַל הַחֲשָׁךְ, שֶׁמַּעֲט אֹר גִּשְׁמִי דוֹחָה הִרְבָּה
27 מִן הַחֲשָׁךְ, - וכיצד נדחה החושך? - שֶׁנִּדְחָה מִמֶּנּוּ מֵאֲלִיו

4. קהלת ד, יג. 5. סוטה ג, א. 6. פרק ד. 7. פרק ט.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"מ באמונה מוה"ר משה שי הכהן

שלום וברכה!

...אקוה אשר למותר לעוררו שבים א' כ"ד טבת הבע"ל הוא יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר
רבינו הזקן, בעל התניא והשולחן ערוך אשר במילא זהו יום זכאי להצלחה הן בעניינים הנמצאים
בתורת החסידות והן בעניינים הנמצאים בתורת הנגלה, ומגלגלין זכות ליום זכאי לעשות התועדות, א
ווארימען פארבריינגען ולהתחזק בהחלטות טובות באהבת ישראל אהבת התורה ואהבת השם, וזכות
ביחוד בזה לכהנים שלהם נמסר מצות ברכת ישראל וברכה מתוך אהבת ישראל וכנוסח הברכה לברך
את עמו ישראל באהבה (שו"ע בעל ההילולא סקכ"ח סי"ט) ולהמשיך בהמתברכים אה"י (זכרונות ע'
שמג).

ברכה לבריאיות הנכונה לו ולזוגתו שיחיו ולהצלחה בענייניהם הכלליים והפרטיים.

יום ראשון

יום רביעי

טו טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עז-עח.

תניא: פרק י. והנה . . . טו כמו השנאה.

"תורה אור" דבור-המתחיל "אסרי" סעיף המתחיל "והנה זהו", צריך להיות: "והעלאת ניצוצות שנפלו אפלו הבהמות יתעלו כמו שהיה בתחלת".

הסכת ושמע ישראל, העת הזאת היא מועד הגאולה על ידי משיח צדקנו, והיסורים הבאים עלינו הם חבלי משיח, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. אל תאמינו לנביאי השקר המבטיחים לכם ישועות ונחמות אחרי כלות המלחמה, זכרו דבר השם (ירמיה יז, ה) "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושמם בשר זרעו, ומן ה' יסור לבו".

שובה ישראל עד ה' אלקיך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממך.

יום שני

יום חמישי

טז טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עט-פב.

תניא: וצדיק שאינו . . . 30 הכא וכו'.

דער צ"צ האט געזאגט ר' הענדל'ן אויף יחידות: זוהר איז מרומם דעם נפש, מדרש איז מעורר דאס הארץ, און תהלים מיט טרערען וואשט אויס די כלי.

ה"צמח צדק" אמר לר' הענדל ב'יחידות': "זהר" - מרומם את הנפש, "מדרש" - מעורר את הלב, ותהלים בדמעות - מדיח את הכלי.

יום שלישי

יום ששי

יז טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, ששי עם פירש"י.
תהלים: פג-פז.

תניא: ועוד . . . כמ"ש במ"א.

מה שנוהגים שלא ללמוד בניתל, שמעתי מאמו"ר הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אמו"ר: די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיי נוגע בנפש, האב איך ניט האלט.

והוא רק עד חצות לילה.

מה שנוהגים שלא ללמד בניתל, שמעתי מאדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מתמידים אלו ששמונה השעות הללו [שלא לומדים] נוגע' להם בנפש - אינני מחבב.

והוא רק עד חצות לילה.

יום
רביעי

שבת

יח טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שביעי עם פירש"י.

תהלים: פח"פט.

תניא: פרק יא. וזה לעומת . . . שריא.

גם העולה לתורה אומר חזק חזק ונתחזק

באמירת ויהי נעם במוצאי שבת קדש כופלים פסוק ארך ימים גו', אבל לא בתפלת שחרית.

בהיות הצ"צ ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תירגם לו מורו – ע"פ פי' בעה"ט – יעקב אבינו האט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאָהרען אין מצרים. כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחר אבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ.

ויענהו אדמוה"ז: כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש – מובא ברש"י – א"ר נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, אז מען לערענט תורה ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטען ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט.

בהיות ה"צמח צדק" ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תרגם לו מורו – על פי פרוש בעל-הטורים – יעקב אבינו חי את שבע עשרה השנים הטובות ביותר במצרים. כשבא הביתה מה"חדר", שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחר האבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ?

ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא במדרש – מובא ברש"י – אמר רבי נחמיה, להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. "להורות לפניו גשנה", כאשר לומדים תורה "להורות לפניו", אזי "גשנה", נגשים' ומתקרבם לקדוש ברוך הוא, באופן שגם במצרים היה "ויחי" בחיות.

יום
חמישי

יום ראשון

יט טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: צ"צו.

תניא: פרק יב. והבינוני . . . 32 כל ימיו.

ביי חסידי חב"ד איז מקובל מדור דור, דעם אלטען רבי'ס א תקנה, אז אלע טאג זאל מען לערנען א פרשה חומש מיט פירש"י פון דער וואך סדרה. אזוי האבען זיך אויך נוהג געווען די רביים נשיאי חסידי חב"ד.

אצל חסידי חב"ד מקבלת מדור דור תקנתו של אדמו"ר הזקן, שכל יום ילמדו פרשה חמש עם פרוש רש"י מפרשת השבוע. כך גם נהגו האדמו"רים נשיאי חסידי חב"ד.

יום
שישי

יום שני

כ טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שני עם פירש"י.

תהלים: צז"קג.

תניא: אך מהות . . . 32 ותענוגיו.

דער מיטעלער רבי האט געענטפרעט איינעם אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט דעם אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאס צוויי נפש האלקית אויף איין נפש הטבעית.

אָדמו"ר האַמפּעצי ענה לאַחד ב'יחידות': כאַשר אַחד משוחח עם זולתו בעניני עבודת ה', ולומדים יחד - הרי זה שתי נפש האלקית נגד נפש הטבעית אחת.

שבת קודש יום שלישי כא טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תנאי: רק מפני . . . יז התורה כנ"ל.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פגע בנושא דליים מלאים מים. ויאמר:) אז מ'באגעגענט וואסער זאגט דער בעש"ט: אז מ'באגעגענט וואסער זאל מען זאגען, אז דער בעל שם זאגט, אַז דאָס איז א סימן ברכה.

(פְּבוֹד קִדְשַׁת אֲדוֹמו"ר שְׁלִיט"א [=אֲדוֹמו"ר מְהוֹרִי"צ נִשְׁמַתוֹ-עַד]ן פֶּגֶשׁ נוֹשֵׂא דְלִיִּים מְלֵאִים מִיֵּם. וַיֹּאמֶר:) כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים מִיֵּם אֹמֵר הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב: כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים מִיֵּם שִׂיאֲמָרוֹ שֶׁהַבַּעַל-שֵׁם אֹמֵר שִׁזְהוּ סִימָן בְּרָכָה.

המשך ביאור למס' מגילה ליום רביעי עמ' ב

הַקִּדּוּשׁ בִּירוֹךְ הוּא בְּמִפְלֶתָן שֶׁל רְשָׁעִים, וְהָא בְּתִיב כְּשֶׁהַאֲבִיד ה' אֶת הָעֲמוּנִים, וְהַמֶּלֶךְ יְהוֹשֻׁפֵּט הַעַמִּיד מִשְׁוֹרְרִים וְאִמְרוּ הֵלֵל לַה' וְהַיְי כֹּא) 'בְּצֵאתָ לִפְנֵי הַחֲלוּץ ו-לִפְנֵי הַמְּזוּיָנִים בְּכָל מַלְחָמָה, וְאִמְרוּ הוֹדוּ לַה' בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כַּפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר 'בִּי טוֹב' בְּהוֹדָאָה זֶה כִּמוֹ שֶׁאִמְרָה דֹּרֵד בְּתוֹחִילִים (קא א) 'הוֹדוּ לַה' בִּי טוֹב, לִפְנֵי שְׁאֵין תְּקַדּוּשׁ בִּירוֹךְ הוּא שְׁמַח בְּמִפְלֶתָן שֶׁל רְשָׁעִים, וְכִיּוֹן שִׁמְתוּ שֵׁם הַרְשָׁעִים, לֹא נֶאֱמַר 'בִּי טוֹב'. וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לַעֲנִין קְרִיעַת יָם סוּף, מֵאִי דְבְּתִיב (שְׁמוֹת יד ב) 'וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלַּיְלָה' - מִדּוּעַ נִקַּט לִשׁוֹן 'זֶה אֶל זֶה', מִשּׁוֹם שֶׁבָּקִשׁוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׂרָה לִזְמַר שִׁירָה לִפְנֵי ה', וְאָמַר תְּקַדּוּשׁ בִּירוֹךְ הוּא, הָרִי הַמַּצְרִים שֶׁהֵם מַעֲשֵׂה יְדֵי מוֹכַעֲנִין בָּנִים, וְהִיאךְ אָתָּם אֹמְרִים שִׁירָה. וְהִינּוּ שְׁלֹא קָרְבוּ הַמַּלְאכִּים זֶה אֶל זֶה לִזְמַר שִׁירָה בְּאוֹתוֹ לֵילָה, הָרִי שְׁאֵין ה' שִׁמַּח בְּמִפְלַת רְשָׁעִים, וְאִיךְ כְּתוּב 'יֵשִׁישׁ לְהִרְעֵ אֶתְכֶּם'. אֲלֵא אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, לְעוֹלָם הוּא ו-הַקְּבִי'וֹ אֵינִי שֵׁשׁ בְּמִפְלַת רְשָׁעִים, אֲבָל אַחֲרֵיהֶם - אֶת הָאוֹיְבִים הַבָּאִים לֵאבֹדָם, הוּא מוֹשִׁישׁ שִׁיבּוֹא לְהַרְגֵם בְּשִׁמְחָה. וְדִיקָא נִמִּי כְּפִירוּשׁ זֶה מִהַפְסוּק, דְּבְּתִיב 'בֵּן יֵשִׁישׁ' שִׁמְשֻׁמַּע שִׁמְשֻׁמַּח אַחֲרֵיהֶם, וְלֹא בְּתִיב 'יֵשׁוּשׁ' שִׁישְׁמַח בְּעַצְמוֹ. מִסִּימַת הַגִּמְרָא: שְׁמַע מִיָּנָה שְׁכוּנוֹת הַפְּסוּק שְׁהוּא מוֹשִׁישׁ אַחֲרֵיהֶם. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי דִּרְשׁ פְּסוּק זֶה לַעֲנִין פּוֹרִים, מִשּׁוֹם שֶׁשְּׁנֹגְדֵי הַשְּׁמִידִים אֶת יִשְׂרָאֵל, הָיוּ אוֹיְבֵיהֶם שִׁמְחִים עַל מִפְּלֹתָם. רַבִּי אָבָא בֶּר כְּהֵנָּה פֶּתַח לַה פִּתְחָא לַהִיא פִּרְשָׁתָא מְהֵבָא, נֶאֱמַר (קִהְלַת ב כו) 'כִּי לֵאדָם שְׁטוֹב לִפְנֵי נֶתַן חֲכָמָה וְדַעַת וְשִׁמְחָה וְלַחוּטָא נֶתַן עֲנִין לְאֶסּוּף וְלִכְנוּס לְתַת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, וְדִרְשׁ, 'לֵאדָם שְׁטוֹב לִפְנֵי נֶתַן חֲכָמָה וְדַעַת וְשִׁמְחָה' זֶה מְרִדְכִי הַצְדִּיק, שֶׁהִיא חֲכָם גָּדוֹל, וְעַל יְדֵי נִתְקִימָה הַשְּׁמִיחָה לְכָלל יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הִישְׁרֵעָה. 'לַחוּטָא נֶתַן עֲנִין לְאֶסּוּף וְלִכְנוּס' זֶה הָמָן, שֶׁאִסָּף הוּן רַב. וְכַל עוֹשֵׁר הִיא כְּדִי לְתַת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים' שְׁוֹה מְרִדְכִי אֶתְכֶּם. דְּבְּתִיב אַחֵר שֶׁנֶּהְרָה הַמֶּן (אֶסְתֵּר ח א) 'וְתִשָּׁם אֶסְתֵּר אֶת מְרִדְכִי עַל בֵּית הָמָן'. רַבָּה בֶּר עוֹפָרִן פֶּתַח לַה פִּתְחָא לַהִיא פִּרְשָׁתָא מְהֵבָא, נֶאֱמַר (ירמיה מט לח) 'שְׁמִי מְהִי בְּעֵלָם וְהַאֲבִדְתִּי מִשָּׁם מִלֵּךְ וְשָׂרִים'. וְדִרְשׁ, 'מִלֵּךְ' זֶה וְשִׁתִּי שֶׁהִיָּתָה מַלְכָּה בַת בַּלְשָׁצַר הַמֶּלֶךְ, 'וְשָׂרִים' זֶה הָמָן וְעִשְׂרֵת בָּנָיו שֶׁהָיוּ שָׂרִים בְּמַלְכוּת אַחֲשׁוּרִשׁ. רַב דִּימִי בֶּר יִצְחָק פֶּתַח לַה פִּתְחָא לַהִיא פִּרְשָׁתָא מְהֵבָא,

אם כן יש לתמונה, אֲרוֹן נוֹפִיָּה הִיבָא הֵנָּה קֵאִי - הִיכֵן הוּא עֵמֶד, הָרִי כֹל קוֹדֵשׁ הַקִּדְשִׁים הִיָּה עֲשָׂרִים עַל עֲשָׂרִים אַמָּה, וְכֵן הַחֲלָל שִׁמְחָאֲרוֹן וְלִכְתִּילִים גַּם הוּא עֲשָׂרִים אַמָּה. אֲלֵא לֹא שְׁמַע מִיָּנָה כְּרַבִּי לִוִּי, שִׁמְקוֹם אֲרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּידָה וְכֵּן הִנֵּה עוֹמֵד. הַגִּמְרָא מְבִיאָה פְּתִיחַת הַדְּרָשׁוֹת שֶׁל אִמְרוּאִים שֶׁדִּרְשׁוּ בַּעֲנִין הַמְּגִילָה: רַבִּי יוֹחָנָן פֶּתַח לַה פִּתְחָא לַהִיא פִּרְשָׁתָא מְהֵבָא - כְּשֶׁדִּרְשׁ מַעֲנִין הַמְּגִילָה הַתְּחִיל לְדִרְשׁ מִפְּסוּק זֶה (שְׁעִיָּה יד כב), שֶׁנֶּאֱמַר לִגְבִּי הַפּוֹרְעָנוֹת שִׁיבִיא ה' עַל בָּבֶל, 'וְקָמְתִי עֲלֵיהֶם וְגו' וְהִכְרַתִּי לְכָבֶל שֵׁם וְשָׂאֵר וְנִין וְנָכְד נֶאֱמַר ה', וְדִרְשׁ, 'שֵׁם' זֶה הַתְּכַב - שִׁיבְטֵל כְּתָבָם וְיִשְׁתַּמְשׁוּ בְּשֵׁל אֹמָה אַחֲרָת. 'שָׂאֵר' זֶה לִשׁוֹן - שֶׁתִּבְטֵל שִׁפְתָם. 'נִין' זֶה מְלָכוֹת - שֶׁתִּבְטֵל מַלְכוּתָם. 'וְנָכְד' זֶה וְשִׁתִּי נִכְדַּת נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל שֶׁנֶּעֱשָׂה בְּמִיתָה. רַבִּי שְׁמִיָּאל בֶּר נַחֲמָנִי כְּשֶׁדִּרְשׁ מַעֲנִין פּוֹרִים, הוּחַ פֶּתַח לַה פִּתְחָא לַהִיא פִּרְשָׁתָא מְהֵבָא (שֵׁם נח יג), 'פֶּתַח הַנֶּעֱצוּץ יַעֲלֶה בְּרוּשׁ וְתַחַת הַכֶּרֶפֶד יַעֲלֶה הָרֵם וְהָיָה לַה' לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכְרַת, וְדִרְשׁ, 'פֶּתַח הַנֶּעֱצוּץ' הִינּוּ תַחַת הָמָן הַרְשָׁע שֶׁעָשָׂה עֲצָמוֹ עֲבוּדָה זֶה שֶׁנִּקְרָאת נַעֲצוּץ, כְּדְּבְתִיב (שֵׁם יז ט) 'וְכָבֵל הַנֶּעֱצוּצִים וְכָבֵל הַנֶּחֱלָלִים, שִׁפִּירוּשׁוֹ עֲבוּדָה זֶה. 'יַעֲלֶה בְּרוּשׁ' זֶה מְרִדְכִי, שֶׁנִּקְרָא רֹאשׁ לְכָל הַבְּשָׂמִים, שְׁנֶאֱמַר (שְׁמוֹת ל כג) 'וְאֵתָה קַח לָךְ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מֶרְדּוּ, וּמִתְּרַנְמִינִן 'מֶרִי דְבִי', שֶׁמֶרְמֵנו לְמִרְדְּכִי שְׁהוּא רֹאשׁ לְבִשְׁמִים. וְהִינּוּ שֶׁהָמָן יֵרֵד מִגְּדוּלָתוֹ, וְתַחֲנוּי יַעֲלֶה מִרְדְּכִי. 'תַּחַת הַכֶּרֶפֶד' הִינּוּ תַחַת וְשִׁתִּי הַרְשָׁעָה שֶׁהִיא בַת בְּנֵי שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע שֶׁנִּקְרָא 'סִרְפֵּד' עַל שֵׁם שֶׁשִּׁרְף רִפְדֵיָת בֵּית ה', שֶׁשֵׁם הוּא מְקוֹם הַשְּׁכִינָה, עַל שֵׁם הַכְּפּוֹרֶת שֶׁהִיָּתָה מִשְׁכָּב וּמִשְׁכָּן לְשִׁכְנָה. דְּבְּתִיב עַל הַכְּפּוֹרֶת (שְׁחֵד יג א) 'רִפְדֵּיתוּ וְהָב'. 'יַעֲלֶה הָרֵם' זֶה אֶסְתֵּר הַצְדִּיקָת שֶׁנִּקְרָאת הַרְשָׁע, שְׁנֶאֱמַר (אֶסְתֵּר ב ז) 'וְהָיָה אִמְּן אֶת הַרְשָׁע הִיא אֶסְתֵּר'. וְהִינּוּ שֶׁוֹשֵׁתִי תִרְדּ מִגְּדוּלָתָהּ, וְתַחֲנוּתָהּ תַעֲלֶה אֶתְכֶּם. 'וְהָיָה לַה' לְשֵׁם' זֶה מְרִדְכִי מְגִילָה, שֶׁעַל יְדֵי קְרִיאַת הַמְּגִילָה מִתְּגַדֵּל שְׁמוֹ. 'לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכְרַת' אֵלּוּ יְמֵי פּוֹרִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (שֵׁם ט כח) 'וְזָכְרָם לֹא יִסּוּף מִזְרָעָם'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי פֶּתַח לַה פִּתְחָא לַהִיא פִּרְשָׁתָא מְהֵבָא, נֶאֱמַר בְּתוֹכָהּ בְּפִרְשַׁת כִּי תְּבוּאָה (דְּבָרִים כח א) 'וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שֵׁשׁ ה' עֲלֵיכֶם לְהִשִּׁיב אֶתְכֶּם בֵּן יֵשִׁישׁ לְהִרְעֵ אֶתְכֶּם. וְקִשְׁוֹ, וְיָמִי תִדִּי - וְכִי שִׁמַּח

איזה מלך מביא קרבן על שבועת העדות? יום ראשון ט"ו טבת ה'תשפ"ב

"שום תשים עליך מלך", מכל-מקום, העדות מתקבלת ומחייבים על פיה. וכיון שאילו המלך היה מעיד היתה עדותו מחייבת ממון, הרי הוא חייב בקרבן שבועת העדות. אמנם, הלכה זו אמורה במלכי בית דוד, וזהו שכתב הרמב"ם כאן שמביא קרבן על שבועת העדות, אבל על מלכי ישראל גזרו חכמים שלא לתקבל עדותם (סנהדרין יט, ב) ועשאו כפסולי עדות וגם בדיעבד אין עדותם מתקבלת, ודברי הרמב"ם בהל' שבועות (שם) שאם "כפרו ונשבעו פטורין משבועת העדות" אמורים במלכי ישראל, כי גם אם היו מעידים "לא היו מחייבין בעדותן ממון".

ועוד אפשר לבאר (דבר אברהם שם):

אף אם נאמר שהיות ואין חובה על המלך להעיד פטור הוא גם מקרבן שבועת העדות, הרי זהו רק בעדות על בני ארצו, כגון מלך יהודה על אנשי ארץ יהודה, כי עליהם צריכה להיות אימתו, אבל בני ישראל שיש להם מלך אחר, אינם חייבים להיות באימת מלך יהודה. ואם השביעו מלך יהודה בבית-דין של ישראל, הרי הוא חייב להעיד ולכן עליו להביא קרבן שבועת העדות.

הלכות שגגות פרק י, הלכה ז: הַמֶּלֶךְ וְכֹהֵן מְשִׁיחַ – מְבִיאִין קָרְבָּן עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת.

הרמב"ם פוסק שאם השביעו את המלך להעיד עדות על אדם ונשבע שאינו יודע לו עדות, חייב להביא קרבן. אך הראב"ד השיג עליו: "אין המלך חייב בשמיעת קול" (היינו, שבועת העדות שעליה נאמר "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה"). וכתב ה'כסף משנה' שכדברי הראב"ד שנינו (הוריות ח, ב): "המלך לא מעיד ולא מעידין אותו" שנאמר 'שום תשים עליך מלך' – שתהא אימתו עליך, ופירש רש"י (שבועות לא, א): "בזיון הוא למלך לעמוד ולהעיד בפני בית-דין, ואם אינו יכול להעיד אינו מביא קרבן".

והוסיף ה'תוספות יום הכפורים' (לר"מ חגיו, יומא עד, א): הרי הרמב"ם עצמו (הל' שבועות פ"ה ה"א) כתב שהמלך אינו רשאי להעיד, ואם "כפרו ונשבעו פטורין משבועת העדות, שאילו הודו והעידו לא היו מחייבין בעדותן ממון" ואין כתב כאן שהמלך מביא קרבן על שבועת העדות?

ומבאר ה'דבר אברהם' (ח"ב סי' לב סקט"ז):

המלך אכן פטור מהגדת עדות, אבל אם מחל על כבודו והעיד, אף שאין כבודו מחול והדיינים עברו על ה'עשה'

שבט קרוי 'קהל' יום שני ט"ז טבת ה'תשפ"ב

בטומאה (פסחים פ, א).

אך הרמב"ם סובר שרק כאשר רוב הקהל (או מחצית הקהל) היו טמאים עושים את הפסח בטומאה, ולא הביא להלכה שגם שבט אחד שנטמא עושה את הפסח בטומאה, ולפי דבריו כאן ש"כל שבט ושבט קרוי קהל", מדוע לא יקריבו בטומאה (מג"א)?

ותירץ:

בפר העלם דבר של ציבור נאמר בתורה במפורש "והקריב הקהל", ושבט אחד אקרי קהל, ולכן צריך כל שבט להביא חטאת, אבל בפסח שלא נאמר 'קהל', והדבר נלמד רק מדיוק בפסוק "שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם – יחידים נדחים ואין הצבור נדחה" (הל' ק"פ שם), יש לומר כי "התורה לא מיעטה אלא דוקא כל או רוב ישראל, אבל שבט אחד – אף על גב דמקרי קהל גם כן – מכל-מקום אפשר דלפעמים גם כן הוא בכלל איש, ולא נתמעט" (מחצית השקל על המג"א שם).

הלכות שגגות פרק יב, הלכה א: וְאִם בְּשָׂאָר הַמִּצְוֹת

שִׁנְּנוּ, מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים חֲמֵאוֹת... וְכָל פֶּה מִן נִקְרָא פֶּה הָעֵלֶם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר, שְׁנֵימָר: "וְהִקְרִיבוּ קִהְלָה" – כָּל קִהְלָה וְקִהְלָה, וְכָל שִׁבְט וְשִׁבְט קָרוי "קִהְלָה".

שגו בית דין בהוראה ועשה הקהל כהוראתם, מביא הקהל חטאת. ונחלקו בדבר בגמרא (הוריות ד, ב). לדעה אחת, כל שבט נקרא קהל וצריך להביא קרבן 'פר העלם דבר של צבור', ולדעה שניה "שבט אחד לא אקרי קהל" ודי בקרבן אחד עבור כל השבטים. ופסק הרמב"ם, "מביאין שנים עשר פרים", כי "כל שבט ושבט קרוי קהל".

והקשה ה'מגן אברהם' (אור"ח סי' ריח סק"ג):

בהלכות קרבן פסח, פסק הרמב"ם (פ"ז ה"א), "יחידים נדחים ואין הציבור נדחה". כלומר, יחיד שהיה טמא מת בזמן קרבן הפסח נדחה לפסח שני, אך אם רוב הקהל נטמאו מקריבים את הפסח בטומאה. וכאשר רק שבט אחד נטמא ושאר השבטים טהורים, לפי הדעה ש"שבט אחד אקרי קהל", אין אנשי השבט נדחים לפסח שני אלא עושים את הפסח

הגר כברייה חדשה יום שלישי י"ז טבת ה'תשפ"ב

מטמאת משום שזוב זה בא כתוצאה מראיית הקרי, וזוב שבא כתוצאה מגורם אחר, אינו מטמא (כמבואר לעיל בהל' ב). אך אם ראה קרי כשהיה גוי ולאחר מכן התגייר וראה זיבה, הרי הוא נטמא טומאת זיבה, ובטעם הדבר כתב

הלכות מחוסרי כפרה פרק ב, הלכות ג"ד: הַרְוָאָה קָרִי – אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּזֹב מֵעַת לָעַת, שְׂרָאָה זֶה שֶׁל זֹב מִחֲמַת שִׁכְבַּת יָרֵעַ הִיא... גֹּי שְׂרָאָה קָרִי, וְנִתְגַּיֵּר – מְטַמֵּא בְּזִיבָה מִיָּד. לפי דברי הרמב"ם, ראיית זוב הבאה לאחר קרי, אינה

בגויותו לא תגרום לזיבה לאחר שהתגייר.
אך מדברי הרמב"ם מבואר שאפילו בעניין זה נאמר הכלל "גר שנתגייר כקטן שנולד" ויש ללמוד מדבריו שהגירות פועלת שינוי בטבע האדם והוא כמציאות חדשה, ולכן ראיית הקרי בגויותו אינה הגורם לראיית הזיבה לאחר שנתגייר ולכן הזיבה מטמאת (ראה שו"ת שרגא המאיר ה, צ, שאילת שאול א י"ד לו).
ויש שלמדו מכאן לגבי גירות שהיתה לה ווסת קבועה לפני שהתגיירה שלדעת התוספות דינה כאשה שיש לה ווסת קבוע ואין אומרים בזה "גר שנתגייר כקטן שנולד" כי מדובר בעניין שבטבע הגוף, אולם לדעת הרמב"ם אין מתחשבים בקביעות הווסת שלפני הגירות, כי ברגע הגירות היא נחשבת כברייה חדשה ודינה כאשה שלא קבעה ווסת (שאילת שאול שם).

הרמב"ם בפירוש המשניות (זבים פ"ב מ"ג) כי "גר שנתגייר כקטן שנולד, ואין משגיחים לדבר מענייני הקודמים", ולכן זיבה זו אינה נחשבת כבאה מחמת הקרי שראה קודם והיא מטמאת.

אולם התוספות (גזיר טו, א) שללו הסבר זה וכתבו שאם זיבה שלאחר קרי אינה מטמאת משום שבאה מחמת ראיית הקרי, אין טעם לחלק בין אם ראה את הקרי ביהדותו או בגויותו שהרי סוף סוף הזיבה הגיע כתוצאה מהקרי, ואין שייך לומר בזה "גר שנתגייר כקטן שנולד", כי אע"פ שמבחינה הלכתית הוא נחשב כברייה חדשה (ולכן מותר בקרובותיו, שכן השייכות ביניהם נותקה על ידי הגירות) אולם כאן מדובר בעניין מציאותי, שראיית הקרי עלולה לגרום לזיבה, ואין סברא לומר שראיית הקרי

מצורע חסר בוהן יכול להיטהר? יום רביעי י"ח טבת ה'תשפ"ב

גם במצורע: אם היו לו בהונות בעת שנצטרע ואחר כך נקטעו, אינו יכול להיטהר, ואם היו חסרים מתחילה יש לו טהרה.

ולפי זה הקשה ה'תוספות יום טוב' (נגעים שם): כאן כתב הרמב"ם שמצורע מחוסר בוהן אין לו טהרה עולמית ולא חילק בין נקטע הבהן לאחר שנצטרע או שהיה חסר קודם לכן, ואילו בהלכות סנהדרין (פי"ד ה"ח) פסק שרק "אם נקטע יד העדים אחר העדתם פטור ממיתה, אבל אם היו גידמים מתחילה, יהרג בידי אחרים"!

ומבאר ה'משנה אחרונה' (נגעים שם):

לדעת הרמב"ם יש לחלק בין העדים למצורע: ביד העדים' הדין צריך להתקיים כמו שכתוב, אך בגידם מתחילה יש לומר שזו היד' שלו שהרי מצינו בתורה יד' אף שאינה יד' כפשוטו (לדוגמא: "וירא ישראל את היד הגדולה", "ויקח את ארצו מידו") וגם יד' העדים' אינו כפשוטו אלא שהריגת העדים באה מכח עדותם, אבל במצורע 'בהן ידו' ו'בהן רגלו' הוא כפשוטו ובין אם נקטע ובין שהיה חסר מתחילה לא מתקיים הכתוב בתורה. ולכן במצורע סתם הרמב"ם וכתב "אין לו בוהן יד..." אין לו טהרה" כי אף אם היה חסר מתחילה אי אפשר לטהרו.

הלכות מחוסרי כפרה פרק ה, הלכה א: אין לו בָּהֶן יָד וְיָמֵינָה, אוּ בָּהֶן רֶגֶל וְיָמֵינָה... אין לו טְהָרָה עוֹלָמִית.

ביום השמיני לטהרתו, מביא המצורע קרבן אשם והכהן נותן מדם האשם על בוהן ידו הימנית של המצורע ועל בוהן רגלו הימנית (ויקרא יד, יד). ואם אין לו בוהן יד או בוהן רגל, לדעת חכמים (נגעים פי"ד מ"ט) אי אפשר לטהרו. ומבואר הטעם בגמרא (סנהדרין מה, ב) משום ש'קרא כדכתיב', היינו קיום המצוה צריך להיות עם כל הפרטים האמורים בה, ואחד הפרטים לטהרת המצורע הוא נתינת הדם על הבהונות. וכיון שאי אפשר לקיימו, אינו יכול להיטהר.

וכתבו התוספות (שם ד"ה אין. וכ"כ הרע"ב נגעים שם) כי זהו רק אם נקטעו הבהונות לאחר שנטמא, אבל אם היו חסרים לפני שנצטרע – אין זה מעכב ויש לו טהרה, כי הגמרא (שם) מדמה את המצורע לחייב מיתת בית דין שאם נקטעה יד העדים לפני ביצוע הדין, נפטר ממיתה שנאמר "יד העדים תהיה בו בראשונה", והרי 'קרא כדכתיב' ואם נקטעה היד, אין הדין יכול להתקיים. וזהו דוקא אם נקטעה היד לאחר שהעידו, כי יד העדים... משמעו היד' שהיתה לעדים בשעת העדות היא 'תהיה בו בראשונה להמיתו', אבל אם היו גידמים מתחילה, חייבים להמיתו כי זו אותה יד' שהיתה להם מתחילה. וכך

מתי אומרים 'תפוס לשון ראשון'? יום חמישי י"ט טבת ה'תשפ"ב

במעשרות כתב הרמב"ם (הל' מעשר פ"ז ה"א): "היו לפניו שתי כלכלות (סלים) של טבל... אמר 'מעשרות זו בזו וזו בזה' (הפרשת המעשרות של כלכלה אחת היא מהשניה, ושל השניה היא מהראשונה) – הראשונה מעושרת שהרי קבע מעשרותיה בשנייה, ואין השנייה מעושרת שאין מפרישין מעשר מן הראשונה שכבר נפטרה על השנייה שעדיין היא חייבת במעשר".

ופירש הר"ש שהלכה זו היא לדעת רבי מאיר הסובר 'תפוס לשון ראשון', ולכן באמירה הראשונה (זו בזו) הכלכלה הראשונה מעושרת והאמירה השנייה (זו בזו) לא יכולה לחול כי אין מפרישים מן הפטור על החייב. והרי זו סתירה לדעת הרמב"ם כאן, שאין אומרים 'תפוס לשון ראשון' אלא גם

הלכות תמורה פרק ב, הלכה ד: אָמַר: הָרִי זוּ תְּמוּנַת עוֹלָה וְתְּמוּנַת שְׁלָמִים – אִם לָקַח נִתְּכֶנָּה מִתְּחִלָּה, דִּבְרִי קַמִּי. האומר על בהמת חולין (ולפניו גם בהמת עולה ובהמת שלמים) 'הרי זו תמורת עולה ותמורת שלמים' – לדעת רבי מאיר הרי זו תמורת עולה בלבד כי 'תפוס לשון ראשון' וכיון שחלה על הבהמה קדושת עולה, שוב לא יכולה לחול עליה קדושת שלמים. ולדעת רבי יוסי, אם נתכוון בשעת אמירתו שתהיה תמורת עולה יחד עם תמורת שלמים – דבריו קיימים (תמורה כה, ב). ופסק הרמב"ם כרבי יוסי, ולכן "תמכר ויביא בחצי דמיה תמורת עולה ובחצי דמיה תמורת שלמים".

והקשה ה'תוספות יום טוב' (דמאי פ"ז מ"ז):

האמירה 'תמורת עולה' וגם האמירה 'תמורת שלמים' חלות! ומבאר הצ"ח (פסחים ס, א):
במעשרות, האמירה 'זו בזו' סותרת לאמירה 'זו בזו' כי באמירה הראשונה תיקן את הכלכלה הראשונה ואי אפשר להפריש ממנה על החייב ואם כן האמירה השניה אינה יכולה

לחול, ובזה סובר הרמב"ם 'תפוס לשון ראשון'. מה שאין כן בתמורה, האמירה 'תמורת עולה' אינה סותרת לאמירה 'תמורת שלמים' ושתי האמירות יכולות לחול יחד, ולכן במכירתה (לאחר שיפול בה מום) "יביא בחצי דמיה תמורת עולה ובחצי דמיה תמורת שלמים".

עצות מרחוק

יום שישי כ' טבת ה'תשפ"ב

הלכות תמורה פרק ד, הלכה יג: רב דיני התורה, אינם אלא עצות מרחוק מגדול העצה, לתקן הרעות ולגשר כל הפגמים.

המילים 'עצות מרחוק מגדול העצה' הן שילוב של שני פסוקים: 'גדול העצה ורב העלילה' (ירמיה לב, א); 'אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק...' (ישעיה כה, א). והרמב"ם בחר בלשונות אלו לא רק ליופי המליצה, אלא כדי להוסיף עומק בהבנת טעמי הלכה זו:

על כך שהתורה אסרה להמיר בהמת קדשים בבהמה אחרת, אפילו אם היא טובה ממנה, כותב הרמב"ם, 'ירדה תורה לסוף מחשבתו של אדם ויצרו הרע' שמטבעו נוטה לחוס על ממונו, ויתכן שיתחרט על שהקדיש את הבהמה וירצה להחליפה בפחותה ממנה ויבוא להחליף טוב ברע ויאמר שהחליף רע בטוב.

והרמב"ם מדמה זאת לאדם הפודה בית שהקדיש, שעליו להוסיף חומש על שווי, כדי לשלול את החשש שיפדהו בפחות משווי.

אמנם, מצד השכל הפשוט יש מקום לטעון כי לאחר שהתגבר על יצרו וטבעו להרבות את ממונו ובחר להקדיש מממונו לשמים, אין לחשוש שיחזור בו מן הקצה אל הקצה עד שישקר ויחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא, ולכן כותב הרמב"ם שטעמים אלו הם 'עצות מרחוק מגדול העצה'. רק הקב"ה שברא את האדם ותכונות נפשו, מכיר את טבעו לתכליתו ויודע שהרצון להרבות את ממונו גדול עד כדי כך שיוכל להתהפך מן הקצה אל הקצה ולשקר כדי להחזיר לעצמו את ממונו.

ושתי הלשונות הם כנגד טעמי שני הדינים: הטעם של חומש הוא 'מגדול העצה', ואילו דין תמורה קשה יותר להבנה בשכל, כי בו חוששים שינהג הפוך לגמרי מהנהגתו הקודמת עד שיחליף היפה ברע, ועוד ישקר ויאמר ש'טוב הוא', ולשם כך יש צורך ב'עצות מרחוק', מהקב"ה המרוחק והנעלה לאין ערוך משכל האדם, שירד לעומק תכונות נפשו וקבע שיש לחשוש אפילו לכך.

(לקוטי שיחות לב, עמ' 175 ואילך)

כוחה של דביקות

שבת קודש כ"א טבת ה'תשפ"ב

הלכות טומאת מת פרק ה, הלכה ב: אדם שנמא במת, וכלים שיגע בהם אדם זה – טמאים טמאת שבעה... אבל אדם שיגע באדם שנמא במת – בין שנגע בו אחר שפרש מממלאו, בין שנגע בו בשואו עדין נוגע במת – הרי זה השני טמא טמאת ערב.

בתורת החסידות מוסבר ש'הארה' אין בה מעצם הדבר, וזאת, למרות ש'הארה' נובעת מן 'העצם'.

דוגמה לדבר: עצם החיים. העובדה שהאדם חי כשלעצמה היא ה'עצם', ומכלול החיים על מרכיביו והסתעפויותיו הם שתי נקודות נפרדות. לכן, החיות של מכלול האברים ('התפשטות החיות') שונה מאדם לאדם. ויש אדם שבאברים מסוימים אין לו חיות, אבל בעצם החיים כולם שווים. הוי אומר, החיים הם עצם הנקודה, ואף שהפרטים וההתפשטות נובעים מהנקודה אין הם יוצרים את החיים.

לאורך גיסא, העובדה שההארה מסוגלת להמשיך את העצם, נובעת מכך שעל ידי הדביקות של ההארה בעצם, נמשך בה כוח העצם.

השתקפות של רעיון זה, מוצאים אנו בהלכות טומאה. ראשית, בכך שיש בטומאה דרגות שונות (אבי אבות, אב, ראשון וכו'). כלומר, הטומאה מייצרת טומאה פחותה ממנה

אצל מי שנגע בה, כי הטמא אינו נטמא מצד עצמו אלא מצד התפשטות הטומאה וההתפשטות הטומאה אין כוחה כעצם הטומאה. וכך באה לביטוי החולשה של ה'התפשטות' שככל שהיא מתפשטת, כוחה פוחת.

ובהלכה זו משתקפים הן החולשה שב'התפשטות' (מצד עצמה), והן הכוח שה'התפשטות' יכולה לינוק מדביקותה בעצם:

מן התורה, הנוגע במת טמא טומאת שבעה. ואם האדם שנגע במת נגע באדם שני, השני טמא טומאת ערב בלבד. אבל מדברי סופרים חילקו, אם הראשון נגע בשני בעוד הוא, הראשון, נוגע במת, גם השני טמא טומאת שבעה.

כאן משתקף ההבדל בין 'התפשטות' כשלעצמה להתפשטות במצב של דביקות בעצם: אם הראשון אינו נוגע במת, כלומר אם 'ההתפשטות' אינה דבוקה בעצם, אין בה מן העצם והטומאה שהיא גורמת הינה חלשה, אבל אם הראשון נוגע במת, כלומר שההתפשטות דבוקה בעצם, יש בכוחו להעביר הלאה את עצם הטומאה וגם השני טמא טומאת שבעה כאילו נגע במת עצמו.

(ספר הראמורים תרס"ו עמ' קנח, שערי עינים בד"ח, עמ' רנח)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ט"ו כ"א טבת ה'תשפ"ב

יום ראשון ט"ו טבת ה'תשפ"ב

הלכות שגגות

פרק תשיעי

1) יבאר שעל חמש עבירות מביאין קרבן אשם ודאי, ואם אמרו לו שניים: בעלת שפחה חרופה והוא אומר לא בעלתי.

- 1 א. על חמש עבירות מביא קרבן אשם. והוא הנקרא
- 2 אשם ודאי, שהרי אינו בא משום ספק.² ואלו הן:
- 3 על שפחה חרופה,³ ועל הגזל, ועל המעילה, ועל
- 4 טמאת נזיר,⁴ ועל הצרעת פשיטה ממנה.⁵ על
- 5 שפחה חרופה נציץ? הבא על שפחה חרופה,⁶ בין
- 6 בזדון בין בשגגה - מביא אשם.⁷ והוא שתהיה⁸
- 7 גדולה⁹ ומזידה¹⁰ ובצרונה¹¹, ותהיה בעולה¹²
- 8 כדרכה¹³, ובגמר ביאה¹⁴, כדי שתלקה¹⁵; שנאמר:
- 9 בקרת תהיה והביא את אשמו - היא לוקה¹⁶ והוא
- 10 מביא קרבן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הבא על שפחה חרופה, בין בזדון בין בשגגה, מביא אשם גזילות ומתכפר לו על הכל על הזדונות ועל השגגות."

וממשיך "כל מי שיש בידו משה פרוטה ומעלה ממון ישראל... הרי זה מביא אשם על חטאו", וכן "הנשבע שבועת עדות בין בזדון בין בשגגה" מקריב קרבן עולה ויורד.

וידוע ביאור אדמו"ר הזקן ב'אגרת הקודש' בעניין פרה אדומה הנעשית מחוץ לשלוש מחנות ולא בפנים כקרבן חטאת, כי טהרת פרה אדומה היא משלוש קליפות הטמאות שלמטה מנוגה "... משא"כ קרבנות שעל גבי המזבח מכפרין על השגגות שהן מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה", כי כאשר יהודי עובר עבירה בשוגג אינו נמצא עדיין "בחוף" מקום הקליפות, ולכן יכול להתכפר ע"י קרבן הנעשה בפנים.

וקשה איך יתאים הביאור הנ"ל עם מה שמצינו שיש קרבנות המכפרים הן בשוגג והן במזיד. והנה אדמו"ר המהר"ש כתב בנוגע לאשם גזילות "ובאשם גזילות הקרבן צריך להיות עם התשובה, התשובה עושה ממזיד שוגג, ואז מתכפר הקרבן". ועדיין צריך להבין, אם התשובה עושה כל מזיד לשוגג, היו צריכים כל הקרבנות לכפר על מזיד, שהרי בכל קרבן ישנו התנאי ש"שב מידיעתו" היינו תשובה, והרי כבר נעשה ממזיד שוגג, ומדוע אינו יכול להתכפר על-ידי הקרבן?

(על-פי "זין מלכות" ספר קרבנות סימן י)

(2) כמו אשם תלוי שעיקרו בא על ספק. (3) "שפחה חרופה האמורה בתורה היא שחצייה שפחה וחצייה בת חורין ומקודשת לעבד עברי וכו'". (4) שנטמא במת בין בשוגג בין במזיד. (5) כלומר, הנזיר והמצורע, בנזיר נאמר (במדבר ו, יב) "והזיר לה" את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם וכו'". ובמצורע נאמר (ויקרא יד, י"ב) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכו' ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם". (6) שנאמר (שם יט, כ"א) "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש וכו' והביא את אשמו לה' אל פתח אהל מועד איל אשם". (7) ולמדו כן בגמרא ממה שנאמר (שם, כב) "וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני ה' ונסלח לו מחטאתו אשר חטא" - "לעשות מזיד כשוגג" (רצונו לומר שנסלח לו בקרבן זה באיזה עניין שיהיה). (8) השפחה החרופה. (9) שהיא בת ענשים וחייבת מלקות, אבל קטנה אינה בת עונשין. (10) אבל שוגגת אינה בת חיוב מלקות. וכן הוא בתוספתא "כל עריות שבתורה עושה אונס (כלומר אנס אותה), כרצון, וכו' ישינה כעירה וכו' מה שאין כן בשפחה חרופה" וכן כתבו התוספות (שם יא). שמה שאמרו במשנה "שעשה בה את המזיד כשוגג", אין זה אלא על האיש, אבל השפחה - מזידה, שאם לא כן, שניהם פטורים. (11) ולא אנוסה. (12) שם יא. "אמר רבי יצחק לעולם אינו חייב אלא על שפחה בעולה בלבד, שנאמר (שם): והיא שפחה נחרפת לאיש". היינו נבעלת לאיש, כלומר, נשתנה גופה (שם). (13) שהבעילה שנחרפה לאיש, הייתה כדרכה, דרך אותו מקום, שעל ידי הבעילה נשרו בתוליה ונשתנה גופה [ואף על פי שנבעלה על ידי בעלה, ודינה כבעולה אף על פי שנבעלה שלא כדרכה - "נחרפת לאיש", היינו נשתנה גופה, אינה, אף שיש לה דין בעולה]. (14) כלומר, בעלה גמר בה בעילתו, שהכניס את כל האבר, שאם לא כן, הרי לא נקרעו בתוליה ולא נשתנה גופה. (15) כלומר, בשביל כך צריך שתהיה גדולה ומזידה משום שאז היא מחוייבת מלקות. (16) כי "בקורת" היא לשון של מלקות, שכל הלוקה קוראים עליו פסוקים מן התורה ו"בקורת" מלשון קריאה, וכן בודקים אותו ואומדים כוחותיו כמה מלקות יכול לקבל ו"בקורת" מלשון בקורת וחקירה.

- 11 ב. ומפי השמועה למדו, שבזמן שהיא חייבת
- 12 מלקות¹⁷ - הוא חייב בקרבן, ובזמן שהיא פטורה מן
- 13 המלקות - הוא פטור מן הקרבן¹⁸.

(17) שהיא מזידה, וגדולה. (18) כגון שהיא קטנה או שוגגת או אנוסה. אבל לא נבעלה על ידי בעלה, או נבעלה שלא כדרכה, או על ידי התחלת ביאה בלבד - כל אלה לא נלמדו מפסוק זה, אלא מהמלה "נחרפת", שנשתנה גופה.

- 14 ג. בן תשע שנים ויום אחד¹⁹ שפא על שפחה
- 15 חרופה²⁰ - היא לוקה והוא מביא קרבן²¹. ויראה לי,
- 16 שאינו מביא עד שיגדיל ויהיה בן דעת²².

לחייבו על כל שפחה ושפחה קרבן מיוחד, שנאמר (שם) "והיא שפחה", לחלק על כל שפחה ושפחה.

ו. ³⁵בַּעַל שְׁפָחָהּ וְהַפְּרִישׁ אֶשְׁמוֹ, וְחָזַר וּבִעְלָהּ אַחֵר
שֶׁהַפְּרִישׁ אֶשְׁמוֹ - חַיִּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת;
שֶׁהַפְּרִישָׁה מִחֻלָּקָתָהּ, ³⁶וְנִמְצָא בְּמִי שֶׁהִקְרִיב וְאַחֵר
כִּף בָּעַל. וְכֵן אִם בָּעַל חֲמִשׁ בְּעִילוֹת בְּהֶעֱלֵם אַחַת
בְּשִׁפְחָה אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ עַל אַחַת מֵהֶן ³⁷וְהַפְּרִישׁ
אֶשְׁמוֹ, וְאַחֵר כִּף נֹדַע עַל הַשְּׁנִיָּה - מִפְּרִישׁ אֶשֶׁם
אַחֵר. ³⁸אִךְ עַל פִּי שֶׁבְּהֶעֱלֵם אַחַת הָיוּ כָּלָן, הַזֹּאִיל
וְלֹא נֹדַע לוֹ אֵלָּא אַחֵר שֶׁהַפְּרִישׁ, נִמְצָא כְּבוֹעֵל אַחֵר
שֶׁהַפְּרִישׁ. שְׂדִין הַשּׁוֹגֵג וְהַמְזִיד בְּשִׁפְחָה אַחַד הוּא. ³⁹

(35) כלומר, שפחה חרופה שהבא עליה כמה ביאות אפילו
נודע לו ביניהן אינו חייב אלא אחת. (36) כן אמרו בשבת
שם אפילו למי שסובר שבאשם וודאי אין צורך בידיעה
בתחילה, מודה הוא שהפרשה מחלקת, אם כן הוא הדין
לדידן, שידיעות אינן מחלקות בשפחה - שההפרשות
מחלקות. (37) שאף על פי שלעניין אכילת חלב ידיעה
שלאחר עבירה מחלקת - כאן בשפחה חרופה, שאין הידיעה
מחלקת באמצע, בוודאי שאינה מחלקת לאחר עבירה, אלא
אם כן יש עימה גם הפרשה. (38) [אף על פי שבגמרא
(שבת שם) לא אמרו אלא: "מעשה דלאחר הפרשה לא
קאמינא", כלומר, אם בעל נודע לו והפריש קרבן, ואחר
כך שוב בעל, אבל לא הזכירו דין הפרשה שלאחר המעשים
אם היא מחלקת - למד זאת רבינו ממה שאמרו שם:
"מתקיף לה רב המנונא אלא מעתה בעל וחזר ובעל והפריש
קרבן ואמר המתינו לי עד שאבעול, הכי נמי דאינו חייב
אלא אחת"? - הרי הזכירו "בעל וחזר ובעל" ומזה נראה
שחייב כאן שלושה אשמות: שניים על שתי הבעילות
שקדמו להפרשה ואחד על בעילה שלאחר הפרשה - הרי
מפורש שהפרשה שלאחר המעשים מחלקת]. (39) ולפיכך
אין הידיעות בלבדן מחלקות עד שתהיה איתן גם הפרשה.

ז. ⁴⁰עַל הַגִּזְלוֹ בִּיצֵד? כָּל מִי שֵׁישׁ בִּידוֹ מִשְׁנֵה פְּרוּטָה
וּמִעֲלֵהָ ⁴¹מִמּוֹן יִשְׂרָאֵל, בֵּין שְׁגָלוֹ ⁴²בֵּין שְׁגָבוֹ ⁴³,
בֵּין שֶׁהִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ אוֹ הִלְהוּ, אוֹ מִשּׁוֹם שֶׁתַּפּוֹת אוֹ
מִשְׁאֵר דְּרָכִים ⁴⁴, וְכֹפֶר בּוֹ ⁴⁵וְנִשְׁבַּע לִשְׁקֹר, בֵּין בְּזִדּוֹן
בֵּין בְּשִׁגְגָה ⁴⁶ - הָרִי זֶה מִבִּיא אֶשֶׁם עַל חֲטָאוֹ. וְזֶהוּ
הַנִּקְרָא אֶשֶׁם גִּזְלוֹת. וּמִפְּרִישׁ בְּתוֹרָה, שְׂאִין מִתְּכַפֵּר
לוֹ בְּאֶשֶׁם זֶה עַד שֵׁשִׁיב הַמּוֹן שְׂפִידוֹ לְכַעֲלוֹ ⁴⁷;
אֲבָל הַחֲמִשׁ ⁴⁸אֵינוֹ מַעֲרֵב הַפְּפֶרָה ⁴⁹. כִּכָּר בְּאֶרְנוֹ
בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, אֵימָתִי יִהְיֶה חֲזִיב בְּשָׁבוּעָה זֹאת
שֶׁמִּקְרִיב עָלֶיהָ אֶשֶׁם זֶה ⁵⁰, וְאֵימָתִי יִהְיֶה פְּטוּר
מִמָּנָה; וְעַל אֵי זֶה דֶּרֶךְ יִתְחַיֵּב אֲשָׁמוֹת רַבּוֹת כְּמִנְיָן
חֲזִיב הַשְּׁבוּעוֹת, וְעַל אֵי זֶה דֶּרֶךְ לֹא יִהְיֶה חֲזִיב אֵלָּא
אֶשֶׁם אַחַד ⁵¹.

(40) שיש על זה קרבן אשם. (41) אבל פחות מפרוטה אינו
ממון, והכופר ונשבע על פחות משווה פרוטה פטור
משבועת הפקדון. (42) שלקח ממון אדם בגלוי ובפרהסיא

(19) אבל בפחות מזה אין ביאתו ביאה. (20) גדולה
ומזידה. (21) כן הוא בספרא (קדושים פרק ה הלכה א)
"איש פרט לקטן, או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום
אחד, תלמוד לומר ואיש". (22) ראה להלן בפרק א
מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ה שכל מחוייבי קרבן אין
מקריבין על ידם אלא מדעתם.

ד. כִּכָּר בְּאֶרְנוֹ בְּהִלְכוֹת בִּיאֹת אֲסוּרוֹת מֶה הִיא
הַשִּׁפְחָה הַחְרוּפָה הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה, וְשְׂאִינָן חֲזִיבִין ²³
עַד שִׁיבְעוּל כְּדִרְכָּהּ וְיִגְמְרוּ. ²⁴לְפִיכָּךְ ²⁵, אִם אָמְרוּ לוֹ
שְׁנִיָּם ²⁶: בָּעֲלָתָ שִׁפְחָה חְרוּפָה, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא
בְּעֲלָתִי - נֶאֱמַן, וְאֵינוֹ מִבִּיא קֶרֶפֶן עַל פִּיהֶן; שֶׁהָרִי
הוּא יוֹדֵעַ אִם גָּמַר בִּיאָתוֹ ²⁷ אוֹ לֹא גָמַר, וְזֶה שְׂאֵמֶר
לֹא בְּעֲלָתִי - כְּלוֹמַר לֹא גָמַרְתָּ ²⁸.

(23) הבעול - קרבן, והשפחה חרופה - מלקות. (24) משום
שנאמר (ויקרא יט, כ): "ואיש כי ישכב את אשה שכבת
זרע", ואם בעל שלא כדרכה, או שבעל כדרכה ולא גמר
ביאתו, אין זה נחשב לשכבת זרע, שאינה ראוייה להתעבר
מביאות אלו. (25) מכיוון שאינו חייב עד שיגמור ביאתו.
(26) שני עדים. (27) והעדים אינם יכולים לראות אם גמר
ביאתו. (28) ראה למעלה פרק ג הלכה א שאם עדים
מעידים אותו שאכל חלב והוא אומר שלא אכל נעשה
כאומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד וכחכמים דרבי מאיר.
וכאן אף רבי מאיר מודה (כריתות יב:) שלא חלק על
חכמים אלא משוגג למזיד, שאין אדם רוצה להיעשות רשע.

ה. הֵבֵא עַל הַשִּׁפְחָה ²⁹בִּיאֹת הֶרְבֵּה - אֵינוֹ חַיִּב אֵלָּא
אֶשֶׁם אַחַד ³⁰. בִּיצֵד? הֵבֵא עַל הַשִּׁפְחָה בִּיאֹת הֶרְבֵּה
בְּזִדּוֹן, אוֹ שָׂבָא עָלֶיהָ בְּשִׁגְגָה וְנוֹדַע לוֹ וְחָזַר וּבָא
עָלֶיהָ בְּשִׁגְגָה וְנוֹדַע לוֹ, אֶפְלוּ מָאָה פְּעָמִים בְּמָאָה
הָעֲלָמוֹת ³¹ - מִקְרִיב אֶשֶׁם אַחַד ³² וּמִתְכַפֵּר לוֹ עַל
הַכָּל, עַל הַזִּדּוֹנוֹת שֶׁבָּהּ וְעַל הַשִּׁגְגוֹת. בְּמָה דְּרָכִים
אֲמוּרִים? בְּשִׁפְחָה אַחַת; אֲבָל הֵבֵא עַל שִׁפְחוֹת
הֶרְבֵּה, אֶפְלוּ בְּהֶעֱלֵם אַחַת ³³ - חַיִּב אֶשֶׁם עַל כָּל
שִׁפְחָה וְשִׁפְחָה ³⁴.

(29) חרופה. (30) ונלמד זאת בגמרא שם ממה שכתוב
(ויקרא יט, כב) "וכיפר עליו הכהן באיל האשם וגו'" על
חטאתו אשר חטא" "שעניינו מכל חטא שחטא בבעילה זו,
איל האשם מכפר עליו", וכל זה הוא לבועל, אבל השפחה
עצמה "חייבת מלקות על כל ביאה וביאה כשאר חייבי
לאווין, אם הייתה מזידה". (31) שאם לא נודע לו הרי גם
בשאר איסורין אינו חייב אלא חטאת אחת כמפורש למעלה
פרק ה הלכה א. (32) אף על פי שאמרו בשבת עב. שלמי
סובר שבאשם וודאי צריך שייודע לו חטאו תחילה -
הידיעות מחלקות בשפחה חרופה. והרי פסק רבינו כן להלן
הלכה י - סמך רבינו על הסוגיא הנ"ל בכריתות, שאמרו שם
שבחמש העלמות בשפחה חרופה אינו חייב אלא אחת, הרי
שאין הידיעות מחלקות בשפחה חרופה. (33) שלא הייתה
ידיעה בין ביאה לביאה. (34) שהגופים הם המחלקים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כאילו אכל כמה מיני איסורים שחייב על כל איסור ואיסור בנפרד. (60) ראה למעלה פרק ו שם שבשאר האיסורים אין תמחויין מחלקים. (61) כלומר, אם אחד נתן לשני דבר הקדש שיאכלנו או שיהנה ממנו - חייב הנותן, ולא זה שקיבל (רש"י שם). (62) שאם אכל חצי זית מדבר שמועלין בו, ולאחר זמן רב, אפילו אחר שלוש שנים, אכל חצי זית שני - מצטרפין שני חצאי הזיתים לחייבו אשם מעילה, ולמדו זאת (שם יח): ממה שנאמר (שם, טו) "תמעול מעל". הלשון הכפולה "תמעול מעל" מרבה גם צירוף כזה. (63) שאמר לו תן בשר זה לאורחים ונתן. (64) משנה מעילה כ. "השלח שעשה שליחותו בעל הבית מעל", מה שאין כן בכל האיסורים, שאמרו בהם: "אין שלח לדבר עבירה" והשלח חייב.

- 15 י. כָּל הַמְּחִיב אֶשֶׁם וְדָאֵי צִרְיָה שְׁיִנְדַּע לוֹ הָטָא
- 16 תְּחִלָּה וְאַחֵר כֶּף יִקְרִיב⁶⁵ אֶשְׁמוֹ; אָבָל אִם הִקְרִיבוּ
- 17 קֹדֶם שְׁיִנְדַּע לוֹ וְנִדְּעָה לוֹ אַחֵר שֶׁהִקְרִיב - אֵינוֹ עוֹלָה
- 18 לוֹ⁶⁶. וְכָל הָטָא שֶׁחִיבִין עָלָיו אֶשֶׁם וְדָאֵי - אֶחָד
- 19 הַמִּלָּה וְאֶחָד כֶּהֱן מְשֻׁחַ⁶⁷ או שְׁאֵר עַם הָאָרֶץ שְׁוִין
- 20 בִּבְרִיתוֹ⁶⁸.

(65) פשטות הפסוק משמע כך, שכתוב (שם, כג"כ) "והיה כי יחטא ואשם" כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה ולדעת ולהודות כי "חטא ואשם והשיב את הגולה וכו'" ואת אשמו יביא וכו'". (67) וצריך להביא אשם אחר גדול בימי בית ראשון, שנמשח בשמן המשיחה. (68) שחייבים אשם. מה שאין כן באשם תלוי, שאינם שווים, שהכהן המשוח אינו חייב בו. וכמו כן לעניין קרבן חטאת חלוקים הם, שהמלך מביא שעיר עזים, והכהן המשוח - פר בן בקר, ושאר עם הארץ מביאין שעירת עזים או נקבה מן הצאן.

- 21 יא. כָּל הָטָא שֶׁחִיבִין עָלָיו אֶשֶׁם וְדָאֵי, אִם נִסְתַּפֵּק
- 22 לוֹ אִם עֲשָׂאָהּ אוֹ לֹא עֲשָׂאָהּ - פְּטוּר מִכָּלֹם⁶⁹.
- 23 לְפִיכָּה, הִבָּא עַל יָדוֹ סֶפֶק מְעִילָה - אֵינוֹ חֵיב
- 24 כָּלֹם⁷⁰, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכּוֹת מְעִילָה.

(69) שאינו חייב אשם תלוי, אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. ודבר זה נחלקו בו חכמים ורבי עקיבא במשנה כריתות כב. ופסק רבינו כחכמים. (70) הזכיר באופן מיוחד ספק מעילה משום שבה המחלוקת של רבי עקיבא וחכמים הנ"ל.

- 25 יב. הִיתָה לִפְנֵינוּ חֲתִיכָה שֶׁל חֲלִין וְחֲתִיכָה שֶׁל
- 26 הַקֹּדֶשׁ, אָבָל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה הִיא -
- 27 פְּטוּר⁷¹; חֲזֹר וְאָבָל אֶת הַשְּׁנֵי - מִבֵּיא אֶשֶׁם עַל
- 28 מְעִילָתוֹ⁷²; אָבָל אַחֵר אֶת הַשְּׁנֵי - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין⁷³.

(71) שהוא ספק אם מעל בהקדש או לא, וכדברי חכמים החולקים על רבי עקיבא, שם כב במשנה. (72) שהרי וודאי מעל. (73) כי כל אחד מהם הוא בספק אם מעל או לא.

- 29 יג. חֲתִיכָה שֶׁל חֲלִב⁷⁴ וְחֲתִיכָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, אָבָל
- 30 אַחַת מֵהֶן⁷⁵ - מִבֵּיא אֶשֶׁם תְּלוּי מִשּׁוּם חֲלִב; אָבָל

בחזק יד. (43) שלקח ממון אדם בסתר כגון שפשט ידו לתוך כיס חבירו ואין הבעלים יודעים. (44) כגון עושק, או מצא אבידה וכיחש בה, או עשה לו מלאכה ולא נתן לו שכרו. (45) כשתבעו שיחזיר לו הממון. (46) ולמדו זה בגמרא שם בגזירה שווה "תחטא - תחטא", משבועת העדות. (47) שנאמר (שם כג"כ) "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגולה אשר גזל וגו' ושלם אותו וגו' ואת אשמו יביא וגו'". הרי שרק אחר השבת הגזילה מתכפר באשם. ובבבא קמא קי. במשנה: "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא". ובגמרא שם קיא. למדו כן ממה שנאמר בגזל הגר (במדבר ה, ח): "מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו", הרי נאמר "אשר יכפר" בלשון עתיד, להורות, שאינו מתכפר אלא אחר כך, אחרי ששייב את הגזילה לכהן. (48) שהוא מחוייב להוסיף חומש על הקרן, שהוא אחד מארבעה מהקרן מפני שכתוב (ויקרא שם, כד) "ושלם אותו בראשו וחמישיתו יוסף עליו". (49) בבא קמא שם במשנה: "נתן את הקרן ולא נתן את החומש אין החומש מעכב", ולמדו כן בגמרא שם קיא. הדיוט מהקדש (=מן הנהנה מן ההקדש) מה הקדש אם מעל לא מעכב החומש את הכפרה, אף הדיוט אין החומש מעכב את הכפרה. (50) כלומר, אימתי מתחייב קרבן אשם גזלות על שבועה זו ואימתי פטור. (51) על כמה וכמה שבועות.

- 1 ח. עַל הַמְּעִילָה⁵² בִּיצֵד? כָּל הַנִּהְנֶה מִשּׁוֹה פְּרוּטָה⁵³
- 2 מִן הַהֶקְדֵּשׁ שֶׁבִּגְגָה⁵⁴ - מִחֲזִיר מֵה שְׁנֵינָה וְיוֹסִיף
- 3 הַמֶּשׁ וְיִקְרִיב אֶשֶׁם וְיִתְּכַפֵּר לוֹ⁵⁵. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ
- 4 בְּהִלְכּוֹת מְעִילָה, שֶׁהִקְרִיב וְהִקְרִין מְעַבְדִּין הַכִּפְּרָה,
- 5 וְאֵין הַחֶמֶשׁ מְעַכֵּב⁵⁶.

(52) ראה למעלה הלכה א שיש על זה קרבן אשם. (53) משנה מעילה יח. ובבא מציעא נה. "הנהנה בשווה פרוטה מן ההקדש מעל". (54) אבל במזיד לוקה ומשלם קרן בלבד. (55) שנאמר (שם, ט"ז) "נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה' והביא את אשמו לה' ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישיתו יוסף עליו וגו'". (56) שנאמר (שם) "יכפר עליו באיל האשם" - איל ואשם מעכבין ואין החומש מעכב.

- 6 ט. הָאוֹכֵל מִדָּבָר שְׁמוּעֲלִין בּוֹ בְּחֻמְשָׁה תִּמְחֹוּיִין⁵⁷
- 7 בְּהֶעֱלֵם אַחַת, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא מְזַכֵּחַ אֶחָד, אִם יֵשׁ
- 8 בָּכָל אֲכִילָה וְאֲכִילָה שׁוֹה פְּרוּטָה - חֵיב אֶשֶׁם עַל
- 9 כָּל אֶחָד וְאֶחָד⁵⁸; שֶׁהַתִּמְחֹוּיִין מִחֲלָקִין בְּמְעִילָה,
- 10 וְהָרִי הֵן כְּמִנִּין הִרְבֵּה⁵⁹, אֶף עַל פִּי שֶׁאֵין מִחֲלָקִים
- 11 בְּחִיּוֹב הַכִּרְתוֹת⁶⁰. חֲמִרָא יִתְרָה יֵשׁ בְּמְעִילָה: שֶׁהָרִי
- 12 עָשָׂה בֶּה הַמִּהְנֶה בְּנִהְנֶה⁶¹, וּמִצְטָרֶפֶת לְזִמְן מִרְבָּה⁶²,
- 13 וְשִׁלְחִי שְׁעָשָׂה שְׁלִיחוֹת⁶³ - חֵיב הַמְּשַׁלֵּחַ⁶⁴; מֵה
- 14 שְׁאֵין דְּבָרִים אֵלּוֹ בְּשָׁאֵר הָאִסוּרִין.

(57) שמתבשלים בחמש קערות נפרדות, כלומר, בחמש מיני תבשילים. (58) משנה בכריתות טו: "אמר רבי יהושע שמעתי באוכל מזבח אחד בה' תמחויין בעולם אחת שהוא חייב על כל אחת ואחת משום מעילה". (59) כלומר,

1 אֶת הַשְּׁנִיָּה⁷⁶ - מִבִּיא חֲטָאת עַל הַחֶלֶב⁷⁷ וְאֶשֶׁם וְדָאִי
2 שֶׁל מַעֲלֵה עַל הַקֹּדֶשׁ⁷⁸; בָּא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה
3 - אִף הַשְּׁנִי מִבִּיא אֶשֶׁם תְּלוֹי⁷⁹. חֲתִיכָה שֶׁל חֶלֶב⁸⁰
4 וְחֲתִיכָה שֶׁל חֶלֶב הַקֹּדֶשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן - מִבִּיא
5 חֲטָאת⁸¹; אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה אַחֵר שְׁנוּדַע לוֹ עַל
6 הָרָאוּשָׁה⁸² - מִבִּיא שְׁתֵּי חֲטָאוֹת⁸³ וְאֶשֶׁם וְדָאִי עַל
7 מַעֲלָתוֹ⁸⁴; בָּא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - זֶה מִבִּיא
8 חֲטָאת וְזֶה מִבִּיא חֲטָאת⁸⁵ בְּלֶבֶד⁸⁶. כָּכָר בְּאַרְנו
9 בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת מֵאִיזָה טַעַם נוֹסֵף אֲסוּר
10 הַקֹּדֶשׁ עַל אֲסוּר חֶלֶב⁸⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ
11 הָאֲסוּרִין.

(74) חולין. (75) בשוגג. (76) בשוגג אפילו אחר שהביא
אשם תלוי. (77) שם. שהרי אכל וודאי חלב, והאוכל חלב
בשוגג חייב חטאת. (78) שהרי אחת מהן הוא של הקדש.
(79) שם. כי גם זה הוא ספק אכל חלב או לא שחייב אשם
תלוי. וראה למעלה הלכה ז כי זהו איסור קבוע.
(80) חולין. (81) שהרי שתי החתיכות הן חלב, וחייב חטאת
על איסור אכילת חלב בשוגג. ואינו חייב אשם תלוי על
ספק הקדש משום שפוסק כחכמים שאין מחייבים על ספק
מעילה. (82) שהדיעות מחלקות. אבל בהעלם אחד, אינו
חייב אלא אחת. (83) על שתי אכילות של חלב, אחת על
חתיכת חלב החולין ואחת על חתיכת חלב של הקדש.
(84) שהרי אכל חתיכת חלב של הקדש, וחזן מאיסור חלב
עבר גם על איסור מעילה בהקדש. (85) שם במשנה, שהרי
כל אחד מהם אכל חלב וודאי. (86) ואינם חייבים אשם
תלוי על ספק מעילה. (87) שאף על פי ש"אין איסור חל
על איסור" - חל איסור הקדש על איסור חלב, מפני שהוא
איסור מוסיף, שהחלב הזה לא היה אסור אלא באכילה,
וכשהקדישו נאסר גם בהנאה, ומתוך שנוסף בו איסור
הנאה, נוסף עליו גם איסור אכילה לחיבו גם משום חלב
וגם משום הקדש, ובאיסור מוסיף אמרו "איסור חל על
איסור".

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) יבאר מה בין שגגת מקדש וקדשיו לשאר כריתות,
והחייבים קרבן מספק אם מביאים אותם.

12 א. שֶׁשָּׂה² מִצֹּרֶת שִׁיקְרִיבוּ קָרְבָן עוֹלָה וְיִזְרֹד³, וְאֵלוֹ
13 הֵן: א. הַמִּצְרָע⁴. ב. וְהַיֹּלָדֶת⁵. ג. וְהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת
14 הָעֵדוּת⁶ בֵּין בְּזִדּוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה⁷. ד. וְהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת
15 בְּטוֹי לְשִׁקָּר⁸ בְּשִׁגְגָה⁹. ה. וְהַטָּמָא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ
16 בְּשִׁגְגָה¹⁰. ו. וְהַטָּמָא שֶׁנִּכְנַס לְמִקְדָּשׁ בְּשִׁגְגָה.

(2) אנשים. ובמשנה (כריתות ט.) תנן "חמשה", משום
שהמשנה מונה טמא שאכל קודש וטמא שנכנס למקדש,
לאחד. ואילו רבנן מונה אותם לשתיים (כסף-משנה).
(3) כלומר, קרבן שאינו קבוע. שאם היה עשיר, מביא בהמה;
ואם היה עני מביא עוף או עשירית האופה, ראה למעלה
פ"א הלכה ד. (4) שנאמר (ויקרא יד, י, כא-כב): "וביום
השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו' ואם דל וגו'
ולקח כבש וגו' ושתי תורים וגו'". (5) שנאמר (שם יב,

(יח) "ובמלאות ימי טהרה וגו' תביא כבש בן שנתו לעולה
ובן יונה או תור לחטאת וגו' ואם לא תמצא ידה די שה
ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד
לחטאת וגו'". (6) שידעו העדים עדות ממון ותבעם בעל
העדות להעיד לו, וכפרו בעדותן ולא העידו ונשבעו שאינן
יודעין לו עדות, זו היא שבועת העדות (פרק א מהלכות
שבועות הלכה יב). ונאמר (שם ה, א, ו-ז) "ונפש כי תחטא
ושמעה קול אלה וגו' והביא את אשמו וגו' כשבה או
שעירת עזים וגו' ואם לא תגיע ידו די שה והביא וגו' שתי
תורים וגו'". (7) משנה שם ט. ובגמרא שם, נלמד משום
שבכולן נאמר בתורה "ונעלם", וכאן (בשבועת העדות -
שם, א) לא נאמר "ונעלם", הרי משום שחייבה התורה על
המודד כשוגג. (8) שנשבע (=לעתידי) שלא יאכל, ואכל. או
שנשבע שיאכל, ולא אכל. או שנשבע (=לעבר) שלא אכל,
ואכל. או שאכל, ולא אכל (שם הלכה ג). ואמר (שם, ד,
ו-ז) "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' והביא את
אשמו וגו' כשבה או שעירת עזים וגו' ואם לא תגיע ידו די
שה והביא וגו' שתי תורים או שני בני יונה". (9) שנאמר
(שם, ד) "ונעלם ממנו". (10) שנאמר (שם, ב-ג) "או נפש
אשר תגע בכל דבר טמא וגו' ונעלם ממנו וגו'". וראה להלן
הלכה ה, כי מפי השמועה למדו שהפסוק הזה מדבר בטמא
שנכנס למקדש או טמא שאכל קודש ולא ידע. וראה למעלה
פ"א הלכה ג.

17 ב. קָרְבָן הַיֹּלָדֶת¹¹: א. הִיתָה עֲשִׂירָה - מִבִּיאָה כָּכֶשׁ
18 בֵּן שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה וְכֵן יוֹנָה אוֹ תוֹר לְחֲטָאת; וְאִם אֵין
19 יָדָה מִשְׁנֵת - הִרִי קָרְבָּנָה יוֹרֵד וּמִבִּיאָה שְׁתֵּי תוֹרִים
20 אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חֲטָאת. אֲפֹלוֹ
21 הִיתָה יָדָה מִשְׁנֵת לְשָׂה וְאִינָה מִשְׁנֵת לְנִסְכִּי¹² -
22 מִבִּיאָה קָרְבָן עֲנִי¹³.

(11) שם יב, יח. וראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה
ג. (12) ראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב
והלכה ד, שכבש היולדת הקרב לעולה טעון גם נסכים:
עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסך רביעית
ההין. (13) שתי תורים או שני בני יונה, ונלמד דין זה
בספרא (פרשת תזריע פרק ד הלכה א) ממה שנאמר (שם,
א) "ואם לא תמצא ידה די שה", ללמד שאם יש לה שה
ואין לה הדברים הנצרכים לשה זה - שמביאה קרבן עני.

23 ג. הַמִּצְרָע כְּשִׁיטָהּ - מִבִּיא שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת¹⁴. מֵהֵן
24 שְׁנֵי כְּבָשִׂים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אֶשֶׁם, וּכְבִישָׁה¹⁵
25 לְחֲטָאת. אִם אֵין יָדוֹ מִשְׁנֵת - מִבִּיא שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ
26 שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חֲטָאת, וּכְבִישׁ
27 לְאֶשֶׁם.

(14) שם יד, י, כא-כב. וראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה
הלכה ג. (15) נקבה מן הכבשים.

28 ד. עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת¹⁶ וְעַל שְׁגִגַּת שְׁבוּעַת בְּטוֹי¹⁷
29 וְעַל שְׁגִגַּת טָמָא מִקְדָּשׁ וְטָמָא קֹדֶשׁ וְטָמָא קֹדֶשׁ¹⁸ מִבִּיא
30 כְּשִׁפָּה¹⁹ אוֹ שְׁעִירָה²⁰, כְּשֶׁאָר הַחֲטָאוֹת הַקְּבוּעוֹת²¹.
31 וְאִם אֵין יָדוֹ מִשְׁנֵת - מִבִּיא שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההיא מעמיה", מה שם מדובר לענין אוכל קודש בטומאה, אף כאן (בקרבת עולה ויורד) שכתוב טומאה, מדובר באוכל קודש בטומאה. (30) שהרי אין זה מפורש בתורה, אלא נלמד בגזירה-שזה. (31) בתורה. (32) במזיד.

(33) במכות יד: למדו זאת מן הפסוק (שם יט, יג) "את משכן ה' טמא ונכרתה". וראה בספר המצוות לא-תעשה עז, ובהערה שם שי. (34) במזיד. (35) בברייתא שבועות ו: "מנין שאין הכתוב (=נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו') מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו (=שאיין מחייבו על מגע אלא-אם-כן אכל קודש בטומאה או נכנס למקדש בטומאה). ודין הוא: הואיל והזהיר וענש על הטומאה [בזדון - רש"י] וחייב קרבן על הטומאה, מה כשהזהיר וענש על הטומאה לא הזהיר וענש אלא על טומאת מקדש וקדשיו, אף כשהחייב קרבן על הטומאה לא חייב אלא על טומאת מקדש וקדשיו".

- ו. פל קרבנות³⁶ שהאשה חייבת - בעלה מביא³⁷ על ידיה³⁸. אם היה עני - מביא קרבן עני, ואם היה עשיר - מביא על ידיה קרבן עשיר³⁹. ומביא אדם⁴⁰ על ידי בן⁴¹ ועל ידי בתו ועל ידי עבדו ושפחתו⁴² קרבן עני⁴³ ומאכילן בזהב⁴⁴.

(36) לדעת הר"ש (פי"ד מנגעים משנה יב בשם ספרי זוטא) אין הבעל חייב אלא בקרבנות שבאים לטהרתה, והם קרבנות לידה, זיבה וסוטה. אבל קרבנות שבאים לכפרתה, כגון שאכלה חלב או חיללה שבת בשוגג - אינו חייב להביא. וראה בתפארת ישראל שם אות צד. [ועיין בנדרים לו. ובגליון הש"ס שם]. (37) חייב להביא, משנה בנגעים שם, וברייתא בנדרים לה: ובזרזר כד. ובבא מציעא קד. (38) בשבילה (רבינו בפיה"מ שם). (39) דברי ר' יהודה במשנה שם, ואין חולק עליו (כסף-משנה). ואין אומרים, כיון שנשאת היא עניה, שהרי מה שקנתה אשה קנה בעלה, יביא בשבילה קרבן עני אף אם הוא עשיר, אלא מביא עליה קרבן עשיר, שאשתו כגופו. ראה בפיה"מ לרבינו, בנגעים שם. (40) שהוא עשיר. נגעים שם. (41) בשביל בנו. (42) [בין עבדים ובין כנענים. ואף לדעת הר"ש, שהמדובר רק במחוסרי כפרה (ראה למעלה), הרי טומאת צרעת נוהגת גם בעבדים כנענים (פ"ט מהלכות טומאת צרעת הלכה א), וכמו כן נוהגת בהם טומאת זיבה (פ"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ד), והם מחוייבים בקרבנות]. (43) אף אם הוא עשיר. ובנו ובתו ועבדו ושפחתו לאו דוקא, כי הוא הדין שמביא בשביל כל אדם, אלא מזכיר אלו להודיענו שאף בנו ובתו הקטנים או אפילו הגדולים הסמוכים על שולחנו (דומיא דעבדו ושפחתו), שיש לו הכרח להביא בשבילים קרבן כדי שלא יטמאו טהרותיו על שולחנו, והיה מקום לסברא שיביא בשבילים קרבן עשיר, אם הוא עצמו עשיר - השמיענו שאין הדבר כן, אלא מביא בשבילים קרבן עני, שהתורה חסה עליו (משנה אחרונה, נגעים שם). (44) קרבן זה מטהרן לאכול בקדשים. ראה להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א, שמחוסרי כפרה אינם אוכלים בקדשים עד שיביאו קרבן, וראה שם הלכה ה.

- ז. המלך וכהן משית מביאין קרבן⁴⁵ על שבועת⁴⁷

יונה, אחד עולה ואחד חטאת. ואם אין ידו משגת לעוף - מביא עשירית האפה²² סלת. והיא הקרונה מנחת חוטא, שקבר נתפרשו מעשיה בהלכות מעשה הקרבנות²³.

(16) בין בזדון בין בשגגה (למעלה הלכה א). (17) שם ה, ד, וז. (18) שם, ב"ג, וז. (19) נקבה מן הכבשים. (20) נקבה מן העזים. (21) ראה למעלה פ"א הלכה ד. (22) שם, יא. (23) פי"ז.

ה. פל הקרבנות האלו מפרשין בתורה ומפרש זה שחייב להביאן, חוץ מטמא שנכנס למקדש בשגגה או אכל קדש²⁴. שקד פתוב שם: ונפש פי תחטא ושמעה קול אלה²⁵ וגומר. או נפש אשר תגע בכל דבר טמא²⁶ וגומר. או נפש פי תשבע לבטא בשפתים²⁷ וגומר. והיה כי יאשם לאחת מאלה וגומר. מפי השמועה למדו²⁸, שהיה שחייב פאן קרבן לטמא - כשנכנס למקדש או אכל קדש והוא לא ידע²⁹. אף על פי שהדבר מפי הקבלה³⁰ - הרי הוא מפרש³¹, שהרי בפרוש חייבה תורה פרת לטמא שאכל קדש ולטמא שנכנס למקדש³². באוכל נאמר: והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונכרתה. ובנכנס למקדש נאמר: ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל פי את מקדש ה' טמא³³. ובין שחייבה תורה פרת על טמאת מקדש וקדשיו, פרש הקרבן שמביאין על שגגתן³⁵.

(24) בשגגה, שאינם מפורשים בתורה שחייבים להביא קרבן עולה ויורד. (25) זוהי שבועת העדות. (26) ולא מפורש שאכל קודש בטומאה או שנכנס למקדש בטומאה. (27) זוהי שבועת ביטוי. (28) בשבועות ו: ז. (29) שם ז. אמר רבא, שלמדו גזירה-שזה "טומאתו - טומאתו". נאמר כאן בקרבן עולה ויורד (שם ה, ג) "או כי יגע בטומאת אדם לכל טומאתו", וכתוב במטמא מקדש (במדבר יט, יג) "את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל, כי מי נדה לא זורק עליו טמא יהיה עוד טומאתו בו" - מה להלן טומאת מקדש, אף כאן (שלא פירש מה היא טומאה זו שחייבין עליה קרבן עולה ויורד) היא טומאת מקדש. ואוכל קודש, נלמד (שם) בברייתא: רבי אומר אקרא אני חיה, בהמה למה נאמר (שבקרבת עולה ויורד כתוב, ויקרא ה, ב) "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה וגו'", וכיון שמזכיר "חיה" הרי גם בהמה בכללה (שהרי כתוב שם יא, ב "זאת החיה אשר תאכלו", ומיד סמוך לזה כתוב (שם, ג) "כל מפרסת פרסה וגו' בבהמה אותה תאכלו", הרי שבהמה בכלל חיה) ולמה לו להזכיר כאן גם "בהמה טמאה", כדי ללמוד גז"ש "בהמה טמאה - בהמה טמאה": נאמר כאן "בהמה טמאה", ונאמר להלן (שם ז, כא) באוכל קדשים בטומאה "ונפש כי תגע בכל טמא, בטומאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא, ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ונכרתה הנפש

הַעֲדוֹת אוֹ עַל שְׁבוּעַת בְּטוּי אוֹ עַל טַמְאָת מִקְדָּשׁ
וְקָדְשִׁי⁴⁶ כְּשֶׁאֵר הִדְיוּטוֹת⁴⁷; שֶׁלֹּא חֵלֶק הַכֶּתוּב קָרְבֵּן
מִלֶּךְ מִקְרָבֵן הִדְיוּט וּמִקְרָבֵן כֹּהֵן מְשִׁיחַ⁴⁸ אֲלֵא
בַּמִּצְוֹת⁴⁹ שֶׁחִיבִים עַל שִׁגְגָתָן חֲטָאת קְבוּעָה, כְּמוֹ
שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵⁰, אֲבָל בְּקָרְבֵּן עוֹלָה וְיִוֵּרֵד בְּלֵן שְׁוִים⁵¹. כְּבָר
בְּאַרְנוֹ בְּהִלְכּוֹת שְׁבוּעוֹת⁵², אֵימָתִי יִהְיֶה חֵיב עַל
שְׁבוּעַת הַעֲדוֹת וְעַל שְׁבוּעַת שִׁגְגַת בְּטוּי, וְאֵימָתִי
יִהְיֶה פְטוּר עָלֶיהֶן; וְעַל אֵי זֶה דֶּרֶךְ יִהְיֶה חֵיב קָרְבָּנוֹת
הַרְבֵּה כְּמִנְיֵן הַשְּׁבוּעוֹת, וְעַל אֵי זֶה דֶּרֶךְ לֹא יִהְיֶה חֵיב
אֲלֵא קָרְבֵּן אֶחָד. וּבְהִלְכּוֹת מַחֲסְרֵי כֶּפֶר⁵³ אֲבָרָה,
בְּאִזְיָה דֶּרֶךְ תִּתְחַיֵּב הַיִּלְדֹּת וְהַמִּצְרַע קָרְבָּנוֹת הַרְבֵּה,
וּבְאֵי זֶה דֶּרֶךְ יִתְחַיֵּב כָּל אֶחָד מֵהֶן קָרְבֵּן אֶחָד.

(45) משנה בהוריות ט. "על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו בית-דין פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין". ומה שאמרו שם ח: במשנה "אין חייבין (כהן המשיח ובית-דין) על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו, והנשיא כיוצא בהם, דברי רבי יוסי הגלילי" מפרש רבינו (בפיה"מ שם) שאין כהן המשיח מביא פר, והמלך שער עזים, אלא מביאין כהדיוט קרבן עולה ויורד (וראה בהשגת הראב"ד וכסף-משנה כאן). ומה שאמר רבי עקיבא (במשנה שם) כי המלך אינו חייב בשבועת העדות, שהמלך לא דן ולא דנין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו (וכן פסק רבינו בפ"י מהלכות שבועות הלכה א' "היו עדי וכו' או שהיה המלך אחד מעידיו שאינו ראוי להעיד וכו' ונשבעו, פטורין משבועת העדות") - כל זה אינו אלא משום שאין זה מכבודו של מלך לבוא לבית-הדין להגיד עדותו, אבל אם באו בית-הדין והנתבעים לבית המלך והעיד שם, מקבלים עדותו, ובאופן זה אם כפר ונשבע שאינו יודע עדות חייב בקרבן שבועה, וראה במרכבת המשנה ובמעשה רוקח. (46) [למעלה (ה"א) מנה רבינו גם מצורע וילדת", וכאן השמיטם; לפי ש"וילדת" אינה לא במלך (ראה בפ"א מהלכות מלכים ה"ה, שאין מעמידים מלכה), ולא בכהן גדול (ראה בפ"ט מהל' ביאת מקדש ה"א, שבכנות אהרן אין קדושת כהונה). ו"מצורע", אע"פ שישנו בכ"ג, שאם כי נפסל מלהיות כ"ג (ראה בהוריות יב: ובבכורות מה: במשנה. ומה שאמרו במועד קטן יד: "והצורע לרבות כהן גדול, והא כהן גדול דכל השנה כרגל וכו' שמע-מינה (מצורע) נוהג צרעתו ברגל", היינו משום שגם כהן גדול שעבר, אינו פורע ופורם, כמפורש בהוריות יא: ולפי דברי רבינו להלן פט"ו הלכה ז, גם כהן גדול שעבר מחמת מום, כל דיני כהונה גדולה עליו, ואם כן הרי הוא ככל אדם ברגל. ועיין בריטב"א שם ובתוספות ר' ידידיה תלמיד ר"י מפריש שם ח"ב עמודים יז"ח הערה (8) - מביא הוא פר הבא על כל המצוות, ככהן גדול המשמש, הרי גם כהן גדול שעבר מחמת מום, מביא פר כמפורש להלן פט"ו שם, והיה לו להביא כאן, שלענין קרבן עולה ויורד הרי הוא כהדיוט, - השמיטו משום שבמלך אינו שייך, שהרי נשיא (=מלך) שנצטרע עבר מנשיאותו, והרי הוא כהדיוט (להלן שם הלכה ט, וכן

מפורש בסנהדרין קז: ועיין שם כ. ובתוספות ד"ה שתי שנים), ואין צריך לומר שלענין עולה ויורד, הרי הוא כהדיוט]. (47) קרבן עולה ויורד. וראה למעלה הלכה ד, מהו קרבן עולה ויורד. (48) שהמלך מביא שער עזים (זכר), והכהן המשוש - פר בן בקר, וההדיוט - שעירת עזים (נקבה) או נקבה מן הכבשים. (49) כלומר מצוות לא-תעשה. (50) למעלה פ"א הלכה א. (51) המלך והכהן המשוש וההדיוט. משנה שם (ט): "כל המצוות שבתורה שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת, היחיד מביא כשבה ושעירה, והנשיא שער, ומשיח ובית-דין מביאין פר וכו' ועל שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו בית-דין פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין". ופירש רש"י שם "דכתיב באשמות ואם נפש, ונשיא ומשיח בכלל נפש אחת הן". (52) פרקים ד"ו, ט"י. (53) פ"א ופ"ד.

ח. כָּל הַמְּבִיא קָרְבֵּן עַל הַזֹּדוֹן כְּשִׁגְגָה⁵⁴, אִם הִיָּה אָנוֹס - פְּטוּר מִן הַקָּרְבָּן⁵⁵. וְאֵין צָרִיךְ לִוְמֵר שֶׁאֵר עֲבֻרוֹת שֶׁאֵינוֹ חֵיב חֲטָאת אֲלֵא עַל שִׁגְגָתוֹ⁵⁶, שֶׁאִם הִיָּה אָנוֹס - פְּטוּר⁵⁷.

(54) כגון הבא על שפחה חרופה (למעלה פרק ט הלכה א), ושבועת העדות (למעלה בפרק זה הלכה א), ושבועת הפקדון (למעלה פ"ט הלכה ז). (55) תוספתא בכריתות פ"א: "ארבעה מביאין על הזדון כשגגה, כולם באונס פטורים, חוץ מן הנזיר" (=שחייב על הזדון כשוגג, וגם חייב על האונס, ראה בפ"ו מהלכות נזירות הלכה ג) וראה בקרית-ספר ולחם-משנה כאן. (56) ולא על זדון, שכיון שלא חייבה התורה אלא על השוגג בלבד ולא על המזיד - כל-שכן שלא חייבה על האונס. (57) ראה בשבועות יז: וית. (ולמעלה פ"ה הלכה ו) שהבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה דם בשעת תשמיש, הרי אלו פטורין מקרבן חטאת, מפני שזה אונס ומה היה לו לעשות.

ט. מִי שֶׁהִפְרִישׁ מַעוֹת לְכַבֶּשֶׁה שֶׁל חֲטָאתוֹ⁵⁸ וְצָרִיךְ לָהֶן⁵⁹ - הָרִי זֶה מְבִיא שְׁעִירָה⁶⁰ וַיַּחֲלִל אוֹתָם הַמַּעוֹת עַל הַשְּׁעִירָה⁶¹ וַיִּהְיֶה בָהֶן⁶². וְכֵן אִם הִפְרִישׁ לַשְּׁעִירָה⁶³ וְלָקַח כְּשִׁפָּה⁶⁴ - יִהְיֶה בָהֶן.

(58) המדובר כאן בקרבן חטאת של עולה ויורד (ובעשר שמביא כבשה או שעירה), ראה להלן טעמו של דבר, אבל בחטאת קבועה (ראה למעלה פ"א הלכה ד, שמביא כבשה או שעירה), אם נשאר מן המעוֹת שהפריש לחטאת - יפלו לנדבה, ראה פ"ה מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט. (59) למעוֹת הללו, וכגון שהעני, וכגון שדמי השעירה פחותים מדמי הכבשה. (60) משנה בכריתות כז: (61) הוא פודה את המעוֹת מקדושתם על השעירה הזאת, והיא נכנסת בקדושה תחת המעוֹת היוצאים לחולין. (62) במעוֹת האלו שחסך מההפרש שבין כבשה לשעירה. ולמדו כן (שם בגמרא) ממה שנאמר בקרבן עולה ויורד (ויקרא ה, י"ז) "מחטאתו" - "מחטאתו" - ממקצת חטאתו. כלומר, ממקצת הדבר שהפריש לחטאתו, שאם העני מתכפר במקצת, והנותר מותר בהנאה, וראה גם בפיה"מ לרבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 12 מום⁷⁴ [וְהֵעֵנִי] - אִם רָצָה⁷⁵, יָבִיא בְדַמְיָהּ עוֹף. אֲבָל
13 אִם הִפְרִישׁ עוֹף וְנִפְסַל⁷⁶ - לֹא יָבִיא בְדַמְיוֹ עֲשִׂירִית
14 הָאִיפָה, שָׁאִין לְעוֹף פְּדִיּוֹן⁷⁷.

(74) ברייתא כריתות כז: (75) כן הוא בברייתא שם. ומשמע שאם רצה יביא בדמיה כשבה אחרת, אף-על-פי שעכשיו העני. וכן מפורש בר"ש וברע"ב בנגעים פרק יד משנה יב, שמה שאמרו "מצורע עני שהביא קרבן עשיר, יצא", היינו אפילו לכתחילה [וראה בתפארת ישראל כריתות פ"ו משנה ח אות נה, וצריך עיון]. (76) בעוף לא כתב "ונפל בו מום", לפי שאין המומים פוסלים בעוף (פ"ג מהלכות איסורי מזבח הלכה א) אלא "ונפסל", היינו שנקטעה רגלו, שאין מקריבים חסר על גבי המזבח (שם). (77) ברייתא שם. ובספרא (בחוקותי פרשה ד הלכה ה) אמרו: "והעמיד את הבהמה לפני הכהן (ראה בתמורה לב: שפסוק זה מדבר בפסולי המוקדשין), בהמה נפדית ואין העופות והעצים וכו' נפדים". וראה בדברי רבינו בפרוש המשניות שם, בפ"ה מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י, ובפ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה ד.

- 15 יב. הִפְרִישׁ⁷⁸ עֲשִׂירִית הָאִיפָה⁷⁹ וְהֵעֵשִׂיר: עַד שְׁלֹא
16 קָדְשָׁה בְּכָל⁸⁰ - הֲרִי הִיא כָּכָל הַמִּנְחוֹת⁸¹, וְתַפְדָּה
17 וְתֹאכֵל⁸²; וּמִשְׁקָדְשָׁה בְּכָל⁸³ - תַּעֲבֹר צוּרְתָהּ וְתֵצֵא
18 לְבֵית הַשְּׂרָפָה⁸⁴.

(78) תוספתא כריתות פ"ד. (79) כדין עני. (80) כל זמן שלא שם עדיין הסולת לתוך כלי שרת, לא קדשה קדושת הגוף, אלא קדושת דמים, וקדושת דמים נפדית (מנחות ק: והלכות איסורי מזבח שם הלכה ה). (81) שנטמאו ושנפסלו שפודין אותן, ראה הלכות איסורי מזבח שם. (82) אף-על-פי שלא נטמאה. וכן אמרו במנחות קא. "רבי אליעזר אומר, כולן טמאין נפדין, טהורין אין נפדין. חוץ מעשירית האיפה של מנחת חוטא, שהרי אמרה תורה (ויקרא ה, ו, ייג) "מחטאתו" "על חטאתו", כלומר, לכך כתוב אצל עשירית האיפה "על חטאתו", שאם היה עני והפריש עשירית האיפה, והעשיר, יפדנה ויוסיף עליה מעות, ויביא כבשה או שעירה, כמו שאמרו בכריתות שם (רש"י שם). (83) מִשְׁשָׁם את הסולת לתוך כלי שרת, קדשה הסולת קדושת הגוף, ואין קדושת הגוף נפדית (שם). (84) תוספתא כריתות שם. כלומר, מכיון שהפסול אינו בגוף המנחה אלא בבעל המנחה שהעשיר, אסור לשרוף את המנחה מיד אלא תעובר צורתה ואחר-כך תשרף, ראה בפ"ד מהלכות קרבן פסח הלכה ג.

- 19 יג. עֲשִׂיר שֶׁהִפְרִישׁ קָן⁸⁵ לְמִכְרָה וְלִקַּח בְּדַמְיָהּ כֶּשֶׁפָּה
20 או שְׁעִירָה⁸⁶ וְהֵעֵנִי⁸⁷ - יָבִיא קָן זֶה⁸⁸, אֵף עַל פִּי
21 שְׁהִיא קִדְשֵׁת דָּמִים שְׁהִיא נִדְחִיתָה⁸⁹. וְלָמָּה לֹא
22 נִדְחִיתָה?⁹⁰ מִפְּנֵי שְׁדַּחְתִּי מַעֲקָרוֹ אֵינִי דַּחִי⁹¹, וְהֲרִי
23 נִרְאָה קָן זֶה לֹא עֲמָה. עֲנִי שֶׁהִקְרִיב⁹² קָרְבָּן עֲשִׂיר -
24 יָצָא, וְעֲשִׂיר שֶׁהִקְרִיב קָרְבָּן עֲנִי - לֹא יָצָא.

(85) בכריתות כז: כת. "אמר ר' אלעזר אמר רבי אושעיא, מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לכבשתו והעני". ומפרש

שם. ונראה מדברי רבינו שדווקא אם הוא צריך למעות, וכגון שהשעירה יותר זולה (או להיפך כשהכבשה יותר זולה), אז מותר לו לשנות, אבל אם אינו צריך למעות, לא ישנה מן כבשה לשעירה או משעירה לכבשה. ובפירוש"י במשנה כריתות שם, נראה שהכל תלוי ברצונו, וראה מרכבת המשנה. (63) משנה שם. כלומר, שהפריש מעות בשביל לקנות שעירה, והעני, והכבשה יותר זולה, וצריך למעות הללו שבהפרש בין שווי הכבשה לשווי השעירה. (64) וחילל את המעות על-ידי הכבשה, כמבואר למעלה.

- 1 י. הִפְרִישׁ מְעוֹת לְבִהְמָה⁶⁵ וְהֵעֵנִי⁶⁶ - יִקַּח שְׁתֵּי
2 תוֹרִים או שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה⁶⁷ וְיַחֲלִל עֲלֵיהֶן אוֹתָם
3 הַמְּעוֹת וְיִהְיֶה בָּהֶם. הִפְרִישׁ מְעוֹת לְבְנֵי יוֹנָה או
4 לְתוֹרִים⁶⁸ וְהֵעֵנִי - יָבִיא עֲשִׂירִית הָאִיפָה⁶⁹ וְיַחֲלִל
5 עֲלֵיהֶן אוֹתָם הַמְּעוֹת וְיִהְיֶה בָּהֶן. וְכֵן אִם הָיָה
6 עֲנִי וְהִפְרִישׁ מְעוֹת לְעֲשִׂירִית הָאִיפָה וְהֵעֵשִׂיר -
7 יוֹסִיף עֲלֵיהֶן⁷⁰ וְיָבִיא עוֹף. הִפְרִישׁ לְעוֹף וְהֵעֵשִׂיר
8 - יוֹסִיף עֲלֵיהֶן וְיָבִיא כֶּשֶׁפָּה או שְׁעִירָה. אֲפִלוּ
9 הָיָה מוֹרִישׁוֹ גּוֹסֵס⁷¹ - הֲרִי זֶה עֲנִי⁷² עַד שְׁמִמּוֹת
10 מוֹרִישׁוֹ וְיִירָשְׁנוּ⁷³.

(65) המדובר באחד מהששה שמצוותם שיקריבו קרבן עולה ויורד (למעלה הלכה א), ובעשיר שהפריש מעות כדי לקנות בהמה (=שעירה או כבשה) לחטאת. (66) ירד מנכסיו, וראה למעלה הלכות ב"ג ד כי קרבן העני - שתי תורים או שני בני יונה. (67) משנה שם. ואף כי כבר הפריש מעות לקרבן עשיר, כיון שהעני אינו מביא אלא קרבן עני. ואף זה למדו שם ממה שנאמר (ויקרא ה, ו) "וכפר עליו הכהן מחטאתו" - "מחטאתו", משמע מקצת חטאתו (ראה למעלה), כלומר, אם העני יביא עוף ממקצת הדמים. (68) המדובר כאן בשבועת העדות או שבועת ביטוי או טומאת מקדש וקדשיו, שיש בהם שלש דרגות של עולה ויורד, ראה למעלה הלכה ד. (69) במשנה שם. ואף שהפריש כבר מעות לשתי תורים או לשני בני היונה - כיון שהעני עוד, מביא רק עשירית האיפה סולת למנחה. ואף זה נלמד (שם) ממה שנאמר (שם, י) "וכפר עליו הכהן מחטאתו", מקצת חטאתו. כלומר, אם הפריש מעות לשתי תורים או שני בני יונה, ושוב העני עוד, מביא ממקצת הדמים הללו, עשירית האיפה. (70) משנה שם. ואף כי כבר הפריש המעות לקרבן עני - כיון שהעשיר צריך להוסיף ולהביא קרבן עשיר. ולמדו כן בגמרא שם ממה שנאמר (שם, יג) "וכפר עליו הכהן על חטאתו", "על חטאתו" משמע שאם העשיר בינתיים, צריך להוסיף על הדמים ולהביא קרבן עשיר. (71) ועתיד לירש ממנו, ויהיה עשיר. (72) כל זמן שלא ירש אותו, ומביא קרבן עני. (73) ויצטרך להוסיף מעות עד לקרבן עשיר. משנה ערכין יז: "אבל בקרבנות אינו כן, אפילו מת אביו והניח לו וכו' אין להקדש בה כלום". ופירשו (שם יח. בגמרא) שכונת המשנה שהיה אביו גוסס, מהו דתימא רוב גוססין למיתה, קא-משמע-לן שכל זמן שלא מת נחשב עדיין הירוש לעני, לפי שהגוסס הוא כחי לכל דבריו, ראה נזיר מג.

- 11 יא. עֲשִׂיר שֶׁהִפְרִישׁ כֶּשֶׁפָּה או שְׁעִירָה וְנִפְלָה בָּהּ

30 [וְאֵשׁ] הָא לְמִדָּתָּ, שֶׁהוּא צָרִיף יִדְעָה בַּתְּחִלָּה
31 וִידְעָה בְּסוֹף וְהָעֵלָם בִּינְתִּים¹⁵.

(2) כלומר, טמא שנכנס למקדש. (3) טמא שאכל קודש, ושניהם חייבים כרת במזיד, ומביאים קרבן עולה ויורד בשוגג (למעלה פ"א ה"ג). (4) ידיעה שהוא נטמא. (5) ידיעה שזהו קודש (באכל את הקודש). (6) ידיעה שזהו מקדש (בנכנס למקדש). (7) לפני ששגג ואכל את הקודש, או לפני שנכנס למקדש. משנה, שבועות ב, א: "ידיעות הטומאה שנים שהן ארבע וכו' את שיש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתיים, הרי זה בעולה ויורד". ולדעת רבי (שם יד:) צריך ידיעה גם למקדש. (8) ולא ידע שנטמא. (9) כלומר, נטמא ולא ידע שנטמא ואכל קודש. (10) שידע לפני זה שנטמא, אלא שלא ידע שזה שאכל הוא קודש, ורק עכשיו נודע לו. (11) משנה, שם יד, א. (12) כרבי ורבי ישמעאל, שמחייבין גם על העלם מקדש, במשנה שם יד, ב. ובגמרא שם. (13) כלומר, שנעלמו ממנו שני הדברים גם יחד, ששכח שזה בשר קודש או שזה מקדש, וגם שכח שהוא טמא, או שידע שהוא טמא וחשב שיותר לטמא לאכול קודש וליכנס למקדש. (14) כלומר, שלשה באוכל קודש בטמאה, והם: א. ידע שזהו קודש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו קודש. ג. נעלם ממנו זה וזה. ושלשה בנכנס למקדש בטמאה: א. ידע שזהו מקדש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו מקדש. ג. נעלם ממנו זה וזה. וראה בגמרא שם יד, ב. (15) ברייתא, שם ד, א. כרבי, אבל רבי עקיבא לומד זאת ממה שנאמר פעמים "ונעלם - ונעלם" = "ונעלם ממנו והוא טמא" (ויקרא ה, ב) "ונעלם ממנו והוא ידע" (שם, ג).

32 ב. נְטָמָא וְיָדַע שֶׁנְטָמָא [וְיָדַע שֶׁזֶה קֹדֶשׁ וְשֶׁזֶה
33 מִקְדָּשׁ] אָבֵל לֹא יָדַע בְּאֵי זֶה אָב נְטָמָא, וְשִׁכַּח
34 שֶׁנְטָמָא וְאַחֵר כִּף נִכְנָס לְמִקְדָּשׁ אוֹ אָבֵל קֹדֶשׁ, וְנִדְּעַ
35 לוֹ אַחֵר שֶׁנִּכְנָס אוֹ אַחֵר שֶׁאָבֵל בְּאֵי זֶה אָב נְטָמָא¹⁶
36 - [הָרִי זֶה חֵזֵק קֶרְבֵּן]¹⁷; אָף עַל פִּי שְׁלֹא יָדַע
37 בַּתְּחִלָּה בְּאֵי זֶה אָב נְטָמָא, הוֹאִיל וְיָדַע שֶׁהוּא טָמֵא
38 - הָרִי הִיתָה שֵׁם יִדְעֵת טָמְאָה בַּתְּחִלָּה. אָבֵל אִם
39 נִעְלָמוּ מִמֶּנּוּ הַלְכוֹת טָמְאָה, כְּגוֹן שֶׁנְטָמָא כִּכְעֲדָשָׁה
40 מִן הַשְּׂרִיץ, וְיָדַע שֶׁהַשְּׂרִיץ מְטַמֵּא וְלֹא יָדַע בְּשִׁעוּר¹⁸,
41 וְשִׁכַּח שֶׁנִּגַּע בַּשְּׂרִיץ כָּלֵל וְנִכְנָס אוֹ אָבֵל, וְאַחֵר כִּף
42 נִדְּעַ לוֹ [שֶׁנִּגַּע] כִּכְעֲדָשָׁה מִן הַשְּׂרִיץ - הָרִי זֶה סֶפֶק
43 אִם חֵזֵק קֶרְבֵּן אוֹ פִּטְוִי¹⁹. וְכֵן מִי שְׁלֹא רָאָה הַמִּקְדָּשׁ
44 מִיָּמָיו וְלֹא הִבִּין מִקוֹמוֹ²⁰, אִם נְטָמָא וְיָדַע²¹ שֶׁנְטָמָא
45 וְנִכְנָס לְמִקְדָּשׁ, וְלֹא יָדַע בַּתְּחִלָּה²² שֶׁזֶהוּ מִקוֹמוֹ
46 שֶׁהָרִי לֹא רָאָהוּ מֵעוֹלָם, וְאַחֵר כִּף זָכַר הַטָּמְאָה וְיָדַע
47 שֶׁזֶה מִקְדָּשׁ - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם יִדְעָה שֵׁשׁ מִקְדָּשׁ
48 בְּעוֹלָם יִדְעָה, אוֹ עַד שֶׁיָּדַע מִקוֹמוֹ תַּחֲלָה. יִרְאֶה לִי,
49 שְׂאֵלוֹ הַחֵזֵקִים קֶרְבֵּן²³ מִסֶּפֶק - אֵינֶן מְבִיאִין קֶרְבֵּן,
50 שְׂמָא וְכִנְיָסוֹ חֲלִין לְעֲזָרָה. וְאִם תֹּאמַר: וְהִלּוּא
51 חֲטָאת הָעוֹף בָּאָה עַל הַסֶּפֶק וְאִינָהּ נֹאכְלָתָה²⁴ מִפְּנֵי

רבינו "לכבשתו" - "למכרה וליקח בדמיה כשבה".
(86) והרי היא קדושה בקדושת דמים, למכרה לצורך קרבן עשיר. (87) שיכול להביא קרבן עני. (88) לאחר שיפדה אותה ויקדישה לקרבן עני. (89) כלומר, קדושת דמים זו לקרבן עשיר - נדחית, לפי שעני אינו ראוי לכתחילה לקרבן עשיר. (90) כלומר, אילו היתה בקדושת הגוף נדחית, ודאי היתה צריכה להידחות לגמרי מלהקריבה, אלא אפילו אם אין עליה אלא קדושת דמים נדחית, צריכה היא להידחות מהקרבה (לחם-משנה). וכן נראה מדברי רבינו בפרק טו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, שקדושת דמים נדחית, מדחה הקרבן. (91) בגמרא שם אמרו שקדושת דמים מדחה, אבל רבינו לא פסק כן. ולמעלה פרק ג הלכה ח כתב רבינו, שגם בנראה ונדחה אין בעלי חיים נדחים. וכ"כ גם בפ"ג מפסולי המוקדשין הלכה כג. ועיי"ש גם בהלכה כ"ד, ובפ"ט ממעשה הקרבנות ה"ד, ובלח"מ למעלה פ"ג שם. (92) נגעים פי"ד מ"ב. וראה למעלה ה"א.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) יבאר דיני קרבן עולה ויורד.

1 א. שְׁנֵי יֵשׁ בְּשִׁגְגַת טָמְאָה מִקְדָּשׁ² וְקִדְּשׁוּ³ מֵה
2 שְׂאֵין כֵּן בְּשֶׁאֵר כְּרִתוֹת. שְׁכָל הַכְּרִתוֹת, כִּיּוֹן שֶׁשִּׁגְגַּ
3 וְנִדְּעַ לוֹ בְּסוֹף שִׁחְטָא, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִיתָה לוֹ
4 יִדְעָה בַּתְּחִלָּה - הָרִי זֶה חֵזֵק חֲטָא; אָבֵל בְּטָמְאָה
5 מִקְדָּשׁ וְקִדְּשׁוּ - אֵינּוּ מְבִיא קֶרְבֵּן עוֹלָה וְיִוָּרֵד עַד
6 שֶׁתִּהְיֶה לוֹ יִדְעָה לְטָמְאָה⁴ וִידְעָה לְקִדְּשׁ⁵ אוֹ
7 לְמִקְדָּשׁ⁶ בַּתְּחִלָּה⁷, וִידְעָה לְטָמְאָה וִידְעָה לְקִדְּשׁ אוֹ
8 לְמִקְדָּשׁ בְּסוֹף, וְהָעֵלָם בִּינְתִּים. כִּיצַד? נְטָמָא⁸ וְנִכְנָס
9 לְמִקְדָּשׁ אוֹ אָבֵל קֹדֶשׁ⁹, וְאַחֵר כִּף נִדְּעַ לוֹ שֶׁנְטָמָא
10 וְשִׁתִּיה טָמֵא בְּשִׁעָה שֶׁאָבֵל אוֹ שֶׁנִּכְנָס, וְשִׁקְדָּשׁ הִיָּה
11 זֶה שֶׁאָכְלוּ¹⁰ אוֹ מִקְדָּשׁ הִיָּה זֶה שֶׁנִּכְנָס לוֹ - הָרִי זֶה
12 פִּטְוִי מִקֶּרְבֵּן, עַד שֶׁיָּדַע שֶׁנְטָמָא [וְשִׁתִּיה קֹדֶשׁ] וְשִׁתִּיה
13 מִקְדָּשׁ קֹדֶשׁ שֶׁיִּכְנָס אוֹ קֹדֶשׁ שִׁיאָכֵל. כִּיצַד? נְטָמָא¹¹
14 וְיָדַע שֶׁנְטָמָא וְיָדַע שֶׁזֶה מִקְדָּשׁ¹² וְשִׁתִּיה קֹדֶשׁ, וְאַחֵר
15 כִּף נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ הַטָּמְאָה וְשִׁכַּח שֶׁנְטָמָא וְנִכְנָס
16 לְמִקְדָּשׁ אוֹ אָבֵל¹³ קֹדֶשׁ, וְהוּא יָדַע שֶׁזֶה מִקְדָּשׁ
17 וְשִׁתִּיה קֹדֶשׁ; אוֹ שֶׁשִּׁגְגַּ וְשִׁכַּח שֶׁזֶה מִקְדָּשׁ אוֹ שֶׁזֶה
18 בְּשֶׁר קֹדֶשׁ, וְהוּא יָדַע שֶׁהוּא טָמֵא, וְנִכְנָס אוֹ אָבֵל;
19 אוֹ שֶׁשִּׁגְגַּ אוֹ שִׁכַּח שֶׁנְטָמָא וְשִׁכַּח שֶׁזֶה בְּשֶׁר קֹדֶשׁ
20 וְשִׁתִּיה מִקְדָּשׁ, וְנִכְנָס אוֹ אָבֵל; וְאַחֵר כִּף נִדְּעַ לוֹ
21 דְּבָרִים שֶׁנִּתְעַלְמוּ מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה מְבִיא קֶרְבֵּן עוֹלָה
22 וְיִוָּרֵד בְּכָל צִד וְצִד מִשְׁשׁ מַחֲלֻקוֹת אֵלּוּ¹⁴. וּמִנֵּין
23 שְׂדִין שִׁגְגַת מִקְדָּשׁ וְקִדְּשׁוּ כִּף הוּא? שֶׁהָרִי בְּשֶׁאֵר
24 שִׁגְגוֹת נֹאמַר: בְּעִשְׂתָּה אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא
25 תַעֲשִׂינָהּ וְאָשָׁם, אוֹ הוֹדַע אֱלֹוִי חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא -
26 כִּיּוֹן שֶׁיָּדַע בְּסוֹף, אָף עַל פִּי שְׁלֹא יָדַע בַּתְּחִלָּה;
27 וּבְטָמְאָה מִקְדָּשׁ וְקִדְּשׁוּ נֹאמַר: וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ וְהוּא
28 יָדַע וְאָשָׁם. מֵאַחֵר שֶׁנֹּאמַר וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ, מִכָּלֵל
29 שֶׁהִיתָה שֵׁם יִדְעָה בַּתְּחִלָּה, וְנֹאמַר וְהוּא יָדַע.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסוקים לגבי חיוב קרבן בטומאת מקדש: "את משכן ה' טמא" (במדבר יט, יג) ו"את מקדש ה' טמא" (שם, כ) - אחד לנטמא בחוץ ואחד לנטמא בפנים, ששניהם חייבים קרבן. (32) השתחויה, שהוא כדי לקרות את דברי הפסוק: "ויכרעו אפים ארצה וגו'" שבדבריהימים ב, ז' ג'. (33) שם הכ"ג.

ד. מי שטמא עצמו³⁴ במזיד³⁵ ולא שעה פשעור - 11
הרי זה ספק, אם שיעור השתחויה³⁶ לאגוס בלבד³⁷ 12
או אף למזיד³⁸. ולפיכך, אם נעלם ממנו³⁹ ויצא ולא 13
שעה - אינו מביא קרבן⁴⁰. וכן אם תלה עצמו באויר 14
עזרה⁴¹ - הדבר ספק, אם אויר עזרה פעורה או אינו 15
פעורה⁴². 16

(34) כשהוא בעזרה. (35) שידע שהוא במקדש, אלא שלא ידע שחייבים כרת על טומאת מקדש, שדינו כשוגג לענין קרבן והוא בכלל "שב מדיעתו", כמפורש למעלה פ"ב ה"ב (הגהות מצפה איתן, שבועות יז. וראה משנה למלך). (וצריך לומר שאע"פ שלא ידע שחייב כרת - כיון שידע שטמא וידע שזהו מקדש, הרי זו ידיעה לגבי טומאת מקדש וקדשו (ראה למעלה ה"א) לחייבו בקרבן, וראה להלן בסמוך. ודלא כ'מנחת חינוך' מצוה קכג ס"ק א). (36) כלומר, מה שצריך לחיוב קרבן שישעה בעזרה כדי השתחויה אחר שנטמא, כמבואר למעלה. (37) ראה למעלה ה"ג. אבל במזיד, אפילו לא שהה כלום - חייב קרבן. (38) שגם טימא עצמו במזיד ונעלם ממנו אינו קרבן עד שישעה כדי השתחויה, וזוהי בעייתו של רב אשי שם יז, א. ונשארה בתיקו. (39) (כן הוא בפירוש ר"ח שם. ואע"פ שבחיובי קרבן אחרים, כיון ששגג בכרת, חייב הוא בקרבן (למעלה פ"ב ה"ב) - כאן בטומאת מקדש וקדשו שמפורש בתורה 'ונעלם - ונעלם', אינו חייב אלא אם נעלמה ממנו הטומאה או המקדש וקדשו, לגמרי, אלא שצריך שיהיה בתחילה שוגג בקרבן (ראה למעלה), שאם לא כן לא תועיל ההעלמה שבסוף, שהרי הוא אינו שב מדיעתו). (40) ראה למעלה ה"ב, כי מי שאינו מחוסר כיפורים אינו מביא קרבן חטאת מספק, שמה יכניסו חולין בעזרה. (41) כלומר, נטמא בעזרה ושהה כדי השתחויה באויר העזרה. (42) שם בעייתו של רבא, ונשארה בתיקו. וכגירסת הספרים שהובאה ב'תוספות' שם ד"ה תלה. ואע"פ שלענין קבלת הדם, אמרו שאם תלה הבהמה וקיבל הדם באויר כשר (זבחים כו. ופ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב), הרי שאויר העזרה כעזרה - אף כאן ידעו זאת, אלא שהסתפקו אם קדושת האויר היא קדושה עצמית והרי הוא כמי שהלך בעזרה ממקום למקום, שאם יצא בדרך ארוכה, שאינו צריך ללכת בה, שהוא חייב אף אם לא שהה (פ"ג מהל' ביאת מקדש הכ"ב) או שכל קדושתו היא מחמת קרקע העזרה, ואם כן אינו כבא בדרך ארוכה אלא כעומד במקומו שצריך שהיה ('אור שמח').

ה. מי שנסתפק לו אם נכנס למקדש או אכל קדש 17
בטמאה או לאו - אינו מביא אשם תלוי⁴³; שאין 18
מביאין קרבן⁴⁴ על לא הודע אלא בכרת שחייבין על 19
שגגתו חטאת קבועה⁴⁵. 20

1 שהמביא אותה מחסר פפורים²⁵ ואסור לאכל
2 בקדשים עד שיעביא כפרתו²⁶; אבל מי שאינו מחסר
3 פפורים²⁷ - אינו מביא קרבן מספק²⁸.

(16) אם בשרץ או בנבלה. (17) כרבי עקיבא (במשנה שם יד: , ובגמרא יח:) שמספיק אם ידוע שהוא טמא, אף אם אינו יודע מהות הטומאה. וממה שכתב רבינו "ונודע לו אחר וכו' באי זה אב נטמא", נראה שהידיעה שבסוף צריכה להיות גם במה נטמא, ובזה גם רבי עקיבא מודה. וראה למעלה פ"ב ה"ג שצריך שידע החטא שחטא בו. וראה 'לחם משנה' שהקשה על זה מגמרא נדה כח, ב. (18) כלומר, לא ידע כמה יהא בשרץ וטמא. (19) בעיית רב פפא, שם יד, ב - ונשארה בתיקו. (20) כלומר, לא הבין בשכלו לקבוע, לפי ידיעותיו, את מקום המקדש. (21) בכת"י תימן ובדפוס רומי, נוסף "ושכח שנטמא". וכן נראה ממה שכתב להלן "ואחר-כך זכר הטומאה וידע שזה מקדש". אבל צריך עיון, שהרי גם אם ידע שנטמא הרי הוא שוגג, שהרי לא ידע שזהו המקדש. (22) בעיית רבי ירמיה, שם יד, ב: "בן בבל שעלה לארץ ישראל, ונעלם ממנו מקום מקדש מהו וכו' כיון דידע דאיכא מקדש בעולם ידיעה היא, או דילמא כיון דמקומו לא ידע ליה, העלמה היא". ונשאר הדבר בתיקו (23) חטאת. שאין חטאת באה בנדבה, ואינו יכול להתנות. אם הוא מחויב הרי הוא קרבן חובה, ואם לאו הרי הוא קרבן נדבה, אבל בקרבן אחר שבא בנדבה, אפשר להתנות כנ"ל. (24) נזיר כט, א: "מנין לחטאת העוף שהיא באה על הספק שאינה נאכלת", כגון שהיתה האשה ספק זבה או ספק יולדת (פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"י). (25) שכן זבה ויולדת הן מחוסרות כיפורים. (26) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"א. (27) כגון טומאת מקדש וקדשו, שאין ידו משגת ומביא שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת (ויקרא ה, ז). (28) כן מפורש בתוספתא כריתות פ"ב, "המביא חטאתו ושחטה, ספק נזרק הדם, ספק לא נזרק הדם, יצא ואינו מביא אשם תלוי, אם היה מחוסר כפרה ספק חשיכה ספק לא חשיכה, הרי זה מביא חטאת העוף ספק", הרי שרק מחוסר כפרה מביא חטאת העוף בספק ('אור שמח'). ועי' 'תוספות' גיטין כח, ב - ד"ה אבל ('הר המוריה').

4 ג. מי שנטמא²⁹ בעזרה³⁰ - צריך שידע תחלה
5 שנטמא ושעה מקדש, ואם נעלם ממנו אחרי כן
6 שנטמא והרי הוא זכור שעה מקדש, או שנטעלם
7 ממנו שעה מקדש ולא שכח שנטמא, או שנתעלמו
8 ממנו זה וזה - בפשידע לו יביא קרבן עולה ויזיר³¹.
9 והוא שישעה פשעור³², כמו שפארנו בהלכות ביאת
10 מקדש³³.

(29) משנה, שבועות יד, ב. (ומדובר שידע שהוא טמא, אלא שנטמא באונס, ראה להלן ה"ד, שאם נטמא בשוגג, אין זו ידיעה בתחילה, ואין לחייבו בקרבן, ראה למעלה ה"א). (30) שמחוייב למחר ולצאת בבהילות בדרך קצרה, ואם שהה בשוגג חייב קרבן, ראה פ"ג מהל' ביאת המקדש הכ"א-כב. (31) בגמרא שם טז, ב - למדו מזה שנאמרו בתורה שני

הַעֲדִים וְאָמַר לֹא נִטְמַאתִי מֵעוֹלָם - הֲרִי אֵלֶי
נֶאֱמָנִים⁵⁶ וּמֵבִיא קֶרֶבֶן עַל פִּיהֶם. אִם הִבִּיאוּהוּ שְׁנִים
לְיָדֵי מִיתָה חֲמוּרָה, קָל וְחֹמֶר שִׁבְיָאוּהוּ לְיָדֵי קֶרֶבֶן
הַקָּל, שֶׁהָרִי הִכְחִישׁוֹ.⁵⁸

(55) כלומר, הוא לא מכחיש את דיבורו הקודם שאמר לא נכנסתי, כי כוונתו היתה להוסיף על דבריו לאמר: "לא נכנסתי בשוגג אלא במזיד". וראה להלן דברי הברייתא והגמרא בכריתות יב, א. (56) ואינו יכול לתרץ דבריו לומר: לא עמדתי בטומאתי וטבלתי, כי הרי אמר תחילה שלא נטמא. והוא ברייתא שם: "יכול אפילו שנים מכחישין אותו (= שהם אומרים נטמאת והוא אומר לא נטמאתי, שיהיה פטור בנכנס למקדש). אמר רבי מאיר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאוהו לידי קרבן הקל! רבי יהודה אומר, נאמן אדם על עצמו יותר ממאה איש, ומודים חכמים לרבי יהודה בחלבים (= באוכל חלב) ובביאת המקדש (= שהם אומרים נכנסת למקדש בטומאה, והוא אומר לא נכנסתי, שנאמן משום שכוונתו להוסיף על דבריו: "לא נכנסתי שוגג אלא מזיד", ראה בתחילת ההלכה כאן), אבל בטומאה לא". ומפרש רבינא (שם): כי מחלוקת חכמים ורבי יהודה היא בטומאה ישנה (= שיש לו אפשרות לומר כבר טבלתי), ובאמרו לו נטמאת ונכנסת למקדש והוא אומר לא נטמאתי, שחכמים סוברים שאין מיישבין דבריו לומר לא עמדתי בטומאה אלא טבלתי, כי בזה הוא מכחיש את דבריו הראשונים שאמר לא נטמאתי מעולם, ורבי יהודה סובר שמיישבין דבריו, אף אם בזה מכחיש דבריו הראשונים. אבל בטומאה חדשה (= שאמרו לו נטמאת היום ואפילו יטבול היום, הרי אסור לטבול יום ליכנס למקדש) - גם רבי יהודה מודה שאינו נאמן, משום שאין כאן מינו, וגם מה שר"י מאמין לו בטומאה ישנה הוא מחמת מינו, ולא מחמת שאדם נאמן על עצמו (כס"ד דגמ' שם). ולענין ההלכה, נאמר שם בגמרא: אמר רב נחמן, הלכה כרבי יהודה. אמר רב יוסף, לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו, ומפרש רבינו (לא כרש"י) שרב יוסף חולק על רב נחמן, וסובר שאין הלכה כרבי יהודה אלא כחכמים (ראה 'מרכבת המשנה'), ופסק רבינו כרב יוסף (וראה בהשגות הראב"ד, כסף-משנה ולחם-משנה).

ט. טִמְאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְּשִׁיו⁵⁷ שֶׁהָיָה לָהּ יְדִיעָה⁵⁹
בַּתְּחִלָּה⁵⁸ וְלֹא הָיָה לָהּ יְדִיעָה בַּסּוּף⁵⁹ - שְׁעִיר שָׁל
יּוֹם הַכִּפּוּרִים הַנֶּעֱשֶׂה בַּפֶּגֶז⁶⁰ יוֹם הַכִּפּוּרִים⁶¹
תּוֹלִיז⁶², עַד שִׁיִּדְעוּ⁶³ וְבִיָּא קֶרֶבֶן עוֹלָה וְיִזְרָד.
וְשִׁאֲיִן בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה⁶⁴ אֲכָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה
בַּסּוּף⁶⁵ - שְׁעִיר הַנֶּעֱשֶׂה בַּחוּץ⁶⁶ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְיוֹם
הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין⁶⁷. וְעַל שִׁאֲיִן בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַּתְּחִלָּה
וְלֹא בַּסּוּף - שְׁעִירֵי הַרְגָּלִים⁶⁸ וְשְׁעִירֵי רִאשֵׁי הַדָּשִׁים
מְכַפְּרִין⁶⁹. וְעַל זֶדוֹן טִמְאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְּשִׁיו⁷⁰ - פֶּר
כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, אִם הָיָה הַמִּזִּיד
מִן הַכֹּהֲנִים⁷¹; וְאִם הָיָה מִיִּשְׂרָאֵל - דָּם שְׁעִיר
הַנֶּעֱשֶׂה בַּפֶּגֶז יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר⁷², שְׁנֶאֱמַר⁷³:
וְכִפֵּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטִּמְאָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁴.

(43) משנה, כריתות ב, א: "על אלו חייבין, על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועל לא הודע שלהם אשם תלוי, חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו מפני שהוא בעולה ויורד". וכן הוא בגמרא שם ז, א: "חוץ ממטמא מקדש וקדשיו שאינו מביא אשם תלוי". (44) כלומר, אשם תלוי. (45) אבל טומאת מקדש וקדשיו שמביא בשוגג קרבן עולה ויורד (ראה למעלה פ"א ה"ג), אינו מביא אשם תלוי בספק. והיא משנה בכריתות כה, א: "וחכ"א אין מביאין אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת (קבועה)".

ו. מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים, אֶחָד טִמָּא וְאֶחָד
טָהוֹר, הֵלֵךְ בְּרֹאשׁוֹן וְחִזְרָה וְהֵלֵךְ בְּשֵׁנִי, וַיִּבְעַת שֶׁהֵלֵךְ
בְּשֵׁנִי שִׁכַּח שֶׁהֵלֵךְ בְּרֹאשׁוֹן, וְנִעְלָמָה מִמֶּנָּה טִמְאָה זו
וְנִכְנַס לְמִקְדָּשׁ אוֹ אֶכָּל קֹדֶשׁ - חֵיב. וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא
הָיָה לוֹ בַּתְּחִלָּה יְדִיעָה גְּמוּרָה לְטִמְאָה אֲלֵא מִקְצַת
יְדִיעָה, שֶׁהָרִי לֹא יָדַע שֶׁהֵלֵךְ בְּשֵׁנִי שְׁבִילִין שֶׁבַּהֲלוּף
שִׁנְיָהֵן יֵהָא טִמָּא בְּרֹדָאִי, וְאִף עַל פִּי כֵן חֵיב חֲטָאת,
שֶׁמִּקְצַת יְדִיעָה כָּכָל יְדִיעָה⁴⁶. הֵלֵךְ בְּרֹאשׁוֹן וְנִכְנַס
לְמִקְדָּשׁ אוֹ אֶכָּל קֹדֶשׁ - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק
טִמְאָה⁴⁷.

(46) פלוגתא בברייתא, שבועות יט, א. ובכריתות יח, ב. ולפי ביאורו של רבא בשבועות שם עמוד ב, ובכריתות יט, א. ופסק כת"ק. (47) שמא השביל הראשון הוא הטהור, ואין חייבין אשם תלוי על ספק טומאת מקדש וקדשיו, ראה למעלה ה"ה. והוא בברייתא שם, לפי הגירסא שבכריתות שם.

ז. הָיָה שְׁלִישִׁי וְשְׁבִיעִי⁴⁸ וְטָבַל, וְאַחֲרָי⁴⁹ שֶׁנִּכְנַס
לְמִקְדָּשׁ הֵלֵךְ⁵⁰ בְּשֵׁנִי וְחִזְרָה וְנִכְנַס לְמִקְדָּשׁ⁵¹ - חֵיב⁵²;
שֶׁהָרִי נִכְנַס בְּשֶׁהוּא טִמָּא לְמִקְדָּשׁ בְּרֹדָאִי, אוֹ בַּפֶּעַם
רִאשׁוֹנָה אוֹ בַּפֶּעַם שִׁנְיָה. וְאִף עַל פִּי שֶׁכָּל יְדִיעָה
מִהֵן סָפֵק יְדִיעָה הִיא⁵³, שֶׁהָרִי כָּל שְׁבִיל מִהֵן סָפֵק
הוּא - כָּאֵן בְּטִמְאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְּשִׁיו עָשׂוּ סָפֵק יְדִיעָה
בִּידִיעָה⁵⁴.

(48) כדין טמא מת, שמזים עליו מי חטאת ביום שלישי וביום שביעי לטומאתו, וטובל ביום השביעי אחר ההזאה (פי"א מהל' פרה אדומה ה"א). (49) בכת"י תימן: אחר. כלומר, אחר שנכנס למקדש הזה ג' ז' וטבל. (50) כבדפוס רומי. (51) אחר ששכח טומאתו. (52) פסק כתנא-קמא בברייתא, שם. (53) שבכל פעם שנכנס למקדש לא היתה לו ידיעה וודאית. (54) שם, דברי רבי יוחנן בביאור דברי תנא-קמא.

ח. הָיָה טִמָּא וְאָמַר לוֹ שְׁנִים: נִכְנַסְתָּ לְמִקְדָּשׁ, וְהוּא
אוֹמַר לָהֶם: לֹא נִכְנַסְתִּי - נֶאֱמָן וְאִינוּ מֵבִיא קֶרֶבֶן;
שֶׁאִם יָרָעָה, יֹאמַר מִזִּיד הֵייתִי⁵⁵. אָמַר לוֹ שְׁנִים:
טִמָּא הֵייתָ כִּשְׁנִיכְנַסְתָּ לְמִקְדָּשׁ וּבִפְגִּינוּ נִטְמַאת וַיִּדְעַת
שֶׁאֲתָה טִמָּא, אִף עַל פִּי שֶׁהָיָה בֵּין טִמְאָה זוֹ
שֶׁמִּעִידִין בָּהּ וּבֵין כְּנִיסָתוֹ לְמִקְדָּשׁ יָמִים רַבִּים,
שֶׁאִפְשָׁר לוֹ שִׁיאֲמַר כִּכְר טַבְּלָתִי, הוֹאִיל וְהִכְחִישׁ אֶת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בסוף. (70) שידע שנטמא ואסור לו ליכנס למקדש לאכול קודש, ואעפ"כ עשה כן בודון. וכגון שלא התרו בו, שאם התרו בו אינו מתכפר אלא במלקות (תפארת ישראל). (71) משנה, שבועות ב, ב. ואין הכהנים מתכפרים בשעיר הנעשה בפנים, שנאמר (ויקרא טז, טו) "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם", ואמרו בגמ' (שם יג:) "אשר לעם" שאין הכהנים מתכפרין בו, ובמה מתכפרין? – בפרו של אהרן, ואף-על-פי שנאמר בפרו של אהרן (שם טז, ו) "אשר לו" – "לו, לא לאחרים", הרי נאמר עוד (שם) "וכיפר בעדו ובעד ביתו" וכל הכהנים הם בכלל ביתו, שנאמר (תהלים קלה, יט) "בית אהרן ברכו את ה'". ולא רק על זדון טומאת מקדש וקדשיו פרו של כהן גדול מכפר על הכהנים, אלא אף על השוגג. ראה בגמרא שם (לחם-משנה). (72) במשנה, שם. (73) בשעיר הנעשה בפנים. (74) ונאמר עוד שם "ומפשעיהם לכל חטאתם" – "פשעים אלו המרדים" (שם יב:).

יום שני ט"ז טבת ה'תשפ"ב

פרק שנים עשר

(1) יבאר כל דבר שחייבין על שגגתן חטאת קבועה, ושגג בית-דין הגדול בהוראה.

- א. כל דבר שחייבין על שגגתו חטאת קבועה³, אם שגגו בית דין הגדול⁴ בהוראה והורו להתירו, ושגגו העם⁵ בהוראתו ועשו העם והם סומכין על הוראתו⁶, ואחר כך נודע לבית דין ששטעו - הרי בית דין חייבין⁷ להביא קרבן חטאת על שגגתו בהוראה⁸, ואף על פי שלא עשו הן בעצמן מעשה; שאין משגיחין על עשיית בית דין כלל בין עשו בין לא עשו, אלא על הוראתו בלבד⁹. ושאר העם פטורין מן הקרבן¹⁰, ואף על פי שהם העושים, מפני שתלו בבית דין¹¹. ומה הוא הקרבן שמביאין על שגגה זו? אם בעבודה זרה שגגו והורו¹² - מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת מפל שבת ושבת¹³. וקרבן זה הוא האמור בפרשת שלח לה, שנאמר: והיה אם מעיגי העדה נעשתה לשגגה¹⁴. מפי השמועה למדו, שבשגגת עבודה זרה הוא מדבר¹⁵. ואם בשאר פרות שחייבין על שגגתן חטאת קבועה שגגו והורו - מביא כל שבת ושבת פר חטאת. וזהו האמור בפרשת ויקרא, שנאמר: ואם כל עדת ישראל ישגו¹⁶. נמצאת למד, שאם שגגו בית דין הגדול בהוראה בעבודה זרה - מביאין כל הקהל שנים עשר פרים¹⁷ עולות ושנים עשר שעירים חטאות. והם נשרפות, שהרי דמן נכנס לפנים¹⁸. והם הנקראין שעירי עבודה זרה. ואם בשאר המצות שגגו - מביאין שנים עשר פרים חטאות. והן נשרפות¹⁹, מפני שדמם נכנס לפנים²⁰. וכל פר מהן נקרא פר העלם דבר של צבור.

(57) משנה, שבועות ב, א. (58) שלפני שנכנס למקדש או אכל קודש, ידע שזה מקדש או שזה קודש, וידע שנטמא, ובשעה שנכנס למקדש או אכל קודש, נעלם ממנו שזה מקדש וקודש או שנעלם ממנו שנטמא, ראה למעלה ה"א. (59) כלומר, לא נודע לו בסוף מה שנעלם ממנו בתחילה, ובאופן זה אינו חייב בקרבן (למעלה ה"א). (60) הוא השעיר שעלה עליו הגורל לה' שעשהו חטאת (ויקרא טז, ט - טו). (61) עצם היום. (62) מכפרין להגן עליו מן היסורים (שבועות ח. בגמרא) שאע"פ שלא עשה מזיד, ראויין לבוא עליו יסורים, על שלא נזהר שלא יבוא לידי איסור בשוגג (ראה רש"י במשנה שם, ותפארת ישראל) ולמדו זאת (שם ז:) ממה שנאמר (שם, טז) "וכיפר על הקודש מטומאות בני ישראל" – "מטומאות ולא כל טומאות". והכוונה לטומאת מקדש וקדשיו, שחלק אותה הכתוב משאר עבירות שחייבה עליה קרבן עולה ויורד, ולדעת רבי שמעון יש ללמוד כן ממה שנאמר (שם) "ומפשעיהם לכל חטאתם" – חטאים דומיא דפשעים, מה פשעים שאינם בני קרבן, שהם במזיד, אף חטאים שאינם בני קרבן, ומניין ליש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף, ששעיר זה תולה, ת"ל "לכל חטאתם" הראויה לבוא לכלל חטאת אם יודע לו, משא"כ אם לא היו לו ידיעה בתחילה, שלא יבואו לכלל קרבן לעולם, אין שעיר זה מכפר. ויום הכיפורים עצמו שמכפר על כך, נלמד ממה שנאמר (שם כג, כח) "כי יום כיפורים הוא" (רש"י במשנה, שם ב.). (63) שאז אין מכפרין עליו עוד. (64) "זה אפשר בתנינו שנשבה לבין הגויים, ולא קדמה לו ידיעה שהוא איסור על בני ישראל ביאה למקדש והוא טמא, ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש" (רבינו בפי"ה מ, שבועות שם). (65) שנודע לו אח"כ שבשעה שנכנס למקדש היה טמא. וכי אסור לטמא ליכנס למקדש (שם). (66) זהו שעיר של מוסף, הנזכר במדבר כט, יא. (67) שם במשנה. ונלמד זאת (שם) ממה שנאמר בשעיר הנעשה בחוץ (במדבר שם) "שעיר עזים אחד חטאת (= שעיר הנעשה בפנים) – הוקשו זה לזה ללמד, על מה שזה מכפר זה מכפר, מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בתחילה), אף החיצוני אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בסוף). וזה מכפר כפרה גמורה בלא תליה, שהרי לעולם לא יבוא לידי קרבן, כיון שלא ידע בתחילה (רש"י במשנה, שם). ויום הכיפורים עצמו שמכפר, שנאמר (שם) "כי יום כיפורים הוא", כנ"ל. (68) שעירי חטאת שמביאין בכל הרגלים. (69) במשנה שם, וספק כרבי יהודה ולא כרבי שמעון (שם) האומר ששעירי ראשי חדשים אינם מכפרים. ולמד רבי יהודה דבר זה (שם ט). ממה שנאמר בשעירי ראשי חדשים (במדבר כח, טו) "ושעיר עזים אחד לחטאת לה" – חטא שאין מכיר בו אלא ה' (ואילו החוטא אינו יודע כלל) יהא שעיר זה מכפר, ושעירי רגלים שמכפרים, נלמד לרבי יהודה (שם): ממה שנאמר ברגלים (שם, טז) "ושעיר עזים ב"וי"ר" – "וי"ר" מוסף על ענין ראשון, להקיש שעירי רגלים לשעירי ר"ח, מה שעירי ר"ח אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, אף שעירי הרגלים אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא

וְאִם כָּל עֵדֶת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנִעְלַם דְּבַר מַעֲנִי הַקֹּהֵל וְעָשׂוּ אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' וְגו', הרי שמעשה תלוי בקהל והוראה תלויה בבית-דין. וסובר רבינו שמכאן יש ללמוד גם, שאם עשו רוב הקהל ובית-דין לא עשו - שביט דין חייבים. (10) כלומר, פטורים מלהביא כל אחד ואחד קרבן יחיד. (11) שם ב: "יכול רוב ציבור שעשו בשגגת מעשה יהיו פטורים, שהרי בית דין מביאים עליהם פר [בהוראה] [והם פטורים - רש"י שם]". (12) שמואל לכונו לעבודה זרה בלי פישוט ידים ורגלים. (13) כרבי יהודה במשנה שם ד: שאם הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובן על פיהן מביאין י"ב שבטים י"ב פרים, ובעבודה זרה מביאין י"ב פרים וי"ב שעירים. (14) "ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת". (15) לפי שנאמר (שם, כב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה", ואמרו (שם): "איזו היא מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצוות הוי אומר זו עבודת כוכבים" (שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה) (16) "ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת וגו'". (17) ואפרים ומנשה אינם נחשבים לשבטים נפרדים אלא לעניין נחלה, אבל לא לדבר זה. (18) להזות על הפרוכת ועל מזבח הזהב. "ולא נתפרש בהן בתורה כיצד נותן דמן ולהיכן הוא נותן אלא לפי שהן חטאות הקהל, דינן כדין פר העלם דבר, שהוא חטאת הקהל, לכל האמור בו: למתן דמים ולשריפה וכו'". (19) שנאמר (שם, כא) "והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". (20) כמו שנאמר (שם, טז) "והביא הכהן המשיח מדם הפר (=פר העלם דבר של צבור) אל אהל מועד" ועוד נאמר (שם ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל, באש תשרף". (21) כלומר, משום כך חייבין להביא מכל שבט ושבט. (22) לפיכך חייב כל שבט ושבט להביא קרבן. (23) וירושלים. הרי שגם שני שבטים (=יהודה ובנימין) נקראים "קהל". ואם כן מה שנאמר (בראשית מח, ד) "ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים", אי אפשר לפרש שמעכשיו, עם לידתו של בנימין, שיהיו י"ב שבטים, יקראו "קהל", שהרי כבר למדנו מהפסוק הקודם שגם שני שבטים נקראים "קהל", ועל כרחנו צריך לפרש שעכשיו נולד קהל, היינו ששבט בנימין לבדו נקרא "קהל", הרי ששבט אחד נקרא "קהל". (24) ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ, שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל". (25) כלומר, כשמספר אנשי חמשה שבטים הוא יותר גדול ממספר אנשי שבעת השבטים. (26) כרבי שמעון בן אלעזר בברייתא שם. שאמר: "חטאו שישה שבטים והם רובו של קהל, או ז' (שהם רוב השבטים) אף על פי שאינו רובו של קהל - מביאין", ולמד זאת (שם) ממה שנאמר (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה", שמשמע אפילו מיעוט, מעיני ולא כל עיני, ונאמר עוד (שם, כו) "כי לכל העם בשגגה" הרי שרק כולו או רובו (שרובו ככולו, ראה נזיר מב). "הא כיצד? עשו ו' והן רובו של קהל או ז' אף על פי שאינן רובו של קהל חייבין". (27) השבטים. (28) קרבן. (29) כלומר, הם נגררים אחרי השבטים החוטאים ומתחייבים בקרבן על ידם. (30) שם: "איבעיא להו שבט אחד לרבי יהודה בהוראת בית דין

1 שְׁנָאֲמַר: 21: וְהִקְרִיבוּ הַקֹּהֵל - כָּל קָהָל וְקָהָל; וְכָל
2 שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט קְרוֹי קָהָל, 22: שְׁנָאֲמַר: וַיַּעֲמֵד יְהוֹשֻׁפָּט
3 בַּקֹּהֵל יְהוּדָה. 23: בֵּין שְׁעָשׂוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁבָאֲרָץ
4 יִשְׂרָאֵל 24: עַל פִּי בֵּית דִּין שְׁהוּרוּ, בֵּין שְׁעָשׂוּ רֹב
5 יִשְׂרָאֵל אֲף עַל פִּי שְׁהֵן מַעוֹט מִנֵּן הַשְּׁבָטִים, 25: בֵּין
6 שְׁעָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים אֲף עַל פִּי שְׁהֵן מַעוֹט כָּל
7 יִשְׂרָאֵל 26: - מִבִּיאִין כְּמִנֵּן כָּל הַשְּׁבָטִים, פֶּר לְכָל
8 שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט, וּבַעֲבֹדָה זָרָה פֶּר וְשִׁעִיר לְכָל שֶׁבֶט
9 וְשֶׁבֶט, שְׁאֵף אֶלֶף 27: שְׁלֹא חָטְאוּ מִבִּיאִין 28: עַל יְדֵי
10 הַחוֹטָאִים. 29: אֶפְלוּ עָשָׂה שֶׁבֶט אֶחָד בְּלֶבֶד וְהוּא רֹב
11 הַקֹּהֵל 30: - הִרִי כָּל הַצִּבּוֹר מִבִּיאִין שְׁנִים עָשָׂר פָּרִים, וּבַעֲבֹדָה זָרָה שְׁנִים עָשָׂר פָּרִים וְשְׁנִים עָשָׂר
13 שְׁעִירִים.

(2) משנה הוריות ח. "אין בית-דין חייבין עד שיוורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". ולמדו זאת (בגמרא שם) בגזירה שווה "עליה - עליה", נאמר בשגגת הוראת בית-דין (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה", ונאמר בפרשת עריות (שם יח, יח) "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערוותה עליה בחייה", מה להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ושגגת עבודה זרה שהורו בית דין ועשה העם על פיהם שאינה כתובה כאן, נלמדה (שם) בגזירה שווה אחרת - "מעיני - מעיני", נאמר כאן בשגגת הוראה באיסורים אחרים (שם ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל וגו'", ונאמר בשגגת הוראה בעבודה זרה (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה", מה כאן בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כמבואר למעלה, אף בשגגת עבודה זרה, אין חייבין אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, יצאו חיובק ונישוק שאין בהן כרת. ואם הורו בית דין להתיר בדבר שחייבין עליו אשם וודאי ועשו העם על פיהם, בית-דין פטורים, משום שבאשם וודאי נאמר (שם ה, א) "ונפש" ובית-דין אינם בכלל נפש. (3) אבל דבר שחייבים עליו קרבן עולה ויורד, אין בית דין חייבים להביא קרבן על שגגתם. ולמדו כן (בגמרא שם) בגזירה שווה: נאמר בחטאת של בית דין (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' ואשמו", ונאמר בחטאת של יחיד (שם, כז) "ואם נפש אחת תחטא וגו' ואשם" - מה "ואשם" שנאמרה ביחיד - בחטאת קבועה, אף "ואשמו" שנאמר בבית דין - בחטאת קבועה. (4) של שבעים ואחד. (5) כלומר, רוב העם. (6) של בית דין, אבל אם תולים בעצמם להיתר, אף שגם בית הדין הורו להתיר, חייב כל אחד ואחד מהעם קרבן חטאת בפני עצמו. (7) להלן בהלכה זו כתב רבינו שכל שבט ושבט מביא פר, ואם כן מה שכתב כאן ש"בית דין חייבין", היינו שבית דין חייבים להביא לכל שבט ושבט, או שכל שבט ושבט מביא בשביל בית דין (כסף משנה). (8) משנה שם ד: "הורו בית דין שווגין ועשו כל הקהל שווגין מביאין (בית דין) פרי". (9) בהוריות ג. אמרו שאם הורו בית דין ועשו הם ולא עשו רוב הקהל - שהם פטורים, ולמדו זאת ממה שנאמר (שם)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית דין בקרבן. (41) משנה שם ד: "הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובו על פיהם מביאין פר", שהרי בכל התורה כולה קיימא לן רובו ככולו. (42) כלומר, הם תולים את מעשיהם בהוראת ההיתר של בית דין הגדול. (43) אבל אם ידעו שבית דין טעו, אלא חשבו שאף על פי כן מצוה לסמוך על הוראתם - חייב כל אחד ואחד קרבן בפני עצמו. ואם ידעו שאסור לסמוך על הוראתם זו, ובכל זאת עשו, הרי הם מזידין, ופטורים מקרבן. (44) [והשמיט רבינו שצריך שיהיה בדבר שאינו מפורש בתורה, שכל הטועה בדבר המפורש בתורה הרי הוא כעוקר כל הגוף, ואם כן הוא בכלל מה שכתב "ויוורו לבטל מקצת וכו' לא שיעקרו כל הגוף"]. (45) ששגגו. (46) ברייתא שם ה. "תנו רבנן ידעו שהורו וטעו מה הורו יכול יהיו חייבין תלמוד לומר (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת", ולא שיוודעו החוטאין".

פרק שלשה עשר

(1) יבאר שישנם אופנים שיפטרו בית-דין ויתחייבו העושיין.

- א. ביצד אם חסר אחת² מכל הדרכים שבארנו³ -
- יפטרו בית דין ויתחייבו העושים? הרי שהורו בית
- דין של אחד מן השבטים⁴ להם שחלב הקבה⁵
- מתר⁶, ואכלוהו אנשי מקומם⁷ על פיהם - אותו בית
- דין פטורין, וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה⁸ על
- שגגתו. וכן אם הורו בית דין הגדול שדם הלב
- מתר⁹, ולא היה ראש ישיבה עמה¹⁰, או שהיה אחד
- מהן אינו ראוי להיות ממנה בסנהדרין¹¹, כגון שהיה
- גר או ממזר¹² או זקן¹³ או שלא ראה בנים¹⁴ וכיוצא
- בהן¹⁵, ועשו העם על פיהם¹⁶ ואכלו דם הלב - הרי
- בית דין פטורין, וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה
- על שגגתו¹⁷. ומניין שאין הכתוב מדבר אלא בבית
- דין הגדול? שנאמר: ואם כל עדת ישראל ישגו
- וגומר¹⁸. ומניין שעד שהיה כלן ראויין להוראה¹⁹?
- שנאמר²⁰ ואם מעיני העדה²¹ - עד שהיה להם
- כעצבים²². ולהלן²³ הוא אומר: ושפטו העדה; מה
- העדה האמורה בדיני נפשות - כלן ראויין
- להוראה²⁴, אף עדת האמורה בשגגה²⁵ - עד
- שהיה כלן ראויין להוראה²⁶. וכן אם הורו, וידע
- אחד מהן שטעו ואמר להם: טועים אתם, ורבו
- עלי המתיירים והתירו - הרי בית דין פטורין²⁷, וכל
- מי שעשה על פיהם חוב להביא חטאת קבועה על
- שגגתו; שנאמר: ואם כל עדת ישראל ישגו - עד
- שישגו כל הסנהדרין²⁸. ידע אחד מן הסנהדרין או
- מעוטן שטעו המתיירין ושתקו, הואיל והורו ולא
- היה שם חולק ופשטה ההוראה בלב הקהל²⁹ - הרי
- בית דין חייבין בקרבן³⁰, וכל שעשה על פיהם פטור.
- ואלו ששתקו, אם עשו על פי אלו שהורו³¹ - הרי
- אלו חייבין³², מפני שלא תלו בבית דין³³. וכן אם
- נשאו ונתנו³⁴ בדבר ואמרו³⁵: דבר זה מתר הוא, ולא
- הורו לעם ולא אמרו להם: מתרין אתם לעשות³⁶,

הגדול מי מייתי שאר שבטים או לא", ונפשטה הבעיא שם כי אף בשבט אחד, נגררים שאר השבטים להתחייב בקרבן, וברור הדבר כי המדובר באופן שהשבט הזה הוא רוב הקהל, שאם לא כן, אין כל ספק כי אינו גורר את שאר השבטים.

- ב. בית דין שנסתפק להן אם שגגו בהוראה או לא
- שגגו³¹ - אינן חייבין באשם תלוי³²; שנאמר³³:
- ונודעה החטאת - עד שתודע ואחר כך יתחייבו
- בקרבן³⁴, כמו שיתבאר. במה דברים אמורים שבית
- דין חייבין ואלו העושים על פיהם פטורין מן
- הקרבן? כשהיו המורים בית דין הגדול של שבטים
- ואחד; ויהיה ראש ישיבה³⁵ עמה³⁶ בהוראה³⁷; ויהיה
- כלן ראויין להוראה³⁷; ויטעו כלן או רבן³⁸ בדבר
- זה שהורו בו; ויוורו בפרוש ויאמרו לעם: מתרין
- אתם לעשות³⁹, וכן אלו ששמעו מפי בית דין, אם
- אמרו לאחרים: מתרים אתם לעשות⁴⁰; ויעשו כל
- הקהל או רבו⁴¹ על פיהם⁴²; ויהיו העושים שוגגים
- על פיהם ומקדמים שהדבר שהורו בו פדת הורו⁴³;
- ויוורו לבטל מקצת ולקחם מקצת, לא שיעקרו כל
- הגוף⁴⁴; וכשיודע להם⁴⁵ ידעו גופו של דבר שהורו
- בו בשגגה⁴⁶. בכל אלו המארכים הוא שהיה בית דין
- חייבין בקרבן והעושה על פיהם פטור. אבל אם חסר
- אחת מכל אלו הדרכים - הרי בית דין פטורין מן
- הקרבן, וכל מי ששגג ועשה מעשה מביא חטאת
- קבועה על שגגתו.

(31) וכגון שהיו שם שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, והתירו אחת ואינם יודעים איזו התירו, שהרי גם ביחיד אין חוב אשם תלוי אלא באופן שנקבע האיסור. (32) משנה שם ט. "אשם תלוי, היחיד והנשיא חייבין ומשיח ובית דין פטורין". (33) בקרבן צבור. (34) כלומר, לא חייבה תורה קרבן בבית דין אלא באופן שנודע להם חטאתם, אבל באשם תלוי, שהוא בא על לא הודע החטאת, לא חייבה תורה. ובכהן משיח שלא נאמר "ונודעה החטאת" הוצרכו ללמוד מפסוק אחר. (35) מופלא שבסנהדרין. (36) כלומר: גם הוא יהיה עמהם בשגגתם. שאם לא יהיה מופלא של בית דין (=ראש ישיבה) שם (=עמהם בשגגת ההוראה) אין בית דין חייבין קרבן. (37) אבל אם היו בין הסנהדרין גר או ממזר וכו', שאינם ראויים להוראה - פטורין. (38) שם ג: דוחה הגמרא דברי ר' יונתן הסובר שאין חייבין עד שיוורו כולן, אלא אפילו הורו רובן והיתר שתקו בית דין חייבין, אבל אם אמר להם אחד מהן: טועים אתם, - בית דין פטורים. (39) אבל אם אמרו להם רק "מותרים אתם" ולא הוסיפו לומר גם "לעשות", הם פטורים, שלא נגמרה עדיין הוראתם. (40) כלומר, אין צורך שכל הקהל או רובו ישמע ההוראה מפי בית-דין [שאם לא כן למה הוצרכו להוציא את יושבי חוצה לארץ מכלל זה], אלא אפילו אם שומעים איש מפי איש כי בית דין פסק ואמר: "מותרים אתם לעשות" - כל העושים על פיהם (אם הם יושבי ארץ ישראל), מצטרפים לקהל לחייב

1 וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ מִהֵן בַּעַת שֶׁגָּמְרוּ מִתֵּר וְהֵלֵךְ וְעָשָׂה
2 כְּפִי מָה שֶׁשָּׁמַע - הָרִי כָּל הָעוֹשָׂה חֵיב חֲטָאת
3 קְבוּעָה, וּבֵית דִּין פְּטוּרִין, שֶׁהָרִי לֹא הוֹרֵו לָהֶם
4 בִּפְרוֹשׁ לַעֲשׂוֹת. וְכֵן אִם הוֹרֵו וְעָשׂוּ מַעוֹט הִקְהֵל עַל
5 פִּיהֶם וְנוֹדְעָה הַשְּׁגָגָה - הָרִי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְאֵלּוּ
6 הַמַּעוֹט שֶׁעָשׂוּ חֵיבִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבֵּיא
7 חֲטָאתוֹ.³⁷

(2 בכ"י תימן: "אחד", כנ"ל. (3 למעלה פי"ב. (4 ולא בית-דין הגדול של שבעים ואחד, ראה למעלה פי"ב הלכה ב. (5 העקום כמו קשת, והוא אסור (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו). וראה להלן הלכה ה, ובהוריות ג. ובמשנה-למלך להלן הלכה ה. (6 אף-על-פי שאינם עוקרים גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א) שהרי לא התירו אלא חלב הקיבה בלבד ולא כל החלב, ואין זה מפורש בתורה שחלב הקיבה אסור, ראה להלן שם (לחם-משנה כאן). (7 ואפילו היה שבט זה רוב ישראל, ראה למעלה פי"ב הלכה א. (8 כחכמים (הוריות ה). שאינם חייבין אלא על הוראת ב"ד הגדול בלבד. וראה להלן, בהמשך ההלכה. ולפיכך חייב כל אחד ואחד להביא חטאת קבועה על שגגתו. (9 אף-על-פי שהוראה זו אינה עוקרת גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד שם), שהרי לא התירה אלא דם חלב בלבד, ואין איסורו מפורש בתורה, ראה להלן שם (לחם-משנה). (10 משנה הוריות ד: וראה למעלה פי"ב הלכה ב. "ואפילו היה מניינם (בלעדו) שלם, רוצה לומר שבעים ואחד" (רבינו בפי"ה"מ שם). (11 במשנה שם. (12 ראה להלן בהמשך ההלכה שנלמד מפסוק בתורה, שאין ממנין לסנהדרין רק "מיוחסין". (13 "מופלג בשנים שיש בו אכזריות" (כיון ששכח כבר צער גידול בנים - רש"י סנהדרין לו:), שאין מעמידין אותו לב"ד (פרק ב מהלכות סנהדרין הלכה ב). (14 שאין מושיבין אותו לסנהדרין (הלכות סנהדרין שם). "משום שהוא אכזרי ולא ירחם על בני אדם, לפי שאינו יודע אהבת בנים" (ראה בפי"ה"מ שם). וכן הוא בברייתא סנהדרין לו: "אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים", וכן הביא רבינו בהלכות סנהדרין שם. "אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות. ולא מי שאין לו בנים, כדי שיהא רחמן". אבל בדפוסים אחרים בנוסח בדברי רבינו כאן: "זקן שלא ראה בנים". ולפי זה, זקן ולא ראה בנים הם אחד, וכן הוא במשנה שם, וכן הוא בפירוש המשניות שם. (15 כגון נתין (=מבני הגבעונים, שגזר עליהם יהושע ונתנם לחוטבי עצים ושואבי מים - יהושע ט, כג) הנוכר במשנה שם (מעשה רוקח). שאין מושיבין בב"ד אלא רק מיוחסין. (16 כלומר, כל העם או רוב העם (ראה למעלה פי"ב הלכה ב). (17 במשנה שם. (18 ולא עדת אותו שבט (שם במשנה ה. המשך דברי חכמים). (19 נראה שנשמטה כאן בבא שלימה, וכן צריך להיות: "ומנין שעד שיהיה ראש הישיבה עמהם], ומנין שעד שיהיו כולם ראויין להוראה". וכללם יחד מפני שלמד שניהם מפסוק אחד ("מעני העדה"), ראה להלן]. וראה בלחם-משנה ובהגהות מעשה ר"ב. (20 בשגגת עבודה-

זרה. (21 בפסוק שם: "והיה אם מעני העדה". (22 כלומר, לפיכך צריך שיהיה ראש ישיבה עמהם שהוא עשוי עינים לעדה (ירושלמי הוריות פ"ד הלכה ד). וראה לחם-משנה ומעשה ר"ב. ובבבלי שם נתנו טעם אחר, מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו, והרי הם קרובים למזיד (ראה ברש"י שם ד. ד"ה זיל קרי בי רב). (23 בדיני נפשות. (24 שנאמר (שמות יח, כב) "ונשאו אתך", ואמר רב נחמן בר יצחק (הוריות ד:): "אתך בדומין לך", שיהיו ראויים להוראה. (25 היינו "והיה אם מעני העדה", וכן כתב רבינו בפי"ה"מ שם. וראה למעלה הערה יח. ורש"י (שם) כתב עד האמורה כאן (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגור", וראה לחם-משנה כאן. (26 משנה שם ד: (27 במשנה שם. (28 בגמרא שם ג: (29 ראה למעלה פי"ב הלכה ב. (30 בהוריות שם: "אמר ר' יונתן, מאה שישבו להורות אין חייבין עד שיורו כולן, שנאמר: ואם כל עדת ישראל ישגור, עד שישגו כולן". ולפי דבריו, אפילו ידע אחד מהן ושתק פטורין, אבל הגמרא שם דוחה דבריו, מברייתא שנשמע בה שאם ידע אחד מהן שטעה ושתק שהם חייבין. (31 שטעו וחשבו כי אף שהב"ד טועים, מצוה לשמוע דברי חכמים (רש"י שם ב. ד"ה או תלמיד) ולפיכך הם נחשבים לשוגגין, שחייבין חטאת. (32 קרבן בפני עצמן, אף כי ב"ד מביאין פר העלם דבר של ציבור (במשנה שם). (33 שהרי ידעו כי ב"ד הם טועים. משנה שם "הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו וכו' ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב, מפני שלא תלה בב"ד". (34 הסנהדרין התווכחו בינם לבין עצמם באחד מן הדברים. (35 הגיעו לידי החלטה סופית בוויכוח זה. (36 מחלוקת בגמרא (שם ב). אם צריך לומר "מותרים אתם לעשות, או שמספיק אפילו אמרו "מותרים אתם". ופסק רבינו כשמואל בלשון השני, וכרב דימי בלשון הראשון, כי אין ב"ד חייבין עד שיאמרו להן "מותרין אתם לעשות", וראה למעלה פי"ב הלכה ב. (37 במשנה שם: "הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם וכו' פטור מפני שתלה בב"ד", ובגמרא (שם ב:): "אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' יהודה, אבל חכמים אומרים יחיד שעשה בהוראת בית-דין חייב". ופסק רבינו כחכמים.

8 ב. וְהַסְנֵה־דִּרְיִן עֲצָמָן שֶׁעָשׂוּ בְּהוֹרָאתָן³⁸ - אֵינָן
9 מִצְטָרְפִין לְרֹב הִקְהָלָם³⁹, עַד שֶׁיְהִי הָרֹב שֶׁעָשׂוּ חוּץ
10 מִן הַסְנֵה־דִּרְיִין. עָשׂוּ רַב אֲנָשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴⁰ עַל
11 פִּיהֶם אֵף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הָעוֹשִׂים שָׁבַט אֶחָד⁴¹, וְכֵן
12 אִם עָשׂוּ רַב הַשְּׁבָטִים אֵף עַל פִּי שֶׁהָן מַעוֹט הִקְהֵל
13 - בֵּית דִּין חֵיבִים⁴², וְהָעוֹשִׂין פְּטוּרִין. פִּיֶּצֶד? הִיּוּ
14 יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁשׁ מֵאוֹת אֱלָף וְאַחַד, וְהִיּוּ
15 הָעוֹשִׂין בְּהוֹרָאת בֵּית דִּין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֱלָף וְאַחַד
16 וְהָרִי פֶלֶן בְּגִי יְהוּדָה בְּלֶבֶד, אוֹ שֶׁהִיּוּ הָעוֹשִׂים בְּגִי
17 שְׁבָעָה שְׁבָטִים פֶּלֶן אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵאָה אֱלָף
18 - הָרִי בֵּית דִּין חֵיבִין, וְכָל הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם
19 פְּטוּרִין. וְאֵין מְשַׁגְּחִין עַל יוֹשְׁבֵי חוּצָה לְאֶרֶץ⁴³,
20 שֶׁאֵין קָרוֹי קְהָל אֲלָא בְּגִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴⁴. וְשָׁבַט

ד. הורו בית דין בְּחֵלֶב מִן הַחֲלָבִים⁵² שֶׁהוּא מִתָּר, וְאָכַל מֵעוֹט הַקֹּהֵל עַל פִּיהֶם, וְנוֹדַע לָהֶם שֶׁחֲטָאוּ וְחִזְרוּ בָּהֶן⁵³, וְאַחֵר בֶּן הוֹרוֹ שֶׁעֲבֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית מִתְּרַת⁵⁴, וְעֵבֶד אוֹתָהּ עֲבֹדָה זָרָה מֵעוֹט אַחֵר עַל פִּיהֶם, וּבְשִׁיטָּרְפוֹ הָאוֹכְלִים לְעוֹבְדִים יִהְיוּ רֹב - הֲרִי אֱלוֹ מִצְטָרְפִין⁵⁵, אָף עַל פִּי שְׁהִיתָה לָהֶן יִדְעָה בִּינְתִים⁵⁶. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁהִיָּה הַמְּוֹרָה בֵּית דִּין אֶחָד⁵⁷; אָכַל אִם מֵת בֵּית דִּין שֶׁהוֹרָה תִּחְלָה⁵⁸, וְעֵמֶד אַחֵר⁵⁹ וְהוֹרוּ⁶⁰ - אֵין אֱלוֹ מִצְטָרְפִין⁶¹ לְאֱלוֹ.

(52) כגון שהורו על חלב הקיבה שהוא מותר, שאין זה עוקר גוף מגופי התורה (ראה להלן פ"ד הלכה א, ולמעלה הלכה א), שהרי לא התירו כל החלבים. (53) כן הוא בגמרא שם. באיבעיא הראשונה: "הורו ב"ד חלב מותר, ועשו מיעוט הקהל, וחזרו ב"ד בהן, והורו ועשו מיעוט אחר, מהו וכו'" ואחר-כך איבעיא להו "מיעוט בחלב ומיעוט בעבודה-זרה", ומשמע שגם זה ב"חזרו ב"ד בהן". (54) שלא עקרו גוף עבודה-זרה מגופי התורה (ראה להלן פ"ד הלכה ב), שהרי לא התירו כל מיני עבודה-זרה. (55) שאין כל אחד ואחד מביא חטאת בפני עצמו, והחיוב הוא על ב"ד. ודבר זה הוא איבעיא שם ג. ונשאר הדבר בתיקו, אבל רבינו "נראה שאינו גורס כאן תיקו, אלא שמשביבין שאלה זו עם שאלה שאחריה, באם-תמציל-לומר. כלומר, אם-תמציל-לומר אידי ואידי כרת הוא, הורו ב"ד ומתו וכו' וכבר ידעת כל שבאם-תמציל-לומר, הלכה היא ברוב מקומות" (מאירי שם, וראה בראב"ד, בכסף-משנה, במרכבת המשנה ובאור שמת). ויש חולקים בזה, איזה קרבן מביאין הב"ד: של עבודה-זרה או של חלב. ויש אומרים שמביאים שניהם, גם של עבודה-זרה וגם של חלב (ראה בתוספות ובמאירי שם). (56) כמבואר למעלה. (57) שהורו גם על עבודה-זרה וגם על חלב. (58) על החלב. (59) ב"ד אחר. (60) על עבודה-זרה. (61) המיעוט שאכל חלב, עם המיעוט שעבד עבודה-זרה, להוות ביחד רוב קהל, אלא כל אחד ואחד מביא קרבן על שגגת עצמו, והיא בעיא שלא נפשטה שם (ראה בכסף-משנה). אבל אמרו שם, שזה אינו אלא למי שסובר ציבור מיייתי (=היינו ר') שמעון במשנה שם ה. שסובר שב"ד מביאים פר מיוחד, ואם-כן על-כרחינו שכל הפרים הם עבור הבית-דין - מרכבת המשנה שם) לא תיבעי לך שהרי אינם כבר (שם), ורבינו פסק למעלה פ"ב הלכה א, כי ב"ד הם החייבים, ומה שכתב שם שכל שבט ושבט מביא פר, היינו שהציבור מביא בשביל הב"ד (ראה מאירי הוריות ד: במשנה, ובכסף-משנה פ"ב שם).

ה. אֶפְלוּ הוֹרוּ שְׁנֵי בְּתֵי הַדִּינִים בְּדָבָר אֶחָד, כְּגוֹן חֲלָב וְחֲלָב אוֹ דָם וְדָם⁶³. וְכֵן אִם לֹא הָיוּ הָעוֹשִׂים שׁוֹגְגִין עַל פִּי הַהוֹרָאָה⁶⁴ - הֲרִי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל הָעוֹשִׂים חִיבִין. בְּיָצֵד? הוֹרוּ בֵּית דִּין לְאָכַל חֲלָב הַקֶּבֶה פְּלוֹ⁶⁵, וְיָדַע אֶחָד מִן הַקֹּהֵל שֶׁטָעוּ וְשִׁחַלְבַּ הַקֶּבֶה אֲסוּר, וְאָכְלוּ מִפְּנֵי הוֹרָאָתוֹ, שְׁהִיָּה עוֹלָה עַל דַּעְתָּן⁶⁷ שֶׁמִּצְוָה לְשַׁמֵּעַ מִבֵּית דִּין אָף עַל פִּי שְׁהֵם טוֹעִים - הֲרִי זֶה הָאוֹכֵל חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה עַל

1 מִנְשָׁה וְאַפְרִים אֵינָן חֲשׁוּבִין פְּשָׁנֵי שְׁבָטִים לְעִנְיָן
2 הַזֶּה⁴⁵, אֲלֹא שְׁנֵיהֶם שְׁבָט אֶחָד⁴⁶.

(38) כלומר, בהוראת עצמן. (39) כלומר, אינם מצטרפים עם הקהל להוות עמהם רוב קהל (כגון שחטאו רק מחצית הקהל בלעדיו הסנהדרין) שיתחייבו ב"ד פר העלם דבר של ציבור, ועל כל אחד ואחד מהחוטאים להביא קרבן חטאת בפני עצמו. כן הוא בברייתא שם ג. "הורו ועשו, רבי מאיר פוטר, וחכמים מחייבין" ומפרש רב פפא שפלוגתם היא אם ב"ד משלים לרוב ציבור, שרבי מאיר פוטר את הציבור, שלא יביאו כל אחד ואחד קרבן לעצמו, משום שב"ד משלים לרוב ציבור, וחייבים ב"ד להביא פר העלם דבר של ציבור, וחכמים מחייבין לכל אחד ואחד מהחוטאים (כולל גם כל אחד ואחד מהסנהדרין), להביא קרבן לעצמו, משום שאין ב"ד משלים לרוב ציבור, ואין ב"ד מביאין קרבן העלם דבר של ציבור. ופסק רבינו כחכמים. (40) ראה להלן בהמשך ההלכה ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ". (41) ראה למעלה פ"ב הלכה א. (42) להביא קרבן העלם דבר של ציבור. (43) כלומר, אין מתחשבים בתושבי חוץ-לארץ בענין רוב קהל ומיעוט קהל. (44) כלומר, אצל קרבן העלם דבר של ציבור כתוב (ויקרא ד, יד) "והקריבו הקהל", ובהוריות ג. "אמר רב אסי, ובהוראה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל, שנאמר (מלכים-א, ח, סה) "ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' וגו'", מכדי כתיב וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים, למה לי? - שמע-מינה הני (=בני ארץ ישראל) הוא דאיקרי קהל, אבל הנך (=בני חוצה-לארץ) לא איקרי קהל". והרי כאן בשגגת הוראה נאמר (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל". (45) שאם חטאו שבטי מנשה ואפרים, ועמהם עוד חמשה שבטים, והם מיעוט הקהל, אין חיוב להביא קרבן העלם דבר של ציבור, שאין כאן רוב שבטים. וכן אם חטאו כל הקהל או רובו (שחייבין כל שבט ושבט קרבן) אין מביאין אלא שנים עשר פרים בלבד, פר לכל שבט, ולאפרים ומנשה קרבן אחד, ראה למעלה פ"ב הלכה א. (46) כרבא, שם ו: שמה שנאמר (בראשית מח, הו') "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", היינו רק לנחלה, כמו שנאמר שם "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - לנחלה הוקשו, ולא לדבר אחר.

3 ג. הָיוּ הָעוֹשִׂים מְרִבִּין⁴⁷ בְּשַׁעַת הַחֲטָא וּמוֹעֲטִין⁴⁸
4 בְּשַׁעַת יִדְעָה, אוֹ מוֹעֲטִין⁴⁹ בְּשַׁעַת הַחֲטָא וּמְרִבִּין⁵⁰
5 בְּשַׁעַת יִדְעָה - הִכָּל הוֹלֵךְ אַחֵר שַׁעַת הַמַּעֲשֶׂה⁵¹.

(47) כלומר, רוב הקהל. (48) כגון שמתו חלק מן החוטאים לפני שנודע החטא, באופן שמעתה אינם אלא מיעוט הקהל. (49) מיעוט הקהל. (50) כגון שמתו חלק מהקהל שלא חטאו, באופן שמעתה מהווים החוטאים רוב הקהל. (51) אחר שעת החטא, שאם היו החוטאים בשעת החטא רוב הקהל, ב"ד פטורים וכל אחד ואחד מביא קרבן לעצמו. ופסק כחכמים שחולקים על ר"ש במשנה הוריות י. לענין נשיא וכהן משיח, ובגמרא שם ג. אמרו כי הם חולקים גם בענין זה.

משנה, וקריט ספר). (79) משנה שם. (80) שיהיו רוב. "וזה דבר פשוט" (כסף-משנה).

ו. הורו בית דין להתיר דבר האסור בזדון⁸¹, ויעשו¹⁷ הקהל על פיהם בשגגה - בית דין פטורין מן¹⁸ הקרבן, מפני שהן מזידין⁸², וכל אחד ואחד מן¹⁹ העושים על פיהם חייב קרבן בפני עצמו, מפני²⁰ שהוא שוגג⁸³. הורו בית דין בשגגה, וידעו הקהל²¹ שטעו⁸⁴ ושאיין ראוי לקבל מהן⁸⁵, ואף על פי כן²² עשו הקהל על פיהם - אלו ואלו פטורין מן²³ הקרבן⁸⁶. בית דין פטורין - שהרי לא עשו הקהל²⁴ מפני הוראתן שהטעתם; וכל העושים פטורין מן²⁵ הקרבן - מפני שמזידין הם⁸⁷, שהרי ידעו שטעו²⁶ ושאיין ראוי לעשות²⁷.

(81) שידעו שהדבר אסור ואף-על-פי-כן הורו להתיר. (82) והרי נאמר (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", בעיני שוגגין בב"ד (רש"י הוריות ד: במשנה). "ואעפ"י שמשל ציבור היה בא, הואיל ולשם ב"ד היה בא, פטורין, שהרי מזידין הם ואין מקום לקרבן הבא על שמם" (מאירי שם). (83) משנה שם ד: "הורו ב"ד וכו' מזידין ועשו שוגגין מביאין (=כל אחד ואחד מן הקהל) כשבה ושעירה". (84) הב"ד. (85) כלומר, ידעו גם שבמקום טעות אין מצוה לשמוע דברי חכמים. (86) משנה שם: "שוגגין (=הב"ד) ועשו (=הקהל) מזידין, הרי אלו פטורין". (87) ואין הקרבן בא אלא על השוגג, ראה למעלה פ"א הלכה א.

פרק ארבעה עשר

(1) יבאר ב"ד ששגגו והורו לעקור גוף מגופי תורה ועשו כל העם על פיהם.

א. בית דין ששגגו והורו לעקור גוף מגופי תורה²⁸, ויעשו²⁹ כל העם על פיהם - בית דין פטורין³⁰, וכל אחד ואחד מן³¹ העושים חייב חטאת קבועה⁴; שגגמר⁵: ונעלם דבר - ולא כל הגוף⁶.

(2) כגון שאמרו אין איסור נדה בתורה, אין דיני שבת בתורה, אין איסור ע"ז בתורה, ראה להלן ה"ב. (3) מלהביא קרבן, משנה הוריות ג, ב. וראה למעלה פ"ב ה"ב. (4) כדין כל חוטא בשוגג. (5) בקרבן העלם דבר של ציבור. (6) ברייתא שם ד, א: "ונעלם דבר, ולא שיעקר המצוה כולה". ומפרש עולא, שם: "קרי ביה ונעלם מדבר" כי ה"מ"ם של "ונעלם" נקראת גם עם "ונעלם" וגם עם "דבר" - "ונעלם מדבר", מדבר ולא כל דבר" (רש"י שם).

ב. לעולם אין בית דין חייבין³² עד שיעורו לכטל³³ מקצת ולקיים מקצת⁸ בדברים שאינן מפרשין בתורה ומבארים⁹, ואחר כך¹⁰ יהיו בית דין חייבין בקרבן, והעושים על פיהם פטורין. כיצד? שגגו והורו שממחר להשתחוות לעבודה זרה¹¹, או שממחר להוציא מרשות לרשות בשבת¹², או שממחר לבוא על שוקמת יום כנגד יום¹³ - הרי אלו פמי שאמרו: אין

אכילתו⁶⁸, ואינו מצטרף למנן השוגגים על פיהם⁶⁹. במה דברים אמורים? בשהיה זה שידע שטעו חכם או תלמיד שהגיע להוראה; אבל אם היה עם הארץ - הרי זה פטור⁷⁰, שאין ידיעתו באסורין ידיעה ודאית, ומצטרף לכלל השוגגים על פיהם. וכן אם לא ידע שטעו⁷¹, ונתפון לאכל שמן⁷² וחלב⁷³, ואכל חלב הקבה⁷⁴ שהתירוהו, והוא לא ידע שהוא חלב הקבה - הרי זה חייב⁷⁵; מפני שאכילתו מפני שגגתו, לא מפני ההוראה. ואינו מצטרף למנן השוגגים על פיהם⁷⁶, שגגמר: לכל העם בשגגה - עד שתהיה שגגה אחת לכל⁷⁷. וכן אם תלה בעצמו ואכל חלב הקבה שהורו להתירו לא מפני הוראתן אלא מפני שהוא מתר בידעתו - הרי זה חייב חטאת קבועה בפני עצמו⁷⁸. זה הכלל: כל התולה בבית דין - פטור⁷⁹, והוא שיהיו שם כל הדרכים שמנינו; וכל החייב בפני עצמו - אינו מצטרף לרב השוגגים⁸⁰.

(62) בכ"י תימן אין כאן ציון הלכה, והא דלהלן שיידע למעלה, וציון ההלכה להלן לפני המלים "וכן אם לא היו העושים". וכן נראה בדפוס רומי. וכן הגיה אור שמח. (63) שהרי האיבעיא בגמרא שם בהוראת שני בתי דינים, היא בחלב וחלב, ופסק רבינו שאין מצטרפים. וראה למעלה. (64) כן בכ"י תימן, וכן נראה בדפוס רומי, וכן הגיה אור שמח. (65) של הב"ד. (66) כי בחלב שע"י הקיבה יש חלק שהוא מותר באכילה, והוא חוט משוך כמו יתר. ויש חלק שאסור באכילה והוא עקום כמו קשת, ראה בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו. והב"ד הורו שכל החלב שע"י הקיבה מותר באכילה (שער יוסף ג, א). (67) צ"ל על דעתו (מעשה רקח). (68) משנה הוריות ב. "הורו ב"ד, וידע אחד מהן שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה והלך ועשה על פיהו וכו' הרי זה חייב (=קרבן לעצמו) מפני שלא תלה בב"ד", ובגמרא שם: אמרו שחשב שמצוה לשמוע מב"ד אף-על-פי שידע שהם טועים. ולפיכך אינו נחשב לתולה בב"ד, שהרי ידע שהם טועים, וגם אינו מזיד שהרי טעה שמצוה לשמוע דברי חכמים, וחייב קרבן לעצמו. (69) כלומר, אם היו החוטאים מחצית הקהל, אינו מצטרף זה אליהם לעשותם רוב הקהל. (70) בגמרא שם אמרו על דברי המשנה: "יודע אחד מהן שטעו או תלמיד וראוי להוראה", שצריך להיות או גמיר (=למד הדבר) או סביר (=מבין דבר מתוך דבר), אבל אם הוא לא גמיר ולא סביר (=עם הארץ), הרי הוא תולה בבית-דין. (71) ב"ד, להתיר חלב הקיבה. (72) של היתר. (73) תיבה זו מיותרת, ובכ"י תימן איננה. (74) אלא חשב שזהו שומן. (75) קרבן בפני עצמו, כאיכא-דאמרי אמר רבא שם. שאם נתחלף לו חלב בשומן ואכלו חייב. (76) להשלים, שיהיו החוטאים רוב קהל (שם). (77) כן הוא בגמרא שם. (78) בגמרא שם: אמרו: "זה הכלל, התולה בעצמו חייב - לרבות מבעט בהוראה". ומפרש רבינו שהוא האומר שאינו צריך להוראתן, אלא הוא עצמו יודע שזה מותר (כסף-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אלא: "אל יצא איש ממקומו". (16) שאינם מפורשים בתורה. (17) בגמרא שם ד, ב: "בעי רב יוסף, אין חרישה בשבת מהו, מי אמרינן כיון דקא מודו בכולהו מילתא, כביטול מקצת וקיום מקצת דמי, או דילמא כיון דקא עקריין ליה לחרישה כל עיקר – כעקירת גוף דמי", וסובר רבינו כי כל שאלתו של רב יוסף אינה אלא על החרישה המפורשת בתורה, שנאמר (שמות לד, כא) "בחריש ובקציר תשבות" (ראה במנחות עב. שפסוק זה לענין שבת. ועי' פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"א, ובפירוש המשנה לרב נתן אב הישיבה, שביעית פ"א הערה 52). אבל אב מלאכה ממלאכות אחרות, שאינו מפורש בתורה, פשוט הוא שאין זה נחשב כדאם למבטל מקצת ומקיים מקצת וחייבים. וצריך לומר שרב יוסף לית ליה הא דשמואל, דאמר אין חייבין עד שיוור בדבר שהצדוקים מודים בו, ולפיכך שאל על זה (תוספות הרא"ש שם). אולם לדעת רבינו שפסוק כשמואל – אין זו בעיא כלל, ואם הורו שאין חרישה בשבת, אין זו הוראה, שהרי כתוב מפורש: "בחריש ובקציר תשבות". וראה ב'מאירי' שם, ב'כסף משנה' ו'לחם משנה', ב'חפץ ה' ו'שער יוסף'. (18) וזהו מקיים מקצת ומבטל מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהשתחווה משמע לצדוקים רק בפישוט ידים ורגלים, כמו שנאמר (בראשית יט, א) "וישתחו אפים ארצה" (שם ד. 19) וזהו מבטל מקצת ומקיים מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהצדוקים משמע להם שהאיסור אינו אלא אם ראתה דם ביום, אבל ראתה דם בלילה אינה אסורה (שם בגמרא). (20) כשהאבר מוקשה, ראה למעלה פ"ה ה"ז, ופ"ד מהל' איסורי ביאה ה"א, כי אסור לפרוש כשהוא מתקשה, כשפירסה אשתו נדה בשעת תשמיש. והוא במשנה שם ח, ב: "חייבין על עשה ועל לא-תעשה שבנדה כו' פרוש מן הנדה", וראה בפירוש המשניות שם. (21) שאין הצדוקים מודים בו, וזה הוראה של קיום מקצת וביטול מקצת. (22) ודבר זה אין הצדוקים מודים בו. וכן מוכח מדברי הגמרא (הוריות ג.) "מיעוט בחלב ומיעוט בדם, מהו". ועיי' ב'תוספות' שהקשו הלא דם הוא דבר שהצדוקים מודים בו, ולדברי רבינו אתי שפיר ('הר המוריה').

ג. הורו בית דין שִׁצְצָה הַשֶּׁבֶת, לְפִי שְׁנֵתִפְסִית הַחֶמֶה²³ וְדָמוֹ²⁴ שֶׁשִּׁקְעָה חֶמֶה²⁵, וְאַחַר כֵּן זִרְחָה²⁶ - אֵין זוֹ הוֹרָאָה²⁷ אֶלָּא טְעוּת²⁸, וְכָל שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה חֵיב, אֲבָל בֵּית דִּין פְּטוּרִין. וְכֵן אִם הִתִּירוּ בֵּית דִּין אֶשֶׁת אִישׁ לְהַנְשֹׂא, לְפִי שֶׁהֵעִידוּ בַּפְּנִיָּה²⁹ שְׁמַת בְּעֵלָה, וְאַחַר כֵּן בָּא בְּעֵלָה - אֵין זוֹ הוֹרָאָה³⁰ אֶלָּא טְעוּת³¹, וְהָאִשָּׁה וּבְעֵלָה הָאֲחֵרוֹן חֵיבִין חֲטָאת עַל שִׁגְגָתָן. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(23) בעננים. (24) נדמה היה להם. (25) ועשו רוב העם מלאכות האסורות בשבת. (26) החמה, והתברר שחיללו את השבת. (27) בשוגג. (28) ואין זה "העלם דבר", יבמות צב, א. וכראב נגד רב נחמן שהוא בתרא (כסף-משנה). (29) עדים הנאמנים להעיד שמת בעלה (ראה פ"ב מהל' גירושין ה"ו). והיינו "נשאת על-פי בית-דין" שבמשנה (יבמות פז, ב). אבל אם העידו עליו שני עדים

1 שֶׁבֶת בַּתּוֹרָה, או אֵין עֲבוּדָה זָרָה בַּתּוֹרָה, או אֵין נְדָה
2 בַּתּוֹרָה, שֶׁעָקְרוּ כָּל הַגּוֹף, וְאֵין זוֹ וּבְיוּצָא בְּזָה שִׁגְגַת
3 הוֹרָאָה אֶלָּא שִׁכְחָה¹⁴. לְפִיכָךְ פְּטוּרִין מִן הַקֶּרֶן,
4 וְכָל הָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶן חֵיב חֲטָאת בְּפָנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל
5 אִם טָעוּ וְהוֹרוּ וְאָמְרוּ: הַמוּצִיא מִרְשוּת לְרִשּׁוּת הוּא
6 שְׁחֵיב, שְׁנֵאֲמַר: אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמָּקוֹמוֹ, אֲבָל הַזֹּרֵק
7 או הַמוֹשִׁיט¹⁵ מִתָּר, או שֶׁעָקְרוּ אֵב מֵאֲבוֹת מְלָאכּוֹת¹⁶
8 וְהוֹרוּ שְׁאִינָה מְלָאכָה - הָרִי אֵלּוּ חֵיבִין¹⁷. וְכֵן אִם
9 טָעוּ וְאָמְרוּ: הַמְשַׁתְּחוּהָ לְעֲבוּדָה זָרָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם
10 וְרַגְלָיִם הוּא הַחֵיב, שְׁנֵאֲמַר בּוֹ: לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל
11 אֲחֵר, אֲבָל הַפּוֹרֵעַ עַל הָאֶרֶץ וְלֹא פִשֵּׁט יָדָיו וְרַגְלָיו
12 הָרִי הוּא מִתָּר - הָרִי אֵלּוּ חֵיבִין¹⁸. וְכֵן אִם טָעוּ
13 וְאָמְרוּ: הַבָּא עַל שׁוֹמֵרַת יוֹם כְּנָגֵד יוֹם שְׁרָאָתָהּ דָּם
14 בַּיּוֹם הוּא חֵיב, שְׁנֵאֲמַר: כָּל יָמֵי זִבְחָהּ, אֲבָל רָאָתָהּ
15 בְּלִילָה מִתָּר לְבוֹא עָלֶיהָ¹⁹; וְכֵן אִם הוֹרוּ וְאָמְרוּ,
16 שְׁמִי שֶׁפִּרְשָׁה אֶשְׁתּוֹ נְדָה בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ מִתָּר לְפָרֶשׁ
17 מִמֶּנָּה כְּשֶׁהוּא מִתְקַשָּׂה²⁰ - הָרִי אֵלּוּ חֵיבִין²¹. וְכֵן אִם
18 טָעוּ וְאָמְרוּ, שֶׁהָאוֹכֵל דָּם שִׁצְצָה בְּשַׁעַת שְׁחִיטָה הוּא
19 הַחֵיב, אֲבָל הָאוֹכֵל דָּם הַלֵּב מִתָּר - הָרִי אֵלּוּ
20 חֵיבִים²². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּטַעֲוִיּוֹת אֵלּוּ, אִם הוֹרוּ בִּהְיוֹן
21 וְעָשׂוּ רַב הַקֶּהֱלָה עַל פִּיהֶן - פְּטוּרִין, וּבֵית דִּין מְבִיאִין
22 קֶרֶן עַל שִׁגְגָתָן.

(7) משנה, שם ג, ב. (8) של איסור. (9) דברי רב יהודה אמר שמואל, שם ד, א: "שאיין ב"ד חייבין (קרנן) העלם דבר של ציבור) עד שיוורו (בשוגג) בדבר שאין הצדוקים מודים בו (כלומר, שאינו מפורש בתורה), אבל בדבר שהצדוקים מודים בו (שהוא מפורש בתורה) פטורין, מאי טעמא זיל קרי בי רב הוא", וראה להלן. (10) כלומר, רק באופן זה יהיו ב"ד חייבין וכו'. (11) שלא התירו איסור עבודה-זרה בכללה, אלא השתחוויה בלבד. ואיסור השתחוויה לעבודה-זרה מפורש הוא בתורה, שנאמר (שמות לד, יד) "לא תשתחוה לאל אחר" (הוריות ד.). (12) כלומר, מרשות היחיד לרשות הרבים. וגם זה מפורש בתורה, שנאמר (שם טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (הוריות שם, לפי נוסחא אחרת. וראה בדברי רבינו להלן), כאילו נאמר "אל יוציא איש וגו'", (וראה בעירובין יז: שהפסוק הזה עוסק באיסור יציאה חוץ לתחום, וכן הוא בפכ"ז מהל' שבת ה"א, וב'ספר המצוות' לא-תעשה שכו). (13) התבאר בפ"ו מהל' איסורי ביאה ה"א. ונקראת כן משום שצריכה לשמור "מים נקיים" כמספר הימים שראתה דם, ודבר זה מפורש בתורה שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה" – מלמד שסופרת יום כנגד יום (הוריות, שם). (14) כן הוא בפירוש המשניות, שם. והוסיף על זה, שם: "והוא ענין אמרם (בגמרא שם ד.) זיל קרי בי רב הוא". ורש"י שם פירש: "כיון דאפשר לו ללמוד ולידע, לא הוי שוגג מעליא, וקרוב למזיד הוי". (15) שהוא בעצמו אינו מוציא את ההפץ מרשות לרשות, אלא זורקו או מושיטו והוא עצמו נשאר במקומו. וזה אינו מפורש בתורה, שהרי לא נאמר

— חייבים היחידים להביא כל אחד ואחד, חטאת קבועה (למעלה פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א). (36) כלומר, מכיון שנודע אח"כ לב"ד שטעו וחזרו מהוראתם. (37) כרבי אליעזר, במשנה שם ג, ב - האומר "ספק", כלומר, שהוא ספק תולה בב"ד וספק תולה בעצמו, ופירשו בגמרא שם, שכוונת רבי אליעזר לחייבו באשם תלוי. (38) שחייב באשם תלוי. ושם גמרא: "א"ר זירא, משל דרבי אליעזר למה הדבר דומה, לאדם שאכל ספק חלב ספק שומן ונודע לו, שמביא אשם (תלוי)". (39) שחייב אשם תלוי, משום שהיה לו לשאול. (40) במשנה שם: "איזהו ספק (כלומר, למי מחייב רבי אליעזר אשם תלוי) ישב לו בתוך ביתו חייב, הלך לו למדינת הים פטור, אמר רבי עקיבא מודה אני בזה (בהולך למדינת הים) שהוא קרוב לפטור מן החובה. (41) כלומר, הממחר ללכת למדינה אחרת. (42) כרבי עקיבא ולא כבן עזאי (שם ד.) שמכיון שהוא טרוד, לא היתה לו שום אפשרות לשמוע שחזרו הב"ד מהוראתם, והוא נחשב לתולה בב"ד שהוא פטור (רש"י שם). ו"דוקא שעשה אחר שחטאו רוב הקהל על-פי ב"ד (ראה למעלה בתחילת ההלכה), אבל אם עשה זה ולא חטאו רוב הקהל - מביא חטאת יחיד, שהרי פסק למעלה (פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א) יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב" (השגות הראב"ד).

יום שלישי י"ז טבת ה'תשפ"ב

פרק חמשה עשר

(1) יבאר אימתי יהיה חייב הכהן המשיח פר על שגגתו, וכהן משיח שנסתפק לו אם שגג שגגה זו עם המעשה.

- 26 א. כָּבֵד בְּאַרְנוֹ, שְׁכַל שְׁגָגָה שֶׁהִדְיוּט מְבִיא עָלֶיהָ
- 27 חֲטָאת הַקְּבוּעָה כְּשֶׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה, אִם שְׁגָג בָּהּ
- 28 הַנְּשִׂיא - מְבִיא שְׁעִירָה², וְאִם שְׁגָג בָּהּ כֹּהֵן מְשִׁיחִי³ -
- 29 מְבִיא פֶרֶד⁴. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים שֶׁכֹּהֵן מְשִׁיחִי מְבִיא
- 30 פֶּר עַל שְׁגָגָתוֹ? כְּשֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאת עֲצָמוֹ⁵, וְעָשָׂה
- 31 מַעֲשֶׂה בְּשִׁגְגַת הוֹרָאתוֹ⁶ לְכַדָּה⁷. וְהוּא שֶׁהִיָּה חֶכֶם
- 32 מִפְּלֵא⁸. שְׁנֵאמַר: אִם הִכְהֵן הַמְּשִׁיחִי יַחֲטֵא לְאַשְׁמַת
- 33 הָעָם - הָרִי מְשִׁיחִי כְּצִבּוֹר: מָה הַצִּבּוֹר, שֶׁהֵן בֵּית דִּין,
- 34 אֵינָן חֲכִיבִין בְּקִרְבָּן עַד שֶׁיְּהִיו חֲכָמִים רְאוּיִין
- 35 לְהוֹרָאָה, וְיִטְעוּ בְּהוֹרָאָה, וְיַעֲשׂוּ הַעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם,
- 36 וְיִדְּרוּ לְכַטֵּל מִקְצֵת וּלְקַנֵּם מִקְצֵת, כֹּה הַמְּשִׁיחִי כָּל
- 37 הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ⁹.

(2) נאמר (ויקרא ד, כב"כג) "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים וזכר תמים". (3) "כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ולא המרובה בבגדים". (4) שנאמר (שם ו, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה" לחטאת". (5) שהורה לעצמו בטעות כי דבר זה מותר. (6) משנה הוריות ו: וז': "הורה כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פר וכו' שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת בית דין לציבור, אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, וכן המשיח". ודבר זה נלמד (שם ו:): ממה שנאמר בכהן משיח (שם) "לאשמת העם", הרי משיח כציבור, אבל אם לא הורה לעצמו להתיר

כשרים, אין זה "נשאת על-פי בית-דין" ואין כאן שום חידוש שחייבת קרבן. (30) בשוגג. (31) ואין זה העלם דבר, במשנה יבמות שם: "ניסת על-פי ב"ד, תצא ופטורה מן הקרבן" ובברייתא שם צב, א: "רבי אליעזר אומר, יקוב הדין את ההר ותביא (האשה שנשאת ע"פ ב"ד) חטאת שמינה". ובגמרא שם, אמר זעירי, וכן רבא "ליתא (= אין אנו פוסקים) למתניתין (שכתוב בה שהיא פטורה) מדרתא בי מדרשא וכו' שאין זו הוראה אלא טעות". ובאמת הלכה זו מיותרת, שהרי כל הסוגיא הנ"ל היא לפי מי שסובר "יחיד שעשה בהוראת ב"ד, פטור", אבל לפי מה שפסק רבינו (למעלה ה"ב ופי"ג ה"א) ש"יחיד שעשה בהוראת ב"ד, חייב" - אין צריך לטעם זה משום שהיא "טעות", שהרי אפילו לא היתה זו הוראה מעליא, גם כן היו שניהם חייבין, וראה 'משנה למלך' ו'אור שמח' - כאן, ו'לחם משנה' למעלה פ"ה ה"ה.

- 1 ד. בֵּית דִּין שֶׁהוּרִי בְּשִׁגְגָה וְשִׁכְחוּ עֲצָמוֹ שֶׁל חֲטֵא
- 2 שֶׁהוּרִי בּוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִים בְּדֹאֵי שִׁחְטָאוּ
- 3 בְּשִׁגְגָה³², וְאָף עַל פִּי שֶׁהָעָם מוֹדִיעִין אוֹתָן וְאֹמְרִים
- 4 לָהֶן: בְּכֹךְ וְכֹךְ הוֹרִיתֶם לָנוּ³³ - הֵם פְּטוּרִין, וְהַעוֹשִׂים
- 5 עַל פִּיהֶם חֲכִיבִין בְּפָנֵי עֲצָמוֹ; שְׁנֵאמַר: וְנִדְּעָה
- 6 הַחֲטָאת אֲשֶׁר חֲטָאוּ עָלֶיהָ - לֹא שִׁידְּעוּ אוֹתוֹ
- 7 הַחוֹטְאִים³⁴. בְּיַצֵּד? שְׁגָגוּ וְהִתִּירוּ חֶלֶב שֶׁעַל גִּבִּי
- 8 הַקֶּבֶה וְאֶכְלוּהוּ רַב הָעָם, וְאַחֵר שִׁידְּעוּ שֶׁשְׁגָּו
- 9 בְּהוֹרָאָה וְשִׁהֲתִירוּ דְּכָר שֶׁחֲכִיבִים עַל זִדּוּנָו כֶּרֶת וְעַל
- 10 שְׁגָגָתוֹ חֲטָאת קְבוּעָה נִסְתַּפֵּק לָהֶם אִם מִקְצֵת הַחֲלָכִים
- 11 הִתִּירוּ אוֹ מִקְצֵת הַדְּמִים הִתִּירוּ - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין,
- 12 וְכָל מִי שֶׁאֶכֶל מְבִיא חֲטָאת קְבוּעָה.

(32) כלומר, שהורו בשוגג. (33) והם עצמם לא נזכרו אפילו לאחר שהודיע להם. (34) ברייתא, הוריות ה, א: "תנו רבנן, ידעו שהורו וטעו מה הורו, יכול יהיו חייבין, ת"ל ונודעה החטאת - ולא שיוודעו החוטאין". ורבינו גרס שם "שיוודעו" (ולפני רש"י היתה הנוסחא: "שידעו", עיי"ש).

- 13 ה. בֵּית דִּין שֶׁהוּרִי בְּשִׁגְגָה וְנִדְּעָה לָהֶם שְׁגָגָתוֹ, בֵּין
- 14 שֶׁהִבִּיאוּ כְּפָרְתָן בֵּין שֶׁלֹּא הִבִּיאוּ, כָּל הַעוֹשֶׂה כְּפִי
- 15 הוֹרָאתוֹ שֶׁפְּשָׁטָה בְּרַב הַצִּבּוֹר³⁵ מֵאַחֵר שִׁידְּעוּ³⁶ -
- 16 הָרִי זֶה מְבִיא אֲשֶׁם תְּלוּי³⁷; הוֹאִיל וְהִיָּה לוֹ לְשֹׁאֵל
- 17 כָּכָל עַת עַל דְּכָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּבֵית דִּין וְלֹא שֹׁאֵל
- 18 - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם חֲטָא אוֹ לֹא חֲטָא³⁸.
- 19 בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים³⁹? כְּמִי שֶׁהִיָּה עִם בֵּית דִּין
- 20 בְּמִדְּיָה; אֲכָל מִי שֶׁרָאָה הַהוֹרָאָה וְהִלָּךְ לְמִדְּיָה
- 21 אַחֲרָת, אָף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אַחֵר שִׁידְּעוּ - פְּטוֹר, מִפְּנֵי
- 22 שֶׁתִּלָּה בָּהֶן וְהָרִי אֵי אֲפָשָׁר לוֹ לְשֹׁאֵל⁴⁰. וְלֹא עוֹד,
- 23 אֲלֵא הַנִּבְחָל לְצִאתוֹ⁴¹, אָף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא יָצָא
- 24 לְדִרְךָ, וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם מֵאַחֵר שִׁידְּעוּ - הָרִי זֶה
- 25 פְּטוֹר⁴².

(35) כלומר, שעשו רוב ציבור, אבל אם לא עשו רוב ציבור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח, ולא בעבודת כוכבים עד שיוורו לבטל מקצת ולקיים מקצת". (18) ברייתא (שם): "דתינא משיח בעבודת כוכבים וכו' ושווין שבשעירה וכו' מנלן דאמר קרא (במדבר טו, כז) ואם נפש אחת - אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח כולם נפש אחת הן". (19) משנה שם. "אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח ולא בעבודת כוכבים אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה" ובמסקנת הגמרא שם אמרו כי מה שאמרו במשנה "וכן המשיח" מוסב גם על סוף המשנה "ולא בעבודת כוכבים וכו'". וכן דעת חכמים בברייתא שם ודלא כרבי. (20) "תנו רבנן ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ (ויקרא ד, כז) - פרט למשיח וכו' שיכול משיח על העלם דבר עם שגגת מעשה מביא פה, על שגגת מעשה לחודיה מביא כשבה ושעירה, תלמוד לומר מעם הארץ - פרט למשיח".

ד. הורה הפה"ק המשיח עם בית דין²¹, וְשָׁגַג הוּא וְהֵם בְּהוֹרָאָה, אִף עַל פִּי שְׁעִשׂוּ²² עַל פִּי הַהוֹרָאָה הַזֹּאת שְׁטַעַן בָּהּ²³, הוֹאִיל וְלֹא סִמָּךְ²⁴ בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה עַל הוֹרָאָתוֹ לְבַדָּה אֲלֹא עַל הוֹרָאָתוֹ עִם הוֹרָאָה בֵּית דִּין²⁵ - הֲרִי זֶה פְּטוּר וְאֵין צָרִיךְ לְהִבְיֵא בַּפֶּה בַּפְּנֵי עֲצָמוֹ²⁶. אֲלֹא אִם הָיוּ בֵּית דִּין מְבִיאִין קֶרֶבֶן - מִתְּפַכֵּר לוֹ בְּכָלֵל הַצְּבוּר²⁷; וְאִם הָיוּ הַעוֹשִׂים הֵם הַמְּבִיאִים קֶרֶבֶן²⁸ - הוּא אֵינוֹ מְבִיא קֶרֶבֶן, שְׁהָרִי אֵין צָרִיךְ בַּפֶּה בַּפְּנֵי עֲצָמוֹ²⁹.

(21) כלומר, הורו בית דין בשוגג להתיר וגם הכהן המשיח הצטרף עמהם בשוגג בהיתר זה. (22) הקהל וכן הכהן המשיח. (23) הכהן המשיח ובית-הדין. (24) הכהן המשיח. (25) היינו, שהיה אחד מהסנהדרין או שעל כל פנים ידע מהוראת בית דין. אבל אם לא ידע כלל מהוראת בית דין חייב קרבן בפני עצמו. (26) שזה נחשב לשגגת מעשה לבד בלי שגגת הוראה ואינו מחוייב. (27) משנה שם ז. "הורה עם הצבור (=בית-דין) ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". ובברייתא שם נלמד ממה שנאמר בכהן משיח (ויקרא שם, ג) "על חטאתו אשר חטא", הא כיצד חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור. (28) כגון שלא עשו רוב הקהל, שכל אחד ואחד מביא קרבן יחיד לעצמו. (29) שהרי זה כשגג במעשה בלבד בלי הוראה.

ה. הורה עם בית דין בשגגה, וְשָׁגַגוּ הֵם בְּדָם וְהוּא בַּחֲלָב - אֵינוֹ מִתְּפַכֵּר לוֹ עִם הַצְּבוּר, אֲלֹא מְבִיא פֶּה לְעֲצָמוֹ.

ו. כִּהֵן מְשִׁיחַ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג שְׁגָגָה זֹו, שֶׁהִיא שְׁגָגַת הוֹרָאָה עִם הַמַּעֲשֵׂה, אוֹ לֹא שָׁגַג אוֹתָהּ - אֵינוֹ מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהּ כְּצָבוּר³⁰ שְׁאֵינֶן מְבִיאִין אֶשֶׁם תְּלוּי עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל שְׁגָגַת הוֹרָאָה. אֲבָל הַנָּשִׂיא, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוּי בְּשֶׁאֵר הַהֲדוּטוֹת, מִפְּנֵי שְׁאֵין

אלא שגג ועשה בלי הוראתו להיתר, אינו מביא כלל קרבן. (7) שאם הורה עם בית דין, הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה - הרי זה פטור. (8) אבל אם אינו מופלא אין הוראתו הוראה מעליא. ומופלא הוא שהוסמך להוראה, כמו מופלא שבבית דין אצל זקן ממרא, אבל לא צריך שיחיה ראש ישיבה כמו במופלא שבבית דין שבמשנה ד: "או שלא היה מופלא של בית דין". (9) עניין "שיבטל מקצת ויקיים מקצת". וברור כי אינו חייב אלא בדבר שאין הצדוקים מודים בו, כדין הצבור. וכן נראה מדברי רבינו להלן (הלכה ב). שהדגים רק בזורק מרשות לרשות, ולא במוציא מרשות לרשות.

ב. בַּיֶּצֶד¹⁰? כִּהֵן מְשִׁיחַ שְׁטַעַן בְּהוֹרָאָה לְעֲצָמוֹ וְדָמָה שֶׁהוֹזֵק מֵרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת בְּשַׁבַּת מִתְּרִי¹¹, וְזָרַק מֵרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת וְהוּא תוֹלֵה בְּהוֹרָאָתוֹ לְעֲצָמוֹ - כְּשִׁידוּעַ לוֹ חָטָא וְכִיָּא פֶּה לְחִטָּאת. אֲבָל אִם לֹא תִּלֵּה בְּהוֹרָאָתוֹ, אֲלֹא שָׁגַג וְזָרַק בְּשַׁגָּגָה, אוֹ שִׁתְּלֵה בְּהוֹרָאָתוֹ וְלֹא הָיָה חֶכֶם מִפְּלֵא¹², אוֹ שֶׁעָקַר כָּל הַגּוֹף בְּהוֹרָאָתוֹ¹³ לְעֲצָמוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁגַג בְּהוֹרָאָתוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת, וְלֹא עָשָׂה וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הוֹרָאָתוֹ, אֲלֹא עָשָׂה בְּשַׁגָּגָה אַחֲרֵת¹⁴, אוֹ שֶׁהָיָה מְזִיד בְּהוֹרָאָה וְשָׁגַג בְּמַעֲשֵׂה¹⁵ - הֲרִי זֶה פְּטוּר מִקֶּרֶבֶן כָּלֵל; שְׁדִּינוֹ לְהוֹרָאָה עֲצָמוֹ בְּדִין הִקְהֵל לְהוֹרָאָה בֵּית דִּין לְכָל דָּבָר. הוֹרָה לְעֲצָמוֹ וְשִׁכַּח מֵאִי זֶה טַעַם הוֹרָה, וּבְשַׁעַת מַעֲשֵׂה אָמַר: הֲרִינוּ עוֹשֵׂה עַל דַּעַת הוֹרָאָתִי - הֲרִי זֶה מְבִיא פֶּה חִטָּאת¹⁶.

(10) חייב כהן משיח להביא פר לחטאת. (11) אבל אם הורה שהמוציא מרשות לרשות בשבת מותר - אינה הוראה, כמפורש למעלה. (12) שם ז. שהוראתו אינה כלום. (13) משנה שם. "שאין בית דין חייבין עד שיוורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח". (14) כלומר, הורה להתיר חלב הקיבה, ועכשיו רוצה לאכול שומן של היתר ונתחלף לו ואכל בשוגג חלב הקיבה. (15) וכגון שידע שהתיר במזיד מטעם שאינו נכון, וכשבא מעשה לידו שכח זדונו וסבר שמתעם נכון הורה ואכלו בחזקת היתר. (16) משנה שם "שוגג ועשה שוגג מביא פר", ובגמרא שם: "אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהורה ושכח מאיזה טעם הורה ובשעה שטעה אמר הריני עושה על דעת הוראתי".

ג. הוֹרָה לְעֲצָמוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת בְּעִבּוּדָה זָרָה¹⁷ וְעָשָׂה כְּפִי הוֹרָאָתוֹ - הֲרִי זֶה מְבִיא שְׁעִירָה כְּהִדְיוּט¹⁸. וְהוּא שִׁישְׁגַּג בְּהוֹרָאָה¹⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. שְׁאֵין כִּהֵן מְשִׁיחַ חַיִּב קֶרֶבֶן אֲלֹא בְּהִעָלָם דָּבָר בְּהוֹרָאָה עִם שְׁגָגַת הַמַּעֲשֵׂה כְּצָבוּר; אֲבָל אִם שָׁגַג בְּמַעֲשֵׂה בְּלִבְד בְּלֹא הוֹרָאָה, בֵּין בְּעִבּוּדָה זָרָה בֵּין בְּשֶׁאֵר מַצּוֹת - אֵינוֹ מְבִיא קֶרֶבֶן כָּלֵל²⁰.

(17) במשנה שם "שאין בית דין חייבין עד שיוורו לבטל

הדין לכל דיני כהונה גדולה. (37) שחייבו עליה כהן המשיח, בפר. (38) הוא הנאמר בויקרא טז, ג "בזאת יבוא אהרן אל הקודש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה". (39) זהו מנחת חביתי כהן גדול שמביא כל יום שנאמר (שם ו, יג-טו) "זה קרבן אהרן ובניו וגו' עשירית האיפה סולת מנחה תמיד מחציתה בבוקר ומחציתה בערב וגו' והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם".

ח. נשיא שעשה⁴⁰ עם הצפור בהוראת בית דין⁴¹ - 16
הרי זה מתפטר לו בכלל העם⁴². שאם היו בית דין 17
הם שהקריבו על שגגתו⁴³ - כל העם והמלך פטורין 18
מן הקרבן, כמו שבארנו; ואם היו העושים על פי 19
בית דין הם שחייבין בקרבן⁴⁴, והנה המלך מן העושים 20
- הרי זה מביא שעיר; ושעיר נשיא במקום כשפה 21
או שעירה של הדיוט הוא עומד⁴⁵. 22

(40) עבירה בשוגג. (41) שהורו בית דין בשוגג להתיר דבר האסור. (42) בקרבן פר העלם דבר של ציבור שחייבין בית דין להביא מכל שבט ושבט. ברייתא שם ז. "נשיא חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". (43) וכגון שחטאו רוב הקהל וכו'. (44) וכגון שחטאו רק מיעוט הקהל וכו'. (45) שנאמר (שם ד, כב-ג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים".

ט. נשיא שנצטרע - עבר מנשיאותו⁴⁶, ונשיא שעבר 23
מנשיאותו - הרי הוא כהדיוט⁴⁷. חטא כשהיה נשיא 24
ועבר מגדלתו - הרי זה מביא שעיר; שנאמר: על 25
חטאתו אשר חטא⁴⁸ - כשעת חטאתו הוא מביא. 26

(46) ברייתא וגמרא שם י. "תנו רבנן, אשר נשיא יחטא (שם, כב) וכו' - פרט לנשיא שנצטרע שנאמר (מלכים ב טו, ה) 'וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו וישב בבית החפשי' וימות בן המלך על הבית". ומדקאמר בבית החפשי מכלל דעד השתא עבד הוה", כלומר, נעשה חפשי מן המלכות, שכשהיה מלך היה כעבד, שהשררה היא כעבדות, שמוטל עליו עול ציבור. (47) במשנה שם ט: "וכן הנשיא שעבר מגדולתו, ואחרי כן וכו' כהדיוט" ובגמרא שם י. נלמד ממה שנאמר (שם) "אשר נשיא יחטא", כשהוא נשיא, אבל לא כשהוא הדיוט. (48) פסוק זה לא נאמר בנשיא, אלא בכהן משיח, וממנו למדו (שם י.) שכהן משיח שעבר ואחר כך חטא גם כן מביא פר.

י. כהן משיח או מלך שחטאו עד שלא נתמנו, אף 27
על פי שלא נודע להם אלא אחר שנתמנו - הרי אלו 28
כהדיוט; שנאמר: אשר נשיא יחטא, אם הכהן 29
המשיח יחטא - עד שיחטא כשהוא נשיא וכשהוא 30
משיח. לפיכך, אם אכל ספק חלב כשהוא הדיוט⁴⁹, 31
ונודע לו על ספקו אחר שנתמנה להיות כהן גדול⁵⁰ 32
- הרי זה מביא אשם תלוי⁵¹. אכל חצי זית חלב 33
כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא בהעלם אחת, 34

1 שגגתו תלויה בהוראתו⁵¹. אי זהו נשיא האמור
2 בתורה? זה מלך, שאין עליו רשות מאדם מישראל
3 ואין למעלה ממנו במלכותו אלא ה' אלהיו⁵². בין
4 שהיה מבית דוד או משאר שבטי ישראל. ואם היו
5 מלכים רבים ואין אחד מהן עובד את הבור - כל אחד
6 ואחד מהן מביא שעיר עזים על שגגתו⁵³. ואי זהו
7 כהן משיח? זה כהן גדול שנמשח בשמן המשחה,
8 לא המרפה בכבדים⁵⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"איזהו נשיא האמור בתורה, זה מלך שאין עליו רשות מאדם מישראל ואין למעלה ממנו במלכותו כו'".

וצריך עיון בלשונו ש"אין עליו רשות אדם מישראל כו'". והלא מקורו במשנה (הוריות י, א.) ושם הלשון "שאין על גביו אלא ה' אלקיו".

(30) כלומר, דינו בזה כדין הציבור. (31) והרי הוא בכלל מה שנאמר "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג" - מי שחטאו בשגגה, חייב. (32) משנה שם י. "איזהו נשיא זה מלך שנאמר (שם ד, כב) מכל מצוות ה' אלוקיו - שאין על גביו אלא ה' אלוקיו". (33) ברייתא שם: "מלכי ישראל ומלכי בית דוד, אלו מביאין לעצמם ואלו מביאים לעצמם" וביארו שם בגמרא: "התם לא כייפי אהרדי" (מלך ישראל ומלך בית דוד אינם שולטים אחד על השני). (34) משנה שם. "ואיזהו המשיח המשוח בשמן המשחה לא המרובה בבגדים". "ומרובה בגדים הוא שלא נמשח בשמן המשחה אבל לבש שמונה בגדים ובלבשו אותם נתרבה על שאר הכהנים וכו' וכן היו כהני בית שני, שנעדר בו שמן המשחה". כי יאשיהו המלך גנז את צלוחית שמן המשחה.

ז. כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ועבר מעבודתו 9
מפני מום או זקנה⁵⁵ וכיצא כהן⁵⁶ וחטא בשגגה זו⁵⁷ 10
- מביא פר על שגגתו. לפי שאין בין כהן משיח 11
המשמש לכהן משיח שעבר אלא פר יום הפסחים⁵⁸ 12
ועשירית האיפה של כל יום⁵⁹, שאין מקריב אותן 13
אלא כהן המשמש בכהן גדולה; אבל פר הבא על 14
כל המצוות - שוים הם בו. 15

(35) שהוא פסול לעבודה. (36) משנה שם ט: "משיח שעבר ממשיחותו ואחר כך חטא וכו' מביא פר" ובגמרא שם י. למדו זאת ממה שנאמר (שם, ג) "והקריב על חטאתו", מלמד שמביא חטאתו משעבר, ומפרשה רבינו גם בעבר מחמת מום, שכן אמרו שם יב: "בעא מיניה רבה מרב נחמן משיח שנצטרע מהו באלמנה, מידחא דחי או מיפטר פטר (פירוש: מדחא דחי מדברים שאי אפשר לקיימן כשהוא מצורע, אבל איסור אלמנה וכיוצא בה שאפשר לקיימה לא מדחי, או דילמא מפטר פטור מכל דין כהונה לגמרי והרי הוא מותר באלמנה, תוספות הרא"ש) - תנינא אין לי אלא שעבר מחמת קריו, עבר מחמת מומין מניין (=שאסור בבעולה) תלמוד לומר והוא". וסובר רבינו שהוא

דזבחים מונה אותו עם אותן שבמיתה". ושיטתו ברורה שגדרו של מחוסר כיפורים הוא שכל עוד שלא הביא קרבן עדיין נשארה בו (חלק) מהטומאה.
(על"פ "לקו"ש חלק כ"ו עמוד 80 והערה 11)

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) יבאר כמה נקראים מחוסרי כפרה, וגר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו.

- א. ארבעה הן הנקראין מחסרי כפרה: ²הזבה, ³והיולדת, ⁴והזב, ⁵והמצרע. ולמה נקראו מחסרי כפרה? שכל אחד מהן, אף על פי שטהר מטמאתו ⁶וטבל ⁷והעריב שמשו, עדיין הוא חסר, ולא גמרה טהרתו כדי לאכל בקדשים ⁸עד שיביא קרבנו ⁹, וקדם שיביא פשרתו אסור הוא לאכל בקדשים ¹⁰, כמו שבארנו בפסולי המקדשין ¹¹.

(2) משנה כריתות ח: (3) ראה להלן הלכה ו, איזו היא הזבה. (4) ראה להלן פ"ב, ה"א, איזהו הזב. (5) כלומר זב, וזה ומצורע שספרו שבעת ימי טהרה, והיולדת שעברו ארבעים יום מיום הלידה לזכר, ושמונים יום מיום הלידה לנקבה. (6) כל אחד מהם כדינו: היולדת, הזבה והמצורע שטבלו במקוה; והזב שטבל במעין, ראה תוספתא זבים פ"ג, ופ"א מהלכות מקוואות הלכה ה. (7) כלומר, שקע שמשו של יום שביעי, אצל זב, וזה ומצורע; ואצל יולדת ששקע שמשו של יום מ' לזכר ויום פ' לנקבה. (8) אע"פ שהוא טהור לאכילת תרומה (פ"ז מהלכות תרומות, ה"ב). (9) ראה להלן ה"ג פרטי דיני קרבנותיהם. (10) נגעים פ"ד משנה ג, ויבמות עד: "הביא כפרה אוכל בקדשים", ולמדו זאת (יבמות שם) ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן, אע"פ שטבל והעריב שמשו - אינו טהור לאכילת קדשים. (11) פרק יח הלכה יד.

- ב. גר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו ¹², אף על פי שהוא אסור לאכל בקדשים עד שיביא קרבנו ¹³ - אינו ממחסרי כפרה ¹⁴; שנקרבנו עקבו להיות גר גמור ולהיות ככל פשרי ישראל ¹⁵, ומפני זה אינו אוכל בקדשים שעדיין לא נעשה בפשרי ישראל ¹⁶, וכיון שיביא קרבנו ונעשה ישראל פשר אוכל בקדשים. הביא ¹⁷פרידה אחת ¹⁸בשחרית - אוכל בקדשים ¹⁹לערב ²⁰, וביא פרידה שניה ²¹. שנקרבנו של גר עולת בהמה או שני בני יונה או שתי תורים ²² ושניהן עולה ²³, כמו שבארנו במעשה הקרבנות ²⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"גר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו, אע"פ שהוא אסור לאכול בקדשים עד שיביא קרבנו אינו ממחסרי כפרה כו". ובהלכות איסורי ביאה (פ"ב) כתב "בשלושה דברים נכנסו ישראל לברית, במילה וטבילה וקרבן, וכן לדורות כו"

- או שאכל חצי זית פשהוא נשיא ⁵² וחצי זית אחר שעבר - אינו מצטרף ופטור ⁵³. אבל חצי זית פשהוא הדיוט, ונתמנה ועבר, ואכל חצי זית פשהוא הדיוט - הרי זה ספק אם מצטרף או כפר הפסיקה הנשיאות ⁵⁴.

(49) שאם אכל אחר שנתמנה לכהן גדול, אינו מביא אשם תלוי. (50) כתב רק כהן גדול, שהרי המלך מביא אשם תלוי גם אם אכל אחר שנתמנה. (51) כיוון שהלכה כחכמים שהולכים אחר זמן החטא, פשוט הוא שמביא אשם תלוי. (52) [כאן נקט "נשיא" בדווקא, אבל בכהן משיח בוודאי מצטרף ומביא פר, שהרי גם אם אכל כזית לאחר שעבר - מביא פר, כמפורש למעלה בהלכה ין]. (53) ברייתא שם "מעם הארץ" פרט לנשיא שאינו מביא כשבה או שעירה כעם הארץ, ובגמרא אמר רב זביד הכא במאי עסקינן כגון שאכל חצי זית כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא. (54) בעיא בגמרא שם, אם מצטרפים לחיבו קרבן הדיוט, ולא איפשטא.

סליקו להו הלכות שנגזות בסיעתא דשמיא

הלכות מחסרי כפרה

- יש בכללן ארבע מצות עשה, וזה הוא פרטן: (א) שמתקריב הזבה פשתטה קרבן. (ב) שמתקריב היולדת פשתטה קרבן. (ג) שיתקריב הזב פשיטה קרבן. (ד) שיתקריב מצרע פשיטה קרבן. ואחר שיתקריבו קרבנותיהן תגמר טהרתן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואחר שיקרבו קרבנותיהן תגמור טהרתן..."

מחוסר כיפורים הוא זה שטבל ועלה והעריב שמשו, אבל עדיין לא הביא קרבנו שאסור באכילת קדשים, ואם שימש בבית המקדש חייב מיתה ופוסל את העבודה.

לשיטת הרמב"ם, גדר מחוסר כיפורים הוא שלא נגמרה טהרתו ולא שיש עליו עוד טומאה כלשהי. והביא את הדרשה "וטהרה, מכלל שהיא טמאה" בשני מקומות: במחוסר כיפורים שעבד ש"עבודתו פסולה", ולגבי איסור כניסה למקדש שינה מלשון הדרשה, וכתב: "וטהרה, מכלל שעדיין לא נגמרה טהרתה", ובלשונו משמיענו שיטתו שחסרונו של מחוסר כיפורים אינו מצד הטומאה שעליו אלא שחסר בטהרתו.

ויש בזה נפקא-מינה להלכה, כי מכיון שלמד הרמב"ם כך את גדרו של מחוסר הכפרה, פסק גם שמחוסר כיפורים שאכל קודש או שימש אינו חייב מיתה, כי לשיטתו גדרו הוא שחסר בטהרתו, אבל לא שיש עליו עוד טומאה. משא"כ הראב"ד השיג עליו והקשה מהגמרא במסכת מכות "עוד טומאתו בו, לרבות מחוסר כיפורים, ועוד וטהרה" כתיב ביולדת, מכלל דעד השתא טמאה היא, ואמרינן בזבחים מחוסר כיפורים דזב כזב דמי, ובתוספתא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ז טבת - ספר קרבנות - הלכות מחוסרי כפרה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה ז) וצריך הזאה שלישי ושביעי (רש"י בפסחים צב.) וגם הערב שמש (ראה בפ"א מהלכות פרה, הלכה א, ובהלכות קרבן פסח שם) וכן כתבו התוספות בזבחים צח: צט. ד"ה טבול יום, שבגר צריך הערב שמש ("הר המוריה"). (21 פירוש: ובלבד שיביא אפילו לאחר זמן את הפרידה השניה, שהרי אמרו בבביתא שם ט. "להביא פרידה אחת אי-אפשר", וכן כתב רש"י שם ח: ד"ה אוכל בקדשים. (22 שם. (23 אע"פ שכל הקניין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה - כאן שתיהן עולות, משום שנאמר (במדבר טו, יד) "וכי יגור אתכם גר וגו' ועשה אשה ריח נחוח לה", כאשר תעשו כן יעשה", ודרשו (שם) איזהו דבר שכולו לה', הוי אומר זה עולת העוף (=שהרי עולת בהמה עורה לכהנים). ואע"פ שבקבלת התורה נאמר: "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים" (שמות כד, ו) - נאמר כאן בגר (במדבר שם, טו): "ככם כגר יהי לכם" - לכם הקשתיו, ולא לקרבנותיכם" - כלומר, במקצת הקשתיו. ומסתבר שלעולה הוקש, שכולה לה' (רש"י שם). ועיין בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות, ה"ו, שהביא רבינו עולה ושלמים. (24 שם.

ובהלכה שאח"כ כתב "ובזמן הזה שאין שם קרבן, צריך מילה וטבילה, וכשיבנה בית-המקדש יביא קרבן". ובטעם הדין שבזמן הזה נעשה גר גמור על-ידי מילה וטבילה בלבד, כתב הרוג'צ'ובי "דרך לקדשים לא מקרי עדיין גר גמור, אבל לשאר דברים הוה כישראל לכל דבר כו". ובמקום אחר כתב "והוי כמו בן נח לקדשים", וצריך להבין אף שאינו נקרא גר גמור רק לעניין אכילת קדשים, ואכילת קדשים אינה בזמן הזה, היאך יתכן שכל הגרים שהתגוררו משחרב בית-המקדש וביניהם כמה וכמה מגדולי ישראל, אין עליהם דין ישראל גמור והוי כבן נח. ובפרט שידועה תשובת הרמב"ם לר' עובדיה הגר, שמעלתו גדולה ממעלת בני ישראל, שהם מתייחסים לאברהם יצחק ויעקב, ואילו הגרים מתייחסים למי שאמור והיה העולם, והרי על-פי הנ"ל שגר שנתגייר בזמן הזה הוי כבן נח, איך כותב הרמב"ם לר' עובדיה הגר שמעלתו גדלה ממעלת שאר בני ישראל.

ויש לומר שבגדר שלושת הדברים שבהם נכנסו ישראל לברית, ישנם שני עניינים. האחד הוא מילה וטבילה, שבלעדיהם אין נכנסים בברית כפשוטו, והשני הוא הקרבן שאינו בגדר תנאי לכניסה בברית אלא בבחינת הסרת המונע "ארי" הוא דרביע עליה". ועל-פי"ז תובן תשובת הרמב"ם לר' עובדי' הגר, כי איסור אכילת קדשים עד שיביא קרבנו הוא מפני דבר צדדי, ואין זה חיסרון בגבורה ומדויק בלשון הרמב"ם "שקרבנו עיכבו להיות גר גמור", היינו שאין הבאת הקרבן עושה אותו גר (כמו מילה וטבילה) אלא כיון שמחוייב להביא קרבן, הרי שאי הבאתו מעכבתו מלהיות "גר גמור".

(על-פי "לקו"ש חלק כ"ח עמוד 290)

(12 ראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה ה"ד והלכה ה, שאם ירצה הגוי להכנס לברית, ולהסתופף תחת כנפי השכינה ולקבל עליו עול תורה, צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן, ולמדו כן (כריתות ט). ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגר יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם - אף גר כן". (13 שם ח: "ת"ר גר מעוכב לאכול בקדשים עד שיביא קינו". (14 כחכמים במשנה שם. ולא כר' אליעזר בן יעקב, הסובר שגר מעוכב כפרה הוא. וסובר רבינו שהביתא הנ"ל, שהוא אסור לאכול בקדשים היא גם לפי דעת חכמים החולקים על ר' אליעזר בן יעקב. ובפירוש המשניות שם כתב, שלדעת החכמים אין הקרבן אלא למצוה לכתחילה בלבד, ואינו מעכבו מלאכול בקדשים. (15 שם בגמרא. (16 כלומר: לפיכך לא נמנה הגר עם מחוסרי הכפרה (שם). (17 הגר. ברייתא שם. (18 כלומר, תור אחת או בן יונה אחד, וראה להלן ה"ג שקרבנו שתי תורים או שני בני יונה. (19 ואע"פ שצריך להביא שנים - אינו מעכבו באכילת קדשים אלא האחד (שיטה מקובצת). (20 שהרי גר שנתגייר הרי הוא כפורש מן הקבר (פ"ו מהלכות קרבן פסח,

- 1 ג. הַזֵּב וְהַזֵּבָה - קָרְפֵּן כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ
- 2 שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חֲטָאת²⁵. וְהַיּוֹלֵדֶת -
- 3 קָרְפֵּנָה כָּכָשׁ עוֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תוֹר חֲטָאת²⁶. וְאִם
- 4 אֵין יָדָה מִשְׁנֶת²⁷ - מְבִיאָה שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי
- 5 יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חֲטָאת²⁸. וְהַמְצָרֶע - קָרְפֵּנוֹ
- 6 שְׁלֹשָׁה כָּכָשִׁים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אֶשֶׁם וְכִבְשָׂה
- 7 לְחֲטָאת²⁹. וְאִם אֵין יָדוֹ מִשְׁנֶת³⁰ - מְבִיאָה קֵן³¹, אֶחָד
- 8 עוֹלָה וְאֶחָד חֲטָאת, וְכָכָשׁ לְאֶשֶׁם³².

(25 כן מפורש בתורה אצל זב (ויקרא טו, יד-טו) ואצל זבה (שם, כט-ל). (26 שם יב, ו. (27 להביא כבש. (28 שם ח. (29 שם יד, י. (30 להביא שלשה כבשים. (31 כלומר, שתי תורים או שני בני יונה. (32 שם, כא-כב.

- 9 ד. הַזֵּב וְהַזֵּבָה וְהַמְצָרֶע - מְבִיא כָּל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁתָן
- 10 פִּפְרָתוֹ³³ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטַהֲרָתוֹ; שְׁכָל אֶחָד מֵהֶן
- 11 סוֹפֵר שְׁבַעַה יָמֵי טְהָרָה, וְטוֹבֵל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
- 12 וּמַעְרִיב שְׁמֵשׁוֹ, וּמְקַרֵּיב קָרְבָּנוֹתָיו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי³⁴.

(33 קרבנו, שיכפר עליו. (34 במצורע נאמר (שם, ח"י) "ורחץ במים וטהר וגו' וישב מחוץ לאהל שבעת ימים. והיה ביום השביעי וגו' ורחץ את בשרו במים וטהר. וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו'; ובזה נאמר (שם טו, יג-יד) "וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו'"; ובזבה נאמר (שם, כח-כט) "ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר טהרה. וביום השמיני תקח לה שתי תורים או שני בני יונה וגו'".

- 13 ה. הַיּוֹלֵדֶת אֵינָה מְבִיאָה קָרְפֵּנָה בַּיּוֹם אֲרֻבָּעִים לְזָכָר
- 14 אוֹ בַּיּוֹם שְׁמוֹנִים לְזָכָר³⁵, אֲלֹא מַעְרַבֶת שְׁמִשָּׁה
- 15 וּמְבִיאָה קָרְפֵּנָה לְמָחָר, שֶׁהוּא יוֹם אֲרֻבָּעִים וְאֶחָד

שלח"ק אינו מעכב אלא חטאת ולא אשם, ולר"י בנו של ר"י בן ברוקא גם אשם מעכב. וכעין זה נחלקו בנוזיר יח: ופסק רבינו כתנא-קמא. וכן פסק בפ"י מהלכות נזירות הלכה ח. וכן כתב המאירי בפסחים שם, שרק החטאת מעכבת ולא העולה והאשם. וראה להלן פ"ה הלכה ג, ולמעלה בפ"ג מהלכות שגגות הלכה יא, וצריך עיון. (44) פי"ד הלכה י. (45) נדרים לה: א"ר יוחנן, הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה, שהרי אדם מביא קרבן וכו'. (46) נגעים פי"ד משנה יב: "מביא אדם ע"י בנו ובתו, עבדו ושפחתו, קרבן עני ומאכילן בזבחים". (47) נדרים שם, דברי ר' יוחנן. ולמד זאת מן הכתוב (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב", בין גדול בין קטן. (48) נגעים שם.

ו. אי זו היא זבה? זו שזב דמה שלשה ימים זה אחר זה⁴⁹ בלא עת נדתה⁵⁰. וזו היא זבה גדולה⁵¹, שצריכה ספירת שבועה⁵² וחיבת הקרבן⁵³. וכבר בארנו בענין הנדה⁵⁴, אימתי תהיה האשה זבה בדמים שתראה, ואימתי לא תהיה זבה אלא נדה או טהורה⁵⁵, ומתי תהיה ספק זבה⁵⁶. כל מקום שאמרנו שהיא זבה וסופרת שבועה - הרי היא חיבת להביא קרבן וחטאתה נאכלת, וכל מקום שאמרנו שהיא ספק זבה - הרי זו מביאה קרבן ואין חטאתה נאכלת⁵⁷; ושכבר בארנו⁵⁸, שחטאת העוף הבאה על הספק תשרף⁵⁹. ושם בארנו⁶⁰, מה תלד האשה או מה תפיל ותהיה טמאה לדה, ומה תלד או תפיל ולא תהיה טמאה לדה. וכל מקום שאמרנו שהיא טמאה לדה - הרי זו מביאה קרבן וחטאתה נאכלת, וכל מקום שאמרנו שאינה טמאה לדה - הרי זו פטורה מן הקרבן⁶¹.

(49) כך דרשו בספרא פרשת מצורע פרק זבים פרשה ד הלכות ה"ט על הפסוק (שם, כה) "ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים" - "ימים שנים, רבים שלשה". (50) ויקרא שם. (51) ראה בפ"י מהלכות איסורי ביאה הלכות זח. (52) ימים נקיים (שם). (53) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה הלכה ג. (54) שם הלכות ב"ו. (55) כגון דם הקושי (שם, הלכה א) או דם טוהר (שם, הלכה ז). (56) שם פרק ו הלכה יט. (57) שהרי חטאתה באה מן העוף, ראה למעלה הלכה ג. (58) פרק יט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י. (59) משנה תמורה לד כדעת תנא-קמא ולא כרבי יהודה. וכתב רש"י שם שדינה ככל פסולי המוקדשין שהם בשריפה. (60) בהלכות איסורי ביאה פ"י, וכן בפ"ה שם לענין מפלת. (61) "שכתוב (שם יד, ו) "ובמלאות ימי טהרה לבן או לבת תביא" וגו', כל שטמאה לידה ויש לה ימי טהרה - מביאה קרבן, אבל שאינה טמאה לידה אינה מביאה קרבן (קרית ספר).

ז. האשה שלא החזקה עברה⁶² והפילה ולא ידעה מה הפילה, אם גפלה שחיבת עליה קרבן⁶³ או דבר שאינה חיבת עליה קרבן⁶⁴ - הרי זו ספק יולדת, ומביאה קרבן ואין חטאתה נאכלת⁶⁵. וכן שתי נשים

1 לזכר ויום שמונים ואחד לנקבה. והוא היום שנגאמר
2 בו: ובמלאות ימי טהרה לבן או לבת³⁶ תביא וגומר.
3 ואם הביאה קרבנה תוף ימי מלאות³⁷ - לא יצאת³⁸.
4 אפילו הביאה על ולדות הראשונים³⁹ בתוף ימי
5 מלאות של ולד זה - לא יצאת⁴⁰. עברו ימים אלו⁴¹
6 ולא הביאו פירות - הרי אלו מקריבין פירות לאחר
7 זמן. וכל זמן שלא הקריבו חטאתם אסורים לאכל
8 בקדשים⁴², אבל העולה (והאשם) אינן מעפדין⁴³.
9 כבר בארנו במעשה הקרבנות⁴⁴, שכל מחיבי קרבן
10 אין מקריבין על דין אלא מדעתן, חוץ ממחוסרי
11 כפרה שאין צריכין דעת בעלים⁴⁵, שהרי אדם מביא
12 קרבן על בניו ובנותיו⁴⁶ הקטנים⁴⁷ אם היו מחוסרי
13 כפרה ומאכילן בזבחים⁴⁸.

(35) ראה שם יב, ב"ה, שהיולדת זכר טמאה שבעת ימים, ושלושים ושלושה ימים יושבת בדמי טהרה, שהם ביחד מ' יום; והיולדת נקבה טמאה שבועיים, וששים וששה ימים יושבת על דמי טהרה, - שהם ביחד שמונים יום. (36) כלומר, אחר שמלאו ימי הטהרה, שעברו ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה. (37) תוך ארבעים יום לזכר או תוך שמונים יום לנקבה. (38) ידי חובת הבאת קרבן, שהוא רק אחר שעברו מ' לזכר ור"פ לנקבה; וכן מפורש בספרא שדרשינן (פרשת תזריע תחילת פרק ג) "ובמלאות - אינה מביאה בתוך מלאות. ואם הביאה תוך מלאות, לא יצא". וראה למעלה פ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח"ט. (39) שילדה מלפני זמן רב, אלא שהשהתה קרבנותיה. (40) אף כי בספרא אמרו: "יכול לא תביא בתוך מלאות על הולדות הראשונות, ת"ל תביא" (ראה כס"מ כאן) - אין זה אלא אם עבר זמן רב ולא הביאה קרבנותיה, ואחרי כן ילדה. אבל אם ילדה נקבה וחזרה והפילה תוך פ', ושוב חזרה והפילה תוך פ' לשניה (כמו שמדובר בנוזיר סד:) שזה חשוב כלידה אחת, ואין מביאה אלא קרבן אחד, ולפיכך אם הביאה תוך מלאות של השלישית קרבן על שתי הלידות הראשונות, שזוהו אחרי מלאות שלהם, לא יצאה ידי חובה. וראה בהשגות הראב"ד כאן (מרכבת המשנה). (41) כלומר: יום השמיני אצל זכר וזבה ומצורע, וארבעים ואחד או שמונים ואחד ביולדת. (42) ראה למעלה הלכה א. ובספרא (פרשת תזריע פרק ג הלכה ה) מפורש: "והקריבו" - אחד מעכבה, ואין שנים מעכבין אותה וכו'. כשהוא אומר וכפר, מה מצינו בכל מקום כפרה - בחטאת". וכן שם פרק ד הלכה ג: "ואחד לחטאת וכפר, למלמד שהכפרה בחטאת, וטהרה לאכול בזבחים". (43) כן מפורש שם פרשת מצורע פרק ג הלכה יג: "ועשה הכהן את החטאת וכפר וגו', למלמד שכפרה בחטאת". והכסף משנה מוחק המלה "והאשם", שהרי מפורש בפסחים נט. שאשם מצורע מעכב. אבל בכתב"ד דקדוקי סופרים שם גרס: "וכי תימא אשם לא מעכב, והתניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר: כשם שחטאתו מעכבתו, כך אשמו מעכב". וכן גם בפירוש רבינו חננאל, ורש"י מחקה. ולפי זה נחלקו תנא-קמא ור"י בנו של ר"י בן ברוקא בזה

היולדת", יכול ותיבא קרבן אחד על הלידה שלפני מלאת, ועל הלידה שלאחר מלאת? - ת"ל "זאת". (75) כגון שטבלה לאחר שבועיים ללידתה, ונתעברה והפילה לאחר מ' יום של יצירת הולד, שזה נד ימים ללידה הראשונה. וכל זה רק אצל נקבה, אבל אצל זכר אין אפשרות כזאת, שהרי יולדת זכר אסורה לבעלה שבועת ימים, וימי מלאת של זכר הוא ארבעים יום, ואם נתעברה שנית, והפילה בתוך ארבעים יום של הלידה, אין זה נפל כי אם מים בלבד, שאין הולד נוצר עד מ' יום, ואין זה בכלל חיוב קרבן (רש"י כריתות שם ד"ה האשה). (76) משנה שם. (77) שזהו אחר ימי מלאת, והוא-הדין לבלי שמונים ואחד, וכבית-הלל שם ז: וכן פסק רבינו להלן פרק ג הלכה ד (לחם-משנה). (78) כלומר, אם הפילה ולד ודאי. אבל אם הפילה ספק ולד, אינה מביאה אלא קרבן אחד, ראה להלן הלכה י. (79) שם ט: (80) כלומר, שהיא פטורה להביא קרבן מיוחד גם על הולד השלישי וכו'. (81) כלומר הוא נחשב עם הנפל השלישי, שהרי היא הפילתו בתוך השמונים של השלישי. (82) כחכמים שם במשנה, ולא כר' יהודה הסובר שהוולד הרביעי או השלישי שהפילה אחר יום מלאת של הראשון אינו נחשב עם הלידה הראשונה, אף כי את השני הפילה בתוך יום מלאת של השלישי.

ט. היולדת טמטום או אנדרוגינוס⁸³ והפילה נפל
אחר ארבעים מיום לדתו⁸⁴ - הרי זו מביאה קרבן
על נפל זה, שפא זכר הוא הראשון⁸⁵ והרי הפילה
אחר מלאת; ואין חטאתה נאכלת. שפא נקבה היא
הראשונה⁸⁶ ובתוך מלאת הפילה שהיא פטורה
מקרבן⁸⁷ שני.

(83) שהם ספק זכר ספק נקבה, שיש עליה חומרת זכר וחומרת נקבה, מונה ארבעה-עשר ימי טומאה כבנקבה, ורק ארבעים ימי טהרה כזכר; ראה נדה כח. במשנה, ובדברי רבינו בפ"י מהלכות איסורי ביאה הלכה יח "וחיוב קרבן ליולדת טומטום או אנדרוגינוס יש ללמוד ממה שנאמר (ויקרא יב, ה) "ואם נקבה תלד", ולא נאמר "ואם נקבה היא", הרי שהכל תלוי בלידה (קרית ספר). (84) כגון מיום מ"א, ומכיון "שארין צורת הולד נגמרת לפחות מארבעים יום" (איסורי ביאה שם ה"א) - על-כרחינו שכאן מדובר כשבא עליה באיסור בשוגג מיד אחרי הלידה (כסף-משנה בשם ר' אברהם בנו של רבינו). אבל יש מקום לפרש שהמדובר כשבא עליה בהיתר לאחר ארבעה-עשר ימי טומאה, ונולד ביום החמישים וארבעה (לח"מ). (85) וימי טהרתה הם רק עד מ' יום ללידה. (86) וימי טהרתה הם פ' יום אחר הלידה. (87) על נפל זה, שהרי היא מביאה קרבן אחד על כל הוולדות שתלד בתוך ימי מלאת, ראה למעלה בהתחלת הלכה ח.

י. האשה⁸⁸ שיש עליה ספק חמש לדות⁸⁹ או ספק חמש זיבות⁹⁰ - מביאה קרבן אחד⁹¹ ואוכלת בזבחים⁹², ואין השאר עליה חובה⁹³. הרי עליה⁹⁴ חמש לדות ודאות וחמש זיבות⁹⁵ ודאות - מביאה קרבן אחד⁹⁶ ואוכלת בזבחים, והשאר עליה חובה⁹⁷.

שהפילו שני נפלים, נפל אחד ראוי להקריב עליו⁶⁶
והנפל האחר פטורה עליו⁶⁷, ואין אחת מהן מקרת
נפלה - כל אחת משתיהן מביאה קרבן מספק⁶⁸, ואין
חטאת אחת משתיהן נאכלת. שחטאת העוף הבאה
על הספק נשפכת⁶⁹, שפא אינה חייבת ונמצאת חטאת
זו חלין שנשחטו בעזרה⁷⁰ שהן אסורין בהנאה, כמו
שפארנו בהלכות שחיטה⁷¹.

(62) לא ידעה אם היא מעוברת. (63) כגון שהיתה לו צורת אדם (פ"י שם הלכה ח). (64) כגון המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים שאינה חייבת קרבן, ראה משנה כריתות ז: (65) משנה שם "ואלו מביאות ואינן נאכלות, המפלת ואין ידוע מה הפילה וכו'". ובנדה כט. מפרשת הגמרא שהמשנה שם מדברת באופן שלא הוחזקה עוברת (ראה הגהות עמק המלך, כאן). (66) שהנפל היה בצורת אדם, וחייבים עליו קרבן. (67) כגון שהיה הנפל שפיר מלא מים או דגים וחגבים. (68) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יוסי הסובר שיביאו חטאת אחת ויתנו ביניהן, אם אני היא החייבת הרי היא שלי, ואם את החייבת היא שלך. (69) ראה למעלה הלכה ו. (70) נזיר כט: ושם נט. למדו שרק להקריב התירה התורה, ולא לאכול. ועוד מפורש שם, שיש גם איסור נבילה, שהרי חולין אינם נאכלים במליקה. (71) פרק ב הלכה ב, שחולין שנשחטו בעזרה אסורים בהנאה כבשר בחלב.

ח. אחת היולדת ואחת המפלת ולד אחד או ולדות הרבה - הרי זו מביאה קרבן אחד לכלן⁷². והוא שתלד פלן בתוך ימי מלאת⁷³. אבל אם הפילה אחר ימי מלאת - מביאה אף על השני⁷⁴. כיצד? ילדה נקבה - כל נפלים שתפיל⁷⁵ מיום הלידה עד סוף יום שמונים הרי הן נחשבינן עם הולד הראשון, וכאלו ילדה תאומים זה אחר זה, ואינה מביאה אלא קרבן אחד⁷⁶. הפילה נפל ביום שמונים ואחד⁷⁷ ומיום אחד ושמונים והלאה, אם היא ראויה לקרבן⁷⁸ - הרי זו מביאה עליו בפני עצמו⁷⁹. ילדה נקבה ולאחר ששים או שבועים יום הפילה נקבה שניה - כל נפל שתפיל בתוך שמונים של נקבה זו השניה פטורה עליו⁸⁰. וכן אם הפילה נקבה שלישית אחר ששים או שבועים יום של נקבה שניה - הרי כל נפל שתפיל בתוך שמונים של נקבה שלישית פטורה עליו. מפני שהוא חשוב עם הנפל השלישי⁸¹, והנפל השלישי חשוב עם השני, מפני שהוא בתוך ימי מלאת שלו, והשני חשוב עם הראשונה, ואינה מביאה אלא קרבן אחד על הכל⁸².

(72) כן למדו (כריתות ט: ממה שנאמר (שם יב, ו) "זאת תורת היולדת" - "מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה" - משמע תורה אחת ליולדת ולדות הרבה (רש"י בנדה מ). (73) שהם מ' לזכר ופ' לנקבה, ראה למעלה הלכה ד. (74) גם זה נלמד (שם) מהפסוק הנ"ל "זאת תורת

קִיב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ז טבת - ספר קרבנות - הלכות מחוסרי כפרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחמש לידות או מחמש זיבות - כשהיא גם לידה וגם זבה, אין קרבן אחד מטהרה, וכן אמרו בספרא מגלת מצורע פרק ג הלכה יג "וכפר על המטהר מטומאתו, ולא מזובו". פירוש, שאם היה זב ומצורע, אין קרבן זה עולה לשתייהן (קרבן אהרן), והיינו אף לטהרו לאכילת קדשים (רש"י לכריתות שם). (101 קרבן חטאת. 102) ראה למעלה בתחילת ההלכה. (103) ראה למעלה ה"ו וה"ז, שספק זיבה או ספק יולדת אין חטאתה נאכלת, שחטאת העוף הבא על הספק תשרף. (104) ראה למעלה בהתחלת הלכה זו.

יא. האשה שנתגיירה ואין ידוע אם עד שלא נתגיירה ילדה¹⁰⁵ או משנתגיירה ילדה¹⁰⁶ - הרי זו מביאה קרבן מספק¹⁰⁷, ואין חטאתה נאכלת¹⁰⁸. כבר בארנו בהלכות שגגות¹⁰⁹, שכל מחסרי כפרה מספק שעבר עליהם [יום הפסורים] - חייבין להביא אחר יום הפסורים¹¹⁰, שקרבן זה מכשירן לאכל בקדשים¹¹¹. (105) ולא נתחייבה להביא קרבן על הלידה. (106) ונתחייבה להביא קרבן. (107) בחולין קלד. אמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, קרבן אשתו וכו' לחיוב, ומפרש רש"י קרבן אשתו, ספק ילדה כשהיתה עובדת כוכבים, ספק ילדה משנתגיירה מביאה קרבן, דספק איסור כרת הוא לאכול בקדשים עד שתביא כפרה, דמחוסרי כיפורים אסורים בקדשים וענוש כרת. (108) שחטאת העוף הבא על הספק תשרף, ראה למעלה ה"ו וה"ז. (109) פ"ג הלכה יא. (110) ואף כי יום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא המקום. (111) כלומר שקרבן זה לא לכפרה בא, שהרי נתכפרו כבר, יולדת בצער לידה, ומצורע מנגעיו, והקרבן אינו בא אלא להכשיר אותם לאכילת קדשים, ועל זה אין יום הכיפורים מועיל (כריתות כו.).

יב. האשה שיש עליה לדה או זיבה¹¹² - מביאה מעות הקנים¹¹³ ונותנת בשופר¹¹⁴ ואוכלת¹¹⁵ בקדשים לערב¹¹⁶. חזקה שאין בית דין של כהנים עומדין משם¹¹⁷ עד שיקלו כל המעות ששופר ויקריבו פנגדן קנים¹¹⁸, פמו שבארנו בשקלים¹¹⁹ ובהלכות פלי המקדש והעובדין בו¹²⁰.

(112) ברייתא בעירובין לב. (113) כסף של שתי תורים. (114) קופסא בצורת שופר, ראה שקלים פ"ו משנה ה, כי י"ג שופרות היו במקדש, ואחד מהם היו כתוב בו "קנים" להטיל שם מעות הקנים, והיתה כל אשה ואשה צוררת לה מעותיה בצרור מיוחד כדי שלא יתערבו המעות עם של אחרת, ומטילה לשופר (תוספות פסחים צ: ד"ה עד). (115) [לפנינו בגמרא שם: "וטובלת ואוכלת". ולפי זה, יש מקום לומר, שמה שאמרו "ואוכלת לערב" היינו מפני שצריכה הערב שמש (ראה תוספות חגיגה כא. ד"ה האונן). אבל לפי נוסחת רבינו, יותר מסתבר כמו שמבואר להלן, וכמו שכתבו התוספות שם]. (116) אבל לא לפני זה, שמא עדיין לא הקריבו את קרבנותיה. (117) יורדים מן המזבח.

1 וכן הדין בזב⁹⁸. הרי עליה חמש לדות⁹⁹ ודאות
2 וחמש לדות ספק, או חמש לדות ודאות וחמש
3 זיבות ספק - מביאה שני קרבנות¹⁰⁰: אחד על
4 הודאי, ונאכל¹⁰¹, ושאר הודאות עליה חובה¹⁰²,
5 ואחד על הספק, ואינו נאכל¹⁰³, ואין השאר עליה
6 חובה, ואוכלת בזבחים¹⁰⁴.

(88) כל הלכה זו היא במשנה כריתות ח. (89) פירוש, שהפילה כמה פעמים ואין ידוע לה אם הפילה מין חיוב שהוא צורת ולד או שהפילה מין פטור כגון דגים וחגבים ושליא מלאה מים. וראה למעלה הלכה ז שספק לידה מביאה קרבן. וחמש שכתב לאו דוקא, ואפילו פחות או יותר, אלא שלשון המשנה נקט. (90) פירוש, שראתה כמה פעמים דם, ובכל פעם נמשך שלשה ימים רצופים, והיא מסופקת אם זה היה בעת נידתה שאינה זבה, או שזה היה בלא עת נידתה והיא זבה שחייבת קרבן, ראה למעלה הלכה ו. וספק זבה מביאה קרבן (ראה למעלה הלכה ז). (91) כלומר, קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות, כדי שתהיה מותרת לאכול בקדשים, ראה למעלה הלכה א, שיוולדת זבה הן מחוסרי כפרה, ואינן אוכלות בקדשים עד שיביאו כפרתן. ואף כי יש כאן ספק כמה לידות ושלא בתוך ימי המלאת - מועיל קרבן אחד לכל הלידות, כדי להתירה לאכול בקדשים, שקרבן זה הוא כטבילה, שאם נטמאה כמה פעמים טבילה אחת עולה לכולן, כמו כן קרבן זה עולה לכל ספקי הלידות. (92) פירוש, בקדשים. אבל חטאת שלה אינה נאכלת. ראה למעלה הלכה יז. (93) לא הצריכו להביא קרבן על כל ספק לידה ולידה, שהרי זה ספק מליקת חולין למזבח, ורק לקרבן אחד התירו בקושי להביא כדי לטהרה לאכול בקדשים, ראה רש"י שם. (94) במשנה שם. (95) כלומר: או חמש זיבות (רש"י שם). (96) כלומר: קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות. (97) שאף-על-פי שלענין טהרה, קרבן אחד מטהר אותה לאכול בקדשים כמו טבילה אחת שעולה לכמה טומאות, - אינה נפטרת מחיובה אלא-אם-כן מביאה קרבן על כל לידה ולידה, אם היו הלידות כל אחת אחרי יום המלאת של הלידה הקודמת. ולמדו כן (שם ט:): ממה שנאמר (ויקרא יב, ז) "זאת תורת היולדת" - "זאת" לחיוב על לידה שלפני מלאת ועל לידה שאחרי מלאת. ואף-על-פי שלפנינו במשנה שם אמר רבן שמעון בן גמליאל שאין השאר עליה חובה, נראה שלפני רבינו היתה הגירסא שם "והשאר עליה חובה", כמו שכתב רבינו-רם בתוספות בבא בתרא קסו: ד"ה הכי גרסינן נכנס (השמטה ללחם-משנה סוף הלכות מחוסרי כפרה, וראה בראב"ד, במרכבת המשנה, ובהגהות בן אריה כאן). (98) אם היו עליו כמה זיבות, מביא קרבן אחד כדי לטהרו שיוכל לאכול בקדשים, והשאר עליו חובה. (99) צ"ל: זיבות (רש"י ובן אריה, הר המוריה וחזון איש, וכן הגיהו הב"ח ומסורת הש"ס בגמרא שם), שהרי גם לחמש לידות ודאיות מספיק בקרבן אחד כדי לטהרה, וכל-שכן לוודאי לידה ולספק לידה ביחד. וראה בגליון הש"ס להגרע"א שם. (100) אף כי קרבן אחד מטהר אותה (לענין אכילת קדשים)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ז טבת - ספר קרבנות - הלכות מחוסרי כפרה קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(118) דברי רב שמעיה בעירובין שם. (119) פ"ב הלכה ב. (120) פ"ז הלכה ט.

1 יג. האשה¹²¹ שהביאה חטאתה ומתה - יביאו
2 הירשים עולתה¹²². אף על פי שלא הפרישה
3 אותה¹²³ מחיים, כפר נשמתו ונכסיה לקרפן.
4 והשעבוד דין תורה¹²⁴ הוא.

(121) יולדת או זבה. (122) קנים פ"ב משנה ה, אבל אם הביאה עולתה ומתה, לא יביאו יורשים חטאתה (שם במשנה) שאין חטאת באה לאחר מתה. (123) לעולה. (124) קידושין יג: מחלוקת בין רב אסי בשם רבי יוחנן לבין רב יהודה בשם שמואל, ופסק כר' יוחנן, שאמר אפילו לא הפרישה מחיים, משום שמן התורה משועבדים הנכסים של המת לחוב המוטל עליו.

פרק שני

(1) יבאר אי זהו זב האמור בתורה.

5 א. הזב האמור בתורה² הוא שכבת זרע הפא מחליי
6 החללים³ שהיא מתקבצת בהן⁴. וכשייצא הזב -
7 אינו יוצא בקשי⁵ בשכבת זרע, ואין ביציאתו תאוה
8 ולא הנאה, אלא נגרר ויוצא כמו בצק של שעורים⁶,
9 פה⁷ פלגן ביצה המוזרת⁸. אכל שכבת זרע - לבנה
10 קשורה פלגן ביצה שאינה מוזרת⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~
"הזב האמור בתורה כו".

בדיני הזב, מצינו הבדלים בין ראי' ראשונה שני' ושלישית, שהראשונה מטמאת אפילו באונס, והשני' אינה מטמאת אלא אם היא ברצון, ובעל שלוש ראיות אינו חייב קרבן אלא אם כן היתה הראי' הראשונה ברצון. וצריך להבין, מדוע הראי' השלישית של בעל שלוש ראיות מחייבתו קרבן גם אם היא מחמת אונס, ולאידך הראי' הראשונה שלו צריכה להיות ברצון דווקא, משא"כ בבעל שתי ראיות שגם אם הראי' הראשונה באונס - טמא בראי' שני' (כשהיא ברצון).

והביאור בזה: ענין הזב הוא חולי, כמבואר ברמב"ם שיש טומאה היוצאת מהגוף באופן טבעי, אבל זב הוא הטומאה היוצאת מהגוף מצד חולי. ובעבודת ה', הטומאה היוצאת מהגוף מורה על הרע שיש באדם. א. הרע הטבעי מצד עצם בריאתו שנדבק בו על-ידי חטא עץ הדעת. ב. רע שלא על-פי הטבע הרגיל, והוא זה שהאדם מגרה יצרו עליו שעל-ידיהו מתווסף אצלו רע עוד יותר ממה שיש בו מצד חטא עץ הדעת.

ראי' ראשונה מרמזת על הרע הטבעי, ולכן מטמאת באונס, כי על הרע הזה האדם אנוס, שהרי דבוק בו מיום לידתו מצד חטא עץ הדעת. אבל הראי' השניה מורה על הרע שאינו מטבע בריאתו, ולכן הוא ברצון דווקא.

(ע"פ לקו"ש חלק ל"ז עמוד 43)

(2) ויקרא טו, ב: "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". (3) מקומות חלולים בתוך הגוף. (4) כלומר, שכבת הזרע יוצאה בגלל שהמקומות החלולים שהיא מתקבצת בהן בתוך הגוף, נחלשו ואין בכוחם להחזיקה, אבל שאר אברי הגוף נשארו איתנים ובריאים, וראה בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים פ"ב מ"ב. (5) כלומר, לא בקישוי האבר, אלא יוצא כשהאבר מת, וכן מפורש בתוספתא זבים פ"ב: "זוב בא מבשר המת, שכבת זרע בא מבשר החי". (6) נדה לה, ב: "אמר רב הונא, זוב דומה למי בצק של שעורים". (7) בכת"י תימן: "דוהה". וכן בדפוס וויניציאה (ובדפוס רומי, בטעות "מהה") וכן הוא בתוספתא זבים שם, ובנדה שם. (8) ביצה שאינה מזכר, "זוב דיהה ודומה כלובן ביצה המוזרת" - "וביאור דיהה, עכור מעט בהירות" (רבינו בפיה"מ נגעים פ"ב מ"ב). (9) תוספתא וגמרא שם: "ושכבת זרע קשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת" (שמשרצת אפרוח תחת תרנגולת).

11 ב. הרוצה ראיות הזב הגורמות לו להיות זב¹⁰
12 מחמת חללי¹¹ או אנס וכיוצא בהן - אינו זב;
13 שגאמר: זב מבשרו¹² - מחמת בשרו¹³ הוא שיהיה
14 טמא, לא מחמת דבר אחר¹⁴. מכאן¹⁵ אמרו¹⁶:
15 בשבעה דרכים בודקין את הזב: במאכל ובמשקה,
16 במשא ובקפיצה, בחלי ובמראה ובקשור. פיצד?
17 אכל אכילה גסה או שתה הרבה, או שאכל או
18 שתה¹⁷ אכלין או משקין המביאין לידי שכבת
19 זרע¹⁸, או שישא משוי כבד, או שקפץ ממקום
20 למקום, ובכלל דבר זה אם הפה על גבו¹⁹, או שהיה
21 חולה, או שראה אשה והתאנה שכבתה²⁰, או
22 שהרהר בעסקי בעילה אף על פי שלא הרהר
23 בקבילת אשה שהוא מכירה²¹, אם קדם אחד מכל
24 אלו וראה ראיה של זב - תולין בו ואינו מטמא.

(10) כלומר, ראייה שניה (להלן ה"ו), אבל ראייה ראשונה מטמאה אפילו באונס (להלן ה"ה). (11) של שאר אברי הגוף ולא של אברי כלי הזרע, ראה למעלה ה"א. (12) "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא". (13) מחמת חולשת כלי הזרע, ראה בדברי רבינו בפיה"מ זבים פ"ב מ"ב. (14) כריתות ח, ב: "דתניא, מבשרו ולא מחמת אונסו". (15) מלימוד זה של "מחמת בשרו, ולא מחמת דבר אחר". (16) חכמים, במשנה נזיר סה, ב. ובמסכת זבים פ"ב מ"ב. (17) אפילו במדה מועטת. (18) תוספתא זבים פ"ב: "ר"א בן פנחס אומר בשם ר' יהודה בן בתירא, החלב והגבינה ובשר שמן ויין ישן וגריסין של פול וביצים ומורייס, מרגילין לדבר זיבה". (19) וכן כתב רבינו במסכת זבים שם, וכן נראה בחולין נא, א. נא, ב. (20) זהו מה שאמרו במשנה זבים פ"ב מ"ב: "ראה עד שלא הרהר". (21) זהו מה שאמרו שם במשנה: "הרהר עד שלא ראה". ועי' בפיה"מ שם, וב'כסף משנה' כאן.

25 ג. הרוצה קרי²² - אינו מתטמא בזוב²³ מעת לעת²⁴;
26 שראיה זו של זב מחמת שכבת זרע היא²⁵. וכן
27 למראה ולהרהר תולין בהן מעת לעת²⁶. אכל

(33) בכת"י תימן, זה מחובר עם מה שלמעלה. וכן נראה בדפוס רומי. (34) שלא יהיה עליו דין זב. בתוספתא שם: תינוק תולין לו וכו' בחולי שלו ובחולי אמו. (35) שאמו מקנחתו (סוכה כח): שהיונק ממנה או שצריך לאמו, נדבק ממחלת אמו. וראה כתובות עז, ב: הזהרו מזבובים (ס) של בעלי ראתן (= מוכי שחין). רבי זירא לא הוא יתיב בזיקיה (= לא ישב במקום שמנשבת הרוח עליו ועל החולה). (36) בכת"י תימן מתחילה כאן הלכה חדשה, וכן נראה בדפוס רומי. (37) להלן ה"ו. (38) נדה לה, א: אמר רב הונא, ראיא ראשונה של זב מטמאה באונס, שנאמר (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע". מה שכבת זרע מטמאה באונס, אף ראיא ראשונה של זב מטמאה באונס. (39) ולא מחמת אונסו, ראה למעלה ה"ב. (40) שמה שמפורש בתורה שזב חייב קרבן, אינו אלא אם ראה שתי ראיות זוב מחמת בשרו, ולא מחמת אונסו. אבל אם ראיא ראשונה היתה באונס ושניה מבשרו, אף-על-פי שהוא טמא זב לענין ספירת שבעה נקיים, אין עליו חיוב קרבן, אף לאחר ראיא שלישית. בנדה לה, א: "ת"ש, ראה ראיא ראשונה של זב בודקין אותו (זבים פ"ב מ"ב) מאי לאו לטומאה, לא לקרבן", ומפרש רש"י שאם הראייה הראשונה של זב היתה מחמת אונס, איננה מצטרפת לשלש ראיות לחייבו קרבן, אלא לראייה השניה שהיתה מחמת בשרו ולא באונס, לספור שבעה נקיים. (41) מצטרפת לשתי הראיות הראשונות, שהיו מחמת בשרו, ולא באונס כדי לחייבו קרבן (זבים פ"ב מ"ב, וכתנא-קמא). (42) כן הוא במשנה שם: "בשבעה דרכים בודקים את הזב עד שלא נזקק לזיבה וכו', ראה ראיא ראשונה בודקין אותו, בשניה בודקין אותו, בשלישית אין בודקין אותו", הרי שמה שלא בודקים בשלישית הוא מפני שכבר נזקק לזיבה. ואם ראה ראיא ראשונה באונס, אינה מצטרפת לשלישית להבאת קרבן, הואיל והיה האונס לפני שנוזק לזיבה.

- 22 ו. הַרְוָאָה רֵאִיָּה אַחַת שָׁל זֹב - הֲרִי הוּא כְּבֵעַל
- 23 קָרִי.⁴³ רֵאִה שְׁתִּים - הֲרִי זֶה זֹב, וְצִרִיף סְפִירַת
- 24 שְׁבַע.⁴⁴ וּבִיאַת מֵי חַיִּים⁴⁵, וְאֵינוּ חֵיב בְּקָרְבָּן. רֵאִה
- 25 שְׁלֹשׁ רֵאִיּוֹת - הֲרִי זֶה זֹב גָּמֹר וְחֵיב בְּקָרְבָּן.⁴⁶ וְאֵין
- 26 בֵּין זֹב שְׂרָאָה שְׁתֵּי רֵאִיּוֹת לְרֹאָה שְׁלֹשׁ אֶלָּא קָרְבָּן
- 27 בְּלִבְד.⁴⁷ וְדָבָרִים אֵלּוּ פֶּלֶן דְּבָרִי קִבְּלָה מִפִּי מֹשֶׁה
- 28 רַבֵּנוּ מִסִּינֵי.⁴⁸

(43) כבית-הלל, זבים פ"א מ"א, והוא כמו ראשון לטומאה (פ"ה מהל' אבות הטומאה ה"א). (44) ימים נקיים מכל זוב, וצריך שיהיו רצופים זה אחר זה. (45) טבילה במעיין ולא במקוה, משום שנאמר (ויקרא טו, יג) "ורחץ בשרו במים חיים וטהר", והוא מטהר בכלשהו, כלומר: אינו צריך ארבעים סאה כמו מקוה (פ"ט מהל' מקוואות ה"ח). (46) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה פ"א ה"ג. (47) משנה, מגילה ח, א. ונלמד שם בגמרא, ממה שמנה הכתוב (שם, ב"ג) שתיים וקראו טמא (הזכיר שתי פעמים זב "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא") ומנה שלש וקראו טמא ("וזאת תהיה טומאתו בזובו, רר בשרו את זובו, או החתים בשרו מזובו,

1 לְמֵאכַל וּלְמִשְׁתֶּה וּלְקַפִּיצָה וּלְמִשָּׂא - תּוֹלִין בֶּהֶן כָּל
2 זְמַן שְׁמַצְטַעֵר.²⁷

(22) שכבת זרע הבאה בקושי, כמבואר למעלה ה"א. (23) אם ראה בראיה שניה, ראה להלן ה"ו. (24) עשרים וארבע שעות לאחר שראה את הקרי, זבים שם מ"ג, וכת"ק שם, וראה להלן ה"ד לעניין גוי שנתגייר. (25) כיון שראה קרי, הזיבה מחמת חולשה דקרי ('קריית ספר') וכן הוא בנוזר סו, א. וראה ב'לחם משנה'. (26) אם ראה זיבה בתוך המעט-לעת מאז שהרהר או ראה, תולין בהרהור ובמראה, אבל יותר ממעט-לעת אין תולין בהרהור ובמראה, והוא בתוספתא זבים פ"ב "כשם שתולין שכבת זרע מעט לעת, כך תולין למראה ולהרהור מעט לעת". (27) תוספתא שם, ופירושו שמרוב האכילה והשתיה שהכבירו עליו, וכן מהקפיצה והמשא שנחלשו כחותיו ומצטער משום כך, ראה בדברי רבינו בפירושו המשנה, זבים שם מ"ב.

- 3 ד. מִי שְׁמַל וְאַחַר כֶּף רֵאָה זֹב,²⁸ בֵּין עֹבֵד פּוֹכְבִּים
- 4 בֵּין יִשְׂרָאֵל - תּוֹלִין בְּמִלָּה כָּל זְמַן שְׁמַצְטַעֵר.²⁹
- 5 עֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׂרָאָה קָרִי וְאַחַר כֶּף נִתְגַּיֵּר - מִטְּמֵא
- 6 בְּזִיבָה מִד, וְאֵין תּוֹלִין לוֹ מַעַת לַעַת.³⁰ קָטָן³¹ - אֵין
- 7 תּוֹלִין לוֹ לֹא בְּמִרְאָה וְלֹא בְּהִרְהוּר, שְׂאֵין לְקָטָן
- 8 מִרְאָה וְהִרְהוּר הַמְּבִיא לִידֵי זֹב. לְפִיכָף בּוֹדְקִין אוֹתוֹ
- 9 בְּחֻמְשָׁה דְּרָכִים בְּלִבְד.³²

(28) ראיא ראשונה או שניה, ראה להלן בבירור הדברים (זיבה שלישית, שהיא זיבה שניה אחר שנתגייר, ראה להלן בדברי ה'אורח מישור'). (29) תוספתא, זבים שם. "והטעם שאין לך חולי גדול מהמילה, והא קי"ל (למעלה ה"ב) שהחולי הוא אחד מהדרכים שבודקים את הזב" (כסף-משנה), ואינו זב אפילו אחר מעט-לעת של המילה, כל זמן שמצטער. (30) אע"פ שבישראל תולין מעט-לעת אחר ראיית קרי (ראה לעיל ה"ג) ואין הראייה הראשונה מצטרפת לראייה השלישית לחייבו קרבן (ראה להלן), - בגר, שהוא כקטן שנולד, אין משגיחים לדבר מעניניו הקודמים (רבינו בפירושו המשנה, זבים פ"ב, וראה בלחם-משנה). (31) ראה להלן פ"ג ה"ו, ואפילו בן יום מטמא בזיבה. (32) תוספתא זבים שם, "תינוק תולין לו בחמשה דברים, במאכל ובמשתה, במשא ובקפיצה, בחולי שלו" וכו'.

- 10 ה.³³ וְכֵשֶׁם שֶׁתּוֹלִין לְקָטָן בְּחִלּוֹ, כֶּף תּוֹלִין לוֹ בְּחִלּוֹ
- 11 אִמּוֹ,³⁴ אִם הָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה או צִרִיף לְאִמּוֹ.³⁵ בְּמִה
- 12 דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁבוֹדְקִין אֶת הַזֹּב בְּדָרְכִים אֵלּוּ?
- 13 בְּרֵאִיָּה שְׁנִיָּה שָׁל זֹב, שְׁבַע יַעֲשֶׂה זֹב כְּמוֹ
- 14 שְׁתֵּיתָבָאָר.³⁷ אֲבָל רֵאִיָּה רֵאִיָּה שְׁנִיָּה, אֶפְלוּ רֵאָה אוֹתָהּ
- 15 בְּאַנְס³⁸ וְרֵאִיָּה שְׁנִיָּה מִחֻמַּת בִּשְׁרוֹ³⁹ - הֲרִי זֶה טְמֵא
- 16 טְמֵאָת זִיבוֹת; וְאֵף עַל פִּי כֵן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּרֵאִיָּה שְׁנִיָּה,
- 17 כְּדִי לְמַנּוֹת בִּה שְׁלֹשׁ רֵאִיּוֹת לְחֵיבֻ קָרְבָּן.⁴⁰ רֵאִיָּה
- 18 שְׁלִישִׁית - אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בִּה, אֶלָּא אֶפְלוּ רֵאָה
- 19 אוֹתָהּ מִחֻמַּת אֲנָס.⁴¹ הוֹאִיל וְנִזְקֵק לְטִמְאָה,⁴² שְׁהֲרִי
- 20 רֵאִיּוֹת שְׁנַעֲשֶׂה בֶּהֶן זֹב מִחֻמַּת בִּשְׁרוֹ הָיָה, לְפִיכָף
- 21 יִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ז טבת - ספר קרבנות - הלכות מחוסרי כפרה קטו

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(שם). (62) זבים פ"א מ"ג: "ראה וכו' שלש לשלשה ימים או לשלשה לילות, הרי זה זב גמור".

ט. רֹאֵת הַזֵּב אֵין לָהּ שְׁעוֹר, אֲלֹא הֲרֹאָה פֶּל שֶׁהוּא 17
- טָמֵא⁶³; שְׁנֵאמַר: הַחֲתִים בְּשׂוֹר - כֹּל שֶׁהוּא נָכַר 18
בְּבִשּׁוֹ מְטֵמֵא⁶⁴. 19

(63) משנה, נדה מ, א: "אבל הזב ובעל הקרי וכו' ומטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן".
(64) 'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"א ה"ג), (ראיות) קטנות מנין, ת"ל "תהיה" אפילו כל שהוא, "החתים" אפילו כל שהוא, "בשור" אפילו כל שהוא.

י. הִיָּה הַזֵּב נִגְרָר וְיִוצֵא וְלֹא פָּסַק: אִם יֵשׁ מִתְחַלֵּת 20
הָרֹאֵה עַד סוּפָה פְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג⁶⁵ או יֵתֵר - הֲרִי 21
זו נְחֻשְׁבֶּת בְּשִׁתִּי רֵאיוֹת⁶⁶, הוֹאִיל וְהִיא אֲרָפָה 22
בְּשִׁתִּים⁶⁷; וְאִם לֹא הִיָּתָה אֲרָפָה בְּשִׁעוֹר הִיָּה⁶⁸, אֲפִלּוּ 23
פָּסַק הַזֵּב בִּינְתֵימִם⁶⁹ - הֲרִי זוֹ רֹאֵה אַחַת. וְכֵן אִם 24
הִיָּתָה רֹאֵה אַחַת אֲרָפָה בְּשִׁלּוֹשׁ רֵאיוֹת, שְׁנִמְצָא 25
מִתְחַלְתָּה וְעַד סוּפָה בְּשִׁתִּי טְבִילוֹת וְשִׁנִּי סִפּוּגִין - 26
הֲרִי זוֹ נְחֻשְׁבֶּת בְּשִׁלּוֹשׁ רֵאיוֹת וְיִבְיֵא קֶרְבָּן⁷⁰. 27

(65) זבחים פ"א מ"ד, ובתוספתא (שם פ"א) והיא כשיעור מהלך חמישים אמה של אדם בינוני (פירוש הרא"ש למסכת זבים פ"א מ"ג, וראה ב'סיפרא' שם, ה"ד). (66) כת"ק נגד רבי יוסי, בתוספתא זבים, שם. (67) משום שזב אין לו שיעור (ראה למעלה ה"ט), א"כ כשראה ראה אחת ארוכה, כיון שמתחילת ראייתו נטמא בכל שהוא, והיה לו שהות לטבול, ועדיין הוא ממשיך לראות, אנו חושבים לראיה זו כשתי ראיות ('קריט ספר'), וראה למעלה ה"ו דין הרואה שתי ראיות. (68) שם בתוספתא "ואם לאו (שאינ מתחילת הראיה עד סופה כדי טבילה וסיפוג) אין בידו אלא אחת". (69) פירוש, ראה זב והפסיק, ושוב ראה, ואין במשך זמן ההפסקה, כדי טבילה וסיפוג. (70) זבים פ"א מ"ה, ולמדו זאת ב'סיפרא' פרשת מצורע (שם) מן הפסוק (ויקרא שם, ג) "בזבוב רר" "מלמד שהוא מטמא בג' ראיות. אין לי אלא גדולות, קטנות מנין, ת"ל "תהיה", אפילו כל שהוא וכו', אם נאמר בגדולות למה נאמר בקטנות, אלא ליתן שיעור לגדולות שאם ראה אחת מרובה כשלש, שהוא כמגד יון לשילוח שהם כדי שתי טבילות ובשני סיפוגים, הרי זה זב גמור".

יא. רָאָה רֹאֵה אַחַת בַּיּוֹם וְהִפְסִיק פְּדֵי טְבִילָה 28
וְסִפּוּג⁷¹, וְאַחֵר כֶּף רָאָה שְׁתִּים⁷² או אַחַת אֲרָפָה 29
בְּשִׁתִּים⁷³; או שְׁרָאָה שְׁתִּים או אַחַת מְרַבָּה בְּשִׁתִּים 30
וְהִפְסִיק פְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג, וְאַחֵר כֶּף רָאָה רֹאֵה 31
אַחַת - הֲרִי זֶה זָב גָּמוּר⁷⁴. 32

(71) בא להשמיענו שההפסק בין ראה ראה הוא כדי טבילה וסיפוג, אבל אם ההפסק בין ראה לראה היה פחות מכדי טבילה וסיפוג, נחשבות שתי הראיות (אם נמשכו כל אחת מהן פחות מכדי טבילה וסיפוג, ראה למעלה ה"י) לראה אחת. (72) ובין אלו השתיים היה הפסק גדול יותר

טומאתו היא"), הא כיצד? שתים לטומאה ושלש לקרבן, ועוד נאמר (שם, טו) "וכיפר עליו הכהן לפני ה' מזבחו", ולמדו מזה (שם) "מזבחו" מקצת זבין מביאין קרבן, ומקצת זבין אין מביאים קרבן, הא כיצד? ראה שלש מביא קרבן, ראה שתים אין מביא קרבן. (48) שזה לא מפורש בתורה אלא נלמד בקבלה מן הפסוקים הנ"ל.

ז. אַחַד הֲרֹאָה שְׁתֵּי רֵאיוֹת או שְׁלֹשׁ בְּשִׁעָה אַחַת זו 1
אַחֵר זוֹ, או שְׁרָאָה רֹאֵה בְּכָל יוֹם זֶה אַחֵר זֶה⁴⁹ - 2
הֲרִי זֶה זָב. לְפִי שְׁתֵּלָה הַפְּתוּב אֶת הַזֵּבָה⁵⁰ בַּיּוֹמִים, 3
שְׁנֵאמַר: כִּי יִזְוֹב זָב דְּמָה יָמִים רַבִּים⁵¹, וְהַזֵּב⁵² לֹא 4
תֵּלָה אוֹתוֹ בַּיּוֹמִים⁵³. 5

(49) כלומר, בשלשה ימים רצופים זה לזה, ראה כל יום ראה אחת. (50) הנקבה. (51) ודרשו ב'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"ד ה"הט) "ימים שנים, רבים שלשה". ואם ראתה שלש פעמים ביום אחד, אינה זבה עד שתראה שלשה ימים. (52) הזכר. (53) שנאמר (שם, ג) "וזאת תהיה טומאתו בזבוב" - תלה הכתוב את הזב בראיות, וכתוב שם שלש פעמים "זב" וכתוב "טומאתו", שמשמע שבאלו השלש הוא טמא, וכתוב גם (שם) "והזב את זבוב לזכר ולנקבה" מקיש זכר לנקבה (ולא נקבה לזכר) מה נקבה בימים, אף זכר בימים ("כך כד. וכריתות ח:), הרי שהזב נטמא בראה שלש ראיות בשעה א', וגם בג' ראיות בג' ימים.

ח. וְאִם הִפְסִיק הַזֵּב בֵּין רֹאֵה לְרֹאֵה יוֹם גָּמוּר⁵⁴ - 6
אֵינָן מְצַטְרְפוֹת⁵⁵. כִּיצַד? רָאָה רֹאֵה בְּשִׁבְתָּ⁵⁶ וְרֹאֵה 7
שְׁנִיָּה בְּשִׁנִּי בְּשִׁבְתָּ - אֵינָן מְצַטְרְפוֹת וְאֵינָן זָב⁵⁷. וְכֵן 8
אִם רָאָה רֹאֵה שְׁנִיָּה בְּאֶחָד בְּשִׁבְתָּ⁵⁸ וְרָאָה רֹאֵה 9
שְׁלִישִׁית בְּשְׁלִישִׁי בְּשִׁבְתָּ - אֵינָן חֵיב בְּקֶרְבָּן⁵⁹; שְׁאֵין 10
זו מְצַטְרַפֶּת לְשִׁתִּים, שְׁהֲרִי הִפְסִיק בִּינֵיהֶן יוֹם אֶחָד. 11
אֲבָל אִם רָאָה אַחַת הַיּוֹם וְאַחַת בְּלַיְלָה שְׁלֹאֲהֶרֶי - 12
הֲרִי אֵלּוּ מְצַטְרְפוֹת⁶⁰. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שְׁאִם רָאָה 13
אַחַת בְּלַיְלָה וְשְׁנִיָּה בַּיּוֹם - שְׁהֵן מְצַטְרְפוֹת⁶¹. וְכֵן אִם 14
רָאָה שְׁלֹשׁ רֵאיוֹת בְּשִׁלּוֹשׁ לַיְלוֹת זֶה אַחֵר זֶה - הֲרִי 15
אֵלּוּ מְצַטְרְפוֹת⁶². 16

(54) מעת לעת שלם, היינו עשרים וארבע שעות. (55) כך נשמע מדברי המשנה, זבים פ"א מ"א ומ"ו. (56) ראה ראשונה. (57) אלא בעל קרי, ראה למעלה ה"ו. (58) וראה ראשונה ראה בשבת. (59) אלא טמא טומאת זב, וצריך ספירת שבעה נקיים וטבילה, ראה למעלה ה"ו. (60) אף-על-פי שהלילה אינו שיך ליום שלפניו, אלא ליום שלאחריו. (61) ששתי הראיות היו ביום אחד, ואין זה בכלל ראיית שלשה ימים, אלא בכלל שלש ראיות שזב נטמא בהם אף אם לא היו בשלשה ימים, ראה למעלה ה"ז. ומה שכתב רבינו "ואין צריך לומר", הוא על-פי מה שאמרו בבבא-קמא כד, א - גבי שור המועד "ריחק נגיחותיו, חייב (נזק שלם). קירב נגיחותיו, לא כל-שכן". ורק בזבה אינו כן מפני שמיצט הכתוב זבה מראיות, ולא טמאה אלא בימים

16 תשובה פשמים⁸⁶, והרי ראה שלש ראיות שהוא חייב
17 בקרבן⁸⁷. ולפיכך מביא קרבן ואינו נאכל⁸⁸.

(83) וכגון שלא היו באותו הזמן (אלא ראה ראשונה בתחילת בין השמשות של ערב שבת, וראה שניה בסוף בין השמשות של מוצאי שבת), "ר"ש זבים, שם. (84) זבים שם, ותוספתא שם פ"א. (85) ראה למעלה ה"ח, שאם הפסיק יום גמור בין ראה לראה - אינן מצטרפות. אבל יתכן שאחת מן הראיות היתה בשבת, ולא היה הפסק יום גמור בין ראה לראה והוא זכ לטומאה. (86) ראה למעלה ה"ב. (87) ואולי אף אחת משתי הראיות לא היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, ואין כאן שלש ראיות ואינו חייב קרבן. (88) שחטאת העוף באה על הספק ונשרפת, ראה למעלה פ"א ה"ר"ז, ולמעלה בפרק זה ה"ג.

יום רביעי י"ח טבת ה'תשפ"ב

פרק שליש

(1) יבאר שהימים שהזכיר ראה בהן זיבות הוא טמא ומונה משיפסוק.

18 א. כל הימים שהזכיר ראה בהן זיבות הרי הוא
19 טמא². וכשיפסק הזיבות³ מונה שבעה ימים נקיים⁴
20 כזב, וטובל בשביעי⁵ ומצריב שמשו, ובשמיני
21 מביא קרבנו⁶ אם היה בעל שלש ראיות. ואם ראה
22 ראיה של זכ, אפילו בסוף יום שביעי אחר שטבל
23 - סתור הכל, ומתחיל למנות שבעה ימים נקיים
24 מאחר יום ראיה האחרונה⁷.

(2) כמפורש בפסוק (ויקרא טו, ג) "איש איש כי יהיה זכ מבשרו זובו טמא הוא". (3) גם להלן בהלכה ג כתב רבינו וזה לשונו: "בדק ביום הטומאה עצמה ומצא טהור ופסק הזוב" וכו', ומכאן שהוא צריך הפסק טהרה. (4) ויקרא שם, יג, וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו". (5) שנאמר (שם): "וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים (=מי מעיין) וטהר". ואם הוא זכ בעל שתי ראיות די לו בכך וטהור. (6) שם, יד-טו: "וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו' אחד חטאת והאחד עולה". (7) פירוש למחרת יום הראיה האחרונה.

25 ב. זב שראה קרי באחד משבעת ימי הספירה - אינו
26 סותר אלא יומו בלבד, ומשלים שבעה ימים ומביא
27 קרבנו. כיצד? ראה קרי ביום החמישי - סופר
28 אתריו שלשה ימים⁸, וטובל בשלישי, ומביא קרבנו
29 ברכיעי.

(8) שספירת היום החמישי נסתרה ונשארו לו רק ארבעה ימים נקיים, ומוסיף להם עוד שלושה להשלים השבעה.

30 ג. זב שבדק ביום ראשון מימי הספירה ומצא
31 טהור, ולא בדק כל שבעה, וביום השביעי בדק
32 ומצא טהור - הרי זה פתוקת טהרה. אפילו בדק
33 ביום הטומאה עצמה⁹ ומצא טהור, ופסק הזוב¹⁰,

מאשר כדי טבילה וסיפוג. (73) ראה למעלה שם. (74) זבים פ"א מ"ד, ובא להשמיענו שאף ראה אחת ארוכה כשתיים מצטרפת עם ראה אחת קצרה לחייבו קרבן, כמו שלש ראיות נפרדות, שלא נטעה לומר: כיון שראה אחת ארוכה למדו בסיפוג מ"בזובו ור", וראה קצרה למדים מ"החתים" (ראה למעלה שם) וכיון שהפסוק אומר "או החתים", הכוונה או זה או זה ואינן מצטרפות (מ'משנה אחרונה' זבים שם).

1 יב. ראה ראיה אחת מקצתה בסוף היום ומקצתה
2 בתחילת הלילה⁷⁵, אף על פי שאינה ארבה פשמים⁷⁶
3 - הרי אלו שתי ראיות, שהימים מתלקין הראיה⁷⁷.
4 לפיכך, הרואה ראיה אחת בין השמשות, שהוא
5 ספק מן היום ומן הלילה⁷⁸ - הרי זה ספק לטמאה⁷⁹.

(75) פירוש, אם היה ידוע לנו זמן של סוף היום וזמן של תחילת הלילה, והוא ראה ראה אחת שהתחילה בסוף היום ונגמרה בתחילת הלילה (ראה פירוש הרא"ש זבים פ"א מ"ו). (76) אלא נמשכה רגע אחד בסוף היום, ורגע אחד בתחילת הלילה. (77) תוספתא זבים פ"א: "ומודה רבי יוסי, שאם ראה ראה אחת בין השמשות אע"פ שאין בה כדי טבילה וסיפוג, יש בידו שתי ראיות, מפני ששני ימים חולקים אותה". (78) "תנו רבנן, בין השמשות ספק מן היום ומן הלילה (כלומר, ספק אם יש בו משניהם. רש"י) וספק שהוא כולו מן היום וספק שהוא כולו מן הלילה" (שבת לד:) ובין השמשות הוא משך הזמן משתקע החמה עד שייראו ג' כוכבים בינונים (ראה בהל' שבת פ"ה ה"ד). (79) תוספתא שם, ופ"א דמס' זבים מ"ו. כלומר, ספק טמא כזב שצריך ספירת שבעה נקיים או אינו טמא אלא כבעל קרי (ראה למעלה ה"ו), שמא בין השמשות הוא גם יום וגם לילה, והוא ראה מקצת היום ומקצת הלילה, והימים חולקים את הראיה לשתי ראיות.

6 יג. ראה ראיה אחת ביום ואחת בין השמשות - הרי
7 זה ודאי לטמאה⁸⁰ וספק לקרבן⁸¹, ומביא קרבן
8 ואינו נאכל⁸².

(80) כלומר, לספור שבעה נקיים, כי יש כאן שתי ראיות לפחות. (81) שמא ראיית בין השמשות היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, והימים חלקו את הראיה הזאת לשניים, וביחד עם הראיה הראשונה יש כאן שלש ראיות וחייב קרבן (ראה למעלה שם), או שאין כאן אלא שתי ראיות בלבד ואין כאן קרבן, ודין זה הוא במס' זבים שם. (82) שחטאת העוף הבאה על הספק אינה נאכלת, ראה למעלה פ"א ה"ו וה"ז.

9 יד. [ראה] ראיה אחת בין השמשות [של שבת]
10 וראיה שנייה בין השמשות של מוצאי שבת⁸³ - הרי
11 זה ספק לטמאה וספק לקרבן⁸⁴. ספק לטמאה -
12 שמוא ראיה ראשונה היתה בערב שבת ושנייה
13 במוצאי שבת, והרי הפסיק שבת ביניהן ואין פאן
14 זיבות פללי⁸⁵; והרי הוא ספק לקרבן - שמוא אחת
15 מהן היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, שהיא

ימים נקיים. (16) משום שנגמרו כבר ספירת שבעה נקיים. (17) שלא התחייב בקרבן אלא בספירת שבעה בלבד, ולכן אם ראה בליל שמיני, אחר גמר ספירת הנקיים, שלוש ראיות - מתחייב הוא בקרבן. (18) שסופר שבעה נקיים וגם חייב קרבן ביום השמיני. (19) כלומר: ראה בליל שמיני שלוש ראיות. (20) שהרי אינו יכול להביא קרבנו עד למחרת שהוא יום השמיני. ונחשבות ג' הראיות של ליל שמיני כאילו יש בו זיבה ארוכה שהתחילה בג' הראיות הראשונות. (21) כלומר: מה שאינו מביא קרבנו עד יום שמיני, אינו משום שהוא לילה, ובלילה אין מקריבין קרבנות, אלא משום שלא הגיע זמנו עוד עד יום השמיני. ומשום כך אם ראה בליל שמיני שלוש ראיות, נחשבות ראיות אלו לזיבה ארוכה. (22) לכל דיני התורה. (23) ראה למעלה פרק א הלכה ח, שהיולדת בתוך שמונים יום מלידתה, שהם ימי מלאה, מביאה קרבן אחד על הלידה ועל ההפלה. (24) אף על פי שלילה מחוסר זמן וכל חיוב הקרבן אינו אלא ביום פ"א. והיתה צריכה להיות פטורה בקרבן אחד - ובכל זאת מביאה קרבן שני משום שנאמר (ויקרא יב, ו) "ובמלאה ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש וגו'" ודרשו בית הלל (כריתות שם) "או לבת" לרבות אור שמונים ואחד. (25) שאין זה מפורש בכתוב אלא נלמד מריבוי של "או".

ה. רָאָה רֵאִיָּה אַחַת בְּלִיל שְׁמִינִי וּשְׁתֵּי רֵאִיֹּת בְּיוֹם שְׁמִינִי - הָרִי אֵלּוּ מִצְטָרְפִּין, וּמִבִּיא קֶרְבָּן שְׁנֵי עַל זִיבוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת; שְׁהָרִי רֵאִיָּה רֵאִשׁוֹנָה שֶׁל כָּל זֶב פְּשֻׁכָּת זָרַע הִיא חֲשׂוּכָה²⁶, וְאִם רָאָה אַחֲרֶיהָ שְׁתֵּים - מִצְטָרְפֹת עִמָּהֶם לְקֶרְבָּן²⁷. אָבֵל אִם רָאָה שְׁתֵּים בְּלִיל שְׁמִינִי וְאַחַת בְּיוֹם שְׁמִינִי - אֵין מִצְטָרְפֹת, וְאִינוּ מִבִּיא קֶרְבָּן עַל הַזִּיבָה זֹאת הָאֲחֵרוֹנָה²⁸.

(26) ואין עליו דין זב, אלא הרי הוא כבעל קרי. (27) כלומר: אף על פי שראיה ראשונה אינה אלא כקרי, ובכל זאת מצטרפת היא לשתיים שאחריה לחייבו בקרבן - אם ראה ראיה אחת של זב בליל שמיני, אף על פי שלילה מחוסר זמן כמבואר למעלה, מצטרפת היא לשתי ראיות שראה למחר, לחייבו בקרבן שני. (28) שם המשך דברי רבי יוחנן למי שסובר "לילה מחוסר זמן הוא". שהרי עיקר הזיבה היה בלילה, שבשתי ראיות נעשה זב.

ו. הַכֹּל מִתְטַמֵּאִין בְּזִיבָה, אִפְּלוּ קֵטָן בֶּן יוֹמוֹ²⁹, וְהַגֵּרִים וְהַעֲבָדִים³⁰, וְחֵרֶשׁ וְשׁוֹטֵה. וְיִרְאָה לִי, שְׁמִינִי עֲלֵיהֶן³¹ כִּפְּרָה³² כְּדִי לְהַאֲכִילָן בְּקָדְשֵׁים³³ וְחֲטֹאתָן נֶאֱכָלָת, שְׁהָרִי הֵן כֶּקָּטָן שְׁאִינוּ בֶּן דַּעַת. וְסָרִיס אָדָם³⁴ וְסָרִיס חֲמָה³⁵ מִתְטַמֵּאִין בְּזִיבָה כֶּכֶל הָאֲנָשִׁים³⁶.

(29) ואמרו בערכין ג. ונדה לב: "הכל" לאתויי קטן בן יומו, דתניא מה תלמוד לומר (ויקרא טו, ב) "איש איש" - לרבות תינוק בן יום אחד שמתמא בזיבה. (30) עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות. (31) [על החרש והשוטה, אף על פי שפטורים ממצוות ואין עליהם איסור לאכול קדשים. אבל גרים ועבדים שמחוייבים במצוות, בוודאי מביאים עליהם, כמפורש בנגעים פרק יד משנה יב].

1 וְלֹא בְּדֶק לְמַחֵר בְּתַחֲלַת יְמֵי הַסְּפִירָה¹¹, וּבְדֶק בְּשִׁבְעֵי¹² אוּ בְּשִׁמְנֵי¹³ וּמִצָּא טְהוֹר - עָלוּ לוֹ יְמֵי הַסְּפִירָה, וְהָרִי זֶה בְּחֻזְקַת טְהוֹרָה.

(9) פירוש שבאותו יום שראה לפני זה זיבה, בדק אחרי כן. (10) נראה שצריך להיות "ופסק הזוב ומצא טהור". (11) כלומר, למחר שהוא היום הראשון של שבעת ימי הטהרה. (12) לדעת רבי אליעזר כי גם אם בדק בסוף ימי הטהרה שהוא יום שביעי ולא בדק בהתחלת ימי הספירה שהוא יום ראשון של ימי הטהרה. (13) כלומר: שהבדיקה השנייה היתה ביום השמיני, ואילו הבדיקה הראשונה היתה ביום הראשון של הספירה, שהיתה כאן בדיקה בהתחלת הספירה ולא היתה בדיקה בסוף הספירה שהוא ביום שביעי, וכרב, שחולק על רבי חנינא (שם) וסובר שאף אם היתה בדיקה בהתחלת הספירה (ביום ראשון) ולא היתה בדיקה בסוף הספירה (ביום שביעי), או שהיתה בדיקה בסוף הספירה, אבל אם לא היתה בדיקה בהתחלת הספירה, טהור לפי רבי אליעזר, אבל אם לא היתה בדיקה לא בהתחלה ולא בסוף, אף על פי שבדק ביום הטומאה עצמו, וכן ביום השמיני - אינו טהור (כסף משנה). וכן כתב רבינו בפרק ו מהלכות איסורי ביאה, הלכה כב לעניין זבה: "וכן אם בדקה ביום ראשון מימי הספירה ומצאה טהור, וביום הח' ומצאה טהור, הרי זו בחזקת טהרה", משמע שצריך שתבדוק ביום הראשון כדי שתהיה טהורה כשתבדוק ביום השמיני, אבל אם לא בדקה ביום הראשון צריך שתבדוק ביום השביעי, שכן כתב שם אחרי כן "בדקה ביום ג' לזיבתה ומצאה שפסק הדם ולא בדקה ביום ראשון מימי הספירה, ובשביעי בדקה ומצאה טהור הרי זו בחזקת טהרה". והוסיף שם "והוא הדין לזב" (לחם משנה).

ד. כָּל רֵאִיָּה שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת אֵינָה מִבִּיאָה לִידֵי קֶרְבָּן. כִּיצַד? רָאָה שְׁתֵּי רֵאִיֹּת וְהַפְסִיק יוֹם אוּ יוֹמִים, וְהָרִי הוּא מוֹנֶה שְׁבַעַה יָמִים נְקִיִּים, וּבְתוֹף הַשְּׁבַעַה רָאָה רֵאִיָּה שֶׁל זֹב - אֵינָה מִצְטָרְפֹת לַשְּׁתֵּים, אֶלָּא סוֹתֶרֶת וּמִתְחִיל לְמָנוּת¹⁴ כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. אִפְּלוּ רָאָה בְּתוֹף יְמֵי הַסְּפִירָה שְׁלֹשׁ רֵאִיֹּת זֹאת אַחֵר זֹאת, אִפְּלוּ רָאָה אוֹתָם בְּיוֹם אֶחָד, אִפְּלוּ רָאָה שְׁלֹשׁ רֵאִיֹּת בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל שְׁבַעַה יָמִים נְקִיִּים - אֵינוּ מִבִּיא קֶרְבָּן, שְׁרֵאִיֹּת אֵלוּ לְסִתְיָהָ הֵן. רָאָה שְׁלֹשׁ רֵאִיֹּת בְּלִיל שְׁמִינִי¹⁵ - מִבִּיא קֶרְבָּן, שְׁאֵין רֵאִיֹּת אֵלוּ סוֹתְרִין¹⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזֶב בְּעַל שְׁתֵּי רֵאִיֹּת¹⁷; אָבֵל זֶב בְּעַל שְׁלֹשׁ שְׁרֵאִיֹּת שְׁלֹשׁ רֵאִיֹּת¹⁸ בְּלִיל שְׁמִינִי¹⁹ שְׁלֹאֲחֵר שְׁבַעַת יָמִים נְקִיִּים - אֵינוּ מִבִּיא קֶרְבָּן שְׁנֵי עַל שְׁלֹשׁ רֵאִיֹּת אֵלוּ, אֶלָּא קֶרְבָּן אֶחָד עַל הַשְּׁלֹשׁ הָרֵאִשׁוֹנוֹת. שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאֵין שְׁלֹשׁ אֲחֵרוֹנוֹת סוֹתְרוֹת, הָרִי לֹא יֵצֵא לְזִמָּן שְׁרֵאִיֹּת לְקֶרְבָּן²⁰. וְהַלִּילָה מִחֹסֶר זָמָן הוּא²¹ לְכָל²², חוּץ מִיּוֹלֶדֶת²³ שֶׁהַפִּילָה בְּלִיל שְׁמוֹנִים וְאַחַד, שֶׁהִיא מִבִּיאָה קֶרְבָּן שְׁנֵי²⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה²⁵.

(14) שבעה ימים נקיים אחרים. (15) אחר שנגמרו שבעה

הַנֶּגֶע. (3) רָאָה בַּהֲלֻכוֹת טוֹמֵאת צִרְעַת פִּי"א, כִּיצַד הוּא הַסֹּדֵר שֶׁל עֵץ הָאֵרֶז, הָאֲזוּב וְהַצִּפְרִים. (4) מִקָּל שֶׁל עֵץ אֵרֶז (רש"י וִיקְרָא יד, ד). (5) צִמָּח קֶטֶן. (6) חוֹט צִמַּר צָבוּעַ בְּצִבְעֵי אֲדוּם, וְהַצִּבְעֵי נִלְקַח מִבִּיצֵי תוֹלַעַת. (7) כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְלִקַּח לְמִטְהָר שְׁנֵי צִפְרִים חַיִּים טְהוֹרוֹת וְעֵץ אֵרֶז, וְשְׁנֵי תוֹלַעַת וְאֲזוּב". (8) כָּל שֶׁעָרַו שַׁעַל בְּשָׂרוֹ, וּבִמְשַׁנָּה (נִגְעִים פִּי"ד מִשְׁנָה ב) "בֵּא לּוֹ לִגְלַח אֶת הַמִּצְוֹרֶעַ, הַעֲבִיר תַּעֲרֵר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ". (9) אַחֲרֵי שֶׁעָשָׂה אֶת מַעֲשֵׂה הַטְּהָרָה, כִּכְתוּב (שם, ח) "וּגְלַח אֶת כָּל שֶׁעָרַו וְרוּחָן בָּמִים וְטָהַר". (10) כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְאַחֲרָיִךְ יִבְרָא אֶל הַמַּחֲנֶה"; שֶׁהִי מִצְוֹרֶעַ נִשְׁלַח מִחוּץ לַג' מַחֲנוֹת שֶׁהֵם מַחֲנֶה שְׂכִינָה, מַחֲנֶה לוֹיָהּ וּמַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (שם יג, מו): כָּל יְמֵי אִשְׁרֵי הַנֶּגֶע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא, בִּדְדֵי יֵשֶׁב, מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבֹו; מִמָּה שֶׁכְּתוּב "בִּדְדֵי יֵשֶׁב" נִשְׁמַע שֶׁלֹּא יֵשֶׁב אִף עִם שָׂרֵי טָמֵאִים, כְּמוֹ זֶה וְטָמֵא מֵת, שֶׁטָּמֵא מֵת מוֹתֵר בַּמַּחֲנֶה לוֹיָהּ וְאִסוּר בַּמַּחֲנֶה שְׂכִינָה, וְזֶה אִסוּר גַּם בַּמַּחֲנֶה לוֹיָהּ וּמוֹתֵר בַּמַּחֲנֶה יִשְׂרָאֵל, וְהַמִּצְוֹרֶעַ אִסוּר גַּם בַּמַּחֲנֶה יִשְׂרָאֵל. וּמִפְתַּח יְרוּשָׁלַיִם עַד הָרֵב הַבַּיִת הוּא מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל (רָאָה תוֹסֵפֶת, הוֹבָאָה בַּפִּי"ח מִלְּכָלִים פ"א מ"ח). וְאַחֲרָיִךְ נִשְׁמַע שֶׁהוּא נִטְהָר נִכְנָס לִירוּשָׁלַיִם, אֲבָל יוֹשֵׁב מִחוּץ לְבֵיתוֹ שִׁבְעַת יָמִים, שֶׁאִסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּיטָה (פִּי"א מִהַלְכוֹת טוֹמֵאת צִרְעַת הַלְכָה א). (11) וּבִמְשַׁךְ שִׁבְעַת יָמִים אֵלּוּ "עֲדִינָן הוּא אֲב הַטּוֹמֵאָה" לְטָמֵא אֲדָם וְכָלִים בְּמַגַּע (שם, הַלְכָה ב). (12) שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ט): "וְהָיָה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי יִגְלַח אֶת כָּל שֶׁעָרַו" וְגו'. (13) מִשְׁנָה בְּנִגְעִים שֶׁם. (14) שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְרוּחָן אֶת בְּשָׂרוֹ בָּמִים וְטָהַר". (15) וְאוֹכֵל בְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי (שם מִשְׁנָה ג, וְהַלְכוֹת טוֹמֵאת צִרְעַת שֶׁם). (16) וְאוֹכֵל בְּתוֹמָה, אִם הוּא כֶּהֱן (שם, וְשֶׁם). (17) שֶׁם מִשְׁנָה ח. מַחְלֻקָּת בֵּין ת"ק לְרַבִּי יְהוּדָה, וּפְסֵק כְּת"ק. וְטְבִילָה זֶה הִיא מִדְּרַבְנָן, שֶׁהִי לֹא כְּתוּב בַּתּוֹרָה שֶׁצִּירִךְ טְבִילָה זֶה (קֶרִית סִפֵּר). (18) יוֹמָא ל': (19) כְּלוּמַר, הַיָּמִים שֶׁהִיא מִצְוֹרֶעַ מוֹחֲלֵט. (20) נִגְעִים שֶׁם: "וּמִצְוֹרֶעַ טָבֵל בְּלִשְׁכַּת הַמִּצְוֹרֶעִים וְכו'". וּבִמְדוּת פ"ב מִשְׁנָה ה, מִפְּרוּשׁ שֶׁלִּשְׁכַּת הַמִּצְוֹרֶעִים הִיתָה בְּעִזְרַת נִשִּׁים. (21) וְלֹא נִטְמָא, לֹא הַבְדִּילוֹ חֲכָמִים וְהַצִּירִכּוּהוּ לְטָבֹל (יוֹמָא שֶׁם), שֶׁאִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ צִירִךְ גַּם הִזָּהָה שְׁלִישִׁי וְשִׁבְעִי (תוֹסֵפֹת שֶׁם, ד"ה הִיסָח).

(32) אַחֲרֵים מִבִּיאִים קֶרְבָּנוֹתֵיהֶם שִׁמְחוּיִיבִים מִטַּעַם זֶה. (33) שֶׁאִסוּר לְהַאכִיל לְפָנָיו זֶה, כִּשֶּׁם שֶׁאִסוּר לְהַאכִיל לָהֶם אִיסוּרִים אַחֲרֵים. (34) נִסְתַּרְסַּר עַל יְדֵי אָדָם. (35) שֶׁלֹּא רָאָה חֲמֵה מַעוֹלָם, כְּגוֹן שֶׁנּוֹלַד סֵרִיס מִמֵּעֵי אִמּוֹ. (36) וְאִף עַל פִּי שֶׁאִין לָהֶם שִׁכְבַּת זֶרַע - יֵשׁ לָהֶם זִיבוּת.

1 ז. הַטְּמָאוֹת וְהַנִּדְרוֹגִינוֹס³⁷ - נוֹתֵנִין עֲלֵיהֶן חֲמִירֵי
2 הָאִישׁ³⁸ וְחֲמִירֵי הָאִשָּׁה³⁹: מִתְּטַמְּאִין בְּדָם כְּנָשִׁים,
3 וּבִלְבָּן פְּאָנָשִׁים. וְטַמְּאָתָן בְּסִפְקָא⁴⁰. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה
4 אֶחָד מֵהֶן בַּעַל שְׁלֹשׁ רֵאיוֹת⁴¹ אוֹ זָכָה שֶׁרִאֲתָהּ דָּם
5 שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחֲרֵי זֶה⁴² - מִבִּיאִין קֶרְבָּן⁴³ וְאִינוֹ
6 נֶאֱכָל⁴⁴. הָיָה מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים לְלֵבָן וְרִאָה
7 אֲדָם, אוֹ לְאֲדָם וְרִאָה⁴⁵ לְבָן - הָרִי זֶה אִינוֹ סוֹתֵר⁴⁶.

(37) הֵם סִפְקָא זָכַר סִפְקָא נִקְבָּה, וְאִף עַל פִּי שֶׁאִמְרוּ בַּגִּמְרָא אֲנִדְרוֹגִינוֹס בְּרִייה בְּפָנָיו עֲצֻמָּה הִיא - לֹא בְרִייה בַּעֲלָמָא הִיא אֲלֵא סִפְקָא (תוֹסֵפֹת יוֹם טוֹב זָכִים פֶּרֶק ב מִשְׁנָה א). (38) שֶׁהָאִישׁ מִטְמָא בְּלוּבָן שֶׁהוּא זֶה וְאִינוֹ מִטְמָא בְּרִאָה דָּם. (39) שֶׁהָאִשָּׁה טְמָאָה בְּרִאֲיִית דָּם אֲבָל אִינָה טְמָאָה בְּלוּבָן. (40) שֶׁאִם רָאָה לוּבָן, שֶׁמָּא הִיא נִקְבָּה וְאִינָה מִטְמָאָה בְּלוּבָן; וְאִם רָאָה דָּם, שֶׁמָּא הוּא זָכַר וְאִינוֹ טְמָא בְּדָם. "אֲבָל אִם רָאָה לוּבָן וְאוֹדֵם כְּאֶחָד טוֹמֵאָתָן וּדְאִי מִמָּה נִפְשָׁן" (רַע"ב שֶׁם). (41) שֶׁל זָכַר שֶׁזָּכַר חַיִּיב הַזֶּה לְהַבִּיאַ קֶרְבָּן. (42) שֶׁזָּכַר חַיִּיבֵת הַזָּכָה לְהַבִּיאַ קֶרְבָּן. (43) חֲטָאָת הַעוֹף הַבָּאָה עַל הַסִּפְקָא. (44) שֶׁחֲטָאָת הַעוֹף הַבָּאָה עַל הַסִּפְקָא נִשְׁרַפָּת. (45) מִנָּה שִׁבְעָה נְקִיִּים אַחֲרֵי שֶׁרָאָה ג' יָמִים דָּם. (46) אֶת הַסִּפְרִיָּה, שֶׁאִף עַל פִּי שֶׁמִּטְמָא גַם בְּלוּבָן וְגַם בְּאוֹדֵם אִין זֶה אֲלֵא מִחֲמַת סִפְקָא, שֶׁמָּא הוּא אִישׁ וְשֶׁמָּא הִיא אִשָּׁה; אֲבָל כִּשְׁסוּפֵר ז' נְקִיִּים מִשּׁוּם רִאֲיִית לוּבָן שֶׁל אִישׁ - אִין הָאוֹדֵם שֶׁהוּא מִשּׁוּם אִשָּׁה, סוֹתֵר לְלוּבָן שֶׁל אִישׁ, וְכִמּוֹ כֵּן אִין רִאֲיִית לוּבָן שֶׁל אִישׁ, סוֹתֵרֵת אֶת שִׁבְעַת הַנְּקִיִּים שֶׁסוּפֵר לְאַחֲרֵי שֶׁרָאָה אוֹדֵם שֶׁל אִשָּׁה.

פֶּרֶק רַבִּיעִי

(1) יִבְרָא הַקֶּרְבָּנוֹת שֶׁמִּבִּיא הַמִּצְוֹרֶעַ אַחֲרֵי שִׁתְּרַפָּא מִצְרַעְתּוֹ, וְהַטְבִּילוֹת שְׁטוּבֵל, וְכִיצַד עוֹשִׂים לוֹ.

- 8 א. כְּשִׁיתְּרַפָּא הַצְּרוּעַ מִצְרַעְתּוֹ²¹, אַחֲרֵי שֶׁמִּטְהָרִין
- 9 אוֹתוֹ²³ בְּעֵץ אֲרֶז²⁴ וְאֲזוּב²⁵ וְשְׁנֵי תוֹלַעַת²⁶ וְשְׁנֵי צִפְרִים²⁷
- 10 וּמִגְלַחֲתִין אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ²⁸ וּמִטְבִּילִין אוֹתוֹ²⁹, אַחֲרֵי כָּל
- 11 זֹאת יִכְנֹס לִירוּשָׁלַיִם³⁰ וּמוֹנֶה שִׁבְעַת יָמִים³¹, וּבִיּוֹם
- 12 הַשְּׁבִיעִי מִגְלַח תְּגִלַּתוֹ שְׁנִיָּה³² בְּתַגְלַחַת הָרִאשׁוֹנָה³³
- 13 וְטוֹבֵל³⁴, וְהָרִי הוּא טוֹבֵל יוֹם³⁵ וּמַעֲרִיב שֶׁמֶשׁ³⁶,
- 14 וְלִמְחֹר בְּשָׁמִינִי טוֹבֵל פֶּעַם שְׁנִיָּה³⁷ וְאַחֲרָיִךְ
- 15 מִקְרִיבִין קֶרְבָּנוֹתָיו. וּמִפְּנֵי מָה טוֹבֵל בְּשָׁמִינִי אַחֲרֵי
- 16 שֶׁטוֹבֵל מֵאֲמָשׁ? מִפְּנֵי שֶׁהָיָה רִגִּיל בְּטַמְּאָה³⁸ בִּימֵי
- 17 חֲלוּטוֹ³⁹, וְאִינוֹ נִזְהָר מִשּׁוּם טַמְּאָה, וְשֶׁמָּא נִטְמָא
- 18 אַחֲרֵי שֶׁטְבֵּל. לְפִיכָךְ טוֹבֵל בְּשָׁמִינִי בְּעִזְרַת הַנָּשִׁים
- 19 בְּלִשְׁכַּת הַמִּצְוֹרֶעִים שֶׁשֶׁם⁴⁰, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִסִּיחַ
- 20 דַּעְתּוֹ⁴¹.
- 21 ב. נִתְאַחֲרָה וְלֹא גִלַּח בְּשָׁבִיעִי וְגִלַּח בְּשָׁמִינִי אוֹ אַחֲרֵי
- 22 כְּמָה יָמִים - בִּיּוֹם שֶׁיִּגְלַח יְטַבֵּל וְיַעֲרִיב שֶׁמֶשׁ²³,
- 23 וְלִמְחֹר יִבְרָא קֶרְבָּנוֹתָיו²⁴ אַחֲרֵי שֶׁיְטַבֵּל פֶּעַם שְׁנִיָּה
- 24 כְּמוֹ שֶׁבִּפְסָלֵינוּ²⁵. כִּיצַד עוֹשִׂין לוֹ? הַמִּצְוֹרֶעַ עוֹמֵד חוּץ
- 25 לְעִזְרַת יִשְׂרָאֵל²⁶ כְּגֵדֵר פֶּתַח מִזְרְחִית בְּאַסְקָפֶת²⁷ שֶׁעָרַ
- 26 נִיקְנוֹר²⁸ וּפְנֵיו לְמַעֲרֵב²⁹. וְשֶׁם עוֹמְדִים כָּל מַחוֹסְרֵי
- 27 כְּפָרָה בְּעֵת שֶׁמִּטְהָרִין אוֹתָן³⁰, וְשֶׁם מִשְׁקִין אֶת
- 28 הַסּוֹטוֹת³¹. וְהַכֶּהֱן לּוֹקֵחַ אֶשֶׁם שֶׁל מִצְוֹרֶעַ כְּשֶׁהוּא
- 29 חַי³² וּמְנִיפּוֹ³³ עִם לֵג הַשִּׁמְן³⁴ בְּמִזְרָח³⁵, כְּדֶרֶךְ כָּל
- 30 הַתְּנוּפּוֹת³⁶. וְאִם הִנִּיף זֶה בְּפָנָיו עֲצָמוֹ וְזֶה בְּפָנָיו עֲצָמוֹ
- 31 - יֵצֵא³⁷. וְאַחֲרָיִךְ מִבִּיא אֶת הָאֶשֶׁם שֶׁל מִצְוֹרֶעַ עַד
- 32 הַפֶּתַח³⁸, וּמִכְנִים שְׁתֵּי יָדָיו לְעִזְרָה וְסוּמָה עָלָיו³⁹,
- 33 וְשׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ מִיָּד⁴⁰. וּמִקְבִּילִין שְׁנֵי כְּהֻנִּים אֶת דָּמּוֹ,
- 34 אֶחָד מִקְבֵּל בְּכָלִי וְזוֹרְקוֹ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד

1 בִּידוֹ 38 הִימָנִית 39 וּמִצֶּרֶה 40 לִידוֹ הַשְּׁמָאֲלִית וּמִצֶּה 41
2 בְּאֶצְבָּעוֹ הִימָנִית 42. וְאִם שָׁנָה וְקָבַל בְּשִׁמְאֵל תִּחְלָה -
3 פֶּסֶל 43. הִכְהֵן שֶׁקָּבַל מִקְצֵת הַדָּם בְּפָלִי מוֹלִיכוֹ וְזוֹרְקוֹ
4 עַל הַמִּזְבֵּחַ תִּחְלָה. וְאַחֵר כֶּף זָכוֹא הִכְהֵן שֶׁקָּבַל הַדָּם
5 בְּכַפּוֹ אֶצֶל הַמִּצְרֶה 44. הִכְהֵן מִבְּפָנָיו וְהַמִּצְרֶה
6 מִבְּחוּץ 45, וּמִכְנֵס הַמִּצְרֶה רָאשׁוֹ 46 וְנִתַּן הִכְהֵן מִן
7 הַדָּם שֶׁבְּכַפּוֹ עַל הַתְּנוּף אֲזָנוֹ 47 הִימָנִית 48. וְאַחֵר כֶּף
8 יָכְנִיס יָדוֹ הִימָנִית וְיִתֵּן עַל בֶּהֱן יָדוֹ, וְאַחֵר כֶּף יָכְנִיס
9 רִגְלוֹ הִימָנִית וְיִתֵּן עַל בֶּהֱן רִגְלוֹ 49. וְאִם נָתַן עַל
10 הַשְּׁמָאֵל - לֹא יֵצֵא 50. וְאַחֵר כֶּף 51 יִקְרִיב תִּשְׁאֲתוּ
11 וְעוֹלָתוֹ 52. וְאַחֵר שִׁיתֵּן הַדָּם 53 עַל הַבְּהוֹנוֹת נוֹטֵל
12 הִכְהֵן מִלֵּג הַשָּׁמֶן וְיִצְאֵק לְתוֹף כַּפּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ 54
13 הַשְּׁמָאֲלִית 55. וְאִם יֵצֵק לְתוֹף כֶּף עֲצָמוֹ 56 - יֵצֵא.
14 וְטוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ הִימָנִית 57 בְּשָׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ וּמִצֶּה שְׁבַע
15 פָּעָמִים 58 כִּנְגַד בֵּית קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים 59, עַל כָּל הַיָּה
16 טְבִילַת אֶצְבָּע בְּשָׁמֶן 60. וְאִם הָיָה וְלֹא כֶּן כִּנְגַד בֵּית
17 קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים - כְּשֵׁרוֹת 61. וְאַחֵר כֶּף זָכוֹא אֶצֶל
18 הַמִּצְרֶה וְיִתֵּן מִן הַשָּׁמֶן עַל מְקוֹם דָּם הָאֵשׁ בְּתְנוּף
19 אֲזָן וּבֶהֱן יָדוֹ וּבֶהֱן רִגְלוֹ 62. וְהִנֹּחֵת מִן הַשָּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ
20 יִתְּנֶנּוּ עַל רֹאשׁ הַמִּתְטָּהֵר 63. וְאִם לֹא נָתַן - לֹא כְּפָר 64.
21 וְשָׂאֵר הַלֵּג 65 מִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים 66.

(22) פשוט הוא במשנה נזיר מד: (כסף-משנה). וכן הוא בספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע, פרק ב, הלכה ז). (23) למעלה הלכה א. (24) לפי שאין מחוסר כפורים נכנס לעזרת ישראל, כמפורש בכלים פרק א משנה ח (כסף-משנה). (25) משקוף (=סף). ראה בפיה"מ שבת צא: עומד באסקופה שהוא חוץ לשער, אבל אסור לו לעמוד בתוך השער שנחשב לעזרת ישראל, ומחוסרי כפרה אסורים ליכנס לעזרת ישראל, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה נגעים פרק יד משנה ט, ובפ"ג מהלכות סוטה הלכה ד: "כנגד שער המזרח מבחוץ". אבל דעת רש"י (סוטה ז) שעומד בחלל השער שלא נתקדש בקדושת העזרה. (26) נגעים פ"ד משנה ח "בא ועמד בשערי ניקנור", ושער ניקנור הוא השער העליון שנכנסים בו מעזרת נשים לעזרת ישראל (מדות פ"ב, משנה ו), ונקרא שער ניקנור על שמו של אדם גדול שהביא דלתות השער מאלכסנדריא של מצרים, ובדרך אירוע נסים, ראה ביומא לח. (27) ספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע פרשה ג, הלכה ו) "והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר לפני ה' פתח אהל מועד, מעמידו בשער ניקנור אחוריהם למזרח, ופניהם למערב". (28) חוץ ממצורע, עומדת גם היולדת בעת טהרתה בשער ניקנור (משנה סוטה ז), שמצוה לאדם שיעמוד וישמור על קרבנו, ונלמד בספרי (פרשת פנחס) ממה שכתוב (במדבר כח, ב) "תשמרו להקריב לי במועדו"; ומי שיכול להכנס לעזרה נכנס, ואלו שהם מחוסרי כפרה עומדים ליד שער ניקנור, וכמו כן זבים וזבות (סוטה ח. וראה רש"י שם). (29) משנה סוטה שם, ומשום שנאמר בה (שם ה, יח) "והעמיד הכהן את האשה לפני ה' (שם, בגמרא). (30) משנה במנחות סא. (31) הכהן מניפו,

ואין המצורע משתתף בזה. ואע"פ שבתוספתא נגעים פ"ח (הוצאת צוקרמנדל, עמ' 628.34) אמרו שמביא אשמו ולוגו בידו, ומעמידו בשער ניקנור, והכהן עומד מבפנים ומצורע מבחוץ, ומצורע מניח ידו וכו'; הרי שגם המצורע מניף - זה אינו אלא לדעת התוספתא, שמביא האשם לשער ניקנור, אבל לפי דברי המשנה שמניפו במזרח העזרה, כדלהלן, אי-אפשר שהמצורע יניף, שהרי אסור לו להכנס לעזרה (לחם-משנה; ועיין ראב"ד). (32) שנאמר (ויקרא יד, יב): "ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן, והניף אותם תנופה לפני ה'", מלמד שטעונים תנופה כאחד (ספרא שם הלכה ז). (33) "לפני ה'", במזרח (ספרא שם) והוא מזרח העזרה. וראה ברש"י מנחות שם, שכתב: "במזרח, כלומר אפילו במזרחו של מזבח יכול להניף, וכל-שכן במערבו דקריב יותר להיכל". ואע"פ שבתוספתא הנ"ל מפורש "שמביא אשמו ולוגו בידו, ומעמידו בשער ניקנור" - אין דעת רבינו כן, אלא כמו שאמרו במשנה הנ"ל שהוא במזרח העזרה. וראה למעלה. (34) שהם במזרח, ראה מנחות שם במשנה, ובפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, ובפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה יא. (35) ספרא וגמרא שם: "מנין אם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, יצא? תלמוד-לומר (שם) אותו לאשם". (36) אע"פ שבתוספתא שם נשמע שהסמיכה היתה באותו מקום שהיתה התנופה - אין כן דעת רבינו, אלא כמו דברי המשנה הנ"ל שלא היתה התנופה באותו מקום של הסמיכה, וראה למעלה. (37) נגעים פ"ד משנה ח: "בא לו אצל האשם, וסמך שתי ידיו עליו ושחטו וכו'". ובתוספתא נגעים שם "כל הסמיכות שבמקדש תיכף לסמיכה שחיטה, חוץ מזו שהיתה בשער ניקנור, וכל הסמיכות שבמקדש היו לצפונה של מזבח, חוץ מזו שהיתה בשער ניקנור, שאין יכול המצורע להכנס לעזרה עד שיזרוק עליו מדם האשם והחטאת שלו". וכתב רבינו "ושוחטין אותו מיד", שאע"פ שאי-אפשר שיהיה תיכף לסמיכה שחיטה, שהרי שוחטו בצד צפון של מזבח (ויקרא יד, יד) - אעפ"כ לא יעכבנו יותר אלא מיד כשיגיע למקום השחיטה ישחטנו (קריית ספר). (38) משנה ותוספתא נגעים שם. ומכיון שגם הקבלה בכלי וגם הקבלה ביד, צריכות ימין - לפיכך הצריכו שני כהנים (קריית ספר). (39) תוספתא זבחים פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמוד 480.34): "דם אשמו של מצורע מקבל בימינו, ומערה בשמאלו, ומזה באצבע הימנית". ומה שאמרו בתוספתא בנגעים פ"ט (עמוד 629.11) "זה שקיבל ביד מקבל בשמאל", היינו הקבלה השניה שמקבל בשמאל מן הימין (כסף-משנה בשם ר"י קורקוס). (40) שופך. (41) על המצורע, כדלהלן. (42) תוספתא זבחים שם. והיינו באצבע על היד הימנית, ו"אצבע" היא השניה לבהן (אגודל) המשמש לרמיזה; וראה להלן בהמשך ההלכה, סדר נתינת הדם על המצורע. (43) תוספתא זבחים שם. (44) כן נראה בתוספתא (נגעים שם), שאמרו: "זה שקיבל בכלי, בא וזורקו על גבי המזבח, וזה שקיבל ביד בא לו אצל מצורע", הרי שכן הוא הסדר, שלאחרי שזרק הראשון הדם על המזבח, בא לו השני אצל המצורע. (45) מבחוץ לשער ניקנור (תוספתא נגעים פ"ח). (46) לתוך שער ניקנור. (47) נגעים פ"ד משנה ט. וראה להלן פ"ה הלכה א, אי זהו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(67) במשנה שם צא. "אמר רבי שמעון, אם ראית שמן שמתחלק בעזרה אין צריך לשאול מהו, אלא הוא וכו' ולוג שמן של מצורע". ומאחר שמתחלק בעזרה, משמע שהיה נאכל לזכרי כהונה שהיו שם (כסף-משנה), וכן מפורש בתוספתא נגעים פ"ט "שירי השמן שבלוג נאכל לזכרי כהנים". (68) כן מפורש במנחות כח. שלוג השמן הוקדש לאשם, בין לר' אליעזר בין לרבנן, ודברי הלחם-משנה כאן אינם מובנים (הר המוריה). (69) ברייתא בזבחים מד. "לוג שמן של מצורע וכו' ושוין שאסור באכילה עד שיתן מתן שבע ומתן בהונות". (70) שמשמע לרבינו שאסור באכילה שכתוב בברייתא הוא איסור מן התורה (כסף-משנה). ודעת רש"י שם שאיסורו מדרבנן. (71) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד

פרק חמישי

(1) יבאר אי זהו תנוך אוזן, ואם אין לו בהן יד או בהן רגל או אוזן ימנית.

- א. אי זהו תנוך אֵזֶן? ² זה גִּדְרָה הָאֶמְצָעִי. ³ נִתְּנָה עַל צִדֵּי הַבְּהוֹנוֹת. ⁴ פָּשֹׁר; נִתֵּן עַל צִדֵּי צִדִּיהֶן. ⁵ פָּסוּל. ⁶
- בֵּין שְׁנֵתַי הַשָּׁמֶן עַל דָּם הָאֲשֶׁם עֲצָמוֹ מִלְּמַעְלָה. ⁷ בֵּין שְׁנֵתַי בְּצֵד הַדָּם, ⁸ אֶפְלוּ נִתְקַנַּח הַדָּם קֹדֶם שִׁיתֵן הַשָּׁמֶן עַל הַבְּהוֹנוֹת. ⁹ יָצָא. ¹⁰ יָצָא; שְׁנֵתַי: עַל מְקוֹם דָּם הָאֲשֶׁם. ¹¹ אֵין לוֹ בְּהֵן יָד יְמִינִית אוֹ בְּהֵן רֶגֶל יְמִינִית. ¹²
- אוֹ שְׁאִין לוֹ אֵזֶן יְמִינִית - אֵין לוֹ טְהָרָה עוֹלָמִית. ¹³

(2) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שנותן הכהן מן הדם ומן השמן על תנוך אוזן הימנית של המצורע. (3) 'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ג ה"ה) והוא בשר הבולט והחזק הדומה לעצם, שבפנים האוזן, ושנמשך שם מן הבשר הרך המקיף את כל האוזן, ראה בפירושו המשנה לרבינו, נגעים פ"ד מ"ט. (4) השמן. (5) "על הבהן" הוא הצד שבו הצפורן, "צדי הבהן" הם שני הצדדים של הבהן הקרובים לצד הצפורן. (6) "צדי צדדין" הם מתחת לצד של הצפורן, היינו כנגד כף היד. ראה רש"י במנחות י, א. (7) במנחות ט: "אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא "על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית" (שכתוב בויקרא יד, יז אצל נתנית השמן על המצורע) למה לי (כיון שכתוב שם שנותנו על מקום דם האשם, א"כ יודעים אנו שזהו על בוהן ידו ורגלו הימניות). חד להכשיר צדדין (בוהן אחד המיותר – להכשיר צידי הבהן של יד ושל רגל) וחד לפסול צידי צדדין" (בין של יד ובין של רגל). (8) כשר, ואין הדם חוצץ, ראה מנחות י, א - שלמדו זה ממה שנאמר (שם) "על דם האשם". (9) שנתן על יד הדם ולא על הדם ממש. (10) מנחות שם, ו'סיפרא' שם ה"י. (11) בדפוס רומי וויניציא, וכת"י תימן: "נותן השמן על הבהונות". (12) "הוי אין הדם גורם אלא המקום גורם" ('סיפרא' שם, ה"י). (13) נגעים פ"ד מ"ט, ו'סיפרא' שם ה"י א וכתנא קמא, ולא כרבי אליעזר ורבי שמעון שכל מה שנאמר במצורע הוא לעיכובא, שכן אמרה תורה (ויקרא יד, ב) "זאת תהיה תורת המצורע", ראה במנחות כז, א ('קריית ספר'), וראה ב'תוספות' סנהדרין מה, ב - ד"ה אין לו בהן,

תנוך אוזן. (48) כמפורש בתורה (ויקרא יד, יד-כה). (49) שכתוב (שם) "ונתן על תנוך אוזן המטהר הימנית, ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית", ופסק כת"ק (נגעים שם) שאינו מכניס את שלשתן כאחת. ו"בהן" זה אגודל שהוא האצבע הקטנה הקיצונה העבה שביד ושברגל. (50) דלא כר' שמעון (שם), שהרי כתוב (שם) "הימנית", וכתוב (שם, ב) "זאת תהיה תורת המצורע" - "תהיה" לעיכובא (קריית ספר כאן). (51) אחר שגמר סדר האשם. (52) שכתוב (שם, יט) אחר סדר האשם "ועשה הכהן את החטאת וכפר על המטהר מטומאתו, ואחר ישחט את העולה". (53) דם האשם לפני שמקריב החטאת והעולה, וראה ב"משנה אחרונה" לנגעים, שם משנה י. (54) שם. ולמדו כן ממה שכתוב (שם, טז): "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על כף הכהן השמאלית". הרי שהכהן המזהה היה יוצק על כף כהן אחר (ר"ש ורא"ש נגעים שם). (55) כמפורש (שם) "ויצק על כף הכהן השמאלית". (56) נגעים שם, שהרי לא כתוב מפורש בתורה שיצוק לתוך כף כהן אחר, וכמו כן כתוב (שם) "וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית", שמשמע כף של הכהן המזהה עצמו (קריית ספר). (57) שכתוב (שם) "וטבל הכהן את אצבעו הימנית". (58) במנחות כז: אמרו: "בהזאות וכו' שבפנים ושבמצורע", הרי שבמצורע לא היתה ההזאה בפנים, אלא הופך פניו לצד בית קודש-הקדשים (ר"ש נגעים שם), וראה ברש"י מנחות עד: ותוס' שם ד"ה איכא. (59) נגעים שם, שכתוב (ויקרא יד, טז) "והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה'", והיינו כנגד בית קודש-הקדשים. (60) נגעים שם, והיינו שלא יטבול פעם אחת ויזה שתי פעמים או יותר, שמה שכתוב (שם) "שבע פעמים" מוסב גם על "והזה" וגם על "וטבל" שבפסוק שם (ר"ש שם). (61) תוספתא זבחים פ"א (עמוד 480,23) "הזאות של מצורע וכו' שאינן מכוונות וכו' הרי אלו כשירות" (כסף-משנה). (62) נגעים שם, כמו שכתוב (ויקרא שם, יז) "ומיתר השמן אשר על כפו, יתן הכהן על תנוך אוזן המטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית, על דם האשם". (63) המצורע, נגעים שם. כמו שכתוב (שם, יח) "והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר, וכפר עליו הכהן לפני ה'". (64) כר"ע שם, וראה להלן פ"ה הלכה ה. (65) שאר השמן שבלוג. (66) בזבחים מד: למדו כן ממה שנאמר (במדבר יח, ט) "זה יהיה לך מקודש הקדשים מן האש, כל קרבנם וגו'", "כל קרבנם" לרבות לוג שמן של מצורע שהוא נאכל לכהנים (הגהת מעשה ר"ב). ובספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע פרק ג הלכה ב) למדו מן הפסוק (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא לכהן קודש קדשים הוא" - "לרבות לוג שמן של מצורע".

- ג. שִׁירֵי הַלֵּג אֵינוֹ נֹאכָל אֲלָא בַּעֲזֶרְהָ לְזִכְרֵי פְהִינָה. ⁶⁷
- פָּשֶׁר קֹדֶשִׁי קֹדֶשִׁים, שֶׁהָרִי הִקְשָׁ לְאֲשָׁם. ⁶⁸ וְאִסּוּר
- לְאֹכֵל מִלֵּג הַשָּׁמֶן עַד שִׁיתֵן מִמֶּנּוּ מִתֵּן שֶׁבַע וּמִתֵּן
- בְּהוֹנוֹת. ⁶⁹ וְאִם אָכַל - לֹקְהָ, ⁷⁰ פְּאֹכֵל קֹדֶשִׁים קֹדֶם
- זִיקָהָ. ⁷¹

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי י"ח טבת – ספר קרבנות – הלכות מחוסרי כפרה קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כתנא-קמא של רבי מאיר, וקדש בכלי, היינו שהלוג שהוא כלי שרת מקדש את השמן, ואעפ"כ יכול לשנות את השמן שיהיה לאשם מצורע אחר. (27) שנשפך מעט מן השמן ונחסר ממדת לוג, ומקור הלכה זו ב'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ג ה"ב), ולמדו כן מן הפסוק (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא לכהן קודש קדשים הוא", "קודש קדשים" לרבות לוג של מצורע, "הוא" פרט לשחור כל שהוא, וראה במנחות ט, ב - שגם מנחה שחורה סלתה או שמנה, פסולה וצריך להביא שמן או סולת אחר. (28) לתוך כף הכהן, ראה למעלה פ"ד ה"ב. (29) פירוש, שהשמן הנשאר לא נפסל, ורק משלים את החסר, וכרבי עקיבא בנגעים פ"ד מ"י, כי אין הלוג קובע לפסול בחסרון אלא היציקה היא הקובעת (מנחות ט). וב'סיפרא' (שם ה"ו) נלמד ממה שכתוב (שם, טו) "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק וגו'" – "מלוג השמן ויצק, חסר הלוג על שלא יצק - ימלאנו, משיצק - יביא אחר בתחילה, דברי רבי עקיבא". (30) אחרי שיצק נחסר השמן. (31) כדברי רבי עקיבא (שם), וראה להלן ה"ה-ו.

- 12 ה. יצק מן השמן לכפו והתחיל להזות³² ונשפך
- 13 הלג: אם עד שלא גמר מתן שבע נשפך הלג - יביא
- 14 אחר ויתחיל במתן שבע³³; גמר מתן שבע ונשפך
- 15 הלג - יביא אחר ויתחיל לכתחלה בבהונות³⁴. התחיל
- 16 בבהונות³⁵ ונשפך הלג קדם שיגמר - יביא אחר
- 17 ויתחיל לכתחלה בבהונות. גמר הבהונות ואחר כך
- 18 נשפך הלג³⁶ קדם שיתן שאר השמן שבכפו על ראש
- 19 המטהר³⁷ - אינו צריך להביא לג אחר; שמתנת
- 20 הראש אינה מעכבת³⁸, שנאמר: והנותר בשמן³⁹,
- 21 ומיתר השמן⁴⁰.

(32) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמה מן השמן שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים. (33) כתנא-קמא בתוספתא נגעים פ"ט (הובאה ביומא סא.), שכל ז' ההזאות הן מצוה אחת ('קריית ספר'). (34) ואינו מתחיל בהזאות אלא ממשיך בנתינת השמן על הבהונות, ראה למעלה פ"ד ה"ב, והיא בתוספתא שם (לפי גירסת הגר"א). ובגמרא, יומא שם. (35) כתנא-קמא בתוספתא וגמרא שם, שמתן כל הבהונות הן מצוה אחת, ולכן מתחיל בשמן החדש, מתן הבהונות מחדש ('קריית ספר' שם). (36) כלומר, נשפך השמן שבלוג שמתחלק לכהנים, אבל השמן שבכפו לא נשפך. (37) ראה למעלה פ"ד ה"ב. (38) תוספתא שם (לפי גירסת הגר"א) ויומא שם, כלומר אע"פ שחסר השמן שבלוג, אינו צריך להביא לוג אחר, אלא נותן השמן שבכפו על ראש המטהר, שמתנת הראש אינה מעכבת שיהיה הלוג שלם בשעת נתינת השמן על ראש המטהר, כשם שכל שאר המתנות מעכבות כמבואר למעלה. אבל אם נשפך גם השמן שבכפך, צריך להביא לוג אחר, ואם לא נתן על ראש המטהר לא כיפר, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ד ה"ב ('קרי' אורה' זבחים ו). וראה ב'כסף משנה' בשם ר"י קורקוס, ועי' ב'תוספות' יומא סא, א. וזבחים שם. (39) "והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר". (40) "ומיתר השמן אשר על כפו, יתן הכהן על תנוך אוזן המטהר וגו'", ודרשו ביומא סא, א

שכתבו שמדובר כשנקטעו הבהן או האוזן אחר שנצטרע, אבל אם נקטעו לפני שנצטרע אין זה מעכב, וראה ב'מעשה רוקח' כאן.

- 1 ב. אֲשֶׁם מְצֻרֵעַ¹⁴ שֶׁשְּׁחָטוֹ שְׁלֹא לְשִׁמּוֹ¹⁵ או שְׁלֹא נָתַן
- 2 מִדָּמּוֹ עַל גְּבִי הַבְּהוֹנוֹת¹⁶ - הָרִי זֶה עוֹלָה לְמִזְבֵּחַ¹⁷,
- 3 וְטֻעֲוֵן נִסְכִּים¹⁸ כְּנִסְכֵי אֲשֶׁם מְצֻרֵעַ¹⁹, וְצָרִיף הַמְצֻרֵעַ
- 4 אֲשֶׁם אַחֲרָיו²⁰ לְהַכְשִׁירוֹ²¹.

(14) תוספתא נגעים פ"ט, הובאה במנחות ה, א. ויומא סא, ב. (15) וכגון ששחטו לשם קרבן עולה או לשם קרבן שלמים. (16) כגון שנשפך הדם. (17) שהדין הוא שכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, זבחים ב, א - במשנה. (18) במנחות פט, ב - מפרש רבי יוחנן הטעם שצריך נסכים, שאם אי אתה אומר כן פסלתו מלהקריבו על גבי המזבח, שהרי למצורע אינו ראוי שהרי נשחט שלא לשמו ולא עלו לו לחובה (זבחים ב.), ולשנותו לקרבן אחר אי-אפשר משום שהופרש לשם אשם, ולנדבה אינו יכול להקריבו שאין אשם בא נדבה, והוכרח להקריבו בתור אשם מצורע ואין אשם מצורע בלא נסכים (משנה מנחות ז:), וראה פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ז. (19) הם: עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ורביעית יין (פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ו). (20) שזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, ולא עלו לבעלים לשם חובה (זבחים ב. במשנה). (21) למצורע שיוכל לאכול בקדשים, ראה למעלה פ"א ה"א.

- 5 ג. הַקָּדִים חֲטָאוּ לְאֲשָׁמוֹ²² - לֹא יִהְיֶה אַחֲרֵי מָמָרְס
- 6 בְּדַמָּה²³, אֲלֵא תַעֲבֹר צוּרְתָהּ וְחָצָא לְבֵית הַשְּׂרָפָה²⁴.

(22) תוספתא פסחים פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 160.24), הובאה במנחות ה, בבא-קמא פ"י (עמ' 368.17) ונגעים פ"ח (עמ' 629.4) וראה בזבחים ז, ב - במשנה: "כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות, חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר". (23) כלומר: אין אומרים מכיון ששחיטה לא עבודה היא, ינענע כהן אחר את הכלי עם הדם למען לא יקרב, ובינתיים ישחוט הוא את האשם ויזה מדמו ואח"כ יזה מדם החטאת, ותהיה עי"ז עבודת האשם קודמת לעבודת החטאת - אלא תעובר צורתו, משום שבעת ששחטו החטאת היתה מחוסרת זמן, שהרי דינה להשחט לאחר האשם "ויש מחוסר זמן לבו ביום" (מנחות שם). אבל צריך עיון שהרי למעלה פ"א ה"ה, כתב רבינו שהאשם אינו מעכב. (24) ניחא את החטאת עד שתתעפש ותפסיד (ראה פירוש המשנה, פסחים פב:) ותשרף, שכל שהפסול אינו בגוף הקרבן אינו נשרף מיד אלא לאחר שיעובר צורתו (ראה פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ג).

- 7 ד. יֵשׁ לְאָדָם לְהִבִּיא אֲשָׁמוֹ הַיּוֹם וְלָגוֹ אַחֲרֵי עֲשָׂרָה
- 8 יָמִים²⁵. וְאִם רָצָה לְשַׁנּוֹת הִלָּג לְאֲשֶׁם מְצֻרֵעַ אַחֲרֵי -
- 9 מִשְׁנָה, אָף עַל פִּי שֶׁקָּדַשׁ בְּכָלִי²⁶, חֲסֵר הִלָּג²⁷ עַד
- 10 שְׁלֹא יֵצֵק²⁸ - יִמְלֶאנּוּ²⁹; חֲסֵר מֵאַחֲרֵי שִׁיּוּק³⁰ - יָבִיא
- 11 אַחֲרֵי בְּתַחֲלָה³¹.

(25) תוספתא זבחים פ"ה, והובאה במנחות טו, ב. ועשרה ימים לאו דוקא, אלא אפילו יותר. (26) שם בתוספתא

50) אף-על-פי שלא הקריב עוד חטאתו. 51) כדברי חכמים בתוספתא נגעים פ"ט, ובתוספתא כריתות פ"א, ודלא כרבי אליעזר שאמר שכיון שכבר הביא ציפוריו, מביא קרבן על כל אחד ואחד, ודלא כרבי שמעון שאמר שכל זמן שלא הביא חטאתו מביא קרבן אחד על הכל, ועי' ב'כסף משנה'. 52) בשביל הצרעת השניה (הגהות רש"י על הרמב"ם). 53) בשלישית. 54) תוספתא, נגעים וכריתות שם. 55) אותם הוא מביא מיד כשיפרא מן הצרעת (שם, שם ד). 56) לפני שהביא האשם לצרעת הראשונה. 57) מקריב אשם אחד לכל הנגעים, תוספתא נגעים וכריתות שם, לפי דעת חכמים, ודלא כרבי אליעזר. וב'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ב ה"ט) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא יד, י) "וכבשה אחת" - "אחת על נגעים הרבה".

ט. מְצַרַע שֶׁהֵבִיא קָרְבָּן עֲנִי 58) וְהַעֲשִׂיר אוֹ עֲשִׂיר 59) וְהַעֲנִי קָדָם שִׁיקְרִיב קָרְבָּנָתוֹ - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחֵר 60) הָאָשָׁם: אִם הָיָה בְּשַׁעַת שְׁחִיטַת הָאָשָׁם עֲשִׂיר 61) - יִשְׁלַם קָרְבָּן עֲשִׂיר, וְאִם הָיָה עֲנִי - יִשְׁלַם קָרְבָּן עֲנִי 62).

58) שהוא כבש אחד לאשם ושתי תורים או שני בני יונה, והיה אחד חטאת ואחד עולה (שם, כא"כ). וראה למעלה פ"א ה"ג. 59) שחייב להביא שני כבשים, אחד אשם ואחד עולה וכבשה אחת לחטאת, ראה למעלה שם. 60) כרבי יהודה, נגעים פ"ד מ"א, ובכריתות ט, ב - שבאשם שווים הם העשיר והעני, ששניהם מביאים כבש לאשם, והוא ראשון לקרבנות המצורע ומיוחד לטהרתו יותר מכולם (רע"ב שם). ודרשו כן בכריתות שם, מהפסוק (שם, לב) "אשר לא תשיג ידו בטהרתו", דבר המכשירו לאכול בקדשים, והוא האשם שמדמו נותן על בהונותיו ומכשירו בקדשים, ראה רש"י כריתות שם. 61) ישרים את החטאת והעולה כבש וכבשה. 62) שתי תורים, אחד לעולה ואחד לחטאת.

י. שְׁנֵי מְצַרְעִים 63) שֶׁנִּתְעַרְבוּ קָרְבָּנֵיהֶן 64) וְנִזְרַק דָּם אֶחָת מִשְׁתֵּי הַחֲטָאוֹת שֶׁלָּהֶן 65) וְאַחֵר כֶּף מֵת אֶחָד מִן הַמְצַרְעִים 66) - פִּיֶּצֶד עוֹשֶׂה זֶה הַמְצַרַע חַי? לְהֵבִיא חֲטָאת בְּהֶמָּה 67) אִינוּ יָכוֹל, שָׁמָּה זֶה שֶׁנִּזְרַק דָּמָה חֲטָאתוֹ הִיא, וְאֵין מְבִיאִין חֲטָאת בְּהֶמָּה עַל הַסֶּפֶק 68); וְלֵהֲבִיא חֲטָאת הָעוֹף 69) אִינוּ יָכוֹל, שֶׁעֲשִׂיר שֶׁהֵבִיא קָרְבָּן עֲנִי לֹא יֵצֵא 70). וְכִיֶּצֶד יַעֲשֶׂה? יִכְתֹּב כָּל נִכְסֵיוֹ לְאַחֵר וְנִמְצָא עֲנִי, וְיָבִיא חֲטָאת הָעוֹף מִסֶּפֶק 71) וְלֹא תֹאכֵל, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנָנִי 72), וְנִמְצָא אוֹכֵל בְּקִדְשִׁים 73).

63) עשירים, כל הלכה זו בנגעים פ"ד מ"ג, ותוספתא שם פ"ט. 64) אשמותיהם, חטאותיהם ועולותיהם (ראה נדה ע). 65) נראה מדברי רבינו, שרק החטאת קרבה אבל לא האשם, וכן נכון לשיטת רבינו שפסק למעלה (פ"א ה"ה) שהאשם אינו מעכב. ועוד, שהרי הכל הולך אחר האשם, ואם היה עשיר בעת הקרבת האשם והעני אחר-כך, אינו יכול להביא קרבן עני (למעלה ה"ט), ואם כן היאך מביא חטאת העוף מספק? ועי' 'לחם משנה'. ואין זה כשיטת הגמרא בנדה שם, שאמרו שמדובר כשקרב אשמו, ששם

- מ"והנותר" "ומיתר" שמתנת הראש אינה מעכבת (כלומר, אין צורך שיהיה הלוג שלם בשעת נתינת השמן על הראש - 'קרבן אורה' שם).

1 ו. הַקָּדִים מִמֶּן שָׁמֶן לְמִתֵּן דָּם 41) - יִמְלֵא הַלֵּג שָׁמֶן 42) 2 וְיִחְזֹר וְיִתֵּן הַשָּׁמֶן אַחֵר הַדָּם 43). הַקָּדִים מִמֶּן שָׁמֶן עַל 3 הַבְּהוֹנוֹת לְמִתֵּן שְׁבַע 44) - יִמְלֵא הַלֵּג וְיִחְזֹר וְיִתֵּן עַל 4 הַבְּהוֹנוֹת אַחֵר מִמֶּן שְׁבַע 45). שְׁנֵאָמַר: זֹאת תִּהְיֶה תוֹרַת 5 הַמְצַרַע - שֶׁתִּהְיֶה כָּל תוֹרָתוֹ עַל הַסֶּדֶר 46).

41) ראה למעלה פ"ד ה"ב שמתן דם קודם למתן שמן. 42) שהרי חסר ביציקה ראשונה, שנעשתה שלא כדין, וצריך יציקה שניה. ואע"פ שאם חסר לאחר יציקה מביא לוג חדש (למעלה ה"ד) - כאן לא צריך לוג חדש, לפי שאין זה אלא ביציקה הנעשית בכשרות ולא ביציקה הנעשית בפסול (קודם מתן דם), שאין זו יציקה 'תוספות' מנחות ט. ד"ה עד שלא יצק, וראה לחם משנה למעלה ה"ד). 43) כלומר, אחר נתינת הדם, תוספתא נגעים פ"ט הובאה במנחות ה, א. שנאמר (ויקרא יד, כח) "ונתן הכהן מן השמן וגו'" על מקום דם האשם ('קריית ספר'). 44) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה שבע פעמים כנגד קודש הקדשים ואחר-כך נותן השמן על הבהונות. 45) תוספתא נגעים פ"ט (לפי גירסת הגר"א) הובאה במנחות ה, א. פשוט הדברים הוא שעדיין לא היה מתן שבע, לכך ימלא ויתן מתן שבע ויחזור ויתן על הבהונות. אבל ב'קריית ספר' כתב "ונראה מלשון התוספתא, דלא בעינן שיחזור גם למתן שבע כ"אם למתן בהונות, וכן כתב הר"ש, שעלו לו מתן שבע אף אם חסר הלוג", ע"ש. 46) מנחות שם, וראה 'לחם משנה' 'ומרכבת המשנה' כאן.

ז. נִתֵּן שְׁבַע הַמִּתְּנוֹת 47) שֶׁלֹּא לְשָׁמֶן 48) - לֹא הִרְצָה, 49) וְהִכְשֵׁר הַמְצַרַע 49).

47) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה מן השמן שבכפו שבע פעמים כנגד בית קודש הקדשים. 48) שלא לשם המצורע הזה. 49) במנחות כח, א - מביאה הגמרא שתי ברייתות הסותרות זו את זו: באחת מפורש שהזאות שבמצורע שעשאן שלא לשמן פסולות, ובברייתא השניה מפורש שהן כשרות. ומתוך רבא, כאן להכשיר וכאן להרצות. ומפרש רש"י שם, כאן להרצות - שהברייתא שכתוב בה פסולות, הכוונה שהמצורע לא הורצה ואינו יכול לאכול בקדשים, וכאן להכשיר - הברייתא שכתוב בה כשרות, הכוונה להכשיר שיירי הלוג באכילה. וזו גם כוונת רבינו, שרק המצורע לא הורצה על ידי הקרבן ולא הוכשר לאכילת קדשים, אבל הלוג עצמו הותר באכילה. אלא שרבינו לא תפס לשון הגמרא, שבלשון הגמרא הכוונה "להכשיר" הוא ללוג, ואילו בדברי רבינו גם "הוכשר" הכוונה למצורע, וראה ב'מרכבת המשנה' וב'קרבן אורה' מנחות שם.

ח. מְצַרַע שֶׁנִּתְנַגַּע אַחֵר שֶׁהֵבִיא אֲשָׁמוֹ 50) - צָרִיךְ 8 קָרְבָּן אַחֵר לְצִרְעַת שְׁנִיָּה 51). וְכֵן אִם הֵבִיא אֲשָׁמוֹ 52) 9 וְנִתְנַגַּע 53) - צָרִיךְ קָרְבָּן עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת 54). אֲכָל אִם 10 נִתְנַגַּע וְנִרְפָּא וְהֵבִיא צִפְרִי 55), וְחִזֹּר וְנִתְנַגַּע 56) וְנִתְרַפָּא 11 וְהֵבִיא צִפְרִי - קָרְבָּן אֶחָד לְכָל 57). 12

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לכן יש לומר שבדין זה ישנם שני גדרים, מצד מעשה הקרבנות מספיק שהעשיר יביא עבור המצורע העני קרבנות עני, משא"כ מצד הלכות מחוסרי כפרה מחוייב העשיר להביא קרבנות עשיר.

וטעם הדבר: הדין ש"חטאת ואשם... אינן באין בנדר ונדבה.. האומר עלי חטאת או אשם לא אמר כלום". אבל אם אמר חטאתו של פלוני עלי, אם רצה אותו פלוני הרי זה מניחו להקריבן על ידו ומתכפר לו". ושני חידושים בדין זה, האחד: מצד הלכות נדרים שהאומר הרי עלי חטאת לא אמר כלום, רק כשאין שום צד חיוב בקרבן החטאת. אבל כאשר הנודר אומר חטאתו של פלוני (שמחוייב בדבר) עלי, חל על הנודר חיוב להביא קרבן מצד דין נדר. והשני מצד המתכפר, הגם שהחיוב חל כמובן על מי שנכשל בחטא, חידשה התורה שמצד דין ערבות של בני ישראל, יכול יהודי אחר להביא קרבנות על ידו.

וזהו החילוק בין שני הדינים, בהלכות מעשה הקרבנות בא הדין "האומר קרבן מצורע זה עלי" בהמשך לדיני נדרים ונדבות שבקרבנות, היינו בחיוב המוטל על הנודר לקיים את נדרו, ולכן כתב הרמב"ם ש"מביא הנודר קרבן עני" כי זה מה שנדר. משא"כ בהלכות מחוסרי כפרה התוכן הוא כפרת המצורע, ומודגש בזה שהנודר מביא את הקרבן לא לשם קיום נדרו אלא לשם כפרת המצורע, ולכן אם היה המצורע עשיר מביא קרבן עשיר.

(על"פ י"ן מלכות' ספר קרבנות סימן יא)

74 פירוש, שהוא מתחייב להביא קרבנות כמו שמביא מצורע זה. 75 אע"פ שהמצורע הזה העני, מביא קרבן עני – חייב הוא להביא קרבן עשיר. 76 ערכין יז, א – במשנה ובגמרא שם. 77 שם. 78 כלומר, חייב עצמו על ידי נדרו.

סְלִיקוּ לָהּ הַלְכוֹת מַחֲסְרֵי כִפָּרָה בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא

יום חמישי י"ט טבת ה'תשפ"ב

הלכות תמורה

- 7 יש בכללן שלש מצות. אחת מצות עשה, ושתיים
- 8 מצות לא תעשה, וזה הוא פְּרָטָן: (א) שְׁלֹא יִמִּיר
- 9 בְּהֵמָה בְּבִהֶמָה. (ב) שִׁתְּהִיָּה הַתְּמוּרָה קִדְשׁ אִם
- 10 הַמִּיר. (ג) שְׁלֹא יִשְׁנֶה הַקִּדְשִׁים מִקִּדְשָׁה לְקִדְשָׁה.
- 11 ויבאור מצות אלו בפרקים אלו:

פָּרֶק רִאשׁוֹן

(1) יבאר שכל הממיר לוקה, ולמה לוקין על התמורה.

- 12 א. כָּל הַמִּמִּיר² - לֹאֲהָ³ עַל כָּל בְּהֵמָה וּבִהֶמָה⁴
- 13 שְׁיִמִּיר, שְׁנֵאֲמַר: לֹא יִחְלִיפֻנּוּ וְלֹא יִמִּיר אֹתוֹ, וְאִף עַל
- 14 פִּי שְׁלֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה⁵. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוּ⁶, שְׁפָל
- 15 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁאִין בִּה מַעֲשֵׂה - אִין לֹקִין עָלֶיהָ⁷,

נקטו שהאשם מעכב, והכל הולך אחר החטאת. 66) שאם לא מת אחד מהם, היו מקריבים החטאת השניה בשביל מי שהיא שלו, ועכשיו שמת אחד מהם, אינו יכול להקריבה, שהרי חטאת שמתו בעליה – תמות, ואם עדיין לא הקריב אף אחד מהם ומת אחד מהמצורעים, היו שתי החטאות מתות, והמצורע החי היה מביא חטאת אחרת. 67) אחרת מן השוק. 68) ויתנה בהבאתה, אם החטאת שנזרק דמה אינה שלו - תהיה זו חטאת, ואם היה שלו - הרי זו נדבה, משום שאין חטאת באה נדבה. 69) אף כי חטאת העוף באה על הספק, ראה למעלה פ"א ה"ו. 70) נגעים פ"ד מ"ב. 71) אם החטאת שנזרק דמה אינה שלו, הרי זו חטאתו, שגזירת הכתוב היא שחטאת העוף באה בספק, ואת האשם אינו מקריב שהרי אינו מעכב. 72) למעלה פ"א ה"ז. 73) כלומר, על-ידי-זה אפשר לו למצורע לאכול בקדשים, שהיה אסור לו בעת צרעתו, שהרי הביא קרבנו.

- 1 יא. עֲשִׂיר שְׁאֲמַר: קָרְבָּנוּ שֶׁל מִצְרַע זֶה עָלַי⁷⁴,
- 2 וְהַמִּצְרַע הָיָה עֲנִי - הָרִי זֶה מְבִיא עַל יְדוֹ קָרְבָּנוֹת
- 3 עֲשִׂיר⁷⁵, שֶׁהָרִי יֵד הַנּוֹדֵר מִשְׁגָּת⁷⁶. וְעֲנִי שְׁאֲמַר:
- 4 קָרְבָּנוּ שֶׁל מִצְרַע זֶה עָלִי, וְהִיָּה הַמִּצְרַע עֲשִׂיר - הָרִי
- 5 זֶה מְבִיא עַל יְדוֹ קָרְבָּנוֹת עֲשִׂיר⁷⁷, שֶׁהָרִי זֶה הַנּוֹדֵר
- 6 חֵיב⁷⁸ בְּקָרְבָּנוֹת עֲשִׂיר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"עשיר שאמר קרבנו של מצורע זה עלי, והמצורע היה עני, הרי זה מביא על ידו קרבנות עשיר, שהרי יד העשיר משגת". וממשיך: "ועני שאמר קרבנו של מצורע זה עלי, והיה המצורע עשיר, הרי זה מביא על ידו קרבנות עשיר, שהרי זה הנודר חייב בקרבנות עשיר".

ולכאורה צריך להבין: במקרה של עשיר שאמר קרבנו של מצורע עני זה עלי, מה נוגע שיד העשיר משגת, הרי לא התכוון להתחייב על קרבן עשיר, ואמר קרבנו של זה העני עלי וצריך להתחייב בקרבן עני בלבד.

עוד צריך להבין קושיית ה'כסף משנה' שדברי הרמב"ם כאן סותרים למה שכתב בהלכות מעשה הקרבנות "מביא הנודר קרבן עני" סתם, ולא פירט שזה רק אם היה הנודר עני, אבל אם היה עשיר מביא קרבן עשיר שהרי ידו משגת כדבריו כאן.

ומתוך ה'כסף משנה' שהרמב"ם אכן סובר שהעשיר צריך להביא קרבן עשיר, ומה שלא פירט זאת במעשה הקרבנות הוא לפי שסמך על דבריו כאן.

אמנם, תירוצו מתאים רק לשיטת ה'כסף משנה' שהרמב"ם בספרו סומך במקום אחד גם על מה שכתב מאוחר יותר, אבל לפי הדעות (וכך מסתבר) שהרמב"ם סומך רק על מה שכבר כתב, אין לומר שבמעשה הקרבנות לא פירט שרק אם הנודר עני מביא קרבן עני, כי סמך על מה שפירט כאן בהלכות מחוסרי כפרה, שאם הוא עשיר ואמר הרי עלי קרבן עני זה, שמביא קרבן עשיר.

מפורש בתורה, אלא רק מפי השמועה למדו - תמורה ג.
בשם רבי יוסי הגלילי. (7) משום שנאמר (דברים כח, נח)
"אם לא תשמור לעשות", וכתוב (שם, נט) "והפלא ה' את
מכותך" ולמדו מכאן (מכות יג:) שרק ב"לעשות" (שיש
מעשה) - לוקין, אבל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.
(8) לשקר או לשוא. שכתוב (שמות כ, ז) "לא תשא את שם
ה' אלוֹקֶיךָ לשוא כי לא ינקה" בית דין של מעלה אין מנקים
אותו, אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו.
(9) העושה תמורה, ולוקה משום "ולא ימיר אותו".
(10) בשמו של הקדוש-ברוך-הוא, ולוקה משום שנאמר
(דברים שם, נח) "אם לא תשמור לעשות וגו' ליראה את
ה'" (שיירא מלהוציא את השם לבטלה, ומקלל את חבירו
בשם מוציאו לבטלה, רש"י שם) וכתוב (שם, נט) "והפלא
ה' את מכותך" הפלאה זו מלקות. אבל מקלל את חבירו
בלא שם - אינו לוקה. (11) וכל איסורן אינו אלא על ידי
דיבור. (12) כלומר, אם עבר והמיר, מצוות עשה היא
לנהוג קדושה בשתייהן, בתמורה ובקרֶבֶן. וכל לאו שניתק
לעשה אין לוקין עליו. (13) "לא יחליפנו, ולא ימיר אותו"
(שם) ואין כוחה של עשה לעקור חיוב מלקות משני לאווין
(תמורה שם). ואף על פי שאמרו "לא יחליפנו בשל אחרים
ולא ימיר אותו בשל עצמו" ואם כן אין שני האווין במקום
אחד - מכל מקום אין העשה יכול לנתק לאו של תמורה,
כיוון שיש בעניין תמורה לאו נוסף. (14) שאין הלאו דומה
לעשה בכל, שהרי כל הממיר עובר בלאו, ולא כל הממיר
תמורתו תמורה, לכך לוקה כל העובר בלאו זה, שאין כוח
ביד עשה, שאין כולם חייבין בה, שתנתק לאו שכולם
חייבין בו. (15) כלומר, בהמת חולין של ציבור או של
שותפין. (16) [כלומר, הציבור והשותפין הממיר, אבל אם
רק אחד מן הציבור או מן השותפין המיר, בוודאי אינה
תמורה כלל, ואפשר שגם אוהרה אין כאן, שהרי היחיד הזה
אינו יכול להמיר אלא על חלקו, והרי זה כאומר "רגלה של
בהמה זו או ידה תחת עולה זו" שאינה תמורה. ואף על פי
שיש לו חלק באברים שהנשמה תלוייה בהם, אינה תמורה
כלל, שהרי אי אפשר לומר כן "פשטה קדושה בכולה",
שהרי אין כולה שלו. (17) ובכל זאת אין התמורה קודש,
ולמדו כן במשנה (תמורה יג.) ממה שנאמר בלשון יחיד:
"לא יחליפנו ולא ימיר אותו" - יחיד עושה תמורה ואין
הציבור והשותפין עושים תמורה". (18) ואף על פי שנאמר
"לא יחליפנו ולא ימיר אותו", אינו לוקה שמונים, שהרי
שני האווין אינם בעניין אחד, אלא אחד בשל אחרים ואחד
בשל עצמו. (19) כאן המדובר כשהיה שותף בבהמת
הקרֶבֶן, ואילו שותפין שלמעלה היינו שבהמת החולין היתה
בשותפות. (20) בבהמת חולין שהיא שלו. (21) יחיד
בבהמת חולין שלו. (22) שכל אחד ואחד מישראל יש לו
חלק בהם. (23) והרי הוא כאילו ממיר בקרבן שלו, או על
כל פנים בקרבן של אחר ברשותו של בעל הקרבן.
(24) למדו כן במשנה ובברייתא (תמורה יג.) ממעשר בהמה
שנאמר בו (ויקרא כז, לג) "ולא ימירנו ואם המיר ימירנו
והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", "והרי מעשר בכלל (כל
הקרבנות לעניין תמורה) ולמה יצא? לומר לך: מה מעשר
קרבן יחיד (שאינו נוהג בשותפות - פרק ו מהלכות בכורות
הלכה י) יצאו קרבנות צבור והשותפין".

1 חוֹץ מִנְשֵׁבֶע⁸ וּמִמִּיר⁹ וּמִקָּלֵל אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם¹⁰.
2 שְׁלֹשָׁה לְאוֹיֵן אֵלּוּ אִי אֶפְשָׁר שְׂיִהְיֶה בָּהֶן מַעֲשֶׂה
3 קָלָל¹¹ לְלוֹקִין צִלְיָהֶן. וְלִמָּה לְלוֹקִין עַל הַתְּמוּרָה, וְהָרִי
4 לְאוֹ שֶׁבָּה נִתַּק לַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: וְאִם הֵמָּר יִמְרִנוּ
5 וְהָיָה הוּא וְתִמּוּרְתּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ¹²? מִפְּנֵי שֵׁשׁ בָּה
6 עֲשֶׂה וּשְׁנֵי לְאוֹיֵן¹³. וְעוֹד, שְׂאִין לְאוֹ שֶׁבָּה שְׁוֶה
7 לַעֲשֶׂה¹⁴; שֶׁהַצְבּוֹר וְהַשְּׁתַּפְּיִין¹⁵ אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה אִם
8 הַמִּיר¹⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מְזַהְרִין שְׁלֹא יִמְרִו¹⁷.
9 נִמְצְאָתָּה אוֹמֵר, שֶׁהַיְחִיד שֶׁהִמִּיר - הָרִי הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ.
10 וְאִפְלוּ הִמִּיר בְּשִׁבְתָּ - לֹקֶה אֲרָבָעִים¹⁸. וְאֶחָד מִן
11 הַשְּׁתַּפְּיִין¹⁹ שֶׁהִמִּיר²⁰, אוּ מִי שֶׁהִמִּיר²¹ בְּקָרְבֶּן
12 מִקְרָבָנוֹת הַצְּבוֹר²², הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ בָּהֶן שְׁתַּפּוֹת²³ -
13 הָרִי זֶה לֹקֶה וְאֵין הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ²⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הציבור והשותפין אין עושים תמורה אם המירו, אע"פ שהם
מוזהרים שלא ימירו...".

נמצאנו למדים שהיחיד שהמיר - הוא ותמורתו קודש,
אבל ציבור או שותפין שהמירו - הרי זה לוקה אבל אין
התמורה קודש. ובטעם הדבר יש לומר שהרמב"ם ביאר
בסיום הלכות תמורה, במה שכתב "אע"פ שכל חוקי
התורה גזירות הם ראוי להתבונן בהם...", ומסיים "וכל אלו
הדברים כדי לכופ את יצרו ולתקן דעותיו, ורוב דיני התורה
אינם אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר
כל המעשים". ועפ"ז יש לבאר ההלכה הנ"ל, כי מה
שאסרה תורה להמיר הוא מפני החשש שימיר טוב ברע
כדי "להרבות קניינו ולחוס על ממונו", אבל בנוגע לשותפין
כיון שטובת ההנאה שבדבר אינה לגמרי של הממיר אלא
חצי בלבד, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לציבור, שאז חלקו
של הממיר קטן מאוד, אבל העבירה היא לגמרי שלו. והוא
על-דרך "אין אדם חוטא ולא לו", ולא יחטא כדי להרבות
קניינו של השותף או של הציבור.

(על-פי יין מלכות ספר קרבנות סימן יג)

(2) "שאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו: הרי זו
(=החולין) תחת זו (=הקרֶבֶן)". (3) סופג מלקות ארבעים.
(4) לוקה בנפרד, ואפילו המיר (שתי בהמות או יותר) בבת
אחת, לוקה כמה פעמים. (5) שהרי התמורה נעשתה על
ידי דיבורו, ועקימת שפתיים אינה מעשה, ואף על פי
שלעניין חסימת שור בדישו פסק רבינו (פרק י"ג מהלכות
שכירות הלכה ב) שאם חסם בקול לוקה, וכרבי יוחנן (בבא
מציעא ז:) שאמר שעקימת פיו היא מעשה, וכן אמר רבי
יוחנן שם ובתמורה ג: שממיר בדיבורו עושה מעשה - סמך
רבינו על הלשון השנייה שבסוגיית הגמרא בתמורה ד:
שהלאו ישנו גם בשותפין ואילו העשה אינו אלא ביחיד,
הרי שלוקה אף על פי שאין בו מעשה. וכן אמרו בכמה
מקומות בשם רבי יוסי הגלילי, שממיר אין בו מעשה ודלא
כרבי יוחנן שאמר שיש בו מעשה. (6) כלומר, אין זה

הַנְּזִיר³⁷ - אוֹתוֹ הַנְּזִיר הוּא שְׁעוֹשָׂה בֵּהֶן תְּמוּרָה, אֲבָל
לֹא זֶה שֶׁהִקְדִּישׁ³⁸, לְפִי שְׁאִינֶן שְׁלוֹ³⁹.

(36) תמורה ב: "שכיוון שהופרש [הקרבן] לצרכו [של
המתכפר] קרינא ביה "קרבנו" דבתר המתכפר אזלינן".
(37) אותו הנזיר הוא שעושה בהם תמורה. (38) דבתר
מתכפר אזלינן ולא בתר מקדיש. (39) שהקרבן הוא של
המתכפר ואינו של המקדיש, ואין אדם ממיר בהמתו בקרבן
שאינו שלו.

ה. הַיֹּזֶרֶשׁ⁴⁰ מִמִּיר⁴¹. הַנִּיחַ בְּהֶמָּה לְשָׁנִי בְּנִי וְמַת -
הָרִי זֶה קֶרְבָּה⁴², וְאֵין מִמִּירִין בָּהּ; שֶׁהָרִי הֵם בָּהּ
שֶׁתְּפִין⁴³, וְהַשְׁתָּפִין אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(40) שהפריש אביו קרבן ולא הספיק להקריבו עד שמת.
(41) ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "ואם המר ימיר"
הלשון הכפולה באה לרבות את היורש שתמורתו תמורה.
(42) מקריבים היורשים הקרבן לאחר מותו, והמדובר בעולה
או בשלמים, אבל חטאת ואשם שמתו בעליהם, אינם
קריבים. (43) אף כי אינם מתכפרים בה כפרה קבועה -
מתכפרים בה בקופיא (כפרה שטחית) והרי הם כשותפים,
ומכיוון שאין אף אחד מתכפר בקרבן זה מקיבצא (כפרה
קבועה) הרי הם, המתכפרים בקופיא - בעלי הקרבן.

ו. אֵין קֶדְשֵׁי נְכָרִים⁴⁴ עוֹשִׂין תְּמוּרָה⁴⁵ מִן הַתּוֹרָה;
אֲבָל מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, שֶׁהַנְּכָרִי שֶׁהִמִּיר - הָרִי זֶה
תְּמוּרָה⁴⁶. הַקֹּדֶשׁ הַנְּכָרִי בְּהֶמָּה שִׁיתְּכַפֵּר בָּהּ יִשְׂרָאֵל
וְהִמִּיר בָּהּ הַנְּכָרִי - הָרִי זֶה סֶפֶק תְּמוּרָה⁴⁷.

(44) ראה בפרק ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב,
שמקבלים מן הגויים קרבן עולה ומקריבים אותו.
(45) כרבי שמעון בברייתא (תמורה ב:) "קדשי עכו"ם לא
נהנין ולא מועלין וכו' אין עושים תמורה דברי רבי שמעון".
(46) אין זה מפורש, אבל כן נראה ממה שאמר רבי שמעון
באותה ברייתא "קדשי עכו"ם לא נהנין ולא מועלין" הרי
שמדברנן אסור ליהנות בהן. והמדובר כשהמיר בקדשיו,
אבל אם המיר בקדשי ישראל ראה להלן. (47) כן הוא
בתמורה שם לפי מסקנת הגמרא בביאור בעייתו של רמי בר
חמא, שאם הקדיש גוי להתכפר גוי - בוודאי אינה עושה
תמורה מן התורה, כדברי רבי שמעון, וכמבואר למעלה, וכל
בעייתו אינה אלא כשהקדיש גוי להתכפר בה ישראל: אם
צריך שיהיה הקרבן מתחילה ועד סוף ביד זה שקרבנו עושה
תמורה מן התורה, או שמספיק אם הוא עושה עכשיו, ביד
זה שקרבנו עושה תמורה, אף שבתחילה היה ביד העכו"ם,
ולא נפשטה הבעייה ולכן פסק רבינו שהיא ספק תמורה.

ז. אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים אִם הִמִּירוּ - עוֹשִׂין
תְּמוּרָה⁴⁸.

(48) שאף על פי שהלאו של "לא יחליפנו ולא ימיר" נאמר
בלשון זכר - למדו (שם בגמרא) ממה שנאמר (ויקרא שם)
"ואם המר ימירנו": יתרה של "ואם" באה לרבות את
האשה, שאף היא תמורתה תמורה.

ח. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנָת נְדָרִים⁴⁹ שֶׁהִמִּיר, אֵף עַל פִּי

ב. אֶחָד הִמִּיר בְּזֶדוֹן²⁵ אוֹ שֶׁהִמִּיר בְּשִׁגְגָה - הָרִי זֶה
עוֹשָׂה תְּמוּרָה²⁶ וְלוֹקָה. פִּינֵצֵד²⁷? הַמִּתְכַּוֵּן לֹמֵר: הָרִי
זֶה תְּמוּרַת עוֹלָה שֵׁשׁ לִי, וְאָמַר: הָרִי זֶה תְּמוּרַת
שְׁלָמִים שֵׁשׁ לִי²⁸ - הָרִי זֶה תְּמוּרָה וְלוֹקָה²⁹. אֲבָל אִם
דָּמָה שֶׁמִּתֵּר לְהִמִּיר וְהִמִּיר³⁰, אוֹ שֶׁאָמַר: אֶכְנֶס לְבֵית
זֶה וְאִמִּיר מִדַּעַתִּי, וְנִכְנַס וְשִׁכַּח וְהִמִּיר שְׁלֹא מִדַּעַתוֹ³¹
7 - הָרִי זֶה תְּמוּרָה וְאִינוֹ לוֹקָה עָלֶיהָ³².

(25) ידע שאסרה התורה להמיר וגם התכוון לומר הרי זו
תמורת עולה, ואמר כן. (26) משנה בתמורה יז. "ר' יוסי
בר' יהודה אומר עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג
כמזיד במקדשים". וכתב רבינו בפירוש המשניות שם
שההלכה היא כר' יוסי שאין עליו שום חולק. (27) כלומר,
איזהו שוגג שהוא כמזיד. (28) מזיד הוא על האיסור, כי
יודע הוא שאסור להמיר, רק שוגג הוא על התמורה שרצה
להמיר בזה וטעה והמיר באחר. (29) ולמדו כן (בגמרא
שם) ממה שנאמר (שם, י) "ייהיה קודש" - "לרבות שוגג
כמזיד". (30) אינו לוקה, כר' יוחנן וריש לקיש שם ולא
כחזקיה שאמר, שאם דימה שמותר להמיר והמיר לוקה,
וסברו רבי יוחנן וריש לקיש שלא נתרבה שוגג כמזיד אלא
אם היתה השגגה רק בתמורה, כגון שידע שאסור להמיר,
אלא שנתכוון להמיר שלמים והמיר עולה, אבל אם היתה
השגגה גם באיסור, שחשב שאין איסור להמיר - לא נתרבה
לחייב מלקות. (31) כלומר: התרו בו שלא ימיר והוא
אומר שייכנס לבית זה וימיר מדעתו (וכדרך כל מקבלי
התראה, שאומרים: על מנת כן אנו עושים), ושוב נכנס
לבית ושכח שהתרו בו והמיר. (32) משום שצריך שתהיה
ההתראה בתוך כדי דיבור של המעשה, כדי שיהיה זוכרה,
אבל אם שכח את ההתראה אינו חייב מלקות, ודלא כרב
ששת שם המחייב מלקות. וסובר רבינו שכל המחלוקת של
רבי יוחנן וריש לקיש, וחזקיה ורב ששת אינה אלא לעניין
מלקות, אבל בחלות התמורה אין חולקים, וכולם סוברים
שתמורתו תמורה (כסף משנה).

ג. אֵין אָדָם מִמִּיר בְּהֶמָּה בְּקֶרְבֶּן שְׁאִינוֹ שְׁלוֹ³³. וְאִם
אָמַר בְּעַל הַקֶּרְבֶּן: כָּל הָרוֹצֵה לְהִמִּיר בְּבִהְמָתִי יָבוֹא
וְיִמִּיר - הָרִי זֶה מִמִּיר בָּהּ³⁴. הִמִּיר קֶרְבָּנוֹ בְּבִהְמָה
שְׁאִינָה שְׁלוֹ³⁵ - אֵינָה תְּמוּרָה, שְׁאִין אָדָם מִקְדִּישׁ
דָּבָר שְׁאִינוֹ שְׁלוֹ.

(33) כי "התמורה היא שיאמר בעל הקרבן על בהמת החולין
שיש לו: הרי זו תחת זו", אבל אם אמר על בהמת חולין
שיש לו שתהיה תמורת קרבן של אחרים, אין זו תמורה,
שאין אדם מתפיש בדבר שאינו שלו (תמורה ט). ולמדו כן
(שם ב.) ממה שנאמר בעניין סמיכה (ויקרא ג, ב) "וסמך
ידו על ראש קרבנו" = "קרבנו, ולא קרבן חבירו".
(34) כלומר: חלה התמורה. (35) אמר על בהמת חולין
שאינה שייכת לו הרי זו תמורת קרבן השייך לו.

ד. הַמִּתְכַּפֵּר הוּא שְׁעוֹשָׂה תְּמוּרָה, אֲבָל לֹא
הַמִּקְדִּישׁ³⁶. פִּינֵצֵד? הַקֹּדֶשׁ בְּהֶמָּה שִׁיתְּכַפֵּר בָּהּ חֲבֵרוֹ,
כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּישׁ קֶרְבָּנוֹת נְזִיר שִׁיתְּכַפֵּר בָּהֶם פְּלוּנִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **שְׁאִינוּ לוֹקָה⁵⁰ - יֵשׁ בּוֹ סֶפֶק אִם עוֹשֶׂה תְּמוּרָה אוֹ**
- 2 **אֵינוּ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה⁵¹.**
- 3 **ט. אֵין הַפְּהִנִים מְמִירִין בְּחִטָּאת וּבְאַשָׁם⁵²; שְׁאֵף**
- 4 **עַל פִּי שֵׁהֶם שְׁלֵהֶם⁵³ - אֵינָן זֹכִין בָּהֶן מַחִיִּים⁵⁴,**
- 5 **שְׁאִין לָהֶם בְּבִשּׁוֹר עַד שִׁזְזָה הָדֵם⁵⁵. וְאֵין הַפְּהִנִים**
- 6 **מְמִירִין בְּבִכּוּרָה; שְׁאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא זֹכֶה בּוֹ**
- 7 **מַחִיִּים⁵⁶ - אֵינוּ זֹכֶה בּוֹ מִתְחַלֵּה, שֶׁהִי תְּחִלָּתוֹ**
- 8 **בְּבֵית יִשְׂרָאֵל⁵⁷ הוּא. אֲבָל הַבְּעֵלִים⁵⁸ שֶׁהִמִּירוּ**
- 9 **בְּבִכּוֹר כָּל זֶמֶן שֶׁהוּא בְּבֵיתָם - עוֹשִׂים תְּמוּרָה. וְכֵן**
- 10 **כֹּהֵן שֶׁהִמִּיר בְּבִכּוֹר שְׁנוּלָד לוֹ⁵⁹, לֹא בְּבִכּוֹר שְׁלָקָה**
- 11 **מִיִּשְׂרָאֵל - הִרִי זֶה תְּמוּרָה⁶⁰.**
- 12 **י. אֵילוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל⁶¹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה⁶², אֲבָל פְּרוֹ⁶³**
- 13 **אֵינוּ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה⁶⁴; אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשֻׁלֵּו⁶⁵,**
- 14 **הוֹאִיל וְאַחֲיוּ הַפְּהִנִים מִתְּפָּרִין בּוֹ⁶⁶ - הִרִי הֵם בּוֹ**
- 15 **כְּשֶׁתְּפִין⁶⁷.**
- 16 **יב. קְרָבָנוֹת בְּדֶק הַבֵּית⁶⁹ אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. שְׁנֹאֲמַר**
- 17 **בְּמַעֲשֵׂר: לֹא יִבְקֹר בֵּין טוֹב לְרַע וְלֹא יִמְרֹנֶנּוּ⁷⁰.**
- 18 **וְהָלוֹא הַמַּעֲשֵׂר בְּכָלֵל כָּל הַקְּדָשִׁים הִיָּה⁷¹, וְלָמָּה**
- 19 **יִצְאֵא⁷²? לְלַמֵּד עַל הַכֹּלֵל⁷³: מָה מַּעֲשֵׂר קָרְבֵן יַחֲדִי⁷⁴,**
- 20 **יִצְאֵי קְרָבָנוֹת צָבוֹר וְכֵן הַשְׁתַּפִּין⁷⁵. מָה מַּעֲשֵׂר קָרְבֵן**
- 21 **מִזְבֵּחַ⁷⁶, יִצְאֵי קְדָשֵׁי בְּדֶק הַבֵּית. מָה מַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה**
- 22 **הַקֵּשׁ לְמַעֲשֵׂר דִּגְוֹן⁷⁷, שְׁאִין חֲכִיבִין בּוֹ אֶלָּא יִשְׂרָאֵל**
- 23 **וְלֹא נְכָרִים⁷⁸, יִצְאֵי קְרָבָנוֹת נְכָרִים שְׁאִין עוֹשִׂין**
- 24 **תְּמוּרָה, כְּמוֹ שְׁבֹאֲרֵנוּ⁷⁹.**
- 25 **16) בַּהֲמוֹת שֶׁהוֹקְדֵשׁוּ עַל מִנֵּת שִׁפְדוֹם וּדְמִיָּהם יִהְיוּ לְחִיקוֹן**
- 26 **בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. (70) לֹא יַעֲשֶׂה בּוֹ תְּמוּרָה, וְגוֹמֵר: "וְאִם הִמִּיר**
- 27 **יִמְרֵנוּ וְהִיָּה הוּא וְתְּמוּרָתוֹ יִהְיֶה קוֹדֵשׁ" (שם). (71) וְיֹודְעִים**
- 28 **אֲנוּ שֶׁאֲסוּר לְהִמִּיר, שְׁנֹאֲמַר בָּהֶם (שם) "לֹא יַחֲלִיפֵנוּ וְלֹא**
- 29 **יִמִּיר אוֹתוֹ וְגו' וְהִיָּה הוּא וְתְּמוּרָתוֹ יִהְיֶה קוֹדֵשׁ". (72) לָמָּה**
- 30 **יִיחַדָּה הַתּוֹרָה פְּסוּק מִיּוֹחַד לְמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה. (73) עַל יֵתֵר**
- 31 **הַקְּדָשִׁים. וְזוֹ הִיא אַחַת מִשְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה הַמִּידוֹת שֶׁהַתּוֹרָה**
- 32 **נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן "כָּל דְּבַר שֶׁהִיָּה בְּכָלֵל וְיִצְאֵי מִן הַכֹּלֵל לְלַמֵּד, לֹא**
- 33 **לְלַמֵּד עַל עֲצָמוֹ יִצְאֵי אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכֹּלֵל כּוֹלּוֹ יִצְאֵי".**
- 34 **(74) וְאֵינוּ בֹא בְּשׁוֹתְפוֹת. (75) שְׁאִין עוֹשִׂין תְּמוּרָה.**
- 35 **(76) שֶׁמִּקְרִיבּוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ. (77) שְׁכָתוֹב (דְּבָרִים יד, כב)**
- 36 **"עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר וְגו'", וְאִמְרוּ עַל זֶה בְּבִכּוּרוֹת נָג: כִּי בִשְׁתֵּי**
- 37 **מַעֲשֵׂרוֹת הַכְּתוּב מִדְּבַר, אֶחָד מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה וְאֶחָד מַעֲשֵׂר דִּגְוֹן**
- 38 **וְהוֹשׁוּ זֶה לְזֶה לְדִינֵיהֶן. (78) שְׁכָתוֹב אֲצֵל מַעֲשֵׂר דִּגְוֹן**
- 39 **(בְּמִדְּבַר יח, כד) "כִּי אֵת מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִרְמּוּ לָהּ"**
- 40 **וּמִשְׁמַע בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא גּוֹיִים, אֵף מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**
- 41 **וְלֹא נְכָרִים (תְּמוּרָה ג). (79) לְמַעַל הַלְכָה ו, וְשֶׁם מְבוֹאֵר**
- 42 **שֶׁמִּדְּבָרֵי סוֹפְרִים הִגִּי שֶׁהִמִּיר תְּמוּרָתוֹ תְּמוּרָה.**
- 43 **יג. הַמִּקְדָּשִׁי בְּעֵלֶת מוֹם קְבוּעָה⁸⁰ - אֵינָה עוֹשֶׂה**
- 44 **תְּמוּרָה, מִפְּנֵי שְׁלֹא נִתְקַדֵּשׁ גּוֹפָהּ קְדוֹשׁ גָּמוּר, וְאֵינָה**
- 45 **אֶלָּא קְדֻשַׁת דָּמִים⁸¹. אֲבָל הַמִּקְדָּשִׁי בְּעֵלֶת מוֹם**
- 46 **עוֹבֵר⁸², אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ תְּמִימָה וְאַחֲרָיָה נִלְדָּה לָהּ מוֹם**
- 47 **קְבוּעָה - הִרִי זֶה עוֹשֶׂה תְּמוּרָה⁸³.**
- 48 **(80) כִּגּוֹן שֶׁהִיָּה מְחוֹסֵר אֲבֵר. (81) שֶׁקְדוּשַׁת דָּמִים אֵינָה**
- 49 **עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. (82) שֶׁקְדוּשָׁה קְדוּשַׁת הַגּוֹף. (83) מִשְׁנֵה**
- 50 **שֶׁם, שֶׁמִּכּוּיוֹן שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁהִקְדִּישׁ לֹא הִיָּה בָּהּ מוֹם קְבוּעָה, הִרִי**
- 51 **הוּא טוֹב מֵעִיקְרוֹ וְעָלָיו אִמְרָה הַתּוֹרָה "וְלֹא יַחֲלִיפֵנוּ וְגו' טוֹב**
- 52 **בְּרַע אוֹ רַע בְּטוֹב" - "טוֹב מֵעִיקְרוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה" (שם יד:).**
- 53 **וְכָל זֶה דּוּקָא אִם אָמַר "הִרִי זֶה תְּמוּרָה זו", אוֹ "הִרִי זֶה**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין הוולד עושה תמורה אם המיר בה בהמת חולין.
(97 כלומר, בבהמת הקדש.

טז. אין ממירין איברים או עפרים בשלמים ולא
שלמים בהן. פיצד? האומר: רגלה של בהמה זו או
ידה תחת עולה זו⁹⁸, או שאמר עפר בהמה זו תחת
עולה זו - אינה תמורה. וכן האומר: בהמה זו תחת
ידה או רגלה של עולה זו, או שאמר: בהמה זו
תחת עפרה של חטאת⁹⁹ זו - אינה תמורה¹⁰⁰.

(98 ייתכן כי בכוננה כתב רבינו יד או רגל שהם אברים
שאינן הנשמה תלויה בהם, אבל אם אמר: לבה או ראשה
של בהמה זו תחת עולה זו - תמורתו תמורה.
(99 המדובר, שהקדישה כשהיתה מעוברת שאין לה דין של
"וולד קרבן", אלא היא עצמה קרבן, כמפורש בפרק ד
מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו, ולכן לא מיעטו כאן
אלא כל זמן שהוא עובר, אבל אם הקדישה ואחרי כן
נתעברה הרי כתב רבינו למעלה (הלכה טו) שוולד אינו
עושה תמורה (לחם משנה). (100 אפשר שלמדו כן ממה
שנאמר (ויקרא כז, י) "בהמה בבהמה" - משמע שלימה
בשלימה, להוציא אברים ועוברים.

יז. הממיר בכלאים¹⁰¹ או בטרפה¹⁰² ויוצא דפן¹⁰³
או בטמטום¹⁰⁴ ואנדרוגינוס¹⁰⁵ - אין הקדשה חלה
עליה, והרי זה כמי שהמיר בגמל או בחמור¹⁰⁶,
לפי שאין במינו קרבן¹⁰⁷, ולפיכך אינו לוקה. מה
בין אלו לבצל מום¹⁰⁸? בעל מום יש במינו קרבן¹⁰⁹,
אלו אין במינם קרבן¹¹⁰.

(101 בהמת חולין שנולדה מתיש (=גדי זכר) ורחל
(=כבשה). (102 כלומר, בהמת החולין היתה טריפה.
(103 בבהמת חולין, וכגון שנתקשתה אמו בלידתו וחתכו
דפנה של האם והוציאו הוולד דרך החתך. (104 "שאינ
לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות, אלא הוא אטום
(=סתום)". (105 "שיש לו אבר זכרות וגם אבר נקבות
והוא ספק אם זכר אם נקבה". (106 שאין במין הגמל או
החמור שיהיו קרבים, ואין ממירים אותם. (107 ראה
בפרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכות א-ג שכלאיים,
טריפה, טומטום ואנדרוגינוס ויוצא דופן פסולים למזבח.
(108 שאם היתה בהמת חולין בעלת מום קבוע מעיקרה
ואמר, הרי היא תמורה תחת בהמת הקדש, תמורתו תמורה.
(109 במין הבהמה שייך קרבן כגון בהמה תמימה, ובעל
מום בעצמו אף שאסור להקריבו על המזבח - הרי הוא
מותר באכילת בני אדם. (110 שבהמות תמימות אינם מין
אחד עמם. וטריפה אף שאינה מין בפני עצמה - כיוון
שאסורה באכילת בני אדם דומה היא לבהמה טמאה.

יח. הרובע¹¹¹ והנרבע¹¹² - הרי הם פבצל מום
ועושין תמורה¹¹³. וכן כל פיוצא בהן¹¹⁴.

(111 שור שבא על אשה. (112 בהמה שנבעלה על ידי
אדם, ושניהם, הרובע והנרבע, אסורים בהקרבה ממה
שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן
הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" ודרשו

חליפי זו". אבל אם אמר "הרי זו תחת זו", משמעותה של
"תחת" היא גם חילול, ובעלת מום שעומדת לפדיון, אנו
מפרשים דבריו, שלחילול נתכוון ולא לתמורה ואינו לוקה.
יז. אחד הממיר תמים פבצל מום⁸⁴ או בעל מום
בתמים⁸⁵, או שהמיר פקר בצאן⁸⁶ או צאן בפקר⁸⁷,
או פכשים בעזים⁸⁸ או עזים בפכשים⁸⁹, או נקבות
פזכרים או זכרים פנקבות⁹⁰, או שהמיר אחד
במאה⁹¹ או מאה באחד⁹², בין פבת אחת בין פזו
אחר⁹³ - הרי זו תמורה, ולוקין פמנן הפהמות
שהמיר⁹⁴.

(84 כלומר, בהמת החולין תמימה ובהמת ההקדש בעלת
מום, וכגון שהיתה תמימה בעת ההקדש ואחרי כן הוממה.
(85 בהמת החולין בעלת מום, אפילו בעל מום קבוע,
ובהמת ההקדש תמימה. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז,
י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב" (רע,
זה בעלת מום) וכתיב שם "ואם המיר ימיר והיה הוא
ותמורתו יהיה קודש". (86 המיר בקר של חולין בעז או
כבש של הקדש (משנה שם). (87 צאן של חולין בבקר
של הקדש. (88 כבשים של חולין בעזים של הקדש.
(89 עזים של חולין כבשים של הקדש. (90 וכל אלו
הדברים למדו בברייתא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ואם
המיר ימיר בהמה בבהמה", וכל אלו נקראים בשם בהמה.
(91 המיר בהמה אחת של חולין במאה בהמות של הקדש.
(92 המיר מאה בהמות של חולין בבהמה אחת של הקדש,
כתנא קמא במשנה שם ודלא כרבי שמעון, ולמדו גם ממה
שכתוב (שם) "בהמה בבהמה", ואף בהמות רבות נקראות
בהמה בלשון יחיד, כמו שנאמר (יונה ד, יא) "ובהמה רבה".
(93 שהמיר את המאה של חולין באחד של הקדש בזו אחר
זו, כן נשמע בגמרא שם מדברי ריש לקיש שאף ר' שמעון
שאמר: "אין ממירים אלא אחד באחד" מודה שאם המיר
בזה אחר זה שתמורתו תמורה, ואם כן דעת חכמים
שממירין בבת אחת - בוודאי שממירים בזה אחר זה.
(94 כן מפורש בתמורה כז. שהממיר בבת אחת לוקה על כל
בהמה ובהמה ואף על פי שהמיר רק פעם אחת - הגופין
מחלקים ונחשב כאילו המיר על כל אחד ואחד בנפרד. וכל
זה אינו אלא בהמיר מאה של חולין באחד של הקדש, אבל
אם המיר אחד של חולין במאה של הקדש, אינו לוקה אלא
אחד.

טו. אין התמורה עושה תמורה⁹⁵, ולא ולד פהמות
ההקדש⁹⁶ עושה תמורה. שנאמר: והיה הוא
ותמורתו; 'הוא' - ולא ולד, 'ותמורתו' - ולא
תמורת תמורתו. אבל הממיר בבהמה⁹⁷ וחזר והמיר
בה וחזר והמיר, אפלו אלה - פלן תמורה, ולוקה על
כל אחד ואחד, כמו שבארנו.

(95 בהמת חולין שהמירה בבהמת הקדש וחלה עליה
קדושה - אינה עושה תמורה, אם המיר בה בהמת חולין
אחרת, משנה בתמורה יב. (96 שהקדיש בהמה ונתעברה
אחר שהוקדשה וילדה (שאם היתה מעוברת כשהקדישה אין
זה וולד קרבן, אלא הוא עצמו קרבן, ראה להלן הלכה ט),

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בספר שם: "מן הבהמה" ולא כל בהמה, להוציא את הרובע והנרבע, וכן הוא בתמורה כח. וכגון שנודע לנו על זה שרבע או שנרבעה על פי עד אחד בלבד או על פי הבעלים, אבל אם העידו על זה שני עדים - הבהמה נסקלת ואסורה באכילה ואינה עושה תמורה. (113) שהרי הם מותרים באכילה. (114) כגון מוקצה לעבודה זרה, נעבד, אתנן זונה ומחיר כלב, שאסורים בהקרבה ואסורים באכילת אדם.

1 יט. בהמה שחציה קדש וחציה חלל¹¹⁵ - לא עושה תמורה¹¹⁶ ולא נעשית תמורה¹¹⁷.

115) כגון שהיתה של שני שותפין, והלך אחד מן השותפין והקדיש את החלק שלו. (116) אם התפס בה בהמת חולין. (117) אם אמר שתהיה מחצית הבהמה מחלק החולין תחת בהמת הקדש. וטעם הדבר הוא משום שכתוב (ויקרא כז, י) "ואם המר ימיר בהמה בבהמה", וצריך שתהיה הבהמה של חולין שלימה, שכולה חולין. וכמו כן הבהמה של הקדש, שהיא קדושה כולה ולא מחציתה.

3 כ. כל החטאות שדינן שיתמות¹¹⁸ - אינן עושין תמורה¹¹⁹, וכל חטאת שדינה שתרגע עד שיפיל בה מום ותמכר¹²⁰ - עושה תמורה¹²¹.

118) חטאות המתות הן: וולד חטאת, תמורת חטאת, חטאת שמתו בעליה, וחטאת שאבדה ונמצאה אחר שהבעלים נתכפרו בחטאת אחרת. (119) ומשום שהם עומדים למות פריחה הקדושה מהם ואינם עושים תמורה (שיטה מקובצת תמורה שם), ובבבלי חטאת ותמורת חטאת יש טעם נוסף כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה טו) "שאינן התמורה עושה תמורה ולא וולד בהמות הקדש עושה תמורה". (120) ראה בפרק ד מהלכות פסולי המוקדשין שכמה חטאות אינן מתות אלא רועות עד שיפול בהן מום, ונמכרות ומביא בדמיהן אחרות. (121) משנה שם כב. שהרי היא קדושה קדושת הגוף (תמורה כ). ודמיה עתידים להיקרב על המזבח.

6 כא. המפריש נקבה לפסחו או לעולתו או לאשמו - עושה תמורה¹²²; אף על פי שאינן ראויין לקרב¹²³, הואיל וירדו לקדשת דמים והרי הם תמימים¹²⁴ - ירדו לקדשת הגוף. אבל המפריש שעיר¹²⁵ לחטאתו, ונשיא¹²⁶ שהפריש שעירה¹²⁷ לחטאתו, וכהן גדול שהפריש פרה לחטאתו¹²⁸ - אינן עושין תמורה; שפיל המשנה בחטאות - לא נתקדשה כלל ואפלו קדשת דמים¹²⁹, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין.

122) אם התפס בהם בהמת חולין, כרבנן בבביתא שהובאה בתמורה יט: (123) שכולם אינם קרבים אלא זכר, ראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א לעניין קרבן פסח. ובפרק א מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ח' לעניין עולה ואשם. (124) אבל בעל מום אינו עושה תמורה. (125) זכר מן העזים. וראה בפרק א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו, כי קרבן חטאת ליחיד באה רק נקבה מן הצאן.

פרק שני

1) יבאר איך היא התמורה.

א. התמורה² הוא שיאמר בעל הקרבן על בהמת חלין שיש לו: הרי זו³ תחת זו⁴, או הרי זו חליפת זו⁵. ואין צריך לומר, אם אמר: הרי זו תחת חטאת זו או תחת עולה זו - שהיא תמורה⁶. וכן אם אמר: הרי זו תחת חטאת שיש לי בתוך הבית או תחת עולה שיש לי במקום פלוני - הרי זו תמורה. והוא שיש לו. אבל אם אמר על בהמת חלין: הרי זו תחת עולה⁷ או הרי זו תחת חטאת⁸ - לא אמר כלום¹⁰. וכן אם אמר: הרי זו מחללת על זו¹¹ - אינה תמורה¹².

2) שאמרנו למעלה בפרק א שאסור להמיר, וכל העובר לוקה ותמורתו תמורה. (3) בהמת החולין. (4) בהמת ההקדש. כלומר, שהוא מתפס את החולין בהקדש, והוא במשנה תמורה כז: ומפרש אביי בגמרא שם, שהמובן של "תחת" אינו חילול אלא התפסה, ולמדו כן ממה שכתוב (ויקרא יג, כג) "ואם תחתיה תעמוד הבהרת". ואף-על-פי שלא אמר מפורש "זו תחת בהמת הקדש זו" - כיון שאמר תחת זו והיא הקדש - תמורתו תמורה, וראה להלן. וכל זה דוקא כשהקדש תמימה, אבל אם ההקדש בעלת מום, ואמר "זו תחת זו" - בוודאי נתכוון לחילול ולא לתמורה ואינו לוקה. ראה להלן הלכה ג, ולמעלה פ"א הלכה יג. במשנה שם. וגם זה לשון תמורה, שהרי כתוב (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". (6) שהזכיר מפורש שם הקרבן, שבוודאי תמורתו תמורה (משנה שם כז:). (7) גם זה במשנה שם. (8) סתם ולא הזכיר עולה מסויימת. (9) סתם ולא הזכיר חטאת מסויימת. (10) במשנה שם, "והטעם בזה, מה שאמר רחמנא "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" (ויקרא שם), עד שיהיה הקדש ידוע ומיוחד, ואז עושה תמורתו" (רבינו בפירוש המשנה שם). (11) חילול הוא לשון פדיון. (12) משנה שם כז: שכיון שאמר בלשון חילול, לא אמר כלום, שאין בהמת הקדש תמימה יוצאת לחולין (רש"י שם).

ב. היו לפניו¹³ שתי בהמות, אחת חלין ואחת הקדש שפיל בה מום¹⁴, הניח ידו על בהמת חלין ואמר: הרי זו תחת זו - הרי זו תמורה¹⁵ ולוקה¹⁶. הניח ידו על בהמת הקדש ואמר: הרי זו תחת זו - הרי זו חללה על בהמת החלין, ואין זו תמורה, אלא כפורה בעלת מום בזה הבהמה¹⁷.

13) שם כז. (14) ראה למעלה פ"א הלכה יג שהמקדיש בהמה תמימה ואח"כ נולד לה מום קבוע, הרי זו עושה תמורה. (15) שכיון שהניח ידו על החולין, ודאי התכוון לקדש את החולין, ולא לחלל את הקודש, והרי זה כאומר

הספק (כסף-משנה). ואם כן, לא נתחללה בעלת המום והרי היא בקדושתה מספק, וראה במעשה רוקח. (31) שם בתמורה הבעיא השניה של אביי. ואומר, אם תרצה לומר, שאין אדם מניח היתר ועושה איסור, מה הדין ב' בהמות וכו'. ואחרי-זה שאל מה הדין בד' בהמות, שהחזק במלקיות. ואם כן, דברי רבינו צריכים עיון, שהרי הפך את סדר הדברים, וכתב מקודם את הדין של עשר בהמות, ופסקו לקולא. אם כן, בשתי בהמות, שלא החזק במלקיות, בוודאי כונתן לחילול ולא לתמורה (לחם-משנה).

ד. האומר: הרי זו תמורת עולה ושְלָמִים - דְּבָרֵינוּ קִיָּמִים³², וְתִמְכְּרֶנּוּ³³ וְיָבִיֵא דְמִיָּה תְּמוּרַת עוֹלָה וּבְחֻצֵי דְמִיָּה תְּמוּרַת שְלָמִים³⁴. אָמַר: הַרִי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה וְתִמְוֵרַת שְלָמִים, אִם נִתְּפֹן לְכָף מִתְחַלְלָה³⁵ - דְּבָרֵינוּ קִיָּמִים³⁶; וְאִם לֹא נִתְּפֹן בְּתַחֲלָה אֵלָּא לְתִמְוֵרַת עוֹלָה, וְחֹזֵר וְאָמַר תְּמוּרַת שְלָמִים, אָף עַל פִּי שְחֹזֵר בְּתוֹךְ כְּדִי דְבוּר - אֵין תּוֹפְשִׁין אֵלָּא לְשׁוֹן רֵאשׁוֹן, וְהָרִי הִיא תְּמוּרַת עוֹלָה בְּלִבְדִּי³⁷.

(32) בזה אין צריך בדיקה אם נתכוון לשניהם, שבוודאי לכך נתכוון. ואף מי שסובר "תפוס לשון ראשון" מודה בזה (תמורה כו.). והמדובר כאן, שהיו לו לאדם זה עולה ושלמים לפניו, או שהיו לו עולה ושלמים בביתו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה א (תוי"ט תמורה פ"ה משנה ג, ומעשה רוקח כאן). (33) כלומר, לאחר שיפול בה מום, תמורה כו. וראה בפירוש המשנה לרבינו שם. (34) כדי האומר בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים (פט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג, וראה להלן פ"ג ה"ג). (35) שתהיה תמורת עולה וגם תמורת שלמים. (36) ותימכר ויביא במחצית הדמים עולה ובמחצית הדמים שלמים, כר"י בתמורה שם כה: (37) שתוך כדי דיבור כדיבור (ואפשר לחזור בו) חוזק ממקדיש ומימר, מחרף, ועובר עבודה-זרה, מקדש ומגרש (רבינו בפירוש המשנה תמורה כה. וראה גם בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות ה"א).

פֶּרֶק שְלִישִׁי

יבאר שיש תמורה קריבה, ותמורה שאינה קריבה.

א. בִּיצֵד דִּין הַתְּמוּרוֹת לְקָרֵב? תְּמוּרַת הָעוֹלָה² - תִּקְרַב עוֹלָה³. וְאִם הִיְתָה תְּמוּרָתָהּ נִקְבָּה⁴ אוּ בְעֵלַת מוֹם⁵ - תִּרְעָה הִנֵּקְבָה עַד שְׁיִפֹּל בָּהּ מוֹם, וְתִמְכְּרֶנּוּ וְיָבִיֵא דְמִיָּה עוֹלָה⁶. תְּמוּרַת הַחֻטָּאת⁷ - תְּמוֹת⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בַּפְּסוּלִי הַמִּקְדָּשִׁין⁹. תְּמוּרַת הָאֶשָּׁם¹⁰ - תִּרְעָה עַד שְׁיִפֹּל בָּהּ מוֹם¹¹, וְיִפְּלוּ דְמִיָּה לְנִדְבָהּ¹². תְּמוּרַת הַשְּלָמִים - בְּשְלָמִים לְכָל דְּבָר¹³, טְעוּנָה סְמִיכָה¹⁴ וְנִסְכִּים¹⁵ וְתִנּוּפַת חִזָּה וְשׁוֹק¹⁶. תְּמוּרַת הַתּוֹדָה - בְּתוֹדָה¹⁷, אֵלָּא שְׁאִינָה טְעוּנָה לְחֶם¹⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין¹⁹. תְּמוּרַת הַפֶּסַח: אִם הָמִיר בָּהּ קֹדֶם חֻצוֹת יוֹם אֶרְבָּעָה עָשָׂר - אֵין תְּמוּרָתוֹ קֶרְבָּה²⁰, אֵלָּא תִרְעָה עַד שְׁיִפֹּל בָּהּ מוֹם, וְיָבִיֵא דְמִיָּה שְלָמִים; וְאִם הָמִיר בָּהּ אַחֵר חֻצוֹת -

הרי זו תמורת זו. (16) משום "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", ראה למעלה פ"א הלכה א. (17) שכיון שהניח ידו על ההקדש, בוודאי כוונתו לחלל את ההקדש שנפל בה מום על בהמת החולין, שהמובן של "תחת" הוא גם לשון חילול, כמו שכתוב (ישעיה ס, יז) "תחת הנחשת אביא זהב" (שם בגמרא).

ג. הִיוּ לִפְנֵינוּ שְלֹשׁ בְּהֵמוֹת קֹדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וְאַחַת מֵהֶן בְּעֵלַת מוֹם¹⁸ שֶׁהָרִי הִיא עוֹמֶדֶת לִפְדִּיּוֹן¹⁹, וְשְלֹשׁ בְּהֵמוֹת תְּמִימוֹת חָלִין, וְאָמַר: הָרִי אֵלֹו תַּחַת אֵלֹו²⁰ - הָרִי שְׁתִּים מִן הַחֲלִין תַּחַת שְׁתִּים הַתְּמִימוֹת תְּמוּרָתָן תְּמוּרָה, וְלֹקָה עֲלֵיהֶם שְׁתִּים; וְהִבְהֵמָה הַשְּלִישִׁית הִיא תַּחַת בְּעֵלַת מוֹם שֶׁנִּתְחַלְלָה עֲלֶיהָ²¹, וְלִחְלָלָהּ נִתְּפֹן וְלֹא לְהָמִיר בָּהּ. שְׁפִינָן שְׁיֵשׁ לִפְנֵינוּ דֶּרֶךְ אִסּוּר, וְהִיא הַתְּמוּרָה²², וְדֶרֶךְ הַתֵּר, וְהִיא הַחֲלִיל²³ - חֲזָקָה הִיא שְׁאִין אָדָם מֵנִיחַ הַהֵתֵר וְעוֹשֶׂה הָאִסּוּר²⁴, וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ לֹקָה שְלֹשׁ מַלְקִיּוֹת²⁵. וְכֵן אִם אָמַר: עֲשֹׂר בְּהֵמוֹת אֵלֹו תַּחַת עֲשֹׂר בְּהֵמוֹת אֵלֹו, וְאַחַת מֵהֶן בְּעֵלַת מוֹם²⁶ - אֵינוֹ לֹקָה אֵלָּא תִשַׁע מַלְקִיּוֹת; שֶׁהִבְהֵמָה הַעֲשִׁירִית²⁷ לִחְלָלָהּ נִתְּפֹן וְלֹא לְהָמִיר בָּהּ²⁸. שְׁאָף עַל פִּי שֶׁהַחֲזֹק זֶה בְּמַלְקִיּוֹת הִרְבָּה²⁹, הוּאִיל וְיֵשׁ שֵׁם דֶּרֶךְ הַתֵּר - אֵינוֹ מֵנִיחַ דְּבַר הַהֵתֵר וְעוֹשֶׂה הָאִסּוּר³⁰. שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל הַקֹּדֶשׁ וְאַחַת מֵהֶן בְּעֵלַת מוֹם, וְשְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל חָלִין וְאַחַת מֵהֶן בְּעֵלַת מוֹם, וְאָמַר: הָרִי אֵלֹו תַּחַת אֵלֹו - הָרִי הַתְּמִימָה תְּמוּרַת הַתְּמִימָה וְלֹקָה אַחַת, וּבְעֵלַת הַמוֹם מִחְלָלָתָהּ עַל בְּעֵלַת הַמוֹם³¹; שְׁאִינוֹ מֵנִיחַ הַהֵתֵר וְעוֹשֶׂה הָאִסּוּר.

(18) אע"פ שהוממה לאחר שהוקדשה, שעושה תמורה, ראה למעלה פ"א הלכה יג. (19) ראה בפ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה י. (20) ולא הניח ידו על החולין ולא על ההקדש, ראה רש"י תמורה כז. (21) שבעלת המום יצאה לחולין, והחולין נתקדשה תחתה. (22) להתפס את החולין בהקדש, שאסור לעשות כן, כמו שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". (23) לפדות את ההקדש בבהמת חולין. (24) בתמורה כז. היא הבעיא השלישית של אביי. ושוב אמר: אם-תמציל לומר שאין אדם מניח דרך של היתר ועובר לדרך של איסור, כל שיכול לעשות בהיתר, אע"פ שבאותו מעמד הוא עובר פעמיים על האיסור. וידועה דעתו של רבינו כי זוהי פשיטות לבעיא. (25) כ"אם שתי מלקיות על שתי הבהמות התמימות שהתפס בשתי הבהמות של ההקדש. (26) הבעיא הרביעית של אביי בתמורה שם, ושם הגירסא "ארבע בהמות", ורבינו מביא כאן "עשר בהמות" משום שבוודאי "ארבע" לאו דוקא, והוא הדין יותר (קריט ספר כאן). (27) שהיא בעלת מום. (28) כיון שבעלת מום יוצאת לחולין בפדיון. (29) כלומר, אע"פ שעבר יותר משלש פעמים על איסור, ויש מקום לומר שלא נתכוון כלל לחללה אלא להמיר אותה. (30) בתמורה שם, היא בעיא שלא נפשטה. ופסק בה רבינו להקל, משום שאין מלקין על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שחיתת השני, שכיון שאפשר להקריבו פסח ואפשר להקריבו שלמים, ואין בו קדושה אחת קבועה, אין בו כח להתפיס לתמורתו ליקרב, אלא רועה עד שיסתאב, כמפורש פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ו ('מרכבת המשנה' שם), וראה להלן. (21) שחצות היום קבע את הכבש שהפריש לפסח, להיקרב לקרבן פסח, ואם הוא מתפס בו בהמה אחרת נחשבת תמורה זו למותר הפסח, שהדין הוא שקרב שלמים ('מרכבת המשנה' שם). וכל זה אינו אלא אם הפריש כבש אחד לפסח, אבל אם נאבד הפסח והפריש אחר תחתיו ואחר-כך נמצא הראשון והמיר בו, הדין הוא שאם "נמצא אחר שחטיטה" והמיר בו, התמורה קרבה שלמים, אבל אם נמצא לפני שחטיטה והמיר בו אפילו לאחר חצות – כיון שיש כאן שני כבשים ואיזה שירצה יכול להקריב, נחשב זה כאילו פסח ושלמים מעורבים בכל כבש וכבש, ואין תמורתו קריבה. וכרבה בפסחים צו, ב - ודלא כרבי זירא שם, ראה בהל' קרבן פסח פ"ד ה"ו ('מרכבת המשנה' חלק ב, פ"ד מהל' קרבן פסח שם, וחלק א כאן. 'מעשה רוקח' כאן. וכן נראה בדברי ה'מאירי' בפסחים, שם. וראה כסף-משנה ולחם-משנה כאן). (22) (כן הוא לפי כת"י תימן, וראה להלן). (23) מעשר בהמה. (24) שאפילו לאחר שיפול בהם מום, אינו מביא בדמיהם קרבן, ראה להלן בהמשך הלכה זו ובה"ב. (25) אביי ורבא, בתמורה ה, ב. (וראה שם כא. וזבחים לז: ו'תוספות' שם דיבור-המתחיל קודש הם, ובלחם-משנה כאן). (26) שהרי בבכור נאמר (שמות יג, יב) "והעברת כל פטר רחם", ובמעשר נאמר (ויקרא כז, לב) "כל אשר יעבור תחת השבט", ולמדו מעשר מבכור בגזירה-שוה "עברה עברה" (חולין לז:). (27) של בכור ושל מעשר. (28) משנה, תמורה כא, א: "תמורת הבכור והמעשר וכו', הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים".

ב. תמורת הבכור - לפהגים, ותמורת המעשר - לבעלים.²⁹ וישם שאין פוֹדִין בכור ומעשר שְׁפָל בְּהֵן מוֹם.³⁰ כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ,³¹ כָּף אֵין פוֹדִים תְּמוּרָתָן.³²

(29) (בכת"י תימן, אין כאן הפסק, ו'תמורת הבכור וכו' מחובר למה שלפניו: "עד שיפול בם מום ותאכל תמורת הבכור וכהנים וכו'", וכן נכון). (30) כלומר, מה שאמרו במשנה שם "תמורת הבכור והמעשר הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים", היינו כשם שהמעשר שייך לבעלים, והבכור שייך לכהנים והם בעליו, כמו כן תמורתם: המעשר לבעלים והבכור לכהנים, שהם הבעלים שלו ולא ישראל שהמיר. וכן נראה בזבחים ט, א - משאלת הגמרא בענין מותר הפסח שהוא שלמים - "אימא, אם שחטו לשם בכור שיהיה בכור וכו' ליתביה לכהן", והוא הדין לתמורה שכתוב בה "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", שהיא שייכת לכהן, אבל דעת ה'תוספות' (זבחים עה: דיבור-המתחיל "בכור") שתמורת הבכור לבעלים, היינו לישראל ולא לכהן, וראה להלן פ"ד ה"ו ('אור שמח'). (31) ראה מה שכתב רבינו בפ"א מהל' בכורות ה"ז לעניין בכור, ובפ"ו שם ה"ה-ז לעניין מעשר בהמה. (32) פ"א

הַרִי הַתְּמוּרָה עֲצָמָה תִּקְרַב שְׁלָמִים.²¹ תְּמוּרַת הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר - אֵינָם קָרְבִּין לְעוֹלָם.²⁴ שְׁנָאֵמַר בְּבִכּוֹר: 'לֹה' הוּא, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמֹדוֹ:²⁵ הוּא קָרַב, וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קָרְבָּה; וְדִין הַמַּעֲשֵׂר בְּבִכּוֹר.²⁶ תְּמוּרָתָן תִּרְעָה עַד שְׁיִפֹּל בָּהּ מוֹם וְתֵאָכֵל.²⁸

(2) שהמיר זכר בעולה. (3) משנה, תמורה יח, ב. ולמדו כן (שם יז:) ממה שנאמר (דברים יב, כ"ז) "רק קדשך אשר יהיו לך ונדרך, תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה', ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' וגו'" - "רק קדשך, אלו תמורות וכו', תשא ובאת, יכול יכניסנו לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון כדי שימותו, ת"ל ועשית עולותיך הבשר והדם, כדרך שאתה נוהג בעולה, אתה נוהג בתמורה וכו', כדרך שאתה נוהג בשלמים, אתה נוהג בוולדי שלמים ובתמורה", וראה להלן. (4) ואין נקבה קריבה עולה, ראה למעלה פ"א הכ"א, וראה שם ה"ד, שממירים נקבות בזכרים, וזכרים בנקבות. (5) ואסור ליקרב על המזבח. (6) שהרי המקדיש נקבה לעולה, דינה שתרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה עולה (במשנה, שם יח:). ותמורת עולה כעולה, והוא הדין שבעלת מום, שהזכיר רבינו לפני כן - "תימכר ויביא בדמיה עולה". (7) בין זכר בין נקבה. (8) משנה, שם כא, ב. (9) פ"ד ה"א, ודבר זה הלכה למשה מסיני. ומיתה זו היא: שמכניסה לבית ונועל עליה הדלת עד שמתה (רבינו, שם). (10) בין זכר בין נקבה. (11) משנה, שם כ, ב - כתנא-קמא, ולא כרבי אליעזר. "שכל שבחטאת מתה - באשם רועה" - "עד שיפול בו מום ויפלו דמיו לנדבה" (שם יח. ופ"ד מהל' פסולי המוקדשין ה"ד, וראה להלן פ"ד ה"ד). (12) במשנה, שם. "והוא שיתן המעות בשופרות שהיו במקדש (ראה פ"ב מהל' שקלים ה"ב), ובית-דין מקריבים באותן מעות עולות נדבה" (להלן פ"ד ה"ה). (13) ראה למעלה הערה ב. (14) שישמוך שתי ידי על ראש הקרבן סמוך לשחיתתו. (15) יין וסולת בלולה בשמן, שמביאים עם הקרבן, וראה פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כמה הוא שיעור הנסכים. (16) ראה פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ז, סדר התנופה והלכותיה. (17) שהאימורים קרבים על המזבח, והבשר נאכל ליום ולילה (משנה, תמורה יח: וראה רש"י שם). ולמדו כן (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" - "אם על תודה" לרבות תמורות וחליפות וולדות תודה. (18) במשנה, שם. ואף-על-פי שהמביא תודה מביא לחם, שנאמר "והקריב על זבח התודה חלות וגו'" - תמורת תודה אינה חייבת בלחם, ולמדו כן מהפסוק הנ"ל: "התודה - תודה טעונה לחם, ולא ולד תודה ולא תמורת וחליפת תודה טעונות לחם" (תמורה שם, וראה להלן פ"ד ה"א). (19) פ"י"ב ה"ח. ושם מבואר, שאין הדברים אמורים אלא בתודת חובה, ולאחר שכיפר בתודה העיקרית, אבל לפני הכפרה או בתודת נדבה, אפילו לאחר כפרה - צריך לחם. (20) משום שהפסח קודם חצות לא נקבע עדיין בשם פסח, ואם רצו הבעלים יכולים להפריש פסח אחר, ופסח ראשון יהיה מותר הפסח, שדינו שקרב שלמים - דינו כפסח שאבד, ונמצא אחר חצות קודם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי י"ט טבת – ספר קרבנות – הלכות תמורה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

פשטה קדושה בכולה, ונשאר רק חצי עולה, ושוב פשטה קדושה בכולה כנ"ל]. (41) והואיל ואף אחד מהם אינו נתפס לחצאין, והואיל ולא שייך באף אחד מהם "פשטה קדושה בכולה", כיון שכל אחד השני עומד כנגדו – על כרחנו שכוונתו היתה לומר או חצייה תמורה או חצייה מעשר, ועי' ב'אור שמח'. (42) אם כוונתו לתמורה הנהגת בכל הקרבנות, או כוונתו למעשר בהמה שיש לו חומרות אחרות (תמורה שם).

ד. המקדיש בעלת מום עובר⁴³, ואין צריך לומר תמימה⁴⁴, ואחר כך נולד בה⁴⁵ מום קבוע ונפדית, והמיר בה אחר שנפדית – הרי זו תמורה⁴⁶, ואינה קרבה ואינה נפדית⁴⁷, אלא מגיחה עד שתמות⁴⁸. אינה קרבה – מפני שבאה מכח קדשה דחוייה⁴⁹, ואינה נפדית – שאין בכח קדשה לתפש פדיונה⁵⁰.

(43) שאילו בעלת מום קבוע, אינה עושה תמורה (למעלה פ"א הי"ג). (44) כלומר, הקדיש בהמה תמימה. (45) כלומר, לתמימה או לבעלת המום העובר. (46) בבכורות טז, א: "בין לפני פדיונו בין לאחר פדיונו, עושה תמורה", שהרי "אינם יוצאים לחולין לכל דבר כדי שיהיו מותרים בגזיה ועבודה אחר פדיונם" (להלן ה"ה, ועי' 'תוספות' שם ד"ה "ותמורה"). (47) כלומר, אין אפשרות לפדות תמורה זאת. (48) דברי רב נחמן בשם רבה בר אבוה, בבכורות שם. (49) שהתפס אותה בבהמה שנפדתה כבר. (50) בבכורות שם.

ה. כל התמורות שהיו בעלי מומין קבועין מתחילתן⁵¹ – הרי אלו יפדו, ואינן יוצאין לחלין לכל דבר כדי שיהיו מתירין בגזיה ועבודה אחר פדיונן⁵². שהקדשה חלה בתמורה על בעלת מום קבוע⁵³, שנאמר: או רע בטוב, ורע האמור פאן הוא פעל מום⁵⁴ וכיוצא בו שאינו ראוי לקרבן, ואף על פי כן קתוב בו יהיה קדש⁵⁵.

(51) כלומר, אף-על-פי שהיו בעלי מומין קבועים מתחילתן, וכל-שכן אם היו תמימים מתחילתן ואח"כ נפל בהם מום. (52) משנה, תמורה טז, ב. יז, א. (53) כלומר, אע"פ שבהקדש אם הקדיש בעל מום בתחילה, מותר בגזיה ועבודה אחר פדויה (ראה פ"א מהל' מעילה ה"ט), לפי שלא חלה עליו קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד – בתמורה חלה קדושת הגוף אף על בעל מום. (54) ראה במשנה, תמורה ט, א. (55) ראה רש"י שם יז, א.

ו. עולה שנתערבה בזבחים⁵⁶ והמיר⁵⁷ באחת מן התערובות⁵⁸ – הרי זה מביא⁵⁹ בהמה אחרת ואומר: אם תמורת עולה היא זו – הרי בהמה זו שלמים⁶⁰, ואם תמורת שלמים היא זו – הרי בהמה זו עולה⁶¹. ונמצא הבהמה שהביא עם התמורה פעולה ושלמים שנתערבו זה בזה⁶². חזר והמיר⁶³ באחת משתייהן ואין ידוע פאי זו מהן המיר⁶⁴ – מביא זבחה⁶⁵ אחר מתוך ביתו ואומר על התמורה השניה⁶⁶: אם תמורת

הי"ב. (33) בזבחים עה, ב - פשט רבא בעייתו של רמי בר חמא, לעניין תמורת בכור, מהברייתא "בכור ומעשר שהוממו, עושין תמורה ותמורתן כיוצא בהן" (וראה ב'תוספות' הנ"ל שם). ובתמורה יג, ב - מפורש כן לעניין תמורת מעשר בהמה, שאינה נגאלת (יד איתן').

ג. בהמה שהקדישה חצייה עולה וחצייה שלמים³⁴ - תמורתה³⁵ פמורה³⁶. וכן כל בהמת הקדש שאינה קרבה מפני תחילת הקדשה³⁷ - הרי תמורתה פמורה³⁸. אמר: חצי בהמה זו תמורה וחצייה עולה - הרי זו תקרב עולה³⁹. חצייה עולה וחצייה מעשר - תקרב עולה⁴⁰. חצייה תמורה וחצייה מעשר⁴¹ - הרי זו ספק⁴², ואינה קרבה.

(34) שהיא "קדושה ואינה קריבה אלא רועה עד שיפול בה מום ותמכר ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים (פט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ג, וראה למעלה פ"ב ה"ד). (35) אם המיר בה. (36) שאינה קריבה אלא תרעה עד שיפול בה מום ותמכר, ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים. והוא בברייתא תמורה כו, א. (37) נראה, שהכוונה לבעלת מום עובר, או הקדיש תמימה ואחר-כך נולד לה מום קבוע, שעושות תמורה (למעלה פ"א הי"ג) ורובע ונרבע וכיוצא בהן (למעלה שם הי"ח), והמפריש נקבה לפסחו או לעולתו או לאשמו (שם הכ"א), שכולן אינן קריבות אלא נפדות אחר שנופל בהן מום קבוע (פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"י. פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הט"ז-יז, ופ"ד מהל' קרבן פסח ה"ד). (38) נלמד מדין בהמה, שהקדישה חצייה עולה וחצייה שלמים, שלמעלה (כסף משנה). (39) [בתמורה כו, ב: "אמר אביי, אמר חצייה עולה וחצייה מעשר, דברי הכל עולה קריבה". "ואפשר שבנוסחאות שלו (= של רבינו) מצא חצייה עולה וחצייה תמורה, דברי הכל עולה קריבה וכו'" (הראב"ד, וראה להלן). וכעין זה כתב ה'כסף משנה': "ורבינו נראה שהיה גורס הכל מודים, היכא דאמר חצייה תמורה וחצייה עולה, דברי הכל קריבה. חצייה עולה וחצייה מעשר, תקרב עולה". והראב"ד הטעים בזה "כיון דאיכא איסורא (= שאסור להמיר) לא איכין מעיקרא לאיסורא, ולבסוף הוא דטעה ואימליך (= ונמלך) והמיר". אבל זה אינו אלא לפי גירסתו "חצייה עולה וחצייה תמורה", אבל לפי דברי רבינו "חצי בהמה זו תמורה, וחצייה עולה" שהקדים "תמורה" ל"עולה", אין לומר כדברי הראב"ד. וצריך לומר כמו שכתבנו למעלה (פ"א הט"ז, הערה קטז), שאע"פ שאין ממירים באיברים, אם אמר "לבה או ראשה של בהמה זו תמורה" פשטה קדושה בכולה, ואם כן כאן באומר "חצי בהמה זו תמורה וחצייה עולה, שוודאי נתכוון לשתייהן, אין מקום להתפשטות הקדושה בכולה ע"י החצי של התמורה, שהרי החצי השני – עולה, ומכיון שכך לא חלה התמורה כלל, שהרי אין ממירים באיברים, ולעומת זאת, חצי העולה – נשאר, שהרי אפשר להקדיש חצי עולה ושוב פשטה קדושה בכולה, וראה להלן]. (40) [אף כאן, כמו למעלה בתמורה, אין מעשר בהמה לחצאין (הראב"ד, וכן הוא בעירובין ג.) והואיל והחצי השני הוא עולה, לא שייך לומר

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שישי כ' טבת - ספר קרבנות - הלכות תמורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסולי המוקדשין הי"ד). (וברור שצריך לפדות את זה שהוא שלמים, אע"פ שאינו יודע מי הוא, כדלהלן). (76) ואם כן, התמורה היא ספק שלמים ספק בכור (או מעשר). (77) תוספתא שם, שהרי תמורת הבכור (או המעשר) אינם קריבים, אלא נאכלים במום (ראה למעלה ה"ב). (78) אף שתמורת הבכור והמעשר שנפל בהן מום, אינם צריכים פדיון (למעלה ה"ב) - צריך כאן פדיון משום תמורת שלמים, שדין תמורת שלמים כשלמים (למעלה ה"א). ובדפוס רומי וויניציאה ובכת"י תימן, חסרה המילה "ויפדה", וראה ב'לחם משנה' 'מעשה רוקח' ו'אור שמח'. (79) למעלה ה"ב.

יום שישי כ' טבת ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) יבאר כיצד דין ולדות הקדשים וולדי ולדות, והמשנה את הקדשים מקדושה לקדושה.

א. כיצד דין ולדות הקדשים? ולד שלמים וולד תמורת שלמים - הרי אלו פשלים, והן עצמן פשלים² לכל דבר³. וכן ולד התודה וולד תמורה - הרי אלו יקריבו כתודה⁴, אלא שאינן טעונין לחם. שאין מביאין לחם אלא עם התודה עצמה, שנאמר: על זבח התודה; עליו - ולא על ולדה ולא על תמורתה, כמו שבארנו. כמה דברים אמורים? בולדות עצמן; אבל ולדי ולדות - אינן קריבין⁵. שמתוך מעשיו⁶ נדר שהוא משה או תן לגדל מהן עדרים עדרים⁷, ולפיכך קונסין אותו ולא יקריבם.

(2) כלומר, וולד השלמים וולד תמורת השלמים הם עצמם קריבים על המזבח, ולא שירעו עד שיפול בהם מום ויביא בדמיהם שלמים. (3) שטעונים גם סמיכה, נסכים ותנופות חזה ושוק. (4) משנה שם יח: ונלמד בגמרא שם ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" - "אם על תודה" לרבות ולדות. (5) אלא רועים עד שיסתאבו, ורש"י (שם) כתב שכונסן לבית ונועל בפניהם את הדלת ומתים ברעב. (6) שלא הקריב מיד את וולדות השלמים והתודה וולדות תמורתם, אלא השאירם עד שגם הם ילדו. (7) וכשיקריבם אחר זמן רב יהיה לו הרבה בשר לאכילה, שהשלמים והתודה נאכלים לבעלים, ובינתיים הוא עובר על הלאו של "לא תאחר לשלמו".

ב. ולד החטאת⁸ ימות⁹, ואין צריך לומר ולד תמורתה¹⁰.

(8) והיא אחת מחטאות המתות. (9) היינו שמכניס אותו לבית ונועל את הדלת עד שימות וכגון שהקדישה ואחר כך נתעברה אבל אם נתעברה לפני שהקדישה אין הוולד מת. (10) של חטאת בוודאי ימות, שהרי תמורת החטאת עצמה אף היא מתה.

ג. השוחט את החטאת¹¹ ומצא בה¹² בן ארבעה¹³

1 תמורה⁶⁷ היא זו⁶⁸ - הרי זו שהביא חולין⁶⁹, ואם
2 תמורת עולה או שלמים היא⁷⁰ - הרי זו שהביא⁷¹
3 עולה או שלמים⁷². והרי זו שהביא עם התמורה
4 השניה כזבח ותמורה⁷³ שנתערבו זה בזה. וכבר
5 בארנו דין התערובות בהלכות פסולי המוקדשין⁷⁴.

(56) כלומר, בשלמים - בתוספתא תמורה פ"ג (הוצאת צוקרמנדל עמ' 555, 13): "עולה שנתערבה בזבחים, ירעה (צ"ל: ירעו) עד שיסתאבו וימכרו, ויביא בדמי יפה שבהן זבח, ובדמי יפה שבהן עולה". והביאה רבינו בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"ה"ו. (57) בתוספתא, שם. (58) ואינו יודע באיזה מהן (תוספתא, שם). והרי תמורה זו הראשונה ספק עולה ספק שלמים, ואי אפשר להקריבה על המזבח, אלא תרעה עד שתסתאב ויפול בה מום ויפדה אותה ויביא בדמיה עולה או שלמים, אחד משני הקרבנות האלה, ויביא מביתו לקרבן השני. אלא שחששו שמא עד שיפול בה מום - ישכחו שספק הוא ולא יפדו אלא על קרבן אחד, ולכן הצריכוהו לקחת בהמה אחרת, כדלקמן, כדי שיהיו לפניו שני קרבנות, ולכשיסתאבו ויפלו בהם מומים, יפדו שניהם (לחם-משנה, ועי' ראב"ד). (59) תוספתא, שם. (60) כלומר, מקדישה נדבה. (61) נדבה כנ"ל. (62) שדינם נתבאר למעלה, ומפורש בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין שם, שירעו עד שיסתאבו וכו'. (63) תוספתא, שם. (64) שאם ידע שהמיר בזו התמורה (הראשונה) - הרי זו חולין "שאין התמורה עושה תמורה" (למעלה פ"א הט"ו) אבל עכשיו שאינו יודע באיזו המיר, הרי היא מוטלת בשני ספקות שהם שלשה: א' שמא היא תמורת התמורה והרי היא חולין, ב' שמא היא תמורת השניה, שהיא ספק עולה ספק שלמים, והרי היא כמותה, וגם בזה אי אפשר שתרעה עד שתסתאב ותיפדה מספק כיון שהביא אחת, שמא ישכחוהו ויפדוהו על אחת (כנ"ל בשם לחם-משנה). (65) תוספתא, שם. כלומר, בהמת חולין (כסף-משנה). (66) שהמירה על אחד מהתערובת השניה (= תמורת ספק וקרבן פסח). (67) כלומר, תמורת תמורה ראשונה. (68) זו התמורה השניה. (69) כלומר, החולין שהביא מתוך ביתו נשאר חולין כמו שהיה, שהרי גם התמורה, השניה שעמה היא חולין, כמבואר למעלה (ובפ"א הט"ו). (70) כלומר, התמורה השניה היא תמורת הבהמה האחרת, שהביא אותה בצירוף התמורה הראשונה (היא ספק הקרבן). (71) כלומר, החולין שהביא מביתו. (72) כלומר, אם התמורה השניה היא עולה - הרי הוא מקדיש זו החולין לשלמים, ואם התמורה השניה היא שלמים - הרי זו לעולה. (73) תוספתא, שם. כלומר, ספק זבח וספק תמורה (שהרי יש גם ספק חולין). (74) פ"ו.

6 ז. שלמים שנתערבו בכבור או במעשר⁷⁵ והמיר
7 באחד מהן⁷⁶ - הרי זה לא יקריב⁷⁷, אלא ירעה עד
8 שיפול בו מום ויפדה⁷⁸, ויאכל בכבור או במעשר
9 כמו שבארנו⁷⁹.

(75) תוספתא, תמורה פ"ג: "שלמים שנתערבו בכבור, שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו בכבור" (וראה בפ"ו מהל'

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ' טבת - ספר קרבנות - הלכות תמורה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ח"י¹⁴ - הרי זו נאכלת¹⁵ כבשר החטאת¹⁶; וְשֹׁלֵהִי 2
הַקֹּדְשִׁים בְּמַעַי אֲמַן הֵם קְדוֹשִׁים¹⁷.

23 משנה שם יח: ונלמד שם יז: ממה שנאמר (דברים יב, כ"ז) "רק קדשך אשר יהיו לך ונדרוך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה' ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה'" וגו' - "רק קדשך" אלו תמורות וכו' "אשר יהיו לך" אלו הוולדות כו', "ועשית עולותיך הבשר והדם" כדרך שאתה נוהג בעולה אתה נוהג בתמורה וכו'. (24) ואינו קרב עצמו עולה משום שאמו שהיא הקדושה הראשונה, והוא בא מחמתה, אינה קריבה עולה, שאין עולה באה אלא מן הזכר, אבל וולד תמורת עולה אף שהתמורה עצמה אינה קריבה, משום שהיא נקבה - וולדה קרב, משום שההקדש הראשון, שהתמורה באה מחמתו, היה זכר והוא קרב. (25) כמה שופרות היו במקדש.

- ו. וְלֹד הַמַּעֲשֵׂר²⁶, [וְלֹד] תְּמוּרַת הַמַּעֲשֵׂר²⁷, וְלֹד 21
תְּמוּרַת הַבְּכוֹר, וְלֹדֵי וְלֹדֹתֶיהֶן עַד סוֹף הָעוֹלָם - 22
הָרִי אֵלָיו לֹא יִקְרְבוּ, אֲלָא יָרְעוּ עַד שְׁיִפֵּל בָּהֶן מוֹם²⁸ 23
וְיֵאָכְלוּ, כְּבָכּוֹר וְכַמַּעֲשֵׂר שְׁנֵפֵל בָּהֶן מוֹם. וְלֹדוֹת 24
תְּמוּרַת הַבְּכוֹר - לִפְנֵיהֶן²⁹, וְלֹדוֹת מַעֲשֵׂר וְתְּמוּרָתוֹ³⁰ - 25
לִבְעָלָיו³¹.

26 מעשר בהמה. (27) אינו קרב, שהרי גם תמורת המעשר עצמה אינה קריבה. (28) משנה בתמורה כא. "תמורת הבכור והמעשר, ולדן, וולד וולדן עד סוף העולם הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים". (29) רבינו מפרש מה שאמרו במשנה שם "ויאכלו במומן לבעלים" שהיינו לכהן, ולא לישראל. (30) כלומר, וולדות מעשר וולדות תמורת מעשר. ואילו תמורת המעשר עצמו, שהיא לבעלים, כבר הביא רבינו למעלה פרק ג שם. (31) במשנה שם: "ויאכלו במומן לבעלים".

- ז. וְלֹד תְּמוּרַת הַפֶּסַח - כְּתְּמוּרַת הַפֶּסַח: אִם הָיְתָה 27
אִמּוֹ קָרְבָּה שְׁלָמִים³² - וְלֹדָה יִקְרַב שְׁלָמִים; וְאִם 28
הָיְתָה דִּינָה שְׁתֵּמֶכֶר וְיִבִּיא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים³³ - אִף 29
וְלֹדָה נִמְכָּר וְיִבִּיא בְּדָמָיו שְׁלָמִים. הַפָּרִישׁ נִקְבָּה 30
לִפְסָחוֹ³⁴ וְלֹדָה³⁵, או שֶׁהַפָּרִישׁ מַעֲבֶרֶת - הִיא 31
וְלֹדָה יָרְעוּ עַד שְׁיִפֵּל בָּהֶן מוֹם, וְיִבִּיא בְּדָמֶיהָ פֶּסַח. 32
וְאִם נִשְׁאַרָה נִקְבָּה זו עַד אַחֵר הַפֶּסַח או שְׁיִלְדָה 33
אַחֵר הַפֶּסַח - תִּרְעָה הִיא וְלֹדָה עַד שְׁיִפֵּל בָּהֶן מוֹם, 34
וְיִבִּיא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים³⁶.

32 כגון, שהתפס בהמת החולין בקרבן פסח, אחר חצות יום י"ד. (33) כגון שהמיר לפני חצות יום י"ד. (34) ברייתא מובאה בתמורה יט. וראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א, שהפסח אינו בא אלא ממין זכר. (35) כלומר, שנתעברה לאחר שהפריש. (36) כחכמים שם. ואף על פי, שפסח בשאר ימות השנה קרב שלמים ושלמים באים נקבה - נקבה זו שהפרישה לפסח, לא תקרב שלמים, שכל קדושתה היא קדושה פסולה, שהקדישה לפסח, ואין פסח בא נקבה, לפיכך נדחית היא

11) וכגון שהיתה שעירה, אבל כבשה אי אפשר שתלד בתוך שנתה הראשונה. (12) בבטנה. (13) והכוונה לבהמה גסה, שזמן עיבורה הוא תשעה חדשים, אבל זה לא ייתכן, שהרי בבהמה גסה אין חטאת, שתהיה נקבה אלא זכר, והזאתו בפנים והוא נשרף ואינו נאכל. (14) המדובר בבהמה דקה, שזמן עיבורה חמישה חדשים. ולפי שלא כלו לו חדשיו, הרי הוא כאבר מאברי אמו, אבל אם מצא בן חמשה חדשים חי - דינו כוולד חטאת שימות. ומכיוון שהביא רבינו דין זה סמוך לוולד חטאת, נראה, שהמדובר כשהקדישה ואחרי כן נתעברה, כדלהלן, אבל אם נתעברה ואחרי כן הקדישה, שאין הוולד מת - אין הבדל בין כלו לו חדשיו ללא כלו לו חדשיו. (15) בלי שחיטה, ששחיטת אמו מתירתו באכילה. (16) לזכרי כהונה ולפנים מן הקלעים (=בעורה) וליום אחד. (17) ולא בעת לידתם, ויש בהם קדושת חטאת, וראה בתמורה שם שזוהי מחלוקת בין שתי ברייתות, ולפי ברייתא אחת היא נאכלת לכל אדם ובכל מקום, משום שוולדי קדשים אינם קדושים אלא בלידתם.

- ד. וְלֹד תְּמוּרַת הָאֶשֶׁם וְלֹד וְלֹדָה עַד סוֹף הָעוֹלָם - 3
יָרְעוּ עַד שְׁיִפֵּל בָּהֶם מוֹם, וְיִמְכְּרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן 4
לְנִדְבָה¹⁸. וְאִם יִלְדָה זָכָר¹⁹ אַחֵר שֶׁהַקָּרִיב אֲשָׁמוֹ²⁰ - 5
הוֹלֵךְ עִצָּמוֹ יִקְרַב עוֹלָה. הַפָּרִישׁ נִקְבָּה לְאֲשָׁמוֹ 6
וְלֹדָה - תִּרְעָה הִיא וּבָנָה עַד שְׁיִפֵּל בָּהֶן מוֹם, 7
וְיִמְכְּרוּ וְיִבִּיא בְּדָמֵי שְׁנֵיהֶם אֲשָׁמוֹ²¹. וְאִם כְּבָר 8
הַקָּרִיב אֲשָׁמוֹ - יִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לְנִדְבָה²².

18) ופירושו "שיפלו דמיהם לנדבה" ראה להלן הלכה ח, שנותן המעות בשופרות (=תיבות) שהיו במקדש, ובית דין מקריבין באותן המעות עולות נדבה (ולא אשם, שאין אשם בא בנדבה). (19) כלומר, תמורת האשם ילדה זכר. (20) שאין חשש שיקריבוהו לאשמו. (21) ראה במשנה תמורה יט: "המפריש נקבה לאשם (ואשם אינו בא אלא ממין זכר) תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה אשם וכו'". ולענין וולדה אמרו שם (בגמרא שלפני המשנה הנ"ל), שאפילו רבי אליעזר שאמר "המפריש נקבה לעולה וילדה זכר הוא עצמו יקרב עולה", מודה במפריש נקבה לאשם וילדה זכר שאינו קרב אשם, לפי שאין שם אשם על אמו (אבל בעולה יש מציאות של נקבה, בעולת העוף). (22) לעולה, שהרי כבר הקריב אשמו.

- ה. וְלֹד תְּמוּרַת הָעוֹלָה וְלֹד וְלֹדָה עַד סוֹף הָעוֹלָם 10
- הָרִי אֵלָיו פְּעוֹלָה, וְהֵן עִצָּמוֹ יִקְרְבוּ עוֹלָה²³. הַפָּרִישׁ 11
נִקְבָּה לְעוֹלָתוֹ וְלֹדָה, אִף עַל פִּי שְׁיִלְדָה זָכָר - יָרְעָה 12
עַד שְׁיִפֵּל בּוֹ מוֹם, וְיִבִּיא בְּדָמָיו עוֹלָה²⁴. כְּבָר בְּאַרְנוֹ 13
בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, שְׁפָל מְקוֹם שְׁאֵנוֹ אוֹמְרִין יִפְּלוּ 14
לְנִדְבָה, הוּא שִׁיתָן הַמְּעוֹת בְּשׁוֹפְרוֹת שֶׁהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ, 15
שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּשִׁקְלִים בְּכָה הֵם²⁵, וּבֵית דִּין מְקַרְיָבִין 16
בְּאוֹתָן הַמְּעוֹת עוֹלוֹת נִדְבָה, וְנִסְפִּיהֶם מִשְׁלַל צָבוֹר, 17
וְאֵינָן טְעוּנוֹת סְמִיכָה. אֲבָל מְקוֹם שְׁנֵאמַר הוּא עִצָּמוֹ 18

המשנה נחלקו הרמב"ם והראב"ד, ולדעת הרמב"ם אין לשנות גם בקדשי בדק הבית גופא, ולכן פסק שאסור לשנות מבדק ההיכל לבדק המזבח.

אבל הראב"ד השיג עליו, וכתב "אין שינוי בין קדשי היכל לשאר עזרות ולא למזבח" ולשיטתו הדין במשנה הוא רק בקדשי מזבח שאין משנים אותם אפילו מקדשים קלים לחמורים "אבל בדק הבית מה יש בין זה לזה". והוא כשיטת רש"י בש"ס.

ויש לומר שטעם הראב"ד הוא כרש"י בחומש, שפירש הפסוק "ויקחו לי - לשמיי", שהנתינה למשכן ולמקדש צריכה להיות "לשמיי", היינו לשם הקב"ה, ולכן אם הקדשי לבדק הבית יכול לשנות לבדק המזבח כי נתינת שניהם היא "לשמיי", ופחות נוגע החילוק הפרטי שבין בדק הבית לבדק המזבח.

(על"פ לקו"ש חלק ט"ז עמוד 287)

49) שאומר על עולה, הרי זו שלמים או על שלמים הרי זו עולה, וכן כל כיוצא בזה. (50) היינו שלא יאמר "הרי זו עולה" או "הרי זו שלמים". (51) ספרא בחוקותי (פרשה ה הלכה ב-ג) "מנין שלא יקדיש אדם בכור, תלמוד לומר בכור לא יקדיש איש אותו וכו' אין לי אלא בכור מנין לכל הקדשים שאין משנים אותם מקדושה לקדושה, תלמוד לומר (שם) בבמה לא יקדיש איש אותו" "כאילו אמר כל מה שיהא לה' בבמה לא יקדיש איש אותו קדושה אחרת אלא יישאר כמו שהוא". (52) משנה בתמורה לב. "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה". וראה בחינוך (מצוה שנו), שכתב, שגם קדשי בדק הבית למדו מהפסוק הנ"ל "בבמה לא יקדיש איש אותו" - "ירמוז בכל בהמה קדושה בין בקדושה לקדשי מזבח בין לבדק הבית, שאין משנים אותה מקדושתה ועל הכל נאמר לא יקדיש איש אותו" (לשון החינוך שם). (53) אין משנים בקדשי בדק הבית (שקדשי מזבח אין משנים, הוא שאומר על עולה שהוא שלמים או להיפך כנ"ל). (54) שכשם שבקדשי מזבח אין משנים מעולה לשלמים ומשלמים לעולה, כך בקדשי בדק הבית אין משנים מבדק ההיכל לבדק המזבח. וייתכן כי מבדק הבית למזבח, מותר. (55) שאם הקדיש לבדק דבר זה, אסור לשנותו לבדק דבר אחר. (56) לפי שאין בו מעשה שהרי לא אהנו מעשיו, ואינו קדוש.

16 יב. כיצד מערימין על הכפור להקדישו למזבח
17 הקדש אחר? מקדישו בפסן קדם שוילד. שוואמר:
18 אשר יבכר לה' לא יקדיש איש אותו - משכיבכר אי
19 אתה מקדישו, אכל אתה מקדישו בפסן. לפיכך
20 יש לו לומר: מה שבמעייה של מבכרת זו, אם הוא
21 זכר - הרי זו עולה. אכל אינו יכול לומר זבחי
22 שלמים, שאינו יכול להפקיע אותו מקדשתו כדי
23 להנות בו. ואם אמר: עם יציאת רב ראשו. יהיה
24 עולה - הרי זה כפור ואינו עולה.

וגם וולדה מהקרבה לשלמים, אלא ירעו עד שיתאבדו ויביא בדמיהם שלמים.

1 ח. וְלִדְוֹת הַקִּדְשִׁים שֶׁיֵּצְאוּ דֶרֶךְ הַפֶּן³⁷, או שֶׁיֵּלְדוּ
2 טַמְטוּם³⁸ וְאֶנְדְּרוּגִינוּס³⁹ וְכִלְאִים⁴⁰ וּטְרִפָּה⁴¹ - הֲרִי
3 אֵלָיו יִפְדּוּ⁴², וְיָבִיֵא בְּדַמְיָהּ קֶרְבֵּן⁴³ הָרָאוּי לְהָבִיא
4 בְּדַמִּי וְלֹד שָׁל זֵוִי⁴⁴.

(37) כגון שנתקשתה לילד וחתכו את דופן בטנה והוציאו את הוולד. (38) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות. (39) שיש לו גם אבר זכרות וגם אבר נקבות. (40) כגון תיש הבא על הרחל (=כבש). (41) ראה בפרק י מהלכות שחיטה הלכה ח שבעים מיני טריפה. ואף כי אין פודין טריפה להאכילה לכלבים (פרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה י) - יש לחלק בין אם נטרפה לאחר שהקדישה שאין פודין אותה, לבין אם היתה טריפה במעי אמה שפודין אותה. (42) אף אם לא נפל בהם מום, שאין לך מום גדול מזה (לחם משנה). (43) איזה שירצה. (44) טעם הדברים לפי שוולדות הקדשים במעי אמן הם קדושים וחל על הוולד שהוא יוצא דופן וכו' קדושת דמים.

5 ט. וְלֹד בַּעֲלַת מוֹם⁴⁵ - הֲרִי הוּא פֹלֵד הַתְּמִימָה לְכָל
6 דָּבָר, וְיִקְרַב⁴⁶ בְּרָאוּי לוֹ.

(45) כלומר, נולד מבהמה בעלת מום וכגון שהוקדשה בעת שהיתה תמימה או היתה בעלת מום עובר ואחרי כן הוממה, וולד זה נולד לפני שנפדתה האם. (46) כן מפורש בגמרא בכורות טו: שמי שסובר "אין בעלי חיים נדחין" - סובר שאם ילדה לפני פדיונה הוולד קדוש.

7 י. קִדְשִׁים שֶׁהִפִּילוּ גִפְלֵ אוֹ שְׁלֵאָה⁴⁷ - יִקְבְּרוּ, וְהָרִי
8 הֵם אֲסוּרִים בְּהֶאֱנָה⁴⁸.

(47) כיס שבו מונח העובר במעי אמו. ואף על פי שהפילה שליא בלבד ולא היה בה עובר - בוודאי נמח בה הוולד, כי אין שליא בלי וולד. (48) משנה בתמורה לג: "ואלו הן הנקברין קדשים שהפילה יקברו, הפילה שליא תיקבר". ומפרש רש"י שכל הנך נקברין משום שהם איסורי הנאה, וכמו כן מפורש במשנה חולין עז. "המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים. ובמוקדשין תיקבר".

9 יא. הַמִּשְׁנָה אֶת הַקִּדְשִׁים מִקְדָּשָׁה לְקִדְשָׁה⁴⁹ - עוֹבֵר
10 בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שְׁנֹאֲמַר בַּכּוֹר: לֹא יִקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ -
11 שְׁלֵא יַעֲשֶׂנוּ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים⁵⁰. וְהוּא הִדִּין לְשֹׂאֵר
12 הַקִּדְשִׁים שֶׁאֵין מְשַׁנִּין אוֹתָן מִקְדָּשָׁה לְקִדְשָׁה⁵¹, אֶחָד
13 קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קִדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת⁵². כִּיצַד⁵³? אִם
14 הַקִּדְשֵׁי לְבֶדֶק הַהֵיכָל - לֹא יִשְׁנֶה לְבֶדֶק הַמִּזְבֵּחַ⁵⁴.
15 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁵⁵. וְאֵין לֹקֵין עַל לֹא זֶה⁵⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם הקדיש לבדק ההיכל, לא ישנה לבדק המזבח".

נאמר במשנה (לב. ב.) "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית, אין משנים אותן מקדושה לקדושה". ובפירוש

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום – יום שישי כ' טבת – ספר קרבנות – הלכות תמורה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"רוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים בו".

התוכן הפנימי של תמורה בעבודת האדם הוא יכולתו לעשות תמורה ושינוי בעולם, הגם שהעולם עצמו מצד בריאתו הוא תחתון שאין תחתון למטה ממנו, בכל זאת עושים בו תמורה ונעשה דירה לו יתברך. עניין זה נפעל על ידי התורה – "דבר ה' זו הלכה", ובפרט בהלכה הידועה "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה ומיד הן נגאלין".

(על"פ י"ן מלכות' ספר קרבנות סימן יד)

~ נקודות משיחות קודש ~

"אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם ראוי להתבונן בהן, וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם".

ומחדש כאן הרמב"ם שגם בחוקים שאין טעמים ידוע, חובה על האדם להתבונן בהם "וכל מה שאתה יכול ליתן בו טעם תן בו טעם". ולכאורה קשה ממה שכתב בשמונה פרכים לרמב"ם, שמה שאמרו חז"ל "לא יאמר אדם אי אפשר לעשות עבירה, אלא אפשרי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי" מדברת רק על חוקי התורה, אבל על המשפטים שבה שהם מובנים בשכל, צריך לומר "אי אפשרי", כי "הנפש החשובה לא תתאוה לאחד מאלו הרעות". כלומר, חייב אדם לומר "אי אפשרי" מצד טעמה השכלי, אבל בחוקים צריך לומר "אפשרי" שקיומה יהיה באופן שאין לה טעם שכלי אלא רק מצד קבלת עול מלכותו ית', ומדוע כתב כאן ש"ראוי להתבונן בהם".

ויש לומר: המשפטים שבתורה מובנים בכח ההשגה האנושית ומתיישבים בשכל האדם, משא"כ החוקים יסודם בשכל התורה שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה ואינם טעמים מוכרחים בשכל הפשוט. ועל-פי"ז יש לבאר לשון הרמב"ם כאן "ורוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים", כי במילים "עצות מרחוק מגדול העצה" נמצאת ההגדרה של טעמי החוקים שאינם מובנים לאדם מיד ומצד שכלו האנושי אלא רק לאחר התבוננות, ולכן צריך זהירות שאם "לא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה, אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ה' כו".

ועדיין קשה, שהרי הדין הוא ש"אין פודין את ההקדשות אלא בשלושה בקיאים, ומכריזין עליהן בפני כל הבאין לפדות", ואין יוכל לפדותו בפחות מכדי שווי. ובנוסף, הרי מדובר באדם שהקדיש ממונו והתגבר על יצרו הרע "להרבות ממונו", ומדוע חוששים שיחזור בו מן הקצה אל הקצה. אלא הביאור בזה הוא, שטעמים אלו הם "מרחוק מגדול

(57) גמרא שם כה. "שהבכור ביציאתו [מרחם אמו] הוא שמתקדש". (58) במשנה שם, שקדושת עולה חמורה מקדושת בכור, שבכור נאכל לכהנים ועולה כליל לה', לכך יכול לשנותו. (59) כלומר, מה שבמעיה של מבכרת זו הרי הוא זבחי שלמים. (60) שם בגמרא, שבכור הוא לכהן ושלמים נאכלים לבעליו והיא קדושה גרועה משל בכור, ואינו יכול לשנות מקדושה חמורה לקדושה גרועה. "ונראה שאין זה אסור אלא מדרבנן". (61) שביציאת רוב ראשו דהיינו פדחתו, הרי הוא כילוד. (62) זוהי בעייתו של רב עמרם מרב ששת בתמורה שם, אם אמר על הבכור, כשהוא בבטן אמו, שעם יציאת רובו (שאו חלה עליו קדושת בכורה) יהיה עולה, באופן שישנה כאן התנגשות של שתי קדושות (קדושת בכור וקדושת עולה) לחול בבת אחת, איזו מהן עדיפה, אם קדושת עולה שהיא כליל לה', או קדושת בכור שהיא מרחם. ופשט אב"י שלא חלה קדושת עולה אלא קדושת בכור, משום ש"דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין". כלומר, קדושת בכור היא של הרב, של הקדוש-ברוך-הוא, ואילו קדושת עולה היא של התלמיד, שאין כאן מצוה להקדישה לעולה.

1 יג. ואין מערימין על בהמת הקדש להקדיש עברה
2 קדשה אחרת, אלא הרי הוא בקדשת אמו; שולדות
3 הקדשים ממעי אמה הם קדושים⁶³, כמו שבארנו,
4 והרי כל עבר מהן בקדשת אמו, ואינו יכול לשנותו
5 בפטן קדרה שעשה בכור, שהבכור ביציאתו הוא
6 שמתקדש. אף על פי שכל חקי התורה גזירות הם⁶⁴,
7 כמו שבארנו בסוף מעילה, ראוי להתבונן בהן, וכל
8 מה שאתה יכול לתן לו טעם - תן לו טעם. הרי
9 אמרו חכמים הראשונים, שהמלה הבין רב
10 הטעמים⁶⁵ של כל חקי התורה. נראה לי, שזה
11 שאמר הכתוב: והיה הוא ותמונתו יהיה קדש,
12 פענזין שאמר: ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף
13 חמישית בסף ערכך עליו. ירדה תורה לסוף מחשבת
14 האדם וקצת יצרו הרע. שטבע של אדם נוטה
15 להרבות קנינו ולחוס על ממונו, ואף על פי שגדר
16 והקדיש - אפשר שחזר בו ונחם ויפדה בפחות
17 משווי. אמרה תורה: אם פדה לעצמו - יוסיף
18 חמש. וכן אם הקדיש בהמה קדשת הגוף, שמא
19 יחזר בו, וכיון שאינו יכול לפדותה יחליפנה
20 בפחתה ממנה; ואם תתן לו רשות להחליף הרע
21 בפה - יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא. לפיכך
22 סתם⁶⁶ הכתוב פננו שלא יחליף, וקנסו אם החליף
23 ואמר: והיה הוא ותמונתו יהיה קדש. וכל אלו
24 הדברים כדי לכף את יצרו ולתקן דעותיו. ורב דיני
25 התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן
26 הדעות וליישר כל המעשים. וכן הוא אומר: הלא
27 כתבתי לך שלשים במעצות ודעת. להודיעך קשט
28 אמרי אמת, להשיב אמרים אמת לשלחך.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 א. הַמֵּת מִטֵּמָא בְּמַגַּע וּבְמִשָּׁא וּבְאַהֲלָהּ טִמְאָתָא
20 שְׂבָעָה². וְטִמְאָתָא מַגַּע וְאַהֲלָהּ מִפְּרָשִׁין בְּתוֹרָה,
21 שְׁנָאָמַר: הַנִּגַּע בְּמֵת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטִמָּא שְׂבָעַת
22 יָמִים; וְנֶאמַר: כֹּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל
23 יִטְמָא שְׂבָעַת יָמִים.

(2) יש דברים שמתמאים טומאת ערב, זאת אומרת שהנוגע בהם או נושאם טמא אותו יום בלבד עד הערב, ויש טומאות שהנוגע והנושא טמא שבעת ימים, בתלמוד ובלשון רבינו: "טומאת שבעה". אלה ואלה צריכים טבילה במקווה שיש בו ארבעים סאה.

24 ב. טִמְאָתָא מִשָּׁא מִפִּי הַשְּׂמוּעָה³. וְקָל וְחֹמֶר הַדְּבָרִים⁴:
25 אִם נִבְלָה, שְׁהִיא טִמְאָתָא עָרֵב⁵ וְאִינָהּ מִטֵּמָאָה בְּאַהֲלָהּ,
26 מִטֵּמָאָה בְּמִשָּׁא, שְׁנָאָמַר: וְהַנִּשָּׂא אֶת נִבְלָתָהּ; הַמֵּת⁶
27 לֹא כָּל שֶׁפֶן? וְזוּה נִבְלָה, שְׂמַגְעָה טִמְאָתָא עָרֵב,
28 מִשָּׁאָה טִמְאָתָא עָרֵב⁷; אִף הַמֵּת, שְׂמַגְעוּ טִמְאָתָא
29 שְׂבָעָה⁸, מִשָּׁא וְטִמְאָתָא שְׂבָעָה. אִין טִמְאָתָא מִשָּׁא בְּמֵת
30 מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁹, אֶלָּא דִּין תּוֹרָה. וְיִרְאָה לִי¹⁰, שְׁשִׁתָּק
31 מִמֶּנָּה¹¹ הַכְּתוּב כְּדֶרֶךְ שְׁשִׁתָּק מֵאִסּוּר הַבֵּת¹², לִפִּי
32 שְׂאִסֵּר בְּפִירוּשׁ אֶפְלוּ בֵּת הַבֵּת, וְשִׁתָּק מֵאִסּוּר אֶכִּילָת
33 בֶּשֶׂר בְּחֻלָּב¹³, לִפִּי שְׂאִסֵּר בְּפִירוּשׁ אֶפְלוּ בִשּׁוּלִי; כֶּף
34 שִׁתָּק מִטֵּמָאָתָא מִשָּׁא בְּמֵת, לִפִּי שְׂטֵמָא בְּפִירוּשׁ אֶפְלוּ
35 טִמְאָתָא אֹהֶל, כֹּל שֶׁפֶן מִשָּׁא¹⁴.

(3) אינה כתובה בתורה בפירוש, אלא נמסרה מפה לאוזן ממשה רבינו עד חכמי הדורות האחרונים. (4) ספרי פרשת חוקת פיסקה קכו. קל-וחומר היא אחת המידות שהתורה נדרשת בהן. (5) הנוגע בה או נושאה טמא רק אותו היום עד הערב. (6) שמתמא באוהל ומטמא שבעה ימים. (7) כלומר, לענין זמן הטומאה, מגע ומשא שווין. (8) כמגעו. (9) בכמה מקומות מגדיר רבינו כ"דברי סופרים" את ההלכות שנלמדו בקל-וחומר ובמידות אחרות שהתורה נדרשת. ולפיכך מדגיש כאן, שטומאת משא, אע"פ שנלמדה בקל-וחומר, היא דין תורה ממש. והטעם מפני שהיא מקובלת איש מפי איש עד הלכה למשה מסיני, והקל-וחומר נאמר רק לחזק את ההלכה. (10) בדרך כלל, מביא רבינו בחיבורו הגדול רק את הדברים שנאמרו במדרשי הלכה, בשני התלמודים - בבלי וירושלמי - בתוספתא ובספרי הגאונים, ובמקרים יוצאים מן הכלל, כשהוא מוסיף משהו מסברת עצמו, דרכו להקדים ולהודיע שסברת עצמו הוא אומר. (11) מטומאת משא. (12) התורה אסרה בפירוש לבוא על בת הבת (ויקרא יח, י'), אבל לא כתבה כלום על איסור הבת. (13) התורה כתבה שלוש פעמים "לא תבשל גדי בחלב אמו", ולא כתבה "לא תאכל" (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ב, ובלח"ט משנה שם). (14) וקל וחומר שכזה נקרא בלשון התלמוד "גילוי מילתא" (פירוש, סברא הגיונית המגלה לנו את הדבר לאמיתו. מילתא = דבר). וקל-וחומר שכזה, כוחו יפה גם לענין עונש מלקות ומיתה, מה-שאין-כן בקל-וחומר רגיל,

העצה", ומצד שכל האדם הפשוט אין זה מתקבל, ורק מכיון "שירדה תורה לסוף דעתו של אדם, כיון שהקב"ה שברא את האדם מכיר גם את טבעו ויצרו, שיש בכוחו להטות את האדם גם אחרי שהקדיש עד שישתדל ויעשה כל האפשר להתנהג באופן הפכי ולהחליף היפה ברע "ויאמר טוב הוא".

(על"פ י"ן מלכות' 199 קרבנות סימן יג)

(63) כתנא קמא של רבן שמעון בן גמליאל בתמורה כד: כה. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כז, כו) "אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו" - "משיבוכר לה' אי אתה מקדישו אבל אתה מקדיש את הבכור בבטן, יכול אף וולדי כל הקדשים כן (שאתה יכול להקדישם בקדושה אחרת) תלמוד לומר "אך" חלק, הרי שוולדות הקדשים ממעי אמם הם קדושים. (64) ואינם לפי הבנתו של האדם. (65) ולא כל הטעמים, שהרי על מצוות פרה אדומה אמר שלמה "על כל אלו עמדתי ועל פרשת פרה שאלתי וחקתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (במדבר רבה שם). (66) כלומר, גדר בעדו, מנע ממנו.

1 סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת תְּמוּרָה בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא
2 נִגְמַר סֵפֶר תְּשִׁיעִי, וְהוּא סֵפֶר הַקְּרָבָנוֹת. הִלְכוֹתֵיו
3 שֶׁשָּׂה, וּפְרָקֵיו חֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים, וְאֵלּוּ הֵן: הִלְכוֹת
4 קָרְבַּן פֶּסַח - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת חֲגִיגָה -
5 שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים.
6 הִלְכוֹת שְׁגִיגוֹת - חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת
7 מַחֲסְרֵי כֶּפֶר - חֲמִשָּׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת תְּמוּרָה -
8 אַרְבָּעָה פְּרָקִים.

9 לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן תִּדְּשׁ בְּקִרְבִּי

10 סֵפֶר עֲשִׂירֵי וְהוּא סֵפֶר טָהָרָה

11 הִלְכוֹתֵיו שְׁמוֹנֶה. וְזֶהוּ סְדוּרָן: א. הִלְכוֹת טִמְאָתָא
12 מֵת. ב. הִלְכוֹת פֶּרֶה אֲדָמָה. ג. הִלְכוֹת טִמְאָתָא
13 צִרְעָת. ד. הִלְכוֹת מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. ה. הִלְכוֹת שְׂאֵר
14 אֲבוֹת הַטֵּמְאֹת. ו. הִלְכוֹת טִמְאָתָא אֶכִּילִין. ז. הִלְכוֹת
15 פְּלִים. ח. הִלְכוֹת מְקוֹאוֹת

הִלְכוֹת טִמְאָתָא מֵת

17 מְצֻנֹת עֲשֶׂה אַחֶת. וְהוּא דִּין טִמְאָתָא מֵת.

18 וּבִאֹר מְצֻנָה זֹאת בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פְּרָק רִאשׁוֹן

(1) יבאר שהמת מטמא במגע ובמשא ובאוהל, טומאת היסט האמורה בכל מקום מה היא, והנושא בבית הסתרים אם מטמא במשא אדם ובגדים, וטומאת אוהל אם היא ככל הטומאות, טומאות אוהל האמורה בכל מקום מה היא, ואם הגוי מטמא באוהל, הגוי והבהמה אם מתטמאין במת או בטומאה אחרת, המת אינו מטמא עד שתצא נפשו, ואם נחלק ועדיין הוא מרפרף.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ' טבת - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שעליו אמרו: אין עונשים מן הדין (דין) = קל-וחומר או (בין אב).

ה. כִּשְׁם שְׁאָדָם מִתְטַמֵּא בִּנְגִיעָתוֹ בְּטִמְאָה, כִּף
הַכִּלִּים מִתְטַמְּאִים²⁹ בִּנְגִיעַת הַטִּמְאָה בֵּהֶן; חוּץ מִכָּלִי
חֶרֶס³⁰, שְׁאֵינֻ מִתְטַמֵּא אֲלָא מְאִירֵי³¹, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר
בְּהִלְכוֹת כָּלִים³². וְנִזְוָה כָּלִל גְּדוֹל בְּטִמְאָה: כָּל
הַטִּמְאָה אָדָם בְּמַגַּע - מִטִּמְאָה כָּלִים, וְכָל שְׁאֵינֻ
מִטִּמְאָה אָדָם בְּמַגַּע - אֵינֻ מִטִּמְאָה כָּלִים. וְאֵין אָדָם
וְכָלִים מְקַבְּלִין טִמְאָה אֲלָא מֵאֵב הַטִּמְאָה³³.

(29 כלים פ"א מ"א. (30 שם פ"ב מ"א. (31 אם נכנסה
טומאה לתוך הכלי אף-על-פי שלא נגעו בדופנו, אבל אם
נגעה בדופן הכלי מבחוץ לא נטמא. בברייתא חולין כד, ב
דרשו מהכתוב (ויקרא יא, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול
מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו טמא ואותו תשבורו". תוכו,
אף-על-פי שלא נגע. ובתורת כהנים פרשת שמעני פרשתא ז
ה"ה, למדו: תוכו מטמא ואין מטמא מאחוריו. (32 פ"ג
ה"א. (33 בבא קמא ב, ב. המת עצמו נקרא אבי אבות
הטומאה, ואדם הנוגע בו נעשה אב הטומאה, וטמא שבעה
ימים וצריך הזאת מי אפר פרה אדומה ביום השלישי
לטומאתו וביום השביעי, אבל הנוגע באב הטומאה נעשה
ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין
ומשקין. ויש חילוקי דינים בין אדם לכלים ויתבאר
במקומם. [בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו אחד-עשר
חלקי אב הטומאה המתחלקים לכמה סוגים].

ו. טִמְאָת מִשָּׂא הָאֻמּוּרָה בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּמַת בֵּין
בְּשָׂאָר כָּל הַטִּמְאָתִים בְּמִשָּׂא, הוּא שְׁיִשָּׂא הָאָדָם
הַטִּמְאָה אֶף עַל פִּי שְׁלֹא נִגַּע בָּהּ. אֲפִלּוּ הִיָּה בֵּינוּ
לְבִינָה אֶבֶן³⁴, הוּאִיל וְנִשָּׂא - נְטִמָּא. וְאֶחָד הַנּוֹשֵׂא
עַל רֹאשׁוֹ אוֹ עַל יָדוֹ אוֹ עַל שְׂאָר גּוּפּוֹ³⁵. וְאֶחָד
הַנּוֹשֵׂא הוּא בְּעִצָּמוֹ אוֹ שְׁנִשָּׂאָה אַחֵר וְהַנִּיחָהּ
לְמַעֲלָה מִזֶּה³⁶, הוּאִיל וְנִשָּׂא עָלָיו מִכָּל מְקוֹם -
נְטִמָּא. וְאֲפִלּוּ הִיָּתָה הַטִּמְאָה תְּלוּיָה בְּחוּט אוֹ
בְּשִׁעָרוֹ, וְתִלָּה בְּחוּט בִּידוֹ וְהַגִּבִּית הַטִּמְאָה כָּל
שְׁהוּא³⁷ - הִרִי זֶה נּוֹשֵׂא וְנְטִמָּא.

(34 כגון שהאבן מוטלת על כתפו או על ראשו, והטומאה
על האבן. (35 דעת רבינו, שאפילו לא הזיז את הטומאה
אלא היתה מונחת עליו - נטמא (תפארת ישראל "יבקש
דעת" אות ו). (36 האדם הנושאה. (37 מן הארץ, כגון
שהיתה הטומאה מונחת על הארץ, וחוט קשור בה, והאדם
מחזיק את החוט בידו (רבינו בפירושו לכלים פ"א מ"ב).

ז. מִסִּיט³⁸ בְּכָלִל נּוֹשֵׂא הוּא, וְכָל דְּבָר שֶׁמִּטְמָא בְּמִשָּׂא
- מִטְמָא בְּהֶסֶט³⁹. בִּיצֵד? קוֹרָה שֶׁהִיא מְנוּחָה עַל הַפֶּתֶל
וְעַל צִדָּה מֵת אוֹ נִבְלָה וְכִיּוּצָא בֵּהֶן, וְכָא הִטְהוּר לְקִצָּה
הַקּוֹרָה הַשֵּׁנִי וְהַנִּידוֹ, בֵּינָן שֶׁהִנִּיד אֶת הַטִּמְאָה שֶׁבְּקִצָּה
הַשֵּׁנִי טִמָּא מִשּׁוּם נּוֹשֵׂא. וְאֵין צָרִיךְ לֹמַר, אִם מִשָּׁף
אֶת הַקִּצָּה הַשֵּׁנִי כְּנִגְדַּת הָאָרֶץ עַד שֶׁהַגִּבִּית הַטִּמְאָה אוֹ

ג. טִמְאָת מַגַּע הָאֻמּוּרָה בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּמַת בֵּין
בְּשָׂאָר הַטִּמְאָתִים, הוּא שְׁנִגַּע הָאָדָם בְּבִשְׂרוֹ בְּטִמְאָה
עֲצָמָה¹⁵, בֵּין בִּידוֹ בֵּין בְּרִגְלוֹ בֵּין בְּשָׂאָר בְּשָׂרוֹ,
וְאֲפִלּוּ בְּלִשְׁוֹנוֹ¹⁶ - הִרִי זֶה נְטִמָּא. וְכֵן נִרְאֶה לִי,
שֶׁאִם נִגַּע בְּעִצְּרָנוֹ¹⁷ אוֹ בְּשָׁנָיו - נְטִמָּא. בֵּינָן שֶׁהֵם
מְחַבְּרִים לַגּוֹף - הִרִי הֵם בְּגוֹף. אֲבָל אִם תָּחַב אָדָם
טִמְאָה בְּכּוֹשׁ¹⁸ וְהִכְנִיסָהּ לְתוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל אָדָם טְהוֹר
וְלֹא נִגַּעָה בְּלִשְׁוֹנוֹ, אוֹ שֶׁהִכְנִיסָהּ לְתוֹךְ מַעֵי שֶׁל
אִשָּׁה מְלֻמָּטָה וְלֹא נִגַּעָה בְּבִשְׂרָהּ¹⁹ - לֹא נְטִמָּא
הַבּוֹלֵעַ מִשּׁוּם מַגַּע זֶה²⁰, שֶׁהִרִי לֹא נִגַּעָה בְּבִשְׂרוֹ,
שְׁנִגִּיעַת פָּנִים אֵינָה נְגִיעָה²¹.

(15 ולא על-ידי דבר אחר. אין זאת-אומרת שאין המת
מטמא אלא בנגיעה ישירה, שהרי ישנם כמה סוגי טומאה
אחרים, המכוון רק להגדיר טומאת מגע מה היא.
(16 שאינו מקום גלוי כל כך. קידושין כה, א: "אמר עולא,
הכול מודים בלשון, לענין טומאה דגלוי הוא". (17 של
הנוגע. במסכת אהלות (פרק ג משנה ג) שנינו, הנוגע בשיער
בשיניים ובצפרניים של המת כשהם מחוברים לגוף - טמא.
ולמד רבינו מזה, שגם אם אותם הדברים של טהור נגעו
במת - נטמא. (18 פלך. (19 החיצון. (20 כלומר, אינו
מטמא משום מגע, אבל מטמא משום משא, כמו שיתבאר
לקמן בפרק זה הלכה ח. (21 בלשון התלמוד: "טומאת
בית הסתרים" (נדה מב, ב).

ד. קְרוּם שֶׁעַל הַמֶּכֶּה²² - הִרִי הוּא כְּעוֹר הַבֶּשָׂר
לְעִנְיַן מַגַּע טִמְאָתוֹ²³; וְכִשּׁוֹת שֶׁעַל הַקֶּטָן - אֵינָה
כְּעוֹר הַבֶּשָׂר. בִּיצֵד? מִי שְׁנִגַּעָה טִמְאָה בְּקְרוּם מִכְתּוֹ
- נְטִמָּא כְּאִלּוּ נִגַּעָה בְּעוֹרוֹ; נִגַּעָה בְּשִׁעָר הַדֶּק²⁴ שֶׁעַל
בֶּשָׂר הַקֶּטָן - לֹא נְטִמָּא. וְכֵן אָדָם טִמָּא שֶׁהִיָּתָה בּוֹ
מִכָּה וְנִגַּע הִטְהוּר בְּקְרוּם מִכַּת הַטִּמְאָה - נְטִמָּא. אִם
הִיָּה קֶטָן טִמָּא וְנִגַּע הִטְהוּר בְּכִשּׁוֹת שְׁלֹו - לֹא
נְטִמָּא, בֵּין בְּטִמְאָת מֵת בֵּין בְּשָׂאָר טִמְאָתוֹ. וְכֵן
לְכָלִכִּי צוּאָה אוֹ טִיט וְכִיּוּצָא בֵּהֶם מְדַבְּרִים שְׁאֵין
חוֹצְצִין²⁵ עַל הַגּוֹף, וְכֵן גִּלְדֵי צוּאָה²⁶ מִן הַדְּבָרִים
שֶׁחוֹצְצִין עַל הַגּוֹף - אֵינֶם כְּעוֹר הַבֶּשָׂר לֹא לְטִמְאָה²⁷
וְלֹא לְהִתְטַמֵּא²⁸.

(22 כשפצע מתחיל להירפא הוא מעלה קרום דק ורך, ונקרא
"גלד" בלשון המשנה. (23 מקוואות פ"ט מ"ד.
(24 במשנה שם כתוב: "כשות של קטן", ופירש הערוך:
שיער הדק. וכן פירש רבינו. וכתב בכסף-משנה שהמדובר
בשיער הרך שעל גופו הנושא מאליו, אבל שיער ממש
מטמא בין בגדול ובין בקטן. (25 אם טבל ועל בשרו
לכלוכים אלה, אינם חוצצים בין המים ובין הגוף, וטבילתו
כשירה. (26 חתיכות קטנות ויבשות. (27 אם היו על
הטמא, ונגע בהם אדם טהור - לא נטמא. (28 אם היו על
הטהור, ונגעו בטמא - לא נטמא האדם. תוספתא מקוואות

- 1 **שָׁגַר הַטְּמֵאָה עַל הָאֶרֶץ, שָׁזָה נוֹשֵׂא וְדָאִי. וְזֶה וְכָל**
2 **פִּיּוּצָא בָּהּ⁴⁰ הִיא טְמֵאָה הַסֵּט הָאֲמוּנָה בְּכָל מְקוֹם.**
- 38 (מזיו ואינו נושא. דוגמא - לקמן. 39) בבבא בתרא ט,
ב אמרו שהנבילה מטמאה בהיסט, והוא הדין לכל
המטמאים במשא, ובתוספתא אהלות פ"א ה"א אמרו
בפירוש, שהמת מטמא בהיסט. 40) כגון שדפק על
השולחן, ומכוח הדפיקה זזו הכלים.
- 3 **ח. הַנוֹשֵׂא⁴¹ בְּתוֹךְ בֵּית הַסֵּתְרִים⁴² - נְטֵמָא; שָׁאֵף עַל**
4 **פִּי שְׂאִין הַנִּגְיָעָה שֶׁם נִגְיָעָה⁴³, הַנוֹשֵׂא שֶׁם נוֹשֵׂא**
5 **הוּא. אֵלָא אִם כֵּן נִבְלַע הַטְּמֵאָה בְּתוֹךְ מַעְיֹו⁴⁴,**
6 **שְׂמֵאֲחֵר שֶׁהִגִּיעָה לְתוֹךְ בִּטְנֹו אֵינוֹ לֹא נוֹגַע וְלֹא**
7 **נוֹשֵׂא. וְאִם טָבַל - טְהוֹר וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַטְּמֵאָה בְּתוֹךְ**
8 **מַעְיֹו⁴⁵.**
- 41 (נדה מב, ב. 42) ראה למעלה ה"ג. 43) והמגע אינו
מטמא. 44) מקוואות פ"ו מ"ח. 45) שם.
- 9 **ט. אֵין מְטַמְא⁴⁶ בְּמִשָּׂא אֵלָא הָאֲדָם⁴⁷ בְּלִבְדּוֹ, לֹא**
10 **הַפְּלִים. פִּיּוּצָא? הֲרִי שְׁהָיָה מִנְּחָה עַל יָדוֹ עֲשֵׂרָה פְּלִים**
11 **זֶה עַל גֹּב זֶה וְהַנִּבְלָה וְכִיּוּצָא בָּהּ בְּפָלִי הָעֵלְיוֹן -**
12 **הָאֲדָם טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא נִבְלָה, וְהַפְּלִים שְׁעַל יָדוֹ**
13 **פֶּלֶן טְהוֹרִים, חוּץ מִפְּלִי הָעֵלְיוֹן שֶׁנִּגְעָה בּוֹ הַטְּמֵאָה.**
14 **וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה.**
- 46) זבים פ"ה מ"ג. 47) שם שנינו: "כל הנושא ונישא על
המרכב טהור חוץ מן האדם, וכל הנושא על הנבילה טהור
חוץ מן המסיט". ופירש רבינו שם, שאדם הנושא את
הנבילה טמא, אפילו לא הסיטה (הזיזה ממקומה), ומה
שאמר "כל הנושא ונישא על הנבילה טהור" הכוונה לכלים,
כמו בבבא הקודמת גבי מרכב, אלא שבנבילה אי-אפשר
היה לומר "חוץ מן האדם", שהרי בנבילה רק הנושא טמא
אבל לא הנישא, ולפיכך אמרו "חוץ מן המסיט", שהוא
טמא גם בנישא. כך יש לבאר כוונת רבינו שם. [הר"ע
ברטנורא סובר, שגם נושא אינו מטמא אלא אם-כן הסיט,
ולפיכך הוא מפרש המשנה כפשוטה, אבל דעת רבינו אינה
כן].
- 15 **י. טְמֵאָה אֵהֵל אֵינָה בְּשֵׂאֵר טְמֵאוֹת אֵלָא בְּמַת**
16 **בְּלִבְדּוֹ⁴⁸. וְכֵין שֶׁהָאֵהֵל הָאֲדָם אוֹ הַפְּלִי⁴⁹, אֶפְלוּ מִחַט**
17 **שֶׁהָאֵהֵלָה עַל הַמַּת, אוֹ שֶׁהָאֵהֵל הַמַּת עַל הָאֲדָם אוֹ**
18 **עַל הַפְּלִים⁵⁰, אוֹ שְׁהָיָה הַמַּת עִם הָאֲדָם אוֹ עִם**
19 **הַפְּלִים תַּחַת אֵהֵל אֶחָד⁵¹ - הֲרִי אֵלוֹ טְמֵאִים.**
- 48) כלים פרק יא משנה ד. 49) אהלות פ"ג מ"א.
50) שם. 51) כתוב בתורה (במדבר יט, יד): "כל הבא
אלא האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים".
- 20 **י. וְטְמֵאָה אֵהֵל הָאֲמוּנָה בְּכָל מְקוֹם הוּא שְׁטֵטְמָא**
21 **אוֹתָהּ טְמֵאָה הָאֲדָם אוֹ הַפְּלִים בְּאַחַת מִשְׁלֹשׁ דְּרָכִים**
22 **אֵלוֹ. אֶחָד הֵבֵא כָּל לֹאֵהֵל הַמַּת אוֹ⁵² הֵבֵא מִקְצָתוֹ⁵³ -**
23 **הֲרִי זֶה נְטֵמָא בְּאֵהֵל. אֶפְלוּ הַכִּנִּיס יָדוֹ אוֹ רֹאשִׁי**
24 **אֲצִבְעוֹתָיו אוֹ חֲטִמּוֹ⁵⁴ לֹאֵהֵל הַמַּת - הֲרִי זֶה נְטֵמָא**
- פלו. נגע במשקוף⁵⁵ וצירף ידו⁵⁶ עם המשקוף - נטמא
כאלו בא מקצתו. נגע באסקפה⁵⁷: מטפח ולמטה
קרוב לארץ⁵⁸ - טהור⁵⁹, ומטפח ולמעלה - טמא.
ויראה לי, שדבר זה מדבריהם⁶⁰.
- 52) בין ובין. 53) נזיר מג, א: "כיוון דעייל ידיה
איסתאיב" (בעברית: כאשר הכניס ידו - נטמא). בספרי
חוקת פסקה קכו, למדו דין זה מהכתוב (במדבר שם): "כל
הבא אל האהל", כלומר, כל ביאה שהיא. 54) נזיר שם.
55) אהלות פ"ב, מ"ח. 56) ע"י הנגיעה צירף ידו
למשקוף (כסף-משנה). 57) בסף בחלק הכולט מחוץ
למשקוף, אבל כנגד המשקוף הוא אוהל ממש, וכאשר אך
הושיט ידו לאוירו - נטמא. 58) במשנה שם אמרו:
"מטפח ולמטן - טהור, מטפח ולמעלן - טמא". ומפרש
רבינו: מטפח ולמטן, היינו הטפח הקרוב לקרקע. ומטפח
ולמעלן, היינו למעלה מאותו טפח (ובתפארת ישראל פירש
אחרת. ראה שם). 59) מפני שהוא כקרקע. 60) חכמים
גזרו טומאה בנוגע בחלקה החיצון משום חלקה הפנימי
שהוא תחת המשקוף.
- יב. אֶחָד הַמַּת מִשְׁפָּרָאֵל אוֹ מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים
מְטַמְא בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא⁶¹.
- 61) יבמות פא, א. מסקנא של רבינא, שאפילו ר' שמעון בן
יוחאי האומר שגוי מת אינו מטמא באוהל, מודה שטמא
במגע ומשא.
- יג. וְאֵין הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים מְטַמְא בְּאֵהֵל⁶². וְדָבָר זֶה
קִבְּלָה הוּא⁶³. וְהֲרִי הוּא אוֹמֵר בְּמִלְחָמַת מִדִּין: כָּל נֹגַע
בְּחֵלֶל, וְלֹא הַזְכִּיר שֶׁם אֵהֵל. וְכֵן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים אֵינוֹ
נִעְשֶׂה טָמֵא מִתּוֹ⁶⁴, אֵלָא עוֹבֵד כּוֹכְבִים שֶׁנִּגְעַת בְּמַת אוֹ
נִשָּׂא אוֹ הָאֵהֵל עֲלָיו - הֲרִי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נִגַּע. הָא
לְמָה זֶה דּוּמָה? לְבִהְמָה⁶⁵ שֶׁנִּגְעָה בְּמַת אוֹ הָאֵהֵלָה
עֲלָיו. וְלֹא בְּטְמֵאָה הַמַּת בְּלִבְדּוֹ, אֵלָא בְּכָל הַטְּמֵאוֹת
פֶּלֶן אֵין הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים וְלֹא הַבְּהֵמָה מִתְטַמְּאִין בָּהֶן.
- 62) כר' שמעון בן יוחאי שם, ואע"פ שחכמים חולקים עליו
- פסק כמותו, מפני שרבינא נוקט שיטתו, וגם מפני שאלהיו
אמר לרבה כך (בבא מציעא קיד, ב). כסף-משנה. 63) ר'
שמעון למד דין זה מהמקרא, ורבינו סובר שהדרשה היא
רק אסמכתא, ועיקר הדין קבלה היא איש מפי איש עד משה
רבינו (ראה תוספות שם ד"ה ואין). 64) נזיר סא, ב.
65) חיה. באהלות פ"ח מ"א שנינו, שבהמה חיה ועוף
חוצצים בפני הטומאה (פירוש, הם גידונים כמו מחיצה
המפסיקה בין הטומאה ובין הטהור, שאין הטומאה עוברת),
וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ.
- יד. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שִׁיְהוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים פְּזִבִּין
לְכָל דְּבָרֵיהֶן⁶⁶. וְאֵין לָךְ בְּכָל מִינֵי נִפְשׁוֹ⁶⁷ מָה
שֶׁמִּתְטַמֵּא וְהוּא חֵי אוֹ מְטַמֵּא וְהוּא חֵי חוּץ מִן
הָאֲדָם בְּלִבְדּוֹ, וְהוּא שִׁיְהִיָּה מִיִּשְׂרָאֵל⁶⁸. אֶחָד גְּדוֹל
וְאֶחָד קָטָן⁶⁹ מִתְטַמְּאִין בְּכָל הַטְּמֵאוֹת. אֶפְלוּ בְּטְמֵאָה
הַמַּת, שְׁנֵאֲמַר בָּהּ: אִישׁ⁷⁰ אֲשֶׁר יְטַמֵּא, אֶחָד הָאִישׁ

19 שתקדש אותה הלחה הנמצאת מן המת. שאם
20 קרשה - פי' דודע שהוא מבשרו; ואם לא קרשה -
21 אינה מטמאה, שמה פיהו וניעו הוא.

(2) שנוולד מת לפני גמר חדשי הרינו. (3) "לכל" פירושו
אפילו נפל. נזיר נ, א. (4) משנה, שם מט, ב. (5) נדה נד,
ב. פסק כתנא קמא. ראה לקמן פ"ג ה"י. (6) נזיר, שם.

22 ב. אף על פי שהשעורין פלם הלכה למשה מסיני
23 הן, אמרו חכמים⁸: תחלת בריתו של אדם פזית⁹,
24 ולפיכך שעור טמאת בשרו פזית.

(7) עירובין ד, א. (8) נתנו טעם לדבר. (9) 'ספרי' זוטא.

25 ג. איבר שנתחף מן האדם החי - הרי הוא פמת
26 שלם, מטמא במגע ובמשא ובאהל¹⁰. אפלו איבר
27 קטן של פן יומו. שהאיברים אין להם שעור¹¹.
28 שנאמר: כל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב;
29 והדבר ידוע, שדין חלל חרב פדין חלל אבן או חלל
30 שאר דברים¹². מפי השמועה למדו, שלא בא זה
31 אלא לטמא נוגע באיבר שפלטתו החרב¹³. במה
32 דברים אמורים?¹⁴ כשהיה האיבר שלם פבריתו,
33 בשר וגידים ועצמות; שנאמר: או בעצם אדם -
34 עצם שהוא פאדם¹⁵: מה אדם - בשר וגידים
35 ועצמות, אף איבר מן החי - עד שהיה פבריתו,
36 בשר וגידים ועצמות¹⁶. אבל הפליא והלשון וכיוצא
37 בהן, אף על פי שהן איבר בפני עצמן, הואיל ואין
38 בהן עצם - הרי הן כשאר הבשר. חסר מן העצם
39 של איבר כל שהוא - הרי האיבר פלו טהור¹⁷. חסר
40 מבשרו: אם נשאר עליו בשר שראוי לעלות בו
41 ארוכה פחי¹⁸ ויתרפא וישלם - הרי זה מטמא במגע
42 ובמשא ובאהל¹⁹; ואם לאו - מטמא במגע ובמשא
43 ואינו מטמא באהל²⁰. ובשר הפורש מן החי²¹ -
44 טהור. וכן עצם בלא בשר הפורש מן החי - טהור.

(10) אהלות פ"ב מ"א. (11) ה'כסף משנה' מציין את המקור
באהלות פ"א מ"ז. אולם המשנה שם עוסקת בדיני מת, ואין
משם הוכחה ברורה שגם אבר מן החי מטמא בכל שהוא.
ומקור יותר משכנע היא המשנה שם פ"ב מ"א הכוללת אבר
מן המת ואבר מן החי בבבא אחת לטמא באוהל אם יש
עליהם בשר כדי להעלות ארוכה, מבלי לקבוע כל שיעור
כמותי. (12) ולמה כתבה תורה בחלל חרב? (13) נזיר נג,
ב: "שנחלל מן החרב", פירוש, החרב הפילה אותו ונפלט
ממנה. (הדרשות הנוטות מפשטן של מקרא, מגדיר רבינו
"מפי השמועה", כלומר קבלה בידי חכמים איש מפי איש
לדרוש כך, ובכן עיקר הדין הוא הלכה למשה מסיני אלא
שיש לו גם רמז במקרא (ראה הקדמתו למשנה), וב'ספרי'
פרשת חוקת, פיסקה קז, הסמיכו דין זה מן "או בעצם").
(14) 'ספרי' שם. (15) דרשה זו נאמרה ב'ספרי' שם בהמשך
הלימוד לטומאת אבר מן החי מן הכתוב (במדבר יט, טז):
"או בעצם", ואף-על-פי שרבינו למד מן "בחלל חרב", אינו

1 ואחד הקטן; שהרי⁷¹ הוא אומר שם: ועל כל
2 הנפשות אשר היו שם. אפלו קטן פן יומו שנגע או
3 נשא או האהיל על המת - נטמא, והרי הוא טמא
4 מת. והוא שנוולד לתשעה⁷²; אבל פן שמונה⁷³ - הרי
5 הוא פאבן⁷⁴ ואינו מקבל טמאה⁷⁵.

(66) נדה לד, א. (67) בעלי חיים. (68) המדובר בכל
הטומאות חוץ מטומאת זיבה, שגזרו חכמים על הגויים. או
הכוונה לדין תורה (ראה משנה-למלך). (69) בין גדול ובין
קטן. משנה נדה מג, ב. (70) "ואיש" בכל מקום, פירושו
גדול. הפיסקה: "שנאמר וכו'" נמשכת ל"אפילו". כלומר,
אע"פ שנאמר. (71) כאן מתחיל הנימוק למה הקטן מטמא.
(72) תשעה חדשי הריין. ילד כזה חזקתו שהוא בן קיימא.
(73) שנוולד חודש לפני זמנו. (74) אין לו סיכויים להתקיים
אפילו שלושים יום (בבא בתרא, כ, א). (75) אף-על-פי
שהוא חי.

6 טו. המת⁷⁶ אינו מטמא עד שתצא נפשו. אפלו
7 מגיד⁷⁷ או גוסס, אפלו נשחטו בו שני הסימנים⁷⁸ -
8 אינו מטמא עד שתצא נפשו; שנאמר: בנפש האדם
9 אשר ימות. נשברה מפרקתו⁷⁹ ורב בשרה עמה, או
10 שנקרע פדג מגבו, או שהתז ראשו, או שנתחלק
11 לשני חלקים פבטנו - הרי זה מטמא אף על פי
12 שעדין הוא מרפרף⁸⁰ באחד מאיבריו.

(76) אהלות פ"א מ"ו. (77) מחותך בכמה מקומות, מלשון
"גזרו אילנא" בדניאל יא, ד (רש"י יבמות קכ, א. ורבינו
במשנה מפרש: חתוך או נדקר). (78) וושט וקנה. מימרא
של שמואל במסכת גיטין ע, ב. וכן משמע במשנה חולין
קז, ב (ראה כסף-משנה). (79) כל הדינים שנאמרו כאן עד
סוף הפרק - מקורם בחולין כ, ב. וכא, א. (80) מניע.

פרק שני

(1) יבאר הנפל שלא נתקשרו איבריו אם מטמא ככל אדם,
כזית מבשר המת לח או יבש, והנצל מבשרו, ואבר הנחתך
מאדם החי, בשר הפורש מן החי או עצם בלא בשר ואבר
הפורש מן המת, מוח שבתוך העצם, ואבר ובשר
המדולדלים בדם, מה בין אבר מן החי לאבר מן המת,
ואצבע יתירה שיש בה עצם, עצמות שהן מטמאות כמת,
ושאר העצמות, ומת שהריקבו עצמותיו בקבר, דם המת ודם
החי, ואם נתערב דם שיצא ממנו סמוך למיתה עם דם
שלאחר מיתה, הרוג שהיה מוטל על המיטה ודמו מונח
כשהוא חי, יצא ממנו רביעית וספק כולו מחיים או לאחר
מיתה, הקבר כל זמן שהטומאה בתוכו, וגולל ודופק ובית
הפרס.

13 א. הנפל², אף על פי שעדין לא נתקשרו איבריו
14 בגדין, מטמא במגע ובמשא ובאהל פאדם גדול
15 שמת; שנאמר: הנגע פמת לכל נפש אדם³. וכן
16 פזית⁴ מבשר המת, בין לח בין יבש⁵ פחרש, מטמא
17 פמת שלם. והנצל⁶ פבשר מטמא פפזית. איזהו
18 נצל? זה הבשר שנמזח ונעשה לחה סרוחה. והוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גורם שיעלה בשר על העצם מבחוץ. (28) עצם הירך העגולה. (29) מנותק מן העצם בפנים ומתנדרה. (30) פורצת דרך העצם. (31) ומטמאה כל הנמצא כנגדה למעלה ממנה. (32) תחתיה, אבל מן הצדדים אינה מטמאה. (33) לקמן פ"ו. (34) תוספתא אהלות פ"א ה"ב.

ו. האִיבָר³⁵ וְהַבָּשָׂר הַמְדֻלְדָּלִים³⁶ בְּאָדָם, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין יְכוּלִין לְחַזֵּר וּלְחַיֹּת - טְהוּרִים. מֵת הָאָדָם - הֲרִי הַבָּשָׂר טְהוֹר³⁷, וְהָאִיבָר מְטַמֵּא מְשֻׁם אִיבָר מִן הַחַי³⁸ וְאִינוּ מְטַמֵּא מְשֻׁם אִיבָר מִן הַמֵּת. מֵה בֵּין אִיבָר מִן הַחַי לְאִיבָר מִן הַמֵּת? אִיבָר מִן הַחַי, בָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ³⁹ וְעֵצִים הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ - טְהוּרִים⁴⁰; וְאִיבָר מִן הַמֵּת, בָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ וְעֵצִים הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ - כְּמַפְרָשִׁים מִן הַמֵּת הַשָּׁלֵם וּמְטַמְּאִין בְּשַׁעוֹרָן⁴¹.

(35) מחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון במשנה, חולין קכט, ב. ופסק כרבי מאיר. (36) תלויים ולא ניתקו לגמרי, ואינם יכולים להתרפאות ולהידבק בחזרה במקומם (רבינו בפירושו שם). (37) "מיתה עושה ניפול" (שם עג, ב) פירוש, המיתה מפילה את האבר המדולדל, והרי הוא כנתלש ברגע המיתה, ולפיכך אין לו דין בשר המת, אלא בשר שנתלש מן החי, שאינו מטמא. (38) שדינו נתבאר בה"ב. (39) עדויות פ"ו מ"ג. כרבי יהושע ורבי נחוניא, נגד דעת רבי אליעזר. (40) אינם מטמאים כאבר שנתלש. רש"י שם מפרש הטעם, מפני שטומאת אבר מן החי למדו מן הכתוב (ויקרא יא, טז): "וכי ימות מן הבהמה", כלומר, חלק מן הבהמה, ומשמע שלפני מיתה החלק אינה מטמאה כלל. פסק כרבי אליעזר ורבי יהושע, נגד רבי נחוניא שם. (41) שיתבאר לקמן.

ז. וּבֵין אִיבָר מִן הַחַי בֵּין אִיבָר מִן הַמֵּת אֵין לָהֶן שַׁעוֹרָן⁴². אָמְרוּ חֻקִּים⁴³: מֵאֲתִים שְׁמוֹנָה וָאַרְבָּעִים אִיבָרִים יֵשׁ בְּאִישׁ, כָּל אֶחָד וָאֶחָד מֵהֶן בָּשָׂר וְגִידִים וְעֵצִים, וְאֵין הַשְּׂנִים מִן הַמִּנְיָן⁴⁴; וּבִאִשָּׁה⁴⁵ מֵאֲתִים וָאֶחָד וְחֲמִשִּׁים. כָּל אִיבָר מֵהֶן שֶׁפָּרַשׁ כְּבִרְתּוֹ⁴⁶, בֵּין מִן הַחַי בֵּין מִן הַמֵּת, מְטַמֵּא בְּמַגֵּעַ וּבִמְשָׁא וּבִאֵהָל; חוּץ מִשְׁלֵשָׁה אִיבָרִים יְתֵרוֹת שֶׁבִּאִשָּׁה⁴⁷, שְׁאִינָן מְטַמְּאִין בְּאֵהָל. וְכֵן אֶצְבַּע יְתֵרָה⁴⁸ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֵצִים וְאֵין בָּהּ צִפְרִין: אִם נִסְפְּרָת עַל גִּב הַיָּד⁴⁹ - עוֹלָה לְמִנְיָן רֶב הָאִיבָרִים⁵⁰; וְאִם אֵינָה נִסְפְּרָת עַל גִּב הַיָּד - מְטַמְּאָה בְּמַגֵּעַ וּבִמְשָׁא⁵¹, וְאֵינָה מְטַמְּאָה בְּאֵהָל. וְטַמְאָתָהּ מְדַבְּרִי סוּפְרִים⁵². וְאִם הָיָה בָּהּ צִפְרִין - הֲרִי הִיא כְּשֶׁאֵר הָאִיבָרִים. וּמִפְּנֵי מָה גָזְרוּ טַמְאָה עַל אֶצְבַּע שְׁאֵינָה נִסְפְּרָת? גָּזְרָה מְשֻׁם הַנִּסְפְּרָת. וְלָמָּה לֹא טַמְאָתָהּ בְּאֵהָל? עָשׂוּ לָהּ הֶכֶר, כְּדִי לְהוֹדִיעַ שֶׁטַמְאָתָהּ מְדַבְּרִיהֶם מְשֻׁם גָּזְרָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּ עַל טַמְאָתָהּ תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים⁵³.

(42) אהלות פ"א מ"ז. (43) שם מ"ח, פירוט מפורש של כל האיברים. (44) אהלות פ"ג מ"ג. (45) בכורות מה, א.

דוחה את הדרשה של הספרי לענין שצריך שיהיו עליו בשר וגידים ועצמות. וראה להלן אות נה. (16) כרבי עקיבא, חולין קכח, ב. וויש לתמוה, למה לא כתב שארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר כמו שפרט לשון וכוליה, הרי בגמרא שם אמרו, שלרבי עקיבא ארכובה אינה מטמאה מפני שאין עליה בשר? וצ"ע. (17) ואף-על-פי שנשאר הרבה. באהלות פ"ב מ"ה, אנו שונים: "אלו שאם חסרו טהורים... ואבר מן החי שחסר עצמו". ומדגיש שם רבינו בפירושו את ההבדל בין אבר מן החי לבין עצם מן המת שטמא אם יש בו כשעורה ואפילו אין עליו בשר כלל, אבל אבר מן החי אינו מטמא אם חסר כל שהוא מן העצם. (18) אם יהיה חסרון בשר כשיעור הזה באבר שלא נתלש יעלה ארכובה ויתרפא. (19) כלים פ"א מ"ה. (20) שם. (21) עדויות פ"ו מ"ג.

ד. אִיבָר²² הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמֵּת מְטַמֵּא בְּמַגֵּעַ וּבִמְשָׁא וּבִאֵהָל כְּמֵת. וְהוּא שֶׁיְהִיָּה שָׁלֵם כְּבִרְתּוֹ, בָּשָׂר וְגִידִים וְעֵצִים. חֶסֶר עֲצָמוֹ, אִם נִשְׁאָר עָלָיו בָּשָׂר כְּזֵית - מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם²³. חֶסֶר הַבָּשָׂר וְלֹא חֶסֶר הָעֵצִים²⁴: אִם נִשְׁאָר עָלָיו כְּדִי לַעֲלוֹת אֲרוּכָה בְּחִי - מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם; וְאִם לֹא - הֲרִי הוּא כְּשֶׁאֵר עֲצָמוֹת הַמֵּתִים שְׁאִין עָלֵיהֶן הַבָּשָׂר²⁵.

(22) שם, העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אלינן. ומדובר כשאין בו כזית, שהרי כזית מן המת מטמא לדברי הכל, ואפילו אינו אבר שלם (אהלות פ"ב מ"א). (23) מפני הברש. ראה באות הקודמת. (24) שם. לקמן בפ"ג ה"ב מבאר רבינו דין חסר מקצת מן העצם. (25) ודינן יתבאר לקמן בפ"ג. סיכום דיני אבר שלם: (א) מן החי: 1. אם יש בו בשר גידין ועצמות, מטמא בכל שהוא במגע במשא ובאוהל: 2. אם חסר מן הברש ונשאר כדי שיחזור ויתרפא באבר שלא נתלש - מטמא במגע במשא ובאוהל: 3. אם לא נשאר כשיעור זה - מטמא במגע ובמשא אבל לא באוהל: 4. חסר מקצת מן העצם, אף-על-פי שיש באבר כזית בשר - אינו מטמא כלל. (ב) אבר מן המת: 1. אם יש בו בשר גידין ועצמות - מטמא במגע, במשא ובאוהל: 2. חסר מן הברש ונשאר כזית, אע"פ שאין בנשאר כדי שיחזור ויתרפא באבר מן החי שלא נתלש - מטמא במגע, במשא ובאוהל: 3. לא נשאר כזית - מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל: 4. חסר כל שהוא מן העצם ואין עליו כזית בשר - מטמא במגע ובמשא, אבל לא באוהל, אע"פ שלא ניטל כלום מן הברש (ראה לקמן פ"ג ה"ב).

ה. מִחֻץ²⁶ שְׁבִתוֹף הָעֵצִים - הֲרִי הוּא מַעֲלָה אֲרוּכָה מִבְּחוּץ²⁷. לְפִיכֹךְ, קוֹלֵית²⁸ הַמֵּת, וְהוּא עֵצִים הַסֵּתוּם מִשְׁנֵי קְצוֹתָיו, אִם יֵשׁ בְּתוֹכָהּ מִחֻץ כְּדִי לַעֲלוֹת אֲרוּכָה - הֲרִי זֶה כְּמֵת שָׁלֵם. הָיָה בָּהּ מִחֻץ הַמִּתְנַדָּג²⁹, אִם יֵשׁ בּוֹ כְּזֵית - הֲרִי זֶה מְטַמֵּא בְּאֵהָל. אֵף עַל פִּי שֶׁהָעֵצִים סֵתוּם מִכָּל צִדָּדָיו - טַמְאָה בּוֹקֶעֶת³⁰ וְעוֹלָה³¹, בּוֹקֶעֶת וְיִוֵּרֶת³², כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר³³. שְׁהִמַּחֵם כְּבָשָׂר לְכָל דְּבָר³⁴.

(26) כרבי יוחנן ואב"י, חולין קכה, א. (27) המוח שבפנים

21 שֵׁשׁ בָּהֶּ צִפְּרָן אוֹ שֶׁהִיָּה נִסְפָּרָה עַל גַּב הַיָּד, שֶׁהִיא
22 עוֹלָה לַמִּזְבֵּחַ⁶², כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁶³.

(54) אהלות פ"ב מ"א. (55) כלומר, שלא הרקיבו. ראה לקמן הי"א. (56) כתוב בתורה (שם, טז): "אשר יגע... במת או בעצם אדם או בקבר", ואף-על-פי שהכתוב מדבר בנגיעה, למדו ממנו ב"ספרי" לענין טומאת אוהל מפני ההיקש למת. ומבאר רבינו כאן, שכל הנקרא "עצם אדם" מטמא באוהל. ובפירושו למשנה סוף פ"א מאהלות, כתב רבינו: וזה מאמר ה': "או בעצם אדם", ייחס העצם לאדם עד שיהיה בו עצם ובשר כמו כלל גשם האדם, אז יהיה דינו כדין המת בכללו. (57) מכאן, שהשדרה לבדה, וכן הגולגולת לבדה מטמאות. (תמהו עליו, שהרי במס' נזיר נב, א - שאלו אם כוננת המשנה שידרה או גולגולת, או שידרה וגולגולת שתיהן ביחד מטמאות באוהל, אבל לא אחת מהן והבעיה לא נפשטה, ולמה פוסק רבינו שכל אחת מהן מטמאת ודאי. והר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן) מבאר, מפני ששמאי אומר שם בפירוש שדרה או גולגולת, ולא מצאנו דבר ברור נגד דעתו, אין לנו לחדש מחלוקת מדעת עצמנו). (58) מטבע רומית של כסף בתקופת המשנה. (59) תוספתא, אהלות פ"ג ה"ג. (60) שם: בכורות מה, א. והוא-הדין לשתי ירכות ושוק אחד (תוספתא). (61) רוב מן מאתים ארבעים ושמונה. מובן שמדובר, כשאין ביניהן השדרה או הגולגולת. (62) ומחשבין לפי מנין איברים שלו, ובמקרה שהיו לו שתי אצבעות יתירות אין העצמות מטמאות באוהל בפחות ממאה עשרים ושש. ואם היתה לו רק אצבע יתירה אחת אינה מוסיפה כלום, שהרי הרוב מן 249 עולה כמו הרוב מן 248 היינו: 125. (63) למעלה בה"ז. ראה אות מד.

23 ט. שְׂאֵר עֲצָמוֹת הַמֵּת שֶׁאֵין בָּהֶן רֹב מִנֵּן וְלֹא רֹב
24 בִּנְיָן, וְלֹא שִׁדְרָה שְׁלֵמָה וְלֹא גִלְגֻּלַת שְׁלֵמָה, אִם הָיָה
25 בָּהֶן רֹבֵעַ הַקֶּבֶץ⁶⁴ - הָרִי אֱלוֹ מְטֻמָּאִים כְּמֵת בְּמִגְעַ
26 וּבְמִשְׁאֵא וּבִאֱהֻל⁶⁵. הָיוּ פָּחוֹת מְרַבֵּעַ, אֲפִלּוּ עֲצָם
27 כְּשֶׁעוֹרָה - מְטֻמָּא בְּמִגְעַ וּבְמִשְׁאֵא וְאֵינוֹ מְטֻמָּא
28 בִּאֱהֻל⁶⁶.

(64) הקב מכיל ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות. (65) במשנה אהלות פ"ב מ"א, שנינו: "רובע עצמות מרוב הבנין או מרוב המנין", וכן היא דעת בית-הלל בעדיות פ"א מ"ו, ומשמע שרובע עצמות אינו מטמא אלא אם הן מרוב המנין או מרוב הבנין. וכדי שלא יהיו דברי רבינו בניגוד לבית-הלל ולסתם משנה - עלינו לפרש, שהתכוון לומר שאין בהן רוב מנין ורוב בנין, אבל הן מן רוב המנין או רוב הבנין. ולפיכך דייק וכתב שאין "בהן" ולא "שאינן" מרוב (ראה כסף-משנה). (66) במשנה עדיות שם, שנינו: "שמאי אומר, אפילו בעצם אחד". פירוש, אפילו עצם אחת גדולה שיש בה רובע הקב מטמאה באוהל, וסובר רבינו שדעת יחיד היא ואין הלכה כמותו.

29 י. הִיָּה עֲצָם אֶחָד, אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ רֹבֵעַ - הָרִי זֶה מְטֻמָּא
30 בְּמִגְעַ וּבְמִשְׁאֵא וְאֵינוֹ מְטֻמָּא בִּאֱהֻל. טְמֵאָת עֲצָם אֶחָד
31 הִלָּכָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. לְפִי שְׁנָאֵמָר: וְכָל הַנֶּגַע בְּעֲצָם,

מחלוקת תנאים במנין איברי האשה העודפים על איברי הגבר. רבי ישמעאל מונה שני צירים ושתי דלתות, ורבי אליעזר אומר: צירים (אינו קובע כמה), ורבי יהושע אומר: דלתות (לא קבע מספרן): רבי עקיבא אומר: מפתח. רבי ישמעאל ורבי אליעזר לא נחלקו במציאות, שהרי תלמידי רבי ישמעאל בדקו ומצאו (שם), כמה נחלקו? איזה חלקי הגוף יש להגדיר באיברים בפני עצמם, אבל שניהם מודים שבגוף האשה נמצאים ארבעת החלקים הממלאים תפקידים מסוימים בתהליך הלידה. רבי אליעזר מונה את שני הצירים כאיברים בפני עצמם הכוללים גם את הדלתות, ורבי יהושע סובר שהדלתות עיקר וצירים תפלים להן, ובא רבי עקיבא והוסיף דבר חדש - מפתח. ולפיכך הקשו עליו שם מנסיונם של תלמידי רבי ישמעאל, שלא מצאו מפתח ולא הקשו על רבי אליעזר ורבי יהושע, ותייצו מה שתייצו. ורבינו קיבל דעתם של רבי אליעזר ורבי יהושע, שאלה הארבעה שני איברים הם, וקיבל גם דעתו של רבי עקיבא שהוסיף מפתח, ולפיכך יצאו לו מאתים חמשים ואחד. ומסולקת זה תמיהת רבים על רבינו, שלכאורה מספרו מנוגד לדעתם של כל התנאים. [ואפשר גם לפרש, שרבינו מונה שני הצירים כאבר אחד, וכן את הדלתות ומקבל גם דעת רבי עקיבא ('קרי' ספר)]. (46) בשלימותו, בשר גידים ועצמות. (47) רב בבכורות שם, דורש: "אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד), דבר השווה בכל אדם (פירוש, בין באיש ובין באשה). (48) אצבע ששית. נדה מט, ב. (49) עומדת בשורה אחת עם שאר האצבעות. (50) דיני רוב האיברים, מבוארים לקמן בה"ח. (51) אף-על-פי שהעצם פחותה מכשעורה. (52) ואם העצם שבה היא כשעורה - טומאתה דין תורה. (53) שהרי אסור לשרוף תרומה וקדשים, ומצוה לאכלם.

1 ח. עֲצָמוֹת הַמֵּת⁶⁴ שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם בִּשְׂרָ, אִם נִפְרָת בָּהֶן
2 צוּרַת עֲצָמוֹת⁶⁵ - הָרִי אֱלוֹ מְטֻמָּאִין בְּמִגְעַ וּבְמִשְׁאֵא
3 וּבִאֱהֻל כְּמֵת שְׁלֵם, שֶׁאֵין קוֹרָא בָּהֶם עֲצָם אָדָם⁶⁶.
4 וְאֵלּוֹ הֵן הָעֲצָמוֹת שֶׁהֵן מְטֻמָּאִין כְּמֵת: הַשִּׁדְרָה,
5 וְהַגִּלְגֻּלַת, וְרֹב בִּנְיָנוֹ, וְרֹב מִנֵּנוֹ. הַשִּׁדְרָה כִּיצַד?⁶⁷
6 שִׁדְרָה שֶׁהִיא שְׁלֵמָה - הָרִי הִיא כְּמֵת שְׁלֵם; וְאִם
7 חֲסָרָה אֲפִלּוּ חֲלִיָּא אֶחָת מְשֻׁמָּנָה עֲשָׂרָה חֲלִיּוֹת -
8 הָרִי הִיא כְּשֶׂאֶר הָעֲצָמוֹת. הַגִּלְגֻּלַת כִּיצַד? גִּלְגֻּלַת
9 שֶׁהִיא שְׁלֵמָה - הָרִי הִיא כְּמֵת; וְאִם חֲסָרָה כְּסִלְעָה⁶⁸
10 - הָרִי הִיא כְּשֶׂאֶר הָעֲצָמוֹת. הָיוּ בָּהֶם נִקְבִים קִטְנִים -
11 כְּלָם מְצֻטְרָפִין לְכִסְלָע. כָּל בִּנְיָנוֹ⁶⁹ שֶׁל אָדָם הוּא
12 שְׁתֵּי הַשּׁוֹקֵנִים וְהַיָּרְכִים וְהַזְעָלוֹת וְהַשִּׁדְרָה. וְרֹב בִּנְיָנוֹ
13 שֶׁל מֵת - הָרִי הוּא כְּמֵת שְׁלֵם. כִּיצַד? כְּגוֹן שְׁתֵּי
14 שׁוֹקְיוֹ וְיָרֵךְ אֶחָת⁶⁰. וְאִם חֲסַר רֹב בִּנְיָנוֹ כָּל שֶׁהוּא -
15 הָרִי הֵן כְּשֶׂאֶר הָעֲצָמוֹת. רֹב מִנֵּנוֹ כִּיצַד? רֹב מִנֵּן
16 עֲצָמוֹת. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מֵאָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים עֲצָם⁶¹ -
17 הָרִי אֱלוֹ כְּמֵת שְׁלֵם. הָיוּ מֵאָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים -
18 הָרִי הֵן כְּשֶׂאֶר עֲצָמוֹת. אֵף עַל פִּי שֶׁהָיָה אָדָם זֶה
19 יָתֵר בְּאִיבָרָיו אוֹ חֲסַר בְּאִיבָרָיו - אֵין מְשַׁיְחִיחַן בּוֹ
20 אֲלֵא עַל מִנֵּן רֹב כָּל אָדָם; אֲלֵא אִם כֵּן הִיָּתָה אֲצִבַּע

- 1 לְמָדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁶⁷: אָפְלוּ עֵצִים בְּשַׁעֲרֵהָ מִטְּמֵא
2 בְּמַגַּע וּבְמִשָּׁא. וְלִפִּי שְׁטִמָּאתוֹ הִלְכָה, הֲרִי הוּא דִין
3 תּוֹרָה⁶⁸ וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

(79) שם עא, א. (80) פירוש, טיפה ראשונה שנפלה לתוך הדם שיצא מחיים - בטלה ברוב, וכשנפלה השנייה דינה כראשונה ובטלה, וכן הטיפות שלאחריהן. (81) בהל' אבות הטומאות מפט"ז ואילך.

- 29 טו. הַקֶּבֶר⁸² כֹּל זֶמֶן שֶׁהִטְמָאָה בְּתוֹכוֹ מִטְּמֵא בְּמַגַּע
30 וּבִאֱהָל כְּמַת, דִּין תּוֹרָה; שְׁנֵאמֵר: אוֹ בְּמַת אוֹ בְּעֵצִים
31 אֲדָם אוֹ בְּקֶבֶר. וְאַחַד הַנוֹגֵעַ בְּגוֹף שֶׁל קֶבֶר אוֹ הַנוֹגֵעַ
32 בְּכַתְלֵיו⁸³. וְהוּא שֶׁיְהִיָּה בְּנוֹי⁸⁴ וְסִתּוּם⁸⁵ וְאַחֵר כִּף
33 יְהִיָּה כֹּל מִטְּמֵא בְּמַגַּע וּבִאֱהָל. אֲכָל הַמַּעֲמִיד פְּלִים
34 אוֹ אֲבָנִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן בְּצִדֵּי הַמַּת, וְכִסָּה עָלָיו
35 מִלְּמַעַלָּה בְּכִלִּים אוֹ בְּאַבְנִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - זֶה הַכְּסוּי
36 הַמְּטִיל מִלְּמַעַלָּה נִקְרָא⁸⁶ גּוֹלָל, וְאִלּוּ הַצִּדִּידִין
37 הַמַּעֲמִידִין אֶת הַגּוֹלָל שֶׁהוּא נִשְׁעָן עָלֵיהֶן נִקְרָאִין
38 דּוֹפֵק; וְשִׁנְיָהֶם, הַגּוֹלָל אוֹ הַדּוֹפֵק, מִטְּמֵאִין בְּמַגַּע
39 וּבִאֱהָל כְּקֶבֶר, וְטִמְאָתָן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, וְאֵינָן
40 מִטְּמֵאִין בְּמִשָּׁא⁸⁷. לְפִיכָּה, אִם גָּרַר הַגּוֹלָל בְּחִבְלִים⁸⁸
41 עַד שֶׁכִּסָּה בּוֹ אֶת הַמַּת אוֹ גָּרָר אוֹ שָׁמְטוֹ מֵעַל הַמַּת,
42 אוֹ שָׁגַר הַדּוֹפֵק עַד שֶׁהֶעֱמִיד עָלָיו הַגּוֹלָל אוֹ שָׁמְטוֹ
43 בְּחִבְלִים מִתַּחַת הַגּוֹלָל - הֲרִי זֶה טְהוֹר⁸⁹. וְדִבְרֵים
44 שְׁסוּמְכִין אֶת הַדּוֹפֵק⁹⁰, וְהֵם הַנִּקְרָאִין דּוֹפֵק דּוֹפְקִין
45 - הֲרִי הֵן טְהוֹרִין⁹¹.

(82) אהלות פ"ז מ"א. (83) שם, בתנאי, שיש במקום הטומאה בפנים טפח על טפח ברום טפח פנוי, ואם אין כשיעור הזה אינו מטמא מן הצדדים אלא כנגד הטומאה. (84) בידי אדם. (85) ואם הוא פתוח טפח על טפח, הטומאה יוצאת דרך הפתח. (86) בפירושו למשנה ד' שם כתב רבינו, שגולל ודופק הם הקבר עצמו, הדופק הם ארבעת הכתלים, והגולל הוא הכיסוי שלמעלה (וכן דעת רש"י), אבל כאן חזר בו, ומפרש שגולל ודופק שניהם הם על הקבר (ראה 'תוספות יום טוב' שם). (87) רבינו בפירושו למשנה הנ"ל כתב הטעם, מפני שמשא במת עצמו אינו מפורש בתורה אלא נלמד בקל-וחומר מנבילה, לא גזרו בגולל ודופק. והראב"ד כאן אומר שגולל ודופק מטמאים מן התורה. מגע למד רבי עקיבא מן הכתוב: וכל אשר יגע כו' (במדבר יט, טז), ואהל מ"על פני השדה" אבל משא לא נזכר בתורה. (88) ולא נגע בו. (89) האדם שגרר את הגולל. (90) מצדדיו. (91) משנה, שם.

- 46 טז. שָׂדֶה שֶׁנִּחְרַשׁ בִּיה קֶבֶר וְאֲבָדוּ עֲצָמוֹת הַמַּת
47 בְּעֶפְרָה⁹² - הִיא הַנִּקְרָאת בֵּית הַפָּרֶס. וְעֶפְרָה מִטְּמֵא
48 בְּמַגַּע וּבְמִשָּׁא, שְׁמָא יֵשׁ בָּהּ עֵצִים בְּשַׁעֲרֵהָ, וְאֵינָהּ
49 מִטְּמֵאָה בִּאֱהָל. וְכֵן כֹּל אֲרָצוֹת הָעַמִּים עֶפְרָן מִטְּמֵא
50 בְּמַגַּע וּבְמִשָּׁא מִפְּנֵי הָעֲצָמוֹת שֶׁאֵין נִזְהָרִין בֵּהֶן.
51 וְטִמְאָת בֵּית הַפָּרֶס וְאֶרֶץ הָעַמִּים⁹³ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים,
52 כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר⁹⁴.

(92) אהלות פי"ח מ"ב. ראה לקמן פי". (93) שבת יד, ב:

(67) פירוש, הלכה היא מפני השמועה, שיש לה רמז במקרא, אבל אינה דרשה גמורה. ראה למעלה אות יב. (68) בהקדמתו לסדר טהרות, מונה רבינו עצם כשעורה בין אבות דרבנן, וברור שחזר בו כאן, ומשנה מפורשת בנזיר מט, ב - אומרת, שהנזיר מגלה על עצם כשעורה.

- 4 יא. מֵת⁶⁹ שֶׁהִרְקִיבוּ עֲצָמוֹתָיו בְּקֶבֶר וְנִעְשׂוּ רֶקֶב -
5 מְלֹא חֲפָצִים⁷⁰ מֵאֹתוֹ רֶקֶב מִטְּמֵא בְּמִשָּׁא וּבִאֱהָל⁷¹
6 כְּמַת; וְאֵינוֹ מִטְּמֵא בְּמַגַּע, לִפִּי שְׁאִי אֶפְשָׁר לָגַע
7 בְּכָלוֹ⁷², שֶׁהֲרִי אֵינוֹ גּוֹף אֶחָד. וְאָפְלוּ גְבֻלּוֹ בְּמִים -
8 אֵינוֹ חֲבוּר⁷³.

(69) אהלות פ"ב מ"ב. (70) במשנה נאמר: "מלא תרודו". ובנזיר נ, ב - מפרש חזקיה: מלא פיסת היד (פירש רש"י: בלי אצבעות), ורבי יוחנן מפרש: מלא חפניו. ופסק כר' יוחנן נגד חזקיה רבו, מפני שבגמרא שם אמרו שדעת רבי יוחנן כחכמים, וחזקיה כרבי מאיר (ראה רש"י שם) (כסף-משנה). (71) שהרי נשא את כולו והאהיל על כולו. (72) רק בפירוים הקרובים ביותר לגוף הנוגע (חולין קכו, ב). (73) משנה, אהלות שם.

- 9 יב. דֵם הַמַּת⁷⁴ מִטְּמֵא כְּמַת בְּמַגַּע וּבְמִשָּׁא וּבִאֱהָל;
10 שְׁנֵאמֵר: בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, וְנֵאמֵר: כִּי הַדֵּם הוּא הַנֶּפֶשׁ.
11 וְכִמָּה שְׁעוֹרוֹ? רְבִיעִית⁷⁵. אָפְלוּ תַמְצִית הַדֵּם⁷⁶, כֹּל
12 זֶמֶן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֲדָמוּמִית מִטְּמֵא בִּאֱהָל הַמַּת.

(74) שם. (75) רביעית הלוג = כביצה וחצי הביצה. (76) דם שנקרש, נשאר סביבות הגוש נוזל צלול, ויש בו קצת מראה אדמומית. נחל זה נקרא "תמצית הדם" מפני שהוא מתמצה מן הדם. חולין פו, ב: "צללתא דדמא".

- 13 יג. דֵם הַחֵי, אָפְלוּ דֵם נְחִירָה - הֲרִי זֶה טְהוֹר כֹּל
14 זֶמֶן שֶׁהוּא חֵי. נִתְעָרַב⁷⁷ הַדֵּם שֶׁיָּצֵא מִמֶּנּוּ בְּאַחֲרֵינָה
15 סָמוּךְ לְמִיתָה עִם הַדֵּם שֶׁיָּצֵא מִמֶּנּוּ אַחֵר שְׁמַת, וְכָל
16 הַתְּעָרוּבוֹת רְבִיעִית, וְאֵין יָדוּעַ כְּמָה יָצֵא מִחַיִּים
17 וְכִמָּה יָצֵא אַחֵר מִיתָה, אָפְלוּ חֲצִי רְבִיעִית מִחַיִּים
18 וְחֲצִינָה אַחֵר מִיתָה - הֲרִי זֶה נִקְרָא דֵם תְּבוּסָה,
19 וּמִטְּמֵא בְּמִשָּׁא וּבְמַגַּע וּבִאֱהָל, אֲלֹא שְׁטִמָּאתוֹ מִדְּבָרֵי
20 סוֹפְרִים⁷⁸.

(77) כרבי עקיבא שם, מפני שבנדה עא, א - אמרו, שזו היא דעת חכמים. (78) נדה סב, ב.

- 21 יד. הָרוּג⁷⁹ שֶׁהִיָּה מְטִיל עַל הַמְּטָה וְדָמוֹ מְנֻטָּף
22 בְּשֶׁהוּא חֵי וְיֻרֵד לְגִמָּא, וְמַת וְהֲרִי הַדֵּם מְנֻטָּף אַחֵר
23 מֹותוֹ וְיֻרֵד לְאוֹתָהּ גִּמָּא - הֲרִי כֹל הַדֵּם שֶׁבָּה טְהוֹר;
24 שֶׁטְפָה טְפָה רֵאשׁוֹנָה רֵאשׁוֹנָה⁸⁰ בְּטִלָּה בְּדֵם שֶׁיָּצֵא
25 מִחַיִּים. יָצֵא מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דֵּם בְּלִבָּד, וְסִפֵּק פְּלָה
26 מִחַיִּים סִפֵּק פְּלָה לְאַחֵר מִיתָה - הֲרִי זֶה סִפֵּק טְמֵאָה

כסף משנה), שאם היא כשעורה מטמאה מן התורה. (7) ובנזיר מא, ב משמע שכל טומאות דאורייתא הנזיר מגלח עליהן. (8) פרק ז, הלכה ב. ושם כתב שהנזיר מגלח על חצי קב עצמות ועל חצי לוג דם ועל אבר שיש עליו בשר כראוי.

יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים, גזרו טומאה על ארץ העמים. (94) לקמן פ"ט הי"ב.

יום ש"ק כ"א טבת ה'תשפ"ב

פרק שלישי

ד. אין רקב המת מטמא עד שינקב ערום בארון של שיש או של זכוכית²⁶ וכיצא בהן ויהיה פלו שלם. חסר ממנו איבר או שנקב בקסותו או בארון של עץ או של מתכת - אין רקבו טמא, מפני שרקב הפסות או רקב העץ או חלודת המתכת תתערב ברקב גופתו. ורקב המטמא שנתערב בו²⁷ עפר פל שהוא - הרי הוא בטמאתו²⁸. ולא אמרו רקב אלא למת בלבד, אבל הרוג אין לו רקב.

(9) אין חלודה שולטת בזכוכית וגם אינה מתפוררת לחלקים דביקים וכן השיש, אבל שאר אבנים מתפוררים. כל דיני רקב הם הלכה למשה מסיני (רש"י שם). (10) אחר שנעשה רקב. (11) תערובת לפני שירדה לו טומאת רקב - מעכבת, אבל תערובת הבאה לאחר מכאן אינה מטהרת.

ה. קברו שני מתים כאחד, או שגזזו שיערו או צפרניו וקברום עמו, או שקברו אשה מעברת ועברה במעיה - אין להם רקב²⁹.

(12) מפני שמעורב בו רקב מגוף אחר.

ו. טחן המת עד שנעשה רקב - אינו מטמא, עד שירקוב מאליו.

ז. טחנו פלו והניחו עד שירקוב, או שהרקוב מקצתו כשהוא חי ומת והרקוב פלו - הרי זה ספק, ואם נטמא למלא חפנים מרקב זה - הרי זה טמא בספק.

ח. מלא חפנים ועוד מעפר הנמצא תחת המת או מעפר הנמצא בקבר, ואין ידוע מה טיבו, אם הוא רקב שמטמא באהל, או אינו אלא עפר שנתלקח בנצל המת ודמו - הרי זה מטמא במשא ובאהל³⁰, שהרי יש במלא חפנים ועוד מלא חפנים רקב³¹. ויראה לי, שאף זו טמאה מדברי סופרים.

(13) ובנידה כז, ב נימקו: "לפי שאי אפשר למלאות תרוד ועוד עפר בית הקברות שאין בו תרוד רקב". ולכאורה זה מנוגד למה שאמר בהלכה ד, שרקב שיש בו תערובת כל שהיא אינו מטמא. ובאליהו רבא במשנה שם מפרש על פי התוספתא כאן, שמה שאמרו הנקבר בכסותו או בארון של עץ אין לו רקב, הכוונה שאין לו דין רקב לטמא במלוא תרוד אלא דין עפר קברות לו, שצריך כמלוא תרוד ועוד. [והמבי"ט בקרית ספר כותב, שדמאורייתא אינו מטמא אם יש בו תערובת, אבל מדברי סופרים מטמא]. (14) פירוש, אנו מחמירים ואומרים שמא רקב הוא שמטמא בשיעור

(1) יבאר המטמאים במגע ובמשא ובאוהל והמטמאים במגע ובמשא ולא באוהל, כל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה, ומתי רקב המת מטמא, המת שנשרף ושלדו קיימת, ושפיר מרוקם שטרפו במים, תולעים ועורות האדם, וכל שבמת טמא בשעת חיבורו, משקה היוצא מהמתים והדברים שאם חסרו כל שהוא טהורים.

א. אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל: המת, אפלו נפל שלא נתקשרו איבריו בגידיו. וכזית מבשר המת, וכזית נצל. ואיבר מן החי ואיבר מן המת שיש עליהם בשר כראוי. והשדרה והגלגלת, ורב בנינו ורב מנינו. ורבע עצמות מקל מקום, אף על פי שאין בהן לא רב בנין ולא רב מנין. ורביעית דם תבוסה². הכל שתיים עשרה.

(2) דם המטפטף מאדם הרוג בין חיים למיתה ומעורב בו דם חי ודם מת, וטומאתו מדרבנן.

ב. ואלו מטמאין במגע ובמשא ואין מטמאין באהל: איבר מן החי שחסר בשרו ואין בו להעלות ארוכה³. ואיבר מן המת שחסר בשרו או עצמו ולא נשאר בשר כדי להעלות ארוכה⁴ או שחסר העצם אף על פי שיש עליו בשר כדי להעלות ארוכה. והשדרה שחסרה ואין בה רבע עצמות. והגלגלת שחסרה ואין בה רבע עצמות. ועצם אפלו בשעורה. וארץ העמים. ובית הפרס. הכל שבע⁵.

(3) ואם חסר עצמו אפילו כל שהוא טהור לגמרי. (4) בבא זו מלמדת, שאפילו לא נשאר כדי להעלות ארוכה מטמא במגע ובמשא. ואף על פי שיש בשר כדי להעלות ארוכה - אינו מטמא באוהל. (5) מנה שמונה פרטים. ואולי אבר מן המת שחסר עצמו ויש בשר כדי להעלות ארוכה, ושאריו עליו, נמנו כדבר אחד.

ג. הגולל והדופק מטמאין במגע ובאהל כקבר ואינו מטמאין במשא. הרקב מטמא במשא ובאהל ואינו מטמא במגע. טמאת רבע עצמות באהל, וטמאת רביעית דם, וטמאת איבר שאין עליו בשר כראוי, בין מן המת⁶ בין מן החי - יראה לי, שכלן טמאתן אין דין תורה; שהרי אין הנזיר מגלח עליהן⁷, כמו שבארנו בגזירות⁸, ואין חיבין עליהן על ביאת המקדש, וכל טמא בטמאה של תורה חיב על ביאת המקדש. לפיכך אני אומר, שכל טמאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - אינה דין תורה.

(6) כשהעצם שבו היא פחותה מכשעורה (כגון בנפל קטן -

מלוא חפניים במשא ובאוהל, אבל במגע אינו מטמא כלמעלה פרק ב הלכה י"א.
 ט. המֵת שֶׁנִּשְׂרַף וְשִׁלְדוֹ קִיָּמָה¹⁵, וְהוּא הַשְּׂדֵרָה וְהַצֵּלָעוֹת - הָרִי זֶה מְטַמֵּא כָּמֵת שָׁלֵם. וְאֵין צָרִיךְ לִדְבַר אֵם נִחְרָף¹⁶. אֲבָל אִם נִשְׂרַף עַד שֶׁנִּתְפַּלְּכָה צוּרַת תְּבִנִיתוֹ - טָהוֹר. וְכֵן שְׂפִירָה¹⁷ מְרָקָם¹⁸ שֶׁטָּרְפוּ בְּמֵי¹⁹ - טָהוֹר, שֶׁהָרִי נִתְפַּלְּכָה צוּרָתוֹ.

15) כגון שנשרף ונעשה פחם ונשארה תבניתו כמו שהיתה.
 16) חריכה פחותה משריפה. 17) תחילת יצירתו של העובר. 18) צורת איבריו ניכרת. 19) עירבבו.

י. כִּבְדֵּי שֶׁנִּמְחָזָה מְטַמְּאָה בְּרִבְעִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּדָם נִקְפָּה. דָּם קָטָן שֶׁיֵּצֵא כְּלוּ, אִם אֵין בּוֹ רִבְעִיעִית - טָהוֹר, אֲף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּל דָּם שְׂבוּי²⁹.

15) כגון שנשרף ונעשה פחם ונשארה תבניתו כמו שהיתה.
 16) חריכה פחותה משריפה. 17) תחילת יצירתו של העובר. 18) צורת איבריו ניכרת. 19) עירבבו.

29) כחכמים באהלות פרק ב משנה ד נגד דעת רבי עקיבא שמדמה דם לעצמות ששלד שלם מטמא בכל שהוא. בחוספתא שם פרק ג הלכה ד השיבו חכמים לרבי עקיבא שלוש תשובות למה אין לדמות בשר לעצמות: א. העצמות אפילו פחות משיעורן (רובע הקב) מטמאות ברוב מניין ורוב בניין; ב. אפילו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא. אבל דם אינו מטמא פחות משיעורו הקבוע (רביעית); ג. אי אפשר שלא נשארה טיפת דם בגופו של הקטן.

י. בִּשְׂרֵי הַמֵּת שֶׁנִּשְׂרַף וְנִעְשָׂה כְּקִמְחָה²⁰ - טָהוֹר. וְכֵן אֶפֶר הַשְּׂרוּפִין - טָהוֹר. וְכֵן הַתּוֹלָעִים הַנִּהְיוּ בְּשִׂשְׁרֵי הַמֵּת, בֵּין חַיִּים בֵּין מֵתִים - טָהוֹרִין. וְכִבְדֵּי בְּאֶרְנֵנוּ, שֶׁהֵמָּה כְּבִשְׂרֵי כָּל מְקוֹם, בֵּין כָּמֵת בֵּין בְּנִבְלָה וְשָׂרִין.

טו. וְאֵלּוּ אִם חָסְרוּ כָּל שֶׁהוּא - טָהוֹרִים: רִבְעִיעִית דָּם, וְעֵצִים כְּשֶׁעוֹרָה, וְכִזְיֹת בֶּשֶׂר, וְכִזְיֹת נֶזֶל, וּמֵלֵא חֲפִנִים רָקֵב, וְאֵיבָר מִן הַחֵי שֶׁחָסַר מִעֲצָמוֹ כָּל שֶׁהוּא.

20) בגמרא שם מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש אם נפרך ולא נעשה קמח, ר' יוחנן מטהר וריש לקיש מטמא, ואם נעשה קמח גם ריש לקיש מטהר. ומדברי רבינו כאן נשמע שפוסק כריש לקיש.

יא. עוֹר הָאָדָם - כְּבִשְׂרוֹ. וְאִם עָבְדוּ כָּל צָרְפוֹ אוֹ הֵלֶךְ בּוֹ כְּדִי עֲבוּדָה - הָרִי זֶה טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה²¹. אֲבָל מִדְּבָרֵיהֶם מְטַמֵּא בְּכִזְיֹת כְּבִשְׂרֵי הַמֵּת. גִּזְרָה שְׁלֵא לְהַרְגִּיל בְּנֵי אָדָם לַעֲבוֹד עוֹרוֹת הָאָדָם וְלִשְׁתַּמְשׁוֹ בָּהֶן²².

פרק רביעי

1) יבאר דין רביעית דם, ושדרה שנגמרה, וגולגולת של שני מתים, כל טומאות שבמת אם מצטרפין, ועצם כשעורה שנתחלקה לשנים, רובע עצמות שנוקבו, וכזית מן המת שחתכו לחלקים ודבקו, ושדרה שנגמרו רוב חוליות שבה, כל המטמאין באוהל שנחלקו והכניסו בתוך הבית, מלא חפנים רקב שנתפור בתוך הבית, דם שנשפך באויר ודם שנבלע בכסות, וכיצד משרעין אותה, המגע והמשא והאוהל שלשה שמות הם.

21) כלשון אחרון של עולא, אבל ללשון ראשון גם כשלא עיבדו טהור מן התורה. 22) בגמרא שם: "גזירה שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחים".

א. רִבְעִיעִית דָּם² הַבָּאָה מִשְׁנֵי מֵתִים - טָהוֹרָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה כָּל הָרִבְעִיעִית מִמֵּת אֶחָד. שְׂדֵרָה שֶׁנִּגְמְרָה מִשְׁנֵי מֵתִים, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מְקַצֵּת הַחֲלִיּוֹת מֵאֶחָד וְתִשְׁלֹמֶן מִמֵּת אֶחָד, וְכֵן הַגִּלְגֻלָּת שֶׁל שְׁנֵי מֵתִים³, וְרִבְעֵי עֲצָמוֹת מִשְׁנֵי מֵתִים, וְאֵיבָר מִן הַמֵּת מִשְׁנֵי מֵתִים - כָּל אֵלּוּ אֵינָן מְטַמְּאִין בְּאֵהֶל, אֲלֹא בְּמִגַּע וּבְמִשָּׁא⁴, כִּשְׂאָר כָּל עֲצָמוֹת.

יב. עוֹר הָבָא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל אָדָם כְּשִׁיזְלָה, בֵּין שֶׁהָיָה חַי וְאִמּוֹ חַיָּה בֵּין שֶׁנִּזְלָה מֵת וְאִמּוֹ מֵתָה - הָרִי זֶה טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ פָּרֶשׁ אוֹ צוֹאָה וְקִיא וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

2) כל הדינים שבהלכה זו שנויים במחלוקת באהלות פ"ב מ"ו, ורבינו פסק בכולם כחכמים. 3) חלק אחד ממת זה. והחלק השני, המשלים את החסר, בא ממת אחר. 4) אם יש בהן כשעורה.

ב. אֵיבָר⁵ מִן הַחֵי מִשְׁנֵי אֲנָשִׁים - טָהוֹר. אֲפֹלוּ מֵאִישׁ אֶחָד, אִם נִחְלַק לְשָׁנִים⁶ - טָהוֹר⁷.

יג. כָּל שְׂבֻמַּת טָמֵא, חוּץ מִן הַשְּׂנִים וְהַשְּׂעִיר וְהַצִּפְרִין²³, הוּאִיל וְגוֹעֵן מִחֲלִיף²⁴. וּבִשְׂעַת חֲבוּרָן הֵפֶל טָמֵא. כִּיצַד? הַמֵּת בַּחוּץ וְשִׁעְרוֹ בְּתוֹךְ הַבֵּית - נְטִמָּא כָּל אֲשֶׁר בִּבְיֶת. וְכֵן הַנוֹגֵעַ²⁵ בְּשִׁעְרוֹ אוֹ בְּשִׁנּוֹ אוֹ בְּצִפְרָנָיו כְּשֶׁהוּא מִחֲבָרִין - נְטִמָּא. שִׁעְרוֹ הַעוֹמֵד לְהַגְזֹז²⁶ וְצִפְרָנָיו הַעוֹמְדִים לְהַנְטִל, הוּאִיל וְהֵן עוֹמְדִין לְהַנְטִל יֵשׁ בָּהֶן סֶפֶק. לְפִיכָךְ, הַנוֹגֵעַ בָּהֶן - הָרִי הוּא סֶפֶק טָמֵא. כָּל מִשְׁקָה²⁷ הַיּוֹצֵא מִן הַמֵּתִים - טָהוֹר²⁸, חוּץ מִדְּמֹו. וְכָל מִרְאֵה דָמִים מִן הַמֵּת - טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וּמִפְּנֵי מָה לֹא גָזְרוּ עַל מִשְׁקָה הַמֵּת כִּדְרָךְ שֶׁגָּזְרוּ עַל מִשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִכָּל הַטָּמְאִין? מִפְּנֵי שֶׁהֵמָּה הֵפֶל בְּדִלּוֹן מִמֶּנּוּ, לֹא גָזְרוּ עַל מִשְׁקָיו.

5) שם. 6) וחזר וחיברם. 7) כתנא קמא שם. והטעם,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"א טבת - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(24 נזיר נב, א. 25) לחלקים דקים.

מפני "שאין חיבורי אדם חיבור" (שם פ"ג מ"ד). פירוש, חיבור מלאכותי בידי אדם אינו חיבור לטומאה.

ח. כל המטמאין²⁶ באהל שנחלקו והכניסו בתוך הפית - האהל מצרפן ומטמאין באהל.

ג. פזית⁸ בשור משני מתים, וכזית נצל משני מתים, ומלא חפנים רקב משני מתים⁹ שכל אחד מהן יש לו רקב¹⁰ - הרי אלו מצטרפין זה עם זה. וכן פחצי זית בשור וכחצי זית נצל מצטרפין זה עם זה¹¹. ושאר כל הטמאות שבמת אין מצטרפין זה עם זה, מפני שלא שוו בשעוריהן.

(26 כחכמים במשנה אהלות פ"ג, א.)

ט. עצם²⁷ שיש עליו פזית בשור בידי שמים, והכניס מקצתו²⁸ לפנים מן הפית - נטמא הפית. שגי עצמות ועליהם פשני חצוי זיתים בשור, והכניס מקצתן לפנים - הפית טמא. ואם היה הפשור תחוב בעצמות בידי אדם - הפית טהור; שאין חבורי אדם חבור.

(8) תוספתא אהלות פ"ד ה"ג. (9) שלא נקברו יחד (ראה למעלה פ"ג ה"ה). (10) לפי התנאים שנתבאר למעלה בפ"ג. (11) שם, ניצל דינו כבשר, ומטמא בכזית כבשר.

(27) תוספתא אהלות פ"ד ה"ד. (28) אפילו מקצת העצם, מפני שהוא מחובר בידי שמים, הרי הוא כאילו נכנס כולו. וכל-שכן אם הכניס מקצת הבשר, שהבשר גורם לטומאת אהל ולא העצם.

ד. עצם פשעורה¹² שנחלק לשנים - מטמא במשא¹³. וכן רבע¹⁴ עצמות מת אחד שנדקדקו¹⁵ ואין בכל אחד מהם עצם פשעורה - מטמאין באהל¹⁶ כאלו לא נדקדקו.

י. מלא חפנים²⁹ רקב שנתפזר בתוך הפית - הפית טמא³⁰.

(12) אהלות פ"ב מ"ז, כ"ר עקיבא. (13) במשנה כתוב סתם: ר' עקיבא מטמא, ורבינו מפרש שמטמא במשא בלבד, אבל לא במגע כמו רקב (למעלה פ"ג ה"ג) וכזית מן המת שבהלכה הבאה (ראה להלן אות יט). (14) שם, כחכמים. (15) נשברו לחלקים דקים. (16) וכל-שכן שמטמא במשא, אבל לא במגע. [המלה "וכן" מתפרשת ככה: כמו שעצם כשעורה שנחלקה מטמאה כלפני חלוקתה, היינו במשא, כך רובע עצמות שמטמא באהל, אין החלוקה גורעת מחומר טומאתו לטמא באהל. אבל במגע אינו מטמא, מפני שאי-אפשר ליגע בכולן].

(29) משנה אהלות פ"ג, ב. (30) כחכמים

יא. רביעית דם³¹ שנבלעה בתוך הפית - הפית טהור להבא³², וכל שהיה בו פתע שנבלעה³³ הרביעית בארץ טמא.

ה. פזית מן המת שחתכו לחלקים ורדדו¹⁷ ודבקו - מטמא באהל ובמשא¹⁸, ואינו מטמא במגע¹⁹ קצתו²⁰ אף על פי שחבורו, שאין חבורי אדם חבור.

(31) נידה סב, ב. (32) אחר שנבלעה. (33) נראה, שאפילו נבלעה מקצת הרביעית ולא נשאר כשיעור רביעית - טהור.

יב. פזית³⁴ מן המת שאבד בתוך הפית ובקש ולא נמצא - הפית טהור³⁵. ולכשימצא - הפית טמא למפרע³⁶ מעת שאבד עד שנמצא.

(17) דפק עליהם בדבר קשה, ועל-ידי הדפיקות נתחברו החלקים. (18) כמו ברובע עצמות. (19) כמו עצם כשעורה שנחלק ורובע עצמות שנדקדקו. ולשלשתם נימוק אחד, מפני שאינו נוגע בכל השיעור, אבל נושא הוא את כל השיעור וגם מאהיל על כולו. (20) משמע, שאם נגע בבת אחת בכל חלקי הכזית - טמא. וזה כדעת חכמים במשנה אהלות פ"ג, א. ומובן שגם בעצם כשעורה שנחלק - הדין כך.

(34) תוספתא אהלות פ"ד ה"ד. (35) אנו אומרים שחתול או עכבר אכלו. (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). (36) ואין אנו אומרים שזה בשר אחר.

יג. רביעית דם³⁷ שנשפף באויר³⁸, אם קרש³⁹ או שהיה במקום אשברן⁴⁰, והוא המקום הנמוך כמו גמא, והאהיל המאהיל על מקצתו - נטמא. נשפף על האסקפה במורד⁴¹, בין לפנים בין לחוץ⁴² - הפית טהור⁴³, שהרי לא נח הדם על האסקפה. ואם היתה האסקפה אשברן או שקרש הדם עליה - הפית טמא⁴⁴. רביעית דם שנבלעה בכסות⁴⁵: אם מתכפסת ויוצאה ממנו רביעית דם - הרי זו הפסות מתטמא במגע ובמשא ובאהל; ואם לאו - אינה מתטמא באהל, והרי היא בכסות שנוגעה במת; שכל הבלוע שאינו יכול לצאת - טהור. כיצד⁴⁶ משערין אותה⁴⁷? מכבסין אותה במים, ומביא מים כמדתן⁴⁸ ונותן לתוכן רביעית דם; אם היה מראיהן שזה או שהיה מי הפבוס אדם יותר ממי המזג - בידוע שניצא ממנה רביעית⁴⁹.

ו. פזית חלב²¹ שלם שהתיכו - טמא²². היה מפרד והתיכו - טהור²³.

(21) נזיר נ, ב. (22) שהרי לא נתפרד לחלקים. בגמרא שם אמרו, שלא בכל התנאים טמא, ויש לתמוה שרבינו סתם הדברים. (23) לפני ההתכה פרוח טומאתו, וההתכה אינה מועילה מפני שחיבורי אדם אינו חיבור.

ז. שדרה²⁴ שנגררו ממנה רב חליות שלה, אף על פי ששלדה קיימת - אינה מטמא באהל. ובזמן שהיא בתוך הקבר, אפלו משברת, אפלו מכתתת²⁵ - מטמא באהל, מפני שהקבר מצרפה.

פרק חמישי

1 יבאר המתטמאים מחמת המת, אדם או כלים. ואדם שנטמא במת ונגע בכלים, כלים שנטמאו במת במגע או באהל, וכלים בכלים או אדם בכלים, כלי חרס אם נעשה אב הטומאה, וכלל גדול בטומאה הנקרא אב, וראשון שני ושלישי והנקרא טמא מת או ולד, ואבות טומאה של דברי סופרים, האוהל עצמו המאהיל על הטומאה, ואי זה אוהל מאהיל, היוצא מן העץ אם מתטמא באוהל, ובגדים הנוגעים במת אם מתמאין באוהל, המת אם מטמא משכב ומושב מתחתיו ועל גביו.

17 א. כל המתטמאין² מחמת המת, בין אדם בין כלים, 18 טמאים טמאת שבעה. פיצד? אדם או פלי שנגע 19 בדברים שמתמאין מן המת במגע³, או שנטמא 20 באהל באחד מדברים שמתמאין באהל, וכן אדם 21 שנטמא בדברים שמתמאין מן המת במשא - הכל 22 טמאים טמאת שבעה; שפאמר: כל הפא אל האהל 23 וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים⁴.

2 מגע ואוהל מפורשים בתורה שמתמאים טומאת שבעה, ומשא למדנו מנבילה בקל-וחומר. ראה למעלה פ"א ה"א-ב. 3 נמנו למעלה פ"ג. 4 מכתוב זה למדנו שאוהל המת מטמא טומאת שבעה, ולא הוברר למה לא הביא גם את הכתוב במגע (במדבר יט, יא): הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים. [ואולי, מפני שב'ספרי' אמרו, שטומאת מגע אפשר ללמוד בקל-וחומר מאוהל, מצא רבינו כמיותר להביא גם את הכתוב במגע].

24 ב. אדם שנטמא במת וכלים שנגע בהן אדם זה - 25 טמאין טמאת שבעה⁵; שפאמר: וכבשתם בגדיכם 26 ביום השביעי וטהרתם⁶. אבל אדם שנגע באדם 27 שנטמא במת, בין שנגע בו אחר שפרש ממטמאיו 28 בין שנגע בו פשהוא עדין נוגע פמת⁷ - הרי זה 29 השני טמא טמאת ערב⁸; שפאמר: והנפש הנגעת 30 תטמא עד הערב⁹. זהו דין תורה. אבל מדברי 31 סופרים, הנוגע פמת ונגע באדם אחר ועדין הוא 32 מחבר פמת - שנייהן טמאין טמאת שבעה, וכאלו 33 נגע זה השני פמת עצמו. פמה דברים אמורים? 34 לענין תרומה וקדשים¹⁰; אבל לניזיר ולעושה פסח¹¹, 35 בין בפשעת חבור בין אחר שפרש - אינו טמא אלא 36 טמאת ערב, פדין תורה.

5 בפסחים יד, ב - דרשו מהכתוב (שם טז): "בחלל חרב", חרב הרי הוא כחלל. כלומר, מה חלל אבי אבות הטומאה, אף החרב שנגעה בו - כך. ודעת רבינו שלא דוקא חרב, אלא כל הכלים, ואפילו כלי עץ ודומיהם, דינם כך חוץ מכלי חרס (ראה לקמן ה"ג), ובגמרא שם למדו מכאן גם על כלי הנוגע באב הטומאה שמקבל דרגת הטומאה של מטמא, והוא טמא שבעה ימים. אולם רבינו כאן מביא דרשה אחרת לכלי שנטמא באב הטומאה. ויבואר להלן ה"ג. 6 ונשמע שאין לבגדים טהרה לפני היום השביעי.

37 אהלות פ"ג מ"ג. 38 פירוש, במקום שאין על גביו אוהל ('תוספות יום טוב' ותפארת ישראל שם). 39 במקום שנפל. 40 שהוא מכונס בתוך גומא. 41 שהאסקופה משופעת. 42 בין שהשיפוע הוא כלפי פנים, ובין אם הוא כלפי חוץ. 43 ואף-על-פי שסופו של הדם להגיע לבית דרך השיפוע, טהור הבית כל זמן שלא הגיע, שהשיפוע אינו מחבר (במשנה: "הקטפרס"). ואף-על-פי שבשר או עצמות שנחלקו מטמאים באוהל (ראה למעלה ה"ד וה"ה), דם אינו מטמא אלא במחובר. והראב"ד בהשגותיו כאן מפרש טעמו של דבר: רביעית דם מטמא מפני שדם נקרא נפש, ונפש היא רביעית דם מחובר (שיעור הדם בגופו של קטן), ולא כשהוא מחולק. 44 אפילו מקצתו מחוץ למשקוף, כי האוהל מטמא אף-על-פי שהוא מאהיל רק על חלק מן הטומאה. 45 שם משנה ב. 46 תוספתא שם פ"ד ה"ד. 47 לקבוע אם יוצאת רביעית דם. 48 ככמות המים לפני הכיבוס. 49 ולכאורה אפשר לקבוע באופן יותר פשוט אם יצא רביעית או לא. אפשר למדוד את המים אחרי הכביסה, ולראות אם יש בתערובות רביעית יותר ממה שהיה לפני הכיבוס, אולם אין לסמוך על כך, מפני שנשאר מים בכסות, ובמקומם יצא דם, ולפיכך לא גדלה כמות מי הכיבוס ברביעית. אבל כשמשערים במראה, אנו אומרים כשם שנשארו מים בכסות, כך נשאר דם באותו יחס.

1 יד. המשא⁵⁰ והמגע והאהל שלשה שמות הם, וכל 2 שהוא משם אחד מצטרף ומטמא, ומשני שמות 3 אינו מצטרף וטהור. פיצד? הנוגע בפשני חצאי 4 זיתים או שנטמא שני חצאי זיתים פבת אחת, או 5 שהאהיל על פשני חצאי זיתים או שהאהיל על חצי 6 זית וחצי זית אחר מאהיל עליו, או שהיה הוא וחצי 7 זית תחת האהל והאהיל במקצת גופו על חצי זית 8 אחר או האהיל חצי זית על מקצתו - הכל טמאים, 9 מפני שהוא שם אחד. אבל הנוגע⁵¹ בחצי זית או 10 הנושא חצי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל פחצי 11 זית או שהאהיל עליו חצי זית אחר או שהאהיל 12 הוא על חצי זית אחר, וכן הנושא⁵² בחצי זית ונגע 13 בחצי זית אחר - הכל טהורים; שאין המגע מצטרף 14 עם המשא לא פמת ולא פשאר טמאות, ולא המגע 15 מצטרף עם האהל, ולא האהל מצטרף עם המשא, 16 [לפי שאינו שם אחד].

50 שם פ"ג מ"א. פסק כחכמים. 51 במשנה שם, יש לכאורה סתירה בדין זה בין רישא לסיפא, ועמדו על זה בגמרא חולין קכה, ב, ותירצו שברישא המדובר בטומאה רצוצה (טומאה הנמצאת במקום סתום, ואין במקומה חלל טפח - נקראת טומאה רצוצה) והלכה למשה מסיני, שטומאה רצוצה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ולפיכך המאהיל עליה כאילו נוגע בה. וברור שרבינו מדבר בטומאה שאינה רצוצה. 52 ולא נגע בו.

22 **בְּכָלִים, וְכָלִים בְּאֶדָם - שְׁלֹשְׁתָּן טֻמְאִין טֻמְאָת**
23 **שְׁבַעָה²⁰; וְהִרְבִּיעִי, בֵּין אָדָם בֵּין כָּלִים, טֻמְאָת טֻמְאָת**
24 **עָרֵב.**

(18) אהלות פ"א מ"א-ג. (19) אבל יש הבדל ביניהם, הראשונים נעשים אבי אבות הטומאה ומטמאים את הנוגע בהם טומאת שבעה כמו המת עצמו. אבל הכלים השניים הם אב הטומאה ומטמאים את הנוגע בהם, בין אדם ובין כלים, טומאת ערב בלבד. (20) שכלים הנוגעים באדם שהוא אב הטומאה, נעשו כמותו (משנה, שם). אבל כלים שנגעו בכלים שהם אב הטומאה - נעשו ראשון.

25 **ה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? לְעֻנֵּין תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים²²;**
26 **אָכַל לְחֵיב פֶּרֶת עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ אוֹ עַל אֲכִילַת**
27 **קִדְשִׁים - אֵינוֹ חֵיב אֲלָא הַשָּׁנִים בְּלִבְד: הִרְאִשׁוֹן**
28 **שָׁנֵגַע בְּמַת וְהִשְׁנִי שָׁנֵגַע בּוֹ, כְּדִין תּוֹרָה, שְׁנֵאמַר:**
29 **וְכָל אֲשֶׁר יִגַּע בָּהֶן²³ הַטֻּמְאָ יִטְמָא; אָכַל הַנוֹגֵעַ בְּכָלִים**
30 **שָׁנֵגַעוּ בְּאֶדָם אוֹ הַנוֹגֵעַ בְּאֶדָם שָׁנֵגַע בְּכָלִים שָׁנֵגַעוּ**
31 **בְּמַת - פְּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ²⁴.**
32 **שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן דְּבָרֵי קִבְלָה - אֵינֶן**
33 **דִּין תּוֹרָה²⁵, שֶׁהִרִי לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בַּתּוֹרָה אֲלָא זֶה**
34 **שֶׁנִּטְמָא בְּמַת שֶׁהוּא אָב, וְהִשְׁנִי הַנוֹגֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא**
35 **רִאשׁוֹן, בֵּין אָדָם בֵּין כָּלִים.**

(21) "ירושלמי" נזיר פ"ז ה"ד. (22) פירוש, למנות ראשון לטומאה ושני לטומאה, עד רביעי בקדשים (ראה הלכה ט). ב'ירושלמי' שם אמרו: רבי יוחנן בשם רבי ינאי, וכולהון תורה הן אצל תרומה, אבל על ביאת מקדש אינו חייב אלא על שני שנגע בראשון. ורבי אבין בר חיאי ב'ירושלמי' שם חולק על רבי יוחנן, ודעתו שגם באדם שנגע באדם פטור, ורבינו פסק כרבי יוחנן. (נאמרו פירושים שונים בדברי 'ירושלמי' הזה (ראה 'פני משה' ו'חזון איש'), אולם דברי רבינו מתפרשים יפה לפי הכסף-משנה). (23) פירוש, בזה שנגע במת עצמו. (24) אף-על-פי שנגע באב הטומאה ונטמא. (25) פ"ג הט"ו.

36 **ו. כָּלִי חֶרֶשׁ שָׁנֵגַע בְּמַת²⁶ אוֹ שֶׁהִי עֲמוֹ בְּאֶהֱל -**
37 **טֻמָּא. וְאֵינוֹ מִטְמָא [לֹא אָדָם] וְלֹא כָּלִי חֶרֶשׁ אַחֵר**
38 **וְלֹא שְׂאֵר כָּלִים²⁷; שְׂאִין כָּלִי חֶרֶשׁ נִעְשֶׂה אָב**
39 **הַטֻּמְאָה לְעוֹלָם²⁸, לֹא בְּמַת וְלֹא בְּשְׂאֵר טֻמְאוֹת. וְזֶה**
40 **דִּין תּוֹרָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא קִבְלָה.**

(26) כל הדינים שאינם מפורשים ממש בתורה, אלא נדרשו מן הכתובים - נקראים לפעמים בפי רבינו 'דברי סופרים', וברוב הענינים דינם כדיני תורה, אבל על ביאת מקדש אין חייבים כרת אלא בטומאה המפורשת בתורה (ראה ראב"ד וכסף-משנה). (27) פירוש, אם אדירו נגע במת. ביארנו כבר, שכלי חרס אינו מיטמא מדופנו החיצון אלא מבפנים. (28) אלא אוכלין ומשקין בלבד. כלים פ"ח מ"ד. ב'תורת כהנים' פרשת שמייני פ"ט ה"א, שנינו: "יכול (יכול אני לפרש) אף הכלים מיטמאים באויר כלי חרס, תלמוד-לומר "מכל האוכל", אוכלים מיטמאים באויר כלי חרס, ואין

(7) זה נקרא בגמרא טומאה בחיבורין. (8) בנזיר מא, ב אמר רבי ינאי, שאין הנזיר מגלח על טומאה בחיבורין. ופירשו שם הטעם, מפני שאינה מן התורה. ומכאן למד רבינו, שאינה מטמאה שבעה. (אמנם בעבודה זרה לז, ב - למדו טומאה בחיבורין מן המקרא, אבל רבינו סובר שהמסקנה של רבא שם מבטלת את הלימוד הזה (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס)). ראה באות הבאה. (9) לפני-זה כתוב: וכל אשר יגע בו הטמא יטמא, ומפרש רבינו שלדעת רבא שם, סופו של הפסוק (והנפש הנוגעת טמא עד הערב) הוא פירוש למה שנאמר לפניו, ולא כמו שרצו לפרש (במס' עבודה זרה, שם) "טמא" היינו שבעת ימים, "והנפש הנוגעת", כלומר השלישי, טמא טומאת ערב. (10) אסור לו לאכול תרומה וקדשים. (11) נזיר מא, ב. פירוש, אם נטמא נזיר בטומאת חיבורי אדם, אינו מגלח ואינו סותר את ימי נזרו אלא ממשיך כאילו לא נטמא. ואדם שנטמא בחיבורין בערב פסח, אינו נדחה לפסח שני אלא עושה פסחו בו ביום כמו טמא שרץ (ראה הל' קרבן פסח פ"ו ה"א-ב).

1 **ג. כָּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַת, בֵּין בְּמַגַּע בֵּין בְּאֶהֱל - הִרִי**
2 **הֵן לְנוֹגֵעַ בָּהֶן כְּנוֹגֵעַ בְּמַת עֲצָמוֹ: מָה הַמַּת מִטְמָא**
3 **הַנוֹגֵעַ בּוֹ, בֵּין אָדָם בֵּין כָּלִים, טֻמְאָת שְׁבַעָה; אֵף**
4 **כָּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַת, הֵם וְהַכָּלִים אוֹ הָאָדָם שִׁינֵּגַע**
5 **בָּהֶן טֻמְאִין טֻמְאָת שְׁבַעָה¹². שְׁנֵאמַר: בַּחֲלָל חֶרֶב אוֹ**
6 **בְּמַת¹³; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוֹ, שֶׁהַחֶרֶב בְּמַת. וְהוּא**
7 **הַדִּין לְשֹׂאֵר כָּלִים, בֵּין כָּלִי מִתְכוֹת בֵּין כָּלִי שִׁטְף¹⁴**
8 **וּבְגָדִים¹⁵. הִרִי הוּא אוֹמַר¹⁶: כָּל הָרֵג נֶפֶשׁ וְכָל נֹגַע**
9 **בַּחֲלָל וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁזֶה יָרָה חֵץ וְהָרַג אוֹ**
10 **זָרֵק אָבִן וְהָרַג נִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים? ! אֲלָא הוֹרֵג נֶפֶשׁ**
11 **בַּחֶרֶב וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, שֶׁנִּטְמָא בְּנִגְיַעְתּוֹ בְּכָלִי שֶׁהָרַג בּוֹ,**
12 **שֶׁהִרִי נֹגַע הַכָּלִי בְּמַת. וּמִנֵּין שְׂאֵף הַכָּלִים הַנוֹגְעִין**
13 **בְּאֶדָם שָׁנֵגַע בְּכָלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַת שְׁטֻמְאִים טֻמְאָת**
14 **שְׁבַעָה? שֶׁהִרִי הוּא אוֹמַר: וְכַפְסָתָם בְּגִדֵיכֶם בַּיּוֹם**
15 **הַשְּׁבִיעִי וְטִהַרְתֶּם¹⁷. הֵא לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל אָדָם הַטֻּמָּא**
16 **טֻמְאָת שְׁבַעָה מִטְמָא בְּגִדִים טֻמְאָת שְׁבַעָה.**

(12) רבינו כפל שלוש פעמים את המונח "נגיעה" להדגיש ולומר לך, שטומאה זו מטמאת רק בנגיעה, אבל לא באוהל ובמשא. ראה לקמן ה"ט. (13) דין כלים שנגעו במת עצמו, למדנו ממקרא זה. אבל כלים שנגעו באדם שנטמא במת, למד רבינו למעלה בתחילת ה"ב מהכתוב "וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטיהרתם". ע"פ ה'ספרי' חוקת, פיסקה קל. (14) כלים שמתטהרים ע"י שטיפה במי מקווה. (15) אבל לא כלי חרס (ראה לקמן ה"ו). (16) 'ספרי' חוקת, פיסקה קכז. (17) נתבאר למעלה ה"ב, ובהלכה זו.

17 **ד. נִמְצְאָת אוֹמַר¹⁸: אָדָם שָׁנֵגַע בְּמַת, וְאָדָם בְּאֶדָם**
18 **אַחֵר - הִרְאִשׁוֹן טֻמְאָת שְׁבַעָה, וְהִשְׁנִי טֻמְאָת**
19 **עָרֵב. כָּלִים הַנוֹגְעִין בְּמַת, וְכָלִים בְּכָלִים - שְׁנֵיהֶם**
20 **טֻמְאִים טֻמְאָת שְׁבַעָה¹⁹; אָכַל הַשְּׁלִישִׁי, בֵּין אָדָם בֵּין**
21 **כָּלִים, טֻמְאָת טֻמְאָת עָרֵב. כָּלִים הַנוֹגְעִין בְּמַת, וְאָדָם**

כלל משא דם תבוסה עם דיני בית הפרס וארץ הגויים, ולמה הפסיק בין מגעו ומשאו.

הכלים מיטמאים באויר כלי חרס". ומכאן למדנו שכלים אינם מקבלים טומאה מוולד הטומאה (רש"י פסחים כ, ב).

יב. האהל עצמו⁴¹ המאהיל על הטמא, אף על פי שלא נגע בו טמא - הרי הוא טמא טמאת שבעה מן התורה, והרי הוא כבגדים שנגעו במת; שנאמר: והזהר על האהל. במה דברים אמורים? בשעה האהל בגד או שק או כלי עץ⁴² או עור, אחד עור בהמה וחייה, בין המתין לאכילה בין האסורין לאכילה⁴³; שנאמר: ויפרש את האהל על המשכן - אין קרוי אהל אלא ארוג ועור במשכן. אבל אם היה האהל נסרין של עץ, כגון התקרה והמחצלת וכיוצא בהן, או שהיה עצם או של מתכות⁴⁴ - הרי זה טהור. ואין צריך לומר, שאם היה בגין - שהוא טהור. וכל מקום שנאמר הבית טמא - אינו אלא אדם וכלים שבכל הבית. ואין לה יוצא מן העץ שהוא מתטמא טמאת אהלים אלא הפשטן בלבד⁴⁵.

(41) 'ספרי' חוקת, פסקה קכט: "בא הכתוב ולימד על האוהל שהוא מקבל טומאה", אפילו הוא קבוע בקרקע. (42) פירוש, פשתן שנקרא עץ, שנאמר (יהושע ב, ו): "ותטמנם בפשתי העץ" (גמרא שבת כז, ב). [כך פירוש הכסף-משנה. ולפי זה, המילה "כלי" פירושה פשתן ארוג, ומה שאמר בגד או שק, הכוונה לדברים שאינם גדלים מן האדמה כגון צמר. והמבי"ט ב'קריית ספר' אינו גורס את המילים "או כלי עץ".] (43) שם כח, א. (44) שאינם כלים ואינם מקבלים טומאה כלל, או שהם כלים אבל קבעם בקרקע לאוהל, וביטלו מתורת כלים (ראה 'תוספות' שבת כז, ב ד"ה ואין). (45) להוציא קנבוס וכותנה וכדומה. ומדובר בקבוע לקרקע, אבל אם אינם קבועים - מיטמאים ככל הכלים המאהילים על הטומאה.

יג. בגדים⁴⁶ הנוגעים במת, אף על פי שהם במת לטמא אחרים שנגעו בהן טמאת שבעה - אינן במת לטמא באהל ובמשא. שהמשא למת עצמו אינו מפרש, כמו שבארנו⁴⁷; ובטמאת אהל הוא אומר: אדם כי ימות באהל⁴⁸. לפיכך, הנושא בגדים שנגעו במת ולא נגע בהן, וכל המאהיל עליהן או שהאהילו עליו או שהיו עמו באהל - הרי זה טהור. וכן האדם שנטמא במת והאהיל על הכלים - הרי הן טהורין; שאין טמא מת טמא⁴⁹ אלא במגע בלבד.

(46) נתבאר בה"ג. (47) פ"א ה"ב. ודיו במת עצמו, אבל אין למדים ממנו לנוגע במת. (48) הוא מטמא אוהלים, ולא הנוגע בו. (49) בבכ"י תימן: מטמא.

יד. המת אינו מטמא⁵⁰ משבב ומושבב מתחתיו⁵¹ ולא מדף מעל גביו⁵², אלא אחד כלי שיגע במת מצדו או שהיה תחתיו או על גביו. כיצד? עשרה בגדים זה על גבי זה והמת למעלה, ועשרה בגדים אחרים

ז. זה כלל גדול²⁹ בטמאות: כל אב הטמא מטמא אדם ומטמא בגדים וכלים, בין כלי מתכות בין כלי שטף בין כלי חרש. וכל הטמא אדם וכלים בנגיעה - הרי זה אב הטמא. וכל וולד הטמאות מטמא אכלין ומשקין, ואינו מטמא לא אדם וכלים, לא כלי חרש ולא שאר פלים ובגדים.

(29) עירובין קד, ב. ראה ה"ח.

ח. כל הנוגע באב הוא הנקרא ראשון, והנוגע בראשון נקרא שני, והנוגע בשני נקרא שלישי, והנוגע בשלישי נקרא רביעי. והראשון ושלמטה ממנו כלן נקראין וולד הטמא³⁰.

(30) ב"ק ב, ב. "אבות הטומאות וכו', תולדותיהם לאו (אינם) כיוצא בהם, דאילו (שהרי) אב מטמא אדם וכלים, ואילו תולדה - אוכלין ומשקין מטמא, אדם וכלים אינו מטמא".

ט. כל המתטמא מחמת המת³¹ טמאת שבעה, בין אדם בין פלים, הוא הנקרא טמא מת. והוא אב מאבות הטמאות לענין טמאת תרומה וטמאת קדשים, כמו שבארנו³², כדי למנות ממנו ראשון ושני, וכדי לטמא אדם וכלים במגע כשאר אבות הטמאות³³. ואינו מטמא במשא³⁴.

(31) בגמרא פסחים יד, א - פירשו מה שאמרו במשנה שם "ולד הטומאה", הכוונה לשני לטומאה. (32) למעלה ה"ה. (33) כלים פ"א מ"א. (34) שם. והוא-הדין שאינו מטמא באוהל (ראה למעלה ה"ג). במשנה מדובר גם בטומאות אחרות שאין בהן טומאת אוהל כלל, ולפיכך לא הזכירה אוהל, ורבינו דרכו לנקוט לשון המשנה.

י. כל המתטמא מחמת המת³⁵ טמאת ערב הוא וולד הטמא³⁶, והוא הראשון לטמא³⁷. ואפשר שהיה הרביעי מן המת ראשון לטמא, כמו שבארנו³⁸, לענין תרומה וקדשים.

(35) מכוח טומאתו של המת. (36) וכל אב הטומאה טמא שבעה. (37) והנוגע בו נעשה שני. (38) למעלה ה"ד.

יא. אדם או פלים שנטמאו במגע ארץ העמים ובית הפרס או במשא, או במגע דם תבוסה וגולל ודופק או באהל³⁹, וכן אדם שנטמא במשא דם תבוסה⁴⁰ - הרי אלו כלן וכל פיוצא בהן אבות טמאות של דברי סופרים. וכן בגדים המתטמאין מחמת אלו טמאת שבעה - כלן אבות הטמאות של דברי סופרים.

(39) של גולל ודופק שאינם מטמאים במשא אלא במגע ובאוהל (ראה למעלה פ"ג ה"ג). (40) לא נתברר למה לא

ומושב מתחתיו וכו' ועל גביו מדרף, מה שאין המת מטמא".
 (51) אם הוא יושב או שוכב על כמה בגדים המונחים זה על גב זה, דינו כדין נוגע, כמבואר למטה, ואינו מטמא אלא הבגד שנגע בו והבגד שנגע בבגד זה, אבל בזב כולם מטמאים שבעה. (52) בגדים המונחים עליו. בזב, כולם - אפילו אלה שלא נגע בהם - מטמאים ומטמאים אוכלין ומשקין, ונקרא "מדרף", מלשון "ריחו נודף" שמרגישים בו מרחוק, וכן גם זה מטמא מרחוק. (53) ראה למעלה ה"ד. (54) שם. (55) בהל' מטמאי משכב ומושב. (56) טומאה שאין במקומה חלל טפה, נקראת "טומאה רצוצה", כלומר לחוצה, מלשון הכתוב (דברים כח, לג): "והיית רק עשוק ורצוצין", ודיניה יבוארו לקמן בפרק שביעי.

1 על גבו מלמעלה: פגד הנוגע בו והפגד השני שנגע
 2 בפגד שנגע בו - שניהן טמאים טמאת שבעה⁵³,
 3 והשלישי - טמא טמאת ערב, בין של מעלה בין
 4 של מטה, והרביעי ומן הרביעי ולמטה ומן הרביעי
 5 ולמעלה - כלן טהורין⁵⁴. מה שאין בן בטמאי
 6 משכב ומושב, כמו שיתבאר במקומו⁵⁵. במה דברים
 7 אמורים שכל הפגדים או הפלים שתחתיו ושל
 8 מעלה ממנו טהורין? בשלא היתה שם טמאה
 9 רצוצה⁵⁶ ולא טמאת אהל, או שהיה מבדיל בינו
 10 ובין הפלים אכן, כמו שיתבאר במקומו.

(50) זבים פ"ד מ"ו: "זה חומר מבמת, שהזב עושה משכב

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ט"ו כ"א טבת ה'תשפ"ב

25 למקצת בני אדם להנות בהן - כל הנהנה מהן לא
 26 מעל. ואפילו נפסלו ונאסרו באכילה⁹, הואיל והיתה
 27 להן שעת היתר - אין חיבין עליהן מעילה.

(7) משנה, מעילה ב, א. (8) כולם נאכלים לכהנים, ולפיכך אינם נקראים קדשי ה'. והתורה אמרה (שם): וחטאה בשגגה מקדשי ה'. (9) במשנה, שם: "כלל אמר רבי יהושע, כל שהיה לה שעת היתר לכהנים - אין מועלים בה, וכל שלא היה לה שעת היתר לכהנים - מועלים בה. איזו היא שהיה לה שעת היתר לכהנים? שלנה ושנטמאה ושיצאה". מובן, שמדובר כשנפסלו אחר זריקת הדם והותרו באכילה.

28 ג. כל המועל בידון - לוקה¹⁰, ומשלם¹¹ מה שפגם¹²
 29 מן הקדש בראשו¹³. ואזהרה¹⁴ של מעילה מזה
 30 שנאמר: לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך
 31 וגומר ונדריך. מפי השמועה למדו, שזו אזהרה
 32 לאוכל מבשר עולה¹⁵, הואיל וכלו לשם¹⁶. והוא
 33 הדין לשאר כל קדש¹⁷ שהוא להשם לבדו, בין
 34 מקדשי המזבח בין מקדשי בך הבית, אם נהנה
 35 בהן שוה פרוטה - לוקה. מעל בשגגה¹⁸ - משלם
 36 מה שנהנה ותוספת חמש¹⁹, ומביא איל בשני
 37 סלעים²⁰ ומקריבו אשם ומתכפר לו. וזהו הנקרא
 38 אשם מעילות. שנאמר: וחקטא בשגגה מקדשי ה'
 39 והביא את אשמו וגומר. ואת אשר חטא מן הקדש
 40 ישלם ואת חמישתו וגומר. ושלום הקרן בתוספת
 41 חמש עם הבאת הקרבן - מצות עשה.

(10) ואינו חייב מיתה בידי שמים. פסק כחכמים בברייתא, פסחים לג, א. (11) לכאורה משמע שנוסף על המלקות, על המועל גם לשלם. אבל אי אפשר לפרש כך, שהרי רבינו פסק בפ"א מהל' נערה בתולה ה"א, וכן בפ"ד מהל' חובל

יום ראשון ט"ו טבת ה'תשפ"ב

הלכות מעילה

11 יש בכללן שלש מצות: אחת מצות עשה, ושתיים
 12 מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) לשלם המועל
 13 אשר חטא בתוספת חמש וקרבן. וזהו דין המועל.
 14 (ב) שלא לעבד פקדשים. (ג) שלא לגזז קדשים.
 15 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) יבאר שאסור ליהנות מקדשי השם והנהנה מהם מעל, ואם מעל במזיד או בשוגג.

17 א. אסור להדיוט² להנות מקדשי השם³, בין
 18 מדברים הקרבין על גבי המזבח בין מקדשי בך
 19 הבית⁴. וכל הנהנה בשוה פרוטה⁵ מקדשי השם -
 20 מעל⁶.

(2) המונח "הדיוט" כולל כאן כל אדם מירשאל. כי לגבי ה' כולם הדיוטות. (3) זה מבואר בתורה (ויקרא ה, יד-טז). (4) משנה, מעילה טו, א. דברים שהם רכוש הקדש ועומדים להשתמש בהם לצרכי תיקונים או שיפורים בבנין המקדש וכדומה, נקראים קדשי בך הבית. (5) משנה, שם יח, א. הפרוטה היא המטבע הקטנה ביותר בזמן חכמי התלמוד, ופחות משווה פרוטה נידון כחסר ערך. לקמן פ"ז ה"ח וה"ט, כותב רבינו, שפטור רק מקרבן ומהוספת חומש, אבל עבר על איסור תורה ומחויב להחזיר את הקרן. (6) מלשון הכתוב (שם, יד): "ומעלה בו מעל".

21 ב. דברים שהתירו באכילה⁷ מן הקרבנות, כגון בשר
 22 חטאת ואשם אחר זריקת דמן או שתי הלחם אחר
 23 זריקת דם שני הפקשים - אין בהן מעילה⁸. אפילו
 24 אכל הזר מאלו וכיצא בהן, הואיל והן מתרין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דין זה בור האוכל תרומה ובגואל שדהו שהקדיש, ומשם למדנו לחומש של מעילה. (30) ה' תרומות פ"י ה"כ, ומעשר שני פ"ה ה"א. (31) גמרא, שם נד, א. ובלשון התלמוד: חומשא מלבר.

- ו. יש דברים שאין חייבין עליהן מעילה מדברי תורה,³² אבל אסור להנות בהן מדברי סופרים. והנהגה מהן - משלם קרן בלבד, ואינו מוסיף חמש³³ ואינו מביא אשם.

(32) במעילה פ"ג שנינו שיש דברים שאסור ליהנות מהם ואין בהם דין מעילה, "לא נהנין ולא מועלין", ומפרש רבינו לא נהנין היינו מדרבנן, וכן פירשו בגמרא תמורה ג, א - את הברייתא "קדשי גויים לא נהנין ולא מועלין". (33) מעילה ב, ב. דאורייתא משלמים חומש, דרבנן לא.

- ז. כל קדשי מזבח, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אסורין בגזה ועבודה. שנאמר: לא תעבד בבכר שורף ולא תגז בכור צאנך. והוא הדין לשאר קדשים.³⁴ והגוזז את השור או העובד בצאן - לוקה³⁵ מן התורה. ותולש אינו בגוזז³⁶. ויראה לי, שאינו לוקה עד שיגזז כדי רחב הסיט³⁷ כפול. לא יהיה זה חמור משבת³⁸.

(34) קדשי מזבח, אבל קדשי בדק הבית אסורים בגיזה ועבודה מדרבנן (לקמן ה"ב). (35) ברייתא, בכורות כה, א: "מנין ליתן את האמור של זה בזה, ושל זה בזה? תלמוד-לומר לא תעבד ולא תגוז". ופירש רש"י: "וא"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמדו שניהם זה מזה. (36) שם. וראה משנה, שם כד, ב. (37) שתות הזרת. כך פירש רבינו בה"ל ערלה פ"ג, ובה"ל שבת פ"ג, אולם בפ"ט מה"ל שבת ה", כתב שהסיט כשני שלישי זרת. ראה הערה בה"ל פסולי המוקדשין פ"ט ה"ב. (38) שאינו חייב עד שיגזוז כשיעור זה. ראה בהערה הקודמת.

- ח. ספק קדשים³⁹, בגזן בהמה שהיא ספק בכור וכיצא בה - הרי הן אסורין בגזה ועבודה, והגוזז או העובד בהן - אינו לוקה⁴⁰.

(39) ברייתא, נדרים יט, א. ובבא-מציעא ו, ב. (בכסף-משנה ציין מקור הדין בבכורות יח, ולפלא שהסתמך על דיוק מגמרא, ודילג על ברייתא מפורשת). (40) אין לוקים על ספק עבירה.

- ט. בהמת הקדש⁴¹ שנפל בה מום ונפדת כמו שבארנו⁴² - אינה מתרת בגזה ועבודה, והרי היא באסורה⁴³ עד שתשחט. נשחטה אחר פדיונה - התרה באכילה⁴⁴. במה דברים אמורים? כשקדם הקדשן את מומן⁴⁵ או קדם מום עובר⁴⁶ להקדשן; אבל המקדיש בעלת מום קבוע למזבח - אינה אסורה בגזה ועבודה אלא מדבריהם⁴⁷; נפדת - הרי זו פחלין לכל דבר, ותצא לחלין להגוז ולהעבד⁴⁸. חוץ מן הבכור⁴⁹ והמעשר⁵⁰, שהקדשה חלה על

ומזיק ה"ט שאין אדם לוקה ומשלם. ובספר 'הר המוריה' מפרש: לוקה או משלם. פירוש, במזיד והתירו בו למלקות - לוקה אבל אינו משלם, כרבי יוחנן בכתובות לב, ב - נגד דעת עולא, הסובר לוקה ומשלם. וכשלא התירו בו משלם ואינו לוקה, כרבי יוחנן שם לד, ב - בניגוד לדעת ריש לקיש. (12) מה שהפסיד להקדש, אבל אם נהנה והקדש לא הפסיד - פטור מלשלם. (13) פירוש, הקרן בלבד בלי כל תוספת. לשון המקרא שם (ה, כד): ושלם אותו בראשו, אבל בשוגג מוסיף חומש. (14) כלל בדינו, שאין עונשים אלא על דבר שהתורה הזהירה שלא לעשותו, ובפרשטנו המובאת למעלה אין כל אזהרה. (15) מכות ז, א. ואפילו לאחר זריקת הדם. (16) מקטירים אותה על המזבח. (17) לומדים מעולה (כסף-משנה). אמנם במסכת תמורה לב, ב - לומד רבי דין מעילה בחטאת ואשם, מהכתוב (ויקרא ג, טז): "כל חלב לה", אבל שם המדובר בשוגג לחייבו קרן וחומש ואשם, אבל לא מלקות במזיד. (18) דינו מפורש במקרא (שם ה, יד-טז). (19) ראה לקמן ה"ה. (20) בתורה (שם) כתוב: "והביא את אשמו לה' איל וגו' בערכך כסף שקלים". וב'תורת כהנים' פרשת ויקרא פ"כ, דרשו: יכול (כלומר, יכול מי שהוא לפרש) דינרים? תלמוד-לומר "שקלים": יכול שקלי נחושת? תלמוד-לומר כסף" (גירסת הגר"א). וכן במשנה כריתות כב, א - יביא אשם בשני סלעים. סתם סלע האמור בתלמוד הוא שקל הכתוב בתורה, וערכו ארבעה דינרי כסף רומאיים.

- ד. תשלום הקרן²¹ והבאת האשם²² מעפכין הפפרה, ואין החמש מעפכ; שנאמר: באיל האשם - איל ואשם²³ מעפכין, ואין החמש מעפכ.

(21) ברייתא, בבא-קמא קיא, א. (22) הקרבן. (23) בגמרא שם למדו מהמקרא, שאשם הנאמר כאן פירושו - הקרן.

- ה. הביא מעילתו²⁴ עד שלא הביא אשמו²⁵ - לא יצא²⁶. נסתפק לו²⁷ אם מעל או לא מעל - פטור מן התשלומין ומן הקרבן²⁸. והחמש הרי היא בתחלת ההקדש, ואם נהנה בו - מוסיף חמש על החמש²⁹. וכבר בארנו³⁰ כמה פעמים, שהחמש אחד מארבעה³¹ מן הקרן, עד שיהיה הוא וחמשו חמשה.

(24) פירוש, קרבן מעילה. (25) קרן (ראה הלכה הקודמת). (26) הגירסה שלפנינו בברייתא שם, היא להיפך: "מנין שאם הביא אשמו עד שלא הביא מעילתו שלא יצא?" והעיר על זאת הראב"ד בהשגותיו, אולם אינו חולק על רבינו בדין עצמו, כי אשם בברייתא פירושו קרבן האשם, ומעילתו היינו קרן (ראה פירוש רש"י שם), ורבינו הודיע לנו כבר בהלכה הקודמת שאשם האמור בתורה במקום זה הכוונה לקרן, ולכן נקט הסגנון המתאים (ראה כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). וגם הברייתא עצמה מפרשת בסופה, שהאשם היינו קרן. (27) במשנה כריתות כב, א - מחייב רבי עקיבא אשם תלוי על ספק מעילה, כמו בספק חייבי כריתות. וחכמים חולקים עליו. ופסק כחכמים. (28) לפי הענין, מסיימת כאן ה"ה. (29) בבא-מציעא נד, ב. אמרו

במשנה, שם כה, ב. (57) ולא איכפת לו אם יישארו בחיים זמן רב. (58) ואפילו נשר לפני שנפל בה מום, דין זה למד רבינו מהאיבעיא של רבי ינאי שם בעולה תמימה שנתלש ממנה צמר, ואמרו שם שבחטאת ואשם אין כל ספק שהצמר מותר, ומזה יוצא שאפילו נתלש לפני שהוממו מותר (כספ-משנה בשם הר"י קורקוס). ודוקא הנושר, אבל אם תלש בידים אסור. זה מבואר בגמרא שם: "תולש מי איכא מאן דשרי?" (הלא אין מי שיתיר תולש?). (59) כי מעוניין הוא למהר ולהתכפר. (60) איבעיא, שם. עולה עיקרה לא לכפרה, אבל היא מכפרת עבירות על מצוות-עשה, ולפיכך יש פנים לכאן ולכאן. והאיבעיא לא נפשטה. (61) אפילו עולה ותודה ושלמים, רבי ינאי שם שאל מהו דין הצמר שנתלש מעולה תמימה. ומשמע שאם נתלש מבעלת מום, ידוע היה לו שמותר. ראה למעלה הערה נז. (62) משנה, שם כה, א. אסור חכמים בפירוש את הצמר שנתלש מבכור בעל מום, והוא-הדין למעשר, שהרי קדושת הגוף חלה עליו אפילו כשהבהמה היא בעלת מום כמו בבכור, ראה בהלכה הקודמת. ובסיכום הדינים שנאמרו בהלכה זו, יש לקבוע, שבנוגע לצמר של בהמות קדשים מחלק רבינו את הקרבנות לשלשה סוגים: א. בכור ומעשר: ב. שלמים ותודה. ג. חטאת ואשם. עולה אינה סוג בפני עצמו אלא ספק סוג ב' ספק סוג ג'. ופרטי דיניהם הם: צמר שנתלש בידים אסור בכל שלושת הסוגים. נשר מאליו כשהבהמה תמימה - סוג א' וב' אסור, וסוג ג' מותר. נשר מאליו אחרי שנפל בה מום - ב' וג' מותר, א' אסור. עולה היא כאמור ספק ב' או ג', והולכים לחומרא. פירושנו זה מסלק את תמיהתם של האחרונים שכאילו דברי רבינו כאן סותרים למה שאמר למעלה בהלכה זו עצמה: "או שנשר מן הבהמה", והציעו למחוק את התיבות "מן הבהמה", ולפי פירושנו אין כל סתירה.

יא. השו"ח⁶³ בכור או שאר מקדשין - תולש את השער מפאן ומפאן לעשות מקום לסכין, ובכור שלא יזיזו⁶⁴ ממקומו.

(63) משנה, שם כד, ב. (64) פירוש, שלא יזיז ממקומו את הצמר שתלש אלא יניחו כך שהוא מסובך בצמר הקבוע בעור.

יב. קדשי בדיק הבית⁶⁵ אסורין בגזה ועבודה מדברי סופרים⁶⁶, אבל מן התורה אין אסורין. לפיכך, הגוזז אותן או העובד בהן - אינו לוקה, אבל מפין אותו מפת מרדות⁶⁷.

(65) מימרא של רבי אלעזר, שם כה, א. (66) כך פירשו שם את דברי רבי אלעזר. (67) מלקות מדרבנן כפי שיקול דעת בית הדין.

יג. המקדש⁶⁸ עבר למזבח⁶⁹ - אמו אסורה בעבודה מדברי סופרים. מפני שעבודתה מכחשת את העבר, גזרו בה. והרי היא מתרת בגזה, שאין בזה הפסד לזולת. הקדש אבר אחד⁷⁰ מן הפהמה, בין לבדק הבית⁷¹ בין למזבח - הרי הדבר ספק אם אסורה

גופן אף על פי שהן בעלי מומין קבועין מתחלתן, ואין יוצאין לחלין להגוז ולהעבד לעולם⁵¹. ואסור להרביע בבכור⁵² או בפסולי המקדשין⁵³.

(41) משנה, בכורות יד, א. (42) פ"א מהל' איסורי מזבח ה"י. (43) בגמרא שם טו, א - למדו דין זה מהמקרא. (44) והוא-הדין בגיזה. כך משתמע ממה שכתב למעלה "עד שתשחט", וכך כתבו ה'תוספות' בפירוש בכורות כה, א - ד"ה שער. (45) וירדה עליהם קדושת הגוף חמורה. (46) מום שיתרפא אחר זמן מסוים. (47) מגזירת חכמים. שם יד, א. (48) מפני שלא חלה עליה מעולם קדושה חמורה אלא קדושת דמים בלבד, שהרי לא היתה ראויה למזבח. (49) עם לידתו חלה על גופו קדושה שאין לה פדיון, ואינו יוצא לחולין לעולם. (50) מצות-עשה לעשר כל שנה את הבקר והצאן שנולדו באותה שנה (פ"ו מהל' בכורות ה"א), ואמרה תורה (ויקרא כז, לב): "לא יגאל", שאינו יוצא לחולין על-ידי פדיון אלא נאכל במומו בבכור בעל מום. (51) כלומר, עד שיישחטו. ראה למעלה הערה מג. (52) מקור הלכה זו בברייתא מועד קטן יב, א: "תנו רבנן, אין מרביעים בהמה בחולו של מועד, כיוצא בו (בדומה לכך) אין מרביעים בבכור ולא בפסולי המוקדשין". פירש רש"י שם, שהטעם משום איסור עבודה בקדשים. ומשמע מדברי רבינו כאן שרק איסור יש בזה, אבל אינו לוקה. והטעם, מפני שהאדם אינו עושה עבודה רק הוא גורם שהבהמה תעבוד (משנה-למלך, ראה השגותיו החמורות על הכסף-משנה שהביא מקור אחר). (53) קדשים שנפל בהם מום ואסורים בגיזה ועבודה, כנאמר למעלה ה"ט. רבינו עוסק כאן בדיני מעילה ואיסורי עבודה בקדשים ועל איסור זה אינו לוקה, כמו שכתוב בהערה הקודמת, אבל לוקה הוא משום מרביע כלאים כמו שכתב בפ"ט מהל' כלאים ה"א. ראה שם טעמו של דבר.

י. מתר לתלש⁵⁴ את השער לכתחלה מן הקדשים כדי להראות המום לממחה. ואותו השער שתלש או שנשר מן הבהמה⁵⁵ או מן הבכור והמעשר - הרי זה אסור בהניה, אפילו לאחר שישחטו מפני מומן; גזרה שמה ישהה אותן⁵⁶, הואיל ואין ב'אין לבכרה⁵⁷. אבל צמר הנושר מן החטאת והאשם - מתר בהניה⁵⁸ לאחר שחישטן מפני מומן; הואיל ולכפרה הן באין, אינו משהה אותן⁵⁹. ואם נתלש מן העולה - הרי זה ספק⁶⁰. וכל שיתלש מפל הקדשים⁶¹ אחר שנפל בהן מום - הרי הוא מתר בהניה, שהרי לא תלש בידו; חוץ מן הבכור והמעשר⁶², שאף הנתלש ממנו אחר שנפל בו מום אסור בהניה.

(54) משנה, בכורות כד, ב. (55) שהקדישה לשלמים או לתודה, ומדובר כשנשר לפני שנפל בה מום, אבל כשנשר לאחר שנפל בה מום, כותב רבינו בסוף ההלכה שבכל הקדשים מותר חוץ מבכור ומעשר. ראה בהערה שם. (56) כדי להשתמש בצמר שינושר מהם. פסק כחכמים

- 1 פֶּלֶה בְּגִזָּה⁷² וְעִבּוּדָה⁷³ או אֵינָה אֲסוּרָה, לְפִיכָף אֵין
2 לֹקִין עָלֶיהָ.
- 3 בְּהֶמָּה, וְהַקֶּמֶץ⁸ וְהַלְבֹנָה⁹, וּמִנְחַת כֹּהֲנִים¹⁰
4 וְהַחֲבֵתִין¹¹ וּמִנְחַת נֹסְכִים¹² - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְׁעַת
5 הַקֹּדֶשׁ עַד שְׂעִיאוֹ אַחֵר שׁוֹרְפֶתָן עַל הַמִּזְבֵּחַ לְבֵית
6 הַדֹּשֵׁן.

(8) המביא סולת למנחה לוקח ממנה הכהן מלא קומצו ומקטיר על המזבח והשיריים נאכלים לכהנים. (9) מין בושם. כל מנחה, חוץ למנחה שחוטא עני מביא במקום בהמה, טעונה לבונה וכולה למזבח. (10) כהן המביא מנחה מקטירים כולה על המזבח שנאמר (ויקרא ו, טז) "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". (11) כהן גדול מקטיר כל יום עשרון סולת למנחה, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וכולה נקטרת ונקראת מנחת חביתין. (12) רוב הקרבנות - בין קרבנות יחיד ובין קרבנות ציבור מביאים עימם סולת למנחה ונקראת מנחת נוסכים מפני שהביאו עימה יין לנסך על המזבח.

- 7 ד. וְכֵן פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין וְשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין¹³ -
8 מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְׁעַת הַקֹּדֶשׁ עַד שְׂעִיָּרָם וְתַגְמָר
9 שׁוֹרְפֶתָן בְּבֵית הַדֹּשֵׁן¹⁴ וְיִתֵּן¹⁵ הַבָּשָׂר; אֲבָל קֹדֶם שְׂיִתֵּן
10 - מוֹעֲלִין בּוֹ וְהוּא בְּבֵית הַדֹּשֵׁן.

(13) פר ושעיר של יום הכיפורים, פר שמביאים בית דין שטעו בהוראה והתירו איסור שיש בו כרת ועשו ישראל על פיהם, ואם שגו והתירו עבודה זרה מביאים פר ושעיר, וכל אלה מקטירים אימוריהם על המזבח ובשרם שורפים בבית הדשן. (14) כאימורי קדשי קדשים. (15) ימס, יתפרק.

- 11 ה. וְכֵן פָּרָה אֶדְמָה - מוֹעֲלִין בָּהּ מִשְׁהַקְדָּשָׁה עַד
12 שְׁתַּעֲשֶׂה אֶפֶר. אֵף עַל פִּי שְׂהִיָּה פִּקְדוֹשִׁי בְּדֶק הַבֵּית¹⁶,
13 הָרִי נֶאֱמַר בָּהּ: חֲטָאת הִיא. וְתִנָּא בֵּית דִּין הוּא,
14 שְׂלֵא יַמְעַל אָדָם בְּאֶפֶר הַפָּרָה¹⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"פרה אדומה מועלין בה משהוקדשה עד שתיעשה אפר, אע"פ שהיא כקדשי בדק הבית, הרי נאמר בה "חטאת היא", ותנאי בית-דין הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה".

והקשו מפרשי הרמב"ם: א. מהו הלשון "אע"פ שהיא כקדשי בדק הבית", וכי אין מעילה בקדשי בדק הבית? ב. מהמילים "תנאי בית-דין הוא, שלא ימעול אדם באפר הפרה", משמע שמדין תורה כן מועלים בה אחר שנעשתה אפר. ולא היא, שהרי לומדים ממה שנאמר "חטאת היא" מלמד שיש מעילה גם באפרה.

ותירצו שמה שכתב "שהיא כקדשי בדק הבית", הכוונה שאינה ממש כמותם, וכיון שאינה קדשים ממש לא היה מן הדין שימעולו בה "אלא דקריי" רחמנא חטאת". ובנוגע למה שכתב "תנאי בית-דין הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה", איתא בגמ' ש"שתי תקנות הוו, דאורייתא בה מועלין, באפרה אין מועלין", וכיון שראו חכמים שמזלזלים בה גזרו בה מעילה, וכיון שראו שנמנעים מספק הזאות מפני חשש מעילה העמידוה על דאורייתא.

(68) תמורה יא, ב. (69) משמע שאם הקדיש העובר לבדק הבית, אמו מותרת בעבודה, ואע"פ שאמר בהלכה הקודמת, שקדשי בדק הבית אסורים בעבודה. והטעם, מפני שבנידון דלפנינו איסור העבודה הוא מדרבנן, לא גזרו על קדשי בדק הבית, שכל איסור העבודה בהם הוא רק מדרבנן. (70) בעיא (שם) שלא נפשטה. (71) הבעיא שם היא אם היא אסורה מן התורה, ואם נאמר שהתורה אסרה גם בהקדיש אבר אחר, גם בקדשי בדק הבית שאסור מדרבנן הדין כך, שכל שתיקנו חכמים - כעין דאורייתא תיקנו ('הר המוריה'). (72) אבל האבר שהקדיש, פשוט שאסור בגיזה. וב'שיטה מקובצת' שם פירש שהאיבעיא היא על אותו אבר. (73) בגמרא שלפנינו הבעיא היא בגיזה בלבד, ומשמע שבעבודה לא היה השואל מסופק כלל, שהרי גם אותו האבר יכחיש ע"י העבודה, וכן פירש רש"י שם. ואולי טעות-סופר כאן, ויש למחוק את המילה "ועבודה".

יום שני ט"ז טבת ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) יבאר קדשים קלים אם מועל בהם קודם זריקה או אחריה, ודין כל הקדשים מאימתי מועלים בהם .

- 3 א. קִדְשִׁים קְלִים - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שְׂיִזְרֹק
4 הָדָם². נִזְרֹק הָדָם - מוֹעֲלִין בְּאִמּוּרֵיהֶן עַד שְׂעִיָּאוֹ
5 לְבֵית הַדֹּשֵׁן, שְׂהִיָּה הֵן לְאִשִּׁים³, וְאֵין מוֹעֲלִין בְּדָבָר
6 הַנֶּאֱכָל, כְּמוֹ שְׂבֻבָּנוֹ. אִפְּלוּ הַעֲלָה הָאִמּוּרִין שְׂלֵחֵן
7 לְמִזְבֵּחַ קֹדֶם זְרִיקָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שְׂיִזְרֹק
8 הָדָם. הוֹצִיא אִמּוּרֵיהֶן לַחוּץ קֹדֶם זְרִיקָה - אֵין
9 מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שְׂיִזְרֹק הָדָם; נִזְרֹק הָדָם, אֵף עַל פִּי
10 שְׂעִידוֹ הֵן בַּחוּץ וְלֹא הִחְזִירוּ - מוֹעֲלִין בָּהֶן⁴.
11 שְׂהִיָּה קֹדֶם מוֹעֲלֵת לִיזְעָא בֵּין לְהַקֵּל⁵ בֵּין לְהַחֲמִיר⁶.

(2) אבל אסור מן התורה (משנה למלך). (3) עומדים להקטרה על המזבח. (4) כר' עקיבא. בגמרא שם פירשו דעת ר' עקיבא, שהזריקה אפילו שלא כתיקונה מביאה לידי מעילה. (5) כגון בבשר קדשי קדשים, שמועלים בו עד שיזרוק הדם, אבל לאחר זריקה אין בו מעילה ואומר ר' עקיבא (במשנה שם) שאפילו אם הבשר בחוץ בשעת זריקה מוציאה אותו הזריקה מידי מעילה, וכן פוסק רבינו. (6) באימורי קדשים קלים כאמור למעלה (כסף משנה).

- 12 ב. כָּל קִדְשֵׁי קְדָשִׁים מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְׁהַקְדָּשׁוֹ עַד
13 שְׂיִזְרֹק הָדָם. נִזְרֹק הָדָם - מוֹעֲלִין בָּהֶן בְּדָבָר שְׂכָלוֹ
14 לְאִשִּׁים עַד שְׂעִיָּרָם וְיִצָּא לְבֵית הַדֹּשֵׁן⁷, וְאֵין מוֹעֲלִין
15 בְּדָבָר הַנֶּאֱכָל, כְּמוֹ שְׂבֻבָּנוֹ.

(7) אבל כל זמן שהאפר על המזבח מועלים בו, כר' יוחנן שם ט.

- 16 ג. פִּיזָד? הַעֲוָלָה, אֶחָד עוֹלָת הָעוֹף וְאֶחָד עוֹלָת

הזהב שבהיכל ועל ידן מעמידים שני בויכים (כלי מיוחד לכך) ממולאים לבונה, ולשבת הבאה מקטירים את הלבונה והכהנים אוכלים את הלחם. (22) בחג השבועות מביאים עם שני הכבשים גם שתי חלות והן נאכלות לכהנים אחר זריקת דם הכבשים.

ט. הנסכים - מועלין בהן משהקדשו. ירדו 19 לשיתין²³ - אין מועלין בהן. מים שמנסכים פהג 20 הסכות, כל זמן שהן פהד²⁴ של זהב - אין נהנין²⁵ 21 בהן, ונהנה - לא מעל²⁶; נתנו אותן בצלוחית - 22 מועלין בכלן²⁷, שהרי הן מפלל הנסכים. 23

(23) חלל תחת המזבח שלתוכו נופלים היין והמים שמנסכים על המזבח (רש"י סוכה מט.). (24) המים לניסוך היו שואבים מן נהר השילוח בצלוחית של זהב וממנה מנסכים, ובשבת אסור להביא מן השילוח ואם ישאבו בצלוחית שהיא כלי שרת יוקדשו המים ויפסלו בלינה ככל דבר שנתקדש בכלי שרת, ולפיכך שאבו בערב שבת בכד או בחבית קטנה שאינה כלי שרת ואינה מקדשת את המים להפסל בלינה ובשבת שופכים את המים לצלוחית וממנה מנסכים. (25) מפני שנלקחו לצורך הקדש. (26) מפני שלא נתקדשו בכלי שרת. (27) מצוה לנסך שלושה לוגין ואם היו בצלוחית יותר משלושה לוגין נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש אם מועלים בכל המים או רק בשלושה לוגין, ופסק כר' יוחנן שמועלים בכולם.

י. לג שמן²⁸ של מצרע - מועלין בו משהקדש בכלי 24 עד שיתקדש דם האשם²⁹. נזרק דם האשם - לא נהנין 25 ולא מועלין עד שיתנו ממנו מתנותיו. נתנו ממנו 26 המתנות - התרו השירים³⁰ באכילה³¹ כבשר חטאת 27 ואשם. 28

(28) ברייתא זבחים מד. מצורע שנתרפא מביא חטאת ועולה ואשם ועימהם גם לוג שמן ואחרי זריקת דם האשם ומתנותיו, מזה הכהן מן השמן שיצק על כפו שבע הזאות ואחר כך נותן שמן על תנוך אגרו הימנית של המצורע ועל בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית והנשאר על כף הכהן נותן על ראשו (ויקרא יד.) (29) כחכמים נגד דעת רבי האומר, שמועלים עד אחרי המתנות שאמרנו. (30) השמן שנשאר בלוג. (31) לכהנים.

יא. כל דמי שחיתת הקדשים³² - אין מועלין בו, 29 בין לפני פפרה בין לאחר פפרה, עד שיצא לנחל 30 קדרון³³. יצא לנחל קדרון - מועלין בו³⁴, מפני 31 שהיה נמפר לגנות ודמיו הקדש. אבל המקוץ דם 32 לכהמת קדשים - הרי הוא אסור פהנה ומועלין 33 בו³⁵; הואיל ואינה יכולה להיות בלא דם, הרי הוא 34 כגופה³⁶. 35

(32) שיצאו מן הבהמה אחר שנשחטה. (33) נחל קטן לא רחוק מבית המקדש וכל הדמים שנשפכו בעזרה או נזרקו על המזבח יורדים לאמה ויוצאים לנחל זה דרך חור שבכותל. (34) הראב"ד בהשגותיו כתב: "אותה מעילה

אמנם גם תירוצים אלו קשים:

א: שאם זו כוונת הרמב"ם, היה לו לכתוב בפירוש ובלשון ברורה "אע"פ שאינה קדשי בדק הבית", ולא לכתוב בלשון המשתמעת להיפך "אע"פ שהיא קדשי בדק הבית".
ב: פשטות הלשון "תנאי בית-דין הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה" הוא שמדרבנן אין מועלין באפרה, אבל מהתורה מועלין גם באפרה.

(על"פ י"ן מלכות' ספר עבודה טימן טה)

(16) כלומר, אינה קדשי בדק הבית ממש, אלא כעין קדשי בדק הבית, ולפיכך הוצרכו לדרשה מיוחדת. (17) משנה שקלים פרק ז, ז. ופירש רב אשי בגמרא שם, ששתי תקנות היו, מדאורייתא מועלים בבשרה אבל לא באפרה ומכיוון שראו חכמים שמשתמשים באפרה לצרכי חול התקינו שמועלים גם באפר. וכשנוכחו שספק טמאים מסורבים לקבל הזאות אפר פרה מפני חשש מעילה, ביטלו התקנה והעמידוהו על דין תורה.

1. חטאת בהמה ואשם וזבחי שלמי צבור¹⁸ - 1
מועלים בכלן משהקדשו עד שיתקדש דם; נזרק הדם 2
- מועלין באמורייהו עד שיצאו לבית הדשן, ואין 3
מועלין בפפר. וכן חטאת העוף - מועלין פה 4
משהקדשו עד שיתקדש דמה; הנה דמה - אין פה 5
מעילה. אבל אסור להנות במראתה¹⁹ ונצתה²⁰, 6
ונהנה בהן אחר הנה - לא מעל. 7

(18) בחג השבועות מביא הציבור שני כבשים לשלמים והם קדשי קדשים לכל דבר. (19) הזפק. (20) כתוב בתורה גבי עולת העוף (ויקרא א, טז): "והסיר את מוראתה בנוצתה והשליך אותה וגו'" ושנינו בתוספתא שיצאה מידי מעילה אחרי שהשליכוהו על בית הדשן ועל זה אמרו בתמורה לד. שמעילה אין בה אבל אסורה בהנאה. דין זה נמשך אחרי מה שכתב בהלכה ג בעולת העוף, אבל בחטאת העוף אין מסירים כלל את המוראה ונוצה, שהרי אין מקטירים ממנה כלום על המזבח וכולה ניתנת לכהנים ודין המוראה כדין בשרה, או כשאר חלקי הגוף שאינם ראויים לאכילה.

ז. המנחות - מועלין בהן משהקדשו, אף על פי 8 שעדיין לא נתקדשו בכלי שרת, עד שיתקדש הקמץ. 9
קרב הקמץ - התרו השירים באכילה. ואם נפסלו 10 השירים או חסרו ואחר כך הקטיר הקמץ, הואיל 11 והקטרה זו אינה מתרת השירים באכילה - הרי 12 הדבר ספק אם יצאו ידי מעילה או לא יצאו. 13

ח. לחם הפנים²¹ - מועלין בו משהקדש, אף על פי 14 שעדיין לא נאפה, עד שיתקדש הבזיכין. הקטיר 15 הבזיכין - התר באכילה. וכן שתי הלחם²² - מועלין 16 בהן משהקדשו, לדם שיאפו, עד שיתקדש דם הכבשים. 17
נזרק דם הכבשים - התרו באכילה. 18

(21) שתיים עשרה חלות שמסדרים בכל שבת על שולחן

טז. כל בהמת קדשי קדשים שהיא בעלת מום, בין
 שקדם מום קבוע להקדשה בין שקדם הקדשה
 למום קבוע, ואפלו היתה מחסר זמן⁴⁷ - מועלין
 בהם משהקדשו עד שיפדו. אבל תורין שלא הגיע
 זמן⁴⁸ ובגוי יונה שעבר זמן והן קדשי מזבח, אף
 על פי שאסור להנות בהן - הנהנה לא מעלה⁴⁹.
 הואיל ואינן ראויין לפדיון - הרי הם כחטאות
 המתות, לפיכך אין מועלין בהן.

(47) עכשיו אינה ראוייה להקרבה אבל לאחר זמן מסויים
 תוכל להקרבה בלי שום מעשה המכשיר, כגון עגל בתוך
 שמונה ימים ללידתו אינו ראוי למזבח שנאמר (שם כב, כז):
 "והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה יירצה
 וגו'". וכן בהמה שאמה נשחטה אסור לשוחטה בו ביום בין
 לצרכי אדם בין לצרכי מזבח ולמחרת היום תהיה מותרת.
 (48) תורים כשרים גדולים אבל לא קטנים, ובגוי יונה רק
 קטנים כשרים. (49) פסק כחכמים נגד רבי שמעון. ובגמרא
 שם יב. מנמקים את הבודל דין הבהמה מדין העוף, מפני
 שבבהמה יש מעילה בבעלת מום אף על פי שאינה ראוייה
 להקרבה אלא עומדת להיפדות, גם מחוסרת זמן כך, אבל
 לא מצאנו מעילה בעוף שאינו ראוי להקרבה, שהרי אין
 פדיון לעוף.

יום שלישי י"ז טבת ה'תשפ"ב

פרק שלישי

(1) יבאר קדשי מזבח שמתו אם יצאו מידי מעילה ואם
 הותרו שעה אחת.
 א. קדשי² מזבח³ שמתו - יצאו מידי מעילה דבר
 תורה, אבל מועלין בהן מדברי סופרים. וכן אם
 נפסלו בדברים שייפסלו בהן הקרפנות, שפכר
 בארנום - מועלין בהן מדברי סופרים. במה דברים
 אמורים? בשלא היה להן שעת התר לאכילת
 כהנים; אבל אם היה להן קדשי קדשים הנאכלים שעת
 התר ואחר כך נפסלו ונאסרו באכילה, הואיל והתרו
 שעה אחת - אין מועלין באותו דבר שהיה ראוי
 לאכילה⁴, כמו שבארנו. כיצד? קדשי קדשים
 שנפסלו קדם שיגיע הדם למזבח כהלכתו, כגון
 ששחטו בדורם⁵ אף על פי שקבל בצפון, או
 ששחטו בצפון וקבל בדורם, או ששחט ביום וזרק
 בלילה, או ששחט בלילה וזרק ביום, או שעשאן
 במחשבת הזמן או במחשבת המקום, או שקבלו
 הפסולין⁶ את דמן אף על פי שזרקוהו בשרים, או
 שזרקוהו פסולין אף על פי שקבלוהו בשרים, או
 שיצא הדם והבשר פלו⁷ קדם זריקת הדם, או שלן
 הדם - בכל אלו מועלין⁸ בכלן לעולם⁹, שהרי לא
 היה להן שעת התר. אבל אם הגיע הדם למזבח
 כמצותו ואחר כך לן הבשר או האמורין, או שנטמא
 הבשר או האמורין, או שיצא הבשר או האמורין¹⁰

אינה אלא מדרבנן". ברור שגם דעת רבינו כן, שהרי כך
 אמרו בפירוש ביומא נט: הכל מודים שמן התורה אין
 מועלים. ובפירושו על המשנה שם כתב רבינו שאין הלכה
 כרבי שמעון שאמר מועלים בדמים אחר שיצאו לנחל
 קדרון. ונראה שחזר בו כאן. (35) מן התורה (כסף משנה)
 והמדובר בקדשי קדשים, ובקדשים קלים אין מועלים אבל
 אסור מן התורה. (36) מפני שאינו ראוי לזריקה מועלים
 בו, המקראות שלמדו מהם שאין בדם דין מעילה מדברים
 בדם הראוי לזריקה.

יב. העצמות והגידים והקרניים והטלפים שפרשו
 מקדשי קדשים לפני זריקת דמים - מועלין בהן³⁷;
 פרושו לאחר זריקת דמים - אין מועלין בהן³⁸.
 עצמות העולה שפרשו לפני זריקה - אין מועלין
 בהן לאחר זריקה³⁹, שהזריקה מתרת אותם⁴⁰; ואם
 פרושו אחר זריקה - מועלין בהן לעולם⁴¹. עצמות
 העולה שפקעו⁴² מעל המזבח קדם חצות הלילה -
 מועלין בהן⁴³; לאחר חצות - אין מועלין בהן. אף
 על פי שפקעו קדם חצות, כיון שהגיע חצות הלילה
 נעשו כל האיברים כמי שנתאפלו ונעשו אפר.

(37) עד שיזרק הדם, אבל אחר שזרק הדם הותרו כל
 החלקים שאינם עומדים להקטרה על המזבח (כסף משנה).
 (38) אף על פי שאינם ראויים לאכילה. (39) אבל לפני
 הזריקה מועלים בהן כמו בקדשי קדשים אחרים.
 (40) מפני שהעצמות שפרשו לפני זריקה אינן ראויות
 להקטרה. (41) כי הזריקה מכשירה להקטרה את כל העולה
 על עצמותיה שלא פירשו, ואחרי שפירשו אין מה שיוציא
 אותן מידי מעילה, מה שאין כן בפירשו לפני זריקה
 שהתירה אותן הזריקה כמו שאמרנו למעלה. (42) קפצו
 ונפלו על הרצפה. (43) דין זה נאמר במשנה שם גבי
 אברים שפקעו, וכתב הכסף משנה שרבינו משווה עצמות
 לאיברים.

יג. גחלת שפקעה מעל המזבח, בין לפני חצות בין
 לאחר חצות - לא נהנין ולא מועלין. אבל גחלת
 של קדשי בדר הבית - מועלין בה. והשללהבת - לא
 נהנין ולא מועלין.

יד. דשן המזבח החיצון⁴⁴, בין קדם הרמת הדשן
 בין אחר הרמה⁴⁵ - מועלין בו.

(44) כשעודנו על המזבח. (45) ואף על פי שאין מועלים
 בדבר שנעשה מצוותו, מפני שלא נגמרה מצוותו עם תרומת
 הדשן אלא אחרי הוצאת כל הדשן מחוץ למחנה, ככתוב
 (ויקרא ו, ד) "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה".

טו. דשון המזבח הפנימי ודשון המנורה - לא
 נהנין ולא מועלין⁴⁶.

(46) רש"י מפרש במשנה, שהמדובר אחרי שהניח את הדשן
 אצל מזבח החיצון במקום שמניחים תרומת הדשן של מזבח
 החיצון, אבל כל זמן שהוא על המזבח - מועלים בו.

1 לחוץ, או שיעצא מקצת הפשר קדם זריקת דמים -
2 בכל אלו וכיצא בהן אין מועלין בשאר בשרין,¹¹
3 שהרי היה לו שעת החר לאכילה, כמו שבארנו¹².

(2) מימרא של ר' יוחנן, מעילה יב. (3) ר' יוחנן אמר סתם "קדשים שמתו", ורבינו הוסיף "מזבח" ומכאן ראה שלדעתו, קדשי בדק הבית שמתו יש בהם מעילה, וכן אמרו (שם טו): "במאי? (על איזה קדשים אמר ר' יוחנן שאם מתו יצאו מידי מעילה), אילמא (שלא תאמר) בקדשי בדק הבית וכו' לא יהא אלא דאקדשי אשפה (יהיה זה כמו שהקדשי אשפה לבדק הבית)?" ונימוקו של ר' יוחנן נאמר בתמורה לב: מפני שאינם ראויים לכלום, לפדותם אי אפשר, כי בהמת הקדש אינה נפדית בלי העמדה לפני הכהן והערכה, כמו שנאמר (ויקרא כז, יב-יג): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך אותה", ואת המתה אי אפשר להעמיד. ובפסחים כט. אמרו נימוק שני, מפני שאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, ונבילה אינה ראויה לאדם מישראל אלא לכלבים. [ויש לתמוה על רבינו כאן שפסק שקדשי בדק הבית שמתו מועלים בהם, ובפרק ה מהלכות ערכין הלכה יב כתב בפירוש שגם קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה, ומסיים שם: ולפיכך אם מתה הבהמה קודם שתיעיר ותפדה, אין פודים אותה אלא תקבר. ראה כסף-משנה ורדב"ז שם. ונראה שרבינו התכוון כאן למעט כשהקדש בהמה בעלת מום – "קדשי מזבח" משמע קדשים הראויים למזבח – וסובר כר' יוחנן בתמורה לג. שאינה צריכה העמדה והערכה, שנאמר (שם) "אותה", ולא שקדם מומה להקדשה, והכל מודים שנפדית. וכן משמע מלשונו בהלכות ערכין שם, שכתב: אם נפל בהם מום. אמנם יש להקשות, הלא אין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, אבל זה קשה גם על הגמרא עצמה. וראה תוספות פסחים שם ד"ה אין פודים, שפירשו, שקדשי בדק הבית פודים מן התורה, ובמעילה שם ד"ה ואפילו, כתבו, שקדשי בדק הבית מותר לפדות להנאות אחרות חוץ לאכילת כלבים]. (4) במשנה מעילה ב. כתוב סתם: "כל שהיה לה שעת היתר לכהנים אין מועלים בה", ובגמרא שם ה. נחלקו חזקיה ור' יוחנן בפירוש המשנה. חזקיה אומר היתר זריקה שנינו, כלומר, אם השחיטה וקבלת הדם נעשו כמצוותן, ומותר היה לזרוק את הדם – אין מועלים בבשר. ור' יוחנן אמר היתר אכילה שנינו, כלומר, כשזרק הדם והותר הבשר באכילה אין מועלים בו, אבל כל זמן שלא נזרק הדם – מועלים. ופסק רבינו כר' יוחנן, ואע"פ שהוא תלמידו של חזקיה, מפני שבגמרא שם הביאו כמה ראיות לשיטתו, וגם במנחות קב. כל הסוגיא נאמרה לפי שיטתו (כסף-משנה). (5) בדרומו של מזבח, וטעונים שחיטה וקבלת דמם בצפונה (משנה זבחים מז). רבינו מפרט כאן שורה ארוכה של פסולים, ועל כולם הוא אומר שאין בהם מעילה מן התורה אלא מדברי סופרים. מקור הדין במעילה ב: [אמנם שם פירשו כך את המשנה רק לפי דעת רבה, שאם העלה אימורי הפסולים על המזבח צריך להורידם, אבל דעת רבינו שגם הסוברים אם עלו לא ירדו, מודים לפירוש זה, ולפיכך פסק כאן שאין בהם מעילה מן התורה, ואין בזה ניגוד לדעתו (פסולי המוקדשים פ"ג ה"ז) שלא ירדו (לחם-משנה, ראה

כסף-משנה). (6) לעבודת הקרבנות, כגון מי שאינו מזרע אהרן או בעל מום. (7) כלומר, או הבשר. במשנה שם ו: אמר ר' עקיבא שזריקה מועלת ליוצא להוציאו מידי מעילה, ובגמרא שם מפרש ר' יוחנן שר' עקיבא לא אמר אלא ביצא מקצתו, אבל ביצא כולו מועלים בו, ורב פפא (שם ז.) אומר: לא אמר ר' עקיבא אלא שיעצא בשר, אבל דם אין זריקה מועלת ליוצא. פירוש, אם זרק אותו הדם שיעצא אין הזריקה מתרת את הבשר, ולפיכך מועלים בו (רש"י שם). (8) פירוש, בבשר, אבל בדם עצמו אין מעילה כלל (למעלה פרק ב הלכה יא). (9) אפילו לאחר שזרק הדם. (10) לא נתפרש מה ענין אימורים לכאן? הלא באימורים מועלים משעה שהוקדשו עד שיעצאו לבית הדשן (כלמעה פ"ב ה"ב), ומהו ההבדל בין נפסלו לפני זריקת הדם או לאחריה. ראה הגהות חזון-איש. (11) טעות סופר, ויש למחוק את המלה "שאר", ולגרוס אין מועלים בבשרם (חזון-איש), שהרי גם מקצת הבשר שיעצא אין בו מעילה (ראה רש"י שם ד"ה איתמר). (12) למעלה בהלכה זו.

4 ב. קבלו¹³ הפסולין את הדם¹⁴ וזרקוהו, וזרקו¹⁵
5 הפשרים לעבודה וקבלו שאר דם הנפש¹⁶ וזרקוהו
6 - אין מועלין בבשרין; שאין הפסולין עושין שאר
7 דם הנפש שירים¹⁷. חוץ מן הטמא, הואיל וראוי
8 לעבודה צבור¹⁸, עושה שאר דם שירים¹⁸.

(13) שם ה: (14) פירוש, מקצת הדם. (15) ולא דם העור או הבשר. (16) הדם הנשאר בכלי או בצואר הבהמה אחר זריקת הדם שנתקבל בכלי, נקרא שירים ומצוותו לשפכו על יסוד המזבח ופסול לזריקה. ומשמיענו רבינו שאם זרקו פסולים לעבודה מקצת הדם, לא נעשה שאר הדם שירים (ראה פרק א מהלכות פסולי המוקדשים הלכה כח ובהערות שם), ולפיכך הזריקה השניה כשירה ומוציאה מידי מעילה. (17) שבקרבנות ציבור דוחים את הטומאה (פרק ד מהלכות ביאת מקדש הלכה ט). (18) אפילו בקרבנות יחיד, שאינם דוחים את הטומאה.

9 ג. כיצד? קבל הטמא וזרק, אף על פי שחזר
10 הפשר¹⁹ וקבל שאר דם הנפש וזרקו - הרי אלו לא
11 היתה²⁰ להן שעת החר ומועלין בכלן; שזה הדם
12 שירים הוא, ואין זריקת השירים מועלת. כבר
13 בארנו²¹, שאין בקדשים קלים מעילה לעולם חוץ
14 מאמורייהן אחר זריקת הדם. והוא²² שיהיה זריקה
15 המועלת; אבל קדשים קלים שנתפגלו²³, אף על פי
16 שזרקוהו דם - אין מועלין²⁴ באמורייהן. וכן אם יצא
17 הדם, אף על פי שהחזירו וזרקו²⁵ - אין מועלין
18 באמורייהן.

(19) כלומר, כהן טהור. (20) הבשר לא הותר באכילה, מפני ששתי הזריקות פסולות. (21) למעלה פרק ב הלכה א. (22) בתנאי. (23) שחישב באחת מארבע העבודות לזרוק את הדם או להקטיר את האימורים למחר, והוא-הדין במחשבת שלא במקומם (ראה הלכות פסולי המוקדשים פרק יג הלכה א). (24) שם ג: אמר רב גידל אמר רב,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זריקת פיגול וכו' ואינה מביאה לידי מעילה בקדשים קלים. ודין זה לא הופרך שם (הר"י קורקוס, מביאו כסף-משנה). (25) ברייתא שם ז.

ח. מנחה⁴⁴ שנתפגלה⁴⁵ או שנעשית במחשבת המקום⁴⁶, וכן שתי הלחם ולחם הפנים שנתפגלו או שנפסלו במחשבת המקום - מועלין בהן, שהרי לא היתה להן שעת התיר⁴⁷.

ד. כל חטאות המתות²⁶, כגון וילד חטאת ותמורתה²⁷ וכיצא בהן²⁸ - אסור להנות בהן, ואם נהנה - לא מעל²⁹.

(44) קרבן קמח. (45) ראה הלכה ג. (46) לזרוק את הדם או להקטיר אימורים שלא במקומם. ההבדל בדין שתי מחשבות פסולות אלו הוא: מחשבת הזמן, האוכל בשר הקרבן חייב כרת. ומחשבת המקום, אין כרת באכילתו. בדרך כלל קוראים לקרבן שנפסל במחשבת הזמן "פיגול", ולנפסל במחשבת המקום - "פסול", ולפעמים כשאין הבדל ביניהם, נכללים שניהם במונח "פיגול" או "פסול". (47) כלמעלה בהלכה א.

(26) שאסור להקריבן ואין להן פדיון. ראה דינן בהלכות פסולי המוקדשים פרק ד הלכה א. (27) היו לפניו בהמת חולין ובהמה שהוקדשה לחטאת, ואמר על בהמת החולין הרי זו תמורת זו, שתיהן קדושות, שנאמר (ויקרא כז, לג): ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש. (28) חטאת שמתו בעליה, ושכיפרו בעליה באחרת. (29) משנה שם י:

ה. וכל חטאת³⁰ שתירעה³¹ עד שיפיל בה מום - מועלין בה עד שתפדה.

ט. וכן⁴⁸ קמץ שיצא לחוץ או לן וחזר והקטירו - מועלין בפשירים, שהרי לא היה שם שעת התיר. אבל אם נטמא הקמץ⁴⁹ והקטירו - אין מועלין בפשירים; שהציוץ⁵⁰ מרצה⁵¹ על הטמא, ואינו מרצה לא על הלץ⁵² ולא על היוצא. יצאו הפשירים⁵³ או נטמאו ואחר כך הקטיר הקמץ, אף על פי שהן אסורין באכילה - אין מועלין בהן⁵⁴, שהרי קרב הקמץ כמצותו.

(30) שם יא: (31) כגון שעברה שנתה לפני שכיפרו הבעלים באחרת.

ו. המפריש³² חטאתו ואברה והפריש אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאת הראשונה והרי שתיהן עומדות, ושחט שתיהן כאחת³³ וזרק דם אחת מהן - אין מועלין לא בבשר זו שזרק דמה ולא בבשר חברתה, ואף על פי שאינו³⁴ ראוי לאכילה, הואיל ואם רצה מזה זורק ואם רצה מזה זורק. אבל אם שחט זו אחר זו - אין דמה³⁵ מועיל לבשר חברתה³⁶, ואפלו לאחר זריקה, שהרי לא היתה לה שעה הראויה להתיר בשירה³⁷.

(48) משנה מנחות כה. (49) דינו כדם בקרבנות בעלי חיים. ראה למעלה הלכה א דין הדם. (50) ציץ הזהב שהכהן הגדול נושא על מצחו. (51) בדיעבד, אם הקריבו קרבן יחיד שנטמא, שנאמר (ויקרא כח, לח): ונשא אהרן את עוון הקדשים. (52) במשנה שנינו "על היוצא", אבל בתוספתא מנחות פרק ד הלכה ח, נאמר: שאין הציץ מרצה על הלן ועל היוצא. (53) פירוש, מקצת השירים, אבל אם יצאו כולם - מועלים בהם, כמו בבשר שיצא כולו (למעלה בהלכה א). שהרי בכל מקום דין שיריים במנחה כדין בשר בקרבנות בעלי חיים (ראה הלכות פסולי המוקדשים פרק א הלכה ל, ופרק יא הלכה כ). כסף-משנה בשם הר"י קורקוס. (54) כר' עקיבא שם בתוספתא, שהקטרת הקומץ מועלת ליוצא להוציא את השירים מידי מעילה. בהלכות פסולי המוקדשים פרק ב הלכה ז, כתב רבינו: "ואם נפסלו השירים או חסרו השירים וכו' הרי הדבר ספק אם יצאו מידי מעילה". והר"י קורקוס (מובא כאן בכסף-משנה) רואה כאן סתירה גלויה לדבריו שם. ונראה שרבינו התכוון שם לפסול אחר, כגון התליעו (הר המוריה).

(32) שם ז. ז: (33) כגון ששחטון שני כהנים (רש"י שם). (34) השני. (35) של אותה ששחט קודם. (36) להוציאו מידי מעילה. (37) מפני שאסור לזרוק דם החטאת שנשחטה באחרונה.

ז. כל חטאת עוף³⁸ או עולת עוף שנפסלה בשנוי עשייתה³⁹ או בשנוי מקום עשייתה⁴⁰ - מועלין בה; חוץ מעולת העוף שנמלק למטה בקליקת חטאת לשם חטאת, שאף על פי שלא עלתה לבצלים לשם חובה⁴¹ - אין מועלין בה⁴², הואיל ושנה שמה ומקום עשייתה ושנה מעשייתה לשם דבר שאין בו מעילה⁴³.

י. הנהנה מקדשי קדשים כלם לפני זריקת דמים או מאמורי קדשים קלים לאחר זריקה, או שנהנה מן העולה כלה או מן הקמץ והלבונה ומנחת פהנים והחבתין - יפול מה שנהנה⁵⁵ לנדרבה⁵⁶. מעל בקרבנות הצבור - יפול מה שנהנה ללשכה⁵⁷.

(38) משנה זבחים סו. סו: (39) הבדיל הראש מן הגוף בחטאת, וכן אם לא הבדיל בעולה (ראה הלכות מעשה הקרבנות פרק ו הלכה כ, ופרק ז הלכה ו). (40) עולת העוף מזים דמה במחיצתו העליונה של המזבח, ושל חטאת העוף במחיצתו התחתונה, ואם שינה - פסול. וכן אם מלק עולת העוף למטה - פסולה, אבל חטאת העוף מליקתה כשרה בכל מקום (רבינו שם הלכה ט). (41) על הבעלים להביא עולה אחרת (פרק טו מהלכות פסולי המוקדשים ה"א). (42) כר' יהושע שם סו: (43) חטאת העוף

(55) הקרן והחומש. ראה פרק א הלכה ג. (56) לקרבנות נדבת ציבור. (57) לבדק הבית (כסף-משנה בשם הרא"ש).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י"ח טבת - ספר עבודה - הלכות מעילה קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה ה. (68) אין עוף קרב שלמים, ולפיכך דינה כקדשי בדק הבית. ראה בהערה הקודמת.

בתוספתא סוף מעילה, אנו שונים להיפך: קרבנות ציבור לנדבה והמנויים למעלה ללשכה, כנראה גירסא אחרת היתה לעיני רבינו.

יום רביעי י"ח טבת ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) יבאר המפריש מעות לחטאת או לעולה או לשלמים אם מועלים בהן.

א. המפריש² מעות לחטאתו לעולתו ולאשמו¹⁴ ולתורין ובני יונה - מועלין בהן משעה שהפריש.¹⁵ הפריש לשלמים - אין מועלין בהם.¹⁶

(2) תוספתא, מעילה פ"א ה"ד: מועלים בדמי חטאת ובדמי עולה, ואין מועלים בדמי שלמים. (3) אינם עדיפים משלמים עצמם שקדושת הגוף עליהם.

ב. הקדיש⁴ אבר אחד לדמיו⁵ למזבח - הרי זה ספק¹⁷ אם פשטה קדשה בכלל או לא פשטה, לפיכך תקרב¹⁸ ולא יפדה.⁶ ואם נפדה - אין מועלין בפדיונו.¹⁹

(4) בעיא שלא נפשטה (תמורה יא:). (5) אם הקדישו למזבח, אין כל ספק שקדושת הגוף פשטה בכולה אם היה זה אבר שהנשמה תלויה בו, כגון לב או ראש וכדומה (ראה הל' מעשה הקרבנות פט"ו ה"ב), אבל בהקדיש את האבר לדמיו לצורך קרבן שבהמה זו ראויה לו, שאל רבא שם מהו הדין, וצדדי הבעיה הם: ברור, שאם הקדיש כל הבהמה לדמיה - חלה עליה קדושת הגוף, וברור היה לו לרבא גם-כן שאם הקדיש את האבר קדושת הגוף פשטה הקדושה בכולה. ומסופק היה באבר אחד לדמיו, אם אנו אומרים מתוך שחלה על האבר קדושת דמים חלה עליו קדושת הגוף, ומתוך שקדש אבר אחד קדשה כולה, או אין אומרים שני "מתוך". בלשון התלמוד: "חד מיגו - אמר, תרי מיגו - לא אמר". ויוצא מזה, שמדובר כאן באבר שהנשמה תלויה בו, שאילו אבר שאין הנשמה תלויה בו פסק רבינו פט"ו מהל' מעשה הקרבנות, שאפילו בהקדישו קדושת הגוף לא פשטה הקדושה בכל הבהמה. אולם בפ"ה מהל' ערכין הי"ב כותב רבינו דין זה באומר "דמי רגלה של פרה זו הקדש למזבח". ראה כסף-משנה ולחם-משנה שם. (6) שאין פדיון לקדשים תמימים. (7) משום שאינו ראוי לפדיון, שמא פשטה קדושה בכולה, לפיכך אין הקדושה עוברת על הדמים (ראה ראב"ד וכסף-משנה בשם הר"י קורקוס).

ג. המפריש⁸ מעות לנזירותו⁹ - אסור להנות בהן, ואם נהנה - לא מעל; מפני שהן ראויין לבוא פלם שלמים¹⁰, ואין בשלמים מעילה אלא באמריהן אחר זריקת דמים¹¹. מת¹² - יפלו לנדבה¹³. היו מפרישים¹⁴: דמי חטאת - ילכו לים המלח¹⁵, ולא נהנין ולא מועלין; דמי עולה - יביאו עולה, ומועלין בהן¹⁶. אמר: אלו לחטאתי והשאיר¹⁷ לנזירותי, אם נהנה בכל השאר¹⁸ - מעל¹⁹; נהנה במקצתו - לא מעל²⁰. וכן אם אמר: אלו לעולתי

1 יא. נהנה⁵⁸ קדם זריקה⁵⁹ מפשר קדשי קדשים 2 שנטמא, או שנהנה מאמורי קדשים קלים, אף על 3 פי שהעלן לראש המזבח⁶⁰ - הרי זה פטור⁶¹.

(58) מימרא של רבא מעילה י. (59) וכל-שכן אחר זריקה (רש"י שם). (60) לפני זריקת הדם, ואע"פ שאמרנו (בהלכות פסולי המוקדשים פרק ג הלכה יב) שנעשו לחמו של מזבח ולא ידרו, אין אנו אומרים שההעלאה מבררת החלק שהוא "אשי ה'" ומביאה לידי מעילה (ראה אור-שמה). [דין זה נאמר כבר למעלה בפ"ב ה"א. ואולי כאן המדובר באמורים שנטמאו ולאחר זריקה?]. (61) הטעם אמרו בגמרא שם, מפני שאינו מביא כל הפסד לגבוה, שהרי אינם ראויים לכלום, וגם נעשית כל מצוותם. [מלשוננו של רבינו משמע שפטור לגמרי, ואין בהם מעילה אפילו מדברי סופרים, וזה מנוגד למה שכתב למעלה בהלכה א שאם נטמא בשר קדשי קדשים אחר זריקה אין מועלים בו, ומכאן שנטמא לפני זריקה מועלים. וראה תוספות שם ד"ה הכל, שהוכיחו, שבנפסל לפני זריקה הכל מודים שמועלים בו, ולפיכך פירשו שהמדובר כשהנהנה אחרי זריקה מהבשר שנטמא לפני זריקה. והוכחה לדבריהם אנו מוצאים בגירסא שלפנינו בגמרא שם: "נהנה מבשר קדשי קדשים שנטמא לפני זריקה". ונראה שיש להזיז כאן ממקומם את המלים "קודם זריקה", ולהעמידן אחרי המלה "שנטמא", ובהתאם לגירסא שבגמרא, והמדובר כשהנהנה לאחר זריקה, וכשם שזריקה מועלת ליוצא כך מועלת לטמא].

4 יב. קדשי המזבח⁶² - חלבן וביציהן אסור להנות 5 מהן, ונהנה - לא מעל⁶³. לפיכך, ולד הקדשים⁶⁴ 6 וכן ולד המעשר לא יניק מאמו, אלא מבהמה אחרת 7 חליין. ויש לאדם להתנדב ולומר: חלב בהמה זו 8 החליין יהיה הקדש⁶⁵ ללדות הקדשים שיינקוהו פדי 9 שלא ימותו.

(62) משנה מעילה יב. (63) מפני שאינם ראויים למזבח (ראה הלכה יג). (64) משנה שם יג. בתוספות פירשו, שהמדובר בוולד שנולד לפני שהבעלים הקדישו את הבהמה, וכן "ולד המעושרת" פירושו שנולד לפני שעושרה. ורבינו סתם, ויש מקום לפרש שהכוונה גם לוולד שנולד לאחר ההקדש, ואסור לו לינק מאמו מפני שזה כעבודה בקדשים. רבינו בפירושו על המשנה אומר נימוק זה. (65) פירוש, יהיה מזומן (ראה ראב"ד וכסף-משנה).

10 יג. הקדיש⁶⁶ בהמה ועוף למזבח קדשת דמים, כגון 11 שאמר: דמי בהמה זו לנסכים⁶⁷, ודמי בן יונה זה 12 לשלמים⁶⁸ - הרי הן כקדשי בדק הבית ומועלין 13 בהלכן וביציהן, כמו שיתבאר.

(66) שם יב: אבל אם אמר דמי בהמה זו לעולה או לשלמים, חלה עליה קדושת הגוף והיא עצמה תוקרב (רבא, כריתות ה. וכן פסק רבינו בהלכות מעשה הקרבנות פרק טו

בְּשׁוּגָג - כַּפָּרִי³³, לְפִיכָף מַעַל; בְּמִזִּיד - לֹא כַּפָּר, 15
לְפִיכָף לֹא מַעַל³⁴. 16

(29) כריתות כז, ב. (30) כתוב בתורה (ויקרא ד, כח):
"קרבנו... על חטאתו", ודרשו במשנה שם, שהקרבן צריך
להיות לשם אותו החטא, ולא יעבירונו מחטא זה לחטא
אחר. (31) במעשה השנינו, שהרי לא נהנה כלום.
(32) שם. ההבדל בין מעות לבהמה הוא, שבהמה היא
קדושת הגוף ואינה יוצאה לחולין לעולם, ולפיכך אין
הבעלים יכולים לשנות בה כלום, מה שאין כן בדמים
שיוצאים לחולין אם מועל בהם או כשקונה בהם בהמה
לקרבן. (33) בגמרא שלנו, נאמר סתם "מעל וכיפר". אבל
בתוספתא כריתות פ"ד ה"ו, אנו שונים כדברי רבינו.
(34) בגמרא שם תולים את הכפרה במעילה, מפני שמעל -
כיפר. ורבינו אומר להיפך (כסף-משנה).

ו. הַמִּפְרִישׁ³⁵ שְׁתֵּי סֻלְעִים לְאֶשֶׁם וְלִקַּח בִּהֶן שְׁנֵי 17
אֵילִים לְחֻלִּין, הוֹאִיל וְקָנָה חֻלִּין בְּדָמֵי אֶשֶׁם - מַעַל. 18
וְחֵיב לְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה דִּינָרִים³⁶, שֶׁהֵן שְׁתֵּי סֻלְעִים 19
וְחֻמְשִׁי³⁷, וְיָבִיא בִּהֶן אֶשֶׁם, וְיָבִיא קָרְבַּן אֶשֶׁם עַל 20
מַעֲלָתוֹ. לְפִיכָף, אִם הָיָה אֶחָד מִשְׁנֵי הָאֵילִים שֶׁקָּנָה 21
יָפָה שְׁתֵּי סֻלְעִים וְהַשְּׁנִי יָפָה עֲשָׂרָה דִּינָרִין - יָבִיא 22
הַשְּׁנִי עֲשָׂרָה אֶשֶׁם תַּחַת הַמַּעֲלָה עִם הַחֻמְשִׁי³⁸, 23
וְיָבִיא הַשְּׁנִי שְׁתֵּי סֻלְעִים אֶשֶׁם עַל מַעֲלָתוֹ. לִקַּח 24
אֶחָד לְאֶשֶׁם וְאֶחָד לְחֻלִּין³⁹, אִם הָיָה שֵׁל אֶשֶׁם יָפָה 25
שְׁתֵּי סֻלְעִים⁴⁰ - יָבִיא אוֹתוֹ לְאֶשְׁמוֹ הָרִאשׁוֹן⁴¹, וְכֵן 26
אִם הָיָה זֶה הַחֻלִּין יָפָה שְׁתֵּים - יָבִיא אוֹתוֹ אֶשֶׁם 27
מַעֲלָתוֹ⁴², שֶׁהָרִי מַעַל בְּסֻלַּע אַחַת מִדְּמֵי הָאֶשֶׁם; 28
וַיִּשְׁלֹם חֻמְשָׁה דִּינָרִים⁴³ וַיִּפְּלוּ לַנִּדְבָה⁴⁴. 29

(35) משנה, שם כו, ב. כפי שנתפרשה בגמרא שם.
(36) סלע הוא ארבעה דינרים. (37) ראה למעלה פ"א ה"ג.
(38) ובזה השיב להקדש את מה שגזל ותוספת חומש, ואע"פ
שהאיל עלה לו רק בסלע אחד, והטעם מפני שהרווח הוא
שלו, שהרי האילים הם חולין. (39) ומעל רק באחד.
(40) באשם נאמר "כסף שקלים", ולמדו מזה שאין להביא
אשם בפחות משני שקלים. שקל שבתורה הוא סלע
שבמשנה. ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ד הכ"ב. (41) כאן
הרווח להקדש, שהרי לא מעל בדמי אשם זה. (42) ואע"פ
שלא הוציא עליו אלא סלע אחד ונתייקר, כלמעלה בהערה
לז. (43) הסלע שמעל, וחומשו. וכסף זה יביא מבייתו.
(44) שהרי הם מותר אשם שנופלים לנדבה. ראה הל' פסולי
המוקדשין פ"ד ה"ד.

ז. הַהִנְהָה⁴⁵ מִדְּמֵי חֲטָאת עַד שֶׁלֹּא קָרְבָה חֲטָאתוֹ - 30
יוֹסִיף חֻמֶּשׁ עַל מֶה שֶׁנִּהְיָה וְיָבִיא בְּדָמָיו⁴⁶ חֲטָאתוֹ⁴⁷, 31
וְיָבִיא קָרְבַּן אֶשֶׁם עַל מַעֲלָתוֹ. וְכֵן אִם נִהְיָה מִדְּמֵי 32
אֶשֶׁם עַד שֶׁלֹּא קָרַב אֶשְׁמוֹ - יוֹסִיף חֻמֶּשׁ וְיָבִיא 33
בְּדָמָיו אֶשְׁמוֹ, וְיָבִיא אֶשֶׁם אַחֵר לְמַעֲלָתוֹ. שֶׁקָּרְבָנוֹת 34
הַמִּזְבֵּחַ⁴⁸ - מַעֲלָתָן לְקָרְבָנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, וְקָדְשֵׁי בֵּדֶק 35
הַבֵּית - מַעֲלָתָן לְבֵדֶק הַבֵּית. נוֹדַע לוֹ שֶׁמַּעַל⁴⁹ וְאַחֵר 36

וְהַשָּׂאָר לְנִזְיוֹתָיו, וְנִהְיָה בְּכֶלֶן - מַעַל²¹; נִהְיָה 1
בְּמִקְצָתָן - לֹא מַעַל. שְׂאִין בְּדָמֵי שְׁלָמִים מַעֲלָה²². 2
הַפִּרִישׁ מַעוֹת וְאָמַר: אֵלוֹ לְעוֹלָתִי וְאֵלוֹ לְחֲטָאתִי 3
וְאֵלוֹ לְשְׁלָמִים, וְנִתְעָרְבוּ - מוֹעֲלִין בְּכֶלֶן וּמוֹעֲלִין 4
בְּמִקְצָתָן²³. וְכִיצַד יַעֲשֶׂה²⁴? יִקַּח שְׁלֹשׁ בִּהְמוֹת, 5
וּמִחֻלָּל דָּמֵי חֲטָאת בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא עַל הַחֲטָאת, 6
וְדָמֵי עוֹלָה עַל הָעוֹלָה, וְדָמֵי שְׁלָמִים עַל שְׁלָמִים. 7

(8) משנה, מעילה יא, א. (9) אחר שמלאו ימי נזרו, מביא
הנזיר שלושה קרבנות: חטאת, עולה ושלמים. (10) מפני
שאמר סתם "לנזירותי" יכול לקנות בכולם שלמים
(תוספתא' שם ד"ה הפריש). (11) כמו שנתבאר למעלה
פ"ב ה"א. (12) הנזיר לפני שקנה בהמות בדמים אלה, וגם
לא קבע איזה כסף הוא לחטאת ואיזה לעולה ושלמים.
(13) לעולות נדבת ציבור, ואע"פ שמעורבים בהם דמי חטאת
שדינם השלכה לים המלח, הלכה היא למשה מסיני בנזיר
(רבי יוחנן, בנזיר כה.). (14) לפני שמת, פירש אלו דמי
חטאת, אלו דמי עולה ואלו דמי שלמים. (15) כדין דמי
חטאת שמתו בעליה (פ"ה מהל' פסולי המוקדשין ה"א),
ומה שאמר רבי יוחנן: "הלכה היא בנזיר", היינו במעות
סתומות. (16) ומובן שבדמי שלמים אין מועלים (למעלה
ה"א). (17) נזיר כו, ב. (18) בכל הדמים שנשארו.
(19) מפני שנהנה בדמי העולה. (20) אולי נהנה בדמי
שלמים בלבד (בגמרא שם הגירסא: והשאר "לשאר" נזירות,
וכן גם בתוספתא מעילה פ"א. כלומר, לכל שאר הקרבנות
שעליו להביא, היינו עולה ושלמים, ומכאן שאם אמר
והשאר לנזירות, אין מעילה אפילו בנהנה בכל המעות, כמו
שאמרנו בתחילת הלכה זו בהפריש מעות לנזירות. ויש
לתמוה על רבינו, למה השמיט את המילה "לשאר". ונראה
שהושמטה בטעות על-ידי המעתיקים). (21) מפני שנהנה
בדמי עולה, בין מת בין לא מת, ובדמי חטאת - אם לא
מת, כמו שנתבאר למעלה בהלכה זו. (22) ושם נהנה
בדמי שלמים בלבד. (23) פירוש, אם נהנה בדמים העולים
על דמי השלמים (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס), אבל אם
נהנה בסכום פחות מדמי השלמים לא מעל, שם נהנה
מדמי השלמים בלבד. (24) תוספתא, מעילה פ"א ה"ה.

ד. אֶחָד מִמַּחֲבִיבֵי קִנְיִן²⁵ שֶׁהִפְרִישׁ מַעוֹת וְאָמַר: אֵלוֹ 8
לְחֻבָּתִי - מוֹעֲלִין בְּכֶלֶן וּמוֹעֲלִין בְּמִקְצָתָן²⁶. וְאִם 9
מֵתוּ - יִפְּלוּ לַנִּדְבָה²⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּנִזְיוֹת²⁸, 10
וּמוֹעֲלִין בִּהֶן. 11

(25) כגון זב וזבה ויולדת, שמחויבים להביא שני עופות,
אחד לחטאת ואחד לעולה. (26) מפני ששני הקרבנות יש
בהם מעילה. (27) בנזיר כו, א - אמרו שההלכה למשה
מסיני שהובאה למעלה בהלכה הקודמת, נאמרה גם
במחויבי קינים. (28) בדין נזירות, למעלה ה"ג.

ה. הַמִּפְרִישׁ²⁹ חֲטָאת עַל אֲכִילַת חֶלֶב וְהִבְיָאָה עַל 12
אֲכִילַת דָּם - הָרִי זֶה לֹא כַּפָּרִי³⁰, לְפִיכָף לֹא מַעַל³¹. 13
הַפִּרִישׁ מַעוֹת³² לְחֲטָאת חֶלֶב וְקָנָה בִּהֶן חֲטָאת דָּם: 14

ט. יש מעילה בנדרים⁶². פיצד? האומר: פכר זו
עלי קרבן או הקדש⁶³, ואכלה - מעל⁶⁴, אף על פי
שהיא מתרת לאחרים. לפיכך⁶⁵ אין לה פדיון, שהרי
אינה קדש אלא לזה בלבד. אומר: פכר זו קדש⁶⁶ או
קרבן, ואכלה, בין הוא בין אחר - מעל. לפיכך⁶⁷
יש לה פדיון⁶⁸. היתה לפניו⁶⁹ פכר של הפקר⁷⁰
ואמר: פכר זו הקדש, נטלה על מנת לאכלה - מעל
לפי כלה; על מנת להורישא - מעל לפי טובת
הנה⁷¹ שבה.

(62) נדרים לה, א. מחלוקת רבי מאיר ורבנן, ופסק כרבי
מאיר מפני שרב נחמן שם סובר כן. ועוד, שבשבעות כב,
ב - אמרו שיש להפוך את השיטות, היינו חכמים אומרים
מעל, ורבי מאיר אומר לא מעל (ר"ן נדרים, שם).
(63) פירוש, שאמר "עלי" הקדש. (64) ומשלם להקדש קרן
וחומש (נדרים, שם). (65) מפני שהיא מותרת לאחרים,
ואינה ממון של הקדש. (66) והוא-הדין אם אמר: ככר זו
הקדש. (67) מפני שהיא אסורה לכל אדם ונעשית רכוש
של הקדש. (68) ככל קדשי בדק הבית. (69) מימרא של
רבא, שם לה, ב. (70) מדובר כשהיכיר מונחת בתוך ארבע
אמותיו של המקדש, וארבע אמות של אדם קונות לו
(בבא-מציעא י:), ולפיכך יכול לזכות בה להקדש, כדין
המגביה מציאה לחבירו (בשביל חבירו) - קנה חבירו.
(71) שמין ערך ההנאה שבנו מוכן לתת לו, כדי שיוירש לו
את היכיר, ואת הסכום הזה וחומש, ישלם להקדש.

י. האומר לחבירו⁷²: פכרי עליך הקדש, וחזר ונתנה
לו - המקבל מתנה זו מעל⁷³ לקשיוציא⁷⁴, שהרי
הנותן אינה אסורה עליו⁷⁵. וכן כל פיוצא פנה
משאר הקונמות⁷⁶ יש בהן מעילה לנאסר בהן. וכל
דברים הנאסרין עליו מנדר פנה מצטרפין, ואם
נהנה מכלם⁷⁷ בשונה פרוטה - מעל.

(72) שם, בעיא שנפטשה. (73) ואין אנו אומרים, שמכיון
שהיכיר יצאה מרשות הנותן פקע איסורה, מפני שאינה
כיכור. (74) כשיהנה בה. (75) לו היתה אסורה גם עליו,
היה הוא מועל בה. (76) פירוש, אם לא אמר "הקדש" או
"קרבן" אלא "קונם" ושאר הכינויים שנמנו במשנה שם י,
א. בכל אחד לא היה שוה פרוטה, אבל בכל הדברים
יחד היה שוה פרוטה.

יא. האומר⁷⁸: הנטיעות האלו קרבן אם אינן
נקצצות היום, וטלית זה קרבן אם לא תשרף היום,
ועבר היום ולא נקצצו ולא נשרפה הטלית - הרי
הם הקדש, ויפדו פשאר ההקדשות ואחר כך ינהה
בהן. אבל אם אומר: הרי הנטיעות האלו קרבן עד
שיקצצו - אינו יכול לפדותן; שבכל עת שיפדו
יחזרו הקדש⁷⁹ עד שיקצצו, ובין שנקצצו אינן
צריכין פדיון⁸⁰, אלא נהנין בהן מיד. פמה דברים
אמורים? בשפדאן המקדש; אבל אם פדאן אחר -

כך קרבה חטאתו⁵⁰ ועדין לא הפריש מעילתו⁵¹, או
שהפרישה ולא כללה בדמי חטאתו⁵² - יוליד
המעילה וחמשה לים המלח⁵³. נודע לו שמוצל אחר
שקרבה חטאתו - יפלו מעות המעילה וחמשה
לנדרה; שאין מפרישין בתחלה לאבוד⁵⁴. ובין כך
ובין כך יביא אשם מעילתו. ובאשם, בין שנודע לו
שמוצל קדם שקרב אשמו או אחר שקרב - תפל
מעילתו וחמשה לנדרה, מפני שהוא פמותר אשם⁵⁵.
ויביא אשם מעילתו.

(45) ברייתא, מעילה ט, ב. (46) דמי הקרן עם החומש.
(47) בהמה יותר יפה. (48) הקרן והחומש הם למזבח.
כלומר, לקנות בהם קרבן כזה שמעל בו. (49) בחלק מן
הדמים. (50) שנקנתה בדמים שנשארו. (51) מה שנהנה
וחומשו. (52) אלא קנה בדמים שנשארו בלבד. (53) כדין
מותר חטאת (שם יא). אמר אביי, שדין זה הוא לפי דעת רבי
שמעון שכל חטאת שכיפרו בעליה תמות, אבל לרבנן
הסוברים שאינה מתה אלא אם אבדה וכיפרו בעליה באחרת
ואח"כ נמצאה, המעות יפלו לנדרה. ומכיון שרבינו פסק
בה' פסולי המוקדשין פ"ד ה"א כרבנן, למה כתב כאן:
ילכו לים המלח? והר"י קורקוס (מובא כאן ה"ז בכסף-
משנה) מתרץ שמכיון שידע שמעל יהיה עליו להפריש מה
שנהנה וחומשו ולהוסיף על דמי החטאת, ולא עשה כך אלא
הקריב חטאתו מהדמים שנשארו, הרי זה כדחייה בידים כמו
שהפריש חטאת ואבדה, והפריש אחרת ונמצאת הראשונה
ולא בא להמלך בבית-דין ושחט אחת מהן, שאמרנו שם
פ"ד ה"ג שהשניה תמות, מפני שדחה אותה בידים).
(54) כשנודע לו שמעל לפני שקרבה חטאתו, היה עליו
להפריש מעילתו ולהוסיפה על דמי החטאת ולא היו
הולכים לאיבוד, ולפיכך כשלא עשה כך הרי זה כדמי
חטאת שכיפרו בעליה, אבל אם נודע לו אחרי כפרה, הרי
הקרן והחומש שיפריש עכשיו נקבע גורלם מראש לאיבוד.
(55) ראה למעלה ה"ו ובהערות.

ח. המוכר⁵⁶ עולתו ושלקיו - לא עשה כלום⁵⁷. ודין
תורה, שיחזרו המעות חלין כמו שהיו⁵⁸; וקנסו
אותו⁵⁹ חכמים, שיפלו המעות לנדרה. אפלו היתה
הבהמה שוה ארבעה ומכרה בחמשה - החמשה
כלן⁶⁰ יפלו לנדרה⁶¹. ואין פאן מעילה לא מדברי
תורה ולא מדברי סופרים.

(56) תוספתא, פסחים פ"ז ה"ז (לפי גירסת הגר"א) ובריייתא
שם פט, ב. (57) ומקריבים הקרבן לשם בעליו הראשונים
(רש"י שם). ראה משנה-למלך. (58) והמוכר יחזירן לקונה.
(59) את הקונה, מפני שקנה קרבן של אחרים, כעין החרמת
הכסף שנעשה בו משא ומתן בלתי הוגן, אבל את הקרבן
אי-אפשר להחרים, שהרי קדושת הגוף עליו. ורש"י פירש,
שקנסו את הקונה בהתאם לפתגם העממי: "לא עכברא גנב,
אלא חורא גנב" (לא העכבר הגנב, אלא החור שהוא נמלט
שם). (60) ואין אנו אומרים שהדינר החמישי מתנה היא
למוכר (רש"י שם). (61) לנדרת ציבור.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַדֵּשׁ בַּשָּׂדֶה הַקֹּדֶשׁ - מַעַל; שֶׁהָאֵבֶק שֶׁלָּהּ מוֹעִיל
לַשָּׂדֶה, וְהָרִי נִהְיָ בְּאֵבֶק וּפְגָם הַשָּׂדֶה. וְכֵן אִם חָרַשׁ
שָׂדֶה הַקֹּדֶשׁ כְּדִי לְהַעֲלוֹת אֵבֶק לְעֵשֶׂב שְׁמֵנָה בָּהּ,
וְנָטַל הָעֵשֶׂב - מַעַל⁹. הָדָר בְּמַעֲרַת הַקֹּדֶשׁ אוֹ בְּצֵל
אֵילָן אוֹ שׁוֹכֵף שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, אֵף עַל פִּי שְׁנֵהֲנָה - לֹא
מַעַל¹⁰. וְכֵן הַמִּקְדָּשׁ בֵּית בְּנוֹי, הָדָר בּוֹ - לֹא מַעַל¹¹.
אֲבָל הַמִּקְדָּשׁ עֲצִים וְאֲבָנִים וּבִנָּה בִּהֶן בֵּית, הָדָר שָׁם
- מַעַל, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר.

(6) לַמְדוֹ בְּגִזְרָה שׁוּוּה מִתְרוּמָה, מִה תְּרוּמָה בַּתְלוּשׁ אֵף
מַעִילָה בַּתְלוּשׁ. (7) הָאֵבֶק שׁוֹטֵל נִתְלוּשׁ מִן הַשָּׂדֶה.
(8) וְאִם נִהְיָ וְלֹא פָגַם - לֹא מַעַל. (9) שֶׁהָאֵבֶק תְּלוּשׁ הוּא.
מִבֶּן שֶׁהַמְדוּבָר בְּפָגַם, כְּלִמְעַלָּה בְּדִישָׁה. (10) מִפְּנֵי שֶׁנִּהְיָ
מִן הַמְּחֻבָּר. (11) וְאֵף עַל פִּי שֶׁרְבִינוּ פֶּסֶק (בְּהַלְכוֹת עֲכוּ"ם
פֶּרֶק ח הַלְכָה ד) שֶׁהַמְשַׁתְּחוּוָה לְבֵית בְּנוֹי לִשְׁם עֲבוּדָה זָרָה
אִסּוּר, חוֹמְרָא יִתִּירָה הִיא בַּעֲבוּדָה זָרָה (כֶּסֶף מִשְׁנָה).

ו. גְּדוּלֵי הַקֹּדֶשׁ - מוֹעֲלִין בִּהֶן¹². כִּיצַד? הַקֹּדֶשׁ
שָׂדֶה וְהוֹצִיאָה עֹשִׂיבִים, אֵילָן וְעֵשֶׂב פְּרוֹת - מוֹעֲלִין
בִּהֶן. אֲבָל הַמִּקְדָּשׁ אֶת הַבּוֹר רִיקָן וְאַחֵר כֶּף נִתְמַלָּא
מִיָּם, הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁפָּה וְאַחֵר כֶּף נִתְמַלָּא זָכַל, שׁוֹכֵף
וְנִתְמַלָּא יוֹנִים, הוֹאִיל וְאֵינָן גְּדוּלֵי הַקֹּדֶשׁ - אֵין
מוֹעֲלִין בִּהֶן¹³. וְכֵן הַזֵּבֶל וְהַפֶּרֶשׁ שֶׁבְּחֹצֵר הַקֹּדֶשׁ¹⁴ -
לֹא נִהְיָ וְלֹא מוֹעֲלִין. וְמָה יַעֲשׂוּ בִּהֶן¹⁵? יִמְכְּרוּ
וְיִפְּלוּ דְמִיָּהֵן לְלִשְׁכָּה¹⁶. מַעַן שֶׁהוּא יוֹצֵא מִתּוֹךְ
שָׂדֶה הַקֹּדֶשׁ¹⁷ - אִסּוּר לְהִנּוֹת בָּמִים שִׁיּוּצָאִין מִמֶּנּוּ
בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה, וְהִנְהִיָּה - לֹא מַעַל. יִצְאוּ הַמִּים חוּץ
לַשָּׂדֶה - מִתֵּר לְהִנּוֹת בִּהֶן. עֲרֵבָה הַגְּדֻלָּה בַּשָּׂדֶה
הַקֹּדֶשׁ - לֹא נִהְיָ וְלֹא מוֹעֲלִין¹⁸. אֵילָן שֶׁל הַדְּיוּט¹⁹
הַסְּמוּךְ לַשָּׂדֶה הַקֹּדֶשׁ וְשִׂרְשׁוֹ יוֹצֵאִים בְּתוֹךְ
הַשָּׂדֶה²⁰: אִם בִּינוּ לְבִין הַשָּׂדֶה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ עַד שֶׁשׁ
עֲשָׂרָה אַמָּה - הָרִי אוֹתָן הַשִּׂרְשִׁין שֶׁבְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה
אִסּוּרִין, וְהִנְהִיָּה מִהֶן לֹא מַעַל; הִיָּה הָאֵילָן רְחוֹק
יָתֵר עַל שֶׁשׁ עֲשָׂרָה - הִנְהִיָּה בִּהֶן מַעַל. אֵילָן שֶׁל
הַקֹּדֶשׁ הַסְּמוּךְ לַשָּׂדֶה הַדְּיוּט וְשִׂרְשׁוֹ יוֹצֵאִין בְּתוֹךְ
הַשָּׂדֶה²¹: אִם הִיָּה בְּתוֹךְ שֶׁשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה - מוֹעֲלִין
בִּהֶן; הִיָּה רְחוֹק יָתֵר עַל שֶׁשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה - אוֹתָן
הַשִּׂרְשִׁין שֶׁבְּתוֹךְ שָׂדֶה הַדְּיוּט לֹא נִהְיָ וְלֹא מוֹעֲלִין.

(12) כְּרַבִּי יוֹסִי בַּמִּשְׁנָה שֶׁם יג. נִגַּד דַּעְתּוֹ שֶׁל תַּנְא קָמָא
וְהַטַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁבְּתוֹסַפְתָּא מַעִילָה פֶּרֶק א הַלְכָה ט נִאֲמַר
שֶׁהַתְּנָא קָמָא הוּא רַבִּי מֵאִיר, וְכִלְל בִּידֵינוּ שֶׁהַלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי
נִגַּד רַבִּי מֵאִיר. (13) בְּתוֹסַפְתָּא שֶׁם: "אִמַּר רַבִּי יוֹסִי רּוּאָה
אֵנִי בְּכוּלָּן (פִּירוּשׁ, בְּהַקְדִּישׁ בּוֹר וְנִתְמַלָּא מִיָּם, וְשׁוֹכֵף רִיק
וְנִתְמַלָּא יוֹנִים וְכִדּוּמָה) אֶת דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר (שֶׁאֵין מוֹעֲלִים)
חוּץ מִן הַשָּׂדֶה וְהָאֵילָן שֶׁדְּרַכְסָּה לְהַתְמַלְאוֹת. וּבְתוֹסַפּוֹת
מַעִילָה שֶׁם דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל אֲבָל, הַסְּבִירוֹ אֶת הַהִבְדֵּל,
שֶׁהַמִּים וְהַיּוֹנִים בָּאוּ מִן הַהִפְקָר וְלֹא זָכָה בָּהֶם הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאֵין
קִנְיִין חֹצֵר לְהַקְדֵּשׁ, אֲבָל שָׂדֶה וְאֵילָן הַמִּתְמַלְאִים מִגּוֹף
הַהַקְדֵּשׁ הֵם מִמּוֹן הַקֹּדֶשׁ. (14) כְּלוּמָר, זָכַל וּפְרַשׁ מִבְּהֵמוֹת

1 הָרִי אֵלּוּ יוֹצֵאִין לְחֵלְיוֹ⁸¹ אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא
2 נִקְצָצוּ, וְיִהְיֶה מִתְרִין אֵף לַמִּקְדָּשׁ.

(78) מִשְׁנָה וּגְמָרָא, שֶׁם כַּח, א. וְכַח, ב. (79) כֶּרֶב פְּדָא שֶׁם.
רְבִינוּ סוֹבֵר שְׁבוּזָה מוֹדָה עוֹלָה לְבֵר פְּדָא (רָאָה הָעֵרָה הַבָּאָה).
(80) שֶׁהָרִי לֹא הַקְדִּישׁ אוֹתָן אֲלָא עַד שִׁקְצָצוּ, וּלְפִיכָךְ יִצְאוּ
לְחוּלִין אַחֲרֵי הַקְצִיצָה, כְּעוֹלָא שֶׁם נִגַּד דַּעַת בֵּר פְּדָא.
(81) שֶׁהָרִי הִנְטִיעוֹת הֵן רְכוּשׁוֹ שֶׁל הַפּוֹדָה, וְהוּא לֹא הַקְדִּישׁ
אוֹתָן. מִימָרָא שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁם ל, א.

יום חמישי י"ט טבת ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) יִבְאָר הַמִּקְדָּשׁ לְבִדֵּק הַבֵּית דְּבַר הָרָאוּי לְמִזְבֵּחַ אוֹ אִיפְכָא,
וְדִין קֹדֶשׁ בִּדֵּק הַבֵּית וְקֹדֶשׁ מִזְבֵּחַ אִם מִצְטָרְפִים לַמַּעִילָה.

3 א. אֶחָד הַמִּקְדָּשׁ לְבִדֵּק הַבֵּית דְּבַר הָרָאוּי לְחֹזֶק
4 הַבֵּדֶק, כְּגוֹן אֶבֶן אוֹ קוֹרָה, אוֹ הַמִּקְדָּשׁ לְבִדֵּק הַבֵּית
5 דְּבַר הָרָאוּי לְמִזְבֵּחַ, כְּגוֹן כִּבְשִׁים וְתוֹרִים, אוֹ
6 הַמִּקְדָּשׁ לְמִזְבֵּחַ דְּבַר הָרָאוּי לְבִדֵּק הַבֵּית, כְּגוֹן אֶבֶן
7 וְקוֹרָה, אוֹ הַמִּקְדָּשׁ לְזֶה וְלָזֶה דְּבָרִים שֶׁאֵינָן רָאוּיִין
8 לָזֶה וְלֹא לָזֶה², כְּגוֹן הַמִּקְדָּשׁ תְּרִנְגוּלִין וְחֻמֵּין
9 וְצִיר אוֹ קֶרֶקֶע, אֲפִלּוּ הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁפָּה מְלָאָה זָכַל אוֹ
10 עֶפֶר אוֹ אֶפֶר - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן מַעֲשֵׂה שֶׁהַקֹּדֶשׁ עַד
11 שִׁפְדוֹ דְּבָרִים הָרָאוּיִים לְהַפְדוּתָּהֶם.

(2) אֲלָא לְמוֹכֶרֶם וּלְקִנּוֹת בְּדִמְיָהֶם דְּבָרִים הָרָאוּיִים.
(3) לְהוֹצִיא בְּעִלֵי חַיִּים תְּמִימִים הָרָאוּיִים לְמִזְבֵּחַ, שֶׁאֵין לָהֶם
פְּדִיּוֹן.

12 ב. כָּל קֹדֶשׁ בִּדֵּק הַבֵּית עִם דְּבָרִים שֶׁמוֹעֲלִין בִּהֶן
13 מִקְדָּשִׁי מִזְבֵּחַ - מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לַמַּעִילָה, וְאִם
14 נִהְיָ בְּשׁוּוֹה פְּרוּטָה מִכָּל - מַעַל.

15 ג. אֲכָל וְהָאֵכִיל אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ נִהְיָ וְיִמְהַנֶּה חֲבֵרוֹ,
16 אֲכִילָתוֹ וְהִנְיָת חֲבֵרוֹ אוֹ אֲכִילַת חֲבֵרוֹ וְהִנְיָתוֹ - פֶּלֶן
17 מִצְטָרְפִין לַמַּעִילָה, וְאִם נַעֲשָׂה מִן הַכֹּל הִנְיָה
18 בְּפְרוּטָה - מַעַל.

19 ד. הַמַּעִילָה מִצְטָרְפָה לְזֶמֶן מִרְבָּה⁴. כִּיצַד? נִהְיָ
20 הַיּוֹם מִן הַהַקְדֵּשׁ וְנִהְיָ לְאַחֵר כְּמָה שְׁנִים בְּהַעֲלֵם
21 אֶחָד⁵ - הָרִי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לְפְרוּטָה וּמַעַל.

(4) בְּאִיסוּרִים אֵין שְׁתֵּי אֲכִילוֹת מִצְטָרְפוֹת אֲלָא אִם אֲכַל כִּזִּית
שְׁלֵם בְּכַדִּי אֲכִילַת פֶּרֶס (שְׁלוֹשׁ בִּיצִים), אֲבָל בַּמַּעִילָה לְמַדּוֹ
שֶׁם (יח:) מִהֶכְתוּב שֶׁמִּצְטָרְפוֹת אֲפִילוֹ לִזְמַן מְרֻבָּה.
(5) שֶׁלֹּא נִודַע לּוֹ הִנָּה רֵאשׁוֹנָה לְפָנֵי שְׁנֵהֲנָה שְׁנִית, אֲבָל
נִודַע לּוֹ בִּינְתִיִּים אֵין הִנָּהוֹת מִצְטָרְפוֹת.

22 ה. אֵין מַעִילָה אֲלָא בְּתוֹלֶשׁ⁶ מִן הַקֶּרֶקֶע, אֲבָל
23 הִנְהִיָּה בְּקֶרֶקֶע עֲצָמָה אוֹ בְּמַחְבֵּר לָהּ - לֹא מַעַל,
24 אֲפִלּוּ פָגַם. כִּיצַד? הַחוּרֶשׁ שָׂדֶה הַקֹּדֶשׁ אוֹ הַחוּרֶע
25 בָּהּ - פְּטוּר. נָטַל מֵאֲבָקָה⁷ וְנִהְיָ בָּהּ וּפְגָמָה⁸ - מַעַל.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ט טבת - ספר עבודה - הלכות מעילה קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 אף על פי שהוא עומד להגזז, מפני שהוא מחבר
15 לו, וכל זמן שהוא מחבר הולך ומשפית.

(32 עבדים דינם כקרקעות.

16 יא. הזרע פרות הקדש - פודה אותן בשעת זרען.³³
17 ואף על פי שלא פדה - הרי הגדולין חליין,³⁴ ואין
18 מועלין בהן, ואין משלמין מהן קרן וחמש,³⁵
19 ויחזיקין בחלה.

(33 פירוש, בשעה שהוא זורע את הפירות צריך לפדות אותם, אבל אחרי שזרעם וצמחו אי אפשר לפדותם מפני שהם חולין. (34 ואין זה דומה לפירות שגדלו באילן של הקדש, שאמרנו למעלה בהלכה ו שמועלים בהם, כי האילן קיים כמו שהיה והפירות הם תוספת על האילן, אבל פירות שזרעו בקרקע נשתנו ומה שצמח הוא דבר חדש לגמרי. ולא נתבררה דעתו של רבינו בפירות שאין זרעם כלה, אם דינם כפירות האילן או כזרעים. (35 פירוש, אם מעל בהקדש אחר אינו רשאי לשלם את הקרן והחומש מגידולים אלה. בתוספתא תרומות פרק ח הלכה א שנינו שמותר לשלם לפי חשבון כלומר, אם זרע סאה הקדש וגדלו סאתים ורוצה לשלם מזה את מעילתו, חייב הוא לתת שתי קרנות ושני חומשים, כדי שיהיו בתשלומים אלה קרן וחומש נוסף על דמי ההקדש. ורבינו סתם ואמר: "ואין משלמים" ולא בירר את דבריו.

20 יב. שמרים³⁶ של הקדש שנתן עליהם מים: ראשון
21 ושני ושלישי³⁷ - אסור להנות בו, והנהגה לא
22 מעל³⁸; רביעי - מתיר. במה דברים אמורים? בקדשי
23 בדרק הבית; אבל קדשי מזבח, אף מרביעי ואילך -
24 לעולם אסור.³⁹

(36 שמרי יין ונותנים עליהם מים ואחרי כמה ימים המים תוססים ומקבלים טעם יין קלוש. ומשקה זה נקרא "תמד" בלשון התלמוד. (37 אחרי שהסירו את התמד נותנים על השמרים מים שנית וגם מזיגה שנייה זו יש בה טעם של יין, ויש עושים כך בפעם שלישית ורביעית. (38 שאיסורו רק מדרבנן. (39 בקדושת הגוף החמורה אסרו לעולם.

25 יג. המקדיש תרנגולת למזבח - מועלין בה
26 ובביצתה. הקדוש חמור למזבח - מועלין בה
27 ובחלבה⁴⁰. הקדוש תורים לדרק הבית⁴¹ - מועלין
28 בהן ובביצתן, כמו שבארנו.

(40 והטעם, מפני שתרנגולת וחמורה אינן ראויות למזבח וקדרשו קדושת דמים, כלומר, למכרן ולקנות בדמיהן דברים הראויים למזבח וגם הביצים והחלב ראויים לכך. (41 אבל אם הקדישם למזבח אין ביצתם ראוייה לכולם ואין מועלים בה.

29 יד. פתנות כהנה שבלו⁴² - מועלין בהן כשאר
30 קדשים. והחדשים, הואיל ונתנו להנות בהן⁴³ - אין
31 מועלין בהן.

(42 ואינן ראויות ללבשן בשעת העבודה. (43 שאי אפשר

הקדש. (15 בזבל ופרש זה. (16 לשיירי לשכה (כסף משנה). השקלים שנגבו כל שנה (מחצית השקל לגולגולת) הוכנסו לאחת מלשכות המקדש וממלאים שלוש קופות גדולות ומכסף שבקופות קונים קרבנות שהם חובת ציבור, כגון שני תמידים בכל יום ומוספים בשבת ומועדים, ומה שנשאר בלשכה אחר מילוי הקופות נקרא "שיירי לשכה". (17 מלשוננו של רבינו משמע, שהמדובר במעיין הנובע בשדה הקדש עצמו, אבל רש"י מפרש שהמעיין נובע בשדה חולין והמים באו לשדה של הקדש. (18 מפני שאינה ראוייה לשום דבר. (19 במשנה שם שנינו: שרשי אילן של הדיוט הבאים בשל הקדש ושל הקדש שבאים בשל הדיוט לא נהנים ולא מועלים ובגמרא בבא בתרא כו: הסבירו, שהשרשים שאינם מרוחקים שש עשרה אמה מן האילן, דינם כאילן מפני שהוא יונק דרך אותם השרשים אבל המרוחקים יותר פסק הקשר שבינם ובין האילן ולפיכך הם שייכים לקרקע. עיין שם. ומכאן המקור להלכה זו. (20 של הקדש. (21 של הדיוט.

1 ז. קן שבראש האילן של הקדש, שבנה אותו העוף
2 מעצים²² ועשבים וכיוצא בהן - כל הקן עם
3 הביצים²³ שבו עם האפרוחים הצריכין לאמן אין
4 נהנין בהן, והנהגה - לא מעל²⁴.

(22 שהביאם ממקום אחר. (23 מפני שהביצים צריכים לאילן דינן כאילן וכן גם אפרוחים הצריכים לאמן. אבל האפרוחים שאינם צריכים לה, שיוודעים לפרוח ולמצוא מזונותיהם - מותרים. (24 מפני שגם בקן עצמו אין מעילה, והרי כל האיסור ליהנות בהם הוא מפני שהם זקוקים לקן.

5 ח. המקדיש²⁵ את היער - מועלין בכלו, בין
6 באילנות בין בכל קן שבראש האילנות או שביניהן.

(25 משנה שם: "המקדיש את החורש מועלים בכולו". ומפרש רבינו שגם הקינים בכלל והטעם, מפני שבעל היער זכה בהם בקניין חצר וכשהקדיש את היער כל מה שבתוכו הקדיש.

7 ט. גזברים ששפוף²⁶ עצי הקדש²⁷ וקצצו אותן -
8 מועלין באותן העצים הקטנים שחתכו מצת
9 שקצצו²⁸; אבל אין מועלין לא בשפוף²⁹ ולא
10 בנסרת³⁰ ולא בנביה של עצים, והוא הגוף הקשה
11 העגל שבתוף העץ³¹ הדומה לנבלת, שלא יצא
12 למלאכה.

(26 החליקו במעצר. (27 שקנאו אותם ביער של חולין. (28 אחרי שקצצום והעבירו לרשות הקדש חתכו מהם במגירה חתיכות קטנות, כדי להתאימם לבניין. (29 השבבים הדקים הנופלים כשמחליקים ומיישרים את העצים. (30 פירורי עץ שהמגירה מפילה. (31 במקום שיוצא ענף חדש (רש"י וראב"ד פירשו: עלים הנובלים ונופלים מאליהם).

13 י. המקדיש עבדו - אין מועלין בו³² ולא בשערו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וידעו שהזהב קשה ואינו נפגם בשימוש קל. (3) כחכמים שם. (4) גמרא שם יח. (5) כל התנאים הכתובים כאן נאמרו בגמרא שם. (6) למעלה פרק ה הלכה ד.

ב. קדשי קדשים⁷ התמימים שתלש מצמרן - פיון²⁹ שנהנה בפרוטה מעל, אף על פי שלא פגם; שהרי³⁰ הן דומים לכוס של זהב שאינו נפגם, שאין תלישת הצמר פוסלת אותן מלקרב. אבל אם נפל בהן מום, הואיל ולמכירה עומדים והגזה פוגמת דמיהן⁸ - לא מעל עד שיהנה ויפגם⁹ בפרוטה. תלש מהן אחר שמתו - פיון שנהנה מעל, שאין פגם למתה¹⁰. ומעילה זו מדבריהם, כמו שבארנו¹¹.

(7) משנה שם. (8) שאם יש יותר צמר יעלה מחירם. (9) כרב פפא שם יט. ראה ראב"ד וכסף-משנה. (10) משמע בין תמימה ובין בעלת מום. וכן פירש רש"י שם. וראה מה שכתבנו למעלה בפרק ג הלכה א. (11) שם.

ג. המועל בקדשי פדק הבית, פיון שמעל בשגגה - נתחלל¹² הקדש¹³, וזה שנהנה אחריו פטור¹⁴. מעל בזדון, הואיל ואינו חייב בקרבן מעילה - לא נתחלל הקדש, אלא הרי הוא בהיתו¹⁵, ואם בא אחר ונהנה בו בשגגה - מעל. במה דברים אמורים? בשמעל בקדש והוציאו בתורת חלין והקנהו לאחר; אבל אם נהנה בו ופגמו¹⁷ ולא הקנהו לאחר - יש בו מועל אחר מועל¹⁸.

(12) פקעה קדושתו. (13) מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה במשנה קידושין נב, ובגמרא שם נד: אמרו שהלכה כר' יהודה בהקדש, האומר: בשוגג מתחלל, במזיד אינו מתחלל. (14) שהרי נהנה בחולין. (15) כמו שהיה לפני המעילה. (16) שבשוגג אין מועל אחר מועל. (17) אפילו פגמו, ומכל-שכן אם נהנה ולא פגם. (18) ראה פרק ד וה.

ד. ואין מועל אחר מועל במקדשים אלא בבהמה¹⁹ וכלי תשמיש בלבד. ביצד? בקע בקרדם של הקדש ונהנה בפרוטה ופגם, ובא חבירו ובקע בו ונהנה ופגם - פלם מעלו. נטל הקרדם ונתנו לחבירו - הוא מעל, אבל חבירו לא מעל. שתה בכוס של זהב ונהנה בפרוטה, ובא חבירו ושתה ונהנה, ובא חבירו ושתה ונהנה - פלם מעלו. נטל הפוס ונתנו לחבירו מתנה או מכרו - הוא מעל, וחבירו לא מעל. רכב על גבי החמור ונהנה בפרוטה ופגם, ובא חבירו ורכב עליו ונהנה ופגם²⁰, ובא חבירו ורכב עליו ונהנה ופגם - פלם מעלו. נתן החמור לחבירו מתנה או מכרו או השפירו²¹ - הוא מעל, וחבירו לא מעל. וכן המשאיל²² קרדם של הקדש - הוא מעל לפי טובת הנאה²³ שבו, וחבירו מתר לבקע בו לכתחלה²⁴. והוא הדין לבהמה²⁵.

(19) הלכה זו היא המשך להלכה הקודמת, והמדובר בבהמה

להם לכהנים לפשוט את בגדי הכהונה כהרף עין עם גמר עבודתם ונהנים מהם ולפיכך מתנים עליהם, בשעה שמקדישים אותם, שלא ימעלו כשיהנו בהם.

טו. קדשי עובדי פוככים⁴⁴: אם לכדק הבית הקדישו - מועלין בהן; ואם קדשי מזבח הן - אין בהן מעילה מן התורה, שנאמר בקרבנות: דבר אל בני ישראל, אבל אסור להנות בהן מדברי סופרים. (44) שהגוי הקדישם לגבוה.

טז. קול⁴⁵ ומראה⁴⁶ וריח⁴⁷ של הקדש - לא נהנין ולא מועלין. במה דברים אמורים? כשהריח בקטרת אחר שעלתה התימרת⁴⁸; אבל אם הריח בקטרת כשתעלה התימרתה - מעל⁴⁹.

(45) אם נהנה מקול כלי הנגינה שבמקדש. (46) אם נהנה מיופי בניין המקדש או כלי השרת. (47) ריח הקטורת. (48) עשן הקטורת, מפני שעמוד הקטורת עולה בקו ישר כעץ התמר נקרא "תימורת", ולאחר שעלה העשן כבר נגמרה מצוותו וכלל בידני: אין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלים בו. (49) שהרי טרם נגמרה מצוות ההקטרה. ובקול ומראה אין מועלים לעולם מפני שאין בהם ממש.

יום שישי כ' טבת ה'תשפ"ב

פרק נשי

(1) יבאר הנהנה בדבר שנפגם או שאינו נפגם, קדשי קדשים שתלש מצמרו אע"פ שלא נפגם.

א. יש דברים² שהאדם נהנה בהן ולא יפגמו, כגון המשתמש בכלי זהב טהור, ויש דברים שיפגמו, כגון בגדים וכלי כסף ונחשת וברזל וכיוצא בהן. ונהנה בשוה פרוטה מן ההקדש שאינו מחבר בקרקע: אם נהנה בדבר שאין בו פגם, כגון ששמש בכלי זהב של הקדש - מעל; נהנה בדבר שנפגם, כגון שלבש בגדי הקדש או בקע בקרדם - לא מעל עד שיפגם³ בהקדש בשוה פרוטה באותו דבר עצמו⁴ שנהנה בו, ויתפון להנות, ויפגם ויהנה באחת⁵. נהנה בכחצי פרוטה ופגם בכחצי פרוטה, או שנהנה בשוה פרוטה ופגם בשוה פרוטה בדבר אחר ולא נהנה במה שפגם ולא פגם במה שנהנה - הרי זה לא מעל, עד שיהנה בשוה פרוטה ויפגם באותה הנה בשוה פרוטה בדבר עצמו. ביצד? הרי שהתיר מטלית מבגד הקדש ותפרה בבגדו ולבשה ונהנה בה בשוה פרוטה, והפסיד בבגד שהתירה ממנה בשוה פרוטה, ולא הפסיד במטלית פלוס - הרי זה לא מעל, מפני שנהנה בדבר אחד ופגם בדבר אחר. וכבר בארנו⁶, שנהנה ומהנה חבירו - מצטרף, ואפלו לזמן מרבה.

(2) משנה מעילה יח. בקיאים היו חז"ל בתכונות המתכות,

בַּזְדוּן³², שֶׁהָרִי לֹא נִתְחַלֵּל הֶקְדֵּשׁ. הַנוּטֵל פְּרוּטָה שֶׁל
הֶקְדֵּשׁ עַל דַּעַת שֶׁהִיא שְׁלוּ³³ - לֹא מַעַל עַד שִׁיּוּצִיא
אוֹתָהּ בַּחֲפָצָיו אוֹ עַד שִׁיּוּן אוֹתָהּ בַּמִּתְנָה. נִתְנָה
לְחִבְרוֹ - הוּא מַעַל, וְחִבְרוֹ לֹא מַעַל; שְׁאִין מוֹעֵל
אַחֵר מוֹעֵל בְּשָׂאָר הֶקְדָּשׁוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו³⁴. וְכָל
פִּיּוּצָא בְּזָה.

(31) שנינו שם (יט:): "נטל אבן או קורה של הקדש, הרי זה לא מעל. נתנה לחבירו - הוא מעל, וחבירו לא מעל". ובגמרא שם שאלו: "מאי שנא (מהו ההבדל) הוא, ומאי שנא חבירו?" ומתוך שמואל: בגזבר המסורות לו. ומפרש רבינו, שהמדובר במועל בזדון ולא נתחללו האבן והקורה, ולפיכך שאל, למה לא מעל חבירו, הרי במועל בזדון למדנו בה"ג שכולם מעלו? ומתוך שמואל שהמדובר כשהמועל הראשון נתנה לגזבר, אבל אם נתנה לאחר מעלו שניהם. ומכאן דבריו שבהלכה זו, אבל רש"י וראב"ד פירשו אחרת (ראה כסף-משנה). (32) ומה שאמרו: "מעל", הכוונה שעבר על איסור מעילה בקדשים, אבל אינו מביא אשם ואינו מוסיף חומש (ראה למעלה פרק א הלכה ג). ומה הכריחו להעמיד דין זה במעילה בזדון? מפני שקדשי בדק הבית מתחללים אחרי מעילתו של הראשון ואין השני מועל, כמו שנתבאר כמה פעמים. (33) אבל אם התכוון לגזולה - אע"פ ששגג ולא ידע שהוא של הקדש - מעל חבירו. (34) כמה פעמים בפרק זה.

ח. נָטַל אֶבֶן³⁵ או קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - לֹא מַעַל, שֶׁהָרִי
לֹא נִתְנָה עֲדִין. בָּנָה אוֹתָהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - מַעַל³⁶. נִתְנָה
עַל גְּבִי חֲלוֹן שֶׁבְּתִקְרָה וְלֹא חִבְרָה - לֹא מַעַל עַד
שִׁדְּוֹר תַּחְתֶּיהָ בְּשׁוּה פְּרוּטָה, שְׁאִין זֶה הִנָּה
הַנִּכְרָת³⁷.

(35) משנה שם. (36) אף-על-פי שלא דר תחתיה. והטעם, מפני ששינה את הקורה וגם נהנה ממנה הנאה ניכרת. (37) הנחת הקורה בלי חיבור אינה הנאה ניכרת, שהרי אפשר לומר שלא לצרכי עצמו הניחה, גמרא שם.

ט. נָטַל³⁸ פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְנִתְנָה לְפָלֶן, אֵף עַל פִּי
שֶׁלֹּא רִחֵץ - מַעַל, שֶׁהָרִי נִתְנָה בְּהִיּוֹתוֹ רוֹחֵץ בְּכָל
עַת שִׁיּוּצָה. וְכֵן אִם נִתְנָה לְאַחַד מִבְּעָלֵי אֲמָנוּת -
מַעַל, אֵף עַל פִּי שִׁיּוּצִין לֹא עָשׂוּ מִלְּאִכְתּוֹ.

(38) משנה שם.

י. קָנָה בָּה חֲפִיץ³⁹ וְלֹא מִשָּׁךְ: אִם מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים
- מַעַל⁴⁰, וְאִם מִן יִשְׂרָאֵל - לֹא מַעַל⁴¹.

(39) ושלם מחירה למוכר. (40) בקנה מן הגוי, מעות קונות לדברי הכל. (41) שלא קנה את החפץ כל זמן שלא משך אותו. וסובר רבינו, שאע"פ שמן התורה מעות קונות, כיון שתיקנו חכמים שלא יקנה בלי משיכה, הרי לא יצא הכסף מרשות המוכר (ראה כסף-משנה). ופלפלו האחרונים בזה, אם תקנת חכמים מועילה לבטל דין תורה בכעין זה. וצריך (עיון).

טמאה, ולמטה כותב רבינו בפירוש "החמור". כל הדינים האמורים בפרק זה בהלכות ג, ד וה, הם לפי התוספתא מעילה פרק ב הלכה ט, ולא ע"פ המשנה מעילה יט: העוסקת בקדושת הגוף כמו כלי שרת שבמשנה, ולפיכך שינה רבינו וכתב: "כלי תשמיש", ודעתו שהתוספתא אינה מנוגדת למשנה (ראה ראב"ד וכסף-משנה), ומפרש את התוספתא האומרת: "בקע בקורדום של הקדש, ובא חבירו ובקע בו, כולם מעלו" כגון ששגג וחשב שהקורדום הוא שלו ולא נתכוון כלל להוציא מרשות לרשות, ולכן גם השני מעל. ומשנתינו מדברת, כשידע שאינו שלא והתכוון לגזול, אבל לא ידע שהוא של הקדש (אם ידע שהוא של הקדש, הרי הוא מזיד ואפילו קדושת דמים אינו מתחלל), ולפיכך אמרו: אין מועל אחר מועל אלא בקדושת הגוף (ראה הלכה ה), אבל בקדושת דמים במתכוון לגזול אע"פ שאינו יודע שהחפץ הוא הקדש, מכיון שהתכוון להוציאה מרשות לרשות הוא מעל וחבירו לא מעל. וכן פירשו התוספות קידושין נה. ד"ה אין (ראה גירסת הב"ח שם. וגם לפי גירסתו אפשר ליישב דברי רבינו). (20) נחלש. (21) לזמן מסוים. שכירות דינה כמכר. (22) מימרא של רב אמי, בבבא מציעא צט. (23) שוויה של הנאת המשאיל בזה שעשה טובה לשואל. (24) מפני שהקורדום יצא כולו לחולין ע"י מסירתו לרשות השואל. (25) המשאיל בהמה שקדושת דמים עליה.

ה. בְּהֵמַת קֹדֶשִׁי מִזֶּבֶח²⁶ אֵינָה כֵּן, אֲלֹא יֵשׁ בָּהּ מוֹעֵל
אַחֵר מוֹעֵל עַד כְּמָה פְּעָמִים. פִּיּוּצָה? תִּלְשׁ מִן
הַחֲטָא²⁷, וּבֹא חִבְרוֹ וְתִלְשׁ, וּבֹא חִבְרוֹ וְתִלְשׁ - פֶּלֶן
מַעַל²⁸. וְכֵן אִם נִתְנָה לְחִבְרוֹ, וְחִבְרוֹ לְחִבְרוֹ - פֶּלֶן
מַעַל. וְיִרְאָה לִי²⁹, שֶׁדִּין הַמִּנְחוֹת וְהַעֲוֹפוֹת וְהַנִּסְכִּים
וּבְכָל שְׂרֵת כְּדִין הַבְּהֵמָה, שֶׁפֶּלֶן קֹדֶשֶׁת הַגּוֹף הֵן.

(26) הכוונה לקדשי קדשים, שהרי קדשים קלים אין בהם מעילה לפני זריקת הדם (למעלה פ"ב ה"א). (27) לשון המשנה מעילה יט: ראה הערה בהלכה הקודמת. (28) תוספתא שם פרק ב הלכה א. (29) בתוספתא אמרו: ובעולה וכו' נתנו לחבירו וכו' כולם מעלו, ורבינו לומד מעולה לכל הדברים שהם קדושת הגוף, ולפיכך אמר "יראה לי".

ו. בְּהֵמַת קֹדֶשִׁי הַקֹּדָשִׁים שֶׁנִּפְל בָּהּ מוֹם, הוֹאִיל
וְהִיא עוֹמֶדֶת לְפִדְיוֹן³⁰ - הִרִי הִיא כְּקֹדֶשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת
שֶׁהִיא קֹדֶשֶׁת דָּמִים; וְאִם נִתְנָה לְחִבְרוֹ, וְחִבְרוֹ
לְחִבְרוֹ - הִרְאִשׁוֹן בְּלִבְד מַעַל.

(30) המדובר כשהבהמה חיה, ואפשר להעמידה לפני הכהן להערכה. אבל אם מתה או אפילו שחטה, אין לה פדיון מפני שהיא טעונה העמדה והערכה. ראה למעלה פ"ג הערה א.

ז. אָמְרוּ חֲכָמִים³¹, שֶׁהַנוּטֵל אֶבֶן או קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ
וְנִתְנָה לְחִבְרוֹ - שְׁנֵיהֶם מַעַל. וְאִם נִתְנָה לְזֶה הַגִּזְבָּר
שֶׁהִתָּה תַּחַת יָדוֹ - הוּא מַעַל, וְהַגִּזְבָּר לֹא מַעַל.
וְיִרְאָה לִי, שְׁאִין אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֲמֹרִים אֲלֹא בְּמוֹעֵל

ששקלו בשביל עצמו. (62) מחלוקת ר' יהודה ור' מאיר בקידושין נד. ופסק כר"י (בירושלמי שם אמרו שמשנתנו ר' מאיר שנאה, שסובר מועלים בשיריים. ויש לתמוה על רבינו, שפסק כמשנתנו, ומסיים שאין מועלים בשיריים, וצריך עיון).

יום ש"ק כ"א טבת ה'תשפ"ב

פרק שביעי

(1) יבאר מי ששגג ולקח הקדש ונתנו לשליח בתורת חולין מי מעל, ודין אם עשה השליח מדעת עצמו.

- 21 א. מי ששגג² ולקח הקדש או מעות הקדש ונתנו
- 22 לשליח להוציא בתורת חולין: אם עשה השליח
- 23 שליחותו - המשלח הוא שםעל; ואם לא עשה
- 24 שליחותו, אלא עשה השליח מדעת עצמו³ - השליח
- 25 הוא שםעל. כיצד? בעל הבית שאמר לשלוחו: תן
- 26 (לי) מאותו בשר לאורחין, הלך ונתן להן כפר; או
- 27 שאמר לו: תן להן כפר, ונתן להן בשר; אמר
- 28 לשלוחו: הבא לי מן החלון, והביא לו מן המגדל; או
- 29 שאמר לו: הבא מן המגדל⁵, והביא לו מן החלון -
- 30 השליח מעל. וכן כל פיוצא בזה. הלך השליח והביא
- 31 מן החלון כמו שאמר לו, אף על פי שאמר השולח:
- 32 לא היה בלפי שייכא אלא מן המגדל - בעל הבית
- 33 מעל; שהרי עשה שליחותו מאמר, ודברים שבלב
- 34 אינן דברים. ואפלו היה השליח חרש או שוטה או
- 35 קטן שאין להן שליחות⁶, אם עשה כמאמרו - בעל
- 36 הבית מעל⁷, ואם לא עשה שליחותו - בעל הבית
- 37 פטור. אמר לשלוחו: תן לאורחין חתיכה חתיכה⁸ של
- 38 בשר, הלך השליח ואמר להן: טלו⁹ שמים שמים -
- 39 בעל הבית מעל, שהרי נעשה דברו, והשליח פטור,
- 40 מפני שהוא מוסיף על שליחותו בעל הבית ולא עקר
- 41 השליחות¹⁰. אבל אם אמר להם השליח: טלו שמים
- 42 שמים מדעתי - שגהן מעל¹¹. נטלו האורחים שלש
- 43 שלש - אף האורחין מעלו, מפני שקל אחד מהן עשה
- 44 שליחותו דברו והוסיף מדעתו. נמצא דברו חיב, לפי
- 45 שנעשו דבריו ולא נעקרה השליחות, והוא חיב על זה
- 46 שהוסיף מדעתו.

(2) משנה, מעילה כ, א. (3) ושינה ממה שאמר המשלח. (4) מכין ששינה, אינו שליחו של המשלח במעשה זה, אבל אם לא שינה אלא הוסיף, מבאר רבינו דינו למטה בהלכה זו. אמנם כלל בדינו, שאין שליח לדבר עבירה, ואין מחייבים את המשלח, אבל מעילה יוצאה מן הכלל הזה. בקידושין מב, ב - למדו שבאסור מעילה יש שליח לדבר עבירה. (5) במשנה, הגירסא: "לא היה בלבו מזה אלא מזה", ופירשו בתוספות, כגון שהיו שם כמה חלונות, ואומר בעל הבית לא נתכוונתי לחלון זה שהבאת ממנו אלא לחלון אחר, ונראה שגם רש"י מפרש כך, ופירושם מתקבל על הדעת. ואולי גירסא אחרת היתה לפני רבינו.

- 1 יא. המוציא מעות הקדש בצרכיו על דעת שהן
- 2 חלין⁴², אף על פי שלא הוציאן בדברי חל - מעל.
- 3 כיצד? המביא מטאתו ואשמו ופסחו מן ההקדש,
- 4 וכן מחסר כפרה⁴³ שהביא כפרתו מן ההקדש -
- 5 מעל. וכלם אין מועלין עד שיזרק הדם⁴⁴. לפיכך,
- 6 המביא מנחות⁴⁵ ונסכים ולחם תודה מן ההקדש,
- 7 אף על פי שעבר עברה - לא מעל, שאין כאן זריקת
- 8 דם לכפר עליו.

(42) סבור היה שהמעות חולין. (43) כגון זב וזבה ויולדת שמחוייבים להביא קרבנות אחר טהרתם. (44) ואז נהנה, כי הזריקה מכפרת, מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון במעילה יט. ופסק כר' יהודה. (45) חוץ למנחת חוטא, שהרי הקטרת הקומץ מכפרת.

- 9 יב. נתן⁴⁶ שקלו⁴⁷ ממצעות הקדש - בפשתרמו⁴⁸
- 10 התרומה ויקנו ממנה אפלו בהמה אחת ויזרק דמה
- 11 ימעל השוקל, שהרי חלקו באותה בהמה שגזרק
- 12 דמה⁴⁹.

(46) משנה שקלים פרק ב, ב. (47) מחצית השקל, שכל אדם מחויב לתת לבית המקדש אחת בשנה, כדי לקנות קרבנות חובת ציבור. (48) שלוש פעמים בשנה היו ממלאים שלוש קופות גדולות מהשקלים שנצטברו בלשכה, ומה שהכניסו לקופות נקרא "תרומת הלשכה", ומהו קונים קרבנות, ומה שנשאר בלשכה נקרא "שירי לשכה". (49) אבל לפני הזריקה לא נהנה, כמו שאמרנו בהלכה הקודמת.

- 13 יג. המפריש⁵⁰ שקלו ומוציאו בשאר צרכיו⁵¹, בין
- 14 הוא בין חברו - מעל⁵². נתנו לחברו⁵³ לשקלו על
- 15 דרו⁵⁴, הלך ושקלו על ידי עצמו⁵⁵: אם כפר נתרמה⁵⁶
- 16 התרומה - מעל השוקל⁵⁷; שהתורם תורם על
- 17 העתיד להגבות⁵⁸, כמו שבארנו בשקלים⁵⁹, וכאלו
- 18 הגיע שקל זה ללשכה, ולפיכך מעל⁶⁰. ואם עדין
- 19 לא נתרמה תרומה - לא מעל⁶¹. ולעולם אין מועלין
- 20 בשירי הלשכה⁶².

(50) תוספתא מעילה פרק א הלכה יג. (51) צרכי חולין. (52) ראב"ד וכסף-משנה מפרשים כוונת רבינו, שאם נתנו לחבירו וזה נהנה בו שניהם מעלו. והכסף-משנה מוסר מקור הדין בתוספתא מעילה שם. בתוספתא שלפנינו גירסא אחרת, המפריש שקלו לחבירו הרי זה מעל. (53) משנה שקלים פרק ב, ב. (54) בשביל המשלח. (55) בשביל עצמו. (56) בשעה ששקל. (57) השליח ששקל בשביל עצמו. (58) ולפיכך זכה הקדש בשקל זה בשעה שתרמו הראשון. (59) פ"ב ה"ט. (60) ההנאה היא שאם לא שקל, בית-דין ממשכנים אותו וגובים ממנו. וקיום מצוות מתן השקל אינה מעילה, מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו" (קיום מצוה אינה הנאה, אלא מילוי חוב שהטילה עליו התורה. רבינו בפירושו על המשנה לפי הירושלמי שם). (61) מפני שהשקל עדיין לא היה ברשות הקדש, בשעה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"א טבת - ספר עבודה - הלכות מעילה קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 לִי בְּכֹלָה גְרוֹת אוּ בְּכֹלָה פְּתִילוֹת, הִלֵּךְ וְהִבִּיא בְּחֻצָּה
11 גְרוֹת וּבְחֻצָּה פְּתִילוֹת - שְׁגִיָּהם פְּטוּרִים. פֶּעַל הַבֵּית
12 לֹא מַעַל - שֶׁהָרִי לֹא נַעֲשֶׂה שְׁלִיחוֹתוֹ בְּפִרוּטָה¹⁹; וְהַשְּׁלִיחַ לֹא מַעַל - שֶׁהָרִי לֹא עָקַר שְׁלִיחוֹתוֹ
13 בְּפִרוּטָה. אָבֵל אִם אָמַר לוֹ: הֵבֵא לִי בְּחֻצָּה גְרוֹת
14 מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי וּבְחֻצָּה פְּתִילוֹת מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי, וְהִלֵּךְ
15 וְהִבִּיא גְרוֹת מִמָּקוֹם פְּתִילוֹת וּפְתִילוֹת מִמָּקוֹם גְרוֹת
16 - הַשְּׁלִיחַ מַעַל²⁰.

(18) משנה, שם כא, א. (19) ואין מעילה בפחות מפרוטה.
(20) מפני ששינה בכל הפרוטה.

18 ד. נִתְּן²¹ לוֹ שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת וְאָמַר לוֹ: הֵבֵא לִי אֶתְרוּגָּה,
19 וְהִלֵּךְ וְהִבִּיא לוֹ בְּפִרוּטָה אֶתְרוּגָּה וּבְפִרוּטָה רִמּוֹן -
20 הַשְּׁלִיחַ מַעַל, וּבִעַל הַבֵּית פְּטוּר, שֶׁהָרִי שֶׁלָּחוּ לְקִנּוֹת
21 לוֹ אֶתְרוּגָּה שְׁשׁוּה שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה
22 הָאֶתְרוּגָּה שֶׁהִבִּיא לוֹ בְּפִרוּטָה אַחַת שְׁוֶה שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת
23 - שְׁגִיָּהם מַעַל²².

(21) משנה, שם. מחלוקת תנאים, ופסק כרבי יהודה.
(22) גמרא, שם כא, א.

24 ה. הַשְּׁוֹלֵחַ²³ פְּרוּטָה בִּיד שֶׁלֹּאֲחֻ לְקִנּוֹת לוֹ בֶּה חֶפְצִין,
25 וְנִזְכָּר פֶּעַל הַבֵּית שֶׁהָיָה הִקְדֵּשׁ קֹדֶם שֶׁתִּגְזַע לִיד
26 הַחֲנוּנִי - הַשְּׁלִיחַ מַעַל, שֶׁהוּא שׁוֹגֵג²⁴, וּבִעַל הַבֵּית
27 כָּבֵד נִזְכָּר, וְאִין הַמְּזִיד חֵיב בְּקִרְבָּן מַעֲלָה, כִּמּוֹ
28 שֶׁבְּאַרְנֵי²⁵. נִזְכָּר אִף הַשְּׁלִיחַ וְיָדַע שֶׁהָיָה הִקְדֵּשׁ קֹדֶם
29 שֶׁתִּגְזַע לְחֲנוּנִי - שְׁגִיָּהם פְּטוּרִים²⁶ מִקִּרְבָּן מַעֲלָה,
30 וְהַחֲנוּנִי חֵיב כְּשִׁיזָּא אֹתָהּ פְּרוּטָה שֶׁנִּתְעַרְבָּה
31 בְּמַעֲוָתָיו, שֶׁהָרִי הוּא שׁוֹגֵג. הוֹדִיעוּ לְחֲנוּנִי שֶׁפְּרוּטָה
32 שֶׁנִּתְּנָה לוֹ הִקְדֵּשׁ - שֶׁלִּשְׁתֵּן פְּטוּרִין, וְנִתְפָּס הַמָּקָח
33 לְהִקְדֵּשׁ²⁷.

(23) תוספתא, מעילה פ"ב ה"ג. (24) במשנה, שם כא, א -
נאמר: שלח ביד פיקח ונזכר עד שלא הגיע אצל חנווני,
חנווני מעל. ורבינו כאן כותב "שליח מעל", ובפירושו על
המשנה שם, מפרש שהמשנה מתכוונת לנזכרו שניהם,
המשלח והשליח. ראה רש"י שם, שפירש אחרת.
(25) למעלה פ"א ה"ג. ומפני שלא נתחייב בקרבן מעילה,
לא נתחללה הפרוטה. (26) שהרי כולם מזידים.
(27) תוספתא, שם. ובמשנה למלך כתב, שדין זה פלא
בעיניו.

34 ו. וְכִיצַד²⁸ יַעֲשֶׂה²⁹ בְּרִי לְהַצִּיל הַחֲנוּנִי מִן הַחֲטָא עַד
35 שֶׁיִּהְיֶה מִתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמַּעֲוֹת? נוֹטֵל פְּרוּטָה
36 שֶׁל חֲלִין אוּ כְּלִי כָּל שֶׁהוּא וְאוֹמֵר: פְּרוּטָה שֶׁל
37 הִקְדֵּשׁ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה מִחֻלָּלָה עַל זֶה; וְתַעֲשֶׂה
38 אוֹתָהּ פְּרוּטָה אוּ הַכְּלִי הִקְדֵּשׁ, וְיִתֵּר הַחֲנוּנִי
39 לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמַּעֲוֹת. וְכֵן פְּרוּטָה³⁰ שֶׁל הִקְדֵּשׁ
40 שֶׁנִּתְעַרְבָּה בְּכָל הַכִּיס, אוּ שֶׁאָמַר: פְּרוּטָה בְּכִיס זֶה
41 הִקְדֵּשׁ - מִחֻלָּל אוֹתָהּ³¹ וְאַחֵר כִּף יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכִיס. וְאִם

(6) ואפילו שלא בדבר עבירה, אין אנו אומרים שידו כיד
משלחו. (7) מפני שנעשה רצונו ונהנה בזה. (8) חתיכה
לכל אחד. (9) קחו. (10) כפירוש של רב ששת, שם כ, ב.
(11) בעל הבית מעל, מפי שנעשה רצונו. והשליח מעל, מפני
שעשה על דעת עצמו ממש, והדגיש בפירוש שזה לא על
דעת בעל הבית, אבל אם לא פירש שעושה על דעת עצמו,
אפשר שחשב שבעל הבית אינו מקפיד על ההוספה, ומה
שאמר "חתיכה", התכוון שלא יפחות (כסף-משנה בשם
הר"י קורקוס).

1 ב. בְּמָה דְּבָרִים אָמִירִים? כְּשֶׁהָיָה הַחֲתִיכוֹת מִקְדָּשִׁי
2 בְּדֶק הַבֵּית; אָבֵל אִם הָיָה בָּשָׂר עוֹלָה¹² וְכִיזָּא בּוֹ¹³
3 - לֹא מַעַל אֱלָא הָאוֹכֵל¹⁴ בְּלֶבֶד. שֶׁהָרִי הוּא חֵיב
4 בְּאִסוּר אַחֵר יִתֵּר עַל הַמַּעֲלָה¹⁵, וּבְכָל הַתּוֹרָה בָּלָה
5 אִין שְׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵרָה¹⁶, אֱלָא בְּמַעֲלָה לְבָדָה שֶׁלֹּא
6 יִתְעַרֵּב עִמָּה אִסוּר אַחֵר¹⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי ששגג ולקח הקדש או מעות... המשלח הוא שמעל... אין
שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה".

וידועה הקושיא הרי ישנם עוד מקומות בהם מצינו שליח
לדבר עבירה, בשליחות יד, בפיקדון ובטביחה ומכירה,
ומדוע כתב שרק במעילה יש שליח לדבר עבירה. ותיצור
שחיוב המשלח במעילה הוא מדין שליחות, אבל בשליחות
יד וטביחה ומכירה החיוב אינו מצד שליחות אלא מתורת
פושע, היינו שהפשיעה היא בדיבור עצמו שאמר לשלוח
יד, וכן בטביחה ומכירה אין החיוב מצד שלוחו של אדם
כמותו אלא על ההנאה שנהנה מהבשר או מהדמים.

ובפנימיות העניינים, הסיבה שרק במעילה מצינו דין
שליחות היא, מכיון שכל יהודי הוא שלוחו של הקב"ה
לעשות מכל דבר שבעולם ענין של קדושה ודירה לקב"ה,
אבל כדי שיהודי יעשה זאת בכוחו ומרצונו, חייבת להיות
הבחירה החופשית - אפשרות של מעילה, מתוך תקוה
ובטחון שסוף-סוף לא ידח ממנו נידח. ומשום כך אומרים
אנו בכל התורה כולה "יש שליח לדבר עבירה" חוץ
מבמעילה, כי בזה מתבטא תפקידו של יהודי להיות שלוחו
של הקב"ה ולשמור על ענייני הקדושה שעשה בעולם,
ושאף אחד לא יפגום בזה ח"ו.

(ענ"פ י"ן מלכות' ספר עבודה סימן טז)

(12) תוספתא, מעילה פ"ב ה"ב. (13) דברים העומדים
להקטרה. (14) שהרי נהנה. (15) נימוק למה לא מעל
המשלח. (16) פלא, הלא גם בגנב וטבח יש שליח לדבר
עבירה. ראה פ"ג מהל' גניבה ואבידה ה"ו, וב'משנה למלך'
שם. (17) שאסור לאכול בשר עולה וכיזא בו. ראה הל'
מעשה הקרבנות פ"א (ראה משנה-למלך שם).

7 ג. הַנּוֹתֵן¹⁸ פְּרוּטָה הִקְדֵּשׁ לְשִׁלּוּחוֹ וְאָמַר לוֹ: הֵבֵא
8 לִי בְּחֻצָּה גְרוֹת וּבְחֻצָּה פְּתִילוֹת, הִלֵּךְ וְהִבִּיא לוֹ
9 בְּכֹלָה גְרוֹת אוּ בְּכֹלָה פְּתִילוֹת; אוּ שֶׁאָמַר לוֹ: הֵבֵא

- 1 הוציא ולא חלל - לא מעל עד שיוציא את כל
2 הקיס³².
13 והוציא - בעל הבית מעל; שהרי אין לו רשות
14 להשתמש בהן, ובעל הפקדון לא הרשהו.

(38) משנה, מעילה כא, א. (39) בין אם המעות קשורות
ובין אינן קשורות.

- 15 י. הפקדון אצל שלחני או חנוני⁴⁰ ולא היו חתומין
16 ולא קשורין קשר משנה⁴¹, הואיל ויש לו רשות מן
17 הדין להשתמש בהן, אם הוציאו - שניהן פטורין⁴²;
18 בעל הפקדון פטור - שהרי לא אמר לו השתמש
19 בהן, והחנוני פטור - מפני שאינן קשורין קשר
20 משנה ולא חתומין, וכאלו השתמש ברשות.

(40) מי שמפקיד מעות אצל חנוני או שולחני, דעתו על-מנת
שישתמשו בהן. (41) אם היו קשורים קשר משונה (בלתי
רגיל) גילה המפקיד דעתו, שאינו רוצה שישתמש בהם
השולחני. (42) הר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן)
מקשה על רבינו מברייטא בבא-מציעא מג, ב - ששנינו:
"מעל הגזבר" (המפקיד). ונראה שרבינו מסתמך על משנתו
שנאמר בה סתם לא מעל, ולא אמרו: המפקיד מעל. ומשמע
שאינן כאן מעילה כלל.

- 21 יא. האשה⁴³ שהכניסה מעות של הקדש⁴⁴ לבעלה,
22 או שהקדיש מזרישה ומת ונפלו לה הקדשות
23 בירשה⁴⁵ - לכשיוציא הבעל המעות בחפציו
24 ימעל⁴⁶.

(43) מימרא של רבא, בבא-מציעא צו, ב. (44) שהיו בידה
לפני שנישאת. (45) אחר שנישאת. (46) אם לא ידע שהן
נכסי הקדש, אבל לפני כן אינו מועל אע"פ שנכנסו לרשות
ע"פ תקנת חכמים, שהבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול
פירותיהם. והטעם, מפני שאינו רוצה לזכות בנכסי הקדש,
והאשה גם כן אינה מועלת מפני שאינה מקנה לבעלה את
הנכסים מרצונה אלא חכמים הקנו לו.

(28) משנה, שם. (29) בעל הבית שזכר. מדובר כשהחנוני
שוגג. (30) משנה, שם כא, ב. (31) ואינה בטלה ברוב,
מפני שמטבע חשוב, ודבר חשוב אינו בטל אפילו באלף
(תוספות' שם ד"ה פרוטה. וראה משנה-למלך). (32) כל
זמן שלא הוציא כל הפרוטות שבכיס, אפשר שהפרוטה של
הקדש נשארה בו. פסק חכמים, שם.

- 3 ז. אמר: פיס מפיסי³³ הקדש, ושור משורי הקדש -
4 מועלין בכלן³⁴ ומועלין במקצת³⁵. כיצד עושה?
5 מביא את הגדול שבהם ואומר: אם הקדש הוא -
6 הרי הוא הקדש, ואם לאו - ההקדש בכל מקום
7 שהוא מחלל על זה; ויהנה בקטן.

(33) תוספתא, מעילה פ"א ה"ז. (34) אם הוציא את כולם.
(35) אפילו הוציא רק מקצתם. ה'כסף משנה' מתפלא, שהרי
זה סותר דברי עצמו בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ח. ויש
להוסיף ולשאול, מה בין זה לדין שבהלכה הקודמת שלא
מעל עד שיוציא את כל הכיס? וצ"ע.

- 8 ח. המועל בפחות משנה פרוטה, בין בידון בין
9 בשגגה - משלם את הקרן³⁶, ואינו חייב חמ"ש ולא
10 קרפן. ויראה לי, שאינו לוקה³⁷ על פחות משנה
11 פרוטה, אם הנה מזיד.

(36) ברייתא, בבא-מציעא נה, ב: "ואת אשר חטא מן
הקודש" (ויקרא ה, ז) לרבות פחות משווה פרוטה להישבון.
(37) משמע, שאסור מן התורה, אלא שאין בו מלקות (ראה
כסף-משנה למעלה פ"ב ה"טז).

- 12 ט. המפקיד³⁸ מעות אצל בעל הבית³⁹ ונשתמש בהן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ו כ"א טבת ה'תשפ"ב

- 35 ולמעלה ונשבע; או הביא על שפחה חרופה או הכופר
36 בפקדון ונשבע — (וכל אלו) בין בשוגג בין במזיד —
37 הרי זה חייב להקריב קרבן על חטאתו, ואינו קרבן חטאת
38 אלא קרבן אשם; וקרבן זה נקרא 'אשם ודאי' (כי ודאי
39 שגג). אמר יתעלה במעילה: "והטעה בשגגה מקדשי ה'
40 והביא את-אשמו לה' איל תמים" (ויקרא ה, טו); ואמר:
41 "וכחש בעצמיתו בפקדון וגו'" ונשבע על-שקר וגו' ואת-
42 אשמו יביא לה' איל תמים" (שם, כא-כח). ואמר: "ואיש
43 כי-ישכב את-אשה שכבת-זרע והיא שפחה נחרפת לאיש
44 וגו' והביא את-אשמו לה' וגו'" (שם יט, כבא). וכבר
45 נתבאר דיני מצות אלו במסכת כרתות (ט).

יום ראשון ט"ו טבת ה'תשפ"ב

מצות עשה עא.

- 26 המצוה הע"א — הצווי שנוצטוונו שמי שעבר
27 עבירות מסימות יקריב קרבן אשם ויתפפר לו — וזהו
28 אשם ודאי. העבירות שחייבים עליהן קרבן זה הן: מעילה
29 וגזלה וביאת שפחה חרופה (חציה שפחה וחציה בת חורין.
30 כגון שאחד השותפים בה שחררה) ושקר בשבועת פקדון
31 (השומר על פקדון חבירו ונשבע לשקר על אחת הטענות
32 הפוטרות אותו להחזיר הפקדון): כל-המועל בשגגה, והוא
33 שניהנה בשונה פרוטה מן-ההקדש — בין הקדש ביד
34 הבית ובין הקדש מזבח — או הגזול חברו שנה פרוטה

יום שני ט"ז טבת ה'תשפ"ב

מצות עשה עב.

המצוה הע"ב — הצווי שנוצטוינו להקריב קרבן
עולה ויורד על עבדות מסימות. העבדות שחזבים עליהן
קרבן זה הן: טמאת מקדש וטמאת קדשיו ושבועת בטוי
ושבועת העדות. מי שנוטמא באב מאבות הטמאות, כמו
שקבענו בהקדמת סדר טהרות, ונכנס למקדש בשגגה
— זוהי טמאת מקדש; או שאכל בשר קדש בשגגה —
זוהי טמאת קדשיו; או שנושבע שבועת בטוי (נשבע
לעשות או שלא לעשות דבר מה, ולא קיים) ולא קימה
בשגגה; או נשבע שבועת העדות (נשבע כאילו אינו יודע
עדות לחברו) לשקר — בין בשוגג בין במזיד — הרי
זה מקריב על אחד המעשים האלה שיעשה קרבן
הנקרא: "קרבן עולה ויורד". והוא אמרו יתעלה: "ונפש
כי-תחטא ושקמה קול אלה וגו' או נפש אשר תגע
בכל-דבר טמא וגו' ונעלם ממנו וגו' והוא ידע ואשם או
נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' ונעלם ממנו וגו'
והיה כי-יאשם וגו' והביא את-אשמו וגו' ואם-לא תגיע
ידו וגו' ואם-לא תשיג ידו וגו'" (ויקרא ה, א-יא). ולכן
נקרא 'עולה ויורד' — לפי שאינו קבוע במין, אלא פעם
יובא ממין זה ופעם ממין אחר, כפי אשר תשיג יד
החוטא החיב בקרבן. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו
במסכת פרתות (י) ובמסכת שבועות (ז).

יום שלישי י"ז טבת ה'תשפ"ב

מצות עשה סח. עה. עו.

המצוה הס"ח — הצווי שנוצטוינו שיקריב בית דין
קרבן, אם שגגו והורו שלא בהלכה, וזהו אמרו יתעלה:
"ואם כל-עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מציני ההל'
(ויקרא ד, יג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו והתנאים שבה
בשלמות במסכת הוריות ובכמה מקומות ממסכת זבחים.
המצוה הע"ה — הצווי שנוצטוינו שכל-אשה זבה,
אם נתרפאה מן-הזיבות, תקריב קרבן, וקרבן זה הוא:
"שתי תרים או שני בני יונה" — וזהו קרבן זבה, והיא
מחטרת פרה עד שתביאנו. ואולי יקשה עלי מקשה
ויאמר: כיון שקרבן הזב קרבן הזבה, והרי אתה מונה
(במנין המצוות) את-מין הקרבן — יהיה החיב בו מי
שיהיה — כמו שעשית בקרבן חטאת וקרבן אשם ודאי
וקרבן אשם תלוי וקרבן עולה ויורד, שמניית כל-אחד
מצוה בפני עצמה, ולא חששת לרבותי החטאים (למנות
כל חטא בפני עצמו, מפני) שעל כל-אחד מהם חיבים אותו
הקרבן — כך גם כאן אל תחוש למספר האנשים,
שכל-אחד מהם נתחייב קרבן העוף? ידע (המקשה)
שקרבן זב וזבה אינו בא על חטאים, אלא הוא קרבן
חובה במצב מסים. אלו היה מצב הזוב באיש ובאשה

דבר אחד — כמו שהם בשם, שהשם של זה "זב" ושל
זו "זבה" — כי אז היה צריך למנותם אחד; אבל אין
הדבר כן, כי הגזרת שכבת זרע מן-האיש היא שחיב עליה
קרבן, אך אם נגר כעין שכבת זרע מן-האשה אינה זבה,
אלא זוב הדם מן-האשה הוא שחיבת עליו קרבן; ואם
זב הדם מן-האיש אינו חיב עליו קרבן. ומלת 'זיבות'
אין ענינה אלא הנזילה, ואין כל-הנזילים אותו הדבר
עצמו. ובפרוש אמרו (נדה לב): "האיש מטמא בלבן
והאשה באדם", ואין דין זב וזבה דין מצרע ומצרעת.
והראיה הברורה לזה אמנם בכתות (ח): "ארבעה
מחטרי פרה (שקרבן חטאת) שלהם (וכל הביטויים של
חטאת) ו"כפרה" המופיעים בהקשר לזב וזבה אינם במובנם
המצוי אלא במובנם המעשי של "חסרון" ו"השלמה" מעכב
מלאכול (בקדשים), ואלו הם: הזב והזבה והיולדת
והמצרע". הנך רואה, איך מונים זב וזבה כשנים ומונים
מצרע כאחד — בין שהוא איש או אשה — לפי
שזיבות האיש אינה זיבות האשה. והפסוק הנאמר על
קרבנה: "ואם-טהרה מזוכה וגו' וביום השמיני תקח-לה
שתי תרים וגו'" (שם טו, כח-כט).

המצוה הע"ו — הצווי שנוצטוינו שכל-יולדת תקריב
קרבן, והוא: כבש בן-שנתו לעולה ובן-יונה או תר
לחטאת. ואם היא עניה, מקריבה שתי תורים או שני בני
יונה אחד עלה ואחד חטאת. וגם היא ממחטרי פרה עד
שתקריב, כמו שאמר יתעלה: "ובמלאת ימי טהרה לבן
או לבת תביא כבש בן-שנתו וגו'" (שם יב, ו).

יום רביעי י"ח טבת ה'תשפ"ב

מצות עשה עד. עז.

המצוה הע"ד — הצווי שנוצטוינו שכל-איש זב אם
נרפא מזיבותו יקריב קרבן, וקרבן זה הוא: "שתי תרים
או שני בני יונה אחד חטאת והאחד עלה" — וזהו קרבן
הזב, והוא מחסר פרה עד שיקריבנו (אף שטבל והעריב
היום). והוא אמרו יתעלה: "וכי-יטהר הזב מזובו וגו'
וביום השמיני יקח-לו שתי תרים וגו'" (ויקרא טו, יג-טו).
המצוה הע"ז — הצווי שנוצטוינו שכל-מצרע
(שנראתה לבנונית בעורו) יקריב קרבן אם נרפא מנעו,
והן שלש בהמות: עולה וחטאת ואשם ולוג שמן. ואם
הוא עני — מקריב כבש לאשם ושתי תרים או שני בני
יונה אחד לעלה ואחד לחטאת, וזהו הרביעי ממחטרי
פרה. והוא אמרו יתעלה: "וביום השמיני יקח שני-
כבשים תמימים וכבשה אחת" (שם יד, י). ואם יאמר
אדם: מדוע אינך מונה קרבן מחטרי פרה בלם במצוה
אחת כיון שיש להם ענין אחד הפוללם, והוא חסור
הפפרה, ואז זה היה מין ממיני הטהרה מן-הטמאה
והיית אומר: המצוה הפלונית — הוא הצווי שנוצטוינו

מתוך מהדורת חזק

והוא אָמרו יתעלה: "וְהִיָּה-הוּא וְתִמְוָרְתוֹ יִהְיֶה-קֹדֶשׁ" (שם, לג). ובפרוש אָמרו בְּרִישׁ מִסְכַּת תְּמוּרָה (ד), שָׁאָמְרוּ יתעלה: "לא ימירנו" הוא מְצוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה שְׁנֵתֵק לַעֲשֶׂה (שקיום העשה – שהתמורה קודש – מנתקת ומבטלת את הלאו). אָמְרוּ: הֲלֹא מִמִּיר דָּלָאוּ שְׁנֵתֵק לַעֲשֶׂה הוּא? וְשֵׁם נֶאֱמַר גַּם טַעַם לְכָךְ שֶׁהִמְמִיר לִזְקָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא לֹא שְׁנֵתֵק לַעֲשֶׂה: "לֹא אֲתִי עֲשֶׂה וְעָקַר תָּרִי לְאוֹיִן". כְּלוּמָר: הֲלֹאוּ עַל הַתְּמוּרָה נִכְפַּל פְּעָמִים: "לֹא יִחְלִיפֻנוּ" וְ"לֹא יִמִּיר אוֹתוֹ" (שם, י), וְכֵן עֲשֶׂה אַחֵד — "וְהִיָּה-הוּא וְתִמְוָרְתוֹ יִהְיֶה-קֹדֶשׁ". הִנֵּה נִתְבָּאָר מֵה-שְּׂרָצִינוּ. וְכֵבֶר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּהָ זוֹ בְּמִסְכַּת תְּמוּרָה, כְּלוּמָר: אִיךָ תִּתְקַנְּסוּ וְאִיךָ לֹא תִתְקַנְּסוּ וּמֵה-דִּינָהּ וְאִיךָ קִרְבָּהּ.

יום שישי כ' טבת ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קז. מצות עשה קז.
הַמְצָוָה הַק"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּשַׁנּוֹת אֶת-הַקֹּדְשִׁים מִקְרָבָן לְקִרְבָּן, כְּגוֹן שֶׁהִיָּה שְׁלֵמִים, לַעֲשׂוֹתוֹ אֶשֶׁם, אוֹ אֶשֶׁם, לַעֲשׂוֹתוֹ חֲטָאָה — שְׁנֵה וְכִיּוּצָא בּוֹ בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוּ יתעלה בְּכֹכּוֹר בְּהֵמָה: "לֹא-יִקְדִּישׁ אִישׁ אִתּוֹ" (ויקרא כז, כו). וְכֵן בַּקֶּבֶלָה (ערכין פרק ח משנה ז) "לֹא-יִקְדִּישׁ אִישׁ אִתּוֹ" — הַקֹּדֶשׁ מִזְבֵּחַ. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בחוקותי): "אֵין לִי אֶלָּא בְּכֹכּוֹר, מִנִּין לְכֹל-הַקֹּדְשִׁים שָׂאִין מִשְׁנֵין אוֹתָם מִקְדָּשָׁה לְקִדְשָׁה? תִּלְמִיד לֹאֵמַר: "בְּבִהֵמָה לֹא-יִקְדִּישׁ אִישׁ אִתּוֹ" — רַמְזוֹ עַל מֵה-שֶּׁנֶּאֱמָר: "אֲשֶׁר יִבְכֹּר לֵה' בְּבִהֵמָה לֹא-יִקְדִּישׁ אִישׁ אִתּוֹ" כֵּאלוֹ אָמַר: כֹּל-מֵה שִׁיָּהָא לֵה' בְּבִהֵמָה לֹא יִקְדִּישׁ אִישׁ אִתּוֹ קִדְשָׁה אַחֲרָת, אֶלָּא יִשְׁאָר כְּמוֹ שֶׁהוּא. וְכֵבֶר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּהָ זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִתְּמוּרָה.
הַמְצָוָה הַק"ז — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ לְהִיּוֹת הֵמָּה מְטָמָא, וּמְצוּהָ זוֹ כּוֹלְלֵת כָּל-דִּינֵי טָמְאָה מֵת.

יום ש"ק כ"א טבת ה'תשפ"ב

מצות עשה קז.
הַמְצָוָה הַק"ז — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ לְהִיּוֹת הֵמָּה מְטָמָא, וּמְצוּהָ זוֹ כּוֹלְלֵת כָּל-דִּינֵי טָמְאָה מֵת.

שֶׁלֹּא תִשְׁלַם טְהָרַת מִקְצַת הַטְּמָאִים, וְהֵם זֶכ וְזָכָה וְיִוָּלְדָת וּמְצָרַע, עַד שִׁיקְרִיבוּ קִרְבָּן, שֶׁהָרִי בֵּן אֶתָּה מוֹנֶה טְהָרָה בְּמִקְנֶה (מצות עשה קט) מְצוּהָ אַחַת — יִתְחַיֵּב בָּהּ אִיזָה טָמֵא שִׁיָּהָיָה, וְאִינֶךְ חוֹשֵׁשׁ לְמִין הַטְּמָאָה שֶׁנִּטְמָא בָּהּ — כִּף הֵייתָ יָכוֹל לְמַנּוֹת קִרְבָּן מִחֲסָרִי כְּפָרָה כְּמִצְוָה אַחַת, וְלֹא תַחֲשׂוּשׁ לְמִין טְמָאָתוֹ? הַשֵּׁם יוֹדֵעַ וְעַד שֶׁכִּף הִיָּה צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּהִלָּט, אִלּוּ הִיָּה קִרְבָּן בְּלֹא-אֶחָד מֵאַרְבַּעַת מִחֲסָרִי כְּפָרָה אִלּוּ קִרְבָּן אַחֵד שָׂאִין בּוֹ שְׁנֵי, כְּמוֹ טְהָרָה בְּמִים (במקוה) שֶׁהִיא מִין טְהָרָה וְחוּבָה עַל כָּל-טָמֵא; אֲכָל מִכֵּינִן שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ קִרְבָּנוֹתֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאֶתָּה רוֹאֶה, צָרִיךְ לְמַנּוֹת כָּל-קִרְבָּן לְבִדּוֹ בְּהִכְרַח, כִּי הַדָּבָר שָׁבוֹ נִשְׁלָמָה טְהָרָתוֹ שֶׁל זֶה אִינוֹ הַדָּבָר שָׁבוֹ נִשְׁלָמָה טְהָרָתוֹ שֶׁל זֶה. וְהָרִי זֶה כְּמוֹ מִי נָדָה (מִי הוֹאֵה שְׁבָחָה הִי מַעֲרִיבִים אֶת אִפְרָה) וְכִי מִקְנֶה וְאַרְבָּעָה מִינִין שֶׁבְּמִצְרַע (בָּהֶם מִשְׁתַּמְשִׁים לְטַהֲרָתוֹ: צִפְרִים, עֵץ אִרְזוֹ וְכו') שֶׁהֵן שְׁלֹשׁ מְצוּת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁכָּלֵן לְטְהָרַת טְמָאִים כְּמוֹ שֶׁאֲבָאָר (מצות עשה קי). וְאַרְבַּעַת מִחֲסָרִי כְּפָרָה אִלּוּ כְּכֹר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵיהֶם וְדִינֵי קִרְבָּנוֹתֵיהֶם בְּכָלִלוֹת וּפְרָטוֹת בְּפֶרֶק ח' מִנְזִירוֹת וְסוֹף נִגְעִים וּמִסְכַּת קָנִים וּבִמְקוֹמוֹת רַבִּים הַמְּפָרְזִים בְּתִלְמוּד, אֶלָּא שֶׁרַבֵּם כָּכֵלֶם בְּמִקְוֹמוֹת שֶׁהִעִירוּנוּ עֲלֵיהֶם.

יום חמישי י"ט טבת ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קו. מצות עשה פז.
הַמְצָוָה הַק"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַחֲלִיף אֶת (בהמת) הַקֹּדְשִׁים (ולתת בהמה אחרת כתחליף) וְזוֹ הִיא הַתְּמוּרָה, וְהוּא אָמְרוּ יתעלה: "לֹא יִחְלִיפֻנוּ וְלֹא-יִמִּיר אוֹתוֹ" (ויקרא כז, י). וְכֵבֶר בָּא לֹא מִיָּחָד בְּמַעֲשֵׂר בְּלָכָד. וְהַטַּעַם לְכָךְ מֵה שֶׁאָמְרוּ בְּסִפְרָא (פרשת בחוקותי), וְהוּא אָמְרָם: "מַעֲשֵׂר בְּכָלֵל הִיָּה וְלִמָּה יֵצֵא? לְהַקִּישׁ אֵלָיו: כֵּשֶׁם שֶׁהִמְעַשֵּׂר קֹדֶשִׁי מִזְבֵּחַ וְאָסוּר לְהַמִּירוֹ — כִּף כָּל-הַקֹּדְשִׁים שֶׁהִזְהִיר עַל תְּמוּרָתָם בְּאָמְרוֹ: "לֹא יִחְלִיפֻנוּ" אֵינָם אֶלָּא קֹדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בְּלָכָד; וְכִי שֶׁהִמִּיר — לִזְקָה. וְכֵבֶר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּהָ זוֹ בְּמִסְכַּת תְּמוּרָה.
הַמְצָוָה הַפ"ז — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ שֶׁתִּהְיֶה הַתְּמוּרָה (בהמת החולין) שהקדישה בתמורת בהמת הקדשים. הָרִי אִף שֶׁלֹּא-עָשָׂה אִינֵה עוֹמֶדֶת בְּמִקּוֹם זֶה שֶׁל קוֹדֶשׁ, גַּם הִיא (— קֹדֶשׁ, וְכֵבֶר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּהָ זוֹ בְּמִסְכַּת תְּמוּרָה.

המשך ביאור למס' מגילה ליום שבת קודש עמ' א

לו את עמיה. מיד צויה אחשוורוש לקבצן שוב. אבל לא הועיל, ואפילו כִּי לֹא גָלִיָּא לִיה את עמיה, בְּדִבְתֵּיב שׁוּב אֵין אֶסְתֵּר מְנַת מוֹלְדָתָהּ וְגו'.
אִמֵּר רַבִּי אֶלְעָזָר, מֵאֵי דִבְתֵּיב (איוב לו ז)

הרי כבר נשא את אסתר. מבארת הגמרא: כשראה אחשוורוש שאינו מצליח לדעת את עם אסתר, אָוִיל שֶׁקָּל עֲצָה מִמֶּדְרָכִי אִיךָ יפתה אותה שתגלה לו. אָמַר לוֹ מִרְדִּכִּי, אֵין אִשָּׁה מִתְּקַנָּאָה אֶלָּא בִּיָּדָהּ חֲבִירָתָהּ – שְׁלוֹקָה בַּעֲלָה אִשָּׁה אַחֲרָת תַּחְתִּיהָ, לְכָךְ יַעֲזֹר לוֹ שִׁיקִּיבָן שׁוּב נַעֲרוֹת, וְתַחֲשׂוֹשׁ אֶסְתֵּר שֶׁרָצָה אִשָּׁה אַחֲרָת, וְתַגְלָה

יחזקאל פרק טו-טז

ו הנה לאש נתן לאכלה את שני קצותיו אכלה האש וְתוֹכוֹ נָחַר הִיצִלָּח לְמִלְאכָה: ה הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה אף פִּי־אֵשׁ אֲכָלְתֵּהוּ וַיֵּחָר וַיַּעֲשֶׂה עוֹד לְמִלְאכָה: (ס) ו לֹכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה פֶּאֶשֶׁר עֵץ־הַגֶּפֶן בְּעֵץ הַיָּעַר אֲשֶׁר־נִתְּתִיו לָאֵשׁ לְאֲכָלָה פֶּן נִתְּתִי אֶת־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלָּם: ז וְנִתְּתִי אֶת־פְּנֵי בָהֶם מִהָאֵשׁ יֵצְאוּ וְהָאֵשׁ תֹּאכֲלֵם וַיִּדְעַתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוִה בְּשׁוּמִי אֶת־פְּנֵי בָהֶם: ח וְנִתְּתִי אֶת־הָאָרֶץ שְׂמֵמָה יַעַן מָעְלוּ מַעַל נָאֻם אֲדֹנָי יְהוִה: (פ)

יחזקאל פרק טז א-ג

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב בְּנֵי־אָדָם הוֹדְעוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם אֶת־תוֹעֲבֹתֶיהָ: ג וְאָמַרְתָּ כֹה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לִירוּשָׁלַם מִכְרֹתֶיךָ וּמִלְדוֹתֶיךָ מֵאָרֶץ הַפְּנִיעָנִי אֲבִיךָ הָאֲמֹרִי וְאָמַרְתָּ חֲתִית:

רש"י

אחריו גלה יכניה בנו והחרש והמסגר ותוכו נחר צדקיהו הנותר בה כבר גזרתו עליו מלא חפניך גחלי אש וזורק על העיר (לעיל י): (ז) מהאש יצאו. על פתגמי אוריתא דיהיבין מגו אשתא עברו, ועממיא דתקפין כאשתא ישיציון:

(ב) הודע. פיישבויו"ר בלע"ז: (ג) מכורותיך. כמו מגורותיך ומנחם חברו לשון תולדה וכן פי' כלי חמס מכורותיהם (בראשית מ"ט) איש מאת מכרו (מלכים ב' י"ב) לבד ממכריו (דברים יח) כולם לשון תולדות: אביך. ואמך. אברהם ושרה משם נטלו גדולתם ובני חת נתנו לה קבר:

(ד) הנה לאש נתן לאכלה. ארבייר"ר בלע"ז הנה שאלתיך על התמים ואינו ראוי לכלום עתה עוד אני מוסיף על השאלה הנה אם נתנו זמורה ממנו באש ואכלה האש בשני קצות הקיפה עד כי נחר תוכו: נחר. נשאר מן האש בראי"ר בלע"ז נחר לשון ועצמי חרה (איוב ל) ויש לוועזין אשאר"ט בלע"ז וכן ויחר עלי אפו (שם יט) חברו מנחם עם עצמי חרה, היצלה עוד למלאכה: (ה) אף כי. לשון ק"ו וכ"ש הוא וכן בכל המקרא כגון הנה אנחנו פה ביהודה יראים ואף כי נלך קעילה (שמואל א כ"ג): (ו) כן נתתי. את ירושלים שתי קצותיה אכלה האש שתי גליות כשגלה יהויקים גלו עמו מזרע המלוכה ומן הפרתמים כמו שנאמר בדניאל

מצודת ציון

(ד) לאכלה. על השרפה יאמר בל' שאלה: נחר. ענין יובש כמו נחר מפוח (ירמיה י): היצלה. ר"ל הראוי ואמר בלשון שאלה: (ה) תמים. שלם: אף כי. ענין כ"ש וק"ו: אכלתהו. שרפתהו: ויחר. נתייבש: (ז) פני. ענין כעס כמו ונתתי פני (לעיל יד):

(ג) מכורותיך. מגורותיך כי גיכ"ק מתחלף וכן כלי חמס מכורותיהם (בראש' מט):

שני קצותיו אכלה האש כי כבר גלו אותם שבעבר הירדן ומלכות אפרים שבארץ ישראל וגם הם נחרו מהאש כי הרבה מהם גלו עם יהויקים ויכניה ואם כשהיו עדיין בתוקפם שלא גלה מי מהם בחזקתי עליהם האויב וגלו ומכ"ש עתה שנשואו מעט מהרבה: (ז) מהאש יצאו. ר"ל עם כי בעת שצר עליהם מלך אשור אחר שכבש את שומרון היו אז נצולים מיד המכלה כל העובדי כוכבים כדבר הנאכל באש אולם עתה בבוא ג"נ המכלה גם הוא את העובדי כוכבים כאש הוא יאכל וישחית גם אותה: בשומי. כשאשים כעסי בהם אז ידעו שאני ה' הנאמן לשלם גמול: (ח) יען. בעבור שמעלו וכחשו בה':

(ב) הודע. ר"ל אמור להם תועבותיהם להתווכח עמהם: (ג) מכורותיך ומולדותיך. ארץ מגורך ומקום תולדתך המה מארץ הכנעני ר"ל ברוע מעשיך אתה ניכרת שארץ מגורך ומקום תולדתך המה מארץ הכנעני כי מעשיך דומים למעשיהם כאילו מהם למדת: אביך האמורי. וכאילו אביך היה מאנשי האמורי וכאילו אמך היתה מבנות חת כי מעשיך מורים כאילו כן הוא:

מצודת דוד

(ד) הנה לאש. ר"ל ועתה אוסיף לומר הנה אם העץ ההוא ניתן אל האש לשריפה והאש שרפה בה בשתי הקצוות ונתייבש בתוכו וכי אפשר שיצלה למלאכה: (ה) בהיותו תמים. הלא בהיותו עוד שלם עד לא משלה בו האש לא היה ראוי לעשותו למלאכה וכ"ש עתה שהאש שרפתהו ונתייבש איך אם כן יהיה נעשה עוד למלאכה: (ו) לכן. ר"ל הואיל ואמרתי שכ"ש הוא שאין עץ כזה ראוי למלאכה לכן כה אמר ה' כמו עץ הגפן הזה האכול באש כן אתן את יושבי ירושלים שלא יצלתו עוד לשום דבר כי כן דומים הם להעץ הזה כי גם

נחמיה פרק ט ה"ט

ה ויאמרו הלויים ישוע וקדמיאל בני השבניה שרביה הודיה שבניה פתחיה קומו ברכו אתיהוה אלהיכם מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה: ו אתה הוא יהוה לבדך (את) אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא השמים לך משתחוים: ו אתה הוא יהוה האלהים אשר בחרת באברהם והוצאתו מאור פשדים ושמת שמו אברהם: ה ומצאת את לבבו נאמן לפניך וברות עמו הבית לתת את ארץ הפנעני החתי האמרי והפריזי והיבוסי והגנזשי לתת לזרעו ולקם את דבך פי צדיק אתה: ט ותרא את עניי אבותינו במצרים ואת זעקתם שמעת עליהם: י ולתת את ימפתיים בפרעה ובכל עבדיו ובכל עם ארצו פי ידעת פי הוידו עליהם ותעש לך שם פהיום הזה: יא והיום בקעת לפניהם ויעברו בתוך הים ביבשה ואת ירדפייהם השלכת במצולת במואבן במים עזים: יב ובעמוד ענן הנחיתם יומם ובעמוד אש לילה להאיר להם את הדרך אשר ילכו בה: יג ועל הרסיני ידרת ודבר עמהם משמים ותתן להם משפטים ושרים ותורות אמת חקים ומצות טובים: יד ואת שבת קדשך הודעת להם ומצוות חקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך: טו ולחם משמים נתת להם לרעבם ומים מפלע הוצאת להם לצמאם ותאמר להם לבוא לרשת את הארץ אשר נשאת את ידך לתת להם: טז והם ואבותינו הוידו ויקשו את ערפם ולא שמעו אל מצותיך:

רש"י

(ח) וברות עמו. לשון פעול: (י) כי הוידו. כי הרשיעו עליהם כמו כי בדבר אשר זדו עליהם (שמות יח): שם. רצון בלע"ז: (יב) יומם. בכל יום ויום: (יג) ודבר. כמו ולדבר כמו שנאמר מן השמים השמיעך את קולו ליסרך (דברים ד'): (טו) לרעבם. מן רעב יאמר לרעבם כמו מן צמא לצמאם: אשר נשאת את ידך. בשבועה כמו אשר נשאתי את ידי לתת אותה (שמות ו):

(ה) מן העולם ועד העולם. מתחלת העולם ועד תכליתו יהי ברוך: ויברכו שם כבודך. עכשיו דברו הלויים כלפי שכינה בתפלה ויברכו שם כבודך כי הוא גדול ומרומם על כל ברכה ותהלה כי כל הברכות ותהלות שלו הם. ד"א ומרומם על כל ברכה ותהלה שאין בריה יכולה לברכו ולהללו כפי גדלו ורוממותו שהוא מרומם ונשא יותר מה שאין הפה יכולה לדבר: (ז) ושמת. טעמו למעלה בשי"ן לפי שמשמעותו בלשון עבר:

מצודת ציון

מצודת דוד

(ט) עני. מלשון עניו: (יא) בקעת. חלקת לשנים: במצולות. עומק המים כמו ותשלך במצולות ים (מיכה ד): עזים. מל' עוז וחזק: (יב) הנחיתם. הנהגתם כמו ולא נחם (שמות י"ג): (טז) ערפם. הוא מול הפנים:

(ה) ויאמרו. אל העם אמרו קומו בזריות וברכו וכו': מן העולם וכו'. ר"ל המושל מקצות העולם עד קצתו: ויברכו. חזרו פניהם כלפי המקום ב"ה ואמרו הן בני ישראל יברכו שם כבודך אבל אתה מרומם על כל ברכה ותהלה כי אין לספר כל תהלתך: (ו) שמי השמים. הם השמים העליונים

אשר המה ממעל השמים הנראים: וכל צבאם. הם הכוכבים ומזלות: ואתה מחיה. אתה נותן חיות ומזון לכולם: (ז) מאור כשדים. ארז"ל כי נמרוד השליכו לכבשן אש בארץ כשדים וה' הצילו: אברהם. המורה על רוב הגדולה שיהיה לאב המון גוים כמ"ש בתורה: (ח) לתת לזרעו. מפני אריכת הדברים חזר לומר שוב מלת לתת וכן דרך המקרא: ותקם. וקיימת: (ט) ותרא. נתת לב לראות בעניים ולגאלם: (י) הוידו עליהם. הרשיעו על ישראל להעבדים בקושי ובפרך: כהיום הזה. אשר נתפרסם שמך עד מאד: (יא) במצולות. השלכתם למטה בעומק הים כמו אבן הנופל לקרקעות המים אף אם הם חזקים ורדופים מאד: (יב) ובעמוד ענן. על ידי עמוד הענן הנהגתם ביום להורות להם הדרך אשר ילכו בה: (יג) ודבר עמהם. דברת עמהם: משמים. כי הרכין את השמים ופירש על ההר: (טו) ולחם. הוא המן: לרעבם. להשביעם מן הרעבון: לצמאם. לרוות צמאונם: ותאמר להם. הבטחת להם: נשאת את ידך. ענין שבועה היא בהרמת ידו אל עצמו וכמ"ש אשר נשאתי את ידי וכו' (שמות ו): (טז) והם ואבותינו. כפל הדבר לתוספת ביאור: ויקשו. הוא ענין מליצה כאילו נתקשה העורף לבל יוכלו להפך הפנים מול

פ ר ק ש ל י ש י

א' יש צריכין הכשר ואינן צריכים מחשבה, מחשבה והכשר, מחשבה ולא הכשר, לא הכשר ולא מחשבה. כל האכלים המיוחדים לאדם – צריכין הכשר, ואינן צריכים מחשבה.

ב' החותך מן האדם, ומן הבהמה, ומן החיה, ומן העופות, מנבלת העוף הטמא, והחלב בפפרים, ושאר כל ירקות שדה, חוץ משמרקעים ופטריות; רבי יהודה אומר: חוץ מברישי שדה, והרגילה, וגין החלב; רבי שמעון אומר: חוץ מן העפכיות; רבי יוסי אומר: חוץ מן הכלוסין – הרי אלו צריכין מחשבה והכשר.

ג' נבלת בהמה טמאה בכל מקום, ונבלת העוף הטהור בפפרים – צריכין מחשבה, ואינן צריכין הכשר. נבלת

פירוש ברטנורא

ג' א צריכים הכשר מים. כדכתיב וכי יותן מים על זרע: ואין צריכין מחשבה, לחשב עליהן לאכילה. וכולה מתניתין מפרש לקמן: ב' החותך מן האדם מן הבהמה מן החיה ומן העופות. כולו בחותך מחיים איירי. ואע"פ שפירש מן החי אינן מטמאין, דאין מטמא אלא אבר מן החי ולא בשר שפירש מן החי, הלכך צריכין מחשבה שחשב עליהן לאכילה, ואם לאו אינן מטמאין: והחלב בפפרים. דאנשי הכפרים לא אכלי חלבין, הלכך צריכין מחשבה. אבל בשווקים דאיכא רוב עם הבאים לשוק, איכא טובא דאכלי חלבין, ואינם צריכין מחשבה: ושאר כל ירקות שדה. שאינן נורעים בגנות, אינן מיוחדים למאכל אדם, וצריכין מחשבה: חוץ משמרקעים. מין בצל חרף: ופטריות. מין צמח שאין לו שורש. פונג"י בלע"ז: חוץ מברישי שדה. פור"ש בלע"ז, ובערבי פורא"ת. שאלו אע"פ שאין נוטעים אותן בגנות, אינן צריכין מחשבה: והרגילה. כך שמה בערבי, ובלע"ז פורקל"ה: גין חלב. פרחים לבנים כחלב. ויש אומרים, עשב כשחוטכים אותו יוצא ממנו חלב: עפכיות. עשב מלא קוצים. והוא דרדר בלשון מקרא, ובלע"ז קרד"ש: כלוסין. הרמב"ם אומר שקורין לו בערבי ענב אל"דיב. וסביר ר' יהודה ור' שמעון ור' יוסי שאלו אינן צריכין מחשבה, מפני שהן מיוחדין למאכל אדם. ואין הלכה כאחד מהם, אלא כולם צריכין מחשבה, ואם לאו אינן מטמאין:

ג' נבלת בהמה טמאה בכל מקום. בין בכפרים בין בשווקים: צריכין מחשבה. דסתמייהו לאו לאכילה: ואין צריכין הכשר. לא הכשר מים ולא הכשר

משניות מבוארות – קהתי

אבל אם חתך את הבשר לאכילת אדם, הרי פעולת החתיכה עצמה מחשבה היא, ואינו צריך מחשבה שנייה; מנבלת העוף הטמא – והחותך מנבלת העוף הטמא, שאינה מטמאה מחמת עצמה, אלא שאם חשב עליה לאכילת אדם דינה ככל אוכלים, והרי שצריכה מחשבה והכשר (עיין טהרות א, ג): והחלב בפפרים – החלב של בהמה טהורה בכפרים, שאין אנשי הכפרים אוכלים חלב, ולפיכך צריך מחשבה; אבל בשווקים, שמתאסף שם עם רב ומצויים שם הרבה אנשים האוכלים חלב, אינו צריך מחשבה; ושאר כל ירקות שדה – הגדלים בשדה מאליהם, ואינם מיוחדים למאכל אדם, חוץ משמרקעים – מין בצל חרף (דמב"ט); ויש מבארים: מין כמהים (דח"א), ופטריות – שאלו, אף על פי שגדלים בשדה מאליהם, מכל מקום סתמם עומדים לאכילת אדם, וצריכים הכשר ולא מחשבה. אבל הרמב"ם כותב (הל' טומאת אוכלין ג, א): "ושאר כל ירקות שדה, כגון הבצלים הקשים ביותר והפטירות", ומשמע מדבריו, שלא גרס במשנתנו "חוץ משמרקעים ופטריות" אלא "כגון שמרקעים ופטריות" (עיין יבס"פ משנה ט"ט); רבי יהודה אומר: חוץ מברישי שדה – כרתי (חציר) שדה, והרגילה – מין עשב מאכל הנקרא גם "חלגלוגה" (פורטולא"ק). וגין החלב – יש מבארים: פרחים לבנים כחלב; ויש אומרים: עשב המוציא חלב כשחוטכים אותו (הערות); לדעת רבי יהודה כל אלו אינם צריכים מחשבה. רבי שמעון אומר: חוץ מן העפכיות – מין דרדר, שמקלפים את הקליפה החיצונית של גזעו ואוכלים את החלק הרך שבפנים (תפארת ישראל); רבי יוסי אומר: חוץ מן הכלוסין – ויש גורסים: הכלוסין. או: הבולבוסין. והוא מין צמח ממשפחת השושנים, מין בצל (מוסקאר"י קומוס"ט); ואין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי שמעון ולא כרבי יוסי: הרי אלו – שנימנו במשנתנו, צריכין מחשבה – שיחשוב עליהם שיהיו לאכילת אדם, הואיל ואינם מיוחדים למאכל אדם, והכשר – ושיוכשרו אחר כך לקבל טומאה.

י ו ס ש נ י

באור משנה ג

נבלת בהמה טמאה בכל מקום – בין בכפרים בין בשווקים, ונבלת העוף הטהור בפפרים – שאין רגילים לאכלה שם, צריכין מחשבה – שהואיל וסתמן אינן לאכילת אדם לפיכך אין דינן כאוכלים טמאים אלא אם כן חישוב עליהן להאכילן לאדם; אבל בלא מחשבה

י ו ס ר א ש ו ן

באור משנה א

כבר בארנו במקומות אחרים, שאין אוכל מקבל טומאה אלא אם כן בא עליו משקה שהכשירו לקבל טומאה, ושכל אוכל שאינו מיוחד למאכל אדם אינו מקבל טומאה אלא אם כן חישוב עליו ויחדו למאכל אדם. – שלוש המשניות הראשונות בפרקנו דנות בענין הכשר ומחשבה באוכלים שונים.

יש צריכין הכשר – יש אוכלים הצריכים הכשר משקה, שאינם מקבלים טומאה אלא אם כן הוכשרו באחד משבעת המשקים המכשירים את האוכלים לקבל טומאה (כמפורט במסכת מנחות י"ד). ואינן צריכים מחשבה – שכשהוכשרו האוכלים הם מקבלים טומאה, אפילו לא חישוב עליהם להאכילם לאדם, כמבואר להלן: מחשבה והכשר – ויש אוכלים שצריכים מחשבה והכשר, שאינם מקבלים טומאה אלא אם כן חישוב עליהם להאכילם לאדם ואחר כך הוכשרו לקבל טומאה (כמבואר במשנה ב): מחשבה ולא הכשר – ויש אוכלים שצריכים מחשבה ואינם צריכים הכשר; לא הכשר ולא מחשבה – ויש אוכלים שאינם צריכים לא הכשר ולא מחשבה (כמבואר להלן משנה ג). כל האכלים המיוחדים לאדם – בכל מקום (דמב"ט הל' טומאת אוכלין ג, א), ואפילו אינם ראויים לאכילה אלא לגוי, כגון ערלה וכלאי הכרם ושאר איסורים (תפארת ישראל לפי הרמב"ם שם א, כה). צריכין הכשר – שאינם מקבלים טומאה עד שיוכשרו לכן, ואינן צריכים מחשבה – שאפילו נשרו מאליהם מן המחומר ועדיין לא חישוב אדם עליהם לאכילה, כיון שהוכשרו הרי הם מקבלים טומאה (תפארת ישראל).

באור משנה ב

משנתנו מונה אוכלים שצריכים מחשבה והכשר. ולהבנת הרישא, יש להקדים, שכל אוכל המטמא טומאה חמורה, היינו אדם ובגדים, אינו צריך הכשר, וכל שאינו מטמא טומאה חמורה אלא טומאת אוכלים בלבד, צריך הכשר (דמב"ט).

החותך – בשר, מן האדם, ומן הבהמה, ומן החיה, ומן העופות – מאדם חי או מבהמה חיה וכו', שאין באותו בשר טומאת עצמו לטמא טומאה חמורה, שדווקא אבר מן החי מטמא טומאה חמורה, ולא בשר שפירש מן החי (עיין עדיות ב-ג, א). ולפיכך צריך הכשר לטומאה, לאחר שחישוב עליו לאכילת אדם. ומדובר במשנתנו בכגון שחתך לרפואה, או אפילו להאכיל לכלב (גמרא ותוספות כדיתות כא, א), ולכן אינו מקבל טומאה עד שיחשוב עליו להאכילו לאדם;

בַּהֶמָה טְהוֹרָה כָּבֵל מְקוֹם, וְנִבְלַת הָעוֹף הַטְּהוֹר וְהַחֲלָב בְּשׁוּקִים – אֵינָן צָרִיכִין מַחְשָׁבָה וְלֹא הֶכְשֵׁר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵף הַגָּמֶל, וְהָאֲרֵנְבָת, וְהַשֶּׁפֶן, וְהַחֲזִיר.

ד' הַשֶּׁבֶת, מִשְׁנֵתָן טַעְמָו בְּקִדְרָה – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם תְּרוּמָה, וְאֵינוֹ מִטְּמֵא טְמֵאָת אֲכָלִים. לִלְבִּי זָרִידִים, וְשֵׁל עֵדֶל, וְעַלִּי הַלּוֹף הַשּׁוֹטָה – אֵינָן מִטְּמֵאִין טְמֵאָת אֲכָלִים עַד שִׁמְתִּיקוֹ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵף שֵׁל פְּקוּעוֹת פִּיזָא בָּהֶם.

פירוש ברטנורא

שרץ, שאין צריך ליגע בהן דבר טמא לטמאן, שסופן לטמא מעצמן טומאה חמורה. ואם תאמר, בשלמא נבלת עוף טהור דאינה מטמאה אלא בבית הבליעה, ניהא דצריכה מחשבה לטמא טומאה קלה. אלא נבלת בהמה דמטמאה במגע ובמשא, מחשבה למה לי, לטומאה קלה, היא גופה טמאה היא. הא מלתא משני בגמרא פרק דם שחיטה, כגון דאיכא פחות מכזית נבילה, וצירפה לפחות מכביצה אוכלים, דבין האי והאי הוי כביצה, דלחכי צריך מחשבה, ומכל מקום חשיב סופו לטמא טומאה חמורה ואינה צריכה הכשר, הואיל והיה אפשר לצרפה לכזית: בשווקים. שיש רוב עם הבאים לשוק, איכא טובא דאכלי נבלת עוף טהור, ואכלי חלבים: אינן צריכין לא מחשבה. דלאכילה הן עומדים: ולא הכשר. דנבלת עוף טהור סופה לטמא טומאה חמורה, דמטמא בגדים בבית הבליעה, וחלב מיירי בחלב טמאה, דמטמאה החלב כבשר, כדלקמן בפרקין, הלכך אינן צריכין הכשר: רבי שמעון אומר אף הגמל וכו'. אינן צריכין מחשבה בשווקים, דאיכא רוב עם ואכלי להו. ודלא כתנא קמא דאמר נבלת בהמה טמאה בכל מקום ולא מפיץ להני. ואין הלכה כר' שמעון:

ד' השבת. מין ירק הוא, וכן שמו בערבי. ובלע"ז אנשינו: משנתן טעמו בקדירה. אם היה שבת של תרומה, משנתן טעם בקדירה והוציאו ממנה, לא מתחייב עולה וזר האוכלו, דעין בעלמא הוא: ואינו מטמא טומאת אוכלים. דכיון שנתבשל, כלה כחו וטעמו ונשאר כעין בעלמא, ותו לא חשוב אוכל: לולבי זרדים. ענפים רכים היוצאים בעת שמלבלבים האילנות, וכובשים אותן ביין או בחומץ או במים ומלח, ואוכלים אותן: והעדר. מין ירק דומה לצנון: ועלי לוף. ממין הבצלים. ויש ממנו מין שקורין לו לוף שוטה: עד שימתיקו. דלא חשיבי אוכל אלא לאחר שכובשים אותן ויוצא מהן מרידותן: פקועות.

משניות מבווארות – קהתי

הריהו נטמא, ומטמא אוכלים אחרים (הריש; הראיש; רשי' ותוספות נידה נ, ב). ברם בכפרים, שאין אוכלים כל חלב, הריהו צריך מחשבה, ומכאן שצריך גם הכשר משקה לאחר המחשבה, שהואיל ובשעת השחיטה עדיין לא חישב על החלב לאכילה, לפיכך לא הוכשר בדם שחיטה, שאין מועיל הכשר קודם המחשבה. – וחלב של נבלת בהמה טהורה. שאין בו הכשר שחיטה, דינו הוא, שבכפרים צריך מחשבה והכשר, ובשווקים אינו צריך מחשבה, אבל צריך הכשר, מאחר שאין סופו לטמא טומאה חמורה, שחלב בהמה טהורה אין בו טומאת נבילה, כמו שנאמר (ויקרא ז, ד): "וחלב נבלה... יעשה לכל מלאכה". רבי שמעון אומר: אף הגמל, והארנבת, והשפן, והחזיר – אינם צריכים מחשבה ולא הכשר, כנבלת בהמה טהורה, לפי שהרבה בני אדם אוכלים אותם. בגמרא (בכורות י, א) מובאת ברייתא: "אמר רבי שמעון: מה טעם (אלו אינם צריכים מחשבה)? והאיל ויש בהם סימן טהרה (הגמל והארנבת והשפן מעלים גרה, והחזיר מפרס פרסה, ולכן רבים אוכלים אותם). ואין הלכה כרבי שמעון.

הרמב"ם מפרש, שלדעת רבי שמעון אף הגמל והארנבת וכו' אינם צריכים מחשבה בשווקים. וכן מפרש הרב מברטנורא. אבל מרש"י ומתוספות (בכורות י, א) משמע, כמו שבארנו, שלדעת רבי שמעון כל אלו אינם צריכים מחשבה בכל מקום, שהואיל ויש בהם סימן טהרה לפיכך דינם כנבלת בהמה טהורה (עיין "תפארת ישראל", "חזון נחום").

באור משנה ד

משנתנו עוסקת באוכלים שאינם מיטמאים טומאת אוכלים.

הַשֶּׁבֶת – צמח תבליני ריחני, בעל פרחים צהובים (אניסונוס). מִשְׁנֵתָן טַעְמָו בְּקִדְרָה – אם היה השבת של תרומה, ונתנהו בקדירה כדי ליתן בה טעם, ואחר כך הוציאוהו מן הקדירה, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם תְּרוּמָה – וזר האוכלו אינו חייב עליו, שלאחר שיצא טעמו אינו אלא כעץ בלבד, וְאֵינוֹ מִטְּמֵא טְמֵאָת אֲכָלִים – שאין דינו עוד כאוכל. לִלְבִּי זָרִידִים – ענפי אילן הירוקים והרכים נקראים "לולבים": ו"זרדים" הם מין שיח, שכובשים את לולביו ביין או בחומץ או במים ובמלח ואוכלים אותם, וְשֵׁל עֵדֶל – ולולבים של עדל, הוא מין ירק הדומה לצנון (הערוך). וְעַלִּי הַלּוֹף הַשּׁוֹטָה – העלים של לוף הבר; הזוף הוא מין בצל ששרשו מר וחריף מאד: אֵינָן מִטְּמֵאִין טְמֵאָת אֲכָלִים עַד שִׁמְתִּיקוֹ – שאינם חשובים אוכל אלא לאחר שכובשים אותם ביין או בחומץ או במים ובמלח ומוציאים מהם את מרידותם. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵף שֵׁל פְּקוּעוֹת – העלים של פקועות, פִּיזָא בָּהֶם – שאינם מיטמאים טומאת אוכלים עד שימתיקו.

אין נבלת העוף הטהור מטמאה אלא בבית הבליעה בלבד, כמו שכבר שנינו (טהרות א, א). ובענין נבלת בהמה טמאה מבואר בגמרא (כריתות כא, א), שאמנם כזית מנבלת בהמה טמאה אינה צריכה מחשבה כדי לטמא, שהרי מטמאה היא טומאת נבלות, היינו שהיא אב הטומאה לטמא אדם וכלים, אלא שמשנתנו באה להשמיע, שאפילו פחות מכזית נבילה שאינה מטמאה טומאת נבלות, אם חישב עליה לאכילת אדם, הריהי מצטרפת עם אוכלים טמאים להשלימים לשיעור כביצה, כדי לטמא טומאת אוכלים: וְאֵינָן צָרִיכִין הֶכְשֵׁר – לא הכשר משקה ולא הכשר טומאה, כלומר שאין צורך שיבוא עליהן משקה כדי להכשירן לקבל טומאת אוכלים (כמו שכבר בארנו בהקדמה למשנה הקודמת). ואף אין צורך שתיגע בהן טומאה כדי להיטמא ולטמא, שכן מיטמאות הן טומאת אוכלים מחמת עצמן, ומטמאות אוכלים הנוגעים בהן, מאחר שסופן לטמא טומאה חמורה (טומאת נבלות). שאף נבלת העוף הטהור, שאינה מטמאה במגע, מכל מקום אדם האוכל כשיעור זית, בהגיע האוכל לבית בליעתו, כל זמן שהוא בבית הבליעה, הרי הוא אב הטומאה, ומטמא בגדים או כלים שנוגע בהם באותה שעה, הלכך דינה כאוכלים טמאים שנטמאו באב הטומאה, שהם ראשון לטומאה, ומטמא אוכלים אחרים במגע ועושה אותם שני לטומאה (עיין באורנו למשנה טהרות א, א). וְנִבְלַת הָעוֹף הַטְּהוֹר כָּבֵל מְקוֹם – בין בכפרים בין בשווקים, וְנִבְלַת הָעוֹף הַטְּהוֹר וְהַחֲלָב בְּשׁוּקִים – שהואיל ומתאסף שם עם רב, מצויים שם בני אדם הרבה האוכלים נבלת עוף טהור וחלב, אֵינָן צָרִיכִין מַחְשָׁבָה – שהרי הם עומדים לאכילת אדם, וְלֹא הֶכְשֵׁר – כמו שבארנו לעיל, שנבלות מיטמאות מחמת עצמן טומאת אוכלים, הואיל וסופן לטמא טומאה חמורה, שכן נבלת בהמה טהורה מטמאה בכזית אדם וכלים; ולפיכך פחות מכזית נבילה מצטרפת לאוכלים טמאים להשלימים לכשיעור ביצה לטמא אוכלים אחרים; ונבלת עוף טהור מטמאה אדם ובגדים בעודה בבית הבליעה, ולפיכך דינה כדן אוכלים טמאים, כמו שכבר בארנו לעיל; ובאשר לחלב יש מבארים, שמדובר כאן בחלב בהמה טמאה, ובאה המשנה ללמד, שהואיל ובשווקים מצויים בני אדם האוכלים אותו, לפיכך אינו צריך שם מחשבה; ואף הכשר אינו צריך, שהרי החלב מטמא כבשר, ומצאנו שסופו לטמא טומאה חמורה בכזית (דמנ"ס בפירוש למשנה; ברטנורא). ויש מקשים על פירוש זה, שחלב נבילה אפילו בשווקים אין אוכלים, והרי שחלבה דינה כבשרה; ומכאן מבארים, שמדובר כאן בחלב של בהמה טהורה שחוטה, שחלב זה אוכלים בשווקים, ולפיכך אינו צריך שם מחשבה; וגם הכשר משקה אינו צריך, לפי שכבר הוכשר בדם שחיטה, ואם נגע בו שרץ

ה הקשט, והחמם, וראשי בשמים, התיאה, והחלתית, והפלפלין, וחלות חריע – נלקחים בכסף מעשר, ואין מטמאין טמאת אכלין; דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יוחנן בן נורי: אם נלקחים בכסף מעשר, מפני מה אין מטמאין טמאת אכלים? ואם אין מטמאין טמאת אכלים, אף הם לא ילקחו בכסף מעשר.

ו הפגין, והבסר – רבי עקיבא מטמא טמאת אכלין. רבי יוחנן בן נורי אומר: משיבואו לעונת המעשרות. פריצי זיתים וענבים – בית שמאי מטמאין, ובית הלל מטהרין. הקצח – בית שמאי מטהרין, ובית הלל מטמאין. וכן למעשרות.

ז הקור – הרי הוא פגעין לכל דבר, אלא שהוא נלקח בכסף מעשר. בפגיות – אכלין, ופטורות מן המעשרות. פירוש ברטנורא

כעין אבטחים קטנים, והן מרים. ורבותי פירשו, דלעת מדברית. ואין הלכה כר' שמעון;
ה הקשט. כך שמו בלע"ז ובערבי. והוא נמנה עם סממני הקטורת: ו**החמם**. יש שפירשו ונגביל. יש שפירשו קמון: וראשי בשמים. כגון אגוז מוסקאט", ונדר, וכיוצא בהם, שנותנים ריח ערב: **התיאה**. מין חלתית: וחלתית. כך שמה בערבי. ואע"פ שריחה רע, ורגלים ליתן ממנה במזונות: חלת חריע. כרכום יערי. וקורין לו בערבי אלקר"סום: אף הן לא ילקחו בכסף מעשר. דרמנא אמר (דברים י"ד) ונתת הכסף וגו' ואכלת שם, דבר שהוא נאכל כמות שהוא אתה קונה בכסף מעשר, שאינו נאכל כמות שהוא אין אתה קונה בכסף מעשר. וכן הלכה, דאין מטמאין טומאת אוכלים ואין נקחים בכסף מעשר:
ו הפגין. תאנים שלא נתבשלו, כדכתיב (שיר ב') התאנה חננה פניה. וכל שאר פירות נמי שאינן מבושלים נקראים פגין: ו**הבסר**. ענבים שלא נתבשלו. ומשהגיעו להיות כפול הלבן נקראים בסר. ופגין גרועים מכוסר: **משיבואו לעונת המעשרות**. כל פרי ופרי כפי העת הקצוה לו להתחייב במעשר, כדתנן פרק קמא דמעשרות. ואין הלכה כר' יוחנן בן נורי: **פריצי זיתים וענבים**. שנתקשו קודם בישולן, ואינן נפרדים בבית הבר. לשון ובני פריצי עמך (דניאל י"א), בני אדם קשים ורשעים. כך זיתים וענבים הללו, קשין ואינן נפרדים ואינן נדרכים: **בית שמאי מטמאין**. דחשיבו אוכל: **ובית הלל מטהרין**. דלא חשיבו אוכל: הקצח. נ"ל בלע"ז. ורע שחור הוא, ורגלים לתת אותו בלחם, לפי שהרגיל בו אינו בא לידי כאב לב: **וכן למעשרות**. כמו שנחלקו לטומאה כך נחלקו למעשרות, דהמטמאין טומאת אוכלים מחייבו במעשרות:

ז קור. עץ רך הנוסף בראשו של דקל, ואוכלין אותו בני אדם, ובימות הגשמים הוא מתקשה: **בעין לכל דבר**. ואינו מטמא טומאת אוכלין: **נלקח בכסף מעשר**. דפרי [מפרי] וגדולי קרקע הוא: **כפגיות**. תמרים שלא בשלו כל צרכן: **כאוכלין**. ומטמאים טומאת אוכלין:

משניות מבוארות – קהתי

אוכלים. **רבי יוחנן בן נורי אומר: משיבואו לעונת המעשרות** – אינם מיטמאים טומאת אוכלים אלא משעה שהם מתחייבים במעשר, כמו ששינו (מעשרות א, ב): "מאימתי הפירות חייבין במעשרות? התאנים משיבוחילו (משהתחילו להבשיל), הענבים... משהביאשו" (משהבשילו כל כך עד שהחרצנים נראים מבחוץ מתוך הזג). ואין הלכה כרבי יוחנן בן נורי. **פריצי זיתים וענבים** – בגמרא (בבא מציעא קב, א) מבואר: רשעי זיתים וענבים (מלשון "ובני פריצי עמך" – דניאל יא, יד), כלומר זיתים וענבים קשים ורעים (דארא"ש), ויש מפרשים: זיתים וענבים הקשים שנפרצים ויוצאים מתחת הקורה בשעת הדריכה (רמב"ם הל' טומאת אוכלים א, יב), כלומר שמחמת קשיותם אינם נדרכים, והם קופצים מתחת הקורה הלוהצת עליהם; **בית שמאי מטמאין** – שלדעתם חשובים הם אוכל ומקבלים טומאת אוכלים, **ובית הלל מטהרין** – שסוברים הם, שאינם חשובים אוכל, הלכך אינם מיטמאים טומאת אוכלים. **הקצח** – מין כמון שנותנים אותו בתוך הלחם, **בית שמאי מטמאין** – שכיון שאינו אוכל לעצמו אינו מקבל טומאה. **ובית הלל מטמאין** – שהואיל ורגלים ליתנו בלחם ובאוכלים אחרים, הרי הוא חשוב אוכל ומקבל טומאה (עיין "תפארת ישראל" שמבאר טעם המחלוקת בדרך אחרת). **וכן למעשרות** – כשם שנחלקו בית שמאי ובית הלל לענין טומאה, כך נחלקו לענין מעשרות, שביט שמאי פוטרם את הקצח ממעשרות, לפי שאינו אוכל, ולדעת בית הלל חייב הוא במעשרות.

יום רביעי

באור משנה ז

הקור – עץ רך שנוסף בראש הדקל בכל שנה, והוא נאכל בעודו רך, אבל בימות הגשמים הוא מתקשה ואינו ראוי לאכילה. **הרי הוא פגעין לכל דבר** – ואינו מיטמא טומאת אוכלים, **אלא שהוא נלקח בכסף מעשר** – שאף על פי שאין לו דין אוכל, מותר לקנותו בכסף מעשר שני, והואיל וקונים אותו לאכילה, והוא פרי מפרי וגידולי קרקע (עיין גמרא עירובין כז, ב; כח, ב). **כפגיות** – יש מפרשים: עוקצי התמרים בתחילת צמיחתם (רמב"ם); ויש מפרשים: תמרים שלא בשלו כל צרכן (דא"ש; ברטנורא); **אכלין** – דינן כאוכלין ומיטמאות טומאת אוכלין, ופטורות מן המעשרות – והואיל ולא נגמר בישולן.

פגועות הן הפירות של גפן השדה (מלכים ב ד, ט), ודומים לאבטיחים קטנים, והם מרים. ויש מפרשים: דלעת מדברית (ברטנורא). ואין הלכה כרבי שמעון.

יום שלישי

באור משנה ה

הקשט – מין בושם, והוא אחד מסממני הקטורת, ו**החמם** – ויש גורסים: והחמם. היינו צמח בשמים (אמנו"ם); יש סוברים שהוא נוגביל, ויש מפרשים: קמון; ו**ראשי בשמים** – צמחי ברשם מוכחרים (רמב"ם: "תפארת ישראל"); **התיאה, והחלתית** – מיני צמחים חריפים, שמשמשים בהם לתבלין, ו**הפלפלין, וחלות חריע** – וחלות של חריע, והוא מין כרכום; כז' אלו **נלקחים בכסף מעשר** – שכן בכסף מעשר שני נאמר (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאווה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך, ואכלת שם לפני ה' אלהיך", ומכאן שאין נלקחים בכסף מעשר אלא דברי מאכל ומשתה; ואף מיני התבלינים שנומנו במשנה, הואיל והם באים להשביח את המאכלים, דינם כדין אוכלים, שנלקחים בכסף מעשר; **ואין מטמאין טמאת אכלין** – לפי שאין הם נאכלים בפני עצמם, אלא משיבחים מאכלים אחרים, שנותנים בהם טעם או ריח או מראה, הלכך אינם מקבלים טומאה; **דברי רבי עקיבא** – הסובר, שלענין לקיחה בכסף מעשר שני דינם כאוכלים, ואילו לענין טומאה אין דינם כאוכלים, כמו שבארנו טעמו לעיל. **אמר לו רבי יוחנן בן נורי** – לרבי עקיבא: **אם נלקחים בכסף מעשר, מפני מה אין מטמאין טמאת אכלים? ואם אין מטמאין טמאת אכלים, אף הם לא ילקחו בכסף מעשר** – שאין לוקחים בכסף מעשר אלא דבר הנאכל כמות שהוא, כמו שנאמר: "ונתת הכסף בכל אשר תאווה נפשך... ואכלת שם". וכן הלכה, שכל מיני התבלינים הללו אינם מיטמאים טומאת אוכלים ואינם נלקחים בכסף מעשר שני.

באור משנה ו

הפגין – התאנים שלא הבשילו כל צרכן, ו**הבסר** – הענבים שעדיין לא בשלו, אבל גדלו כבר כפול הלבן, **רבי עקיבא מטמא טמאת אכלין** – שלדעתו נחשבים הם כאוכלים, ולפיכך מקבלים הם טומאת

ח דגים מאימתי מקבלין טמאה? בית שמאי אומרים: משיצודו; ובית הלל אומרים: משימותו; רבי עקיבא אומר: אם יכולין לחיות. יחור של תאנה שנפיש ומערה בקלפה – רבי יהודה מטהר; ונחמם אומרים: אם יכול לחיות. תבואה שנעקרה ומערה אפלו בשרש קטן – טהורה.

ט חלב בהמה טהורה – אינו מטמא טמאת נבלות, לפיכך הוא צריך הכשר. חלב בהמה טמאה – מטמא טמאת נבלה, לפיכך אינו צריך הכשר. דגים טמאים ונחמם טמאים – צריכין מחשבה בפפרים.

פירוש ברטנורא

ח דגים מאימתי מקבלים טומאה. דכל זמן שהן חיים אין מקבלין טומאה: משיצודו. חשובים כמתים: אם יכולים לחיות. שאם יחזירו למים יחיו, אינו מטמאין. אבל אם אין יכולין לחיות כשמחזירן למים, אע"פ שעדיין לא מתו, מקבלים טומאה. והלכה כבית הלל: יחור של תאנה שנפיש. ענף של אילן תאנה ובו תאנים, שנתלש ונפרד ממקום חיבורו, אלא שנשאר מעורה ומדובק בקליפת האילן בלבד: ר' יהודה מטהר. אותם תאנים שבענף, אם נענה בהם טומאה. דחשיב להו כמחובר, הואיל והענף מעורה קצת, ואע"פ שאינו מעורה אלא בקליפה: ונחמם אומרים אם יכול לחיות. אם יקשרו ויחברו הענף עם האילן יחיה הענף ויוציא פירות, חשוב כמחובר וטהור. ואם לא יחיה כשיקשרו עמו האילן, הרי התאנים שבענף כתלושים הן חשובים ומקבלים טומאה. והלכה כנחמם:

ט חלב בהמה טהורה שנתנבלה, טהור מטומאת נבילה דכתיב. [ויקרא ז'] וחלב נבילה וגו' יעשה לכל מלאכה, ואפילו מלאכת הקודש במשמע: לפיכך הוא צריך הכשר. דכיון שאין סופו לטמא טומאה חמורה, דהכי קי"ל פרק קמא דטהרות, דכל שאין סופו לטמא טומאה חמורה היינו לטמא אדם וכלים, צריך הכשר: חלב בהמה טמאה מטמא טמאת נבלות. דלא טהרה טהרה אלא חלב של בהמה טהורה שנתנבלה, דכתיב חלב נבילה וחלב טריפה, יצאת חלב

משניות מבוררות – קהתי

אומר: אם יכולין לחיות – כלומר שאם יחזירו למים יחיו, אינם מקבלים טומאה. אבל אם לא יחיו כשיחזירו למים, אף על פי שעדיין לא מתו מיטמאים טומאת אוכלים. ויש גורסים בדברי רבי עקיבא: משנה שאינם יכולים לחיות – אם יחזירו למים, הרי הם מקבלים טומאה (מהר"ם; גמרא חולין עה, א). והלכה כבית הלל: יחור של תאנה – ענף של אילן התאנה, ובו תאנים, שנפיש – שנתלש מן האילן, ומערה בקלפה – ונשאר מחובר בקליפת האילן בלבד, רבי יהודה מטהר – את התאנים שבענף, כלומר שאינם מקבלות טומאה, לפי שנחשבות הן כמחוברות לאילן, ואין מחובר מקבל טומאה; ונחמם אומרים: אם יכול לחיות – שאם יקשרו את הענף באילן יחיה הענף ויוציא פירות, הריהו חשוב כמחובר, והתאנים שבו אינן מקבלות טומאה. אבל אם לא יחיה כשיקשרוהו באילן, הרי התאנים שבו נחשבות כתלושות ומקבלות טומאה. והלכה כנחמם. תבואה שנעקרה ומערה אפלו בשרש קטן – ומחוברת בקרקע אפילו בבורש קטן בלבד, טהורה – אינה מקבלת טומאה, שחשבה התבואה כמחוברת, הואיל ויכולה לחיות מורש זה (תפארת ישראל; רמב"ם הל' טומאת אוכלין ב, א).

י ו ט ז י

באור משנה ט

משנתנו היא השלמה למשניות א-ג שבפרקנו, בענין הכשר ומחשבה שצריך באוכלים כדי להיטמא טומאת אוכלים.

חלב בהמה טהורה – שנתנבלה, אינו מטמא טמאת נבלות – שאין דינו כבשר הבהמה, אלא טהור הוא לגמרי, שנאמר (ויקרא ז, כד): "וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה", ואפילו מלאכת הקודש במשמע, ומכאן שאין החלב מיטמא טומאת נבלות; ופירשו חכמים, שאין הכתוב מדבר אלא בחלב בהמה טהורה, שיש במנה טריפה (גמרא זבחים ע, ב); לפיכך הוא צריך הכשר – משקה, כדי לקבל טומאת אוכלים, שהואיל והחלב טהור, דינו כשאר אוכלים, שאינו מיטמא טומאת אוכלים אלא אם כן הוכשר במשקה לקבל טומאה ואחר כך נענה בו טומאה. חלב בהמה טמאה, מטמא טמאת נבלה – כדן בשרה, לפיכך אינו צריך הכשר – שאפילו לא הוכשר במשקה ולא נגע בטומאה, הריהו מטמא; ואפילו פחות מכדי שאינו מיטמא טומאת נבלות מצטרף עם פחות מכביצה אוכלים טמאים כדי לטמא טומאת אוכלים, כמו שבארנו לעיל (משנה ג). ברם, צריך מחשבה כדן בשר הנבילה, כמו ששינו לעיל (טז). והוא הדין לחלב חיה, ואפילו של חיה טהורה שנתנבלה, שמטמא טומאת נבילה כבשרה, שנאמר בחלב בהמה טהורה: "וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה

בענין "הקור" ששינו ברישא, יש מקשים ממה ששינו לעיל (משנה ה), שרבי יוחנן בן גוריון חולק על רבי עקיבא במיני התבלינים ואומר: "אם נלקחין בכסף מעשר מפני מה אין מיטמאין טומאת אוכלין? ואם אין מיטמאין טומאת אוכלין, אף הם לא ילקחו בכסף מעשר". וכבר הבאנו בבורנו שם, שהלכה כרבי יוחנן בן גוריון, שאין נלקחין בכסף מעשר ואין מיטמאין טומאת אוכלין (עיי' גמרא נידה נא, ב). ואם כן, מה הטעם שרבי יוחנן בן גוריון אינו חולק כאן? ואף ההלכה היא כסתם משנתנו, שהקור אינו מיטמא טומאת אוכלין, ואף על פי כן הוא ניקח בכסף מעשר שני.

על קריאת זו נאמרו בתוספות שני תירוצים שונים:

א) שונה הקור ממני התבלינים שנינו במשנה ה, שכן אם שולקים ומטגנים אותו הריהו ראוי לאכילה, ואמנם לאחר שליקה וטיגון מיטמא הוא טומאת אוכלים. אבל קודם שליקה אינו ראוי לאכילה, ולפיכך שנינו במשנתנו שאינו מיטמא טומאת אוכלים, אלא שמכל מקום מותר לקנותו בכסף מעשר, מאחר שאפשר לתקנו על ידי שליקה וטיגון שיהא ראוי לאכילה, והריהו כבהמה חיה שנתלקח בכסף מעשר, משום שראוי לאכילה לאחר שחיטה ובישול. לא כן מיני התבלינים, שאף לאחר התיקון אינם ראויים בפני עצמם לאכילה, שאין משתמשים בהם אלא להשביח אוכלים אחרים, ליתן בהם טעם או ריח; וזהו ששואל רבי יוחנן בן גוריון, שאם התבלינים נחשבים אוכל לענין מעשר, משום שראויים לחבל בהם את הקדירה, מפני מה אינם מיטמאים טומאת אוכלים? והרי בקל מתקנים בהם המאכל, ואינם דומים ל"קור", שמוחסר מעשה רב לתיקונו, שילוק וטיגון; ואם אינם מיטמאים טומאת אוכל משום שאף לאחר התיקון אינם ראויים בפני עצמם לאכילה, אם כן אף לא ילקחו בכסף מעשר (תוספות דיבור המתחיל "אם ניקח", נידה נא, ב. ה"ש על משנתנו).

ב) שונה הקור, שהואיל וסופו להקשות, אין נוטעים את הדקל על דעת לאכול את הקור, הלכך אינו חשוב אוכל, ואינו מיטמא; ומכל מקום מותר לקנותו בכסף מעשר, הואיל ועכשיו הוא רך ואוכלים אותו, והוא פרי מפרי וגידול קרקע. לא כן בתבלינים, שאם מחמת הטעם שנותנים באוכל דינם כאוכלים לענין מעשר, הרי מפני זה יש לחשבם כאוכלים אף לענין טומאה; ואם אינם חשובים אוכלים לענין טומאה, אף לענין מעשר כן (תוספות עירובין כז, ב. עיי' תפארת ישראל" שמקשה על התיורץ הראשון וטסק תיורץ האחרון).

בענין "כפניות" הבאנו שני פירושים. ויש עוד פירוש שלישי, שהן תמרים קטנים של דקל זכר, שאינם מתבשלים לעולם, וכשהם קטנים נאכלים, אף שאינם טעמים כל כך, ולכשיגדלו מעט אינם ראויים כלל לאכילה (עיי' בשו"י באורנו למשנה ערלה א, ט; ועיי' גמרא ורש"י פסחים נב, ב. ועיי' כאן "תפארת ישראל" רמשנה אחרונה).

באור משנה ח

דגים מאימתי מקבלין טמאה – שהרי כל זמן שהם חיים במים, אינם מקבלים טומאה, ושואלת המשנה בדגים שהוציאו מן המים, מאימתי הם מקבלים טומאה? בית שמאי אומרים: משיצודו – הואיל ואינם צריכים שחיטה, לפיכך משיצודו הרי הם חשובים כמתים, ומיטמאים טומאת אוכלים; ובית הלל אומרים: משימותו – אינם מיטמאים טומאת אוכלים אלא לאחר שמתו; רבי עקיבא

מסכת עוקצים פרק שלישי משנה יב

י פֹּרֶת דְּבוּרִים – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָרִי הִיא פְּקָרְקַע, וְכוּתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל, וְאִינָה מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בְּמִקְוָה, וְהָרֹדֶה מִמֶּנָּה בִּשְׁפָת – חֵיב חֲטָאת; וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: אִינָה פְּקָרְקַע, וְאִין כּוּתְבִים עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל, וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בְּמִקְוָה, וְהָרֹדֶה מִמֶּנָּה בִּשְׁפָת – פָּטוּר.

יב חֲלוֹת דְּבִשׁ מֵאֵימָתִי מִטְּמֵאוֹת מִשּׁוּם מִשְׁקָה? בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מִשִּׁיתְּרָהּ. בֵּית הֵלֵל אוֹמְרִים: מִשִּׁירְסָק. יב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי: עֲתִיד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל לְכָל צָדִיק וְצָדִיק, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרֵה עוֹלָמוֹת,

פירוש ברטנורא

בהמה טמאה שאין לה טריפה, לפי שמריפתה ושחיתתה שזה: ואין צריך הכשר. לטומאת אוכלים אם צירף פחות מכוית לפחות מכביצה כדפרישנא לעיל. אבל מחשבה ודאי בעי, מידו דהוה אכשרא דבעיא מחשבה בכל מקום כדתנן לעיל: וצריך מחשבה בכפרים. ולא בשווקים. אבל הכשר צריךין בכל מקום: **י כוורת דבורים וכו'.** אם היא מחוברת בטיט, הכל מודים שהיא כקרקע. ואם היתה מונחת על גבי יתדות, הכל מודים שהיא ככלים. לא נחלקו אלא שמונחת על גבי קרקע ואינה מחוברת בטיט: **ר' אליעזר אומר הרי היא כקרקע.** ונקנית בכסף, בשטר, ובחוקה, כקרקע: **וכותבין עליה פרוזבול.** שטר שכותבים בית דין למלוה שמסר להם כל חוב שיש לו, שלא תהא שביעית משמטתו. ואין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע, כלומר כשיש ללוה קרקע. ואם יש לו כוורת דבורים כמו שיש לו קרקע דמי, וכותבין עליה פרוזבול למלוה: **ואינה מקבלת טומאה במקומה.** דהוי כמחובר שאינו מקבל טומאה: **והרודה.** מחלות דבש שבתוכה בשבת, חייב חטאת, כתולש ממקום חבור. דכתבי (שמואל א יד) ויטבול אותה ביערת הדבש, וכי מה ענין יער אצל דבש, אלא מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת:

יא מאימתי מיטמאות משום משקה. דסתמיהו לאכילה קיימי. ומאימתי מיטמאין טומאת משקין להיות תחילה משיחיה. משיבאי עשן ועשן להבריה הדבורים. לשון להרחרר ריב. שנראה כאילו רוצה להרחרר ריב עם הדבורים. פירוש אחר משיחיה, שיחמם אותם להוציא דבשם, אע"פ שעדיין לא יצא הדבש. לשון יחר מפוח (ירמיה י) ואית דגרסי משיחיה, כלומר משיחיההר מחשבה בלבו לדרות הדבש: **משירסא.** כשרוצים לדרות דבש מן הכוורת חותכים בסכין ומוציאין חלות חלות, וזהו ריסוקן:

יב עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק. סמך מאמר זה לכאן, להודיע בחתימת המשנה מתן שכרן של צדיקים שלומדים ומקיימים כל מה שכתוב

משניות מבוארות – קהתי

בטיט, אבל אם היא מחוברת בטיט, אף חכמים מודים שהיא כקרקע, ואם אינה מונחת על גבי קרקע אלא על גבי יתדות, הכל מודים שהיא ככלי (תוספתא: ברטנורא: עיין "משנה אחרונה" שמפרש משנתנו בין בכורת המחוברת לקרקע ובין במונחת על גבי יתדות).

י ו ס ש י

באור משנה יא

במסכת מכשירין (ו, ד) שינוי, שדבש דבורים הוא משבעת המשקים המכשירים את האוכלים לקבל טומאה, ואילו בגמרא (בבא בתרא פ, ב) מובאת ברייתא: "דבש בכורותו מיטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה", וכך היא גם מסקנת הגמרא שם, והרי שכל זמן שהדבש בכורות דינו כאוכל ולא כמשקה. – מכאן דנה משנתנו, מאימתי נעשה הדבש כמשקה, ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל.

חלות דבש מאימתי מטמאות משום משקה – להיות ראשון לטומאה, כדין כל המשקים שגזרו בהם חכמים להיות תחילה, אפילו כשנוגעים בשני לטומאה? **בית שמאי אומרים: משיחיה** – יש מפרשים: משיעשן להבריה את הדבורים מן הכוורת, שנראה כאילו מחרחר ריב עם הדבורים (פירוש רב האי גאון); ויש מפרשים: משיחמם את החלות להוציא מהן את הדבש (רמבם; והרב מברטנורא מוסיף: מלשון "נחר מפוח" – ירמיה ו, כט); ויש גורסים: משיחיההר – משיחשוב להוציא מהן את הדבש (פירוש רב האי גאון). **בית הלל אומרים: משירסא –** את החלות, שיוזב מהן הדבש.

בארנו ברישא כהרב מברטנורא: מאימתי מיטמאות משום משקה – להיות ראשון לטומאה, אבל הוא הדין לגבי חומרות אחרות הנוהגות במשקה ולא באוכל, כגון לטמא כלים, ולטמא בכל שהוא, ושאינו צריך הכשר ("משנה אחרונה: "תפארת ישראל").

בהקדמתנו לבאור המשנה הבאנו את מסקנת הגמרא (בבא בתרא פ, ב). שדבש בכורותו מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה. וכן פוסק הרמב"ם (הל' טומאת אוכלין א, יח). אבל בגמרא (שם) מובאת גם ברייתא אחרת, שדבש בכורותו אינו לא אוכל ולא משקה (עיין שם שמישיבים ברייתא זו כמסקנת הגמרא).

באור משנה יב

אמר רבי יהושע בן לוי: עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק, שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר: "להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אֵמלא" – יש בגימטריא שלוש מאות ועשרה, כלומר שההנאה וקורת הרוח שיש לכל צדיק וצדיק בעולם הבא הוא שלוש מאות ועשר פעמים כנגד כל העולם הזה (ברטנורא). והרמב"ם כותב, שכונת המאמר היא, שכל נפש שתזכה

ואכל לא תאכלהוה", ודרשו מכאן (גמרא זבחים ע, ב): מי שחזלבה אסור ובשרה מותר (אין חלבה מיטמא טומאת נבלות), יצאה חיה שחלבה ובשרה מותר (שאף חלבה מיטמא טומאת נבלות כבשרה, ומטמא בכזית אדם וכלים). **דגים טמאים וְחֻגְבִּים טְמָאִים, צִרְיִין מַחֲשָׁבָה בַּפְּפָרִים –** לפי שאין בני הכפרים אוכלים אותם, הלכך אינם מיטמאים טומאת אוכלים אלא אם כן חישוב עליהם לאכילת אדם. אבל בשווקים אינם צריכים מחשבה, לפי שיש שם בני אדם שאוכלים אותם. ברם, צריכים הכשר בכל מקום.

הרמב"ם כותב (הל' טומאת אוכלין ג, ג), "וחגבים טמאים ודגים טמאים בכפרים הרי הם מיוחדין לאדם, וצריך הכשר ולא מחשבה". והרי זה שלא כמשנתנו אלא כפי התוספתא. ויש נדחקים ליישב, שהיתה לרמב"ם גירסה אחרת במשנתנו (עיין "כסף משנה" שם).

באור משנה י

משנה זו שנויה גם במסכת שביעית (י, ז).

פֹּרֶת דְּבוּרִים – המונחת על גבי קרקע, ואינה מחוברת בה בטיט, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָרִי הִיא פְּקָרְקַע –** והיא נקנית בכסף ובשטר ובחוקה, כדין קרקע; **וְכוּתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל –** שטר שכתוב בו שהמלווה מסר לבית דין את חובותיו, כדי שלא תשטט אותם שנת השיטיה, ואין כותבים פרוזבול אלא על הקרקע, כלומר בזמן שיש ללווה קרקע כל שהוא (עיין שביעית י, ד; ו). ואם יש לו כוורת דבורים, אף על פי שאין לו קרקע, כותבים למלוה פרוזבול עליה: **וְאִינָה מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בְּמִקְוָה –** המיוחד לה, כדין קרקע שאינו מקבל טומאה; אבל אם נטלוה במקומה דינה ככלי, והיא מקבלת טומאה מדרבנן; **וְהָרֹדֶה מִמֶּנָּה בִּשְׁפָת –** חלת דבש מן הכוורת, **חֵיב חֲטָאת –** בשוגג, כדין התולש צמח מן הקרקע, שכתוב (שמואל א יד, כז): "ויטבול אותה ביערת הדבש", ודורש רבי אליעזר מכאן: מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף דבש בכורות הרודה ממנו בשבת חייב חטאת. **וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: אִינָה פְּקָרְקַע –** אין הכוורת כקרקע אלא דינה ככלי. **וְאִין כּוּתְבִים עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל –** שהרי אין כותבים פרוזבול אלא על הקרקע, כמו שהזכרנו לעיל, **וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בְּמִקְוָה –** אפילו במקומה המיוחד לה, כדין כלי. **וְהָרֹדֶה מִמֶּנָּה בִּשְׁפָת, פָּטוּר –** שאינו כתולש מן המחובר; ברם, אסור לדרות דבש מדברי סופרים (שבת צה, א). והלכה כחכמים.

בארנו משנתנו בכורות דבורים המונחת על גבי קרקע ואינה מחוברת בה

שְׁנָאֵמַר (משלי ח, כא): "לְהַנְחִיל אֹהֲבֵי יֵשׁ וְאַצְרֵתֵיהֶם אִמְלָא". אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֶלְפָתָא: לֹא מֵצָא הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּלִי מַחְזִיק בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל אֲלֵא הַשְּׁלוֹם, שְׁנָאֵמַר (תהלים כט, יא): "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, ה' יִבְרַךְ אֶת־עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם".

סליק מסכת עוקצין הדרן עלך סדר מנהרות

פירוש ברטנורא

במשנה: שלש מאות ועשרה עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש. יש בנימטריא הכי הוי, שלש מאות ועשר. כלומר שהנהנה וקורת רוח שיש לכל צדיק וצדיק בעולם הבא הוא שלש מאות ועשר פעמים כנגד כל העולם הזה, שאין העולם הזה כולו אלא חלק משלש מאות ועשר ממה שיש לכל צדיק וצדיק נחלה לעולם הבא:

משניות מבוארות – קהתי

והם המברכים את עמו ישראל בשלום. – עוד ראה, כי ההתחלה היא באות מ"ם, וכן החתימה באות מ"ם, כנגד ארבעים יום של הלוחות הראשונים וארבעים יום של הלוחות השניים, כי כל המשניות, והיא תורה שבעל פה, כולן מרועה אחד ניתנו, ולמשה מסיני נאמרו. ואתה תתוזה, כי מספר ראשי התיבות של שאר הסדרים (מלבד הראשון) עולים גם כן ארבעים; וכן משה רבנו היה עוד ארבעים יום אמצעיים בהר. – והנה אף על פי שרבי שמעון בן חלפתא היה זקן בימי רבי (ענין גמרא שבת קנב, א), ואילו רבי יהושע בן לוי לא חשבוהו בגמרא אלא כאמורא (ענין גמרא ודשי' נידה יח, ב), מכל מקום ראה רבנו הקדוש להקדים מאמרו של רבי יהושע בן לוי למאמרו של רבי שמעון בן חלפתא, כדי שתהא החתימה בשלום. ובמדרש מובא: גדול השלום, שכשמלך המשיח יבוא, אינו פותח אלא בשלום, שנאמר (ישעיה נב, ז): "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום".

בענין מאמרו של רבי יהושע בן לוי מביא בעל "תפארת ישראל" בשם אביו הגאון: "מנין ש"י הוא החצי מכל מנין המצוות שציוונו ה', שהן תרי"ג מצוות המפורשות בתורה (ממרא מכות י, ב), ועוד שבע מצוות דרבנן (וסימן: כטון החם, וחי: א) ברכת הנהנין ופנינו וזאתוהי, חוץ מברכת המזון שהיא מן התורה; (ב) עירוב, והוא כולל שלושה מיני עירוב: תחומין, חצרות, תבשילין; (ג) נסיעת ידים; (ד) נר שבת ויום טוב; (ה) הלל; (ו) חנוכה; (ז) מגילה. נמצא, שכל המצוות דאורייתא ודרבנן, הן יחד שש מאות ועשרים, והם כתר תורה. אמנם, הואיל וכתוב (איוב מא, ג): "מי הקדימני ואשאל" (ענין ויקרא רבה פרשה כו אות ב), שהקב"ה מסייענו לקיים מצוותיו (וכן אמרו ובגמרא סוכה נב, ב: "צדור של אדם מתגבר עליו בכל יום... ולאמלא הקב"ה שנתו לו אינו יכול לו), לפיכך אין ראוי לאדם לקבל אלא מחצית השכר, דהיינו כמנין ש"י".

ובעל "משנה אחרונה" כותב, שהמספר ש"י הוא כנגד רמ"ח מצוות עשה בתוספת חומש מלבר, שכשם שהנהנה מן ההקדש בעבירה מוסיף חומש, כל שכן שהנהנה בקדושה לשם שמים לא ייבצר שמוסיפים לו בשכרו חומש. – ועדיין צריך להבין, מהו ענין ש"י עולמות אלו? אם הוא שכן תורה ומצוות שנוחלים הצדיקים בעולם הנשמות, לא שייך זה לכל צדיק וצדיק בשוה, שהרי יש שמרובים בתורה ובמצוות ויש שאינם מרובים כל כך, ואמרו: "לפום צערא אגרא". – אבל ייתכן, שהשכר הזה אינו בעולם הנשמות אלא בעולם שאחר תחיית המתים, לימות המשיח, שאנחנו מחכים לו... – והשכר הזה הוא ידיעת האלהות והשגת סודות התורה וצפונותיה וטעמי המצוות והחוקים, והשכר הזה הוא יקר מכל התענוגים כענין "טובים דודין מיין". – וכלל ענין זה הוא שלוש מאות ועשר. כיצד? שלוש מאות הוא כלל כל התורה, שהם שלוש מאות: אס למקרא, אס למשנה, אס לגמרא; וענפיהם הם עשרה: אסור ומותר, טמא וטהור, כשר ופסול, חייב ופטור המתחלק לשני עניינים: חייב ופטור בממון וחייב ופטור במצוות. והסודות של התורה קרויים עולמות, כלומר הנעלמות ונסתרות. – וקבע התנא מאמר זה בסוף המשניות, כי שלוש מאות עשר רמוזים במלת "שמע", והרי החתימה מעין הפתיחה: "מאימתי קורין את שמע" ולפי שמצוות קריאת שמע היא הייחוד ויסוד כל התורה, וראשי תיבות של "שמע" למפרע הם: עול מלכות שמים, רמזה התנא בתחילת המשנה ובסופה.

וב"הלכתא גבירתא" מסכם בעל "תפארת ישראל" את משנתו: "אפילו צדיק שאינו גמור, אם רק עוסק בתורה בכל זמן שאפשר לו ומקיים מצוותיה, ורק לפעמים נכשל בקטנות או מתרשל ואינו נזהר לקיים מצוותיה כראוי, אף על פי כן לו יובילו המלאכים ש"י בעולם הבא, כפל כפליים מטובותיו שישפיע עליהם הקב"ה גם בעולם הזה, אם רק יזהה שלום במוענו ועם חבריו, שנאמר: "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

לחיי העולם הבא לא תאבד לעולם, וזהו ענין "יש", כלומר המציאות התמידית אשר אין לה חקר; וכאילו אומר, כי אוהבי ה' נוחלים את המציאות במחלט. והוציא מפסוק זה גם גדול התענוג על דרך משל, שהוא שלוש מאות ועשרה עולמות (כמו שבארנו לעיל); אבל באמת אין כל דמיון וערך בין כל מעדני העולם הזה לבין אותם התענוגים של הצדיקים בעולם הבא. – וטעם הבאת מאמר זה כאן, כותב הרב מברטנורא, להודיע בחתימת המשנה מתן שכרן של צדיקים, שלומדים ומקיימים כל מה ששנוי במשנה. – ומה שנקט רבי יהושע בן לוי: "לכל צדיק וצדיק", מבאר בעל "תוספות יום טוב": "בין האוסר ובין המתיר"; וזה גם כן טעם יפה לסמוך מאמר זה בסיום המשנה, לומר, שגם שניהם החולקים, הואיל וכוונתם לשמים, אוהבי ה' הם. – ובעל "תפארת ישראל" כותב: "לאחר שהשלים התנא לפרש במשנה כל דיני התורה הקדושה, חתם בפתוחי חותם קודש לה' להודיע איזה שכר צפון ליראי ה' וחושבי שמו. והודיע, שיהיה עונג העולם הבא השמור להם כפול ש"י פעמים ככל תענוגי העולם הזה, אשר הוצרכו לעזובם מפני עסקם בתורה; וכמו שאמרו (ברכות טז, ב): "ומיץ חלב יוציא חמאה" – במי אתה מוצא חמאה של תורה? במי שמקיא עליה חלב שניק משדי אמו"... אולם אמר: "לכל צדיק וצדיק", היינו אפילו לצדיק שאינו גמור, שאם יעסוק בסדרי משנה וחזון חלילה, בכלל יראי ה' הוא, הנה שכרו אתו בעולם הבא, ופעולתו לפניו גם בעולם הזה, שגם עולמו יראה בחייו". אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֶלְפָתָא: לֹא מֵצָא הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּלִי מַחְזִיק בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל אֲלֵא הַשְּׁלוֹם, שְׁנָאֵמַר: "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, ה' יִבְרַךְ אֶת־עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם". – וכותב בעל "תוספות יום טוב", שסוף הפסוק הוא פירוש לראשו: ה' עוז וחזק יציה ליתן לעמו, ומה עשה? ברכם בשלום, שכל הברכות שבעולם אינן מתקיימות אם אין שלום. ומאמר זה ראוי להיות בחתימת המשנה, כי "ה' עוז לעמו יתן" על שעת מתן תורה נאמר, כמו שדרשו חז"ל מן המקרא שלפניו: "ה' למבול ישב" (ענין גמרא זבחים קסז, א), ומכיון שכשנתן להם העוז, היא התורה, ברכם גם כן בשלום, נדע מזה, שזאת התורה היא הגורמת ברכת השלום... – גם בא להמתיק ולעורר הלבבות, שאף על פי שהמשניות מלאות מחלוקות שהיו בין החכמים, ופן יעלה על הלב הנמהר, כי מחלוקותיהם היתה מריבה, אמר, כי לא כן הוא, שעוז התורה כלי מלא ברכת ה', הוא השלום, אין בה שמץ של ריב וחילוק לבבות, וכמאמרם על הפסוק (תהלים קכז, ח): "כי ידברו את אויבים בשער" – אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקים בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה לזה, ואינם זדים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר (במדבר כא, יד): "את רהב בסופה" – אל תקרי "בסופה" אלא "בסופה" (קידושין ל, ב). – ומלבד כל אלה ראוייה כל חתימה שתהא בשלום, כמו שסדרו אנשי כנסת הגדולה בתפילה, ועל כן כמו שהעבודה, היא התפילה, נחתמת בשלום, כך התורה ראוייה שתהא חתימתה בשלום. וכן כשציווה הקב"ה לברך את עמו ישראל על ידי הכהנים, חתם ברכתם בשלום. והנה נמצא, שהחתימה היא מעין הפתיחה, שכן התנא פותח: "מאימתי קורין את שמע בערבית? משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן",

מסכת ברכות

פרק ראשון

א מאימתי קורין את שמע בערבית? משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן, עד סוף האשמורה הראשונה; דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: עד חצות. רבן גמליאל אומר: עד שיעלה עמוד השחר. מעשה שבאו בניו

פירוש ברטנורא

א מאימתי קורין. משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן. כהנים שנטמאו וטבלו אין יכולים לאכול בתרומה עד שיעריב שמשן דהיינו צאת הכוכבים. והא דלא תני משעת צאת הכוכבים מלתא אנב אורחיה קמ"ל שאם נטמאו הכהנים בטומאה שמהרתן תלויה בקרבן כגון זב ומצורע אין הכפרה מעכבתן מלאכול בתרומה דכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים, ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה: עד סוף האשמורה הראשונה. שליש הראשון של לילה שהלילה נחלקה לשלוש משמרות. ומשם ואילך לא מקרי תו זמן קריאת שמע דשכיבה, ולא קרינא כיה בשכבך. ומקמי צאת הכוכבים נמי ימנא הוא ולא זמן שכיבה. והמקדמים וקורים קריאת שמע של ערבית מבעוד יום, סומכים אהא דר' יהודה דאמר לקמן בפרק תפלת השחר תפלת המנחה עד פלג המנחה, שהוא שעה רביעית קודם הלילה. וק"ל דעבד כר' יהודה עבד ומיד כשכלה זמן המנחה מתחיל זמן קריאת שמע של ערבית: עד שיעלה עמוד השחר. דכל הלילה מקרי זמן שכיבה והלכה כרבן גמליאל שגם חכמים מודים לו ולא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם מן העבירה. ומיהו לכתחילה משהגיע עונת קריאת שמע של ערבית דמתניתין דהיינו מצאת הכוכבים אסור לסעוד

משניות מבוארות – קהתי

הכוכבים היא, ומשעה זו מתחיל זמן קריאת שמע בערב. – בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה "משעה שהכהנים" וכו' (ולא "משעת צאת הכוכבים"), כדי להשמיענו דרך אנב הלכה נוספת, שכל כהן טמא, אפילו כשטהרתו תלויה בהבאת קרבן לכפרה, כגון זב או מצורע, לאחר שטבל והעריב שמשו הריהו אוכל בתרומה, שנאמר: "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים" – ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו (הבאת הקרבן) מעכבתו מלאכול בתרומה. ויש מבארים, שלא שנה התנא "משעת צאת הכוכבים", משום שאין אנו מוצאים שיעור צאת הכוכבים בתורה כלל, רק אצל תרומה כתוב "ובא השמש וטהר" שהוא זמן צאת הכוכבים, ולכן תלה התנא בזמן תרומה (שנות אליהו)*. אחרים מבארים בדרך הרמז, שהואיל ומצוות קריאת שמע בערב היא ראשית כל המצוות לפיכך תלה התנא זמנה באכילת תרומה הנקראת "ראשית". ואולי יש להוסיף עוד בדרך הרמז, שבא התנא ללמדנו מידת הזריזות בקיום מצוות קריאת שמע. אכילת תרומה מצוה היא אצל הכהנים, ואף טעונה ברכה "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול בתרומה" (דברים ה' תרומות טו, כב); וכהנים שנטמאו וטבלו, הואיל ואסורים בתרומה עד שיעריב שמשם, דהיינו לכשיגמר כליל יום טומאתם ויתחיל הערב של "יום" חדש, הרי שעת צאת הכוכבים של אותו ערב שעת צפייה היא להם, שכן בשעה זו חוזרים הם לטהר גופם ולקדושת כהונתם; ובכדי לתת ביטוי מוחשי לשינוי הזה שחל בגופם וברוחם, וודאי אינם מחמיצים אף רגע ומזדרזים לקיים מצוות אכילת התרומה (וזהו כנראה משמעות הלשון "נכנסים לאכול בתרומתן" – שחוזרים לטהרם לאכול בתרומה, כמו שבארנו כבר למעלה). לפיכך אמרו חכמים: "משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן" התחלת זמן קריאת שמע היא, וכשם שהכהנים מזדרזים בשעה זו לאכילת תרומתם, כך מצוה על כל אדם מישראל להזדרז בקיום מצוות קריאת שמע, ולקבל עליו מיד בראשית הערב עול מלכות שמים ועול מצוות. ועד מתי זמן קריאת שמע בערב? **עד סוף האשמורה הראשונה** – כלומר עד סוף השליש הראשון של

שבת קודש

באור משנה א

כתוב בפרשת "שמע" (דברים ז, ז): "ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך". מכאן דרשו חכמים, שמצוה לקרוא "שמע" פעמיים בכל יום, בשכבך – בזמן שכיבה, ובקומך – בזמן קימה, היינו בערב ובבוקר, קריאת "שמע" כוללת שלש פרשיות שבתורה: (א) פרשת "שמע ישראל" (דברים י, ד-ט; ב) פרשת "זהיה אם שמוע" (דברים יא, יג-כא) שגם בה נאמר: "לדבר בם בשבתך בביתך... ובשכבך ובקומך" (ג) פרשת ציצית (במדבר טו, לו-מא), מפני שיש בה זכירת יציאת מצרים, ומשום שנאמר בה: "למען תזכור ועשיהם את כל מצוותי" (והרי זה המשך לפרשת "זהיה אם שמוע שתמצאו אל מצוותי"...). – שלשת הפרקים הראשונים של מסכתנו עוסקים בהלכות קריאת "שמע". משנתנו דנה בזמן קריאת "שמע" בערב; ומבואר בגמרא, שהתנא של משנתנו לא לימד תחילה את עיקר החיוב של קריאת "שמע" אלא פתח מיד בשאלת זמן הקריאה – "מאימתי קורין את שמע"... לפי שהסתמך על הכתוב "ודברת בם בשבתך בביתך... ובשכבך ובקומך". שמשנו נלמדת חובת קריאת "שמע" בזמן שכיבה ובזמן קימה, כמו שהוכחנו למעלה, ולכן פתח התנא ושאל: "מאימתי קורין"... – ממתי ועד מתי נחשב זמן שכיבה, וכן (במשנה ב) – ממתי ועד מתי זמן קימה. ולפי שהקדים הכתוב "ובשכבך" ל"ובקומך" דן גם התנא תחילה בזמן קריאת שמע בערב, ואחר כך בזמן קריאת שמע בשחר. ועוד טעם מובא על כך בגמרא, שהתנא למד מפרשת בריאת העולם, שכתוב בה: "יהיה ערב יהיה בוקר יום אחד", תחילה "ערב" ואחר כך "בוקר". לפיכך פותחת משנתנו בענין קריאת שמע בערב.

מאימתי קורין את שמע בערבית – מתי מתחיל זמן קריאת שמע בערב? **משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן** – התרומה הניתנת לכהנים קודש היא, ואין הכהנים מותרים באכילתה אלא כשהם טהורים. כהן שניטמא, כגון שנעשה מצורע או שנגע בשרץ מת, נאמר בו (ויקרא כב, ז): "בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר", ודרשו חכמים (יבמות עד, א): באיזו קדשים אמרה תורה? בתרומה. מכאן שכהן טמא אסור לאכול תרומה עד שיטהר, דהיינו עד שיטבול ויעריב שמשו. כלומר שאף לאחר שטבל עדיין אסור באכילת תרומה עד אחרי שקיעת השמש, שנאמר (שם שם, ז): "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים". בגמרא מבואר, שתיבת "וטהר" אינה מוסבה על האדם (שהכהן נעשה טהור – כמשמעות הכתוב), אלא מוסבה היא על השמש (השמש טהר), שכן בארץ ישראל אומרים "אדכי יומא" – השמש טהר, כדי לציין סוף שעת בין השמשות, שאז השמש שוקע כולו והכוכבים נראים. וכך כותב גם הרמב"ם (הל' תרומות ז, ב): "אין הטמאים אוכלים בתרומה עד שיעריב שמשו ויצאו שלושה כוכבים אחר שקיעת החמה, שנאמר: "ובא השמש וטהר" עד שייטהר הרקיע מן האור. "ואחר יאכל מן הקדשים". וזהו ששינוי במשנתנו: משענה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן – הכהנים, שהיו עובדי עבודת ה' במקדש ומפציץ דעת התורה בעם, היו משמשים בזריזותם ובדייקנותם דוגמא לעם, ולכן באה המשנה ללמד, כי שעה שהכהנים שנטמאו וטבלו חוזרים לטהרם לאכול בתרומתם שעת צאת

* מפי מרן הרא"י אונטרמן (שליט"א) וצ"ל שמעתי הסבר בענין זה, שיש גם קשר הגיוני בין שני העניינים. כידוע יש הרבה דברים שמצוות בינם או בלילה (עיין מגילה ב, ה-ה), ואין שואלים בהם מאימתי מתחילה מצוותם, שכן המושגים "יום" ו"לילה" ברורים הם לכל אדם, ואפשר גם לקיים את המצוה בזמן שודאי יום או ודאי לילה. אבל שני העניינים הללו – קריאת שמע בערב וכניסתם של הכהנים לאכול בתרומתם – אף שזמנם בלילה לא נאמר וזמנם באופן ברור; בקריאת שמע נאמר "בשכבך", ולא ברור מתי הוא זמן שכיבה, שיש מקדמים לשכב ויש מאחרים, וכן בכהן שנטמא וטבל נאמר "ובא השמש וטהר" ולא ברור פירושו, כמו שמובא בגמרא, לפיכך קשר התנא שני העניינים הללו, להשמיענו שזמנם בערב משעת צאת הכוכבים.

מבית המִשְׁתֶּה; אָמְרוּ לוֹ: לֹא קָרִינוּ אֶת שְׁמֵעַ. אָמַר לָהֶם: אִם לֹא עָלָה עֲמוּד הַשֶּׁחַר, תִּכְבֵּין אִתָּם לְקָרוֹת. וְלֹא זֹו בְּלִבְדִּי, אֲלֵא כָּל מַה שְּׁאָמְרוּ חֲכָמִים "עַד חֲצוֹת" מִצְוֹתָן עַד שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשֶּׁחַר; הִקְטֵר חֲלָבִים וְאֶבְרִים – מִצְוֹתָן עַד שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשֶּׁחַר; וְכָל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד – מִצְוֹתָן עַד שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשֶּׁחַר. אִם כֵּן, לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים "עַד חֲצוֹת"? בְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶירָה.

ב מֵאִמְיָתִי קוֹרִין אֶת שְׁמֵעַ בְּשִׁחְרִית? מְשִׁפִּיר בֵּין תְּכֵלֶת לָלֶכֶן; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בֵּין תְּכֵלֶת לְכֶרְתִּי. וְגוֹמְרָה

פירוש ברטנורא

וכל שכן לישן עד שיקרא קריאת שמע ויתפלל: מַעֲשֶׂה שְׂבָאוּ בְּנוֹי מְבִית הַמִּשְׁתֶּה. בני רבן גמליאל שמעיניהו לרבנן דאמרי עד חצות, והכי קאמרי ליה, הא דפליגי רבנן עַל דְּקָא אָמְרוּ עַד חֲצוֹת וְתוֹ לֹא וְיַחֲדִיד וְרַבִּים הִלְכָה כְּרַבִּים, או דלמא רבנן כוונתן סבירא להו והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה. ואמר להו רבנן כוונתי סבירא להו והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה וחייבים איתם לקרות: וְלֹא זֹו בְּלִבְדִּי. כולה מלתא דרבנן גמליאל הוא דאמר לבניו: הִקְטֵר חֲלָבִים. של קרבנות: וְאֶבְרִים. של עולת חמיר של בין הערבים שגורק דמו ביום, מצוה להעלות הנתחים כל הלילה דכתיב (ויקרא ו') היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר: וְכָל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד. כגון תודה וחסאת ואשם וכיוצא בהם שהם נאכלים ליום ולילה, זמן אכילתן עד שיעלה עמוד השחר והוא המביא לידי נותר: אִם כֵּן לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת. בק"ש ובאכילת קדשים, אבל בהקטר חלבים ואיברים לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל, ולא נקט ליה הכא אלא להודיע שכל דבר שמצוותו בלילה כשר כל הלילה: בְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶירָה. שלא יבא לאכלן אחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת, וכן בק"ש שלא יאמר עדיין יש לי שהות ותעבור עונתה:

ב בֵּין תְּכֵלֶת לָלֶכֶן. בין חוטי תכלת לחוטי לבן שבציצית. פירוש אחר גיזת צמר שצבעה תכלת ויש בה מקומות שלא נקלט הצבע יפה ונשאר לבן: בֵּין תְּכֵלֶת לְכֶרְתִּי. צבע התכלת קרוב לגוון של כרתי כרישין שקורין פרוש בלע"ז: עַד שֶׁלֶשׁ שָׁעוֹת. ביום עד סוף שעה שלישית שהוא רביעי היום בזמן שהימים

משניות מבוארות – קהתי

עד שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשֶּׁחַר – החלבים והאברים של הקרבנות שנזרק דמם ביום, מצוותם להעלותם על המזבח באותו יום ואף בלילה שלאחריו עד עלות עמוד השחר. – מקרבן עולה הקטירו כל האברים ומשאר הקרבנות לא הקטירו אלא החלבים המפורשים בפרשת ויקרא. – ואם לא הועלו עד שעלה עמוד השחר, נפסלים בלינה, שנאמר (שמות לד, כח): "ולא ילין לבוקר זבח חג הפסח", ומכאן למדים לכל הקטר חלבים ואברים. וְכָל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד – כלומר כל הקרבנות הנאכלים ביום שחיתתם ובלילה שלאחריו, כגון תודה, חטאת ואשם, מִצְוֹתָן – לאכלם, עַד שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשֶּׁחַר – שכן כתוב בקרבן תודה (ויקרא ז, טו): "לא יניח ממנו עד בוקר", ומכאן למדים לכל הקרבנות. אִם כֵּן – שכל דבר שמצוותו בלילה כשר כל הלילה, לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים "עַד חֲצוֹת" – בקריאת שמע (במשנתנו), ובקרבנות הנאכלים ליום אחד (בזבחים בפרק "איהוה מקומן")? אמנם בענין הקטר חלבים ואברים לא אמרו חכמים כלל "עד חצות", ולא הובא ענין זה במשנתנו אלא להשמיע שכל דבר הנוהג בלילה כשר כל הלילה. כך מעירים רש"י וברטנורא. אבל לפי הרמב"ם אף בהקטר חלבים ואברים סוברים חכמים "עד חצות", ונחקים המפרשים למצוא מקור לדבריו (עין "תוספות יום טוב"). ויש סוברים שהמקור הוא במסכת זבחים פרק ט' משנה ו' ("שנות אליהו"; "מלאכת שלמה"). מכל מקום למה אמרו חכמים עד חצות – בעניינים שזכרו למעלה? בְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶירָה – שידורו אדם בקיום המצוה ולא ידחנה עד סוף זמנה, שמה ישכח ולא יעשנה, או שמה יעשנה לאחר זמנה, כגון באכילת קדשים ונמצא בא לידי עבירה שעונשה כרת. בבביתא שנינו: "חכמים עשו סייג לדבריהם (שאמרו בקריאת שמע "עד חצות"), כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר: אלך לביתי, ואוכל קימעא, ואשתה קימעא, ואישן קימעא, ואחר כך אקרא קריאת שמע ותתפלל – וחוטפתו שניה, ונמצא ישן כל הלילה. אבל אדם בא מן השדה בערב – נכנס לבית הכנסת; אם רגיל לקרות – קורא, ואם רגיל לשנות – שונה, וקורא קריאת שמע ומתפלל, ואוכל פתו ומברך" (ברכות ז, ב).

באור משנה ב

מֵאִמְיָתִי קוֹרִין אֶת שְׁמֵעַ בְּשִׁחְרִית? – מתי מתחיל זמן קריאת שמע בבוקר? מְשִׁפִּיר – אדם, בֵּין תְּכֵלֶת לָלֶכֶן – שני הצבעים הללו קשורים במצוות ציצית, שנאמר בה (במדבר טו, לח): "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת". ולמדו מכאן חכמים, שחוט אחד מתוך ארבעת חוטי הצמר הנתונים בכל כנף צריך להיות צבוע תכלת. החומר

הלילה, שהלילה נחלק לשלש אשמורות (גמרא), דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – שהוא מפרש "ובשכבך" – בשעה שאהה שוכב לישון, ורוב בני אדם שוכבים בשלש הראשונות של הלילה. רבי אליעזר סתם הוא רבי אליעזר בן הורקנוס (ראה אבות ב, ח). בגמרא מבואר, שהיו סימני היכר לאנשים בחלוקת הלילה לאשמורות, ולכן נקט התנא עד סוף האשמורה הראשונה. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד חֲצוֹת – זמן קריאת "שמע" בערב עד חצות הלילה. רַבִּן גְּמִלְיָאֵל אוֹמֵר: עַד שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשֶּׁחַר – היינו כל הלילה, שפירוש "ובשכבך" – כל זמן שבני אדם שוכבים וישנים, ומכאן שכל הלילה קרוי זמן שכיבה. ענין "עמוד השחר" – פירושים שונים לו. והרי פירושו המלובן של הרב אברהם אליהו קפלן ז"ל: "קרוי אור הראשונים, שעולים במזרח בסוף הלילה ונקראים "איילת השחר", הולכים ומתרחבים לאחר שעה, עד שנראים כעמוד אור שקוראים לו "עמוד השחר", והוא כשיעור שעה לפני הנץ החמה. יש אומרים, שעמוד זה נקרא בלשון חכמים "הארת פני המזרח" ויש אומרים שהנץ החמה נקרא כן ("הארת פני המזרח"). ויש אומרים ש"הארת פני המזרח" בין שניהם היא, עמוד השחר קודם לה והנץ החמה מאוחר הימנה" (דברי תלמוד). מַעֲשֶׂה שְׂבָאוּ בְּנוֹי מְבִית הַמִּשְׁתֶּה – של רבן גמליאל אחרי חצות, מְבִית הַמִּשְׁתֶּה – של תחנתו, אָמְרוּ לוֹ – לרבן גמליאל אביהם: לֹא קָרִינוּ אֶת שְׁמֵעַ – שהיו טרודים ושכחו לקרוא "שמע". אָמַר לָהֶם: אִם לֹא עָלָה עֲמוּד הַשֶּׁחַר, תִּכְבֵּין אִתָּם לְקָרוֹת – בגמרא מבואר, שבניו שאלוה: האם החכמים חולקים עליך וסוברים "עד חצות" דווקא, שמפרשים הם "ובשכבך" כרבי אליעזר, אלא הואיל והרבה אנשים מאחרים לשכב לישון עד חצות, לכן חולקים הם עליו ואומרים שזמן קריאת שמע בערב עד חצות; אבל אחרי חצות אין זה נקרא עוד "ובשכבך", ומי שלא קרא עד חצות, אינו יכול לקרוא עוד. והרי הלכה כחכמים. שיחיד ורבים – הלכה כרבים. הלכן לא נוכל עוד לקרוא "שמע" הלילה. או שמה סוברים החכמים כמון, שזמן קריאת שמע הוא אמנם כל הלילה, שגם הם מפרשים "ובשכבך" – כל זמן שכיבה, ולא אמרו "עד חצות" אלא כדי לזרז את האדם שיקיים קריאת שמע בזמנה. אמר להם רבן גמליאל: חכמים סוברים כמון ולכן אם לא עלה עמוד השחר ויחייבים אותם לקרות: וְלֹא זֹו בְּלִבְדִּי – רבן גמליאל הוסיף ואמר לבניו: לא בקריאת שמע בלבד סוברים חכמים שזמנה כל הלילה, אף על פי שאמרו "עד חצות", אֲלֵא כָּל מַה שְּׁאָמְרוּ חֲכָמִים "עַד חֲצוֹת" מִצְוֹתָן עַד שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשֶּׁחַר – כל דבר שאמרו בו חכמים שיש לעשותו עד חצות, אם לא נעשה עד חצות, מצוה עוד לעשותו עד סוף הלילה. הִקְטֵר חֲלָבִים וְאֶבְרִים – של הקרבנות, מִצְוֹתָן

מסכת ברכות פרק ראשון משנה ב

קטע

עד הגנין החמה. רבי יהושע אומר: עד שלש שעות, שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות. הקורא מפאן ואילך – לא הפסיד, באדם הקורא בתורה.

פירוש ברטנורה

והלילות שיום. ולעולם זמן קריאת שמע הוא עד רביע היום בין שהיום ארוכים בין קצרים. וכן הא דתנן לקמן (פ"ד מ"א) תפלת השחר עד ארבע שעות ביום היינו עד שלש שעות, וארבע שעות דנקט לפי ששליש היום הוא ארבע שעות ביום שהיום והלילות שוין. וכל מקום שנוכר במשנה כך וכך שעות ביום על דרך זה אתה צריך לחשב ולדון. זו הבתני מפירושי הרמב"ם ונתקבל לי. וטעמא דרבי יהושע דאמר עד שלש שעות ביום שכן דרך בני מלכים שאין עומדין ממטות עד סוף שעה שלישית ורחמנא דאמר ובקומך עד שעה שכל בני אדם עומדים ממטותם קאמר והלכה כרבי יהושע, ומיהו לכתחלה צריך לכונן לקרות ק"ש עם הגנין החמה כמו שהיו הותיקים עושים: לא הפסיד. כלומר לא הפסיד מלכך לפניך ולאחריה, אלא אע"פ שעברה עונתה קורא ומברך לפניך ולאחריה: כאדם שקורא בתורה. אע"פ שלא יצא ידי חובת ק"ש בעונתה יש לו קבול שכר כקורא בתורה:

משניות מבוארות – קהתי

יש מבארים, שהתנא נקט לשון "וגומרה", כדי להשימענו שמצוה לגמור את קריאת "שמע" עם הגנין החמה ממש, שכן שנינו בברייתא (ברכות ט, ב): "ותיקין (ענויים ומחבבי מצוות – רש"י) היו גומרין אותה עם הגנין החמה, כדי שישמכו גאולה (ברכת "גאל ישראל") לתפילה (לתפילת שמונה עשרה). ונמצא מתפלל ביום" (כלומר שהתפלה מצוותה עם הגנין החמה). ברם, יש נוסחאות שאין גורסים "וגומרה". רבי יהושע אומר: עד שלש שעות – ראשונות של היום, שהן רבע היום, שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות. רבי יהושע סובר, שמשמעו של הכתוב "ובקומך" – עד שעה שכל בני אדם קמים ממטותם, והואיל ודרך בני מלכים לקום בשלש שעות, עדיין זמן קימה הוא. הלכך זמן קריאת שמע בשחרית עד שלש שעות. ההלכה כרבי יהושע: – כל מקום שנוכר במשנה ר' יהושע סתם הוא רבי יהושע בן חנניה (ראה אבות ב, ח). – השניות הנזכרות במשנה הן "שניות זמניות" (ולא יחידות זמן קבועות כמקובל בימינו), והיינו שמחלקים את אורך היום (מעלות השחר עד צאת הכוכבים) לשנים עשר חלקים, וכל חלק השנים עשר מן היום נקרא "שעה זמנית". נמצאת השעה הזמנית של היום ארוכה בימות הקיץ הארוכים מהשעה הנהוגה אצלנו, וקצרה ממנה בימות החורף הקצרים. הקורא "שמע", מפאן ואילך – לאחר שעבר רבע היום, לא הפסיד – כלומר אף על פי שלא יצא ידי חובת קריאת שמע, מכל מקום יש לו שכר, באדם הקורא בתורה – שהקורא "שמע" לאחר הזמן הריהו כעוסק בתורה. בגמרא מבואר: לא הפסיד – ברכות כלומר שחכמים תיקנו לומר ברכות לפני קריאת שמע ולאחריה, כמבואר להלן (משנה ד), ובאה משנתנו ללמד, שאף על פי שעבר זמן קריאת שמע, הריהו קורא ומברך את הברכות שלפניה ושללאחריה, ואף שאינו יוצא ידי חובת קריאת שמע בעונתה, מכל מקום מקבל הוא שכר כקורא בתורה.

לצביעת החוט לשם "פתיל תכלת" צריך לבוא מדמו של חלזון (עין מנחות מד, א). חכמים אמרו: "תכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לאבן ספיר, ואבן ספיר דומה לכסא הכבוד". והרמב"ם כותב: "תכלת האמורה בתורה... זו היא דמות הרקיע הנראית לעין השמש בטהרו של רקיע". חוטי התכלת והלבן שבציצית כוונתם, איפוא, למשוך את עין האדם ולעוררו לזכור את מצוות ה' ולעשותם, כמו שנאמר בפרשת ציצית: "וראייתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם"... ומכאן – מצוות ראיית הציצית, שאיננה אלא ביום, משמשת סימן להתחלת זמן קריאת שמע בשחרית. זהו ששנינו במשנתנו: משיכיר בין תכלת ללבן – זמן קריאת "שמע" בשחרית מתחיל משה שאדם מבחין לאור השחר הבוקע בין חוטי התכלת לחוטי הלבן שבציצית. וכן מובא בברייתא (מנחות מג, ב): "וראייתם אותו וזכרתם" – ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלויה בה, ואיזו היא? זו קריאת שמע, ששנינו: מאימתי קורין את שמע בשחרית? משיכיר בין תכלת ללבן". עוד שנינו בברייתא: "אחרים אומרים: משיראה את חברו רחוק ארבע אמות ויכרינו" (ברכות ט, ב), ומובא בירושלמי, ששתי ההכרות הללו – ההכרה בין תכלת ללבן שבציצית והכרת חבר במרחק של ארבע אמות – שוות הם בשיעור הבחנת אור השחר. שתיים משמשות, איפוא, סימן שהאיר היום והגיע זמן קריאת שמע של שחרית. רבי אליעזר אומר: זמן קריאת שמע בשחרית מתחיל משיכיר אדם בין תכלת ללבן – גוונים דומים הם ואי אפשר להכיר ביניהם אלא כשהאיר כבר היום; וזה מאוחר מזמן ההיכר בין תכלת ללבן. כרתי תרגומו של "חציר" (במדבר יא, ח). גוון הכרתי ירוק הדומה לשל תכלת. רבי אליעזר נותן סימן היכר לפי הגוונים הדומים שבטבע: משיכיר בין תכלת השמים לירקרק החציר שעל פני האדמה. וגומרה את קריאת "שמע", כלומר זמן קריאתה הוא, עד הגנין החמה – עד שהחמה מתחילה לנצנץ בראשי ההרים.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב כסלו, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על בקשתו, העלפנן ווערען א חסיד: הנה כבר סללו הדרך כ"ק נשיאינו רבוה"ק זצוקללה"ה נב"ג זי"ע, ווי צו ווערען א חסיד" שזהו ע"י לימוד חסידות ונהגה בדרכי החסידים, והעיקר - ריבען זיך צווישען חסידים שגדולה שימושה יותר מלימודה, וכאשר עושים כל הנ"ל כל אחד כפי יכולתו, אז סרים כל ההעלמות וההסתרים ויש לו ג"כ סייעתא דשמיא להיות חסיד ומקושר באילנא דחייא.

בברכה להצלחה בכל אשר יעשה בהנ"ל.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

לעני אומרים וכו' – כלומר: אם באו בית דין שלמעלה לחייב עניים על ידי הלל, ועשירים על ידי ר' אלעזר, וטרודי היצר על ידי יוסף – יש פתחון פה לבעל הדין לחייבם. **מרפעים** – סלע מדינה, שהוא חצי דינר. כך מפורש בכתובות (סד, א). **פירקוהו** – פירקו משוי השלג מעליו. **אנגריא** – עבודת שר העיר. ועבודת עצמו היתה, והם אינם מכירים בו וסבורים שהוא מיושבי העיריות שלו, שעבודת אדוני הארץ מוטלת עליהם. **משדלתו** = מפתה אותו. "כי יפתה" מתרגמין "ארי ישדל" (שמות כב). **שלבשה** לו – בשבילו.

דף לה ע"ב: **תנו רבנן, עני, וכן עשיר, וכן רשע, כשבאין לדין בבית דין של מעלה. לעני אומרים לו, מפני מה לא עסקת בתורה. אם הוא אומר, עני הייתי, והייתי טרוד במזונותי ולא היה לי זמן לעסוק בתורה. אין זו תשובה. שאומרים לו, כלום עני היית יותר מהלל שהיה עני מרוד, ומסר נפשו לתורה. שכן אמרו על הלל הזקן, שכל יום ויום היה עושה לפרנסתו ומשתכר במרפעים – חצי דינר, חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו, פעם אחת לא מצא עבודה להשתכר בה, ולא היו לו מעות, ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס. מה עשה, עלה לגג בית המדרש, ונתלה שם, וישב על פי ארובה [-חלון שבגג], כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון. אמרו, אותו היום שעלה לגג, ערב שבת היה, ותקופת טבת היתה שהיא עונת החורף, וירד עליו שלג מן השמים וכיסהו. בשעלה עמוד השחר, אמר לו שמעיה לאבטליון, אבטליון אחי, בכל יום בעלות השחר הפית הזה מאיר מהארובה, והיום הוא אפל אף שעלה השחר, שפא**

יום המעונן הוא היום. הציצו שמעיה ואבטליון בעיניהן, וראו דמות אדם בארובה, עלו ומצאו עליו [-על הלל] **רום** [-גובה] **שלש אמות של שלג, פרקוהו** - את השלג מעליו, והרחיצוהו, וסיכוהו בשמן, והושיבוהו בנגד המדרה לחממו. אמרו, ראוי זה שסיכן עצמו על דברי תורה לחלל עליו את השבת. והוא מחייב את העניים, שאף להם יש להתאמץ ללמוד תורה.

לעשיר אומרים לו, מפני מה לא עסקת בתורה, אם הוא אומר, עשיר הייתי, וטרוד הייתי בנכסי. אין זו תשובה, שאומרים לו, כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר בן חרסום, שהיה עשיר גדול ועסק בתורה. שאמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום, שהניח לו אביו אלה עיירות פיבשה וכןגדן אלה ספינות בים, ובכל יום ויום היה נוטל נאד של קמח על בתיפו לפרנסתו, ומחלף מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה. פעם אחת מצאוהו עבדיו, ולא הכירוהו, וסברו שהוא מיושבי העיר שמוטלת עליו עבודת השר, ועשו בו אנגריא - לקחוהו לעבודת השר, ולא ידעו שהוא השר עצמו. אמר להן רבי אלעזר, בפקשה מכס הניחוני ואלף ללמוד תורה, שאיני מיושבי העיר. אמרו לו, שבועה בחיי רבי אלעזר בן חרסום שאין אנו מניחין אותך. ומעשה זה היה משום שמיימו לא הלך רבי אלעזר וראה אותן - את עבדיו, אלא היה לו גזבר ממונה על עבדיו, והוא היה יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה, ולכן לא הכירוהו. וזה מחייב את העשירים, שיש להם לעסוק בתורה אף שנכסיהם מרובים. **לרשע אומרים לו, מפני מה לא עסקת בתורה, אם הוא אומר, נאח הייתי וטרוד בייצרי (היה) [הייתי], אומרים לו, כלום נאח היית יותר מיוסף הצדיק, שהיה נאה והתגבר על יצרו. שאמרו עליו על יוסף הצדיק, בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו** [-מפתה אותו] **בדברים לעבירה, וכדי למצוא חן בעיניו החליפה בגדיה, ובגדים שלבשה לו** [-בשבילן] **בשחרית לא לבשה לו בערבית, בגדים שלבשה לו בערבית לא לבשה לו למחרת בשחרית. אמרה לו אשת פוטיפר, השמע לי לעבירה, אמר לה יוסף, לאו. אמרה לו, אם לא תסכים הריני חוששתך בבית האסורין. אמר לה, איני מפחד ש'ה' מתיר אסורים** (תהלים קמו ז). אמרה לו, הריני בופפת קומתך ממכות ויסורים. ענה לה, 'ה' זקף בפופים' (שם פסוק ח). אמרה לו, הריני מסמא את עיניך. ענה לה, 'ה' פקח עורים' (שם פסוק ח). נתנה

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

לו אלה כבדו כסף כדי לפתותו לשמע אליה לשכב אצלה להיות עמה, ולא רצה לשמוע אליה. דורשת הגמרא: שלא רצה 'לשכב אצלה' בעולם הזה, ולהיות עמה לעולם הבא. נמצא, הלל שהיה עני מחייב את העניים, שלא נפטרים בגלל טרדתם במזונות, ורבי אלעזר בן חרסום שהיה עשיר מחייב את העשירים, ואינם נפטרים בגלל טרדתם בנכסים. ויוסף שהיה נאה מחייב את הרשעים, ואינם נפטרים בגלל טרדתם ביצורם.

המשך ביאור למס' מגילה ליום שישי עמ' א

שקרא דרוד לכל בעלי סחורה, ופטרם ממכס על סחורתם. והשקות בכלי זהב וכלים מפלים שונים. מבררת הגמרא: מהו לשון 'שונים', אם הכוונה שהכלים לא היו דומים אחד לחבירו, אם כן 'משונים' מיבעי ליה לכתוב, שהוא לשון שינוי, ומדוע נקט לשון 'שונים' שמשמעותו חזרה וכפילות. מבארת הגמרא: אמר רבא, בא ללמד שיצתה בת קול מן השמים ואמרה להם לאחשוורוש ושריו, ראשונים – בלשצר וחבורתו כלו מפני שנשתמשו בכלים של בית המקדש, ואתם שונים וחוזרים על עון זה שהיה בהם. וזין מלכות רב. ויש לבאר מדוע לא נכתב 'הרבה'. מבארת הגמרא: אמר רב, 'רב' היינו גדול, ומלמד שכל אחד ואחד מהמסובים השקחו המלך וזן ישן שגדול הימנו בשנים. והשתיה בדת (אין אנס). מבארת הגמרא: מאי בדת, אמר רבי חנן משום רבי מאיר, בא ללמד שהיתה השתיה בדת של תורה – כשתית המזבח האמורה בתורה, מה דת של תורה – הקרבת הקרבנות במזבח, אכילה מריצה משתיה – הבהמה ומנחת הסולת שעמה מרובה מהזין שמנסך על המזבח, אף בסעודתו של אותו רשע היתה אכילה מריצה משתיה. ואין אנס. אמר רבי אלעזר, מלמד שכל אחד ואחד מהמסובים השקחו המלך מין מדינתו שרגיל בו, ולא ישתכר ממנו. לעשות פרצון איש ואיש. אמר רבא, הכוונה לעשות פרצון מרדכי הצדיק והמן הרשע, שהיו שרי המשקים במשתיה. ומרומנו בתיבות איש ואיש, שכן מרדכי נקרא 'איש', דבתיב (אסתר ב ד) 'איש יהודי', וכן המן נקרא 'איש' שכתבו (שם טו) 'איש צר ואויב'. ואם ושתיה המלכה עשתה משתיה נשים בית המלכות. מבררת הגמרא: מדוע נקט לשון 'בית המלכות', הלא 'בית הנשים' מיבעי ליה לומר, שהוא מקום צנוע המיועד לנשים, ואין האנשים בנכסים לשם. מבארת הגמרא: אמר רבא, בא ללמד ששניהן – אחשוורוש ושתיהן – לכתב עבירה נתפזנו – שהושיבו את האנשים והנשים יחד בתערוכת בבית המלכות, כדי שיבואו לידי עבירה. והיינו דאמרי אינשי – זה מה ששגור בפי העולם, איהו כקרי – האיש בדלועים גדולים, ואתתיה – אשתו

שהכניסו גם לביתו והחזיקתו. פירוש נוסף: בבתיהא – בבריייתא תנא, לעולם הושיבו רק בחצר ולא בגינה ובביתו, ומה שנאמר 'גינת ביתו', היינו שפתח להם שני פתחים מהחצר, פתח אחד לגינה ואחד לביתו, שמי שירצה לטייל באמצע הסעודה יוכל לטייל שם ולחזור למקומו. עוד נאמר בפסוק, שהושיבם במשתה על 'הור ברפס ותבלת'. מבארת הגמרא: מאי 'הור', רב אמר, חרי חרי – מצעות עשויות מעשה מחט שיש בה נקבים. ושמאל אמר, 'הור' מלשון חור, שמיילת לבנה – צמר לבן דק ונקי, הוציע להם תחתיהם לשבת עליו. ברפס. אמר רבי יוסי בר חנינא, נוטריקון 'כר פס', והיינו פרים של פסים – של צמר משובח. על גילי כסף ועמודי שש מפות זהב וקסף. וצריך ביאור כיצד היו המטות גם מכסף וגם מזהב. מבארת הגמרא: תנא, רבי יהודה אמר, שני סוגי מיטות היו, והושיבו אותם לפי חשיבותם, הפשוט הראוי למיטת כסף, ולכסף, והחשוב הראוי למיטת זהב, לזהב. אמר לו רבי נחמיה, אם לא הושוו כולם, אם כן אתה מפיל קנאה בפעודה, שהיושב במיטת כסף יקנא בחבירו שבמיטת זהב. אלא כל המיטות היו שוות, אלא שהם – מושב המיטות, היו משל כסף, ורגליהן היו משל זהב. על רצפת בהם ופש'. מבארת הגמרא מה היא 'בהט': אמר רב אסי, אגנים נדירות ויקרות שמתחזקות על בעליהן – שבעליהן צריכים לטרוח ולחטט הרבה להשיגם בדמים מרובים. וכן הוא אמר (זכריה ט טו) שבני ישראל יהיו חשובים ויקרים לעתיד לבוא בין האומות כאבני נזר מתנקסות על אדמתו, ומתננסות. היינו שבאות אחר נסיונות מרובים ויש לחפש הרבה כדי למוצאן. ודר וסחרת. מבארת הגמרא מהו 'דר וסחרת': רב אמר, 'דר' היינו שורה, ו'סחרת' הוא מלשון סחור סחור, שפירושו 'סביב', והיינו דרי דרי – שורות שורות סביב. ושמאל אמר, אבן מוכה יש בכרפי הים ובערים שמעבר לים ו'דרה' שמה, והושיבה אחשוורוש באמצע מקום הסעודה ומאירה להם האבן כאור הצהרים. ו'סחרת' היא מלשון סהרא ואור. דרי דרי רבי ישמעאל תנא, דר וסחרת היינו

אמיתיות עניין הבחירה הוא כשאין טעמים וסיבות להבחירה, היינו שאין לו נטיות המחייבות לבחור את הדבר הנבחר, אלא שבוחר בן בבחירתו החופשית.

לקוטי שיחות פרשת שמות כרך יא

גם בשכל ובחכמה צריך להיות מורגש הביטול והאמונה הפשוטה שלמעלה מן השכל, ולא תמיד יש מקום לשאלות וחקירות. לקוטי שיחות חלק ו עמוד 39

תניא, רבי שמעון בן מנאסר אומר, קהלת אינו מטמא את החדים, מפני שהקביתו של שלמה היא, ולא נאמרה ברוח הקודש. אמרו לו חכמים, וכי זו בלבד אמר שלמה, והלא כבר נאמר עליו (מלכים א' ה יא) וידבר שלשת אלפים משל, ומכר שלא כתב הכל, מוכח שמה שכתב הוא ברוח הקודש. ועוד, שאומר הכתוב במשלי (ו א) אל תוסף על דבריך, ואם קהלת נכתבה מוכח שהיא ברוח הקודש. מבררת הגמרא: מאי ואמר – מדוע הוצרכו פסוק נוסף. מבארת הגמרא: וכי תימא שאין ראיה מכך שלא כתב את כל המשלים, שכן מימר טובא אמר – אמר הרבה משלים, דאי בעי איכתיב, ודאי בעי לא איכתיב – ומה שרצה נכתב, ומה שלא רצה לא נכתב, ולעולם הם לא נאמרו מפי ה'. לכך תא שמע אל תוסף על דבריך, שמוכח שנאמרו ברוח הקודש.

תניא, רבי אליעזר אומר, אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר (אסתר ו א) ויאמר המן בלבו למי יחפץ המלך לעשות יקר יותר ממני. ומכר שידעו את מחשבתו, מוכח שנאמרה ברוח הקודש. רבי עקיבא אומר, אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר (בט ו) ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל רואיה, ומכר שידעו שמצאה חן בעיני כולם, מוכח שנאמרה ברוח הקודש. רבי מאיר אומר, אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר (שם ב כב) ויודע הדבר למרדכי, והיינו שנודע לו ברוח הקודש, ומוכח שנאמרה ברוח הקודש. רבי יוסי בן דורמסקית אומר, אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר (שם ט טו) וצבקה לא שלחו את רבם, ומכר שידעו שבמדינות הרחוקות לא שלחו ידיהם בבזיה, מוכח שנאמרה ברוח הקודש.

אמר שמואל, אי הווי אית, אם הייתי שם כשהוכיחו שאסתר נאמרה ברוח הקודש, הווי אמיתא מלתא דעדיפא מכולהו – הייתי אומר לימוד שעדיף מכולם, שנאמר (שם כב) קימו וקבלו, ודורשים קימו למעלה מה שקיבלו למטה – שהסכימו בשמים מה שקיבלו למטה, ומכר שידעו זאת, מוכח שנאמרה ברוח הקודש.

אמר רבא, לכולהו אית להו פירקא – לכל הוכחות התנאים יש דוחה, לבר ו-וין מדישמואל דלית לה פירקא. ומבאר רבא: את ההוכחה דרבי אליעזר מ'יאמר המן בלבו' יש לדחות, כיון שקבא הוא שהמן התכוין לעצמו, ולא הווי איניש דחשיב למלכא בנותיה – שלא היה אדם חשוב כמותר, והאי כי קא מפיש טובא ואמר – ומוזה שהרבה מאד בכבוד שראוי למלך לתת, ברור דאדעתיה דנפשיה קאמר – שהתכוין לעצמו. וההוכחה דרבי עקיבא מ'נשאת חן בעיני כל רואיה' יש לדחות, דלמא דרבי אליעזר, דאמר להלן (ג) שפסוק זה מלמד, שכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו – היה סבור שהיא מאומה שלו, ואמרו כך בפיהם, וכך ידעו שמצאה חן בעיניהם. והא דרבי מאיר מ'יודע הדבר למרדכי' יש לדחות, דלמא דרבי חייא בר אבא, דאמר להלן (א) שבגתו ויהי שני בשרים היו ודיברו בטריטת, ומרדכי שהיה מוסתהדרין תהי בקי בשבעים לשון והבין שפתם, וכך נודע לו. והא דרבי יוסי בן דורמסקית מ'צבקה לא שלחו את רבם' יש לדחות, דלמא פריסתקן שדור – אולי הם שלחו שליחים למרדכי ואסתר שלא נגעו בבזיה, כדי שלא ירע בעיני המלך. ואילו דשמואל מ'קימו וקבלו', ודאי לית לה פירקא. אמר רבינא, היינו דאמרי איניש – זהו מה שרגילים בני אדם לומר, טבא דתא פלפלתא דרפפתא מפלי צני קרי – פלפל אחד חריף יותר טוב מאל מלא דלעת.

ראיות נוספות שאסתר נאמרה ברוח הקודש: רב יוסף אמר מהבא, שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, ומכר שידעו זאת מוכח שנאמרה ברוח הקודש. רב נחמן בר יצחק אומר מהבא – מסוף הפסוק, ויבא לא יסוף מורעם. שנינו במשנה: ופתנות לאבינוים. תני רב יוסף, וימשלח מנות איש לרעהו (אסתר ט כב) משמע שיש לשלוח שתי מנות לאיש אחד ו'מנות' לשון רבים, והיינו שתיים. שרעהו, אחדו. ו'פתנות לאבינוים' (שם) משמע שתי פתנות לשני בני אדם ו'מנות' לשון רבים, ו'אבינוים' לשון רבים, מתנה לכל עני.

מספרת הגמרא: רבי יהודה נשיאה שדר ו-שלחן ליה לרבי אושעיא בפורים, אטמא דעניאל תלתא ו-ירך עגל שלישי לאמנו שהוא ולד הטוב ביותר, ונרבה דחמרא – חבית יין. שכל ליה רבי אושעיא לרבי יהודה,

ה'שנית' ואיצטרף למיקבת, ככל שנה ושנה' ללמד שפורים באדר שני. דאי נלמד רק מ'ככל שנה ושנה' הווי אמיתא כי קושין – הייתי סובר לומר כקושייתנו, שמטעם אין מעבירין על המצוות' יש לדרוש הפסוק לאדר ראשון, כרבי אליעזר ברבי יוסי, קא משמע לן 'השנית', שפורים באדר שני. ואי אשמועינן רק 'השנית', הווי אמיתא שהכוונה שבתחילה ו-לכתחילה עושים בראשון ובשני, והשנית היינו שתי פעמים, קא משמע לן 'ככל שנה ושנה' שפורים רק פעם אחת בכלל שנה.

שואלת הגמרא: ורבי אליעזר דרבי יוסי שלא דורש דרשה זו, הא 'השנית' מאי עבד ליה – מה דורש ממנה. עונה הגמרא: מיבעי ליה 'השנית' לכרוב שמואל בר יהודה, דאמר רב שמואל בר יהודה, 'השנית' מלמד שבתחילה שלח מרדכי איגרות שיעשו פורים, וקבעיה – קיבלוהו רק היהודים שששושן, ולכסוף שלח איגרות שניות, וקיבלוהו ככל העולם כולו.

אמר רב שמואל בר יהודה, בשנה השניה אחר הנס, שלחה להם אסתר לחכמים, קבעיה – קיבעו פורים לדורות ליום טוב וקריאת מעשה הנס שיהיה לי לשם. שלחו לה חכמים, קנאה את מעורת עלינו לבין האומות, שיראו שאנו שמחים להזכיר מפלתם, ויתקאו בנו. שלחה להם, כבר כתובה אני ו-מפלתם שנעשה על ידינו, על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס, ושם יראו מה שאירע להם על ידינו, ואין חשש בקריאה זו.

רב ורב תניא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו – שנו מימרא. לפני שמביאים דבריהם, מקדימה הגמרא: כבוליה סדר מועד, כל כי האי זוגא – כל מקום שהובאה מימרא מארבעה אמוראים אלו יחד, הלופי – יש אמוראים שמחליפים את רבי יוחנן, ומיעיל ו-ומכניסים במקומו את רבי יוחנן, והיינו שרבי יוחנן אמר זאת. וכך אמר: שלחה להם אסתר לחכמים, כתבתי ו-כתבו את הנס לדורות, ותהיה המגילה בכלל הכתובים. שלחו לה חכמים, נאמר (משלי כב ט) הלא כתבתי לך שלשים במועצת ודעת, ודורשים, דווקא שלשים – בלשמה מקומות יש להזכיר מעשה עמלק, ולא דרבי – ולא בארבעה מקומות, וכיון שהזכיר כבר שלש פעמים וכמבואר בסמוך, אין לכתוב את מפלת המן שמזרע עמלק, עד שצאנו לו חכמים מקרא כתוב בתורה שיש לכתוב את המגילה (שמות יז ד) 'כתב זאת ו-מעשה עמלק' וקרון בפסוק, ודרשו, 'כתב זאת' היינו מה שכתוב בתורה כאן ו-ויבא עמלק' (שם יז ד טו) ובמשנה תורה – פרשת זכור (דברים כה יד), וקרון' היינו מה שכתוב בפסוק – מעשה שאלו (שמואל א' פטו) ו'בפסוק' היינו מה שכתוב במגלה.

מבארת הגמרא: כתנאי – נחלקו תנאים בדרשה זו. ששנינו בברייתא: 'כתב זאת' מה שכתוב כאן. וקרון' מה שכתוב במשנה תורה. 'בפסוק' מה שכתוב בפסוק. דברי רבי יהושע, רבי אליעזר המודעי אומר, 'כתב זאת' מה שכתוב כאן ובמשנה תורה. וקרון' מה שכתוב בפסוק. 'בפסוק' מה שכתוב במגלה.

אמר רב יהודה אמר שמואל, מגילת אסתר אינה בכלל כתבי הקודש, ואינה מטמאה את החדים.

מקשה הגמרא: למימרא – האם נאמר דסבר שמואל אסתר לאו ברוח הקודש נאמרה, ולכן אינה בכלל כתבי הקודש, ואינה מטמאה, והאמר שמואל להלן, אסתר ברוח הקודש נאמרה. מתרצת הגמרא: שמואל סבר שאסתר נאמרה ברוח הקודש לקרות אותה בעל פה, ולא נאמרה ברוח הקודש לכתוב, ואינה בכלל כתבי הקודש לטומאה.

מקשה הגמרא: מיתיבי, שנינו במשנה (ידים פ"ג מ"ה), רבי מאיר אומר, קהלת אינו מטמא את החדים, ופתולוקת בית שמאי ובית הלל היא כשיר השירים האם מטמאת. רבי יוסי אומר, שיר השירים מטמא את החדים לדעת כולם, ופתולוקת בקהלת. רבי שמעון אומר, קהלת היא מקולי בית שמאי ומחוקרי בית הלל, שלבית שמאי אינו מטמא ולבית הלל מטמא. אבל רות ושיר השירים ואסתר לדעת כולם מטמאין את החדים. ואין אמר שמואל שאינה מטמאת. מתרצת הגמרא: הוא ו-שמואל דאמר דרבי יהושע המובא בברייתא לעיל שאין לימוד מהפסוק לכתיבת המגילה, וניתנה רק לקרוא בעל פה, ואינה בכלל כתבי הקודש.

מגילה. פרק ראשון – מגילה נקראת דף ז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קפג רש"י

לכסוף קבעוהו ב' – וזהו השני. שלח להם – בשנה שנייה לקבועה עליהם חובה. קבעו – ליום טוב, ולקרייה, לדוית לי לשם. קנאה את מעוררת עלינו – שיאמרו האומות שאנו שמוחים להוכיח מפלתן. כבר אני בתובה – ושם יהו רואין מה שאירע להם על ידי ישראל. רב ורב חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא סתנו – הא דאמרין לקמן.

בבוליה סדר מועד – שהוכרזה שם זוג של ארבע חבמים הללו חלופי רבי יוחנן ומכניסין רבי יוחנן. שלשים – בשלשה מקומות יש לנו להוכיח מלחמת עמלק; בספר "זולא שמות" ובמשנה תורה, ובספר שמואל (א, טו). וזהו שאמר שלמה בדבר ששילשנו אי אתה רשאי לרבעו. זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה – דכל מה שכתוב בתורה קורא כתב אחד. מטמאה את הידים – כשאר ספרים. דאמר ביציאות השבת (יד, א) שגורו עליהן לטמא את הידים לתרומה, ומחלוקת בית שמאי ובית הלל היא. הוא דאמר כרבי יהושע – דאמר לעיל: "זאת" – מה שכתוב בתורה, "וכרח" – מה שכתוב במשנה תורה, "בספר" – מה שכתוב בגמרא. אבל במגילה לא ניתנה ליכתב, אלא לגרסה על פה ולקרותה. והלא כבר נאמר וידבר ב' – וקבלת כבר נאמרה, וכיון דלא כתב את כולן – למדת שמה שכתב רוח הקודש היה. אל תוסף על דבריו – מקרא הוא בספר משלי. דאי בעי כתב ואי בעי לא כתב – ולעולם מה שכתב משלות בעלמא ניתנה, ולא מפי הקדוש ברוך הוא. תא שמע אל תוסף על דבריו – מדקאסר להוסיף עליהן. שמע מינה ברוח הקודש נאמר. ויאמר חזן בלבו – מנא ידעו חובתי המגילה שכן אמר בלבבי אלא רוח הקודש נגלה עליהם. ויויע הדבר למרדכי – מי גלה לז' רוח הקודש שרה עליו. ובבוא לא שלחו את ידם – האך ידעו מה עשו הרחוקים. מפי' שומר טובא – "ביאו לבוש מלכות", אדעתא דנפשיה קאמר, שמע מינה: זאת היתה בלבו. נדמתה לו כאומות – והיו אומרים בפניהם: זו משלנו היא. דרבי חייא בר אבא – לקמן בפירקין. פריסתקי שדור = שולחים שלחו להם למרדכי ואסתר שלא נדעו בבואה שלא ידע למלך. לא יעברו – מנאי ידע את העתיד? מנות – מני מעדנים. שתי מנות לאדם אחד – דכתיב "ומשלוח מנות איש לרעהו" – שתי מנות לאדם אחד. ו"מתנות לאביונים" – שתי מתנות לשני בני אדם, די לכל אחד ואחד מתנה אחת. דהא אביונים נמי תרתי משמע. ענלא תלתא – שלשי לבסוף.

"השנית", ואיצטריך למיכתב "בכל שנה ושנה". דאי מ'בכל שנה ושנה', הוה אמינא כי קושין. קא משמע לן: "השנית". ואי אשמועינן "השנית", הוה אמינא בתחילה בראשון ובשני. קא משמע לן: "בכל שנה ושנה". ורבי אלעזר ברבי יוסי, האי "השנית" מאי עביד ליה? – מיבעי ליה לכדרב שמואל בר יהודה, דאמר רב שמואל בר יהודה: בתחילה קבעוהו בשושן, ולכסוף בכל העולם כולו. אמר רב שמואל בר יהודה: שלחה להם אסתר לחבמים: קבעוני לדורותי! שלחו לה: קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות. שלחה להם: כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס. רב ורב חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו. בבוליה סדר מועד כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ורבי יעשיאל רבי יונתן: שלחה להם אסתר לחבמים: כתבוני לדורותי. שלחו לה: "הלא כתבתי לך שלשים" – שלשים ולא רבעים. עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה: "כתב זאת זכרון בספר". "כתב זאת" – מה שכתוב כאן ובמשנה תורה; "זכרון" – מה שכתוב בגמרא, "בספר" – מה שכתוב בנביאים, "בספר" – מה שכתוב בנביאים, "זכרון" – מה שכתוב בנביאים.

נאמרה לקרות ולא לכתוב – משמע דסבר דמותר לקרותה על פה. וקשה: דהייכי פליג על סתם משנה דלקמן דפרק שני (זא, דתני: קראה על פה לא יצאו ורב נמי הוא דאמר לקמן (דף יט, א) שצריך לכתובה ולתופרה בגידין, ור' יוחנן נמי (אמר) (שם, ב) דאם קראה בין הכתובים לא יצאו לכך נראה לפרש. דהא דקאמר לא ניתנה ליכתב ברוח הקודש, אבל מדרבנן ניתנה ליכתב ולקרות. ואכתי קשיא: דהא אמרין בפרק "תמנונה" במסכת יומא (כט, א): נמשלה אסתר לאילת השחר, מה שחר סוף הלילה – אף אסתר סוף הנסים. ופריך: והא איכא חנוכה! ומשני: ניתן ליכתב קאמר. ופריך: הניחא למאן דאמר ניתן ליכתב, אלא למאן דאמר לא ניתן ליכתב – מאי איכא למימר? ואין לומר דהא ניתן ליכתב מדרבנן קרי כתובה, דאם כן הדרא קושין לדוכתא – דהא איכא חנוכה שניתנה לכתוב מדרבנן במגילת תענית! ותירץ: הרב רבנו אלחנן: דכתיבה דמגילה מהניא טפי, דהא צריכה גידין ושרטוט, וכמה דברים דלא צריכי במגילת תענית.

לכולהו איכא פירכא בר מדרשמואל – וקשה: דלשמואל מי ליכא פירכא? דהא רבא גופיה הוא דאמר פרק "רבי עקיבא" שבת פח, א (ושם) (מכאן מודעת רבה לאורייתא) שקבלו שנית בימי אחשוורוש, אלמא דאיצטריך קרא לדרשא אחרנא! ויש לומר: דלא חשיב האי פירכא, דהא פשיר שמעינן מינה תרתי. ולא דמי האי פירכא לשאר פירכות, דאין, דסתר סברתם לגמרי.

ורב נחמן אמר מהכא חזקם לא יסוף מורעם – דברייתא דקרא לא חזין אלא יהודים שבאותו הדור.

דלא נאמרה, שגאמרי: "ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל ראייה". רבי מאיר אומר: אסתר ברוח הקודש נאמרה, שגאמרי: "ויועד הדבר למרדכי". רבי יוסי בן דורמסקית אומר: אסתר ברוח הקודש נאמרה, שגאמרי: "ובבואה לא שלחו את ידם". אמר שמואל: אי הואי תהם הוה אמינא מלתא דעדיפא מפולחו, שגאמרי: "קינו וקבל" – קינו למעלה מה שקיבלו למטה. אמר רבא: לכולהו אית להו פירכא, לבר משמואל דלית ליה פירכא. דרבי אלעזר – סבא הוא, דלא הוה איניש דחשיב למלכא פונויה, והאי כי קא מפי' טובא ואמר – אדעתיה דנפשיה קאמר. דרבי עקיבא – דלמא ברבי אלעזר, דאמר: מלמד שכל אחד ואחד נדמתה לו כאומות. והא דרבי מאיר – דלמא ברבי חייא בר אבא, דאמר: פגתן ותרש שני טרשיים היו. והא דרבי יוסי בן דורמסקית – דלמא פריסתקי שדור. דשמואל ודאי לית ליה פירכא. אמר רבינא: היינו דאמרי אינשי: מכא הדיא לפלגתא חריפתא מכולי צני קרי. רב יוסף אמר מהכא: "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים". רב נחמן בר יצחק אומר מהכא: "וזהכרם לא יסוף מזרעם". "ומתנות לאביונים". תני רב יוסף: "ומשלח מנות איש לרעהו" – שתי מנות לאיש אחד; "ומתנות לאביונים" – שתי מתנות לשני בני אדם. רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעינלא תלתא וגרפא דתמרא. שלח ליה: קיימת

דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי – (בידושלמן): ארורה זרש ברוכה אסתר, ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים.

אין בין יום טוב לשבת – צריך לומר דהכי פירושו: אין שום מלאכה אסורה לשבת שלא תהא אסורה ליום טוב אלא אוכל נפש בלבד, אבל שאר חלוקים יש ביניהן, שזה בסקילה וזה בלאו.

באן במכשירין שאי אפשר לעשות מערב יום טוב – משמע מדלא פליגי אלא במכשירין מכלל דגוף המאכל שרי לעשות ביום טוב, אף על גב דאפשר לעשות מערב יום טוב, ומדריבי יהודה נשמע לרבנן, דהא לא פליגי עליה אלא במכשירין, ואם כן קשא, דאמר בפרק "המצניע" (שבת צ"ה, ושם): החולב הוגבגן ודמורבץ החרודה חלות דבש, בשבת – חייב חטאת, הויד ביום טוב – לוקח את הארבעים. אף על גב דהוי אוכל נפש, ואפילו לרבנן דאמרי התם אחר זה ואחר זה אין בו אלא משום שבות, מכל מקום מודו דהא דאיכא אב מלאכה דלוקח ויש לומר: דרואי אוכל נפש המתקלקל אם עושהו מאתמול – מותר לעשות ביום טוב, אבל אוכל נפש דהדיק טפי כשזאת עשוי מאתמול, כגון חרוד "דהמצניע" – אסור לעשותו ביום טוב, אבל במכשירין, דלא מתקלקל כשעשהו מאתמול – בהא ודאי יש לחלק ויבין דהא דאפשר ללא אפשר.

חייבי כריתות בכלל היו – פירוש הקונטרס: בכלל "ונכרתו הנפשות העושות", וקשה: דאם כן הוי ליה למימר אחותו בכלל היתה, כלומר בכלל ונכרתו הנפשות, ולא היה לו לכתוב כרתו בה ויש לומר דהכי פירושו: חייבי כריתות בכלל היו, פירושו: בכלל המלקות, דבכל אחת אחת יש לאו, ולמה יצאת כרת באחותו בלא לאו, שדרי הכרת לא אינטיקרי, שדרי היתה בכלל ונכרתה, אלא ודאי יצתה לדונה בכרת. ומינה נגמר לכל האחריים, כדן דבר שהיה בכלל, אלא

קיימת בנר רבינו "ומשלח מנזח איש לרעהו" "ומתנות לאביניו". רבה שדר ליה למרי בר מר בר אבי מלא מסקא דקשבא ומלי קסא קמחא דאבשונא. אמר ליה אבי: השתא אמר מרי: אי חקלאה מלפא ליהוי, דיקולא מצואריה לא נחית. הדר שדר ליה איהו מלא מסקא דונגבילא ומלא קסא דפלפלתא אריכא. אמר ליה אבי: השתא אמר מר: אנא שדרי ליה חוליא, ואיהו שדר לי חורפא! אמר אבי: כי נפקי מבי מר, הוה שבענא. כי מטאי להתם קריכו לי שיתין צעי דשיתין מיני קריה ואכלי בהו שיתין פלוגי. ובישולא בתרייתא הוו קרו ליה צלי קדר ובצאי למיכס צעא אפתרא. אמר אבי: היינו דאמרי אינשי: קפין עניא ולא ידע. אי נמי: רווחא לכסימא שכיח. אבי בר אבין ורבי חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדרי. אמר רבא: מיתייב אינש לכסומי בפוראי עד לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדרי. איפסום. קם רבה שחמיה לרבי זירא. למחר בעי רחמי ואחיה. לשנה אמר ליה: ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדרי! אמר ליה: לא בקל שעתא ושעתא מתרחיש ניפא. אמר רבא: סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו. מאי טעמא? "מי משתה ושמה" כתיב. רב אשי הוה יתיב קמיה דרב פהנא. נגה ולא אתו רבנן. אמר ליה: מאי טעמא לא אתו רבנן? דלמא מרדי

בסעודת פורים. אמר ליה: ולא הוה אפשר למיכלה באורחא. אמר ליה: לא שמיע ליה למר הא דאמר רבא: סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו? אמר ליה: אמר רבא הכי? אמר ליה: אין. תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה. משנה אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד. גמרא הא לענין מכשירי אוכל נפש, זה וזה, שוין. מתניתין דלא פריי יהודה. דתניא: אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש. רבי יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש. מאי טעמא דתנא קמא? אמר קרא: "הוא" – ולא מכשיריו. ורבי יהודה אמר: "לכם" – לכם לכל צורכיכם. ואידך נמי הכתיב: "לכם" – לכם ולא לגוים, לכם ולא לכלבים. ואידך נמי הא כתיב: "הוא" וכתוב: "לכם". כאן במכשירים שאפשר לעשותן מערב יום טוב; כאן במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב. משנה אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה, וזונו בידי אדם וזה, כרת. גמרא הא לענין תשלומין זה וזה שוין. מי מתניתין? רבי נחוניא בן הקנה היא, דתניא רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין. מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין, אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין. תנן התם: כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתות, שנאמר: "ונקלה אחיד לעניד" – פיון שלקה הרי הוא כאחיד, דברי רבי חנניה בן גמליאל. אמר רבי יוחנן: חלוקין עליו חביריו על רבי חנניה בן גמליאל. אמר רבא: אמרי בי רב, תנינא: אין בין יום הכפורים לשבת אלא שזה, וזונו בידי אדם וזה, וזונו בהיפך. ואם איתא אידי ואידי בידי אדם היא! אמר רב נחמן:

הא מי? רבי יצחק היא דאמר: מלקות בחייבי כריתות ליכא. דתניא רבי יצחק אמר: חייבי כריתות בכלל היו. ולמה יצאת כרת פחותה? לדונה בכרת ולא במלקות. רב אשי אמר: אפילו תימא רבנן, זה עיקר וזונו בידי אדם, וזה עיקר וזונו בהיפך.

משנה

הא מי? רבי יצחק היא דאמר: מלקות בחייבי כריתות ליכא. דתניא רבי יצחק אמר: חייבי כריתות בכלל היו. ולמה יצאת כרת פחותה? לדונה בכרת ולא במלקות. רב אשי אמר: אפילו תימא רבנן, זה עיקר וזונו בידי אדם, וזה עיקר וזונו בהיפך.

משנה

הכי גרסינן: קיימת בנר רבינו ופשוטו מנות – דהא תרי מנות איכא. הדר שלח ליה איהו – לא גרסינן ליה הכא. מסקא = שק מלא תמרים. דאבשונא – שנתבישו החטים בתנור בעורן כרמל, וקמח שלהן מתוק לעולם. דאבשונא – אפר ליה אבי – לרבה. השתא אפר מרי – עבשיו יאמר מרי עליך. אי חקלאה מלפא ליהוי דיקולא מצואריה לא נחית – הסל, שזיה רגיל לחלוק בעדונו בן כפר ומאכיל לבהמות, לא יריד עתה מראשו. כך אתה, נעשית מלך וראש בפומבדיתא ואיך שולח לו אלא דברים המצוין לכל. חוליא = מתיקא. כי נפקי מבי מר – כשיצאתי מבית אדוני, רבה, לילך לבית אבא מרי בר מר הייתי שבע. צעי – קערות של מיני מאכל. דאיכסיא לצעא בתריא – הייתי חפץ לכוס הקשרה אחיו. כל אביהל שולח כדרכה נקרא כוסס. רווחא לכסימא שכיח – ריוח מצוי לדבר המתוק בתוך המעיין. מחלפי סעודתייהו – זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו, ובשניה סועד חברו עמו. לאבסומי – להשתכר ביון. ואיכסום = נשתכרו. נגה ולא אתו רבנן – איתר היום, ולא באו התלמידים לבית המדרש. משנה אין בין יום טוב לשבת – להיות מותר לכתחלה ביום טוב מה שאסור בשבת. אבל לענין עונשין – יש הרבה, שזה בסקילה ובכרת, וזה בלאו גירא. גמרא זה וזה שוין – אסורין ביום טוב כשבת. שאפשר – כגון סכין שנפגם מערב יום טוב. שאי אפשר – כגון סכין שנפגמה ביום טוב. משנה בידי אדם – יש בה מיתת בית דין. גמרא אף יום הכפורים מתחייב בנפשו – דאיסור כרת כמיתת בית דין דמי. ופטורים מלשלם – אם החליק גדישו של חבירו ביום הכפורים, שאין תשלומין אצל חוב מיתה, שנאמר "ולא ידיה אסון ענש יענש" (שמות כ"ב) הא אם ידיה אסון – לא יענש. כל חייבי כריתות שלקו – שהתרו בהן עדים על לאו שעמו כרת, ולקו בבית דין. נפטרו מידי כריתות – שוב אין בית דין של מעלה נפרעין. תניא – דחלוקין, ואם איתא – דנפטרו, אידי ואידי בידי אדם הוא, אף ביום הכפורים יש מלקות על לאו שבו, ובית דין פוטרין אותו מכרת. אפר בר נחמן – לעולם אינן חלוקין עליו חביריו, והא דקתני דאין וזונו בידי אדם. הני מרי ר' יצחק היא – דאמר במסכת מכות דאין מלקין בלאו הניתן לאזהרת כרת, אפילו התרו בו למלקות. וילף טעמיה מזהא קרא. כל חייבי כריתות – של עריות היו, בכלל "ונכרתו הנפשות העושות" וגר שכתוב בפרשת עריות (ויקרא יח). למה יצאת כרת באחותו – דכתיב ב"קדושים תהיה": ואיש כי יקח את אחותו וגו'. לדונה בכרת ולא במלקות – אם התרו בהן, ואף על גב דגדה נמי נשנית באותה פרשה – לדבר שנתיחד בה נשנית. להערה. אפילו תימא רבנן היא – דאמרי מלקות אצל כרת. ואפילו הכא ליכא למילף מינה שחלוקין על רבי חנניה, והכי קאמר מתניתין: שבת עיקר חומר וזונו בידי אדם, וזה – עיקר חומר וזונו בהפך. ומיזה, אם התרו בו ולקה – מיפטר.

מגילה דף ז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום ראשון) קפה

קִימִית בְּנוֹ רַבִּינוּ בְּנִיתִית הִירָךְ וְחִבִּית הִיין, וְזִמְשָׁלָה מְנוֹת אִישׁ
לְרַעְהוּ וּמִתְנֹת לְאַבְיוֹנִים.
מספרת הגמרא עוד: רבָּה שָׁדֵר לִיה לְמָרִי בַר מֵר מְשֻׁלֹּחַ מְנוֹת בְּיָד
אִמִּי, מֵלָא טַסְקָא דְקִשְׁקָא - שֶׁק מֵלָא תַמְרוּרִים וְכָלִי בָסָא קִמְחָא
דְאִשְׁשֹׁנָא - וכוס מֵלָא קִמְחָא מְחִיטִים שֶׁהִתִּיבְשׁוּ בַתְנוּרָא בַּעֲדֵין
רְכוּת, שֶׁעַל יָדֵי כֵךְ הִקְמַח שֶׁלָּהֶן מִתּוֹק לַעֲלוֹם. אִמֵּר לִיה אֲבִי
לְרַבָּה, הֲשֵׁתָא אִמֵּר מָרִי - עֵתָה יֵאמַר מָרִי עֲלִיךְ, אִי תִקְלָחָא מִלְּכָא
לְהִי - אִף אִם הִחְקֵלָא בֵּן הַכֹּהֵן יֵאמַר מֶלֶךְ, דִּיקוּלָא מִצִּינָאֲרִי לֹא
נָחִית - הִסֵּל שֶׁהִיָּה רִגִּיל לִלְכַת עִמּוֹ בַּעֲדוֹ חִקְלָאִי לֹא יֵרֵד מִצְאֵרוֹ.
וְהֵינּוּ שֹׁגֵם לֵאחֲרָה שְׁנֵהִיית מֶלֶךְ וְרֹאשׁ יִשְׂרָאֵל בְּפִימְבֻדִּיתָא, אֵתָה
עֲדִיין מִמְשִׁיךְ לְשִׁלּוֹחַ דְּבָרִים פְּשׁוּטִים מְצוּיִים לְכָל. אַחֲרָה שֶׁהִבִּיא
לוֹ אֵת הַמְשֻׁלּוֹחַ מְנוֹת, הִרָךְ שָׁדֵר לִיה אִיחֹ - הַחֲזִיר וְשִׁלַּח מָרִי
מְשֻׁלּוֹחַ מְנוֹת לְרַבָּה, מֵלָא טַסְקָא דְרִנְגִּבְלָא - שֶׁק מֵלָא בַתְבִּלְיָן
זִנְגִּבְלָא, וְכָלִי בָסָא דְפִלְפִּלָא אֲרִיכָא - כּוֹס מֵלָא בַּפִּלְפִּל אֲרוּךְ.
אִמֵּר אֲבִי, הֲשֵׁתָא - כְּשִׁירָאָה מִדֵּה שֶׁשִּׁלַּחַת לוֹ, אִמֵּר מָר - רַבָּה, אִנָּא
שָׁדֵר לִיה חִקְלָאִי - אֲנִי שִׁלַּחְתִּי לוֹ דְּבָרִים מִתּוֹקִים, וְאִילוּ אִיחֹ שָׁדֵר
לִי חִוּרָא - דְּבָרִים חֲרִיפִים.
אִמֵּר אֲבִי, כִּי נִפְסִי מִבֵּי מָר - כְּשִׁיצֵאתִי מִבֵּית רַבָּה, הָוָה שְׁכַעְנָא -
הִיִּיתִי שֶׁבַע, וְכִי מָטָא לְהָתֵם - וכִּשְׁהִעֵנִיתִי לְבֵית מָרִי בֵּר מֵר, קִרְבִּי
לִי - הִבִּיאָו לִי לֹאכֹל שִׁיתִין צִנִּי דְשִׁיתִין מִינֵי קִרְדָּה - שִׁישִׁים
קַעֲרוֹת שֶׁל שִׁישִׁים מִינֵי תַבְשִׁיל, וְאִכְלִי בְּהוּ שִׁיתִין פְּלוּגִי - ואִכְלֵתִי
מִמֶּה שִׁישִׁים פְּתִיבוֹת, וְכִשְׁשִׁילָא בְּתִירִיתָא הָוָה קָרוּ לִיה -קָרָא לוֹ
צִלִי קָרָה, שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּקִדְרָה בְּלֹא מִים. וּמִחֲמַת מִתִּיקוֹת תַּבְשִׁיל
לְחִיר, בְּעָאִי לְמִיכָּס צִנִּי אֲבִתָּה - רִצִּיתִי לְכַסּוֹס גַּם אֵת קַעֲרַת
הַתַּבְשִׁיל. אִמֵּר אֲבִי, הֵינּוּ דְאִמֵּרִי אִנָּשִׁי - זֶהוּ מִדֵּה שֶׁרִגִּילִים בְּנֵי
אֲדָם לֹמֵר, בְּפִין עֲנִיאָא וְלֹא יָדַע - הֵעֵנִי רַעַב וְאִינוּ יוֹדַע מֶכֶךְ, וְכֵן
אֲנִי חֲשַׁבְתִּי שֶׁאֲנִי שֶׁבַע אִף שֶׁהִיִּיתִי רַעַב. אִי נָפִי - סִיבָה נֹסֶפֶת
שֶׁאִכְלֵתִי כָל כֵּךְ הִרְבָּה, לֹא מִחֲמַת רַעַב אֲלֵא מִשּׁוּם דְּרִוּוּחָא
לְכִסְמָא שְׂכִיבִי - לִמְאֻכַּל מִתּוֹק יֵשׁ רוּחַ בְּמַעֲמִים.
מספרת הגמרא: אֲבִי בַר אֲבִין הִנֵּנָא בַר אֲבִין מְחִלְפִי
סְעוּדָתִיהוּ לְהִרָדִי - זֶה אֲבָל עִם זֶה בְּפִוּרִים בִּשְׁנָה זֹאת, וּבִשְׁנָה הַשְּׁנִיָּה
אֲבָל חֲבָרוּ עִמּוֹ, וְכֵךְ קִימּוֹ מְשֻׁלּוֹחַ מְנוֹת.
אִמֵּר רַבָּא, מִיִּחְיִיב אִינִישׁ לְכַסּוּמִי בְּפִוּרָא - חִיבִיב אָדָם לְשַׁתּוֹת יֵין
וְלִהְשִׁתֵּכֵךְ בְּפִוּרִים, עַד כִּדִּי דִּלָּא יָדַע מִדֵּה הַחִילּוֹק בֵּין אִיזִיר הֶמֶן
לְרִדָּה מִרְדָּבִי.
רַבָּה וְרַבִּי יוֹרָא עֲבָדוּ סְעוּדַת פּוּרִים בְּהָדִי הִרָדִי - יַחַד, אִיכְסוּם -
בַּתּוֹךְ הַסְעוּדָה וְשִׁתְכַרוּ כְּמִצּוֹת הַיּוֹם, וּמִרּוּב שְׁכָרוֹת קָם רַבָּה
שְׁמַחִיָּה -וְשָׁחַט לְרַבִּי יוֹרָא, לְמַחֵךְ אַחֲרָה שֶׁפָּגַיִן, צִנִּי רַבָּה רַחֲמֵי עַל
רַבִּי יוֹרָא וְאִתְחִיָּה - וְהַחֲזִיחוֹ. וְלִשְׁנָה הַבָּאָה בְּפִוּרִים, אִמֵּר לִיה רַבָּה
לְרַבִּי יוֹרָא, נִתִּי מָר וְנִעְבִּיד סְעוּדַת פּוּרִים בְּהָדִי הִרָדִי - יִבּוּא מֵר
וְנִסְתַּד יַחַד סְעוּדַת פּוּרִים. אִמֵּר לִיה רַבִּי יוֹרָא, לֹא בְּכָל שְׁעָתָא
וְשְׁעָתָא מִתְרַחֵשׁ נִיכָא - לֹא בְּכָל שְׁעָה מִתְרַחֵשׁ נֹס, וְאִף שֶׁהִחֲזִיתִי
בִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת, אִינִי רֹצֵחַ לְסִמּוּךְ עַל הַנֶּס.
אִמֵּר רַבָּא, סְעוּדַת פּוּרִים שְׁאִכְלָה בְּלִילָה - בְּלִיל פּוּרִים, לֹא יֵצֵא יָדִי
חֹזְמִיתָא. מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא: מָאִי טַעְמָא, יָמִי מִשְׁתַּחֲוִי וְשִׁמְחָה בְּתִיב
(אֲסִתֵּר טַב), וְהֵינּוּ שֶׁהַסְעוּדָה וְהַשְׁמִיחָה צִרִיךְ לִהְיוֹת דּוּקָא בְּיוֹם.
מספרת הגמרא: רַב אִשִּׁי הָוָה יִתִּיב -וְיִשָּׁב) קָמִיָּה (דִּרְבִּי כְהֵנָּה)
[דְאִמִּימֵר] רַבּוּ לְשִׁמּוֹעַ שִׁיעוּרוֹ בְּפִוּרִים. נָנָה - נִתְאַחַר הַזִּמָּן וְלֹא
אָתוּ רַבָּנָן - לֹא הִגִּיעוּ הַתְּלַמִּידִים לְשִׁיעוּר. אִמֵּר לִיה אֲמִימֵר לֹרֵב
אִשִּׁי, מָאִי טַעְמָא לֹא אָתוּ רַבָּנָן לְשִׁיעוּר. אֲמַר לוֹ רַב אִשִּׁי, דִּלְמָא
מִרְדָּבִי בְּצִרְכֵי סְעוּדַת פּוּרִים וְאִינִים יִכּוּלִים לְבוֹא. אִמֵּר לִיה אֲמִימֵר,
וְכִי לֹא הָוָה אֲפָשָׁר לְהֵם לְמִיכָּלָה בְּאִוְרָתָא - לֹאכֹל אֵת הַסְעוּדָה
בְּלִיל פּוּרִים כִּדִּי שֶׁלֹּא לְבַטֵּל הַיּוֹם מִלְּמִימּוֹם. אִמֵּר לִיה רַב אִשִּׁי, וְכִי
לֹא שְׁמִיעַ לִיה לְמָר -וְכִי רַבִּינוּ לֹא שָׁמַעַן הָאִמֵּר רַבָּא שֶׁסְעוּדַת
פּוּרִים שְׁאִכְלָה בְּלִילָה לֹא יֵצֵא יָדִי חֹזְמִיתָא. אִמֵּר לִיה אֲמִימֵר (וְכִי אִמֵּר)
רַבָּא חֲכִי - כֵךְ) [אִמֵּר לִיה רַב אִשִּׁי, אִין - אֲכֵן כֵךְ הוּא אֲמַר]. הִנָּא
מִינֵיה אֲרִבְעִין יוֹמִין - שְׁנָה אֲמִימֵר דִּין זֶה אֲרַבְעִים פַּעֲמִים, וְלֵאחֲרָה
מִכֵּן זָכַר דִּין זֶה טוֹב עַד דְּדָמִי לִיה בְּמָאן דְּמִנָּה בְּכִסְיָה - נִדְמָה לוֹ
כְּמוֹנָה בְּכִסִּי.

משנה
אגב ששנו לעיל (א) אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת
המגילה ומתנות לאביונים, מביאה המשנה דברים נוספים
שקרובים זה לזה ויש ביניהם חילוקי דינים: אין חילוק בין יום טוב
לשבת, אלא לענין עשיית מלאכות לצורך אוכל נפש בלבד, שביום
טוב מותר לעשות מלאכות בהכנת המאכלים לאכילה וכגון
בישול, ובשבת אף מלאכות אלו אסורות.

גמרא
מלשון המשנה 'אלא אוכל נפש בלבד', משמע שהחילוק הוא רק
במלאכות שנעשות בהכנת האוכל עצמו, כגון בישול, הא [אבל]
לענין מכשירי אוכל נפש - מלאכות הנעשות בעשיית הכלים
שמכשירים את האוכל לאכילה, זה הוה [שבת ויום טוב] שוין
לאיסור. מדייקת הגמרא: מִתְּנִיתִין שְׁמוּכָה שֶׁאֲסִרוּ בְּיוֹם טוֹב
מִכְשִׁירֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ, הִיא דִּלָּא כְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה הַסּוֹבֵר שֶׁהוֹתֵר
בְּיוֹם טוֹב אִף מִכְשִׁירֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ. דְּתֵנָּא, אִין בֵּין יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת,
אִלָּא מִלֵּאכֶה לְצוּרָךְ אוֹכֵל נֶפֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה מְתִיר לַעֲשׂוֹת בְּיוֹם טוֹב
אִף מִכְשִׁירֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ.
מבארת הגמרא: מָאִי טַעְמָא דְתֵנָּא קָמָא שֶׁהוֹתֵר רַק אוֹכֵל נֶפֶשׁ וְלֹא
מִכְשִׁירֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ, דְאִמֵּר רַבָּא לְגַבִּי יוֹם טוֹב (שְׁמוֹת יב טו) 'כָּל
מִלְּאכָה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם, אִף אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה
לָכֶם, וְתִיבַת 'הוּא' מִיּוֹתֵרָה, לְלַמֵּד שֶׁדוּקָא אוֹכֵל נֶפֶשׁ עֲצֻמוֹ
הוֹתֵר, וְלֹא מִכְשִׁרֵי שֶׁל הָאוֹכֵל נֶפֶשׁ.
וְרַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ אֵת סוֹף הַפְּסוּק, אִמֵּר [רַבָּא] בַּפְּסוּק הַנּוֹכַח 'הוּא
לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם, וְתִיבַת 'לָכֶם' מִיּוֹתֵרָה, לְלַמֵּד שֶׁהוֹתֵר לַעֲשׂוֹת
מִלֵּאכָה בְּיוֹם טוֹב לְכָל צְרִיכָם, וּמִכְשִׁירֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ הֵם גַּם
צְרִיכִים.
שואלת הגמרא: וְאִידֵךְ נָפִי - תֵּנָּא קָמָא הַסּוֹבֵר שֶׁרַק אוֹכֵל נֶפֶשׁ
הִתִּירָה הַתּוֹרָה וְלֹא מִכְשִׁירֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ, הֲתֵיב [הִרִי כְתוּב] 'לָכֶם',
וּמִשְׁמַע לְהַתִּיר גַּם מִכְשִׁירֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ. עוֹנָה הַגְּמָרָא: תֵּנָּא קָמָא
דּוֹרֵשׁ מִמִּילָה זֹאת שֶׁאוֹכֵל נֶפֶשׁ הוֹתֵר דּוּקָא 'לָכֶם', וְהֵינּוּ לְצוּרָךְ
אִכִּילַת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא לְאִכִּילַת עוֹבְדֵי עֹזְבֵי בּוֹכְבִּים. וְכֵן לְלַמֵּד שֶׁדוּקָא
'לָכֶם' וְלֹא לְצוּרָךְ בְּלָכִים.
שואלת הגמרא: וְאִידֵךְ נָפִי - רַבִּי יְהוּדָה הַסּוֹבֵר שֶׁהוֹתֵר אִף
מִכְשִׁירֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ, הא [הִרִי] כְּתִיב 'הוּא', וּמִשְׁמַע שֶׁהוֹתֵר דּוּקָא
אוֹכֵל נֶפֶשׁ עֲצֻמוֹ. עוֹנָה הַגְּמָרָא: אֲכֵן גַּם רַבִּי יְהוּדָה מוֹדֵה שֶׁ'הוּא'
לְלַמֵּד לְאִסוּר מִכְשִׁירֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ, אֲלֵא כִיּוֹן דְּתֵיב 'הוּא' לְמַעַט
מִכְשִׁירֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ, וְתֵיב 'לָכֶם' לְרִבּוּת מִכְשִׁירֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ, סָבַר
רַבִּי יְהוּדָה שֶׁיֵּשׁ לְחֻלְקִי, כָּאֵן - הַפְּסוּק 'הוּא' שְׁמַעֲמַט מִכְשִׁירֵי אוֹכֵל
נֶפֶשׁ, מִדְּבַר בְּמִכְשִׁירֵין שְׁאִפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מִעֲרָב יוֹם טוֹב, כְּגוֹן תִּיקוֹן
סִכִּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה בְּעֵרֵב יוֹם טוֹב, שְׂכִינָא שֶׁאֲפָשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מִעֲרָב יוֹם
טוֹב, אֲסִרָה הַתּוֹרָה לַעֲשׂוֹתָן בְּיוֹם טוֹב. וְכָאֵן - הַפְּסוּק 'לָכֶם'
שֶׁמִּרְבָּה לְהַתִּיר מִכְשִׁירֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ, מִדְּבַר בְּמִכְשִׁירֵין שְׁאִי אֲפָשָׁר
לַעֲשׂוֹתָן מִעֲרָב יוֹם טוֹב, כְּגוֹן סִכִּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה בְּיוֹם טוֹב, שְׁמוֹתָהּ
לְתַקְנָהּ בְּיוֹם טוֹב כְּמִלְּאכַת אוֹכֵל נֶפֶשׁ. וְחֲכָמִים סָבְרוּ שֶׁאִף
כְּשֶׁנִּשְׁבְּרָה הַסִּכִּין בְּיוֹם טוֹב אֲסוּר לְתַקְנָהּ, מִשּׁוּם שֶׁהוֹתֵרָה רַק
מִלֵּאכַת אוֹכֵל נֶפֶשׁ עֲצֻמָּה.

משנה
המשנה מביאה דינים נוספים שקרובים זה לזה ויש ביניהם חילוקי
דינים: אין חילוק בין שבת ליום הכפורים, אלא שנה [שבת] ודוגו
בדי אדם - המחללו במזיד מיתתו בבית דין, ואילו זה [יום-
הכפורים] ודוגו בכרת ומת בידי שמים.

גמרא
נאמר (שמות כא כב) 'כִּי יֵצֵאוּ אֲנָשִׁים וְגִבּוֹר הָרָךְ וְנָצָאָה יָלְדָּהּ וְלֹא
יִדְּקָה אֶסּוֹן עֹנֶשׁ יַעֲנֶשׁ' וגו', ודרשו במשנה (כתובות לז), שרק אם אין

משנה

נאמר (במדבר א) 'איש כי ידר נדר וגו' לאסר איסר על נפשו לא יחל דברו. שיכול אדם לאסור על עצמו דבר שיהיה עליו כקרבן, ולא יהנה ממנו. וכן יכול לאסור שלא יהנה מחבירו או מחפציו. וכן יכול לאסור הנאה מסויימת, ולא שאר ההנאות. משנתנו דנה בחילוק בין האוסר עצמו מחבירו בהנאת מאכל, לבין האוסר עצמו בכל ההנאות.

אין חילוק בין המודר הנאה מחבירו מכל ההנאות, לבין המודר מכללן רק הנאת מאכל, אלא בדריסת הרגל בבית חבירו, שמודר מאכל מותר בה. וכן כלים שאין עושין בהן אוכל נפש, שמודר מאכל מותר לשאול מחבירו אותם, לפי שאינם מביאים לידי מאכל, ומודר הנאה אסור בשניהם.

גמרא

מדייקת הגמרא: מהמשנה משמע שהחילוק רק לענין כלים שאין עושין אוכל נפש, הא לענין כלים שעושין בהן אוכל נפש, זה וזה – מודר הנאה ומודר מאכל – שוין לאיסור. והטעם, לפי שהם עצמם מביאים לידי מאכל. שנינו במשנה: המודר הנאה מחבירו אסור בדריסת הרגל. מקשה הגמרא: הא לא קפדי אינשי – הרי אין אנשים מקפידים בדריסת הרגל. אמר רבא, הא מני – משנתנו כמי, כרבי אליעזר, דאמר ויתור – דבר שהדרך לוותר עליו גם אסור במודר הנאה, ולכן גם דריסת הרגל אסורה. ולחכמים שויתור מותר במודר הנאה, מותרת גם דריסת הרגל.

משנה

נרדי הקדש' הם בשני אופנים: א. נדר – האומר 'הרי עלי עולה', והפריש בהמה לנדרו. ב. נדה – האומר על בהמה 'הרי זו עולה'. משנתנו דנה בחילוק ביניהם. אין חילוק בין קרבנות שהם נדרים – שאמר 'הרי עלי' לקרבנות שהם נדרות – שאמר 'הרי זו', אלא שהנדרים אם מתה הבהמה, חייב באחרייתן, ועליו להקדיש בהמה אחרת לנדרו, ואילו נדרבות, אינו חייב באחרייתן, ואינו צריך להביא אחרת.

גמרא

מדייקת הגמרא: מהמשנה משמע שהחילוק רק לענין אחריות, הא לענין איסור 'כל תאחר' זה וזה – נדרים ונדרות – שוין, שאם איחר מלהקריב קרבנו שלשה רגלים משעה שנדר או שנדה, עובר בבי' תאחר'.

הנן היום (קטין פ"א מא), או יהו נדר, האומר 'הרי עלי עולה', איזו היא נדרה, האומר על בהמה 'הרי זו עולה', ומה החילוק בין נדרים לנדרות, שנדרים אם מתו או נגנבו או אבדו, חייב באחרייתן, ומביא בהמה אחרת. אבל נדרות, אם מתו או נגנבו או אבדו, אינו חייב באחרייתן.

מבארת הגמרא: מנהגי מילי – מניין שיש חיוב אחריות בנדרים ולא בנדרות. דתנו רבנן, נאמר במקריב קרבן (ויקרא ד) 'ונרצה לו לבשר עליו, רבי שמעון אומר, מתי נרצה לו, ויצא ידי נדרו, בשעה שילכפר, כשיקריב קרבנו ויתכפר בו, וקודם לכן לא נפטר, וצריך להביא אחרת. ועליו משמע דווקא את שעליו – כשאמר 'הרי עלי, חייב באחרייתן, ואילו את שאינו עליו, שאמר 'הרי זו, אינו חייב באחרייתו.

מבארת הגמרא: מאי משמע ש'הרי עלי' הוא קבלת אחריות. אמר רבי יצחק בר אבדימי, בינו דאמר הנודר הרי עלי, במאן דשעין אפתייה דמי – דומה כטוען את חוב הנדר על כתפו, ומתחייב באחריותו.

משנה

הרואה ראייה אחת של זוב, טמא טומאת ערב כשכתב זרע. והרואה שתי ראיות (וביום אחד או בשני ימים רצופים) ומעלה, טמא טומאת

זב, ומטמא את משכבו ומושבו טומאת אב הטומאה. משנתנו דנה בחילוק בין הרואה שתי ראיות לרואה שלש ראיות. אין חילוק בין זב הרואה שתי ראיות רצופות לרואה שלש ראיות רצופות, אלא לענין קרבן, שהרואה שלש ראיות מביא קרבן לטהרתו, שתי תורים או שני בני יונה, והרואה שתיים אינו מביא קרבן.

גמרא

מדייקת הגמרא: רק לענין קרבן יש חילוק ביניהם, הא – אבל לענין טומאת משכב ומושב הוב, שהם אב הטומאה, וכן לענין ספירת שבעה ימים נקיים אחר שפסק מלראות, זה וזה – שתיים ושלש – שוין.

מבארת הגמרא: מנהגי מילי – מניין שזב הרואה שתיים שזה לרואה שלש לענין משכב ומושב ולא לענין קרבן. דתנו רבנן, רבי סימאי אומר, נאמר (ויקרא טו ב) 'איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא', הרי שמנה הכתוב שתיים – שתי פעמים זיבה – זב וזובור, וקראו טמא, ומשמע שנטמא בשתי ראיות. ואילו בפסוק שאחריו 'וזאת תהיה טמאתו בזובו רב בשרו את זובו או הקתים בשרו מזובו טמאתו היא', מנה הכתוב שלש פעמים – זבובו, זובור, מזובור, וקראו טמא – טומאתו היא, ומשמע שנטמא בשלש ראיות. הא כיצד, הרי אם נטמא בשתי ראיות, מדוע הוצרך לומר שטמא גם בשלש. אלא מוכח שיש חילוק ביניהם, שהרואה שתיים הוא זב לענין חומר טומאה של זב, אבל לא חייב קרבן, והרואה שלש הוא זב גמור הן לטומאה והן לקרבן.

מקשה הגמרא: ואימר – שמא נאמר שבשתיים הוא זב רק לטומאה חמורה ויטמא משכבו ומושבו, ולא לקרבן, ואילו בשלש הוא להיפך, שהוא זב רק לקרבן, ולא לטומאה חמורה, אלא כבעל קרי. דוחה הגמרא: אמרת – וכי יתכן לומר כן, והלא עד שלא ראה שלש ראה כבר שתיים, ונטמא בטומאה חמורה, ובמה נטהר מטומאה זו.

מקשה הגמרא: ואימר שהחילוק הוא, שבשתיים הוא זב רק לקרבן ולא לטומאה חמורה ובשלש הוא זב אף לטומאה. דוחה הגמרא: לא סלקא דעתך שבשתיים חייב בקרבן, דתניא, נאמר בזב המביא קרבנו (ויקרא טו טו) 'וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובו', רמזונו משמע מקצת זובו, דהיינו שרק מקצת זבין מביאין קרבן, ומקצת זבין אין מביאין קרבן. הא כיצד, ראה שלש מביא קרבן, ראה שתיים אינו מביא. שואלת הברייתא: או אולי תאמר שאינו כך אלא להיפך, ראה שתיים מביא, ראה שלש אינו מביא. דוחה הברייתא: אמרת – וכי יתכן לומר כן, והלא עד שלא ראה שלש ראה שתיים, וכבר התחייב בקרבן, ומה פטורו מן הקרבן. אלא מוכח שחיוב קרבן הוא רק בשלש ולא בשתיים.

הגמרא מבארת שצריך את שני הלימודים שבשתיים אין חיוב קרבן. ואיצטריך דרשתו דרבי סימאי, ממה שמנה הכתוב שתיים וקראו טמא ומנה שלש וקראו טמא, וכן איצטריך דרשת הברייתא מ'מזובו'. דאי דורשים רק מדרבי סימאי, הוה אמנא כי קושין – הייתי יכול לומר כקושיית הגמרא לעיל שאולי בעל שתיים הוא זב לענין קרבן ולא לענין טומאה, ובעל שלש הוא זב גם לענין טומאה. קמשמע לן הדרשה 'מזובו', שלא כל זב מביא קרבן, ומוכח שהחילוק הוא לענין הקרבן. ואי נדרוש מ'מזובו', רמזנו – לא הייתי יודע בפה ראיות נחשב למקצת זב ובמה לזב גמור, ואולי שלש ראיות נחשב למקצת זיבה שאינו בחיוב קרבן ורק בארבע חיוב קרבן, קמשמע לן דרבי סימאי שיש טומאה לשתיים ויש טומאה לשלש, וממילא אנו יודעים שמקצת זב היינו הרואה שתיים, שאינו מביא קרבן.

שואלת הגמרא: והשתא דאמרת ש'מזובו' האמור בפסוק 'לפני ה' מזובו' בא לדרשא, מעתה 'מזובו' האמור בפסוק (שם טו יא) 'וכי ימחר הוב מזובו' מאי דרשת ביה – מה נדרוש ממנו. מיישבת הגמרא: הווא – פסוק זה מביע ליה לבדנא בברייתא, 'וכי ימחר הוב מזובו וספר לו שבעת ימים' מלמד שאינו טעון טבילה לפני ספירת שבעה נקיים, ולכשיפסק מזובו מיד יתחיל למנות שבעה נקיים. 'ומזובו' מלמד שאם היה הוב גם מצורע, מיד שפסק זובו אף שלא

מגילה. פרק ראשון – מגילה נקראת דף ח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפז רש"י תוספות

משנה אין בין המורד הנאה – מורד הנאה חמור ממורד מאכל. דריסת הרגל –
שחמור הנאה אסור ליכנס לביתו, והמורד מאכל מותר. וכלים שאין עושים בהן אוכל
נפש – מותר להשאיל למורד מאכל, ודוקא במקום שאין משכירין כיצא בהן, אבל
במקום משכירין כיצא בהן – תנן בהדיא דאסור, דכל הנאה שאם לא התנוה זה היה
מחסר בה פרוטה – הנאת מאכל היא. שהרי
ראויה אותה פרוטה לקנות בה מאכל.
גמרא הא לענין כלים שעושים בהן אוכל
נפש – אסור אף במורד מאכל, ואפילו במקום
שאין משכירים. **הא לא קפדי אינשי –** ואמאי
אסור במורד הנאה ויתור – דבר שהיה מותר
לכל אדם, ואינו מקפיד עליו. **משנה** נדר
ונדרבה – מפרש בגמרא: נדר – האומר "הרי
עלי עולה" ולאחר זמן הפרשה – חייב
באחריותה. נדרבה, האומר "הרי זו" ולא קבלה
עליו. **גמרא** הא לענין כל תאחר – ואף על
גב נדרבה בקרא "כל תאחר" לא כתיבא, הא
מרבין ליה במסכת ראש השנה מגורה שוה. את
שעליו חייב באחריותו – הכי דרש ליה לקרא:
ונרצה לו נדרו לכשתכפר בהן הוויא נרצה, אבל
מקמי כפרה – לא נרצה. ואיזו קרבן אמרתי
לך – באותו שעליו, והיינו "עליו" דקרא. **מאי**
משמע – דעליו קבלת אחריות עליו.
משנה משנה שתי ראיות – ביום אחד, או
בשני ימים רצופים. וכן שלש, ביום אחד או
בשלושה ימים רצופים, או שתיים ביום אחד ואחת
למחר. **גמרא** משכב ומושב – שכב או ישב
על גבי עשרה בגדים זה על זה – כולן אבות
הטומאה, ואפילו לא נגע בהן. ואילו נגע בדבר
שאינו משכב ומושב אינו (אלא) ראשון
לטומאה, ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין
ומשקין. וספירת שבועה – משיפסוק צריך
למנות שבועה נקיים קודם שיתבול, ואם ראה זוב
באחד מתן – סתר כל המנויים. מנא הני מילי –
דשוין לטומאה ואין שוין לקרבן. מנה הכתוב
שתיים – "ואיש כי יחיד זב במשרו וזוב טמא
הוא" (ויקרא טו) הרי שתי דבות מנויות כאן,
וקראו טמא. שלש וקראו טמא – דכתיב "וזאת
היתה טומאתו בזובו רב בשרו את זובו או
החתים בשרו מזוב" (שם) הרי לך שלש,
וקראו טמא – "טומאתו היא". **הא כיצד –** אם
משתים טמא, למה פרט לך הכתוב שלש? שתיים
למנוחה – לכל חומר טומאת זב. ולא לטומאה
– חמורה, אלא כבעל קרי בעלמא. ראה שתיים
– והרי כבר ירד לכל חומר טומאה, ומי הוציאנו
מזוב – משמע: מקצת זובו. לא ידענא כמה
ראיות – האי מקצת דמשמע מהאי קרא לא
ידעינן מאי היא, או שלש וארבע או שתיים
ושלש. **לכשיפסוק מזוב –** אין צריך ליטבול
קודם ספירה, אלא משיפסוק ימנה. הכי גרסין
בתורת כהנים: "מזוב" – ולא מזוב ומנגוע.
שם היה זב ומצורע, ופסק מזוב ולא נתרפא
עדיו מנגע – "וספר", אין אומרים לו אין
ספירה זו נקוה עד שיתר אף מנגע, אלא מנה והולך מיד ועלה לו לספירת זוב. ולכשיתרפא מצרעתו יטבול מיד טבילה ראשונה של מצורע, והיא עולה לו לטבילת נגעו וזובו,
ונסתר מלטמא משכב ומושב ולטמא כלי חרס בהדיס כרין זב. ואף על פי שצריך לספירת שבועה לצרעתו לענין אכילת קדשים, וטבילה שניה כדכתיב במצורע (ויקרא יד) "ורחץ במים
וטוה ואחר יבא אל המזנה וישב מחוץ לאהלו שבועת ימים והיה ביום השביעי יגלה את כל שערו וגו'" – ורחץ (ואת) בשרו במים וגו' – אזני טבילה קמייתא לטוהו מלטמא משכב
ומושב וכלי חרס בהדיס. **מזוב וספר –** להכי סמך ספירה אצל זובו, ללמדך שאף בשביל מקצת זב טעון ספירה, לימד על זב בעל שתי ראיות. לא יחא טעון ספירת שבועה – בתמיה
אחר שאמרת שתיים כו. והכי גרסין: והלא דין הוא אם מטמא משכב ומושב בשתי ראיות לכל חומר טומאת זב, מדיחין יתעמט ספירה?

שומרת

בוודאי יסדרו לימוד הלכות הצריכות לדעתם בחיי היום יומיים בכל השיעורים שנתייסדו על ידם.

ממכתב כ"ב טבת, תשט"ו

עדי שיכתוב אשורית ועל הספר ובדיו – לקמן מוקי לה במגילה, וקשיא: דהא אמרין בפרק שני (יח,א). גיפטיס לגיפטיס עילמית לעילמס – יצא. ומיירי דאי שכתוב באותו לשון שקרא, דאם לא כן – הוי קורא על פה, ולא יצא. ואם כן קשיא: אמאי לא מטמאה את הידים כיון שנתנה לקרות וליכתב בכל לשון שמכירין בה? ויש לומר: דכיון שאינה כשרה לקרות אלא למכירים בה – דין הוא שלא תטמא את הידים. אבל היכא דכתיבה אשורית כשירה אף לשאינן מכירין, ומשום הכי דין הוא שתטמאה את הידים.

בשלמא

שומרת יום כנגד יום תוכיה, שמתמאה משכב ומזשב ואינה מעונה ספירת שבועה. ואף אתה אל תתמה על זה, שאף על פי שמתמאה משכב ומזשב לא יהא מעון ספירת שבועה. תלמוד לומר: "מזובו וספר" –

מקצת זובו וספר, לימוד על זב בעל שתי ראיות ששעון ספירת שבועה. אמר ליה רב פפא לאביו: מאי שנא האי "מזובו" דמרבי ביה זב בעל שתי ראיות, ומאי שנא האי "מזובו" דממעט ביה זב בעל שתי ראיות? אמר ליה: אי סלקא דעתך האי למעטי הוא דאתא, לישתוק קרא מיניה. וכי תימא: אתאי מדינא, שומרת יום כנגד יום תוכיה. וכי תימא: האי מיבעי ליה "מזובו" ולא מנגעו, אם כן ליכתב קרא: "וכי יטהר הוב" ולישתוק. "מזובו" למה לוי? לימוד על זב בעל שתי ראיות ששעון ספירת שבועה. משנה אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט, אלא פריעה ופרימה. אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים. גמרא הא לעגן שילוח וטומאה זה וזה שוין, מנהגי מילי? דתני רב שמואל בר יצחק קמיה דרב הונא: "וטהרו הכהן מספחת היא וכבם בגדיו וטהרו" – טהור מפריעה ופרימה דמעיקרא. אמר ליה רבא: אלא מעתה גבי זב דכתיב: "וכבם בגדיו וטהרו", התם מאי "וטהרו" מעיקרא איכא? אלא טהור השתא מלמטא כלי חרס בהיסט. אף על גב דהדר חזי לא מטמא למפרע, הכא נמי טהור השתא מלמטא בביתא למפרע! אלא אמר רבא: מהכא: "והצורע אשר בו הנגע" – מי שצערותו תלויה בגופו, יצא זה שאין צערותו תלויה בגופו אלא ביומיו. אמר ליה אביו: אלא מעתה "כל ימי אשר הנגע בו ומא" – מי שצערותו תלויה בגופו הוא מעון שילוח, ושאין צערותו תלויה בגופו אין מעון שילוח? וכי תימא הכי נמי – והא קתני: אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה. הא לעגן שילוח ולטמיו בביתא זה וזה שוין! אמר ליה: "ימי", "כל ימי", לרבות מצורע מוסגר לשילוח. אי הכי תגלחת וצפרים מאי טעמא לא? דקתני: אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים! אמר אביו: אמר קרא: "ויצא הכהן אל מחוץ למחנה והנה נרפא נגע הצרעת" – מי שצערותו תלויה ברפואות, יצא זה שאין צערותו תלויה ברפואות אלא ביומיו. משנה אין בין ספרים לתפלין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון, ותפלין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית. גמרא הא לתופרן בגידיו, ולטמא את הידים זה וזה שוין. "וספרים נכתבים בכל לשון" ורמינהו: מקרא שכתבו תרגום, תרגום שכתבו מקרא, כתב עברי אינו מטמא את הידים, עד שיכתבנו בכתב אשורית, על הספר ובגידיו. אמר רבא: לא קשיא:

כאן

חרס, מדכתבינו להאי קרא בתר קרא "אשר יגע בו חוב", דנפקא לן מיניה היסט כלי חרס לזב, ואין לך עוד טמא שמטמא כלי חרס בהיסט אלא הוא. הבא נמי וטהר – דמצורע טהור השתא מלמטא בביתא מחומרי מצורע, שמטמא אדם וכלים הנכנסין עמו לבית, שאפילו חזרה המספחת ופשתה ונטמאת – טהור, דכתיב: "ואם פשה תפשה המספחת בעור" וגו' אתני ליה טבילה לטהר את הכלים הבאין עמו לבית. לפי שמצורע מטמא בביתא, דהניא בתורת כהנים: "זאת התורה לכל נגע הצרעת ולתקן ולצרע להבגד ולבית" מה דהא מטמא בביתא – אף כולן מטמאין בביתא. אשר בו – משמע מי שצערותו תלויה בטומאה בגופו, שכל זמן שלא נתרפא ממנו טמא. והיינו מוחלט, דגבי טהרה דיליה כתיב "והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרע" – יצא – מוסגר שטומא תלויה בימי הסגר, שאם לא ימצא ביום שבעה סימני טומאה, שער לבן או פסיון, יטהרו. ואף על פי שנגעו עומד עליו. כל ימי אשר הנגע בו וגו' – שילוח כתיב בהאי קרא "מחוץ למחנה מושבר". ימי כל ימי – מדהא ליה למכתב "ימי" וכתבי "כל ימי". אין בין טהור מתוך הסגר – בימי רפואתו. לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים – דאף על גב דאיכא קרבנות אשם ולוג שמן, מיהו הכא ביום סחרותו ורפואתו הוא דקתני, ולא איירי בקרבנות שהן בשמיני. והנה נרפא וגו' – וכתבי בתריה "שתי צפרים חיות טהורות וגולא את כל שער". משנה ספרים – תורה נביאים וכתובים. אשורית – לשון הקודש. אף בספרים לא התירו להם לשון אחר חוץ מלשון הקודש. אלא יוונית – ובגמרא מפרש טעמא. גמרא לתופרן בגידיו – כל ספריהן עשוין בגליון. והלכה למשה מסיני הוא בתפלין ומזוזות שיהו תפורין בגידיו, ובספר תורה נחלק במסכת מכות (יא, א) בספר תורה שתפרה בפשתן, השתא אשמעין מתניתין כמאן דפסל. מקרא שכתבו תרגום – ספר שכתבו בלשון הקודש, דהאי לכתוב בו מקרא כתבו לשון ארמי. ותרגום – שהיה ראוי לכתוב בו תרגום כגון "גרג שהדוחא" (בראשית לא). כתבו מקרא – "גלעד", ובגון תרגום כתב של דינאל ועזרא. וכתב עבר – או שלא שינה את הלשון אבל שינה את הכתב, שכתבו בכתב של עבר הגדול. ובמסכת סנהדרין (כ, א) קרי ליה כתבא ליבנאה. עד שיכתבנו אשורית – כתב אשורית הוא כתב שלנו.

גופן

שומרת יום כנגד יום – הוראה יום אחד או שנים בתוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה – מנהג יום אחד, וטובלת בו ביום, תוכיה. שמתמאה משכב ומזשב – בשמעתא בתרייתא דמסכת נדה (דף עב, ב) מרבינן לה. מאי שנא האי מזובו – "מזובו וספר" (לה) ולו דרשת ליה דמקצת זוב, ולאשמועינן דמקצת זבין טעונין ספירת שבועה. ובהא עניינא שמעינן מיניה זב בעל שתי ראיות לספירה, ומאי שנא האי "מזובו" דלעיל דכתיב לגבי וטהר דרשת ליה מקצת זוב לאתניו זב בעל שתי ראיות לקרבן, אלא מקצת זבין דרשת ליה, ומקומת ליה אבעל שלש ראיות, וממעט מיניה בעל שתי ראיות לישתוק קרא מיניה – ומהיכא תיתי לן ספירה. וכי תימא אתאי מדינא – דלעיל, דכאמרת אם מטמא משכב ומזשב ולא יתא טעון ספירת שבועה – לא אתאי. דהא אמרת שומרת יום כנגד יום תוכיה. אם כן ליכתוב קרא וכי יטהר חוב – ולא בעי "מזובו", ומדכתבי "וכי יטהר חוב" ולא כתיב וכי יטהר סתמא דזה דרשין ליה, וכי יטהר מן חוב. מאי מזובו – שמע מינה למדור: מקצת זבין טעון ספירה. משנה פריעה ופרימה – "בגדיו ידיו פרומים וראשו ידית פרוע", מוחלט – לאחר שכלו ימי ההסגר, ונראה בו סימני טומאה האמורין בו. גמרא שילוח – חוץ לחומת העיר, וטומאה – כל חומר טומאה האמורה במצורע. מנא הני מילי – דאין פריעה ופרימה במוסגר? דלמא גלי לן רחמנא במוחלט, דהוא הדין למוסגר, דכאמרת לעגן טומאה. וטהרו הכהן מספחת היא – במצורע שבא לכלל טהרה מתוך הסגר ולא נחלט כתיב, וסיפיה דקרא כתיב "וכבם בגדיו וטהרו", מדלא כתב ויטהרו דמעיקרא הוא, והכי קאמר. וכבר קודם טבילה היה טהור ממקצת טומאה של חומר מצורע. נבי זב דכתיב – בסוף סחרותו "וטהרו", מה טהור מעיקרא אמרת ביה אלא – על כרחך טהור ידית מכאן ולהבא מלמטא כלי חרס בהיסט, ואף על גב שטבילתו ביום, ואם ראה אחר טבילה בו ביום סחר את הכל ונטמא למפרע משכב ומזשב, דכאמרין ביביצד צול"ך (פסחים פא, א) וכל שכן אדם, ביביצד צול"ך (פסחים פא, א) וכל שכן ביביצד צול"ך (פסחים פא, א) וכל שכן אדם, ואפילו הכי מהניא ליה טבילה מלמטא כלי חרס שהיט בין טבילה לראיה, והכי דרש לה בתורת כהנים. ונראה בעיני דהא דדרשין ליה וטהר מלמטא כלי

השם יתברך יעזור אותו וחבירו בעבודה בקודש, להחזיר בשומעי לקחם והמושפעים שלהם את התורה ואת המצווה, תורת אלוקים חיים ומצוותיו לעשותם בפועל ולהמשיך על ידם תוספת ברכה בגשם וברוח.

ממכתב כ"ב טבת, תשט"ו

מגילה דף ח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קפט

הסגר אינו טעון תגלחת וצפרים לטהרתו, אלא טובל כשנרפא
וסופר שבעה ימים וטובל שוב ונטהר.

נמרא

מדייקת הגמרא: מלשון המשנה משמע שהחילוק בין מצורע
מוסגר למוחלט הוא רק לענין פריעה ופרימה, **הא לענין שילוח**
המצורע חוץ לחומת העיר, ולענין חומרת ה**טומאה** של מצורע, **זה**
וזה – מוסגר ומוחלט **שוין**.

שנינו במשנה: שמצורע מוסגר אינו חייב בפריעה ופרימה. מבררת
הגמרא: **מנהני מילי** – מהיכן למדנו שמצורע מוסגר אינו חייב
בפריעה ופרימה. מבארת הגמרא: נלמד ממה **דחגי רב שמואל בר**
יצחק קמייה דרב הונא, נאמר במצורע הטהור מתוך הסגר (שם יג)
'ויהיה הכהן מספחת היא וכבש בגדי וטהר', ומדוע כתוב לשון
'וטהר' שמשמע שטהור מקודם, הרי צריך לטבול כדי להיטהר,
ויש לכתוב 'ויהיה' לשון להבא. אלא בא ללמד שיש דבר
שמצורע מוסגר **קודם** שטבל, והיינו שטהור **מפריעה ופרימה**
(ד'מ'ק'ק'א – כבר קודם הטהרה.

מקשה הגמרא: **אמר ליה רבא** שהוא טהור במקצת קודם הטהרה, **אלא**
מעתה נמי טהרת וְ דְּבִתְרִיב (שם טו יא) **'וספר לו שבעת ימים לטהרתו**
וכבש בגדי וגו' וטהר', **התם מאי 'וטהר' מפיקרא איכא** – לגבי מה
שייך לומר שהוא טהור קודם הטהרה, **אלא ודאי שלשון 'וטהר'**
אינו מוכרח שהוא לשון מעיקרא, אלא פירושו שהוא **קודם השתא**
– (אחר הטבילה) **מלמטא כלי חרס בְּהִיטָם**, והיינו שאם טבל הוב
ביום השביעי לספירתו, **אף על גב דְּהִתְרִי חוּ** – שחזר וראה זוב ביום
השביעי לאחר הטבילה, ודינו שסותר את ספירתו ומטמא למפרע
משעת הטבילה, מכל מקום הוא **לא מטמא למפרע כלי חרס**
שהסיטם בין הטבילה לראיה, ואם כן **הקא נמי** לגבי מצורע מוסגר
אפשר לדרוש מטהר' שהוא **קודם השתא מלמטא כביא' למפרע**
– שאם לאחר שהנגע לא פשה וטיהרו הכהן וטבל, חזר הנגע
ופשה, והוא נטמא, לא נטמאו האדם והכלים שהיו עמו בבית בין
הטהרה לפשויו. ומנן לדרוש מ'וטהר' שמצורע מוסגר אינו טעון
פריעה ופרימה.

אלא אמר רבא, מצורע מוסגר שאינו טעון פריעה ופרימה נלמד
מִהֵכָא, שנאמר (שם יג מה) **'והצורע אשר בו הנגע בגדי ויהיו פרמיו**
וראשו ידקה פרוע', ומדויק מלשון **'אשר בו הנגע'** שחייב פריעה
ופרימה היא רק במי שטומאת **צורתו** תלויה בגופו, שכל זמן שלא
נתרפא ממנה הוא טמא, והיינו מצורע מוחלט, **יצא זה** – מצורע
מוסגר **שאין** טומאת **צורתו** תלויה בגופו, **אלא היא תלויה בְּיָמִים**
של הסגר, שאינו טעון פריעה ופרימה.

אמר ליה אביי לרבא, אם **'אשר בו הנגע'** כולל רק מי שצרעתו
תלויה בגופו, **אלא מעתה הנאמר (שם יג מה) 'כל ימי אשר הנגע בו**
ויקרא טמא הוא בְּדִי יֵשֵׁב מחוץ למחנה מושבו', שנלמד שילוח
המצורע מחוץ למחנה, נדייק שרק מי ש**צורתו** תלויה בגופו –
מצורע מוחלט, הוא **דמיעון שילוח מחוץ למחנה**, ואילו מצורע
מוסגר **שאין צורתו תלויה בגופו**, אין **מעון שילוח מחוץ למחנה**.
וכי תימא הכי נמי שמצורע מוסגר אינו טעון שילוח, **והא קתני**
במשנתנו **אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלף פריעה**
ופרימה, ומשמע **הא לענין שילוח ולענין לטמא כביא' זה וזה**
שוין, ומוכח שלא דורשים מ'אשר הנגע בו' שמצורע מוסגר לא
טעון שילוח, וכמו כן אין לדרוש מ'אשר בו הנגע' שאינו טעון
פריעה ופרימה.

אמר ליה רבא לאביי, אכן היו צריכים לדרוש שמצורע מוסגר אין
טעון שילוח, אבל כיון שהיה ראוי לכתוב **'ימי אשר הנגע בו'**,
והוסיפה התורה **'כל ימי'**, הרי זה בא לרבות **מצורע מוסגר לשילוח**.
אבל לענין פריעה ופרימה אכן דורשים שרק מי שצרעתו תלויה
בגופו חייב בפריעה ופרימה, ולא מצורע מוסגר.
שואלת הגמרא: **אי הכי**, תגלחת וצפרים **מאי מטמא לא** חייב בהם
מצורע מוסגר, דהא **קתני במשנה אין בין קהור מתוך הקסר לקהור**

דוחה הברייתא: **שומרת יום כנגד יום** – אשה שראתה דם יום אחד
או שנים מימי זיבתה | שהם אחד עשר יום שבין נדה לנדה, שעליה
לשמור יום אחד בנקיות וטובלת בו ביום וטהורה, **תוכיח, שהיא**
מטמאה משכב ומושב, ולמרות זאת אינה מעונה ספירת שכבה,
ואף אתה אל תתמה על זה – זב בעל שתי ראיות | שאף על פי
שטמא משכב ומושב, לא יהא מעון ספירת שכבה, וכיון שאי
אפשר ללמוד זאת מסברא, לכן תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב
שסמך 'מוזב' וספר', שאף על מקצת זוב אמרה תורה 'וספר', ולמד
על זב בעל שתי ראיות שמעון ספירת שכבה.

אמר ליה רב פפא לאביי, מאי שנא האי 'מוזב' שבפסוק 'וכי יטהר
הזב מוזבו וספר', דמריב ביה – שמרבים ממנו | **זב בעל שתי ראיות**
לספירת שבעה, משום שדורשים מ'מוזב' שאף ב'מקצת זוב' טעון
ספירת שבעה נקיים, ומאי שנא האי 'מוזב' שבפסוק 'וכפר עליו
הכהן לפני ה' מוזבו', דממעט ביה – שממעטים ממנו | **זב בעל שתי**
ראיות שפטור מקרבן, משום שדורשים מ'מוזבו' שרק 'מקצת זבים'
חייבים בקרבן.

אמר ליה אביי לרב פפא, אכן היו צריכים לדרוש שניהם למעט,
אלא שבפסוק **'וכי יטהר הזב מוזבו וספר'** אין לדרוש למעט, שכן
אי סלקא דעתך דהאי 'מוזבו' למעוטי הוא דאמא שבעל שתי ראיות
לא צריך לספור, **לישתוק קרא מיניה** – שהתורה לא תכתוב כלל
תיבת 'מוזבו', וממילא נדע שבעל שתי ראיות לא צריך לספור,
שהרי לא ריבתה בו התורה דין זה. **וכי תימא דאתאי מדינא** –
שנלמד זאת ממה שזב בעל שתי ראיות נחשב זב לגבי טומאת
משכב ומושב, ומסתבר שנחשב זב גם לגבי ספירת שבעה, **שומרת**
יום כנגד יום תוכיח, שאף שטמאה משכב ומושב, אינה צריכה
שבעה נקיים, וכיון שכדי למעט אין צריך פסוק, מוכח שתיבת
'מוזבו' באה לרבות. וכי תימא שאין לדרוש מתיבת 'מוזבו' לרבות
ספירת שבעה בזב בעל שתי ראיות, שכן האי מיכני ליה – צריך
ריבוי זה לדרוש **'מוזבו'** ולא **'מוזבו'** | **ומנעון**, לומר שאין צריך הוב
להתרפא מצרעתו לפני ספירתו. **אם כן ליכתוב קרא 'וכי יטהר הוב'**
ולישתוק, ומתיבת 'הזב' נלמד שטהרתו היא מוזבו, ואין צריך
להתרפא מצרעתו, 'מוזבו' שכתבה התורה למה לי, אלא לימד על
זב בעל שתי ראיות שמעון ספירת שכבה.

משנה

אדם שיש לו נגע צרעת, וראה הכהן שיש בנגע אחד מסימני
הטומאה שלו, מטמאו מיד, והוא 'מצורע מוחלט'. ואם אין בנגע אחד
מסימני טומאתו, מסגירו הכהן שבעה ימים, והוא 'מצורע מוסגר'.
אחר שבעה ימים, אם נולד בו אחד מסימני הטומאה, מטמאו הכהן,
وهוא 'מצורע מוחלט'. ואם נתמעט הנגע משיעור גרים, או שמראתו
נדיה יותר חלש, מטהרו הכהן, ואינו צריך הסגר נוסף, והוא 'טהור
מתוך הסגר'. וכשהיה מצורע מוחלט, אחר שנתרפא מצרעתו נקרא
'טהור מתוך החלט'.

וסדר טהרת המצורע, אחר שנתרפא מצרעתו טובל לטהרתו, ומביא
שתי ציפורי דרור, ושוחט אחת מדן על מים חיים, וקוברת במקומה,
ואת השניה שולח מחוץ לחומה. אחר כך מגלח המצורע את שערו,
וסופר שבעה ימים, וביום השביעי מגלח שוב, ומכבס בגדיו וטובל,
ונטהר ממוצאתו ואינו מטמא אחרים, ובערב מותר בתרומה,
ולמחרת מביא קרבנותיו, ומותר לאכול בקדשים.

משנתנו דנה בחילוק בין מצורע מוסגר למוחלט, ובין טהור מתוך
הסגר לטהור מתוך החלט.

אין חילוק בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט, **אלא לענין חיוב**
פריעה ופרימה, שמוחלט צריך לגדל שער ראשו ולפרוס בגדיו,
ככתוב (ויקרא יג מה) **'והצורע וגו' בגדי ויהיו פרמיו וראשו ידקה**
פרוע', ומוסגר אינו צריך.

דין נוסף: אין חילוק בין מצורע שנתרפא והוא **קודם מתוך הקסר** –
לאחר שהוסגר, אך לא הוחלט לטומאה, לבין **קודם מתוך הקלט** –
שהוחלט לטומאה, **אלא לענין תגלחת וצפרים**, שטהור מתוך
החלט מגלח כל שערו ומביא צפרים לטהרתו, ואילו טהור מתוך

מהלשון 'ורבותינו התירו יונית' משמע מכלל זה דתנא קמא אסר
 יונית, והרי תנא קמא מתיר בכל לשון. אלא אימא שגורסים כך,
 ספרים נכתבים בכל לשון, ורבותינו לא התירו שיכתבו אלא יונית.
 ותנא על זה, אמר רבי יהודה, אף כשהתירו רבותינו יונית, לא
 התירו אלא בספר תורה, ומשום מצוה דתלמי המלך המבואר
 בסמוך, אבל שאר ספרים לא התירו לכתוב ביונית.
 דתנא, מצוה בתלמי המלך מלך מצרים, שביים שבעים ושנים
 זקנים מישראל, והכניס בשבועים ושנים בתיים, כל זקן בנפרד, ולא
 גילה להם קודם שהכניס על מה בינים, שלא יטלו עצה זה מזה,
 ויכנסו אצל כל אחד ואחד, ואמר להם, כתבו לי תורת משה רבכם
 בלשון יונית. נתן הקדוש ברוך הוא בלב כל אחד ואחד עצה שיהיה
 יוכר הקביומו ביולן לדעת אחת – כינוי לתרגום בשוה, ובכמה פסוקים
 כינוי בשוה כיצד לשנות, שלא יפרשם שלא כהוגן, כדלהלן:
 א. וכתבו לו בלשון יונית, אלהים ברא בראשית, ולא בראשית
 ברא אלהים, ושתי רשויות הן. כדי שלא יפרש ש'בראשית' ברא את
 אלהים, ושתי רשויות הן.
 ב. כתבו מצוה אדם בצלם ובמות, ולא מצוה אדם בצלמנו
 במומותנו (שם א ב), שלא יטעה מלשון 'עשה' שיש שתי רשויות.
 ג. כתבו ויכל אלהים ביום הששי וישבות ביום השביעי, ולא ויכל
 אלהים ביום השביעי וגו' וישבת ביום השביעי (שם ב ב), שלא יאמר
 ש'עשה' מלאכה בשבת.
 ד. כתבו ויברך ברא, ולא כתבו בראש (שם ב ב), שלא יאמר
 שנבראו שני גופים נפרדים, וכל גוף היה שני פרצופים זכר ונקבה,
 אלא נברא גוף אחד עם שני פרצופים.
 ה. בדור הפלגה כתבו הבה ארדה ואבילה שם שפתם, ולא נרדה
 ונבילה שם שפתם (שם יא ז), שלא יטעה מלשון 'נרדה' שיש שתי
 רשויות.
 ו. בבשרות לידת יצחק, כתבו ויתצחק שרה בקרוביה, ולא בקרבה
 (שם יח יב), שלא יאמר שיש משוא פנים בדבר, שגם באברהם נאמר
 (שם יז ח) ויפל אברהם על פניו ויצחק, ולא הקפיד אלא על שרה,
 אבל בקרובה משמע שאמרה זאת לקרובה, ויאמר שלכן הקפיד
 עליה, אבל אברהם אמר רק בליבו.
 ז. בדברי יעקב לשמעון ולוי לפני מיתתו, כתבו כי באפם הרגו שור
 וברצונם עקרו אבות, ולא כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור
 (שם מט ו), שלא יאמר רוצחים היו אבותיכם, שאף אביהם הוכיחם
 שהרגו 'איש', אבל 'שור' משמע שחשובים בעיניו כבהמה, ולא
 הקפיד אלא כאילו הרגו בהמה ועקרו אבוס בהמה.
 ח. כששב משה ממדין למצרים, כתבו ויפקח משה את אשתו ואת
 בניו ויפריכם על נושא בני אדם, ולא ויפריכם על החמר (שמות ד ב),
 שלא ילגלג משה רבכם לא היה לו סוס או גמל, אבל נושא בני
 אדם משמע גם גמל.
 ט. וכתבו ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות
 שלשים שנה וארבע מאות שנה, ולא כתבו רק במצרים (שם יב ז),
 כדי שלא יאמר שכתוב שקר, שבחשבו השנים לא יתכן שישבו
 במצרים ארבע מאות ושלושים שנה.
 י. בקרנות שהקריבו ישראל קודם מתן תורה, כתבו וישלח את
 ואמוני בני ישראל, ולא יערי בני ישראל (שמות ד ח), שלא יאמר
 גרועים שלכם שלחתם לקבל פני השכינה, שנער' הוא לשון
 קטנות, אבל זאטוטי הוא לשון חשיבות.
 יא. ובהמשך כתבו ואל ואמוני בני ישראל לא שלח ידו ולא יאכל
 אצילי בני ישראל (שם פסוק יא), ואף שכאן לא היה צורך לשנות,
 שאצילי הוא לשון חשיבות, אך מפני שכתבו בתחילה זאטוטי,
 כתבו שוב כשם הראשון.

כאן – משנתנו שאמרה שספרים נכתבים בכל לשון היינו גנוזין
 שילנו – כשגוף האותיות הוא בכתב אשורית, ומשנה רק את
 הלשון, וכאן – הברייתא שפסלה שינוי לשון, היינו ששינה גם את
 הכתב, וכתב גנוזין שילן – כתב עברי, ולכן אינו מטמא את הידים,
 ואכן בכתב אשורית מטמא בכל לשון.
 דוחה הגמרא: אמר ליה אבי לרבא, במאי איקרימא להדיא – במה
 העמדת את הברייתא, שכתב גנוזין שילן, אם כן מאי איריא –
 מדוע נקטה הברייתא דווקא מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו
 מקרא, הרי אפילו מקרא שכתבו מקרא ותרגום שכתבו תרגום נמי
 אינם מטמאים את הידים כשנכתבו בגופן שלהן, דהא קתני בסיפא
 שאין הספר מטמא עד שיכתבו בכתב אשורית על הפפר בדיו,
 אבל ב'כתב עברי' אף שהוא בלשון התורה פסול. אלא ודאי
 שדברי הברייתא 'מקרא שכתבו תרגום' מדובר בגופן שלנו, ופסול
 מחמת שינוי הלשון, וקשה ממשנתנו שמכשירה ספרים בכל לשון.
 מתרצת הגמרא את המשנה באופן אחר: אלא לא קשיא, הא –
 משנתנו שמכשירה ספרים בכל לשון היא דעת רבנן. והא –
 הברייתא שפסלה שינוי לשון היא דעת רבן שמעון בן גמליאל
 שאמר במשנתנו שלא התירו לכתוב ספרים בכל לשון. דוחה
 הגמרא: אי הברייתא היא דעת רבן שמעון בן גמליאל, מדוע אמרה
 שאינו כשר עד שיכתבו אשורית, הא אימא לדעתו גם לשון יונית
 שניתן לכתוב בה.
 מתרצת הגמרא את המשנה באופן אחר: אלא לא קשיא, כאן –
 במשנתנו שכל לשון כשר, מדובר בספריים, וכאן – בברייתא
 שכשר רק לשון אשורית, מדובר בתפילין ומוזות, שבזה אף
 משנתנו מודה. ומבארת הגמרא: תפילין ומוזות מאי מצוה אין
 נכתבות בכל לשון, משום דכתיב בהו – בפרשת שמע המונחת
 בתפילין ומוזות (דברים ו י) והיו הדברים האלה, ומשמע בהויתן
 יהו – כנתינתן מסיני, ולכן כשירות רק בלשון אשורית שבו ניתנו
 מסיני. דוחה הגמרא: אם הברייתא מדברת בתפילין ומוזות, אם
 כן מאי לשון תרגום שכתבו מקרא אימא בהם, הרי אין בפרשיות
 אלו אף תיבה בלשון תרגום. בשלמא אם מדובר בספר תורה מובן,
 דאימא פסוקים בלשון תרגום, כגון ויגר שיהויה (בראשית לא ז),
 ואמרו שאם כתבו מקרא דהיינו גלעד, פסול, אלא הקא –
 בתפילין ומוזות, מאי לשון תרגום אימא בהם.
 מתרצת הגמרא באופן אחר: אלא לא קשיא, משום שכאן –
 בברייתא שהכשירה רק אשורית, מדובר במגילה, וכאן – במשנתנו
 שהכשירה בכל לשון, מדובר בשאר ספרים. מבארת הגמרא:
 מגילה מאי מצוה נכתבת רק אשורית, דכתיב בה (אסתר ח ט)
 בקרבם וכלשוניהם ללמד שנכתבת רק בלשון ובכתב אשורית, שכך
 נכתבה בתחילה. מקשה הגמרא: אם הברייתא דיברה במגילה,
 מאי לשון תרגום שכתבו מקרא אימא במגילה, הרי כולה בלשון
 הקודש. מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, יש במגילה לשון תרגום,
 וינשמע פתגם המלך (א ב), ופתגם הוא תרגום של 'דבר', והיינו
 'דבר המלך'. רב נחמן בר יצחק אמר, נאמר (שם) ויכל הנשים ותנו
 יקר לבעליהן, ויקר' הוא תרגום של 'כבוד'.
 תירוצ נוסף: רב אשי אמר, כי תנא היא שכשר רק לשון אשורית,
 מדובר בשאר ספרים – נביאים וכתובים, ולא ספר תורה, ורבי
 יהודה היא, שסובר שהתירו יונית רק בספר תורה, ומתעם
 שיבואר להלן. דתנא, תפילין ומוזות אין נכתבין אלא אשורית,
 ורבותינו – רבן שמעון בן גמליאל התירו אף בלשון יונית. לפני
 שהביא דברי רבי יהודה, מקשה הגמרא: כיצד יתכן שהתירו
 תפילין ומוזות בלשון יונית, ותכתיב בהם והיו, ודרשו בהויתן
 יהו, שכשרים רק אשורית. אלא אימא שגורסים כך, ספרים נכתבים
 בכל לשון, ורבותינו התירו בלשון יונית. עדיין מקשה הגמרא:

העיקר בזמן הזה בעקבות דמשיחא, שלא לילך אחר השכל וטעם ודעת, כי אם לקיים התורה והמצוות בתמימות ואמונה פשוטה
 באלוקי ישראל.

מגילה. פרק ראשון – מגילה נקראת דף ט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצא רש"י

בשלמא תורה איכא יגר שהדורא – וקשה: אמאי מפסלא בהכי? הלא אילו היה חסר כל אלו השלש תיבות לא מפסיל בהכי, כדאמרין בגיטין (סא.) ספר תורה שחסר יריעה אחת אין קורין בו. משמע: דווקא יריעה אחת, אבל פסוק אחד – לאו דווקא הקונטרס לומר דגרע טפי כשהוא כתוב תרגום מכשהוא לא נכתב כלל. ויש לומר דהכא לא

בא אלא להשמיענו דהוי טעות, וצריך להגידו.

כאן במגילה כאן בשאר ספרים. – וקשה: דרך

ברייתא כמאן מתוקמא? אלא כרבן שמעון

בן גמליאל ולא כרבנן? דאי רבנן – אם כן היה

ליה למיתני במתניתין מגילה גבי תפילין ומוזות,

שאין נכתבין אלא אשורית. ורבין שמעון בן

גמליאל לא מתוקמא, שהרי הוא מתייר אף יונית.

ואין לומר דהני מילי בשאר ספרים ומתייר רבן

שמעון בן גמליאל יונית? אבל במגילה מודה

שצריך אשורית – זה אינו, דהא בפרק שני (יחא.)

אמרי רב ושמואל דלעז יונית לכל כשר. ומסיק

דאינהו אמור רבין שמעון בן גמליאל, ומסיק נמי

התם קא משמע לן דאף במגילה נמי אמרי

מלתייהו? ועל כרחך צריך לומר שזה המתירין אין

סובר דרבין שמעון בן גמליאל קאי בותיה דרב

ושמואל דלקמן, אלא סובר ליה דרבין שמעון בן

גמליאל לא התייר במגילה אלא אשורית, ומשום

דכתיב בהו "ככתבם וכלשונם" ורב ושמואל

דלקמן סבירא להו (ובשניא) דרב איש דבסמך.

ורב אשי אמר הווא בשאר ספרים ורבי יהודה

היא. – וקשה: דהא בפרק "כל כתבי" (שבת קטוב.

ושם) אמר רב אשי: אין בין ספרים למגילה אלא

שהספרים נכתבין בכל לשון, ומגילה צריך

אשורית בספר ובדיו. אלמא דבשאר ספרים לא

צריך אשורית וספר דיו. ואם כן מנא ליה לרב

אשי לומר דרבי יהודה מחמיר ומצריך כולי האי?

וזא לא אשכח התיב שום תנא דפליג עליה? ויש

לומר: דההיא ד"כל כתבי" (שם) מיירי לענין

הצלה מפני הדליקה דווקא, והכי קאמר: בשאר

ספרים יש להצילם אף על גב דנכתבין בכל לשון,

שהרי יש בהן כמה שמות קדושים. אבל במגילה

שאין בה שום אברה – אין להצילה אלא אם כן

כתובה כהלכתה. והכא מיירי להכשיר לקרות

בהן.

אלהים ברא בראשית – פירש הקונטרס:

שאם כתבו "בראשית ברא" היו

אומרים בראשית שם הוא, ושתי רשויות הן.

וקשה: שהרי בראשית אין שם כלל, אלא בתחלה.

ועוד שכתבו לו בלשון יונית בתחלה ונראה לומר:

שהיונים היו יודעים שלעולם יש להזכיר הבורא

בתחילה, ואם כן אלו כתבו בראשית קודם היה

אומר דשתי רשויות הן, ודחיבה הראשית מזה

בורא אחד, ואלהים הוי השני, משום הכי הפכו לו.

על נושא אדם – פן יאמר להם: וכי לא היה לו

למשה רבכם סוס או גמל? (**ואל**) זאטוטי בני

ישראל – וקשה: אמאי לא כתבו לו "וישאל את

אצילי בני ישראל" כדכתיב בסמוך, והוי לשון

גדולה ויש לומר: לפי שלא רצו לסקר, ולכן

כתבו לו זאטוטי במקום נערי ובמקום אצילי,

דמשמע לשון גדולה, כמו זוטו של ים (בבא

מציא באבא.) ומשמע נמי לשון השפלה כדאמרין הוה:

הואר (ישעיה מד) – זו בכל, שהוא זוטו של עולם. פי': עומק ותחתיות, ושפלה מכל ארצות. כדאמרין נמי הוה:

(שבת קיגב.) הלכך נקרא שמה בבלי, שכל מתי מבול נגערו שם (ובחם קיגב.)

אין

היום יום יד טבת

תנועת צדיק, ומכל שכן ראייה או שמיעת קול, צריך לפעול שלא יישכח לעד.

היום יום יד טבת

היום יום יד טבת

נופן – כתיבה. כאן בגופן שלנו – מתניתין דקתני בכל לשון – שלא שינה את הכתב,

אלא ששינה את הלשון. וברייתא בגופן שלון. הא – דאמר עד שיתבטבו בכתב אשורית.

רבן שמעון בן גמליאל היא – דפליג אדרבין במתניתין. אי רבן שמעון בן גמליאל –

אמאי קתני בברייתא עד שיתבטבו אשורית. אלא לא קשיא – גרסינן. והוי הדברים האלה

– כתיב בתפילין ומוזות, שכתובין בהן פרשיות

של שמוע. בשאר ספרים – נביאים וכתובים.

מכלל דתנא קמא – בתמיהה: והא תנא קמא

שרי בכל לשון? ורבותיו אמרו – רבן שמעון בן

גמליאל. תלמי – מלך מצרים היה. אלהים ברא

בראשית את השמים. שלא יאמר בראשית שם

הוא, ושתי רשויות הן, וראשון ברא את השני.

אעשה אדם – שמכאן פקרו האומרים שתי

רשויות הן. דכתיב "נעשה אדם" (בראשית א.)

ויכל ביום הששי – שלא יאמר אם כן עשה

מלאכה בשבת, דהא כתיב "ויכל ביום השביעי".

והוא לא יקבל עליו מדרש חכמים שדרשו בו:

מה היה העולם חסר – מנוחה, באתה שבת –

באתה מנוחה, וזהו גמור. ובר נקבה ברא ולא

כתבו בראם – דמשמע שני גופין ברא, כל אחד

זכר ונקבה שני פרצופין. לכן כתבו בראם, שכן

נברא אדם בשני פרצופים. בקרוביה – שלא

יאמר על אברהם לא הקפיד דכתיב "ויצחק",

ועל שרה הקפיד. לפיכך כתבו בקרוביה. לומר:

אברהם בלבד, והיא אמרה בקרוביה. נושא בני

אדם – דמשמע גמל. שלא יאמר משה רבכם

לא היה לו סוס או גמל. הרינו שור – שלא יאמר

רצונים היו אבותיכם, שהרי אביהם מעיד

עליהם שהם הרינו איש. לכן כתבו שור, שלא

היו חשובין בעיניו אלא כבהמות ולא הקפיד על

הבהמות. ובשאר ארצות – שלא יאמר שכן

כתוב בתורה, שהרי קהת מוריד מצרים היה

וכשאתה מונה שנתו של קהת ושנתו של

עמרם ושנתו של משה כולן אין מגיעות

לארבע מאות שנה, כל שכן שהריבה משנות

הבנים נבלעין בתוך שנות האבות. אלא שמנה

הכתוב מיום שנגזרה גזירת גלות מצרים בין

הבתרים, ומשם עד שנולד יצחק שלשים שנה.

ומשולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים

ארבע מאות שנה, צא מהם ששים של יצחק

ומאה ושלושים שחיה יעקב כשאר למצרים –

נשארו מאתיים ועשר. וכן היתה הגזרה "כי גר

יהיה זרעך בארץ לא להם" (בראשית טו) ולא

נאמר במצרים אלא בארץ לא להם. וכשנולד

יצחק היה אברהם גר בארץ פלשתים, ומאז עד

שיצאו ממצרים נמצא יצחק זרעו, שחן זרעו

של אברהם. גרים. ושלשים של קודם לכן לא

נמנו בגזרה, דהא "זרעך" כתיב, ואצוטי – לשון

חשיבות. אבל נערי לשון קטנות, ואמרי: גרועים

שלכם שלחתם לקבל פני שכניה. ואל ואצוטי

בני ישראל – באותה פרשה עצמה. ולפי

שכתבו זאטוטי תחילה חזרו וכתבוהם כשם

הראשון, ולא כתבו "ואל אצילי בני ישראל".

לא

מציא באבא.) ומשמע נמי לשון השפלה כדאמרין הוה:

הואר (ישעיה מד) – זו בכל, שהוא זוטו של עולם. פי': עומק ותחתיות, ושפלה מכל ארצות. כדאמרין נמי הוה:

(שבת קיגב.) הלכך נקרא שמה בבלי, שכל מתי מבול נגערו שם (ובחם קיגב.)

אין

היום יום יד טבת

תנועת צדיק, ומכל שכן ראייה או שמיעת קול, צריך לפעול שלא יישכח לעד.

היום יום יד טבת

היום יום יד טבת

היום יום יד טבת

אין בין כהן משוח למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות. — פירוש: פר כהן משיח — שחטא בשוגג, דעשה אחת מכל מצות ד' אשר לא תעשיתה ואשם בדבר שזדונו כרת. אבל לא מיירי בפר העלם דבר של צבור, דכתיב ביה הבוהן המשיח (יחזקא). דהא מרבין בתורת הכהנים ואפילו כהן הדיוט יכול להביאו, וכל שכן מרובה בגדים. אין בין

כהן המשמש לכהן שעבר אלא פר יום הכפורים — קשה: אמאי נקט לכהן שעבר? דהא אפילו ביום שאירע בו פסול לכהן המשמש, ושמש זה תחתיו, הוי חילוק זה, שהפר בין מן המשמש אף על פי שאין משמש. כדאיתא בירושלמי. ואם כן הוה ליה למימר בין הבוהן המשמש לכהן שיעבור ויש לומר: דאי נקט לאותו שיעבור הוה משמע הא לאותו שעבר כבר, דהוי בכל שנה — יש הרבה חילוקים ביניהם. משהו הכי נקט לאותו שער, לאשמועינן ביהא ברדיה ליכא אלא חילוק זה, ואם תאמר: למאי דפרישת שהפר הוי מאותו שאירע בו הפסול, אף על גב שאין משמש, אם כן קשיא מהא דאמר סוף פרק קמא דשבועות (ידב.) "אשר לך" — ולא משל אחיו הכהנים. ואדרבה, היה לו לומר ולא מאותו המשמש תחתיו, דהוי רבותא טפוי ושמן משום דהוי מלאת דלא שבחא שבקיה, ונקט מידי דשכיח כל שנה. והדיא נמי ד"הקומץ רבה" (מנחות יט,א) דקאמר דגלי רחמנא שדושה בבעלים לא קשה לפירושנו, דשרי, דכיון דזכי ליה רחמנא — הוי כאילו מקדיש משלו. ולא לכהן הדיוט משום מעלין בקדש וכו' — קשיא: למח ליה האי טעמא? תיפוק ביה דכיון דראוי לכהן גדול, אי לא משום איבה, אם כן אינו יכול לשמש בארבעה בגדים משום דהוה ליה מחוסר בגדים! ויש לומר: דמשום האי טעמא לא היינו מקפידין, כיון דעל פי בית דין הוה, אי לאו טעמא דמעלין.

מני רבי שמעון היא דאמר אף צבור לא הקריבו — נראה דכיון דמוקמינן למתניתין כרבי שמעון אם כן סיפא נמי אתיא כותיה, דקתני: זה הכלל כל הנידר ונידר קרב בבמה. וקשה: דהא מניית דהוי דבר הנידר ונידר, כדאמרין בפרק שני דתמורה (ידב, ושם), ואפילו הכי אית ליה לרבי שמעון פרק בתרא דבובים (קז,א, ושם) דמנחות וניירות אין קרב אפילו בבמה גדולה! ויש לומר: דהכי מייפרש מתניתין: זה הכלל כל הנידר ונידר, שקרב בבמה גדולה, כגון עולה ושלמים — ליחיד קרב בבמה קטנה, וכל שאינו נידר ונידר, ואף על פי שקרב בבמה גדולה — אין קרב בבמה קטנה. אבל מודה הוה דיש נידר ונידר שאין קרב לא בבמה גדולה ולא בבמה קטנה.

ראשון חוזר לעבודתו, שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט. כהן גדול משום איבה; כהן הדיוט משום מעלין פקודש ולא מורידין. וישא רגלן, וסיפא רבי מאיר! אמר רב חסדא: אין, וישא רגלן וסיפא רבי מאיר. רב יוסף אמר: רבי הוא, ונסיב לה אליבא דתנאי. משנה אין בין כמה גדולה לכמה קטנה אלא פסחים. זה הכלל: כל שהוא נידר ונידר, קרב בכמה; וכל שאינו לא נידר ולא נידב אינו קרב בכמה. גמרא פסחים ותו לא? אימא קעין פסחים. מני? רבי שמעון היא. דתנאי, רבי שמעון אומר: אף צבור לא הקריבו אלא פסחים וחובות שקבוע להם זמן, אבל חובות שאין קבוע להם זמן, הכא והכא לא קרב. משנה אין בין שילה לירושלים אלא שבשילה אוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל הראוה, ובירושלים לפנים מן החומה. וקאן וקאן, קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים. קדושת שילה

"לא חמד אחד מהם נשאתי"; "אשר חלק ה' אליהם אתם להאיר לכל העמים"; "ולך יעבד אלהים אחרים" "אשר לא צויתי לעובדם". וכתבו לו: "את צעירת הרגלים", ולא כתבו לו "את הארנבת", מפני שאשתו של תלמי ארנבת שמה, שלא יאמר: שחקו בי היהודים והפילו שם אשתי בתורת. "רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף בספרים לא התירו שפכתו אלא יונית." אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. ואמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל? אמר קרא: "יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם" - דכריו של יפת יהיו באהלי שם. ואימא גומר ומגול: אמר רבי חייא בר אבא: היינו טעמא דכתיב: "יפת אלהים ליפת" - יפיותו של יפת תהיה באהלי שם. משנה אין בין כהן משוח בשמן המשיחה למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות. אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר יום הכפורים, ועשירות האיפה. גמרא הא לענין פר יום הכפורים ועשירות האיפה זה וזה שוין. מתניתין דלא קרבי מאיר, דאי רבי מאיר, הא תנאי: מרובה בגדים מכאן פר הבא על כל המצות, דכרי רבי מאיר. וחקמים אומרים: אינו מכאן. מאי טעמיה דרבי מאיר? דתנאי: "משיח". אין לי אלא משוח בשמן המשיחה. מרובה בגדים מניין? תלמוד לומר: "המשיח". במאי אוקימנא? דלא קרבי מאיר. אימא סיפא: אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירות האיפה. הא לכל דבריהן זה וזה שוין. אתאן לרבי מאיר, דתנאי: אירע בו פסול ומינו כהן אחר תחתיו, ראשון חוזר לעבודתו, שני כל מצות כהונה גדולה עליו, דכרי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: ראשון חוזר לעבודתו, שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט. ואמר רבי יוסי: מעשה ברבי יוסף בן אבולם מציפורי, שאירע בו פסול ככהן גדול ומינוהו תחתיו. ובא מעשה לפני חקמים ואמרו:

ראשון חוזר לעבודתו, שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט. כהן גדול משום

לא חמד אחד מהם נשאתי — שלא יאמר חמור לא לקח, אבל חפץ אחר לקח. להאיר לכל העמים — שאם לא כן, יאמר: כן נח מותר בעבודה זרה. ומדרשו (עבודה זרה נה, א): להחליקן בדברים כדי לטורדן מן העולם. אשר לא צויתי לעובדם — שאם לא כתבו לעובדם משמע אשר לא צויתי שיהיו, ואמר אם כן אלהות קן שעל כורוהו נברא. וכתבו — במקום "ואת הארנבת" ואת צעירת הרגלים, לפי שיהיה קצרות וקטנות מרגליה. יפיותו של יפת — דהא לשון יין, לשונן יפה משל כל בני יפת. משנה מרובה בגדים — כהנים ששימשו בבית שני, ואף בבית ראשון מימות יאשיהו ואילך, שנענו צלוחית של שמן המשחה. פר הבא על כל המצות — כהן משיח שהורה היתר בדבר שזדונו כרת, ועשה כחורא,ו, מבאי פר. שנאמר "אם הבוהן המשיח יחטא לאשמת העם וגו'" (ויקרא ד, כהן המשמש — כהן שאירע בו פסול, ומינו אחר תחתיו ועבר פסולו וחזר לעבודתו, והעבירו הבא תחתיו. הראשון קרי משמש, והשני עבר. אלא פר יום הכפורים — שאי אפשר להביא שנים. וכן עשירות האיפה חביתו כהן גדול! שבכל יום, שאי אפשר להביא שנים. גמרא הא לכל דבריהן זה וזה שוין — ואם בא להקטיר או לעבד שום עבודה, משמש בשמונה בגדים כהן שעבר ככהן המשמש. כל מצות כהונה גדולה עליו — משמש בשמונה בגדים, לא פורע ולא פורס, ומצווה על הבתולה, ומוחרה על האלמנה, ומקריב אותן. ואינו ראוי — לשמש לא בשמונה בגדים ככהן גדול, ולא בארבעה ככהן הדיוט. רבי היא — וסתמה אליבא דנפשיה. ונסיב ליה אליבא דתנאי — במרובה בגדים סבר לה כרבנן, ובכהן שעבר סבר לה כר' מאיר. משנה אין בין כהן — אין הפרש בשעת היתר הבמות בין במה גדולה, זה מזהב של משה כעודו בנוב וגבעון, לכמה קטנה — מזהב של יחיד, שכל יחיד ויחיד עושה במה לעצמו. קרב בכמה — קטנה. כל שאינו נידר ונידר כו' — בובחים וליף לה בפרק בתרא גמרא פסחים ותו לא — והא קתני סיפא: כל שאינו נידר ונידר — אינו קרב בכמה קטנה, ואילו בגדולה הוי מקריבין קרבנות צבור, תמידין ומוספין. וקא סלקא דעתך דאף חובות צבור שאין קבוע להן זמן הוי קריבין בה, כגון פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודה זרה. קעין פסחים — וכל חובות הקבוע להם זמן כפסחים. מני — מתניתין, דקתני דבמה קטנה אין קרב בה שום חובה, ואמר דבמה גדולה לא עדיפא מינה אלא בחובות הקבוע להם זמן. ר' שמעון היא — דאמר בפרק בתרא דבובים: אף צבור לא הקריבו בבמה גדולה שום חובה, אלא פסחים וחובות הקבוע להן זמן. אבל חובות שאין קבוע להן זמן, כגון פר העלם דבר ושעירי עבודה זרה — הבא וזכא לא קרב. אבל כדרבנן דהתם לא מתוקמא מתניתין, דהא אמרי: כל שהצבור מקריבין באהל מועד שבמזבחה, מקריבין באהל מועד שבגלגל, דהאי במה גדולה, ואפילו פר העלם דבר. ומתניתין קתני פסח וכיוצא בהן. משנה בכל הראוה — בכל מקום שיוכל לראות משם את שילה. ובפרק בתרא דבובים וליף טעמא.

יש

יש

מגילה דף ט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קצג

יב. בדברי משה על בני ישראל, כתבו (במדרש טו) 'לא חָמַד אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאֲתִי' ולא 'לא חָמַד אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאֲתִי', שלא יאמר חמוד לא לקח אבל דבר אחר לקח, אבל 'חמוד' היינו שלא חמד דבר משלהם.

יג. לענין עבודה זרה, בפסוק (דברים יט) 'וְפֶן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְׁמִמָּה וְרָאִיתָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת הַיָּרֵחַ וְאֶת הַכּוֹכָבִים וְגו' וְהַשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וְעַבַדְתָּם, אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכָל הָעַמִּים', כתבו 'אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְהָאִיר לְכָל הָעַמִּים', שלא יאמר שחלק להם כדי לעובדם, וכן נח מותר בעבודה זרה.

יד. וכן כתבו (שם יט) 'וְלֹא יִנְעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתָ לְעֹבְדָם', והיינו שהוסיפו תיבת 'לעובדם', שלא יפרש שלא צויתו שיבראו, ויאמר אלהות הן ועל כרחו נבראו.

טו. וכתבו לו בחיות האסורות, במקום 'וְאֶת הָאֲרָנְבָת' (ויקרא יא ו) 'אֶת צִעֲרֵת הַתְּנָלִים', שידי הארנבת קצרות מרגליה. 'וְלֹא תִבְהוּ לוֹ וְאֶת הָאֲרָנְבָת', מִפְּנֵי שֶׁאֲשֶׁתוֹ שֶׁל תְּלָמִי אֲרָנְבָת שָׂמָה, וכדי שלא יאמר, שִׁחֲקוּ בִּי הַתְּנָלִים וְהִמְלִיכוּ שֵׁם אֲשֶׁתִּי בַּתְּנָה בֵּין הַחַיּוֹת הַטְּמֵאוֹת.

שנינו במשנה: רֶבֶן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, אֵף בִּסְפָרִים לֹא הִתִּירוּ שִׁיבְתָּם אֶלָּא יוֹנִית. פוסקת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הִלְכָה בִּרְבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאִי מַעֲמָא דִּרְבִּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהִתִּירוּ בִּסְפָרִים חוּץ מֵאֲשׁוּרִית רַק לִשְׁוֹן יוֹנִית, אָמַר קְרָא בִּבְרַכַּת נַח לִבְנֵינוּ (בראשית ט כז) 'פֶּתַת אֱלֹהִים לִפְתָּ וְיִשָּׁבַן בְּאֶהְלֵי שָׁם', ודרש, דְּבָרֵינוּ וְלִשְׁוֹן שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ בְּאֶהְלֵי הַתּוֹרָה שֶׁל בְּנֵי שָׁם, כְּלוּמָר, שֶׁהַתּוֹרָה תִּכְתָּב בְּלִשְׁוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְיוֹן מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מִקֵּשָׁה הַגְּמָרָא: וְאִמָּא שֶׁהִכּוֹנְנָה לְשֹׂאֵר לְשׁוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן גִּזְמָר וּמִנּוֹן. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבָא, הָיִינוּ מַעֲמָא שֶׁדְּרָשׁוּ רַק עַל יוֹן, דְּכִתְּבִי 'פֶּתַת אֱלֹהִים לִפְתָּ', וּמִשְׁמַע שִׁפְיָתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל – הַלִּשׁוֹן הִיפָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הוּא יֵהָא בְּאֶהְלֵי שָׁם, וְיוֹנִית הִכִּי יִפָּה מִלְּשׁוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

משנה

קדושת כהן גדול גדולה מקדושת כהן הדיוט, שעבודתו בשמונה בגדים, ומוחרר על האלמנה, ואינו נטמא אף לקרוביו. כהן גדול מתקדש על ידי משיחתו בשמן המשחה ולבישת שמונה בגדים. שמן המשחה הוא השמן שרקח משה רבינו ובו משחו כהנים גדולים בדורות אחריו, ואין עושים עוד שמן אחר. יאשיהו המלך גזר את צלוחית השמן, ומאז לא נמשחו כהנים, והתקדשו על ידי לבישת הבגדים בלבד. כהן שנמשח בשמן המשחה נקרא 'משוח', וכהן שלא נמשח נקרא 'מורובה בגדים'.

כהן גדול שאירע בו פסול, ולא יכול לעבוד במקדש, ממנים אחר תחתיו, וכשעובר פסולו, חוזר הראשון לעבודה ונקרא 'כהן משמש', והשני נקרא 'כהן שעבר', ויש עליו את חומרי כהן גדול. אין חילוק בין כהן גדול המִשְׁחָה בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה לְכַהֵן גָּדוֹל שֶׁהוּא רַק מְרֻבָּה בְּגָדִים וְלֹא נִמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אֶלָּא לְעֵינֵי פֶר חֲטָאֵת הַקָּבֵא עַל כָּל הַמִּצְוֹת. כלומר, כהן משוח שהורה היתר בשוגג באיסור לאו שיש בו כרת, וגם עשה כהוראתו, מביא פר לחטאת. ומורובה בגדים דינו ככל אדם, ומביא כשבה או שעירה לחטאת.

אין חילוק בין כהן גדול שֶׁשִּׁשְׁשָׁם בַּמִּקְדָּשׁ לְכַהֵן גָּדוֹל שֶׁעָבַר מִכַּהֲנֹתָה גְדוּלָּה, אֶלָּא קִרְבָּנוֹת חוֹבֵה שֶׁל כַּהֵן גָּדוֹל, שְׂאִי אִפְשָׁר לְהִבְיָא שְׁנִים, וְהֵם פֶּר חֲטָאֵת הַפְּנִימִית בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וּמִנַּחֲת חֲבִיתֵן שֶׁהִיא עֲשִׂירִית הָאִיפָה סוֹלֶת מִטּוֹגֶנֶת בִּמְחַבֵּת שִׁמְקִירִים כַּהֵן גָּדוֹל כֹּל יוֹם, חֲצִי בִּבְקֹר וְחֲצִי בֵּין הָעֶרְבִיִּים, שְׂאוֹתָם מִבִּיא כַּהֵן מִשְׁמַשׁ וְלֹא כַּהֵן שֶׁעָבַר.

גמרא

מדייקת הגמרא: מהמשנה משמע שהחילוק בין כהן משוח למורובה בגדים הוא רק לענין פר הבא על כל המצוות, הֵא לְעֵינֵן הַבֵּאת פֶּר יוֹם כִּפּוּרִים וְעֲשִׂירִית הָאִיפָה, וְהָ וְהָ וְהָ – מִשְׁוֹחַ וּמִרְבּוּבָה בְּגָדִים שְׁוִיִן לְהַבָּאָה. הגמרא דנה כמו איזה תנא סוברת במשנה: מִתִּנְיִתִּין שְׁשִׁנּוּ

שמרובה בגדים אינו מביא פר הבא על כל המצוות, היא דְּלֹא בְּרֵבִי מֵאִיר, דְּאִי בְּרֵבִי מֵאִיר, [וְהָ תִנְיָא], מְרֻבָּה בְּגָדִים, מִבִּיא פֶר הַקָּבֵא עַל כָּל הַמִּצְוֹת, דְּבָרֵינוּ רַבִּי מֵאִיר. וְהַכְּמִים אֲמִירִים, אִינוּ מִבִּיא פֶר, אֲלֵא כִשְׁבָה או שְׁעִירָה כִּיחִיד. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: מֵאִי מַעֲמָא דִּרְבִּי מֵאִיר, דְּתִנְיָא, נִאֲמַר 'מִשְׁחָה' אִין לִי אֶלָּא מִשְׁחָה בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מְרֻבָּה בְּגָדִים מִנֵּן שֶׁמִּבִּיא פֶר, תִּלְמִיד לִמּוֹר 'הַמִּשְׁחָה' לְרַבּוֹת מִרְבּוּבָה בְּגָדִים. מִקֵּשָׁה הַגְּמָרָא: בְּמֵאִי אֲמִירִים מִנָּה? כְּמִי הִעֲמִידוּ אֶת הַמִּשְׁחָה, כְּרַבֵּן וְדָלָא בְּרֵבִי מֵאִיר, אִמָּא סִיפָא, שְׁשִׁנּוּ אִין בֵּין כַּהֵן מִשְׁמַשׁ לְכַהֵן שֶׁעָבַר אֶלָּא פֶר יוֹם הַכִּפּוּרִים וְעֲשִׂירִית הָאִיפָה. מִשְׁמַע, הֵא לְכָל דְּבָרֵינוּ – שֹׂאֵר דִּינֵי כַּהֵן גָּדוֹל וְהָ וְהָ שְׁוִיִן. וּבִסְפָא זֹו אֶתְנָא – בִּאֲנוּ לְדַעַת רַבִּי מֵאִיר וְלֹא רַבֵּן, דְּתִנְיָא, אִירַע בֹּו בְּכַהֵן גָּדוֹל פְּסוּל, וּמִינוּ כַּהֵן אֲחֵר תַּחְתָּיו, וְעָבַר פְּסוּלוֹ, הִרְאִישׁוֹן חֹזֵר לְעֹבְדוֹתָהּ, וְהִשְׁנִי אֵף שֶׁעָבַר, כָּל מִצְוֹת כַּהֵן גָּדוֹל עָלָיו, דְּבָרֵינוּ רַבִּי מֵאִיר. דְּבִי יוֹסִי אָמַר, הִרְאִישׁוֹן חֹזֵר לְעֹבְדוֹתָהּ, וְהִשְׁנִי אִינוּ רָאִי לֹא לְשִׁמְשׁ בְּשִׁמּוֹנָה בְּגָדִים כְּכַהֵן גָּדוֹל, וְלֹא לְשִׁמְשׁ בִּאֲרֻבָּעָה בְּגָדִים כְּכַהֵן הַדְּיוֹט, מִהֲטַעַם שִׁיבְרָא. וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי, מַעֲשָׂה בְּרֵבִי יוֹסֵף בֶּן אֱוִלָם מִצִּיפּוּרִי שֶׁאִירַע בֹּו פְּסוּל בְּכַהֵן גָּדוֹל שֶׁהִיָּה בִּזְמָנָה, וּמִינוּהוּ לְרַבִּי יוֹסֵף בֶּן אֱוִלָם לְעֹבֵד תַּחְתָּיו. וּמִשְׁעָבַר פְּסוּלוֹ, בֵּא מַעֲשָׂה לְפָנֵי הַכְּמִים שִׁיכְרִיעוּ מִה דִּין כְּהִנִּים אֵלּוּ, וְאָמַר, הִרְאִישׁוֹן חֹזֵר לְעֹבְדוֹתָהּ, וְהִשְׁנִי אִינוּ רָאִי לֹא לְכַהֵן גָּדוֹל וְלֹא לְכַהֵן הַדְּיוֹט. לְכַהֵן גָּדוֹל אִינוּ רָאִי, מִשְׁוֹחַ אִיבָה – שְׂמָא יְבוֹאוּ לִידֵי שְׂנֵאָה. וּלְכַהֵן הַדְּיוֹט אִינוּ רָאִי, מִשְׁוֹחַ מַעֲלִין בְּקִדּוּשָׁה וְלֹא מוֹדִירִין – כִּשְׁמִשְׁנִים דְּבַר שְׁבִקְדוּשָׁה, אִין לְהוֹרִידוּ לְקִדּוּשָׁה פְּחוּתָה, אֲלֵא לְהַסְלִיתוֹ לְקִדּוּשָׁה יְחִידָה, וְלִכֵּן אִין לְהוֹרִידוּ כַּהֵן זֶה מִקְדוּשָׁתָהּ כַּהֵן גָּדוֹל לְקִדּוּשָׁתָהּ כַּהֵן הַדְּיוֹט. וְקִשָּׁה, שֶׁהִרְשָׁא שֶׁל הַמִּשְׁחָה כְּדַעַת דְּרָבֵן שֶׁל רַבִּי מֵאִיר שֶׁמְרֻבָּבָה בְּגָדִים אִינוּ מִבִּיא פֶר הַבֵּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת, וְהִסְפָּא כְּדַעַת רַבִּי מֵאִיר שֶׁכַּהֵן שֶׁעָבַר הוּא כַּהֵן גָּדוֹל.

אָמַר רַב הִסְפָּא, אִין – אֲכַן כֵּךְ, אֶת הִרְשָׁא שֶׁנִּי דְּרָבֵן וְאֶת הִסְפָּא שֶׁנִּי דְּרַבִּי מֵאִיר. וְרַב יוֹסֵף אָמַר, לְעוֹלָם לֹא רַבִּי מֵאִיר וְרַבֵּן שֶׁנִּי אֶת הַמִּשְׁחָה, אֲלֵא רַבִּי חֵיָא, וְנִסִּיב לֵה אֱלִיפָא דְּתַנְיָא – וְנִקֵּט בְּכָל דִּין כְּתָנָא אַחֵר, שְׁסוּבָר בְּמִרְבּוּבָה בְּגָדִים כְּרַבֵּן, וּבְכַהֵן שֶׁעָבַר כְּרֵבִי מֵאִיר.

משנה

מזבח שאינו במשכן או במקדש נקרא 'במה', והמקריב עליו בזמן המשכן או המקדש, חייב כרת. כשנכנסו ישראל לארץ והביאו את המשכן שעשה משה במדבר, היו הבמות מותרות, לפי שלא היה הארון מונח בקביעות עם המזבח, שיצא עמם במלחמות. לאחר ארבע עשרה שנות כיבוש וירושת הארץ, הביאו את המשכן לשילה והיה הארון עם המזבח, ונאסרו הבמות, וכשעברו הפלשתים את הארון וחרבה שילה, שוב הותרו הבמות, ואז הביאו את המזבח לנוב, ואחר כך לגבעון, והארון לא היה בנוב וגבעון. ואף כשהחזירו הפלשתים את הארון לא הניחוהו במשכן אלא בקרית יערים, ואחר כך הביאו דוד המלך לירושלים, וכשבנה שלמה את בית המקדש הכניס שם את הארון, ושוב נאסרו הבמות.

המזבח כשהיה בנוב וגבעון, נקרא במשנה במה גדולה. והבמות שבשאר המקומות נקראות במה קטנה. אין חילוק בשעת היתר הבמות בין בְּמָה גְדוּלָּה – מזבח כשהיה בנוב וגבעון לְבְּמָה קְטָנָה – מזבח של יחיד שבכל מקום, אֶלָּא לְעֵינֵי פְּסָחִים, שמקריבים רק בבמה גדולה. וְהָ הַכֵּלֶל, כָּל קִרְבָּן שֶׁאִינוּ חוֹבֵה אֲלֵא שֶׁהוּא נִדְּרָ וְנִדְּבָה, כְּגוֹן עוֹלָה וְשִׁלְמִים הַבָּאִים בְּנִדְבָה, הִרִי זֶה קִרְבָּן בְּבְמָה קְטָנָה. וְכָל שֶׁאִינוּ לֹא נִדְּרָ וְלֹא נִדְּבָה אֲלֵא בֵּא בְּחוֹבָה, אִינוּ קִרְבָּן בְּבְמָה קְטָנָה.

גמרא

שנינו במשנה: אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים. מִקֵּשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי פְּסָחִים בְּלָבַד יֵשׁ בְּנִידָה וְזוֹ לֹא – ואין עוד חילוק, והרי מפורש בסיפא שבבמה קטנה אין מקריבים קרבנות

ירושלים, קידשה לשעתה, וקידשה לעתיד לבוא – אחר חורבנה.
 מדייקת הגמרא: מכלל דברי רבי יהושע שאמר שמותר להקריב
 אף שלא היו קלעים, משום שקדושה ראשונה קידשה לשעתה
 וקידשה לעתיד לבוא, ולא צריך לקדש שוב את ההיכל והמזבח,
 משמע דרבי אליעזר שאמר שבנו קלעים, כבר שקדושה ראשונה
 לא קידשה לעתיד לבוא, ולכן בזמן בניית בית שני פרשו קלעים
 סביב, כדי לקדש שוב את חומות ההיכל, ובכך יהא פתח להיכל
 ויהיה המזבח ליד פתח ההיכל, ויוכלו להקריב קרבנות, וכן דין
 הקרבה בבמה בזמן הזה, לדעת רבי יהושע שקידשה לעתיד לבוא,
 לא הותרו הבמות אחר חורבן ירושלים. ולדעת רבי אליעזר, שלא
 קידשה לעתיד לבוא, הותרו הבמות אחר חורבן ירושלים, וכך
 סבר רבי יצחק, ולכן התיר להקריב בבמה בזמן הזה.
 הגמרא דוחה תירוץ זה: אמר ליה רבינא לרב אשי, מפאי שנחלקו
 רבי אליעזר ורבי יהושע האם קדושה ראשונה קידשה לעתיד
 לבוא, ולמא דבבלי עלמא סוברים שקדושה ראשונה קידשה לשעתה
 וקידשה לעתיד לבוא, ולא נתכוונו לחלוק, אלא מר (רבי אליעזר)
 מאי דשמיע ליה מרבו קאמר, והיינו שעשו קלעים, ומר (רבי
 יהושע) מאי דשמיע ליה מרבו קאמר, והיינו שמקריבים אף שאין
 בית, ואוכלים קדשים אף שאין חומה.
 וכי תימא שאם קידשה לעתיד לבוא, קלעים לרבי אליעזר למה לי
 – למה הוצרכו לעשות קלעים, הרי אפשר להקריב אף שאין הבית
 קיים מכח קדושה ראשונה. רש, לומר שעשו קלעים לצניעותא
 בעלמא – שלא יהא המקום פרוץ, ולעולם אף ללא קלעים היו
 יכולים להקריב. וחזרת הקושיא על רבי יצחק, שלא מצאנו תנא
 הסובר כמותו שקדושה ראשונה בטלה ומותר להקריב בבמה בזמן
 הזה.
 מתרצת הגמרא: אלא הנידון אם קדושה ראשונה קידשה לעתיד
 לבוא, כי הני תנא – תלוי במחלוקת תנאים אלו. דתניא בברייתא,
 אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי, למה מנו חכמים במשנה בערכין (לב)
 לגבי דין בתי ערי חומה דווקא את ערים אלו שהם מוקפות חומה
 מימות יהושע, הרי יש בארץ ישראל ערים נוספות המוקפות
 מימות יהושע. משום ששפגעו בני הנזלה מבבל, מצאו את ערים
 אלו וקידשו בקדושה שהיתה להן בזמן בית ראשון, אבל
 הראשונות – הערים המוקפות חומה שקידשו רק בתחילה, כמלו
 מקדושתם ששפגלה הארץ – בחורבן בית ראשון, ולכן לא מנתה
 אותם המשנה.
 מדייקת הגמרא: ממה שאמר שבטל מהן דין בתי ערי חומה אחר
 חורבן בית ראשון, אלמא קסבר שקדושה ראשונה שקידשו את
 הערים המוקפות, קידשה לשעתה – עד שגלו, ולא קידשה לעתיד
 לבוא – אחר שגלו. ורבי יצחק שאמר שמקריבים בבית חוניו בזמן
 הזה, סבר כרבי ישמעאל ברבי יוסי, ולכן הותרו הבמות אחר
 חורבן הבית.
 הגמרא מסיקה את דבריה, ומבארת היכן מצאנו תנאים החולקים
 אם קידשה לעתיד לבוא או לא: ורמינהו מברייתא אחרת, אמר רבי
 ישמעאל ברבי יוסי, מדוע מנו במשנה בערכין רק ערים אלו, וכי
 אלו בלבד היו מוקפות מימות יהושע, והלא כבר נאמר על ערי
 ממלכת עוג בבשן (דברים ג ד) "ששים עיר כל חבל ארצה, וכתוב
 בהמשך "כל אלה ערים בצרת חומה גבהה". הרי שהיו הרבה ערים
 מוקפות. אלא למה מנו חכמים רק את אלו, משום ששפגעו בני
 הנזלה מבבל, מצאו את אלו, וקידשו בקדושת ערי חומה.
 לפני שמסיימים את דברי רבי ישמעאל, מקשה הגמרא: וכי
 קידשו

יש אחריה היתר – אחר שחרבה הותרו הבמות ומותר להקריב בכל
 מקום. ואילו קדושת ירושלים אין אחריה היתר – אף אחר שחרבה
 אסור להקריב בבמות, לפי שהמקום נתקדש ונבחר למקום
 המקדש, ולא פקעה קדושתו לעולם.

גמרא

הגמרא דנה בתקופה שאחר חורבן הבית, האם הותרו הבמות, או
 שנשארו הבמות באיסורם: אמר רבי יצחק, שמעתי מרבותי,
 שמקריבין בבית חוניו – בבמה שבנה חוניו בנו של שמעון הצדיק
 במצרים, בזמן הזה – אחר שחרב המקדש. מדייקת הגמרא: קסבר
 רבי יצחק בית חוניו לשם שמים היא, ולא בית עבודה וזה היא.
 ועוד קא סבר קדושה ראשונה שקידש שלמה את ירושלים כשבנה
 את בית המקדש הראשון, קידשה לשעתה – בבניינה, ולא קידשה
 לעתיד לבוא – בחורבנה. ואחר חורבן הבית הותרו הבמות, ומותר
 להקריב אף בבית חוניו שנבנה לשם שמים.

מבאר הגמרא מניין שלא קידשה לעתיד לבוא: דכתיב בענין
 איסור הבמות (דברים יב חט) "לא תעשון בכל אשר אנחנו עושים פה
 היום איש כל היתר בעיניו, כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל
 הנחלה". ודורשים, "מנוחה", זו משכן שילה, ונחלה, זו ירושלים
 שבה נבנה המקדש, שכשהשכינה שרתה במקומות אלו נאסרו
 הבמות. ומקיש נחלה למנוחה, מה מנוחה (ו-שילה) יש אחריה היתר
 – שאחר שחרבה הותרו הבמות, אף נחלה (ו-ירושלים) יש אחריה
 היתר, והותרו הבמות אחר חורבנה. ולכן מותר בזמן הזה להקריב
 בבמות, ואף בבמת חוניו.

אמר ליה חברי לרבי יצחק, האם אמרת שמותר להקריב בבית
 חוניו בזמן הזה. אמר להו רבי יצחק, לא אמרתי. אמר רבא, האלהים
 (לשון שבועה), אמרה רבי יצחק להלכה זו, ורמינהו לה מיניה –
 ולמדתי ממנו דין זה. ומאי מעמא קא הדר ביה – ומדוע חזר בו
 כששאלוהו, ואמר שלא אמרה, משום קשיא דרב מרי. דמתיב
 (ו-שהקשהו) רב מרי על דברי רבי יצחק, וכי בטלה קדושת
 ירושלים, והלא שנינו במשנתנו שקדושת שילה יש אחריה היתר
 להקריב בבמה, אבל קדושת ירושלים אין אחריה היתר. הרי שאף
 אחר חורבן ירושלים לא הותרו הבמות. ועוד קשה, דתנן בזבחים
 (קרב), משפא לירושלים נאסרו הקמות, ולא היה להם עוד היתר
 לעולם, והיא (ו-ירושלים) היתה לנחלה – היא הנחלה האמורה
 בפסוק ואל הנחלה. הרי שלא הותרו הבמות אחר שחרבה
 ירושלים, ולכן חזר בו רבי יצחק.

דוחה הגמרא קושיות אלו: דין היתר הבמות אחר חורבן ירושלים
 תנא היא – שנוי במחלוקת תנאים. (דתינא) [התנן] בעדיות (פ"ה)
 מ"ח, אמר רבי אליעזר, שמעתי מרבותי, שבעשרים ושתיים שנה
 שבנו את בית המקדש השני, בשחיו בונים בחיבל, היו עושים קלעים
 סביב למקום ההיכל, וכן עשו קלעים סביב למקום העזרה, אלא
 שפחילו היו האומנים בונים את החומה החדשה כשהם עומדים
 מכוון קלעים, כדי שלא יכנסו לתוך ההיכל, והקלעים היו
 פרושים לפני מעובי החומה, ואילו בעזרה היו האומנים בונים את
 חומת העזרה מפגנים קלעים, והקלעים היו פרושים מחוץ לעובי
 החומה.

מוסיפה המשנה: ואמר רבי יהושע, שמעתי שמקריבין קרבנות על
 המזבח במקום המקדש, אף על פי שאין בית – שאין בית המקדש
 קיים. וכן אוכלין קדשי קדשים במקום העזרה, אף על פי שאין
 קלעים לעזרה. וכן אוכלים קדשים קלים ומעשר שני בירושלים, אף
 על פי שאין חומה לירושלים. מפני שקדושה ראשונה שנתקדשה

בוודאי לא יסתפק בההשגים דעד עתה וישתדל באופן המתאים להוסיף עליהם, ובהיכרות המתאימה תקווה גדולה שגם זה יצליח
 בידו ובפרט שזכות הרבים תלמידיו ומושפעיו שי' מסייעתו.

מגילה. פרק ראשון – מגילה נקראת דף י עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קצה רש"י תוספות

יש אחריה היתר – כשחברה שילה הותרו הבמות כדאמרין במסכת זבחים (קט, א) כי לא באתם עד עתה אל המנוחה – זו שילה, שנחו מלכבוש. "ואל הנחלה" – ירושלים. למה חלקו הכתוב – כדי ליתן היתר בין זו לזו. גמרא בית חוני – מזבח חוני. בנו של שמעון הצדיק בנה במה במצרים לשם שמים, כדאמרין במסכת מנחות (קט, ב). קסבר ב' – דאיכא למאן דאמר ה

יש אחריה היתר, וקדושת ירושלים אין אחריה היתר. גמרא אמר רבי יצחק: שמעתי שמקריבין בבית חוני בזמן הזה. קסבר: בית חוני לאו בית עבודה זרה היא, וקא סבר: קדושה ראשונה קדושה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבוא, דכתיב: "פי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה". "מנוחה" זו שילה, "נחלה" זו ירושלים. מקיש נחלה למנוחה: מה מנוחה יש אחריה היתר, אף נחלה יש אחריה היתר. אמרו ליה: אמרת? אמר להו: לא. אמר רבא: האלהים! אמרה וגמרינא לה מצינה. ומאי טעמא קא הדר ביה? משום קשיא דרב מרי. דמותיב רב מרי: קדושת שילה יש אחריה היתר, קדושת ירושלים אין אחריה היתר. ועוד תנן: משבאו לירושלים נאסרו הבמות, ולא היה להם עוד היתר, והיא היתה לנחלה. תנאי היא, דתניא, אמר רבי אליעזר: שמעתי שששהו בוני היכל עושין קלעים להיכל, וקלעים לעזרה אלא שבהיכל בוני מבחין ובעזרה בוני מפקנים. ואמר רבי יהושע: שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית, ואוכלין קדש קדשים אף על פי שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה. מפני שקדושה ראשונה קדושה לשעתה וקדושה

לעתיד לבוא. מפלל דרבי אליעזר סבר: לא קדושה לעתיד לבוא. אמר ליה רבינא לרב אשי: ממיא? דלמא דבולי עלמא קדושה ראשונה קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבוא. ומר מאי דשמיע ליה קאמר. וכי תימא: קלעים לרבי אליעזר למה ליה? לצניעותא בעלמא. אלא, כי הני תנאי. דתניא, אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי: למה מנו חכמים את אלו? שששעלו בני הגולה מצאו את אלו וקדושים, אבל הראשונות במלו משבמלה הארץ. אלמא קסבר: קדושה ראשונה קדושה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבוא. ורמינהו: אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי: וכי אלו בלבד היו? והלא כבר נאמר: "ששים עיר כל חבל ארצב", וכתיב: "כל אלה ערים בצרת חומה גבהה"! אלא למה מנו חכמים את אלו? שששעלו בני הגולה מצאו אלו וקדושים. קדושים!

השתא

שמעתי שמקריבין בבית חוני – קשיא: היאך מקריבין שם בטומאה? דהא גזרו טומאה על ארץ העמים! ויש לומר: דשמא לגבי הא לא גזרו חכמים טומאה, כיון שמן התורה יכול להקריב. ומאי טעמא הדר ביה משום קשיא דרב מרי – הקשה הרב רבי חיים: ומתחילה היכי אמר למילתיה? וכי לא היה יודע דמשנה? חללא קון שגורות בפי כל! ועוד קשיא: כיון דתנאי היא, אמאי הדר ביה? לימא אנא דאמרי במאן דאמר לא קדשו? לכך נראה לדרב רבי חיים: דבולי עלמא מוורו דמשבאו לירושלים נאסרו הבמות ושוב לא היה לון היתר: חוני תנאי בהא פליגי, דמאן דאמר לא קדשה – סבר דאף במקומו של מזבח אין יכולין להקריב עכשיו, ומאן דאמר קדשה סבר דבמקום מזבח מותר להקריב, אבל לא בבמה.

דבולי עלמא קדושה ראשונה קדושה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא – הקשה רבינו תם: אמאי לא מייתי ראיה דרבי אליעזר אית ליה בפרק קמא דחגיגה (ג, ו) (ושם) דלא קדשה לעתיד לבוא, דקאמר היתר: מעשה ברבי יוסי בן דורמסקית, ומסיק, אמר רבי אליעזר: כך מקובלני מרבין יוחנן בן זכאי עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, מה טעם – משום דהרבה ברכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא! ותייץ רבינו תם: דמה טעם דהתם גמרא הוא דקאמר לה, ולא מילתא דרבי אליעזר היא, ותדע, דהא במשנה דמסכת דייס (פרק רביעי משנה ג) דתנאי מילתיה דרבי אליעזר לא תנא לה דהכי פירשה: מה טעם מעשרין – משום דכי האי גונא אשכחן בערי ישראל שהניחום עולי בבל מלקדש, למאן דאמר לא קדשה, כדי שישמכו עליהן עניי ישראל בשביעית. וכל שכן עמון ומואב שהן חוצה לארץ, שהניחום עולי בבל מלקדש למאן דאמר לא קדשה, והניחום לעניים. דהא לא מייתי בעמון ומואב שטורו בסיוחן, אלא מייתי באותן שהניחו ישראל בצאתם ממצרים ולא כבשו, והכי נמי משמע במסכת דייס (שם) דחשיב להו עם בבל ומצרים שהן חוץ לארץ. וההיא ד"חוקת הבתים" (בבא בתרא לח, א) דקאמר: שלש ארצות לחוקה: יהודה, ועבר הירדן, והגליל. דמשמע דעמון ומואב שהיו בעבר הירדן היו מארץ ישראל – מייתי בעמון ומואב ששהיו בסיוחן. ועוד הקשה רבנו תם מזה דאמר במסכת ביצה (ה, ב) (ושם): ובראש השנה (לא, ב) כרם רבעי היה לו לרבי אליעזר, ובקש להפקירו לעניים. ואם כן משמע דאית ליה קדשה לעתיד לבוא, ומשום

שלא היה רוצה לטרוח להוליכו לירושלים? היה מפקירו לעניים, שיוליכו אותו ויאכלוהו שמה. דאי סבר לא קדשה, והיה צריך לפדותו, כאותו שבחוצה לארץ שצריך לפדותו – אמאי היה צריך להוליך לירושלים וגם מה היה העניים מרויחים אחרי שצריך לפדותו? ויש לומר: משום דבראשונה כרם רבעי שבארץ ישראל היה צריך להוליכו לירושלים, גם בקשר רבי אליעזר להוליכו משום דכל דבר שנאסר במניין צריך מניין אחר להחירו. ואחרי מייתי לה בביצה (ה, ב). ומכל מקום העניים היו מרויחים במה שהיו יכולים לחללו בשנה פרוטה, כדשמואל. ונהי דשמואל לא אמר למלחיה אלא בדיעבד, כדמשמע לישנא שחללו – היינו דווקא בזמן שביט המדקדק קיים, אבל בזמן הזה – לא, ואפילו לכתחילה. והכי נמי איתא בשאלות דרב אחאי בפרשת "קדושים תהיו" (סוף סימן ק) ומברך על פדיון עובר לעשייתו, וקלי ליה לרמי פדיוניה או ישלכיה לנהר.

למה מנו חכמים את אלו – קשה: אמאי מייתי דך ברייתא, דלא מוכחא אלא דקדושה ראשונה לא בטלה: והאיכא תנא דאית ליה בפרק הערל (יבמות פב, ב) דקדושה ראשונה ושניה יש לון, הא שלישית אין לון. דקדושה אחרונה לא בטלה. וקדושה חוני היתה לאחר קדושה שלישית ויש לומר: דאפילו למאן דאמר קדושה אחרונה לא בטלה – היינו דווקא לענין תרומה בזמן הזה, אבל לכל מילי אחרני – ודאי בטלה.

שאר

הלימוד צריך להיות בחיות, ופשיטא שלא להתפעל מפיתוי היצר המחפש תחבולות וערמומיות איך למנוע את האדם מעבודתו לקונו. ממכתב כ"ג טבת, תשי"ז

1 הא אמרי – לקמן בספא דהא מתניתין גופה דלא צריכי לקדושי, דקא מסיים ואויל בה:
2 וכל שתעלה בידך מסורת מאבותיך. כל המצות הללו – הנהגות בערי חומה: שילוח
3 מצורע, וקריאת מגילה בחמשה עשר, והבית חלוט בה לסוף שנה. אף על פי שאין בו
4 – אלא סבירא ליה קדושה קמיתא לא בטלה מחמת חורבן, והיינו תנאי. וחרבו שלופה
5 וגו' – וציערו, שהוכיחו על ביטול תורה ותמיד

6 של בין הערבים, כדאמר לעיל בפירקין (ג, א).
7 והי דוד לכל דרכיו משכיל וחי' עמו – ובתבי
8 התם "ידוי שאול עזר את דוד" בשביל הצלחתו.
9 אמוץ ואפציה – אמוץ אביו של ישעיה,
10 ואפציה מלך יהודה. מלמד שביטלה פניה בבית
11 חמיה – לפיכך לא הכירה עכשיו, שאף בביתו
12 לא ראה פניה שיהא מכירה. אינו מן המדה –
13 אינו אוחו למעט מדת קרקע לכל צדדיו כלום,
14 בדקתה: יש לו עשר אמות לכל רוח, באמצע
15 בית קדש הקדשים היה יושב, ויש ריוח בינו לבין
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
ה'שנתא הא אמרי לא צריכא לקדושי! אלא מצינו את
אלו ומנאום. ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה לך
מסורת בידך מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע
בן נון כל המצות הללו נהגין בה, מפני שקדושה
ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא. קשיא
רבי ישמעאל אדרבי ישמעאל! תרי מנאי אליבא דרבי
ישמעאל ברבי יוסי. ואיבעית אימא: הא – רבי אלעזר
בר יוסי אמרה, דתניא: רבי אלעזר ברבי יוסי אמר:
"אשר לוא חמה" – אף על פי שאין לו עכשיו והיה
לו קודם לכן. "ויהי בימי אחשורוש". אמר רבי לוי

11 ואיתמא רבי יונתן: דבר זה מסורת בדינו מאנשי כנסת הגדולה, כל מקום שנאמר "ויהי" אינו אלא לשון צער. "ויהי בימי אחשורוש"
12 – הוה המן. "ויהי בימי שפט השפטים" – הוה רעב. "ויהי כי החל האדם לרב" – "וירא ה' כי רבה רעת האדם". "ויהי בנסעם מקדם"
13 – "הבה נבנה לנו עיר" – "ויהי בימי אמרפל" – "עשו מלחמה". "ויהי בהיות יהושע בירחו" – "וחרבו שלופה בידו". "ויהי ה' את
14 יהושע" – "וימגעו בני ישראל". "ויהי איש אחד מן הרמתיים" – "כי את חנה אהב וה' סגר רחמה". "ויהי כי זקן שמואל" – "ולא הלכו
15 בניו בדרכו". "ויהי דוד לכל דרכו משכיל וחי' עמו" – "ויהי שאול עזר את דוד". "ויהי כי ישב המלך בביתו" – "רק אתה לא חבנה
16 הבית". והכתוב: "ויהי ביום השמיני", ותניא: אותו היום היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא כיום שנבראו בו שמים וארץ. פתיב
17 הכא: "ויהי ביום השמיני", ובתבי התם: "ויהי בקר יום אחד!" הא שכיב נדב ואביהוא. והכתוב: "ויהי בשמונים שנה וארבע מאות
18 שנה!" והכתוב: "ויהי כאשר ראה יעקב את רחל!" "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד!" והאיכא שני והאיכא שלישי! והאיכא טובא! אמר
19 רב אשי: כל "ויהי" איכא הכי ואיכא הכי. "ויהי בימי" אינו לשון של צער. חמשה "ויהי בימי" הוו: "ויהי בימי אחשורוש", "ויהי בימי
20 שפט השפטים", "ויהי בימי אמרפל", "ויהי בימי אחז", "ויהי בימי יהויקים". אמר רבי לוי: דבר זה מסורת בדינו מאבותינו: אמוץ
21 ואפציה אחים הוו. מאי קא משמע לן? כי הא דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל פלה שהיא צנועה בבית חמיה וזכה
22 ויוציא ממנה מלכים וגביאים. מנלן? מתמר, דכתבי: "ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה". משום דכסתה פניה ויחשבה
23 לזונה? אלא משום דכסתה פניה בבית חמיה, ולא הוה ידע לה, זכתה ויצאו ממנה מלכים וגביאים. מלכים מדוד, גביאים – דאמר
24 רבי לוי: מסורת בדינו מאבותינו: אמוץ ואפציה אחים היו. ובתבי: "חזון ישעיהו בן אמוץ". ואמר רבי לוי: דבר זה מסורת בדינו
25 מאבותינו: מקום ארזו אינו מן המדה. תניא נמי הכי: ארזן שעשה משה יש לו עשר אמות לכל רוח. ובתבי: "ולפני הדביר עשרים
26 אמה ארז", ובתבי: "בגן הפרוב האחד עשר אמות, ובגן הפרוב האחד עשר אמות." ארזן גופיה היכא הוה קאי? אלא לאו שמע
27 מילה בגם היה עומד? רבי יונתן פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: "וקמתי עליהם והכרתי לכבדל שם ושאר וגו' ונכר נאם ה'".
28 "שם" – זה הכתב; "שאר" – זה לשון; "גיון" – זה מלכות; "ונכר" – זו ושתתי. רבי שמואל בר נחמני פתח לה פיתחא להאי פרשתא
29 מהכא: "תחת הנעצוץ יעלה ברזל ותחת הספרד יעלה הדם." "תחת הנעצוץ" – תחת הכן
30 הרשע. שעשה עצמו עבודה זרה, דכתבי: "ובכל הנעצוץ ובכל הנחללים". "יעלה ברזל"
31 – זה מרדכי, שנקרא ראש לכל הבשמים, שנאמר: "ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור"
32 ומתורומינן מרי דכי. "תחת הספרד" – תחת ושתתי הרשעה, בת בנו של נבוכדנצר הרשע,
33 ששורף רפידת בית ה', דכתבי: "רפידתו זהב". "יעלה הדם" – זו אסתר הצדקת שנקראת
34 הדסה, שנאמר: "ויהי אמן את הדסה". "ויהי לה' לשם" – זו מקרא מגילה. "לאות עולם
35 לא יפרת" – אלו ימי פורים. רבי יהושע בן לוי פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: "ויהי
36 כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם בן ישיש... להרע אתכם." וימי חרי הקדוש ברוך הוא במפלתן של רשעים? והא פתיב: "בצאת
37 לפני החלון ואמרים הודו לה' כי לעולם חסדו", ואמר רבי יוחנן: מפני מה לא נאמר "כי טוב" בהודאה זו? לפי שאין הקדוש ברוך
38 הוא שומע במפלתן של רשעים. ואמר רבי יוחנן: מאי דכתבי: "ולא קרב זה אל זה כל הלילה"? בקשו מלאכי השרת לומר שירה.
39 אמר הקדוש ברוך הוא: מעשי ידי טובעין בים, ואתם אומרים שירה? אמר רבי אלעזר: הוא אינו שש, אבל אחרים משיש. ודיקא נמי
40 דכתבי: "בן ישיש", ולא פתיב "ישיש". שמע מילה. רבי אבא בר כהנא פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: "לאדם שטוב לפני נתן
41 חכמה ודעת ושמחה" – זה מרדכי הצדיק; "ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנס" – זה המן. "לתת לטוב לפני האלהים" – זה מרדכי ואסתר,
42 דכתבי: "ותשם אסתר את מרדכי על בית המן". רבה בר עופרין פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: "ישמתי כסא בעלים והאבדתי
43 משם מלך ושרים." "מלך" – זו ושתתי; "ושרים" – זה המן ועשרת בניו. רב דימי בר יצחק פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא:

1 שאר זה לשון – קשה: שעדיין הם מספרין
2 (ובבבל – בלשון ארמית ונראה דרצה
3 לומר ולשון מלכות) – שהמלכים משתמשין בו.
4 שאין שאר (העם) מכירין בו.
5 רבה בר עופרין – גרסין. ולא גרסין עפרין.
6 דשם רשעים ירקב, ולא מסקו בשמייהו.
7 שלשה

36
37
38
39
40
41
42
43

הַשְׁמָעָל כשעלו מבבל, [הא] אָמַר – הרי בהמשך דבריו אמר רבי
ישמעאל שכל עיר שיש בה מסורת שהיא מוקפת מימות יהושע
לא צריכא לקדושי מחדש, שקדושתם לא פקעה, ומדוע הוצרכו
לקדש את הערים המנויות במשנה. מתרצת הגמרא: אלא צריך
לומר שבני הגולה מצאו את אלו וּמְנָאִים, ואכן לא הוצרכו
לקדשם.
הגמרא חזרת לדברי רבי ישמעאל: ואף שמנתה המשנה ערים
מסוימות, לא ערים אלו בלבד נחשבות 'ערי חומה', אלא כל עיר
שְׁתַּעֲלָה לָהּ מִסֻּרְתָּה בְּיָדָהּ מֵאֲבוֹתֶיהָ שְׁמוֹנֶשֶׁת חֹמָה מִיָּמִית הַיּוֹשֵׁעַ בֶּן
נוּחַ, כָּל הַמְּצוֹת הָלְלוּ הַנּוֹחָגִים בְּעִיר חוֹמָה, נוֹהֲגִין גַּם כֵּן אֶף שֶׁלֹּא
חזרו לקדשה. מִפְּנֵי שֶׁקִּדְּשָׁה רִאשׁוֹנָה קִדְּשָׁה לְשִׁעְתָּהּ וְקִדְּשָׁה
לְעֵתִיד לָבָא, ולא בטלה קדושתן.
כעת מסיימת הגמרא את התירוץ היכן מצאנו שנחלקו תנאים
האם קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא: קְשָׁא סְתִירָה מִדְּרָבִי
יִשְׁמַעְיָא שאמר בברייתא לעיל שהוצרכו עולי בבל לקדש את
הערים המוקפות, שקדושה ראשונה בטלה, אֲדָרְבִּי יִשְׁמַעְיָא שאמר
בברייתא זו שלא צריך לחזור ולקדשם משום שקדושה ראשונה
לא בטלה. אלא יש לתרץ, תְּרִי תַנְיָא נִחְלָקוּ אֱלִיבָא דְרָבִי יִשְׁמַעְיָא
בְּרָבִי יוֹסִי, תנא אחד סבר שדעת רבי ישמעאל ברבי יוסי שלא
קידשה לעתיד לבוא, והתנא השני סבר שדעתו שקידשה לעתיד
לבוא. והם התנאים שנחלקו אם קדושה ראשונה קידשה לעתיד
לבוא או לא.
תירוץ נוסף: וְאִיבָעִית אִימָא, הָא – הברייתא השניה שקידשה
לעתיד לבוא, אינה דברי רבי ישמעאל ברבי יוסי, אלא רבי אֱלִיעֶזֶר
בְּרַי יוֹסִי אָמְרָה, שמצינו שסובר כך, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסִי
אָמַר, נאמר לגבי בתי ערי חומה (ויקרא כ ה) 'בְּעִיר אֲשֶׁר לֹא חֹמָה',
כתוב 'לֹא', והיינו שאין חומה לעיר, ומסורת הקריאה היא 'לֹא',
והיינו שיש לה חומה, ללמד שאף על פי שֶׁאֵין לוֹ עֲבָשִׁין חוֹמָה וְהִיא
לֹא קוֹדֶשׁ לָבָא – בזמן יהושע, נחשב עיר חומה, ואף שחרבה הארץ
נשארו ערים אלו בקדושתן.
מבאר עד סוף הפרק דורשת הגמרא את פסוקי המגילה: וְיָהִי בִימֵי
אֲחִשָּׁרוּשׁ, אָמַר רַבִּי לִוִּי, וְאִתִּימָא – ויש אומרים שאמר זאת רבי
יונתן, דָּבָר זֶה מִסֻּרְתָּה הוּא בְּיָדֵינוּ מֵאֲנָשִׁי בְּנֵסֶת הַגְּדוּלָּה, כָּל מְקוֹם
שֶׁנֶּאֱמַר תִּיבֵת וְיָהִי, אֵינִי אֵלָא לְשׁוֹן צִעַר – היה שם ענין צער. ואילו
הם המקומות שנאמר בהם 'ויהי' וסיבתם: א. כאן נאמר 'ויהי בִימֵי
אֲחִשָּׁרוּשׁ', והצער היה דְּהוֹנָה הָיָן הַרְשַׁע שִׁגּוּר לַהֲשַׁמֵּד אֶת
הַיְּהוּדִים. מקומות נוספים שנאמר 'ויהי': ב. נאמר (רות א) 'וְיָהִי
בִימֵי שֹׁפֵט הַשְּׁפִטִּים', והצער היה דְּהוֹנָה רַעֲבָה, כנאמר בהמשך
הַפֶּסֶק וְיָהִי רַעֲבָה בְּאֶרֶץ. ג. נאמר בדור המבול (בראשית ו א) 'וְיָהִי כִי
הָחַל הָאָדָם לָרֹב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה', והצער מבואר בהמשך הפרשה,
שהרעו מעשיהם, ואחר זה 'וַיָּרָא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם', והביא
עליהם מבול. ד. נאמר בדור ההפלגה (שם יא ב) 'וְיָהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם',
והצער היה, שמחמת שישיבו יחד ודיברו בשפה אחת, באו לידי
מרידה בה', ואמרו 'הִנֵּה נִבְנָה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם'. ה.
נאמר במלחמת ארבעת המלכים (שם יד א) 'וְיָהִי בִימֵי אֲחִיזָאֵל',
והצער היה, שארבעת המלכים 'עָשׂוּ מַלְחָמָה' עִם חִמְשַׁת מַלְכֵיכֶם.
ו. נאמר בביבוש יריחו (יהושע ה י) 'וְיָהִי בְהוֹשֵׁעַ בִּירְיָחוֹ',
והצער מבואר בהמשך 'וְחָרְבוּ שְׁלֹשָׁה בְּיָדָיו', שציער המלך את
יהושע על ידי שהוכיחו על ביטול תורה ותמיד של בין הערבים,
כמבואר לעיל (ג. ד. ו. ועוד נאמר שם (ו כו) 'וְיָהִי ה' אֶת הַיּוֹשֵׁעַ',
והצער היה שמיד אחר כך נאמר (שם ז) 'וַיִּמְעַלּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַל
בְּחָרָם'. ה. נאמר (שמואל א' א) 'וְיָהִי אִישׁ אֶחָד מִן הַרְמָתִים', והצער
מבואר בהמשך (שם ח ה) 'כִּי אֶת חֶמֶה אָהַב וְה' כִּנְיָ רַחֲמָה'. מ. נאמר
(שם כ א) 'וְיָהִי בְּאֶשֶׁר יָגֵן שְׁמוּאֵל וְיִשָּׁם אֶת בְּנָיו שְׁפִטִּים לְיִשְׂרָאֵל',
והצער מבואר בהמשך (שם א ח) 'וְלֹא הָלְכוּ בְּנָיו בְּדִרְבָּיו'. י. נאמר
(שם יח יד) 'וְיָהִי דוֹד לָקָל דְּרָבִי מִשְׁבִּיל [וה' עֲמֹ]', והצער היה
שהחלחו גרמה לקצאת שארם, שנאמר (שם ט) 'וְיָהִי שְׁאֵל עֲזִין אֶת
דְּוִד'. יא. אחר מלחמת דוד בפלשתים נאמר (שמואל ב' ז א) 'וְיָהִי כִי
יָשָׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ', והצער היה, שרצה לבנות את בית המקדש,

ואמר לו הנביא (דברי הימים ב' ו י) 'דָּבָר אֲתָה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת'.
מקשה הגמרא: וכי בכל מקום שנאמר 'ויהי' יש בו צער, וְהִקְתִּיב
אחר שבעת ימי המילואים (ויקרא ט א) 'וְיָהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי', והוא היה
יום א' ניסן יום הקמת המשכן. וְתַנְיָא, אוֹתוֹ הַיּוֹם הִיָּתָה בּו שְׁמִתָּה
לְפָנֵי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא בַיּוֹם שֶׁנִּבְרָאוּ בּו שְׁמִים וְאֶרֶץ, ונלמד בגזירה
שזה מברייתא העולם, בְּתִיב הָאֵל וְיָהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, וְתִיבֵי הָתֵם
בברייתא העולם (בראשית א ה) 'וְיָהִי עֶרְבַּי' וְיָהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד. הרי
שכתוב 'ויהי' אף שלא היה צער. מתרצת הגמרא: היה שם גם
צער, דְּהָא שְׂכִיבִי ו-מתן נִדָּב וְאִבְהוּא בּו בַיּוֹם.
מקשה הגמרא: וְהִקְתִּיב בבניית בית המקדש (מלכים ו א) 'וְיָהִי
בְשִׁמּוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְגו' וַיִּבְנֶה הַבַּיִת, ושם היתה שמחה בלא צער. ועוד, הִקְתִּיב בביאת
יעקב לחורן (בראשית כט ב) 'וְיָהִי בְּאֶשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רַחֵל, וגם שם
לא היה צער. ועוד, הִקְתִּיב בברייתא העולם (בראשית א ה) 'וְיָהִי עֶרְבַּי
וְיָהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד, והיתה אז שמחה שלימה בלא צער. ועוד,
הָאִיכָא וְיָהִי עֶרְבַּי וְיָהִי בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי, וכן הָאִיכָא וְיָהִי הנאמר ביום
השלישי, ובבבול לא היה צער, ועוד הָאִיכָא שוֹכָא – הרבה
מקומות שנאמר 'ויהי' ואין שם צער.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אֲשִׁי, אֲכַן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'וְיָהִי', אִיכָא
הִכִּי וְאִיכָא הִכִּי – יש מהם שיש בהם צער ויש שאין בהם צער,
והמסורת שקיבל רבי לוי מאנשי כנסת הגדולה היא שבמקום
שנאמר 'וְיָהִי בִימֵי', אֵינִי אֵלָא לְשׁוֹן צִעַר.
מבארת הגמרא: הַמְשָׁה 'וְיָהִי בִימֵי' הוּא – יש בתנ"ך, והם: 'וְיָהִי בִימֵי
אֲחִשָּׁרוּשׁ', שהיה צערן של המן. 'וְיָהִי בִימֵי שֹׁפֵט הַשְּׁפִטִּים' שהיה
צער הרעב. 'וְיָהִי בִימֵי אֲחִיזָאֵל', שהיה צער המלחמה. 'וְיָהִי בִימֵי
אֶחָד בֶּן יוֹתָם בֶּן עֲזָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה' (ישעיה א א), שבאו מלך ארם ומלך
ישראל להלחם בו. 'וְיָהִי בִימֵי הַיּוֹנִקִּים' (ירמיה א ג), שבימי התחילו
הגלות והחורבן.
מסורת נוספת שקיבל רבי לוי: [ו]אָמַר רַבִּי לִוִּי, דָּבָר זֶה מִסֻּרְתָּה הוּא
בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, אֲמִיזִין אֲבוֹי שֶׁל יִשְׁעִיָה הַנְּבִיא, וְאִמְצִיָה מֶלֶךְ
יְהוּדָה, אֲחִים הוּא.
מבארת הגמרא: מֵאִי קָא מְשַׁמַּע לָן רַבִּי לִוִּי בַמְסוּרֶת זֶה, ללמד כי
הָאֲחִיזָאֵר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַי נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל כְּלָה שֶׁהָיָה
צְנוּעָה בְּבֵית חֲמִיה, זֻכָּה וְכוּתָה זֶה יוֹצֵאִין מִמֶּנָּה מְלָכִים וְנַבִּיאִים.
מבארת הגמרא: מִנָּה דְבַר זֶה. מִתַּנְיָא כְּלוּתָה שֶׁל יְהוּדָה. דְּתִיב
(בראשית לח טו) 'וַיִּרְאֶה יְהוֹדָה וַיַּחֲשֹׁבֶנָּה לְיוֹנָה כִּי כִסְתָה פָּנֶיהָ, ותמוהה,
וכי משום ד'כִּסְתָה פָּנֶיהָ וַיַּחֲשֹׁבֶנָּה לְיוֹנָה', הרי דרך הצנועות לכסות
פניהן. אֵלָא יש לפרש, שאכן כשישבה בדרך לא כיסתה פניה, אלא
שמשום ד'כִּסְתָה פָּנֶיהָ כִּסְתִּיהָ דְרַח בְּבֵית יְהוּדָה חֲמִיה וְלֹא הָיָה
דַּע לָהּ – לא הכירה מעולם, לכן כשראה אותה בדרך לא הכירה,
וְתִיבָה יוֹצֵאִין מִמֶּנָּה מְלָכִים וְנַבִּיאִים.
ומדבר רבי לוי נלמד שכוונה למלכים ונביאים: מְלָכִים, מִדּוֹד
שהיה מצאצאי פרץ בנה, וְנַבִּיאִים, דְּהָרִי אֲמַצִּיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה
מזרע דוד, ואָמַר רַבִּי לִוִּי מִסֻּרְתָּה בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ שְׁאֲמִיזִין אֲבִי
ישעיהו וְאִמְצִיָה אֲחִים הֵיוּ, ואם כן ישעיהו גם היה מזרע דוד.
וְתִיבֵי 'וְיָהִי' ו-נבואת] יִשְׁעִיָה בֶּן אֲמִיזִין, הרי שישעיהו יצא מתמרם
היה נביא.
מסורת נוספת שקיבל רבי לוי: וְאָמַר רַבִּי לִוִּי, דָּבָר זֶה מִסֻּרְתָּה הוּא
בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, מְקוֹם אֲרִיזִין הַעֲדוּת אֵינִי מִן הַמִּדָּה – לא תפס מקום
בקודש הקדשים, וכשמדדו מצידי הארון לכותלי קודש הקדשים,
היה שזה למידת קודש הקדשים בלא הארון.
תַנְיָא נִמֵּי הִכִּי כְּדִבְרֵי רַבִּי לִוִּי, אֲרִיזִין שִׁעֲשֵׂה מִשָּׁה וְהַעֲמִידוּהוּ בַּאֲמַצְעַ
קודש הקדשים של בית המקדש, יש לו רִיחַ עֲשָׂר אֲמוֹת בֵּינו
לְכוֹתְלֵי הַבַּיִת לָקָל רוּחַ ו-צדו. וְתִיבֵי (מלכים א' כ) 'וְלִפְנֵי הַקִּדְרִי
ו-מידת קודש הקדשים שהיה לפנים מן המוציאה המבדלת בינו
ובין ההיכל] עֲשָׂרִים אֲמָת וְעֲשָׂרִים אֲמָת רַחֵב, וְתִיבֵי 'בִּנְיָה
הַקִּדְוֶה אֲחֶד עֲשָׂר אֲמוֹת וְכִנְיָ הַקִּדְוֶה אֲחֶד עֲשָׂר אֲמוֹת, הרי
שהאורך והרוחב של קודש הקדשים היה עשרים אמה. ומאחר
ושנינו בברייתא שהיה עשר אמות בין הארון ולכתלים לכל צד,

נאמר (עורא טו ט) 'כי עֲבָדִים אֲנֵהוּ וּבַעֲבָדֵינוּ לֹא עֲבָדֵנוּ אֱלֹהֵינוּ וְנִטְעִינוּ חֶסֶד לִפְנֵי מַלְכֵי פָרַס לָתֵת לָנוּ מַחֲיָה, אִמְתִּי נִתְקִיִּים פְּסוּק זֶה, כְּזֶמֶן הָמָן שָׁגֹר לְהַשְׁמִיד אֶת יִשְׂרָאֵל, וְהִ' נִטָּה עֲלֵינוּ חֶסֶד לִפְנֵי אַחְשֵׁרֹשׁ שְׂחִיָּה מֶלֶךְ פָּרַס, לִבְטֹל הַגִּזְרָה וּלְהַעֲמִידָנוּ בְּחַיִּים.

רַבִּי חֲנִינָא בְּרַם פִּתְחָא לֵה פִתְחָא לֵה פִתְחָא מִהָכָא, נֹאמַר (תהלים טו יב) 'הִרְבֵּיתָ אֱנוֹשׁ לְרָאשֵׁינוּ בְּאֵנוּ כְּאֵשׁ וּבְכִמְיָם, וְדַרְשׁ, 'בְּאֵנוּ כְּאֵשׁ' בִּימֵי נְבוֹכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע, שֶׁהַשְׁלִיךְ לֹאשׁ מִי שֶׁלֹּא הִשְׁתַּחֲוָה לַעֲלֹם, 'וּבְכִמְיָם' בִּימֵי פֶרַעַה, שֶׁהַשְׁלִיךְ כָּל בֶּן שְׁנוּלָד לֵיאֹר. וְהִנֵּמֹר בְּסוּף הַפְּסוּק 'וְתוֹצִיאֵנוּ לְרִיחָה' הִיָּה בִּימֵי הָמָן, שֶׁהִצִּיל ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִיָּדָיו.

רַבִּי יוֹחָנָן פִּתַּח לֵה פִתְחָא לֵה פִתְחָא מִהָכָא, נֹאמַר (שם צח א) 'זָכַר חֶסֶד וְאֱמוּנָתָהּ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָּל אֲפִסֵּי אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ, וְדַרְשׁ, אִמְתִּי 'רָאוּ כָּל אֲפִסֵּי אֶרֶץ ו-יְהוֹשִׁיבִים בְּקִצָּה הָאֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ, בִּימֵי מֶרְדֳּכַי וְאַסְתֵּר, שֶׁשָּׁלְחוּ אִיגְרוֹת לְכָל מַדִּינַת הַמֶּלֶךְ אַחְשֵׁרֹשׁ, וּבִכְךָ נִתְפָּרַס הַנֵּס בְּכָל הָעוֹלָם.

רַבִּי לֵקִישׁ פִּתַּח לֵה פִתְחָא לֵה פִתְחָא מִהָכָא, נֹאמַר (משלי כח טו) 'אִרִי נִהְיָ וְיָדִי שׁוֹקֵם מוֹשֵׁל רָשָׁע עַל עַם דָּל, וְדַרְשׁ, 'אִרִי נִהְיָ' זֶה נְבוֹכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע, דְּכַתִּיב בֵּיה (יִרְמְיָה ד ו) 'עָלָה אֶרֶץ מִסְבָּב', 'דָּב שׁוֹקֵם' זֶה אַחְשֵׁרֹשׁ, דְּכַתִּיב בֵּיה (דְּנִיָּאל ו ה) 'וְאִרְוִי חֵיוָה אֲחֵרִי תִנְגְּנָה דְּמִיָּה לְרִב' – וְהִנֵּה הִיָּה אַחֲרֵת שְׁנִיָּה הַדּוּמָה לְדוֹב, וְתִנְיָ רַב יוֹסֵף, חִיָּה הַדּוּמָה לְדוֹב אֱלוֹ פֶרְסִיִּים, שְׁאֹכְלִין וְשׁוֹתִין הֶרְבֵּה כְּדוֹב שְׁאֹכֵל וְשׁוֹתֵה הֶרְבֵּה, וּמְסוֹךְלִין בְּשֵׁר ו-שְׁמִינִים כְּדוֹב, וּמְגַדְלִין בְּשֵׁר כְּדוֹב, וְאִין לָהֶם מְנַחָה כְּדוֹב, כִּשְׁשׁוּאָה קֶשֶׁר הוּא הוֹלֵךְ סָבִיב עֲצָמוֹ וְאִינוּ עוֹמֵד בְּמִקְוָמוֹ. וְאַחְשֵׁרֹשׁ שְׂחִיָּה מֶלֶךְ פָּרַס נִקְרָא 'דוֹב', 'מוֹשֵׁל רָשָׁע' זֶה הָמָן שֶׁרָצָה לְהַשְׁמִיד אֶת הַיְּהוּדִים. 'עַל עַם דָּל' אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם דָּלִים מִן הַמִּצּוֹת, וְלֹכֵן נִתְחַיִּיב כְּלִיָּה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פִּתַּח לֵה פִתְחָא לֵה פִתְחָא מִהָכָא, נֹאמַר (קהל י ח) 'בְּעֲצָלְתֵּיךְ יִמָּךְ הַמִּקְרָה וּבְשִׁפּוֹת יָדֶיךָ יִדְלָה הַבֵּית, וְדַרְשׁ זֹאת עַל גִּזְרֵת הָמָן, שֶׁבְּשִׁבְלֵי עֲצָלוֹת שְׂחִיָּה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָסְקוּ בְּתוֹרָה, נַעֲשֶׂה שׁוֹנָא שֶׁל תִּקְדֹּשׁ כְּרוֹף הוּא מָדָה. וְאִין 'מָדָה' אֵלָּא עֲנִי, שְׁנֹאמַר (ויקרא כו ח) 'וְאִם מָדָה הוּא מְעַרְבֵּד', שְׁפִירוּשׁוֹ שָׂאִין לוֹ לְשֹׁלֵם דְּמִי עֲרָבוּ. וְאִין 'מְעַרְבָה' אֵלָּא תִקְדֹּשׁ כְּרוֹף הוּא, שְׁנֹאמַר (תהלים קד א) 'הַמִּקְרָה כְּמִים עֲלִיוֹתָיו', וְהִינוּ 'בְּעֲצָלְתֵּיךְ' מִשּׁוּם עֲצָלוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָסְקוּ בְּתוֹרָה, 'וַיִּמָּךְ הַמִּקְרָה' נַעֲשֶׂה ה' כְּמִי שָׂאִין יוֹכֵל לְהוֹשִׁיעַם מִגִּזְרֵת הָמָן.

רַב נַחֲמָן בְּרַם יִצְחָק פִּתַּח לֵה פִתְחָא לֵה פִתְחָא מִהָכָא, נֹאמַר (שם קכד א) 'שִׁיר הַמַּעֲשִׂלוֹת לִילֵי ה' שְׂחִיָּה לָנוּ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל, לִילֵי ה' שְׂחִיָּה לָנוּ כְּקוֹם עֲלֵינוּ אֲדָם, וְדַרְשׁ מִמָּה שֶׁנֹּאמַר 'כְּקוֹם עֲלֵינוּ אֲדָם' וְלֹא נֹאמַר 'מֶלֶךְ', שְׂבָא לְרַמֹּז עַל גִּזְרֵת הָמָן שֶׁלֹּא הִיָּה מֶלֶךְ, וְרָצָה לְהַשְׁמִיד אֶת יִשְׂרָאֵל.

רַבָּא פִתַּח לֵה פִתְחָא לֵה פִתְחָא מִהָכָא, נֹאמַר (משלי כט ב) 'בְּרִבּוֹת צַדִּיקִים יִשְׁמַח הָעָם וּבְכִשְׁל רָשָׁע יִאֲנָח עַם, וְדַרְשׁ, 'בְּרִבּוֹת ו-לִשׁוֹן רִיבִיו וּגְדוּלָהוּ צַדִּיקִים יִשְׁמַח הָעָם, כְּדְּכַתִּיב כִּשְׂיָצָא מֶרְדֳּכַי מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוֹשׁ מַלְכוּת (סאסתר ח טו) 'וְהָעִיר שׁוֹשֶׁן צָהָל וְשִׁמְחָה', 'וּבְכִשְׁל רָשָׁע יִאֲנָח עַם' זֶה הָמָן, דְּכַתִּיב כִּשְׁגִידָלוֹ הַמֶּלֶךְ וְנָתַן לוֹ לַעֲשׂוֹת בִּיהוּדִים כְּטוֹב בְּעִינֵי (שם טו ט) 'וְהָעִיר שׁוֹשֶׁן נְבוֹכָה'.

רַב מִתְנָה אֱמֶר מִהָכָא – פִתַּח לֵה פִתְחָא מִהַפְּסוּק הַזֶּה, נֹאמַר (דברים טו) 'כִּי מִי גוֹי גְדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קָרִיבִים אֵלָיו כֹּה' אֱלֹהֵינוּ כָּכָל קָרְאָנוּ אֵלָיו, וְדַרְשׁ, שֶׁעַל מָה שֶׁנֹּאמַר הָמָן שֶׁה' הִרְחִיק אֶת יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ וְדָם מִפְּנוּזִים בֶּין הָעַמִּים, נֹאמַר שֶׁה' קָרִיב אֵלֵינוּ וְשׁוּמַע תְּפִלָּתָנוּ בְּכָל פֶּעַם שֶׁאֵנוּ קוֹרְאִים אֵלָיו.

רַב אֲשִׁי אֱמֶר מִהָכָא – פִתַּח לֵה פִתְחָא מִהַפְּסוּק הַזֶּה, נֹאמַר (שם פסוק לו) 'אוֹ הִנֵּקֶה אֱלֹהִים וְגו' לְבֹא לְקַחַת לוֹ גוֹי מִקְרֵב גוֹי, וְדַרְשׁ 'קָרֵב' מִלְשׁוֹן 'קָרֵב', כְּלוּמָה, שִׁלְקָה ה' אֶת עַם יִשְׂרָאֵל אֵלָיו, וְלֹכֵךְ לֹא שִׁיךְ שִׁיחֵיו מִסּוּלָקִים מִמֶּנּוּ, וְלֹכֵךְ בְּמִצְרַיִם כִּשְׁנִמְסְרוּ בִידֵם לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כְּרִצּוֹנָם, הוֹצִיאָם ה' מִמִּצְרַיִם. וְכִמוֹ כֵּן כִּשְׁנִמְסְרוּ בִידֵם הָמָן לְהַשְׁמִיד, הִצִּילָם ה' וְלִקְחָם אֵלָיו. וְמוֹזָה יֵשׁ לְלַמּוֹד אֶת גּוֹדֵל הַנֵּס,

שֶׁכְּבָר נִמְסְרוּ לִידוֹ לֹאבְדָם וְהִצִּילָם ה' מִיָּדָיו.

הַגְמָרָא מְבִיאָה אֶת פְּתִיחַת דְּרִשְׁתָּ רַבִּי: 'וְהִי בִימֵי אַחְשֵׁרֹשׁ, אֱמֶר רַב, תִּיבַת 'וְהִי' הִיא כְּשֵׁתִי תִיבּוֹת, וַיִּי וְהִי, וְהֵם שְׁתֵּי לִשְׁוֹנוֹת שֶׁל צֶרֶךְ. הָרָא דְכַתִּיב – וְהוּא מָה שֶׁנֹּאמַר בְּתוֹכָהּ (שם כח טו) 'וְהִתְמַכְּרָתָם שָׁם לְאִיכָרִיד לְעֲבָדִים וּלְשִׁפְחוֹת וְגו' וְאִין קִנְיָה, שְׁנִתְקִימָה תוֹכָהּ זֹו בְּגִזְרֵת הָמָן, שָׁגֹר שֶׁלֹּא יִקְנוּ אוֹתָם לְעַבְדִּים.

וְשִׁמּוּאֵל פִתַּח לֵה פִתְחָא וְאַמֶּר, נֹאמַר (ויקרא כו מד) 'וְאָף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאֶרֶץ אִיבִיהֶם לֹא מֵאֲסָתִים וְלֹא נְעֻלָּתִים לְכָלְתָם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם, וְדַרְשׁ, 'לֹא מֵאֲסָתִים' בִּימֵי יוֹנוֹס שָׁגֹרָו עַל יִשְׂרָאֵל בִּימֵי הַחֲשִׁמוֹנָאִים וְה' הִצִּילָם מִיָּדָם. 'וְלֹא נְעֻלָּתִים' בִּימֵי נְבוֹכַדְנֶצַּר שֶׁהִחְרִיב אֶת הַמִּקְדָּשׁ וְהִגְלָה אֶת יִשְׂרָאֵל. 'לְכָלְתָם' בִּימֵי הָמָן שָׁגֹרָו עֲלֵיהֶם לְהַשְׁמִיד וְה' הִצִּילָם מִיָּדָיו. 'לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם' בִּימֵי פֶרְסִיִּים. 'כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם' לְעִתִּיד בִּימֵי גּוֹי וּמְנוּגָה. שֶׁלְעוֹלָם אִין ה' מְסִיר חֲסֵדוֹ מִיִּשְׂרָאֵל.

בְּמִתְנָה – בְּבִרְיָתָא תָנָא לְדְרֹשׁ הַפְּסוּק כֵּךְ, 'לֹא מֵאֲסָתִים' בִּימֵי כְּשִׁדִּים, שֶׁהִעֲמִידָם לָהֶם בְּדִינָא לְחַנְיָה מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזַרְיָה שְׂחִיָּה מְמוֹנִים עַל כָּל מַדִּינַת בָּבֶל, וּמִשּׁוּם כֵּךְ לֹא הִרְעוּ הַבְּבִלִּים לְיִשְׂרָאֵל. 'וְלֹא נְעֻלָּתִים' בִּימֵי יוֹנוֹס שֶׁהִעֲמִידָם לָהֶם אֶת שְׁמֵעוֹן הַצִּדִּיק וְחֲשִׁמוֹנָאִי וְכִנְיָ וּמִתְנָהּ כִּתְּן גְּדוֹל, שֶׁעַל יָדָם בָּאָה יְשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל. 'לְכָלְתָם' בִּימֵי הָמָן שָׁגֹרָו לְהַשְׁמִיד, וְהִעֲמִידָם לָהֶם מֶרְדֳּכַי וְאַסְתֵּר שֶׁעַל יָדָם בְּטִלָּה הַגִּזְרָה. 'לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם' בִּימֵי פֶרְסִיִּים, שֶׁהִעֲמִידָם לָהֶם שֶׁל בֵּית רַבִּי יִחְזָקִי דְּוִדוֹת, וְהִיָּה קִיוֵם לְיִשְׂרָאֵל. 'כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם' לְעִתִּיד לְבֹא שֶׁה' בְּעֲצָמוֹ יִגְאֻלָּנוּ, וּבִכְךָ תִּהְיֶה הַגּוֹאֹלָה שְׁלִימָה עַד שָׂאִין כָּל אִוְפָה וְלִשׁוֹן וְכוֹלָה לְשֹׁלֵם כְּהֵם.

רַבִּי לִי אֱמֶר מִהָכָא – פִתַּח לֵה פִתְחָא מִפְּסוּק זֶה, שֹׁאמַר ה' לְיִשְׂרָאֵל שִׁיגְרֹשׁוּ אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ, וְנֹאמַר (במדבר לג נה) 'וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ ו-תַּגְרִשׁוּ אֶת יִשְׁכֵּי הָאֶרֶץ וְגו' וְצָרָנוּ אִתָּכֶם עַל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אִתָּם יֹשְׁבִים בָּהּ, וְדַרְשׁ, שְׁנֵם גִּזְרֵת הָמָן בָּאָה מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הִרְג שְׂאוֹל אֶת עַמְלֹק, וּמִמֶּנּוּ יָצָא הָמָן שֶׁרָצָה לְהַשְׁמִיד אֶת יִשְׂרָאֵל.

רַבִּי חֲנִינָא אֱמֶר מִהָכָא – פִתַּח לֵה פִתְחָא מִפְּסוּק זֶה, שֶׁנֹּאמַר בְּפִסּוּק שְׂאִחֲרִי, שֶׁאֵם לֹא יוֹרִישׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ 'וְהִיָּה כְּאִשֶּׁר דִּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעֲשֶׂה לָכֶם', וְדַרְשׁ, שְׁבִימִי הָמָן גִּזְרָה עֲלֵיהֶם כְּלִיָּה, וְכַמְעַט בָּאוּ לִידֵי כֵךְ.

הַגְמָרָא חוֹזֵר לְדְרֹשׁ אֶת פְּסוּקֵי הַמְּגִלָּה: 'אַחְשֵׁרֹשׁ, אֱמֶר רַב, נוֹטְרִיקוֹן 'אֶחָ' וְרֹאשׁ, שְׂחִיָּה אֲחִיו שֶׁל רֹאשׁ וְכֵן גִּילּוֹ שֶׁל רֹאשׁ. וּמִבֹּאֲרַת הַגְמָרָא: אֲחִיו שֶׁל רֹאשׁ, שְׂחִיָּה אֲחִיו שֶׁל נְבוֹכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע שְׁנֹאמַר 'רֹאשׁ', שְׁנֹאמַר בְּדִנְיָאֵל (כ לו) כִּשְׁפֹתָר אֶת חִלּוֹם נְבוֹכַדְנֶצַּר, אֲחִיָּה הוּא רִישָׁא דִּי דְּהִבָּא. וְכֵן הִיָּה אַחְשֵׁרֹשׁ בֶּן גִּילּוֹ – בֶּן מִזְלוֹ שֶׁל רֹאשׁ, וְהִינוּ שְׁלֵשִׁיָּהוּ הִיָּהוּ כְּוֹנָה אֲחִית. שְׂחִיָּה ו-נְבוֹכַדְנֶצַּר הִיָּה עַם רַב מִיִּשְׂרָאֵל בְּחוּרֵב הַבֵּית, וְגַם הוּא ו-אַחְשֵׁרֹשׁ בִּיקֶשׁ לְהִיוֹנֵם אֶת יִשְׂרָאֵל בְּגִזְרֵת הָמָן. וְכֵן הוּא ו-נְבוֹכַדְנֶצַּר הִחְרִיב אֶת הַמִּקְדָּשׁ, וְגַם הוּא ו-אַחְשֵׁרֹשׁ בִּיקֶשׁ לְהִחְרִיב אֶת מָה שֶׁהִתְחִיל וְזוֹרְבֵל לְבָנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּרִשּׁוֹת כּוֹרֶשׁ, שְׁנֹאמַר (עורא ד ו) 'וּבְכִמְלּוֹת אַחְשֵׁרֹשׁ תִּתְחַלֵּת מְלִכּוֹת, כְּתָבוּ שְׁמָנָה עַל יִשְׁכֵּי וְיִהְיֶה וְיִוִּשְׁלָם, וְהִינוּ שִׁיעֲמָדוֹ לָהֶם לִשְׁטֵן שֶׁלֹּא יִבְנוּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

וְשִׁמּוּאֵל אֱמֶר, 'אַחְשֵׁרֹשׁ' יֵשׁ בּוֹ אוֹתִיוֹת 'שְׁחוֹר אִשׁ, וּמִרְמָה שְׁהַשְׁחִירָו פְּנֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּיקֶשׁוּ לְ-וְתַחֲתִית) קְדִירָה, מִפְּנֵי הַגִּזְרֵת שֶׁגֹּרָו עֲלֵיהֶם.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אֱמֶר, 'אַחְשֵׁרֹשׁ' נוֹטְרִיקוֹן 'אֶחָ' וְרֹאשׁ' וְכַפִּי שְׁדַרְשׁ רַב, וּפִירוּשׁוֹ שֶׁל מִי שְׁוֹכְרוֹ אֱמֶר 'אֶחָ' ו-אוֹיִן 'לְרֹאשׁוֹ' שֶׁל עֲצָמוֹ, מִשּׁוּם שֶׁנֹּכַר בְּצִרּוֹת שֶׁהִבִּיא מֶלֶךְ זֶה.

וְרַבִּי חֲנִינָא אֱמֶר, 'אַחְשֵׁרֹשׁ' נוֹטְרִיקוֹן 'אֶחָ וְרֹשׁ', לְרַמֹּז שֶׁהִבֵּל נַעֲשֶׂה רִשְׁוֹ ו-עֲנִיִּים בִּיקֶשׁוּ, שֶׁנִּטַּל מִמּוֹן הַבְּרִיּוֹת בְּמִסִּים. שְׁנֹאמַר (סאסתר יא) 'וַיִּשֶׁם הַמֶּלֶךְ אַחְשֵׁרֹשׁ מִסִּי, וְצִעְקוּ 'אֶחָ' עַל שֶׁנַּעֲשֶׂה רִשְׁוֹ בִּימֵי. הַגְמָרָא דּוֹרֶשֶׁת אֶת הַנֶּשֶׁךְ הַפְּסוּק: 'וְהִיָּה בִימֵי אַחְשֵׁרֹשׁ הוּא אַחְשֵׁרֹשׁ, וְהוּא כָּפַל לִשְׁוֹן, לְלַמֵּד שֶׁ'הוּא' עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ מִתְחַלֵּת וְעַד סוּפָה, שֶׁבְּתַחֲלִית מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ שְׁנָה שֶׁלֹּא יִבְנוּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמִבּוֹאָר לְעִיל, וּבְסוּפּוֹ הִרְשִׁיעַ בְּגִזְרֵת הָמָן לְהַשְׁמִיד אֶת הַיְּהוּדִים.

מגילה. פרק ראשון – מגילה נקראת דף יא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצט רש"י

1 כי עבדים אנתו — פסוק הוא בספר עזרא, וסיפא "ויש עליו חסד לפני (שרי) מלכין" פרס
2 לת (ולנו) מזה"י. באש בימי נבוכדנצר — שהטילו לתוך הכבשן. אימתי ראו כל אפסי
3 ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי — שהדבר נגלה לכל האומות, שהלכו אגרות בכל
4 העולם. מסורבלין — מלוכשין בבשר. נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא כך — כמו שלא
5 היה יכול להושיע. אדם ולא מלך — זה המן. רב
6 מתנה [אמר] מהבא — פתח פתחא. [והוא]
7 דכתיב בו] — מה שכתב בתורה "ואין קונה" גור
8 המן. שלא יתא אדם ראשי לקנות מזון לעבד.
9 ושמואל אמר מהבא — פתחא לא מאסתים וגו'.
10 ואם לא תורישו וגו' — אף אלו נענשו על שחמל

11 שאול על עמלק. אעשה לכם — אף אלו כמעט כלו. אחיו של ראש — כלומר: דומה לו.
12 בן גילו = בן מזלו, שניהן דעת אחת היה להן. בקש להחריב — יסוד שישד ורובבל בבית
13 המקדש בימי כורש לפני אחשורוש, כמו שאמור בספר עזרא (פרק ד'). שפנה — שנמנה
14 לשטן להם, שלא יבנוהו. אח — אי. אברם הוא אברהם — פסוק הוא בדברי הימים.
15 ששלך מעצמו — שלא היה מזרע המלוכה. כי
16 הוא רודה — כתיב בשלמה. כשם ששלך על
17 תפסח ועל עוז וכו' — ודכי קאמר: כי הוא רודה
18 בכל עבר הנחר כמו מתפסח ועד עזה. מלכו
19 בכיפה — תחת כל כיפת הורקיע. הא דאמרן —
20 מהדרו ועד כוש.

סימן

1 "פי עבדים אנתו ובעבדתו לא עזבונו אלהינו ויט
2 עלינו חסד לפני מלכי פרס." אימתי? בזמן המן.
3 רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להא פרשתא
4 מהבא: "הרפכת אנוש לראשנו באנו באש ובמים."
5 "באש" - בימי נבוכדנצר הרשע; "ובמים" - בימי
6 פרעה. "ותוציאנו לריוח" - בימי המן. רבי יוחנן פתח

7 לה פתחא להא פרשתא מהבא: "זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי
8 ארץ את ישועת אלהינו? בימי מרדכי ואסתר. ריש לקיש פתח לה פתחא להא פרשתא מהבא: "ארי נהם ורב שוקק מושל רשע
9 על עם דל." "ארי נהם" - זה נבוכדנצר הרשע, דכתיב ביה: "עלה אריה מספכו". "רב שוקק" - זה אחשורוש, דכתיב ביה: "וארו
10 חיות אחרי תנינה דמיה לדב", ותני רב יוסף: אלו פרסים, שאוכלין ושותין כדוב, ומסורבלין בשר כדוב, ומגדלין שער כדוב, ואין
11 להם מנוחה כדוב, "מושל רשע" - זה המן. "על עם דל" - אלו ישראל, שהם דלים מן המנוחות. רבי אלעזר פתח לה פתחא להא
12 פרשתא מהבא: "בעצלותים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלף הבית" - בשביל עצלות שהיה להם לישראל, שלא עסקו בתורה,
13 נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא כך. ואין "מך" אלא עני, שנאמר: "ואם מך הוא מערפד". ואין "מקרה" אלא הקדוש ברוך
14 הוא, שנאמר: "המקרה במים עליהיו". רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהבא: "שיר הפעלות לולי ה' שהיה
15 לנו יאמר נא ישראל. לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם" - "אדם", ולא מלך. רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהבא:
16 "ברכות צדיקים ישמח העם ובמשל רשע יאנח עם." "ברכות צדיקים ישמח העם" - זה מרדכי ואסתר, דכתיב: "והעיר שושן
17 צהלה ושמחה", "ובמשל רשע יאנח העם" - זה המן, דכתיב: "והעיר שושן נבוכה". רב מתנה אמר מהבא: "פי מי גוי גדול
18 אשר לו אלהים קרבים אליו." רב אשי אמר מהבא: "או הנפה אלהים." ויהי בימי אחשורוש. אמר רב: ויי ויהי. הדא דכתיב:
19 "והתמפרתם שם לאידיך לעבדים ולשפחות." ושמואל אמר: "לא מאסתים ולא געלתים לכלתם" - "לא מאסתים" - בימי יוונים;
20 "ולא געלתים" - בימי אספסיינוס; "לכלתם" - בימי המן; "להפר בריתי אתם" - בימי רומיים; "פי אני ה' אלהיהם" - בימי גוג
21 ומגוג. במתניתא תנא: "לא מאסתים" - בימי כשדים, שהעמידתו להם דגנאל חנניה מישאל ועזריה; "ולא געלתים" - בימי יוונים,
22 שהעמידתו להם שמעון הצדיק, וחשמונאי ובניו, ומתתיה בן גדול; "לכלתם" - בימי המן, שהעמידתו להם מרדכי ואסתר; "להפר
23 בריתי אתם" - בימי רומיים, שהעמידתו להם של בית רבי חכמי דורות; "פי אני ה' אלהיהם" - לעתיד לבוא, שאין כל אומה
24 ולשון יכולה לשלוט בהם. רבי לוי אמר מהבא: "ואם לא תורישו את ישיבי הארץ". רבי חייא אמר מהבא: "ויהי באשר דמייתי
25 לעשות להם אעשה לכם." "אחשורוש" - אמר רב: אחיו של ראש וכן גילו של ראש. אחיו של ראש - אחיו של נבוכדנצר
26 הרשע שנקרא "ראש", שנאמר: "אנת הוא רישא די דבא". בן גילו של ראש שהוא הרג הוא ביקש להרוג, הוא החריב הוא
27 בקש להחריב, שנאמר: "ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו פתבו שמינה על ישיבי יהודה וירושלים." ושמואל אמר: שהישרו
28 פניהם של ישראל ביימי כשולך קדרה. ורבי יוחנן אמר: כל שזוכר אמר "אח לראשו". ורבי חנינא אמר: שהכל נעשו רשין ביימי,
29 שנאמר: "וישם המלך אחשורוש מס". "הוא אחשורוש" - הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו. "הוא עשו" - הוא ברשעו מתחילתו
30 ועד סופו. "הוא דתן ואבירם" - הן ברשען מתחילתו ועד סופו. "הוא המלך אחז" - הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו. "אברם
31 הוא אברהם" - הוא בצדקו מתחילתו ועד סופו. "הוא אהרן ומושה" - הן בצדקו מתחילתו ועד סופו. "וידו הוא הקטן" - הוא
32 בקטנותו מתחילתו ועד סופו: כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה, כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול
33 ממנו בחכמה. "המלך" - אמר רב: שמואל מעצמו. אמרי לה לשבח ואמרי לה גנאי. אמרי לה לשבח: דלא הוה איגיש דחשיב
34 למלכא כוותיה. ואמרי לה לגנאי: דלא הוה חיו למלכותא וממונא יתירא הוא דיהב וקם. "מהדו ועד כוש" - רב ושמואל; חד
35 אמר: הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם. וחד אמר: הודו וכוש גבי תרדי הוו קיימי. כשם שמואל על הודו וכוש, כך מלך
36 בסוף העולם ועד סופו. פייצא בדבר אתה אומר: "פי הוא רדה בכל עבר הנחר מתפסח ועד עזה." רב ושמואל; חד אמר:
37 תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם. וחד אמר: תפסח ועזה בהדי תרדי הוו קיימי. כשם שמואל על תפסח ועל עזה, כך מלך
38 על כל העולם כולו. "שבע ועשרים ומאה מדינה" - אמר רב חסדא: בתחילה מלך על שבע ולכסוף מלך על עשרים, ולכסוף
39 מלך על מאה. אלא מעתה, "וישני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה" מאי דרשת ביה? שאני הכא דקרא יתירא. מפדי כתיב:
40 "מהדו ועד כוש", "שבע ועשרים ומאה מדינה" למה לוי? שמע מינה לדרשה. תנו רבנן: שלשה מלכו בכיפה, ואלו הן: אחאב

41 ואחשורוש ונבוכדנצר. אחאב, דכתיב: "חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח
42 איני שם לבקשך וגו'". ואי לא דהיה מליך עליהו היכי מצי משבע להו? ונבוכדנצר דכתיב:
43 "ויהי תגוי והממלכה... אשר לא יתן את צוארו בעל מלך בגל." אחשורוש - הא דאמרן. (סימן)

1 שלשה מלכו בכל העולם כולו. — הוא דלא
2 חשיב אלכסנדרוס מוקדון — משום
3 דלא איירי הכא אלא באותם הכתובים להדיא.
אתה

1 סימן שלמה פנחריי דריוש בורש. לא סליק מלכותיה – לא השלים מלכותו, שהרי נטרד,
2 כדאמרין במסכת גיטין (סד, ב). הניחא למאן דאמר וכו' – במסכת גיטין פרק "מי
3 שאחור" על העלוניום – על השדים. כשבת המלך – משמע: בתחלת מלכותו, והדר
4 כתיב "בשנת שלש". בשנתיישובה דעתו – שמתחלה היה דואג שיצאו ישראל מתחת ידו,
5 כשיגמרו שבעים שנה לגלות בבל, ועכשיו
6 כשיישובה ודעתו. מאי היא – חשבונה
7 דבלשצר ומעוניה. לפי מלואת לבבל – כסבור
8 הוא למלכות בבל, מיום שנטלה בבל מלכות.
9 וזה נבוכדנצר, נטל מלכות מאסר חזון מלך
10 אשור. חשב – בלשצר: ארבעים וחמש
11 דנבוכדנצר, ועשרים ושלוש דאיל מרודך.
12 ותרתי דיריה – דאשכחן דבלשצר מלך תלת
13 שנין, דכתיב בספר דניאל, בשנת שלש למלכות
14 בלשצר המלך חזון המלא אלו אני דניאל" וגו'.
15 גלו בשבע גלו בשמונה – חד גלות הוא וקראי
16 קא דריש. כתיב בגלות יהויכין "בשנת שמונה"
17 למלכות נבוכדנצר בסוף ספר מלכים, ובספר
18 ירמיה בסוף "אשר הגלה נבוכדנצר בשנת
19 שבע". אלא: שמונה למלכות נבוכדנצר, עשרה
20 לכיבוש יהויקים, שכבוש תחתיו בשנה שנה
21 למלכותו ולא וגלחו, ויהי לו עבד שלש שנים.
22 ושמונה עשרה ותשע עשרה כתיב בגלות
23 צדקיהו בסוף ספר ירמיה, ויהיו חורבות
24 ירושלים שהיא אחת עשרה שנה אחר גלות
25 יהויכין, דכתיב "יהי בעשתי עשרה שנה למלך
26 צדקיהו וגו' ומאי שמונה עשרה ותשע עשרה:
27 שמונה עשרה לכיבוש יהויקים ותשע עשרה
28 למלכות נבוכדנצר. דאמר מר שנה ראשונה
29 כיבש נינוה – שהיתה ראש מלכות אשור,
30 שהיה מלך בנינוה. שנה כיבש יהויקים – קראי
31 קא דריש, בסדר עולם, כתיב בראש ספר דניאל
32 "בשנת שלש למלכות יהויקים בא נבוכדנצר
33 בירושלים ויהי לו יהויקים עבד בידו" אפשר
34 לומר כן? והלא לא מלך אלא בשנת ארבע
35 ליהויקים, שנאמר בספר ירמיהו (מז) "הדרב
36 אשר היה בשנת הרביעית ליהויקים היא שנה
37 הראשונה לנבוכדנצר". אלא מה תלמוד לומר
38 בשנת שלש למלכות יהויקים – בשנת שלשה
39 למרדו, לאחר שכיבוש עבדו שלשה שנים ומרד
40 בו, שנאמר "יהי לו יהויקים עבד שלש שנים
41 וישב וימרד בו" (מלכים ב כד). ולמדך כאן
42 שעמד במרדו שלש שנים. הרי ששה שנים
43 לכיבושו, ובפעם הזאת נמסר בידו והרגו,
44 ונתקיים בו "קבורת חמור יקבר" (ירמיה כב).
45 והמליך את יהויכין בנו תחתיו, ובא לו לבבל
46 (מדרש רבה מצורע פרק ט"ז) אמרו לו יציעה:
47 האב מרד כן והולכת בן? מתלא אמר:
48 מכלבא בישא גוריא טבא לא נפיק. חור עליו
49 לתשובת השנה והגלחו, והמליך צדקיהו. וכן
50 כתיב בספר מלכים בסוף. נמצאת גלות יהויכין

(סימן שסד"ד). ותו ליכא? והא איכא שלמה! לא
סליק מלכותיה. הניחא למאן דאמר מלך והדיוט.
אלא למאן דאמר מלך והדיוט ומלך מאי איכא
למימר? שלמה מילתא אחריתי הוה ביה, שמלך על
העלוניום ועל התחתונים, שנאמר: "וישב שלמה על
כסא ה'". והא הוה סנחריב, דכתיב: "מי בכל אלהי
הארצות האלה אשר הצילו את ארצם מידו"? הא
איכא וירושלים לא כבשה. והא איכא דריוש, דכתיב:
"דריוש מלכא כתב לכל עממא אמא ולשנא
די דרין בכל ארעא שלמכון ושנא"! הא איכא
שבע דלא מלך עליהו, דכתיב: "שפר קדם דריוש
והקים על מלכותא לאחשדדפניא מאה ועשרין". והא
איכא בורש, דכתיב "בה אמר כרש מלך פרס כל
ממלכות הארץ נתן לי ה'! התם אשתמיהו הוא
דקא משתבח בנפשיה. "פנימים ההם פשבת המלך",
וכתיב בתריה: "בשנת שלש למלכו". אמר רבא: מאי
"פשבת"? לאחר שנתיישובה דעתו. אמר: בלשצר
חשב ומעה, אנא השיבנא ולא טעינא. מאי היא?
דכתיב: "פי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד
אתכם", וכתיב: "למלאות לחרבות ירושלים שבעים
שנה". חשוב ארבעין וחמש דנבוכדנצר, ועשרים
ותלת דאיל מרודך, ותרתי דיריה הא שבעים. אפיק
מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו. ונבוכדנצר, מנלן
דארבעין וחמש שנין מלך? דאמר מר: גלו בשבע, גלו
בשמונה, גלו בשמונה עשרה, גלו בתשע עשרה. גלו
בשבע לכיבוש יהויקים גלות יהויכין, שהיא שמונה
לנבוכדנצר. גלו שמונה עשרה לכיבוש יהויקים גלות
צדקיהו שהיא תשע עשרה לנבוכדנצר. דאמר מר:
שנה ראשונה פיבש נינוה, שניה פיבש יהויקים.
וכתיב: "ויהי בשלשים ושבוע שנה לגלות יהויכין מלך
יהודה בשנים עשר חדש בעשרים וחמשה לחדש
נשא אויל מרודך מלך בבל בשנת מלכותו את ראש
יהויכין מלך יהודה ויצא אתו מבית הכלוא". תמני
ותלתין ושבוע – הרי ארבעים וחמש דנבוכדנצר;
ועשרין ותלת דאיל מרודך – גמרא; ותרתי דיריה –
הא שבעין. אמר: השתא ודאי תו לא מיפרקי. אפיק
מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו. היינו דקאמר ליה

51 בשנת שבע לכיבוש יהויקים, והרי הכתוב קורא אותה "בשנת שמונה למלכות
52 נבוכדנצר". בספר מלכים בסוף, למדנו שבשנה שניה למלכותו כיבוש. נשא אויל מרודך
53 מלך בבל וגו' – למדנו שמלך אויל מרודך בשנת שלשים ושבע לגלות יהויכין, וכבר
54 מלך נבוכדנצר שמונה שנים קודם גלות יהויכין, שמונה ושלושים ושבע הרי ארבעים
55 וחמש, ועשרים ושלוש דאיל מרודך ושנים
56 דבלשצר. אפיק מאני דבית המקדש – בשנת
57 שלישית למלכותו. אמר – אחשורוש, איהו
58 ודאי מיטעא טעי. אנא השיבנא בו' לגלות בבל
59 – תחילת גולה שהגלה את יבניה. כמה בצירן
60 – משבעים משנת שנים לבלשצר תמני, אותן
61 שמונה שנים שמלך נבוכדנצר לפני הגלות את
62 יבניה, שלא היה לו לבלשצר לנמנות ומנאן.
63 חשב – אחשורוש מב' לבלשצר עד שלש של. ו
64 ועייל – הגן תמני תחתיהו. וקסלקא דרדך
65 דהרי משנת שנים שלמו שבעים שנה לפי
66 מניינו, ושוב מנה שלישית. וחמשה דריוש המדי
67 וכירש הפרסי – דכתיב "ודריוש מדיה קביל
68 מלכותא" (דניאל ו) ואחריו מלך בורש הראשון,
69 שנתן רשות לבני הגולה לעלות, שנאמר: "כה
70 אמר בורש וגו'" (עזרא א) וקסלקא דרדך
71 השתא שמלכו בין שניהן חמש שנים, אף על גב
72 דלא כתיב בקרא. ותרתי דאחשורוש – כבר
73 עברו לו שתי שנים. מחרבות ירושלים – גלות
74 צדקיהו, שנשרפה העיר ובו בהדיא כתיב
75 דלחרבות ירושלים בעי לממנא, דכתיב בספר
76 דניאל "למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה".
77 חריב – שכך עמד הבית אחר גלות יבניה.
78 איהו כמה מלך ארביסר – דכתיב בשנת שנים
79 עשרה הפיל פור הוא הגורל, ולשנה אחרת
80 נעשה גסס – הרי שלוש עשרה. דמליא אומת
81 העולם מתשרי מניין, ונתחדשה השנה בתשרי.
82 וכתיב לשנה אחרת "לקיים את אגרת הפרים
83 הזאת השנית" – הרי ארבע עשרה. בארין –
84 בימי בורש בטילת עבדות בית אלהא, שצה
85 בורש לבנות וחזר בו על ידי צרי יהודה ובנימין,
86 כמו שכתוב בספר עזרא, עד שנת תרתין
87 למלכות דריוש השני שמלך אחר אחשורוש,
88 ונקרא שלשה שמונה דריוש בורש ארתחשסתא.
89 שנים מקושעות היו – אותן שנים שמניין
90 למעלה יש בהן שנבלעו משל אחרים בראשון,
91 כגון לדריש המדי ובורש שמניין לזן חמש
92 שנים לא תמצא אלא ארבע, דכתיב "בשנת
93 אחת לדריש בן אחשורוש" בספר דניאל "בשנת
94 שלש למלכות בורש" וגו'. ותניא בסדר עולם:
95 לא מצינו למדי שנה בכתובים אלא זו בלבד,
96 ולבורש מצינו שלשה שנים בספר דניאל "בשנת
97 שלש למלכות בורש" וגו'. והיא נמי כשנת
98 עולם: בורש מלך שלוש שנים מקושעות – הרי
99 שמונת שנה יתרה, וגם דבשנת נבוכדנצר ואיל
100 מרודך נבלעה שנה. ונבגדו נשתאה הבנין שנים
101 שנים לדרישו.

תניא

38 דניאל: "ועל מרי שמאן התרוממת ולמאניא די ביתיה חיתיו קדמך", וכתיב: "בה בלילא
39 קטיל בלשאצר מלכא פשדאי", וכתיב: "ודריוש מדיהא קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתי". אמר: איהו מימנא טעי. אנא
40 השיבנא ולא טעינא. מי כתיב: "למלכות בבל"? "לבבל" כתיב. מאי "לבבל"? לגלות בבל. כמה בצירין? תמני. חשיב ועייל
41 חילופיהו. חדא דבלשאצר וחמש דדריוש ובורש, ותרתי דיריה – הא שבעין. פיון דחיו דמלו שבעין ולא איפרוק אמר: השתא
42 ודאי תו לא מיפרקי. אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו. בא שטן וריקד פנייהו והרג את ושתיה. והא שפיר חשיב! איהו נמי
43 מיטעא טעי, דאיבעי ליה למינני מחרבות ירושלים. סוף סוף כמה בצירין? חריסר. איהו כמה מלך? ארביסר. בארביסר דיריה
44 איבעי ליה למינני בית המקדש. אלמה כתיב: "בארין בטילת עבדות בית אלהא די בירושלם"! אמר רבא: שנים מקושעות הוו.

תניא

מגילה דף יא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רא

עוד, ולא אנש על השימוש בכלי הקודש.
נבוכדנצר מלך בבל בא לארץ ישראל ונלחם במלכי יהודה שבאותה תקופה והגלם עם ישראל לבלב. ובכל פעם גלו חלק מיהודים. כמבואר להלן.
בשנה הרביעית למלכות יהויקים מלך יהודה שהיתה שנה שניה למלכות נבוכדנצר בבבל, עלה נבוכדנצר לארץ ישראל וכבש את יהויקים ותחתיו, והגלהו עם מקצת כלי המקדש, ומיד אחר כך החזירו לירושלים שימלך תחתיו ויכנע לו. אחר שלש שנים מרד יהויקים בנבוכדנצר, וחזר למלכותו שלש שנים נוספות, עד ששלח נבוכדנצר גדודי כשדים שהגלו את יהויקים לבלב.
בזמן ההוא המלך נבוכדנצר את יהויכין בן יהויקים למלך, ולאחר שלשה חרשים הגלה גם אותו לבלב. בגלות זו הגלה עשרת אלפי איש מחשובי העם והחכמים והגבירים, וכן הגלה אוצרות המקדש ואוצרות המלכות, והשאיר בארץ את פשוטי העם החלשים, והמלך עליהם את צדקיהו.
אחר אחת עשרה שנה הגלה גם אותו והענישו, והחריב את ירושלים והמקדש על ידי השר נבוצרדן, והגלה את העם הנשאר, חוץ ממעט עניים שהניח בארץ ישראל שיעבדו את השדות והכרמים. וכן לקח לבלב את כל כלי המקדש שנשארו, ואת הנחושת של העמודים והמכונות.
מבאר הגמרא: **מאי היא** – מה היה חשבונו של בלשצר, ומה היתה שעתו, **דכתיב** (ירמיה כט י) **כִּי לִפִּי מְלֹאֵת לִכְבֵּל שְׁבָעִים שָׁנָה אֶפְקֵר אֹתְכֶם וְגו'** להשיב אתכם אל המקום הזה, כלומר, אחר שבעים שנה ישובו בני ישראל לארצם. ו**כתיב** (ירמיה כט ט) **לְמַלְאוֹת הַחֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַיִם שְׁבָעִים שָׁנָה**. והבין בלשצר מהפסוק הראשון, שמחשבים את שבעים השנים מתחילת מלכות בבל, והשוב (יחזקאל) **אֶרְבָּעִין וְחֲמִשָּׁה שָׁנָה דְּמֶלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר** מעת שנטל את המלוכה ממלך אשור, ועוד **שְׁנָיִם וְחֶלֶת** (עשרים ושלוש) שנה דמלך **אוּלַּי מְרוּדַּח בְּנוֹ**, ועוד **תַּרְתִּי** (שנתיים) דיהיה – שכבר מלך בלשצר עצמו, **הָא** – הרי נשלמו שבעים שנה למלכות בבל ועדיין לא נגאלו, הרי שלא יגאלו עוד, ולכן **אֶפְקֵר מֵאֵי דְבִי מִקְדָּשָׁא** – הוציא את כלי המקדש שהגלה נבוכדנצר, ו**אֶשְׁתַּמֵּשׁ בָּהוּ** במשתה שעשה.
לפני שיבואר מה טעה בלשצר, מבררת הגמרא מניין נלמד כמה שנים מלכו נבוכדנצר ואילו מרודך: ו**נְבוּכַדְנֶצַּר מְנַל דְּאֶרְבָּעִין וְחֲמִשָּׁה שָׁנִין מְנַל**. מבאר הגמרא: **מִדְּאִמָּר מִרְ בְּרִייתָא** על זמן תחילת גלות בבל, שמצאנו על כך בפסוקים זמנים שונים, שבירמיה (כב כח), **זֶה הָעַם אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְרֶאצַּר בִּשְׁנַת שָׁבַע**, והיינו שגלו בשנת שבע לנבוכדנצר, ובגלות יהויכין (מלכים ב' כד י) **כְּתוּב, וַיִּקַּח אֹתוֹ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת שְׁמֹנֶה לְמַלְכוֹ**, והיינו שגלו בשנת שמונה לנבוכדנצר. ועוד כתוב בירמיה (כב כט), **בִּשְׁנַת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְנְבוּכַדְרֶאצַּר** (הגלה) מירושלים נפש שמנה מאות שלשים ושנים, והיינו שגלו בשנת שמונה עשרה לנבוכדנצר, ומאידך כתוב שם (כב י) **הָיָא שְׁנַת תִּשְׁעָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמֶלֶךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בָּא נְבוּזַרְדָּן רַב טַבָּחִים וְגו'**, והיינו שגלו בשנת תשע עשרה לנבוכדנצר.
מבאר הגמרא: הפסוקים מדברים על שתי גלויות בלבד, את הגלות הראשונה אמנם גלו **בשבע** – בשנה השביעית ל**כיבוש** נבוכדנצר את יהויקים, והיא גלות יהויכין, אבל היא נמנית גם לשנה השמינית לנבוכדנצר, כיון **שְׁהָיָא הִיתָה בִּשְׁנַת שְׁמוֹנֶה לְמַלְכוּת נְבוּכַדְנֶצַּר**, ובגלות זו גלו עשרת אלפי איש מחשובי העם וגבירי ישראל וחלק מכלי המקדש. והגלות השנייה אמנם גלו בשנת שמונה עשרה ל**כיבוש** יהויקים, והיא גלות צדקיהו, אבל היא נמנית גם לשנת תשע עשרה לנבוכדנצר, כיון **שְׁהָיָא הִיתָה בִּשְׁנַת תִּשְׁעָה עֶשְׂרֵה לְמַלְכוּת נְבוּכַדְנֶצַּר**, ואז גלו רוב העם וכל כלי המקדש שנשארו. ומבאר הגמרא: מנין שכבש נבוכדנצר את יהויקים בשנה השנייה למלכותו, דהא **אִמָּר מִר**, בִּשְׁנַת רֵאשֻׁנָה למלכותו **כִּיבֵּשׁ נְבוּכַדְנֶצַּר אֶת יְנוּתָה עִיר הַמְּלוּכָה** של מלך אשור, ובשְׁנֵי **כִּיבֵּשׁ אֶת יְהוֹיָקִים**.

(ס'ין לשמות המלכים שהגמרא מקשה מהם, שלמה סנחריב דריוש בורש).
מקשה הגמרא: וְתוּ לִיכָא – וכי מלכד מלכים אלו לא היו עוד שמלכו בכיפה. וְהָא אִיכָא שְׁלֵמָה, שנאמר בו (מלכים א' ה ד) **כִּי הָיָא רֹדֵף בְּכָל עֵבֶר הַיָּהוּדָה מִתְּפַסָּח וְעַד עֶזְרָה**, ודרשו לעיל (ע"א) שמלך על כל העולם. מתרצת הגמרא: לא הזכירוהו משום דלא **סְלִיק מְלֻכוּתָהּ** – לא עמדה מלכותו ובסוף ירד ממלכותו, שנאמר (קהלת א י) **אֲנִי קִהַלְתִּי יִיחִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם**, שמשמע שהיה מלך וירד ממלכותו.
מקשה הגמרא: הִנֵּיחָא – מובן הדבר **לְמָאן דְּאִמָּר שְׁבַתְחִילָה** היה שלמה מלך ולבסוף היה הִדְיוּשׁ עד סוף ימיו, שמשום כך לא מנאוהו עם המלכים שמלכו בכיפה עד סוף ימיהם. **אֲלָא לְמָאן דְּאִמָּר שְׁבַתְחִילָה** היה מלך ואחר כך הִדְיוּשׁ ובסוף שוב היה מלך – שחזר למלכותו, **מָאִי אִיכָא לְמִיכָר** – מדוע לא מנאוהו. מתרצת הגמרא: **שְׁלֵמָה, מִלְּתָא אַחֲרֵיתִי הָוָה בֵּיה** – מטעם אחר לא מנאוהו, משום ששָׁמַלְךְ עַל הָעוֹלָמִים (והשדים) וְעַל הַתַּחְתּוֹנִים (בני אדם), כי היה כסא מלכותו בשמים מעל השדים שמשוטטים באויר תחת השמים, **שְׁנַאֲמָר** (ובד"א כט כג) **וַיֵּשֶׁב שְׁלֵמָה עַל כִּסֵּא ה'**, וכסא ה' הוא בשמים, ולכן לא נמנה עם המלכים שמלכו רק בתחתונים.
מקשה הגמרא: וְהָא הָוָה גַּם סְנַחְרִיב שְׁמַלְךְ בְּכִיפָה, דכתיב כשעלה סנחריב לכבוש את ירושלים בימי חזקיהו המלך, שאמר שלחיו בשמו (ישעיה לו ב) **כִּי בָבֶל אֶלְהִי הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצִּילוּ אֶת אֲרָצָם מִיָּד כִּי יֵצֵא ה' אֶת יְרוּשָׁלַיִם מִיָּד הָרִי שְׁשֹׁלֵט בְּכָל הָאֲרָצוֹת**. מתרצת הגמרא: הָא אִיכָא יְרוּשָׁלַיִם דְּלֹא בְּכָשָׁה, כמבואר שם שנגף ה' את חילותיו ומתו מאה שמונים וחמשה אלף איש בלילה אחד, ואף הוא עצמו מת ביד בניו.
מקשה הגמרא: וְהָא אִיכָא גַם דְּרִיּוּשׁ שְׁמַלְךְ בְּכִיפָה, דכתיב אחר שח' הציל את דניאל מגוב האריות (דניאל ו ב) **דְּרִיּוּשׁ מְלִכָא כְּתִב לְבִל עֲקָמִיא אֲמִיא וְלִשְׁנֵי דִי דִרְיִן בְּכָל אֲרָעָא שְׁלֵמְכוֹן וְסָנָא** – דריוש המלך כתב אגרות לכל אומות העולם לספר את הנס, וציום לירא מה'. הרי ששלט בכל הארצות. מתרצת הגמרא: אף ששלט על ארצות רבות, אבל הָא אִיכָא שְׁבַע מְדִינוֹת דְּלֹא מְלֻכָּה עֲלֵיהֶן, דכתיב (שם ו א) **כִּשְׁפָר קָדָם דְּרִיּוּשׁ וְהָקִים עַל מְלֻכֹּתָא לְאַחֲשֶׁרֶפְנֵינָא מֵאָה וְעֶשְׂרִין** – הוטב הדבר לפני דריוש והעמיד מאה ועשרים שרים, שיהיה כל אחד ממונה על מדינה אחת ממלכותו. הרי שמלך על מאה ועשרים מדינות, ואילו אצל אחשוורוש כתוב, שמלך על מאה עשרים ושבע מדינות, נמצא שהיו שבע מדינות שדריוש לא מלך עליהם.
מקשה הגמרא: וְהָא אִיכָא גַם בּוּרְשׁ שְׁמַלְךְ בְּכִיפָה, דכתיב (עזרא א א) **בְּה אִמָּר בְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כָּל מְלָכוֹת הָאָרֶץ תָּן לִי ה'**, ומדוע לא מנאוהו. מתרצת הגמרא: הָתָם אֶשְׁתַּבְּחוּ הָיוּ דְּקָא מִשְׁתַּבַּח בְּנִפְשֵׁיהֶם – הוא התגאה שמולך על כל העולם, אבל באמת לא מלך על כל העולם.
הגמרא חוזרת לבאר את פסוקי המגילה: **בְּיָמִים הָהֶם בְּכָשָׁת הַמֶּלֶךְ**, משמע שמיד כשישב על כסא המלוכה עשה משתה. ו**כְּתִיב בְּתֵרֵה** – בפסוק אחריו **בִּשְׁנַת שְׁלֹשׁ לְמַלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתָּה**, הרי שהמשתה היה רק בשנה השלישית. וכיצד יתיישבו הפסוקים. מבאר הגמרא: **אִמָּר רָבָא**, אכן המשתה היה בשנה השלישית, ו**מָאִי שְׁכַתוּב 'בְּכָשָׁת' הִינוּ לְאַחַר שְׁנַתִּישְׁבָה דְּעֵתוֹ**, שבתחילת מלכותו דאג שלאחר שבעים שנה לגלות בבל, יצאו ישראל מידו, אבל בשנה השלישית למלכותו שאז מלאו שבעים שנה לגלות בבל ולפי חשבוננו, וכמו שיבואר להלן ולא נגאלו, חשב ששוב לא יגאלו ולא יבנה בית המקדש, ונתישבה דעתו, ועשה משתה, והשתמש בכלי המקדש.
הגמרא מבאר את חשבון שבעים השנים שחישב אחשוורוש: **אִמָּר אחשוורוש, בִּלְשַׁצַּר שְׁנַעֲנֵשׁ**, הוא משום שחָשַׁב שבעים שנה, וְשָׁמַע בחשבון, שסבר שמלאו שבעים שנה שבע שנים קודם לכן, ולכן נענש על שימוש בכלי הקודש, אבל **אֲמַר** (אחשוורוש) **וַיִּשְׁכַּנְתָּא וְלֹא מִעֵינָא** – חישבתי שעברו שבעים שנה ולא טעיתי, ולא יגאלו

בשלטון המלוכה, ואֶתְנוּי אֶתְנוּ בְּהֶדְרִי – התנו ביניהם, אי מִיָּן
מִלְכִּי – אם יהיו המלכים מאיתנו, מִיָּיִכּוּ אִפְרָכִי – יהיו ממכם
הדוכסים, וְאִי מִיָּיִכּוּ מִלְכִּי, אז יהיו מִיָּן אִפְרָכִי. והפסוק 'חיל פרס
ומדי הפרתמים' הוא בזמן שהמלכים היו מפרס, ומשום כך היו
הפרתמים ממדי. והפסוק 'למלכי מדי ופרס' הוא בזמן שהמלכים
היו ממדי, והפרתמים מפרס.
נאמר 'בְּהֶרְאֵתוֹ אֶת עֶשֶׂר כְּבוֹד מְלָכוֹת' וְאֶת יָקָר תַּפְאֶרֶת גְּדוּלוֹתוֹ.
אֶמֶר רַבִּי יוֹסִי בֶּרֶךְ הַגָּדוֹל, הַפְּסוּק מְלַמֵּד שְׁלֹשׁ אַחְשָׁרוֹשׁ אֶת בְּגָדֵי
הַהֶהָוָה שֶׁל הַכֹּהֵן גְּדוֹל שֶׁהֵגֵלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַיִם. דְּרָתִיב הָבָא
'יָקָר תַּפְאֶרֶת גְּדוּלוֹתוֹ', וְכָתִיב הָתָם [בבגדי כהונה] (שמות כח ב)
'וְעִשִּׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחָד לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת'. לַמְדֵנוּ מִכֶּן,
שֶׁאֲחֻשָׁרוֹשׁ לְבַשׁ אֶת בְּגָדֵי הַכֹּהֵן גְּדוֹל שֶׁנִּקְרָאִים 'תַּפְאֶרֶת'.
נאמר 'בְּשֵׁנָת שְׁלוֹשׁ לְמַלְכוֹ עֲשֶׂה מִשְׁתֶּה לְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו חֵיל
פָּרֶס וּמַדִּי וגו' יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמֵאוֹת יוֹם, וּבְמִלּוּאֵת הַיָּמִים הָאֵלֶּה
פָּרֶס הַמֶּלֶךְ לְכָל הָעָם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה' וגו'. וְהֵינּוּ שֶׁרָק
לְאַחַר שְׁנִתִּיִּים לַמֶּשֶׁנָּה שֶׁעֲשֶׂה לְכָל הַמַּדִּינוֹת, עֲשֶׂה מִשְׁתֶּה לַעַם
שֶׁבְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה. וְנַחֲלָקוּ רַב וְשִׁמְשׁוֹאֵל בְּדַבָּר, הֵד אֶמֶר, אַחְשָׁרוֹשׁ
מֶלֶךְ פִּינְחָן הָיָה, וּמִחֻכְמָה הַקְּדִים מִשְׁתֶּה הַרְחֻקִּים לַמִּשְׁתֶּה בְּנֵי
שׁוּשַׁן. וְהֵד אֶמֶר שְׁמֵלֶךְ מִיֶּשֶׁה הָיָה, וְלֹא מִחֻכְמָה עֲשֶׂה זֹאת.
מִבֹּאֶרֶת הַגִּמְרָא: מֵאֵן דְּאֶמֶר מֶלֶךְ פִּינְחָן הָיָה, מִשׁוּם דְּשִׁפְיָ עָבַד –
שֶׁטּוֹב עֲשֶׂה אַחְשָׁרוֹשׁ דְּקָרִיב דְּחִיקָא בְּרִישָׁא – שְׁקִירָא תַּחֲוִילָא אֶת
הַרְחֻקִּים, מִשׁוּם דְּבִנְיָ מֵאֲתִיָּה – בְּנֵי עִירוֹ שֶׁבְּשׁוּשַׁן, מֵאַחַר וְהָם
סַמּוּכִים אֵלָיו, כִּל אִמְרַת דְּרַבֵּי מִפְּסִים לָהּ – יִכּוֹל לְפִיִּסָּם בְּכָל עַתָּה
וְאֵין צָרִיךְ לְהַקְדִּימָם, וְלִכֶּן הַקְּדִים אֶת מִשְׁתֶּה הַרְחֻקִּים שֶׁלֹּא יִכּוֹל
לְפִיִּסָּם בְּכָל עַתָּה. וּמֵאֵן דְּאֶמֶר מִיֶּשֶׁה הָיָה, מִשׁוּם דְּאִיִּבְעִי לִיה – הִיָּה
לְאַחְשָׁרוֹשׁ לְקִרְוִי בְּנֵי מֵאֲתִיָּה בְּרִישָׁא – לְקָרֵב קוֹדֶם אֶת בְּנֵי עִירוֹ,
שֶׁהֵם חֲשׁוּבִים לַמִּלְכוּת וְיִתֵּר מֵהַרְחֻקִּים. דְּאִי קָרְדוּ בֵּיה הֶנָּךְ
וְהַרְחֻקִּים, הֵנִי [וְהַקְּרֹבִים] הֵווּ קְרִיבִי בְּהִירָה – יַעֲמִידוּ לְעִידוֹ,
וְתַתִּיקִים מַלְכוּתוֹ, אֲבָל אִם הַקְּרֹבִים לֹא יִהְיוּ עִמּוֹ יִפְסִיד אֶת
הַמַּלְכוּת לַגִּמְרִי.
הַגִּמְרִי דְנֵה אִיזָה חֲטָא גֵרַם לְגִזְרַת הַמֶּן: שְׂאֵלֵי תַלְמִידָיו אֶת רַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, מִפְּנֵי כֹה – מִחֻכְמָת אִיזָה חֲטָא נִתְחַיִּיבוּ שׁוֹמְרֵיהֶן שֶׁל
יִשְׂרָאֵל [וְהַיְּהוּדִים] שְׂבָאוֹתוֹ הַדּוֹר בְּלִיָּה. אֶמֶר לָהֶם רַבִּי שְׁמַעוֹן,
אֲמִירוֹ אֲתֶם טַעַם הַדְּבַר. אֲמִירוֹ לוֹ תַלְמִידָיו, מִפְּנֵי שְׂנֵהֶנּוּ מִפְּעוּדֵיהֶן שֶׁל
אוֹתוֹ רִשָּׁע – אַחְשָׁרוֹשׁ. הִקְשָׁה לָהֶם רַבִּי שְׁמַעוֹן, הֲרִי רַק הַיְּהוּדִים
שֶׁבְּשׁוּשַׁן נִהְנוּ בִּסְעוּדָה זֹה, וְאִם בֶּן מִן הַדִּין שֶׁרַק הַיְּהוּדִים שְׂבָשׁוּשׁוֹן
יִהְיֶה, אֲבָל הַיְּהוּדִים שֶׁבְּכָל הָעוֹלָם בּוֹלוּ שֶׁלֹּא הֵיוּ בִּסְעוּדָה, אֵל
יִהְיֶה, וּמִדּוּעַ הֵיטֵב הַגִּזְרָה עַל יְהוּדֵי כָל הַמַּדִּינוֹת. אֲמִירוֹ לוֹ
תַלְמִידָיו, אִם כֵּן אֲמִירוֹ אֲתֶם מִדּוּעַ נִתְחַיִּיבוּ כֻלָּה. אֶמֶר לָהֶם רַבִּי
שְׁמַעוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁתַּחֲוּוּ לְעֵלֶם בִּימֵי נְבוּכַדְנֶצַּר. אֲמִירוֹ לוֹ תַלְמִידָיו,
אִם כֵּן מִדּוּעַ זָכוּ לֵנֶס, וְכִי מִשׁוֹאֵפִים יֵשׁ בְּדָבָר – וְכִי ה' נוֹשֵׂא פָנִים
בְּדִין. אֶמֶר לָהֶם רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֵפֹה שֶׁהִשְׁתַּחֲוּוּ לַעֲלָם, הֵם לֹא עָשׂוּ זֹאת
בְּרָצוֹן וְלֹא הוֹדוּ בְּלִיבִים לַעֲבֹדָה זָרָה, אֵלָּא עָשׂוּ לְפָנִים – כִּלְפֵי חוּץ,
מִירָאֵת הַמֶּלֶךְ, לִכֵּן אֵפֹה הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא עָשָׂה עֲמָהּ גִּזְרַת כֻּלָּה
אֵלָּא לְפָנִים – שֶׁהִיָּה נִרְאָה שְׂרוּצָה לְהַעֲנִישׁם, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ עָשׂוּ
תְּשׁוּבָה וּנִצְלוּ. וְהֵינּוּ דְּרָתִיב (אִיכָה ג א) 'כִּי לֹא עָנָה מִלְכוֹ וַיִּגַּע בְּנֵי
אִישׁ' – אִם עוֹשֶׂה אָדָם עֲבִירָה בְּלִי לֵב וְרָצוֹן, מִבִּיָּא לוֹ ה' תּוֹגָה בְּדִי
שִׁיעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וַיִּנְצַל מִן הַצָּרָה.
נאמר בְּמַגִּילָה שֶׁהִמְשִׁתָּה שֶׁל בְּנֵי שׁוּשַׁן הִיָּה בְּחֶצֶר נִגְתָּ בֵּיתָן
הַמֶּלֶךְ. וְצִרִיךְ בִּיאור, שֶׁהִיָּה שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שׁוֹנִים הֵם, שֶׁהַחֲצֵר
הוּא מְקוֹם פְּנוֹי הַמִּיּוֹעֵד לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ, וְהַגִּינָה הִיא מְקוֹם הַמִּיּוֹעֵד
לְגִידוֹל יִרְקוֹת, וְהַבֵּיתָן הוּא מְקוֹם נְטוּעַ אֵילָנוֹת. וְאִמְרוּ רַב וְשִׁמְשׁוֹאֵל
שֶׁהִמְשִׁתָּה הִיָּה בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה, אֲלָא שֶׁנַּחֲלָקוּ בִּסְדֵר שִׁיבְתָם.
הֵד מַהֵם אֲמַר, שֶׁהוֹשִׁיבוּ כֵן אִדָּם לִפִּי כְּבוֹדוֹ, הַפְּשׁוּט שֶׁבְּעֵם הָרָאוּ
לִיכְנֵס רַק לְחֶצֶר הַחִיצוֹנָה, הַכְּנִסְוָה לְחֶצֶר, וְהַחֲשׁוֹב מִמֶּנּוּ הָרָאוּ
לְגִינָה, הַכְּנִסְוָה לְגִינָה, וְהַמְּכֻבָּד בִּיטֵר הָרָאוּ לְבֵיתָן, הַכְּנִסְוָה
לְבֵיתָן. וְהֵד מַהֵם אֲמַר, שֶׁלֹּא יִשְׁבוּ לִפִּי חֲשִׁיבוֹתָם, אֲלָא תַּחֲוִילָה
הוֹשִׁיבֵן לְבָאִים בְּחֶצֶר, וְאַחֲרַיִם שֶׁהִתְמַלְּאָה הַחֲצֵר וְלֹא הִתְחַוִּיקָתָהּ,
הוֹשִׁיבֵם גַּם בְּגִינָה, וְגַם הִיא לֹא הִתְחַוִּיקָתָהּ כִּיּוֹן שֶׁהָיוּ רַבִּים מֵאֵד, עַד

הַגִּמְרָא מִבִּיָּאָה רֵאִיָּה שֶׁנִּבְלַעָה שְׁנֵה בְּמַלְכוּת נְבוּכַדְנֶצַּר וְאוֹיֵל
מִרּוֹדְךָ: תִּנְיָא נָפִי כְּבִי בְּסִדֵּר עוֹלָם (פְּכִיחַ), וְעִיד שְׁנֵה אַחֲרָת [וְאֶחָת]
חֲסֵרָה לְכָבֶל, כְּלוּמָר, אֵפֹה שֶׁבְּמִיתָת בְּלִשְׁצֵר הַסְתִּימוּ שְׁבַעִים שְׁנֵה
מִתַּחֲוִילָת מַלְכוּת נְבוּכַדְנֶצַּר בְּבָבֶל, מִכָּל מְקוֹם עֵדִיין חֲסֵרָה שְׁנֵה
אֶחָת לְהַשְׁלִים שְׁבַעִים שְׁנֵה מְכִיבוֹשׁ יְהוּדִים שֶׁהִיָּה בִּשְׁנֵה הַשְׁנִיָּה
לַמִּלְכוּת נְבוּכַדְנֶצַּר, וְעַמֵּד הָרוּשׁ וְהַשְׁלִימָה לְשַׁבְעִים שְׁנֵה, וּמִיד
אֲחֵר כֵּךְ מֶלֶךְ כּוֹרֶשׁ, וְנִפְקְדוּ פְּקִידָה בְּמַקְצָת, שֶׁנִּתֵּן לָהֶם רְשׁוּת
לְעוֹלֹת וּלְבִנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּכַתוּב (עוֹרָא א א) 'מִי כֶּכֶם מִכָּל
עַמּוֹ יִהְיֶה אֵלֶיהֶן עַמּוֹ וַיַּעַל לִירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיִּבֶן אֶת בֵּית ה'.'
וְקִשָּׁה, הִרִי לְעִיל מְבוּאָר שֶׁנְּבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ אַרְבַּעִים וְחֲמִשׁ שְׁנֵה
וְהֵינּוּ אַרְבַּעִים וְאַרְבַּע מְכִיבוֹשׁ יְהוּדִים, וְאוֹיֵל מִרּוֹדְךָ עֲשָׂרִים
וְשֵׁלֶשׁ שְׁנֵה, וְבִלְשָׁצֵר שְׁלֹשׁ שְׁנִים, וְאִם כֵּן נִמְצָא שֶׁעֲבָרוּ שְׁבַעִים
שְׁנֵה אֵפֹה בְּלִי הַשְׁלֵמָה דְּרִישׁוֹ, אֲלָא מוֹכַח שֶׁנִּבְלַעָה שְׁנֵה בִּמְנִין
שְׁנוֹת נְבוּכַדְנֶצַּר וְאוֹיֵל מִרּוֹדְךָ, וּמִלְכוֹ יַחַד רַק שְׁנֵים וְשֶׁבַע שְׁנִים.
אֶמֶר רַבָּא, אֵפֹה דְּנִיָּאֵל חִישַׁב וְעָנָה בְּהָאֵי חוֹשְׁבָנָא שֶׁל שְׁבַעִים שְׁנוֹת
לְעוֹלֹת וּלְבִנוֹת, שֶׁסָּבַר מִתַּחֲוִילָה לַמְּנוֹת מְכִיבוֹשׁ יְהוּדִים, וְכִשְׂרָאָה שֶׁלֹּא
נִגְאָלוּ, נִתֵּן לָבוּ לַמְּנוֹת מַחוּרְבֵן יְרוּשָׁלַיִם. דְּרָתִיב (דְּנִיָּאֵל ט א) 'בְּשֵׁנָת
אֶחָת לְמַלְכוֹ אֵפֹה דְּנִיָּאֵל בִּינְיָה בְּסִפְרִים מִסְפָּר הַשָּׁנִים אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר
ה' אֶל יְרֵמְיָה הַנְּבִיא לְמַלְאוֹת לְחֶרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם שְׁבַעִים שָׁנָה'.
וּמִדְּקָאֵמֶר 'בִּינְיָה' שֶׁהוּא לְשׁוֹן סְפִירָה וְחִשְׁבוֹן, מִכָּלֵל זֶה מִשְׁמַע
שֶׁהוֹצִירָךְ לְחֻשַׁב מִדּוּעַ לֹא נִשְׁלַמָּה גְּאוּלְתָם, וּמִשׁוּם דְּתַחֲוִילָה עָנָה
וְסָבַר, שֶׁמָּה שְׁכַתּוֹב (יִרְמְיָהוּ כ ט) 'כִּי לִפִּי מְלָאֵת לְכָבֶל שְׁבַעִים שָׁנָה
אֶפְקֹד אֶתְכֶם' הֵינּוּ בְּנֵי הַבֵּית, וְחִישַׁב מַהוּמָה שֶׁפִּשְׁטָה יֵד בְּכָל עַל
יִשְׂרָאֵל, הוּא בִּשְׁנֵה הַשְׁנִיָּה לְנְבוּכַדְנֶצַּר. וְכִשְׂרָאָה שֶׁלֹּא נִגְאָלוּ
הַבֵּין שִׁישׁ לַמְּנוֹת מַחוּרְבֵן יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהִיָּה שְׁמוֹנֵה עֶשֶׂר שְׁנֵה אַחֲרֵי
כֶּךְ.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: מִכָּל מְקוֹם קָשׁוּ קְרָאִי אַחֲרֵי – סוֹתָרִים הַפְּסוּקִים
זֶה אֶת זֶה, שְׁבִירְמִיָּה בְּתִיב 'כִּי לִפִּי מְלָאֵת לְכָבֶל שְׁבַעִים שָׁנָה אֶפְקֹד
אֶתְכֶם', שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁחֲשַׁבּוֹן הַשְׁבַּעִים שְׁנֵה הוּא מִמֵּתִי שֶׁפִּשְׁטָה
לְמַלְכוּת בְּכָל עַל יִשְׂרָאֵל בְּכִיבוֹשׁ יְהוּדִים. וּבְדִנְיָאֵל בְּתִיב 'לְמַלְאוֹת
לְחֶרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם שְׁבַעִים שָׁנָה', שֶׁמִּשְׁמַע מַחוּרְבֵן יְרוּשָׁלַיִם.
מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: אֶמֶר רַבָּא, הַנֶּאֱמָר בִּירְמִיָּה שִׁפְקִידוֹ לְאַחֲרֵי שְׁבַעִים
שְׁנֵה לְכִיבוֹשׁ יְהוּדִים, הֵינּוּ לְפִקְדָה בְּעֵלְמָא – שִׁנְתָן לָהֶם רְשׁוּת
לְעוֹלֹת לְאַרְץ וְלַתַּחֲוִיל לְבִנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכִלְשׁוֹן הַפְּסוּק
'אֶפְקֹד אֶתְכֶם', אֲבָל לֹא תִהְיֶה גְּאוּלָּה שְׁלִמָּה, וְאִכֵּן פִּסְקָה בְּנִית
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְהֵינּוּ דְּבִשְׁנֵה הָרֵאשׁוֹנָה לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרֶס, שֶׁהִיָּתָה
שְׁנַת שְׁבַעִים וְאַחַד לְכִיבוֹשׁ יְהוּדִים, בְּתִיב (עוֹרָא א א), 'כֹּה אֶמֶר בְּרַשׁ
מֶלֶךְ פָּרֶס כֹּל מִמְּלָכוֹת הָאָרֶץ נִתֵּן לוֹ ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פִּקֵּד עָלֵי
לְבִנוֹת לוֹ בֵּית בִּירוּשָׁלַיִם', וְאִמְרוּ (שֵׁם א א) 'מִי כֶּכֶם מִכָּל עַמּוֹ יִהְיֶה
אֵלֶיהֶן עַמּוֹ וַיַּעַל לִירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיִּבֶן אֶת בֵּית ה'.' וְהוּ
הַפְּקִידָה שֶׁנִּפְקְדוּ. וּבְדִנְיָאֵל נִאֲמַר עַל הָגְאוּלָּה שֶׁהִיָּתָה שְׁבַעִים שְׁנֵה
אַחֲרֵי חוּרְבֵן יְרוּשָׁלַיִם.
הַגִּמְרָא מוֹסִיפָה שְׁכוֹרֶשׁ לֹא קִיִּים אֶת הַמוֹטֵל עֲלָיו בְּשִׁלְיֻמוֹת: דְּרִישׁ
רַב נֶחֱמָן בֶּר רַב חֲסִידָא, מֵאִי דְּרָתִיב (שְׁעִירָא מֵא א) 'כֹּה אֶמֶר ה' לְמִשְׁיָחוֹ
לְכוֹרֶשׁ אֲשֶׁר הִתְחַוִּיקָתָי בִּימִינוֹ', וְאִינוּ מוֹבֵן מִדּוּעַ כִּינָה אֶת כּוֹרֶשׁ
'מִשְׁיָחוֹ', וְכִי כּוֹרֶשׁ מִשְׁחָה הָיָה – הָאֵם נִמְשַׁח בְּשִׁמֵּן הַמִּשְׁחָה. אֵלָּא
יֵשׁ לְהַפְסִיק בֵּין תִּיבַת 'מִשְׁיָחוֹ' לְתִיבַת 'כוֹרֶשׁ', וְהֵינּוּ שֶׁאֲמַר לוֹ
הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁחָה, קוֹבֵל אֵפֹה עַל כּוֹרֶשׁ שֶׁלֹּא קִיִּים אֶת
צוּרֵי כְּרָאוֹ, שֶׁאֵפֹה אֲמַרְתִּי 'הוּא יִכְנֶה בֵּיתִי וַיִּכְנֶן גְּלִזְוִתִּי', וְהֵינּוּ
שִׁיעוּסֹק לְהַשִּׁיב אֶת יִשְׂרָאֵל מֵהַגְלוּת וּלְבִנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
וְהוּא כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַנו לְקִיִּים הַצִּיּוּרִי, אֶמֶר לְיִשְׂרָאֵל (עוֹרָא א א) 'מִי כֶּכֶם
מִכָּל עַמּוֹ וַיַּעַל', וְהֵינּוּ שֶׁרַק נִתֵּן לָהֶם רְשׁוּת לְעֲשׂוֹת, אֲךָ לֹא עֵסֵק
בְּעֻצְמוֹ.
הַגִּמְרָא חוֹזֵרֶת לְבֹאֵר אֶת פְּסוּקֵי הַמַּגִּילָה. שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: נִאֲמַר
'חֵיל פָּרֶס וּמַדִּי הַפְּרָתִמִּים', וּמִמָּה שֶׁסִּמֵּךְ תִּיבַת 'פְּרָתִמִּים' [דְּרוּכִסִּים]
לְתִיבַת 'מַדִּי', מִשְׁמַע שֶׁהַדּוּכִסִּים הֵיוּ מִמִּדִּי, וְאֵילוּ בְּסוֹף הַמַּגִּילָה י'
ג בְּתִיב, 'לְמַלְכֵי מַדִּי וּפָרֶס', וּמִמָּה שֶׁסִּמֵּךְ תִּיבַת 'מַלְכֵי' לְמַדִּי,
מִשְׁמַע שֶׁהַמַּלְכִּים הֵיוּ מִמִּדִּי, וְלֹא הַדּוּכִסִּים.
מִשְׁבִּיָּה הַגִּמְרָא: אֶמֶר רַבָּא, הַפְּרָסִים וְהַמַּדִּיִּים עָשׂוּ שׁוֹתָפוֹת

מגילה. פרק ראשון – מגילה נקראת דף יב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רג תוספות

תניא נמי הכי – דבשנות נבוכדנצר ואיל מרודך נבלעה שנה. עוד שנה אחת לבלל – הכי יתא בסדר עולם: "ביה בליליא קטיל בלשצר מלכא דריריש מדיא קביל מלכותא" הרי שבעים שנה מיום שמלך נבוכדנצר, שבעים חסר אחת מיום שכיבש יהויקים, ועוד שנה אחת לבלל למלאות שבעים שנה ממשלט על ישראל, ועמד דריש והשלימה. ואחריו בשנה אחרת מלך כורש בבבל, ונפקדו פקידה במקצת, שאמר "מי בכס מכל עמו יד אלהיו עמו ויעל וגו'". למדנו מבריתא זו כשמת בלשצר לא היו לכיבוש יהויקים אלא שבעים חסר אחת, ואנחנו מנינו למעלה שבעים שנה: ארבעים וחמש דנבוכדנצר, ועשרים ושלוש דאיל מרודך, ושלושה דבלשצר – הרי שנים מקטעות היו. בינוי בספריים – לשון ספירה וחשבון.

אתח מטיל קנאה – ואם תאמר: למאן דמאר לעיל הראוי לגינה לגינה. ודאוי לחצר לחצר, אם כן אתח מטיל קנאה בסעודה יש לומר: דסבירא ליה דכיון שלא היו רואין זה את זה ליכא קנאה.

כדת של תורה אכילה מרובה משתיה – והא דאמרנן בנדה (כד, ושם): כל שאכילתו מרובה משתייתו עצמותיו סביין – היינו באוכל יותר מדאי. שפרחה

תניא נמי הכי: ועוד שנה אחת לבלל ועמד דריש והשלימה. אומר רבא: אף דניאל מעה בהאי חושבנא, דכתיב: "בשנה אחת למלכו אני דניאל בינוי בספריים". מוקאמר "בינוי" מכלל דמעה. מכל מקום קשו קראי אהדי. כתיב: "מלאות לבלל", וכתיב: "לחרבות ירושלים!" אומר רבא: לפקידה בעלמא. והיינו דכתיב: "פה אומר פרש מלך פרס: כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלים". דרש רב נחמן

אתחם בספר ירמיה. וכתיב – בספר דניאל "למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא". לפקידה בעלמא – ואמר "לפי מלאות לבלל שבעים שנה אפקוד אתכם" וכן היתה, שנפקדו בשנה אחת לכורש מלך פרס, שהיא שנת שבעים ואחת לכיבוש יהויקים שפשטה בבל על ישראל. משיח – נמשח. כמו שמן המשחה. קובל אני לך כו' – ודחי קאמר: "כיה אמר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו" וגו' "הוא יבנה את ביתי". תרי קראי כתיבי דסמיכי אהדרי. וניקוד טעם מקרא זה מוכיח על דרש זה, שאין לך טעם וזקא במקרא שאין סגול בא אחריו, וכאן נקד למשיחו בורקא, ולכורש נקד במארך – להפרישו ולנתקו מעם "למשיחו". מי בכס מכל עמו וגו' – והוא עצמו לא נשתדל בדבר. כתיב פרס ופדי הפרתמים – סמך הפרתמים אצל מדי, וכתיב "למלכי מדי ופרס" – סמך מלכי אצל מדי. בגדי כהונה – שהיו בידו שם בגדי כהן גדול שהביאן מירושלים. פיקה היה – שהקדים משתה ותרומקים יותר ממשתה בני עירו. שהשתחו לצלם – בימם נבוכדנצר. וכי משוא פנים יש בדבר – איך זכו לנס? הם עשו לפנים – מיראה. הרי הרי – מעשה מחט. מלאכת המצעות היתה עשויה נקבים נקבים. מילת לבנה – חור לשון חור. הראוי לכסף כו' – מטות זהב וכסף קדריש, שר הראוי לזהב – לזהב, וגרוע – לכסף. מתחמטות על בעליהן – רצפה עשה להם באבנים חטוטות, כלומר: שלא באו לידי אדם אלא בטורח, שמחמטים ומחזירים בעליהן אחריו עד שמוצאין אותו בדמים יקרים. וכן הוא אומר – שהמקרא משבח אבני יקרות, ואומר על נסיונות הרבה בן באן "כי אבני נזר מתנוססות על אדמתן" ודכובר מדבר בלשאל לעתיד לבוא. שיהיו חשוכין ויקרים בין האומות כאבני נזר המתנוססות. דיי רי = שורות שורות סביב. וסחורת לשון "סחור סחור". כגהרים – תאוי וסחורת לשון סחור הוא. שקרא דרור לכל בעלי חסורה – עשה נחת רוח לבני מלכות, להעביר מתן מכס של סחורין. הראשונים – כלומר: בלשצר וחבורתו. כדת של תורה – אכילת מזבח מרובה משתיה, פר ושלושה עשרונים סולת לאכילה. ונסך חצי ההין. סין מדינתו – יין הרגיל בו ולא ישכרה. ולא ישתחו אלא לפי רצונו. כרצון מרדכי והמן – הם היו שרי הממשלה במשתה. איהו בקרי – דלועין גדולות.

בר רב חסדא: מאי דכתיב: "פה אומר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו"? וכי פורש משיח היה? אלא אומר לו הקדוש ברוך הוא למשיח: קובל אני לך על פורש. אני אומרתי: הוא יבנה את ביתי ויקבץ גליותי, והוא אומר: "מי בכס מכל עמו ויעל". "חיל פרס ומדי הפרתמים", וכתיב: "למלכי מדי ופרס". אומר רבא: אתננו אתנו בהדרי. אי מינן מלכי מיניכו איפרכי, ואי מיניכו מלכי מינן איפרכי. "בהראותו את עשר פבור מלכותו" – אומר רבי יוסי בר חנינא: מלמד שכלש בגדי כהונה. כתיב הכא: "יקר תפארת גדולתו", וכתיב התם: "לכבוד ולתפארת". "ובמלאות הימים האלה" – רב ושמואל. חד אומר: מלך פיקה היה. וחד אומר: מלך טיפש היה. מאן דאמר מלך פיקה היה, שפיר עבד דקריב רחיקא ברישא, דבני מאתיה כל אימת דבעי מפייס להו. ומאן דאמר טיפש היה, דאיבעי ליה לקרובי בני מאתיה ברישא, דאי מרדכי ביה הנך, הני הוו קיימי בהדיה. שאלו תלמידיו של רבי שמעון בר יוחאי: מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור בליה? אומר להם: אמרו אתם. אמרו לו: מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. אם כן שבששון יתרגו, שכל העולם פולו אל יתרגו! אמרו לו: אמור אתה! אומר להם: מפני שהשתחו לצלם. אמרו לו: וכי משוא פנים יש בדבר? אומר להם: הם לא עשו אלא לפנים, אף הקדוש ברוך הוא לא עשה עמיהן אלא לפנים, והיינו דכתיב: "כי לא ענה מלכו". "בחצר גנת בית המלך" – רב ושמואל. חד אומר: הראוי לחצר לחצר, הראוי לגינה לגינה, הראוי לבית לבית. וחד אומר: הושיבן בחצר ולא החזיקתו, בגינה ולא החזיקתו, עד שהכניסו לביתו והחזיקתו. במתניתא תנא: הושיבן בחצר ופתח להם שני פתחים, אחד לגינה ואחד לביתו. "חור פרס ותכלת". מאי "חור"? רב אומר: חרי חרי. ושמואל אומר: מילת לבנה הציץ להם. "פרס" – אומר רבי יוסי בר חנינא: פרים של פסים. "על גלילי כסף ועמודי שש מטות זהב וכסף". תניא רבי יהודה אומר: הראוי לכסף כסף, הראוי לזהב זהב. אומר לו רבי נחמיה: אם כן אתח מטיל קנאה בסעודה! אלא, הם של כסף, ורגליהן של זהב. "בהט ושש" – אומר רב אסי: אבנים שמתחמטות על בעליהן. וכן הוא אומר: "אבני נזר מתנוססות על אדמתן". "ורד וסחורת" – רב אומר: דרי דרי. ושמואל אומר: אבן מוכה יש בכרפי הים ו"דרר" שמה. הושיבה באמצע סעודה ומאירה להם פצהרים. דבי רבי ישמעאל תנא: שקרא דרור לכל בעלי סחורה. "והשקות בכלי זהב וכלים מפלים שונים". "משונים" מיבעי ליה? אומר רבא: יצתה בת קול ואמרה להם: ראשונים, כלו מפני כלים ואתם שונים בהם! "ויין מלכות רב" – אומר רב: מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין שגדול הימנו בשנים. "והשתיה כדת אין אדם". מאי "כדת"? אומר רבי חנן משום רבי מאיר: כדת של תורה. מה דת של תורה, אכילה מרובה משתיה; אף סעודתו של אותו רשע אכילה

מרובה משתיה. "אין אדם" – אומר רבי אלעזר: מלמד שכל אחד ואחד השקהו מיין מדינתו. "לעשות פרצון איש ואיש" – אומר רבא: לעשות פרצון מרדכי והמן. דכתיב: "איש יהודי". המן – "איש צר ואויב". גם ושתיה משתיה מיבעי ליה? אומר רבא: שניהן לדבר עבירה נתפוננו. היינו דאמרי אינשני: איהו בקרי ואתתיה

שפרחה בה צרעת – בירושלמי מפרש דילפני "נגור" דכתיב גבי ושותי מ"נגור" דכתיב גבי ועויה כשנצטרע, דכתיב ביה "נגור מבית ה'" (דברי הימים ב' כו).

זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתיהו כחמרא – וקשה: דהא פרק 'תפלת השחר' (ברכות כח, א) פריך: וכי עמון במקומו יושב? והלא בא סתריב ובלבדו לכך פירש

רבנו תם גרסינן הכא מואב לחוד, דקרא נמי לא

הוכיח אלא מואב, דכתיב "שאנן מואב", ובברכות

נמי לא גרסינן אלא עמון, ומהו הטעם התירו

ליחודה גר העמוני לבא בקהל, אבל משמע דגרי

אינך לא רצו להחזיר לבא בקהל לפי שלא בלבד

סתריב מצרים ולא בלבד מואב ומידין קשה:

דברכות משמע, באותה ההבאה, סתריב

בלבד עמון, ובירמיה חשיב להו באותן שהגלה

נבוכדנצר? ויש לומר: לפי שסתריב היה ראשון

שבלבד – נקרא הכל על שמו, ועליו כתיב "ואסיר

גבולות עמים ועתידותיהם שויתי", אבל ודאי

עיקר החורבן היה על ידי נבוכדנצר.

ממוכן – יש מדרש שהיה דניאל, ולפי שהיה

נשוי לשורת שהיתה גדולה ממנו שלא

היה יכול לכופה לדבר כלשונו, יעץ לעשות כן.

כל

בבוציני. "ביום השביעי פטוב לב המלך ביין." אמו
עד השתא לא טב לביה פתמרא? אמר רבא: יום
השביעי שבת היה. שישאל אכלין ושותין, מתחילין
בדברי תורה ובדברי תשבחות. אבל אומות העולם
שאכלין ושותים, אין מתחילין אלא בדברי תיפלות.
וכן בסעודתו של אותו רשע הללו אומרים: מדינת
נאות; והללו אומרים: פרסיות נאות, אמר להם
אהשורוש: כלי שאני משתמש בו אינו לא מדי
ולא פרסי אלא פשדי. רצונכם לראותה? אמרו לו:
אין, ובלבד שתהא ערומה. שבמדה שאדם מודד
בה מודדין לו, מלמד שהיתה ושותי הרשעה מביאה
בנות ישראל ומפשיטתן ערומות ועושה בהן מלאכה
בשבת. והיינו דכתיב: "אחר הדברים האלה פשד

חמת המלך אהשורוש זכר את ושותי ואת אשר עשתה ואת אשר נגור עליה" – בשם
שעשתה כך נגור עליה. "וחמאן המלכה ושותי". מכדי פריצתא הווי, דאמר מר: שניהן
לדבר עבירה נתפוונו. מאי מעמא לא אחאי? אמר רבי יוסי בר חנינא: מלמד שפרחה בה
צרעת. במתניתא תנא: בא גבריאלי ועשה לה זנב. "ויקצף המלך מאד". אמאי דלקה ביה
בולי האי? אמר רבא: שלחה ליה בר אחוייריה דאבא! אבא לקבל אלפא חמרא שתי,
ולא רוי, וההוא גברא אשתמי בחמריה! מיד "וחמתו בערה בו". "ויאמר המלך לחכמים".
מאן חכמים? רבנן. "דעו העתים" – שידעו לעבר שנים ולקבוע חדשים. אמר להו: דיינוה
לו! אמרו: היכי געבדי? נימא ליה קטלה – למחר פסיק ליה חמריה ובעי לה מינן. נימא
ליה שבקה – קא מזוללה במלכותא. אמרו לו: מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו,
ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות. זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתיהו
בחמרא דיתבי על דודרייה. וטעמא אמרו ליה, דכתיב: "שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא
אל שמריו ולא הורק מפלי אל פלי ובגולה לא הלך על פן עמד מעמו בו ורחו לא נמר".
מיד – "והקרב אליו פרשנא שחר אדמתא תרשיש". אמר רבי לוי: כל פסוק זה על שום
קרננות נאמר. "פרשנא" – אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם,
כלום הקריבו לפניך קרים בני שנה בדרך שהקריבו ישראל לפניך? "שחר" – כלום הקריבו
לפניך שתי תורין? "אדמתא" – כלום בנו לפניך מזבח אדמה? "תרשיש" – כלום שימשו

לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו: "תרשיש ושהם ופשפה". "מרס" – כלום מירסו בדם לפניך? "מרסנא" – כלום מירסו במנחות
לפניך? "ממוכן" – כלום הכינו שלחן לפניך? "ויאמר ממוכן". תנא: ממוכן זה הקון. ולמה נקרא שמו ממוכן? שמוכן לפורענות.
אמר רב פהנא: מכאן שההדיוט קופץ בראש. "להיות כל איש שחר בביתו" – אמר רבא: אלמלא אגרות הראשונות לא נשתיר
משונאיהן של ישראל שריר ופליט; אמרי מאי האי דשריר לן "להיות כל איש שחר בביתו"? פשיטא! אפילו קרחה בביתיה
פרדשכא ליהו! "ויפקד המלך פקידים". אמר רב: מאי דכתיב "כל ערום עשה ברעת וכסיל יפרש אולת"? "כל ערום עשה
ברעת" – זה דוד, דכתיב: "ויאמרו לו עבדיו ויקשו לאדני המלך נערה בתולה". כל מאן דהוה ליה בריתא, אייתה ניהליה.
"וכסיל יפרש אולת" – זה אחשוורוש, דכתיב: "ויפקד המלך פקידים". כל מאן דהוה ליה בריתא איטמרה מיניה. "איש יהודי
היה בשושן הבירה איש ימיני". מאי קאמר? אי ליחוסא קאתי, ליחסייה ואזיל עד בגימין! אלא מאי שנא הני? תנא: כולן על
שמו נקראו. "בן יאיר" – בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלות; "בן שמעון" – בן ששמע אל תפלות; "בן קיש" – שהקיש על
שערי רחמים ונפתחו לו. קרי ליה "יהודי" – אלמא מיהודה קאתי, וקרי ליה "ימיני" – אלמא מבגמין קאתי! אמר רב נחמן:
מרדכי מוכתר בגימסו היה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי: אביו מבגמין ואמו מיהודה. ורבנן אמרי: משפחות
מתגרות זו בזו. משפחת יהודה אומרת: אנא גרים דמתיליד מרדכי, דלא קטליה דוד לשמעון בן נרא. ומשפחת בגמין אמרה:
מינאי קאתי. רבא אמר: פגסת ישראל אמרה לאדך גיסא: ראו מה עשה לי יהודי ומה שילם לי ימיני, מה עשה לי יהודי

דלא

דלא

בבוציני – דלועין קטנות. כלומר כוונת שניהם אחת, שיראו את יופיה.

ביום השביעי פסוק לב המלך פניו אמר וגו' להביא את ושתיה. מקשה הגמרא: אמי עד השקא – עד יום השביעי לא מב לביה של אחשוורוש בתקרא – ביין, הלא כל יום שתה יין. אמר רבא, יום השביעי אין הכוונה ליום השביעי מימי המשתה, אלא שבת היתה, שהיה יום השביעי בשבוע, ובא ללמד מה בין ישראל לגויים, שישאל בשאובלן ושותין לכבוד שבת, מתחילין לדבר בדרבי תורה ובדרבי תשבחנות לה. אבל עובדי בוכבים שאובלן ושותין אין מתחילין לדבר אלא בדרבי תפלות – זנות ועבירה. וכן היה במעוריה של אותו רשע – אחשוורוש, דיברו דברי תפלות, וכך אמרו, הללו ו-בני מדין אומרים, נשים מדיות נאות משאר נשים. והללו ו-בני פרס אומרים, הנשים הפרסיות נאות מכולן. אמר להם אחשוורוש, בלי שאני משתמש בו – אשתי, אינו לא מדי ולא פרסי אלא פשוטי ונאה היא מאד, האם רצונכם לראותה. אמרו לו המסובים, אין, הבא אותה, ובלבד שתהא צרומה.

והטעם שנגזר עליה משמים לבא ערומה בשבת, משום שקמדה שארם מוד – במה שעושה רע, בה מודין לו – בכך נענש משמים. ומלמד שהיתה ושתיה הרשעה מביאה בנות ישראל לשרתה, ומפשיטן עיומות ועושה בהן מלאכה פשקת כדי לבוותן ולצערן, ולכן נגזר עליה שתבא ערומה בשבת. מדייקת הגמרא: היינו דכתיב (אסתר ב

א) אחרי הדברים האלה בשך חמת המלך אחשוורוש ובר את ושתיה ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה, ללמד שפשה שפשה להעביד בנות ישראל ערומות בשבת, כך נגזר עליה לבא ערומה בשבת.

ותמאן המלכה ושתיה לבוא בדרבי המלך. מקשה הגמרא: מדי פריצתא הוא – הרי ושתיה היתה פרוצה, כדאמר מר לעיל (ע"כ) שניהן לדבר עבירה נתבוננו, ואם כן מאי טעמא לא אתא – לא באה. אמר רבי יוסי בר חנינא, מלמד שפרחה בה צרעת ולא רצתה שיראוה מגונה. במתניתא תנא – בברייתא שנינו, (א) נכריאל ועשה לה זנב כבהמה, ולכן לא באה.

והקשה המלך מאד וחמתו בקרה בו, מכפל הלשון משמע שבעס מאד. מבררת הגמרא: אמאי דלקה ביה בולי האי – מדוע חמתו בערה כל כך. אמר רבא, משום ששלקה ליה ושתיה לאחשוורוש, בר אחוריה דאבא – שומר אורות הסוסים של אבי בלשצר היית, ואתה נודה כאיש נבער שאינו ראוי למלוך, שאבא – בלשצר, במשתה שלו לקבל אלפא חמרא שתי – שתה יין כנגד אלף איש, ולא רוי – ולא השתכר. והוא נכרא (אתה) אשפתי בתמריה – השתה מהיין, מיד כששמע המלך בדריה, (התת) בקרה בו.

ויאמר המלך לחכמים ידעי העתים וגו' בדת מה לעשות במלכה ושתיה. מבארת הגמרא: מאן – מי הם החכמים, רבנן – חכמי ישראל, שנקראים ידעי העתים, משום שיועצין לעבר שנים ולקבוע חרשים.

אמר להו אחשוורוש לחכמים, דייניה לי – תדונו לי את ושתיה. אמרו ו-דנו החכמים ביניהם, הוי נעבי, נימא ליה קמלה – נאמר לו להרגה, למחר פסיק ליה חמריה – יפוג יינו מעט מעלי, ובעי לה מינן – וידרוש אותה מאתנו, ויאשים אותנו בהריגתה. ואם נימא ליה שביקה – הנח לה, ואל תענישנה, קא מויללה במלכותא – יש בכך זלוול במלכות. ולכן אמרו לו החכמים, מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו, ניסקל עצה ממנו ו-מעמנו ואין אנו יודעין ליון דיני נפשות, ואין באפשרותנו לפסוק דין כראוי. ויל גנבי ו-לך אצל חכמי עמון ומואב דתיבי בדרבייהו – שיושבים במקומם בתקרא דתיב על דודיה – כיון שנח על שמרי ולא הורק מכלי לכלי, ולכן דעתם מיושבת, ויכולים לפסוק כראוי.

אומרת הגמרא: וטעמא – ויפה אמרו ליה החכמים לאחשוורוש, והראיה, דכתיב (ירמיה מח יא) שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל בלי ובגולה לא חלה, על כן עמד טעמו בו וירחו לא נמר, הרי שכשאדם שקט דעתו מיושבת.

כשראה שאין חכמי ישראל פוסקים בדינה, מיד פנה לשרים הקרובים אליו, שנאמר וחקרב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש. אמר רבי לוי, כל השמות שהוזכרו בפסוק זה, על שום קרבתם נאמר, כרשנא נוסריקון כרים בני שנה, שאמרו מלאכי השתר

לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, כלום הקריבו לפניך כרים (כבשים) בני שנה בדרך שהקריבו ישראל לפניך. שתר נוסריקון שתי תורים, שאמרו המלאכים לפני ה', כלום הקריבו לפניך שתי תורין כישראל. אדמתא, כלום בנו לפניך מזבח אדמה לקרבות כישראל. תרשיש, כלום שימשו לפניך כבנדי כהונה דכתיב בהו – באבני החושן (שמות כח ב) תרשיש ושהם וישפה. מרס, כלום מירסו (עירבו והגיסו) בדם לפניך, כישראל שהגיסו דם במזרק שלא יקרוש ויהא כשר להורק על המזבח. מרסנא, כלום מירסו במנחות לפניך כישראל שהגיסו ובללו את המנחות לפני הקרבנות. ממוכן, כלום הכינו שלחן עבור לחם הפנים לפניך כישראל.

ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים, תנא, ממוכן זה המן, ולמה נקרא שמו ממוכן, שמוכן לפורענות להתלות על העץ. אמר רב כהנא, מכן נלמד, שההדיוט קופץ לדבר בראש – לפני גדולים ממנו, שהרי בפסוק שלפני כן נמנה ממוכן אחרון מבין שבעת השרים, שהיה הפחות מכולם, ואף על פי כן פתח פיו לדבר ראשון.

וישלח ספרים וגו' להיות כל איש שרר בביתו. אמר רבא, מאגרות אלו באה הישועה, שאכלא – אילו לא שלח את האגרות הראשונות הללו, לא נשתיר משונאיתן של ישראל, שירי ופליט, שהיו משמידים את היהודים מיד שהגיעו האגרות להשמידם, ולא היו ממתנים ל"ג אדר, ולא היה אפשרות לשלוח אגרות אחרונות שיהרגו את היהודים את הגוים, אבל אחר ששלח אגרות ראשונות אלו, אמר בני המדינות, מאי האי – מה היא שטות זו דדירי לו – ששלח לנו להיות כל איש שרר בביתו, וכי צריך ציוו לכך, הרי הוא פשיטא, שאפילו קרחה (איש שפל בביתיה, פדשכא ליהו – הוא שר ושלט, והסיקו שמלך שוטה הוא, וכשהגיעו האגרות להשמיד את היהודים, לא החשיבוהו והתעכבו מלקיימו.

ויפקד המלך פקידים וגו' ויקבצו את כל נערה. אמר רב, מאי דכתיב (משלי יג טו) כל ערום יעשה בדעת ויכסיל יפרש אולת, כלומר, כנגד מי נכתב. ומבאר, כל ערום יעשה בדעת, זה דוד המלך, דכתיב כשביקשו לו אשה לעת זקנה (מלכים א' א) ויאמרו לו עבדיו ויקשו לארני המלך נערה בתולה, שביקש רק נערה אחת, וכל מאן דהוה ליה בתרא ו-בת איתתה ניהליה – הביאה אליו, אולי תיטב בעיניו. ויכסיל יפרש אולת, זה אחשוורוש, שצוה להביא את כולם, כדכתיב ויפקד המלך פקידים וגו' ויקבצו את כל נערה, וכל מאן דהוה ליה בתרא, אימקרה מיניה – ההביאה שלא יקחנה, שידעו שיחלל את כולן ובסוף יבחר רק אחת.

איש יהודי היה בשושן הבירה וגו' וימנו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש מיני – משבט בנימין, שואלת הגמרא: מאי קאמר בכך שהביא יחוסו, אי ליחוסא קאמי – לפרש יחוסו, ליחסיה (ואויל [וליויל] עד בנימין. (אלא) מאי שניא הני – שמות אלו שהזכיר. מבארת הגמרא: אכן לא פירש יחוסו, אלא דבתנא בבריתא, שהשמות בולן על שמו של מרדכי נקראו, בן יאיר, היינו בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו. בן שמעי, בן ששמו אל את תפלתו. בן קיש, שהקיש על שער רחמים שנעלו בשעת הגזירה, ונפתחו לו.

מקשה הגמרא: בתחילה קרי ליה למרדכי איש יהודי, מלשון יהודה, אלמא משבט יהודה קאמי ו-בא, ובהמשך קרי ליה מיני, אלמא משבט בנימין קאמי. מתרצת הגמרא: אמר רב נתן, יהודי אין הכוונה שבא מיהודה, אלא מרדכי מוכתר בנימוס – בעל שמות נאים הוה, וזה אחד מהם. תירוצו נוסף: אמר רבא בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי, נקרא יהודי וימיני משום שאביו היה מבנימין, ואמו היתה מיהודה. תירוצו נוסף: ורבנן אמרי, אכן היה מוצאו מבנימין, אלא משפחות יהודה ובנימין תפלות זו בזו מן גרים ללידת מרדכי, משפחת יהודה אומרת, אנא גרים דמתחילי מרדכי, משום דלא קמליה דוד לשמעיה בן נרא אף שמרד במלכות, ויצא ממנו מרדכי. ומשפחת בנימין אומרת, מינאי קאמי, שבא מזרע בנימין.

רבא אמר, יש לדרוש כך, כנסת ישראל אמרה לשונות אלו, וליאריך נימא – לצד אחר, כלומר לגנאי, וכך אמרה, ראו מה צער עשה לי דוד המלך היהודי – מיהודה, ומה רעה שלם לי שאול המלך הימיני – מבנימין.

מבארת הגמרא: מה עשה לי יהודי,

ומכל מקום היתה יפה, מחמת חוט של חסד שהיה משוער עליה מאת
ה'.
נאמר על אסתר כי אין לה אב ואם, ובהמשך נאמר 'ובמות אביה
ואמה'. שואלת הגמרא: למה לי לומר שוב שהיתה יתומה. משיבה
הגמרא: אמר רב אחא, כדי ללמד שאפילו יום אחד לא היה לה אב
ואם, שכשעברה אמה, מת אביה, ולא היה לה אב ממתי שראוי
להקראות אב, וכשילדה, מתה אמה, וגם היא לא היתה קרויה
אם.
'ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת'. תנא משום רבי מאיר,
אל תקרי 'לבת' – שאימצה כבת, אלא קרא 'לבית' – שנשאה. וכן
הוא אומר – וכן מצינו פסוק אחר שנדרש כך (שמואל ב' י"ג), 'ולרש
ו-אוריה החתי אין כל כי אם כבשה אחת קטנה' (ובת שבע) אשר
קנה וחתן ותגדל עמו ועם בניו וחתן, מפתו האכל ומכסהו תשתה
ובחיקו תשכב ותהי לו כבת'. וקשה, משום דבחינו תשכב תהיה
(לבת) [כבת], אלא יש לקרוא (לבית) [כבית], שרמו לו על אשת
אוריה. וכן נמי כאן, יש לקרוא לבית.
שומר הנשים נתן לאסתר את תמרקה ומנותיה 'את שבע הנערות
וגו' הראיות לתת לה מבית המלך'. אמר רבא, הטעם שהיו לה
שבע שפחות, משום שהיתה מונה בהן את ימי השבת, שכל שפחה
באה ביום מסוים בשבוע, וכשבאה השפחה של שבת ידעה שהיום
שבת.
'וששה ואת נערותיה וגו' לטוב בית הנשים'. מבארת הגמרא במה
הטוב לה שומר הנשים: אמר רב, שהאכילה מאכל יהודי. ושמואל
אמר, שהאכילה קדלי יהודי – בשר חזיר שמן, שהוא מאכל
משונה, ומשום אנסה לא נענשה על כך. ורבי יוחנן אמר, האכילה
ויעונים – מיני קטניות, שאין בהם חשש כשרות. וכן הוא אומר
אצל דניאל וחרביו שאכלו וזעונים להנצל ממאכל אסור, שנאמר
(דניאל א' טו) 'ויהי המלצר נשא ולעצמו את פת בנם ו-מאכל המלך
אסורו ויין משתיהם ונתן להם ויעונים'.
'וששה חרשים בשמן המלך'. מבררת הגמרא: מאי 'שמן המלך'. רבי
חייא בר אבא אמר, סספת – שמן מעורב בבשרים. רב הונא אמר,
שמן עשוי מזה שלם הביא שליש בישולו. תניא, רבי יהודה אומר,
אנפקינון הוא שמן זה שלם הביא שליש ואינו ראוי לאכילה. ולמה
סבין אותו, לפי שהוא משייר את השיער, ומעדר (מצידיב ומצודיל)
את הקשר.
'בערב היא באה ולבית המלך ובבקר היא שבה אל בית הנשים
שני'. אמר רבי יוחנן, מננות של אותו רשע שבעל את כולם, למנו
שבתה, שלא היה משמש מפתו ביום, שהרי כל נערה חזרה בבוקר
לבית הנשים.
'ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל ראייה'. אמר רבי אלעזר, מלמד
שכל אחד ואחד שהיו מאומות שונות, נקמה לו באומות, ולכן
נשאה חן בעיני כולם.
'ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחודש העשירי
הוא חודש כסליו'. מבארת הגמרא: בהשגחת ה' היא באה בחודש זה,
לחבבה בעיניו, שהוא ירח (חודש) שהקור גדול, ונהנה גוף מן
החום, לפי שמתחמם בו.
'ויאמרו המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל
הבתולות'. אמר רב, כשיבקש אחשורוש למעם באסתר מעם
בתולה, מעם 'ומכל הבתולות', וכשיבקש לטעום מעם בעולה, מעם
'ומכל הנשים', וכל זה כדי שיהא לו הנאה יתירה מאסתר וישאנה,
ותבוא הצלה לישראל.
'ועש המלך משתה גדול וגו' את משתה אסתר ותנהה למדינות
עשה ויתן משאת כיד המלך'. הכל עשה לכבודה, שתסכים לגלות
את עמה. תחילה עבד משתה לכבוד מה שלא עשה לשאר
הנשים, ולא נלץ לה את עמה. הוסיף ודלי ברא – עשה הנחה
במס לכבודו 'והנחה למדינות עשה', ולא נלץ לה. הוסיף ושר
פרדשני – שלח מתנות לשרים בשמה 'ויתן משאת', ולא נלץ
לה.
'ובהקבץ בתולות שניות וגו' יש לבאר מדוע קיבץ שוב בתולות,

דלא קמליה דוד לשמע בן גרא שמרד במלכות וחייב מיתה, וגרם
דאחילי מינה ו-משמעו) מרדכי דמינני ביה המן – שעורר בו את
קנאת המן כשלא השתחוה לו, ולכן גזר להשמיד את היהודים.
ומה שילם לי מיני, דלא קמליה שאול לאנן מלך עמלק, ובכך גרם
דאחילי מינה המן דמצער לישראל.
תירוצ נוסף על הסתירה: רבי יוחנן אמר, לעולם מרדכי משבט
בנימין קמתי ולכן נקרא 'מיני', ואמאי קרי ליה 'יהודי', על שום
שכפר בעבודה זרה, שכל הכופר בעבודה זרה נקרא 'יהודי', בדכתיב
כשהשינו הכשדים לנבוכדנצר שחנניה מישאל ועזריה לא
השתחוו לצלם (דניאל ג' ט) 'איתי גברין יהודאין וגו', שקראום יהודים
משום שכפרו בעבודה זרה.
ממרא נוספת שהכופר בעבודה זרה נקרא 'יהודי': רבי שמעון בן
פאי ביה הנה פתח לדרוש בספר דברי הימים, אמר כנגד ספר דברי
הימים הכי. כל דבריהם אחד הם – יש מקומות שאתה מזכיר שמות
שונים, ובכולם הכוונה לאדם אחד, ואני יודעין לדרושן למה הם
מרמזים. כגון (דברי א' ד' יח) 'ואשתו היהיה ילדה את ירד אבי גדור
ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי ינאי, ואלה בני בתיה בת
פרעה אשר לקח מרד'. ודרש, 'אשתו היהיה' היא בתיה שנזכרה
בסוף הפסוק, שילדה את משה רבינו (וכדלהלן), ואמאי קרי ליה
'היהיה' אף שהיתה מצרית, על שום שכפרה בעבודה זרה, בדכתיב
(שמות ב' ח) 'ותרד בת פרעה לחצן על היאר', ואמר רבי יוחנן, הכוונה
שירדה לחצון (ט-טבילת גרות) מגילולי – מעבודה זרה של בית
אביה. הרי שהכופר בעבודה זרה נקרא 'יהודי'.
שואלת הגמרא: וכי בתיה ילדה את משה, וכל רק רבוי רביתיה –
גידלה אותה. משיבה הגמרא: לומר לה שכל המגדל תום ויתומה
בתוך ביתו, מעלה עליו הכתוב כאילו ילד, ולכן נכתב שילדה את
משה.
ומבאר רבי שמעון בן פאי: כל השמות שנזכרו כאן (ירד אבי גדור
וחבר אבי שוכו ויקותיאל אבי ינאי) הם אדם אחד. ירד' זה משה,
ולמה נקרא שמו 'ירד', שירד להם לישראל מן בימי וזכותו. ונקרא
גם 'גדור', שגדור פרצותיהן של ישראל על ידי התורה שניתנה על
ידו. ונקרא גם 'חבר', שחבר את ישראל לאביהן שבשמים. ונקרא
גם 'סוכו', שנעשה להם לישראל כסוכה, שהגין עליהם כשחטאו
בעגל ובמרגלים. ונקרא גם 'יקותיאל', שקווי ישראל לאל בימי –
שדור המדבר ציפו כל יום לה' שיתן להם מן ושליו ומים. ונקרא
גם 'ינאי', שהניח (ו-הסיר) עונותיהן של ישראל – שמחמת תפילתו
סלח ה' לישראל. ושלש פעמים נקרא 'אבי', אבי גדור' אבי סוכו'
'אבי ינאי', משום שהיה אב בתורה, אב בחכם ואב בנביאות.
עוד נאמר בפסוק, 'ואלה בני בתיה וגו' אשר לקח מרד'. שואלת
הגמרא: וכי מרד שמו של בעלה, ואלה כלב שמו. מבארת הגמרא:
בנישואין אלו נקרא כך, שאמר הקדוש ברוך הוא, בדין שיבא כלב
שמרד בעצת מרגלים ולא חטא. וישא את בת פרעה שמרד בגלולי
בית אביה.
הגמרא חוזרת לבאר את פסוקי המגילה: 'ושמו מרדכי וגו' אשר
הגלה מירושלים עם הגולה אשר הגלהו'. אמר רבא, מלשון זה
משמע שגלה מעצמו ומרצונו, ולא בעל כרחו כשאר העם.
'ויהי אמן את הדין היא אסתר'. בתחילה קרי לה הדין, ובסוף קרי
לה אסתר. ונחלקו תנאים בדבר. תניא, רבי מאיר אומר, אסתר הוא
שמה, ולמה נקרא שמה (כינויה) הדין, מפני שהיתה צדקה, ועל
שם הצדיקים שנקראו הדינים. וכן הוא אומר על השכינה שגלתה
לבבל (זכריה ח' ט) 'והוא עמד בין הדינים' – בין הצדיקים שבגולה.
רבי יהודה אומר, הדין הוא שמה, ולמה נקראת שמה אסתר, על
שם שהיתה מסתרת דבריה, שנאמר (אסתר ב' ט) 'אין אסתר מנחת
מולדתה ואת עמה'. וגו'. רבי נחמיה אומר, הדין הוא שמה, ולמה
נקראת בשם אסתר, משום שהיו אומות העולם קורין אותה על שום
אסתרה – ירה, שהיתה יפה כלבנה. בן עזאי אומר, אסתר שמה,
ונקראה 'הדין', משום שלא ארובה מדאי היתה ולא קצרה מדאי
היתה, אלא בינונית בהדין, וזה נוי לאדם. רבי יהושע בן קרחה
אמר, אסתר שמה, ונקראה הדין משום שירקוקת כהדס היתה,

מגילה. פרק ראשון – מגילה נקראת דף יג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" ר"ש

1 דלא קטליה דוד לשמעי – שהיה חייב מיתה. לאידך גיסא – לצעקה ולא לשבח: איש יהודי ואיש ימיני גרמו לי הצער הזה. איתי גוברין יהודאין בו' – וסיפיה דקרא "לאלהך לא
2 פלחין. כל דברין אחר הן – כנגד הספר היה אומר: כל דברין, דברי ימינים, אחת הן. הרבה שמות אתה מזכיר, פלוני ופלוגי, וכולן אדם אחד הן. ואנו יודעין לדורשן – ואף על פי
3 שסתמת אותן אנו נותנין את לבנו עד שאנו יודעין לדורשן. משום דאמרין לעיל כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי נקט לה הכא. ואשתי חיהודית וגו' – והלא בתיה שמה, דהא
4 כתיב בסופיה "ואלה בני בתיה". לרחוין – לטבול ולשון גירות. והלא ככל שמו – שבכלל משתעי קרא. הכי נרמזין: וישא בתיה שמרה בגלילי בית אביה – ולכך נשתנה שמה
5 בליקוחין הללו. שגלה מעצמו – מדלא כתיב
6 "אשר היה מן הגולה אשר הגלית" וכתיב
7 "אשר הגלה עם הגולה" משמע שלא היה
8 כשאר ישראל שגלו על כרחן, והוא גלה
9 מעצמו, כמו שעשה ירמיה שגלה מעצמו, עד
10 שאמר לו הקדוש ברוך הוא לחזור. בין ההיפוס
11 אשר במצולה – בין הצדיקים שגלו לבבל,
12 בכבינה משתעי קרא. אסתרה = ירה, יפה
13 כלבנה. ויקריות היתה – כהודסה זו. אלא חוט
14 של חסד משוך עליה – מאת הקדוש ברוך הוא.
15 לכך נראית יפה לאומות ולאחורשו. וכמות
16 אביה ואמה תו למה לי – מאחר דכתיב "כי אין
17 לה אב ואם", אלא ללמדנו שאפי' יום אחד לא
18 היה לה אב ואם. בשעה שנתעברה אמה מת
19 אביה – נמצא שלא היה לה אב משעה שנראתה
20 להקרות – ובשיליתה אמה מתה – ולא
21 נראית לקרות אם. ולרש אין כל – באוריה
22 משתעי קרא. כבשה אחת – בת שבע, שהיתה
23 מונה בן ימי שבת – שהיתה משרתת לה אחת
24 באחד בשבת, ואחת בשני בשבת, ואחת בשלישי
25 בשבת, וכן כולן. וכשהגיע יום שפחה של שבת
26 יודעת שהיום שבת. כתיב דחוריי = בקור'וש
27 שמינית. ומתוך אונסה לא נענשה. וכן הוא
28 אומר – שהורעונים טובים לצדיקים להבדיל
29 ממאכל טמא. ויהי המלצר נושא את פת כנס
30 ויין מפתיהם וגו' – וכתיב בהחזק עניני
31 "ולמקצת ימים עשרה נראה מראיהם טוב
32 ובראיא בשר וגו'". אנפקינן שפן זית שלא הביא
33 שליש – גבי מנחות תנן: אין מביאין אנפקינן,
34 ואם הביא – פסול. ועלה קאי ר' יהודה ואמר
35 מהו אנפקינן. מעין = מצדדי. מנחות של אותו
36 רשע – נגזרת הוא זה, שהוא בועל נשים
37 ומשלחן. שהנף נהנה מן הנוף – מפני הצניעה.
38 העיד לך הכתוב שהיו מתכונני מן השמים
39 לחבבה על בעלה. ביקש למעום בו' – לכך
40 נאמר "מכל הנשים ומכל הבתולות". עבד
41 משתיא בו' – חזר לכמה ענינים לפייסה
42 שתגלה לו מולדתה, ולא הועיל. וסמך לה
43 להאי קרא "ובהקצץ בתולות שנית וגו' אין
44 אסתר נגזרת מולדתה ואת עמה וגו'". עבד
45 משתיא אסתר לכבודה, מה שלא עשה בשאר
46 נשים. דלי כרמא – אמר: בשביל אסתר לא
47 מניח לכם מכסי גולגולתכם, היינו והנחה
48 למדינות עשה. שדר פרישיני – דורות
49 לשרים בשמה, והיינו דכתיב "יתן משאת כיד
50 המלך".

1 דלא קטליה דוד לשמעי, דאתיליד מיניה מרדכי
2 דמקני ביה המן. ומה שילם לי ימיני – דלא קטליה
3 שאול לאנג, דאתיליד מיניה המן דמצער לישראל. רבי
4 יוחנן אמר: לעולם מבנימין קאתי. ואמאי קרי ליה
5 "יהודי"? על שום ששפר בעבודה זרה, שקל הכופר
6 בעבודה זרה נקרא "יהודי", דכתיב: "איתי גברין
7 יהודאין..." רבי שמעון בן פוי, פי תוה פתח דבריי תימים, אמר הכי: כל דברין, אחר הם,
8 ואנו יודעין לדורשן. "ואשתי היהודיה ילדה את ירר אבי גדרו ואת חבר אבי שוכו ואת
9 יקותיאל אבי גזו ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד". אמאי קרי לה "היהודיה"? על
10 שום ששפרה בעבודה זרה, דכתיב: "ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור", ואמר רבי יוחנן:
11 שפרה לרחוץ בגלילי בית אביה. ילדה? והא רבויי רביתיה! לומר לך: שקל המגדל יתום
12 ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. "ררד" זה משה. ולמה נקרא שמו "יררד"?
13 שירד להם לישראל מן בימיו. "גדרו" – שגדר פרצותיהן של ישראל. "חבר" – שחיבר את
14 ישראל לאביהן שבשמים. "שוכו" – שגעשה להם לישראל כסופה. "יקותיאל" – שקיו ישראל
15 לאל בימיו. "גזו" – שהזניח עונותיהן של ישראל. "אבי" – אבי – אב בתורה, אב
16 בתכמה, אב בגביאות. "ואלה בני בתיה אשר לקח מרד". וכי מרד שמו? והלא כלב שמו!
17 אמר הקדוש ברוך הוא: יבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא את בת פרעה שמרדה בגלילי
18 בית אביה. "אשר הגלה מירושלים". אמר רבא: שגלה מעצמו. "ויהי אמן את הדסה". קרי
19 לה "הדסה" וקרי לה "אסתר". תניא רבי מאיר אומר: אסתר שמה. ולמה נקרא שמה הדסה?
20 על שם הצדיקים שנקראו "הדסים". וכן הוא אומר: "והוא עמד בין התרסים". רבי יהודה
21 אומר: הדסה שמה. ולמה נקרא שמה אסתר? על שם שהיתה מסתרת דבריה, שגאמר: "אין
22 אסתר מגדת את עמה". רבי נחמיה אומר: הדסה שמה. ולמה נקראת אסתר? שהיו אופות
23 העולם קורין אותה על שום אסתרה. בן עזאי אומר: אסתר, לא ארובה ולא קצרה היתה,
24 אלא בינונית כהדסה. רבי יהושע בן קרחה אמר: אסתר יקרוקת היתה וחוט של חסד משוך
25 עליה. "פי אין לה אב ואם" – "ובמות אביה ואמה" למה לי? אמר רב אחא: עיפרתה מת
26 אביה; ילדתה מתה אמה. "ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת". תנא משום רבי מאיר:
27 אל תקרי "לבת" אלא לבית. וכן הוא אומר: "ולרש אין כל פי אם כבשה אחת קטנה אשר
28 קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומפסו תשתה ובחיקו תשקב ותהי לו
29 כבת". משום דבחיכו תשקב, הוות ליה לבת? אלא בית; הכי נמי לבית. "ואת שבע הנערות".
30 אמר רבא: שהיתה מונה בהן ימי שבת. "וישנה ואת נערותיה". אמר רב: שהאכילה מאכל
31 יהודי. ושמואל אמר: שהאכילה קדלי דחוריי. ורבי יוחנן אמר: זרעונים. וכן הוא אומר: "ויהי
32 המלצר נושא את פתבגם... ונתן להם זרעונים." "ששה חדשים בשמן המור". מאי "שמן
33 המור"? רבי חייא בר אבא אמר: סמפת. רב הונא אמר: שמן זית שלא הביא אסתר. תניא
34 רבי יהודה אומר: אנפקינן, שמן זית שלא הביא אסתר. ולמה סמך אותו? שמשיר את השיער
35 ומעזין את הבשר. "בערב היא באה ובבקר היא שבה". אמר רבי יוחנן: מנגותו של אותו
36 רשע למדנו שבחו, שלא היה משמש מפתו ביום. "ותהי אסתר נשאת חן". אמר רבי אלעזר:
37 מלמד שלכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו. "ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית
38 מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת" – ירח שגתה גוף מן הגוף. "ויאהב המלך את אסתר מפל הנשים ותשא חן וחסד לפניו
39 מפל הבתולות". אמר רב: ביקש למעום טעם בתולה טעם, טעם בעולה טעם. "ויעש המלך מושטה גדול". עבד משתיא ולא גליא
40 לה; דלי כרמא ולא גליא ליה; שדר פרישיני ולא גליא ליה. "ובהקצץ בתולות שנית". אולי שקל עצה ממרדכי. אמר: אין אשה
41 מתקנאה אלא בירך חבירתה. ואפילו הכי לא גליא ליה, דכתיב: "אין אסתר מולדתה". אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב:
42 "לא"

עליו לקיים הוראת חכמינו ז"ל יגעתי – ותקיים ההבטחה – ומצאתי.

לא ירע מצדיק ענינו – נותן ענינו במעשה הצדיקים לשלם להם אף לימים רבים מדה במדה. וכתה ויצא ממנה שאול – שהיה צנוע. וזה ויצאת ממנו אסתר – בתרגום של מגילה מייחס מרדכי ועושהו עשירי לשאול, ומשאול עד בנימין. וכתוב "היא אסתר בת דוד". ואין לו ראיה אחרת בכתובים שיצאה משאול. כסרתן – ללאה, והוא צניעות, שלא יתפרסם הדבר שמסר לה סימנין. שנאמר

"לא ירע מצדיק ענינו" בַּשֹּׁכֵר צְנִיעוּת שְׁהִיְתָה בַּהּ
בְּרַחֵל וְכִתְה וְיִצָּא מִמֶּנָּה שְׂאוּל. וּבִשְׁכָּר צְנִיעוּת שְׁהִיְתָה
בּוּ בְּשֹׂאוּל זָכָה וְיִצָּאָה מִמֶּנּוּ אֶסְתֵּר. וּמֵאֵי צְנִיעוּת
הִיְתָה בַּהּ בְּרַחֵל? דְּכִתְבִּי: "וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אָחִי
אֲבִיהָ הוּא." וְכִי אָחִי אֲבִיהָ הוּא? וְהָלֹא בֶן אָחוֹת
אֲבִיהָ הוּא? אֲלֵא אָמַר לָהּ: מִיִּנְסָבָא לִּי? אָמְרָה לִּיהּ:
אֵין. מִיהוּ אָבָא רַמְאָה הוּא וְלֹא יִכְלֹת לִיהּ. אָמַר לָהּ:
אָחִיו אֵנָּה בְּרַמְאָה. אָמְרָה לִּיהּ: וּמִי שָׂרִי לְצִדִּיקִי
לְסָנַי? בְּרַמְיֹוֹתָ? אָמַר לָהּ: אֵין. "עַם נָכָר תִּתְכַּבֵּר וְעַם
עַקֵּשׁ תִּתְפַּל". אָמַר לָהּ: וּמֵאֵי רַמְיֹוֹתָ? אָמְרָה לִּיהּ:
אֵית לִי אַחְתָּא דְקִשְׁיָשָׁא מִינָא וְלֹא מִנְסִיב לִי מִקְמָה.
מִסַּר לָהּ סִימָנִים. כִּי מִמָּא לִילִיא אָמְרָה: הֲשִׁתָּא
מִיכְפָּפָא אַחְתָּאִי. מִסְתַּתִּינְהוּ נִיהֲלָהּ. וְהִינֵנּוּ דְכִתְבִּי:
"וַיַּגֵּד בְּבֶקֶר וְהִנֵּה הִיא לֹאָה" – מִפְּלֵל דְּעַד הֲשִׁתָּא לֹאָה
לֹאָה הִיא? אֲלֵא: מִתּוֹךְ סִימָנִים שְׁמַסְרָה רַחֵל לִלֹאָה

לא הוה ידע עד השתא. לפיכך וכתה ויצא ממנה שאול. ומה צניעות היתה בשאול? דכתיב: "ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל". וזה ויצאת ממנו אסתר. ואמר רבי אלעזר: כשהקדוש ברוך הוא פוסק גדולה לאדם פוסק לבניו ולבניו בניו עד סוף כל הדורות, שנאמר: "וישיבם לנצח ויגבהו". ואם הגים דעתו, הקדוש ברוך הוא משפילו, שנאמר: "ואם אסורים בזקים". ואת מאמר מרדכי אסתר עשה" – אמר רבי ירמיה: שהיתה מראה דם נדה לחכמים. כפאשר היתה באמנה אתו" – אמר רבה בר לימא משמיה דרבי: שהיתה עומדת מחיקו של אחשוורוש ומוכלת ויושבת בחיקו של מרדכי. בפגמים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בנתן ותרש". אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: הקציף הקדוש ברוך הוא אדון על עבדיו לעשות רצון צדיק. ומנו – יוסף, שנאמר: "ישם אתנו נער עברי וגו'". עבדים על אדוניהם לעשות גם לצדיק, ומנו – מרדכי, דכתיב: "וינדה הדבר למרדכי". אמר רבי יוחנן: בנתן ותרש שני טרסיים הוו והיו מספרין בלשון טורסי, ואמרים: מיום שפאת זו לא ראינו שניה בעינינו. בא ונפיל ארס בספל כדי שימות. והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשפת הנהגות היה, והיה יודע בשבעים לשון. אמר לו: הלא אין משמרת ומשמרתך שוה! אמר לו: אני אשמור משמתי ומשמרתך. והיינו דכתיב: "ויבקש הדבר וימצא", שלא נמצאו במשמרתן. "אחר הדברים האלה". אחר מאי? אמר רבא: אחר שברא הקדוש ברוך הוא רפואה למכה, דאמר ריש לקיש: אין הקדוש ברוך הוא מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה, שנאמר: "כרפאי לישראל וגילה עון אפרים". אבל אומות העולם אינו כן, מכה אותן ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר: "ונגן ה' את מצרים בגן ורפוא". ויכו בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו" – אמר רבא: בתחילה במרדכי לבדו, ולבסוף בעם מרדכי, ומנו – רבנן; ולבסוף בכל היהודים. "הפיל פור הוא הגורל". תנא: כיון שנפיל פור בחדש אדר שמו שמוחה גדולה. אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה. ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד. "אשנו עם אחד". אמר רבא: ליפא ידע לישא בישא כהמן. אמר ליה: תא ניכלניה. אמר ליה: מסתפינא מאלהיו דלא לעביד בי פדעבד מקמאי. אמר ליה: ישנו מן המצות. אמר ליה: אית בהו רבנן. אמר ליה: עם אחד הן. שמו תאמר קרחה אני עושה במלכותך – מפוזרין הם בין העמים. שמו תאמר: אית הנאה מינייהו – "מפורד", כפרדיה זו שאינה עושה פירות. ושמו תאמר: איפא מדינתא מינייהו – "בכל מדינות מלכותך". "ודתיהם שנות מפל עם" – דלא אכלי מינן ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן. "ואת דתי המלך אינם עשים" – דמפקי לכולא שתא בש"ה פה". "ולמלך אין שוה להנחיהם" – דאכלו ושתו ומבוו ליה למלכות. ואפילו נופל ובוב בכוסו של אחד מהם, וזרקו ושתוהו; ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהם חובטו בקרקע ואינו שותהו. "אם על המלך טוב וכתב לאבדם ועשרת אלפים כבר כסף". אמר ריש לקיש: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידי המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליתו לשקליו. והיינו דתנן: באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים. ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו פטוב בעיניך". אמר רבי אבא:

התעידה לבא לאחר זמן. כרפאי לישראל – ואחר כך נגלה עון אפרים, על ידי מכה שאני מבאי עליהן. הפיל פור – ומה פור הוא הגורל. מיום ליום, באיוז יום יפול הגורל. וכן מחורש לחורש. והגורל של כולו הטיל ביום אחד, ונפל לו הגורל על ואחד. בשבעה באדר מת משה – שנה אנכי היום" (דברים לא): היום מלאו ימי ושנותי, כדאי הלידה שתכפר על המיתה. אית בהו רבנן – מתשובתו של המן אנו למדין שכך היה אחשוורוש משיבו. קרחה אני עושה במלכותך – משלכות אתה מליאה מהם. מדינתא – מדינה קטנה, ולא נסבי מינן – נשים. ואת דתי המלך אינם עושים – אונגרויות ומסים וגולגוליות וארנונות אינן נותנין. דפסקי ליה לשטא בשח"ה פה" – שבת היום, פסח היום, ואנו אסורים במלאכה. אין שוה – אין נאה, ואין חשד להנחין. משמיעין – בית דין מברכין שיביאו שקלים למקדש. ועל הכלאים – שגדלו הורעים קצת, וניצן ניכר, ועוקרין אותן משדותיהן בהכרות בית דין. משל

התעידה לבא לאחר זמן. כרפאי לישראל – ואחר כך נגלה עון אפרים, על ידי מכה שאני מבאי עליהן. הפיל פור – ומה פור הוא הגורל. מיום ליום, באיוז יום יפול הגורל. וכן מחורש לחורש. והגורל של כולו הטיל ביום אחד, ונפל לו הגורל על ואחד. בשבעה באדר מת משה – שנה אנכי היום" (דברים לא): היום מלאו ימי ושנותי, כדאי הלידה שתכפר על המיתה. אית בהו רבנן – מתשובתו של המן אנו למדין שכך היה אחשוורוש משיבו. קרחה אני עושה במלכותך – משלכות אתה מליאה מהם. מדינתא – מדינה קטנה, ולא נסבי מינן – נשים. ואת דתי המלך אינם עושים – אונגרויות ומסים וגולגוליות וארנונות אינן נותנין. דפסקי ליה לשטא בשח"ה פה" – שבת היום, פסח היום, ואנו אסורים במלאכה. אין שוה – אין נאה, ואין חשד להנחין. משמיעין – בית דין מברכין שיביאו שקלים למקדש. ועל הכלאים – שגדלו הורעים קצת, וניצן ניכר, ועוקרין אותן משדותיהן בהכרות בית דין. משל

1 לא ירע מצדיק עיניו, והיינו שאין ה' מסיר עיניו מלהתבונן
2 במעשים הטובים של הצדיקים, ומשלם להם שכר אף אחר זמן רב
3 מזה כנגד מדה. ולפיכך, בשכר צניעות שהיתה בה רחל וכמבואר
4 להלן וזכה ויצא ממנה שאלו שהיה צנוע וכמבואר להלן, ובשכר
5 צניעות שהיה בו בשאול, וזה ויצאת ממנו אסתר שהיתה צנועה,
6 הרי שה' משלם לצדיקים אף אחר זמן רב מדה כנגד מדה.
7 מבארת הגמרא: ומאי צניעות היתה בה רחל, דכתיב (בראשית כט יב)
8 'ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא, ויש לתמוה שהלא אביה של
9 רחל הוא לכן שהיה אח של רבקה, ואם כן קשה, וכי יעקב אחי
10 אביה של רחל הוא, והלא בן רבקה אחות אביה הוא. אלא כך אמר
11 לה יעקב לרחל, מינסבת לי – האם תנשאי לי, אמרה ליה, אין –
12 מסכימה אני, מיהו אמא רמאה הוא, ואם תרצה לישא אותי הוא
13 ירמה אותך ולא יכלת ליה להנצל מרמאותו. ועל כך השיב יעקב
14 ואמר לה, אחי! אמא ברמאות, ואני יכול לרמות כמדה. אמרה ליה
15 רחל, ומי ישרי לצידיקי לפניו (לכתוב ברמאות) – ברמאות. אמר
16 לה אין, כלומר, אף שאסור לרמות, אבל כדי להנצל מרמאות
17 הרמאי מותר לרמותו, כמו שנאמר בשירת דוד (שמואל ב כב כז) על
18 דרכי ה' עם ברויותיו, 'עם נבר תתבר' – לאיש ברור ונקי תשלם
19 בברירות, כפי מעשיו, 'ועם עקש תתפל' – עם ההולך בעקמימות,
20 תתנהג במדותיו ותרממו כדי שלא ירמה אותך. אמר לה יעקב, ומאי
21 רמאותא שירצה אביך לרמותי. אמרה ליה רחל, אית לי אחתא
22 דקישאמיא מינאי – יש לי אחות שגדולה ממני, ולא מנסכי לי מוסקה
23 ולא יסיכום להשיאני לפניו, ובשעת נישואי יכניסה אצלך
24 במקומי. כיון שמע זאת יעקב, מפר לה סימנים שתתן לו כשתכנס
25 אצלו לביליל הנישואין, ובכך ידע שלא נתנו לו את אחותה. לבסוף
26 כי מטא לליא – כשהגיע ליל הנישואין, ראתה רחל שאביה עומד
27 להכניס את לאה במקומה. אמרה רחל לעצמה, השתא מינסכא
28 אחתאי – עתה כשתכנס אחותי ולא תדע את הסימנים, ישלחה
29 יעקב ותתבייש, לכך מסתנינהו ניהלה – מסרה את הסימנים ללאה.
30 מוסיפה הגמרא: והיינו – לפי זה מובן מה דכתיב (בראשית כט כח)
31 בבקר והנה היא לאה, דמפלל זה משמע דעד השתא – עד
32 הבוקר לאו לאה היא, וקשה, הרי כבר בערב באה אליו לאה. אלא,
33 שמתוך סימני שפסדה רחל ללאה, ונתנה לאה סימנים אלו ליעקב,
34 חשב שהיא רחל, ולא הוה ידע שהיא לאה עד השתא – עד הבוקר
35 כשראה אותה.
36 לעיל אמר רבי אלעזר שרחל היתה צנועה, ולפיכך זכתה ויצא
37 ממנה שאלו שהיה צנוע. מבררת הגמרא: ומה צניעות היתה
38 בשאול. מבארת הגמרא: שמצאנו ששקל ולא פירסם דברים
39 מבושם, דכתיב אחרי משח שמואל לא שאל למלך וחור לביתו,
40 שאלו דודו מה אמר לו שמואל, והשיב לו שאלו (שמואל א' י טז),
41 'הגיד לנו כי נמצאו האתונות, ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר
42 אמר שמואל', הרי שצנוע היה ולא רצה לפרסם הדבר, ולכך זכה
43 ויצאת ממנו אסתר ששתקה ולא גילתה את עמה ומולדתה.
44 אגב שהביאה הגמרא את מה שדרש רבי אלעזר על תחילת
45 הפסוק באיוב, מביאה את דרשתו על סוף הפסוק: ואמר רבי אלעזר,
46 בשקדושי ברוך הוא פוסק בידה לאדם, הוא פוסק אותה גם לבניו
47 ולבני בניו עד סוף כל הדורות, שנאמר (איוב לו י) 'את מלכיה לבסא
48 וישיבם לצאח וינבחו' (וגו') – שמגביהם לדורות. אמנם כל זה רק
49 אם נוהג בעונה, ואם הגים דעתו – שמתגאה, הקדוש ברוך הוא
50 משפילו, שנאמר (שם לו דח) 'ויגבהו, ואם אסורים בוקים וגו' ילכדון
51 בתבלי עיר'. הרי שבא לידי עניות ויסורין.
52 ואת מאמר מדרבי אסתר עשה. לפי פשוטו הוא מיותר, שכבר
53 נאמר 'אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר צוה עליה'
54 מדרבי. אמר רבי ירמיה, בא ללמד שהיתה אסתר מרמא דם נדה
55 לחכמים שיפסקו לה אם תהיה היא.
56 באשר היתה באמנה אתו. משמע שהמשיכה להתנהג עם מרדכי
57 בעלה כמו לפני שנלקחה ממנו. אמר רבה בר ליא (משמיה דרב),
58 למדנו מזה, שהיתה אסתר עומדת מחיקו של אחשורוש ומופלת
59 לשם נקיות, שלא תהיה מאוסה למרדכי הצדיק אחר שכיתב

60 אחשורוש, ויושבת מחיקו של מדרבי בבתחילה.
61 'במים ההם ומדרבי' שם בשער המלך קצף בגתו ות'ש'. אמר רבי
62 חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, רצונם להרוג את המלך, היה
63 בהשגחה משמים, שיביא להצלת ישראל על ידי מרדכי הצדיק.
64 ומצינו שהקציף הקדוש ברוך הוא אדון על עבדיו, שפרעה כעס על
65 שר המשקים ושר האופים, כמו שנאמר (בראשית מ א) 'ויקצף פרעה
66 על שני סרסיו וגו', כדי לעשות רצון צדיק, ומנו – מי הוא, יוסף,
67 שיצא על ידיהם מבית הסוהר, שנאמר בדברי שר המשקים לפרעה
68 (בראשית מא יב), 'וישם אתנו נער עברי וגו' ויפתר לנו את חלמתינו,
69 ואז צוה פרעה להביאו שיתתור את חלומו. וכאן מצינו שהקציף
70 ה' עבדים על אדונייהו, שעלה בלב בגתו ותרש להמית את המלך,
71 כדי לעשות גם לצדיק, ומנו, מדרבי, דכתיב 'וידע הדבר למדרבי'
72 וגו', והיינו שהציל את המלך, ועל ידי כך הגדילו המלך, ובאה
73 ישועה לישראל על ידו.
74 ביאור המעשה של בגתו ותרש: אמר רבי יוחנן, בגתו ותרש שומרי
75 הסף בבית המלך, שני מרסיים הוו, והיו מספרין זה עם זה בלשון
76 מורסי. ולא נוהרו להסתיר דבריהם, משום שבבית המלך לא ידע
77 איש שפה זו, ואומרים זה לזה, מיום שבאת זו (אסתר) לבית המלך,
78 לא ראנו שניה בעינינו, שמרוב חביבותה היה המלך מצוי אצלה
79 הרבה, והיה צמא לשוחות, והיו צריכים להיות נעורים כל הלילה
80 להביא לו משקה בכל עת, לכן אמרו, בא נמייל ארס בספל ששוחה
81 המלך, בדי שמימות. והן לא היו יודעין כי מדרבי מיושבי הסנהדרין
82 בלשבת הנותן בבית המקדש היה, והיה יודע בשבועים לשון,
83 ובכללם לשון טורסי, והבין את דבריהם. אמר לו (אחד מזה)
84 לחבירו, והלא אין משפחתי ומשפחתך שנה – אין מלאכתנו שנה,
85 שאתה ממונה על עבודה אחת ואני על עבודה אחרת, ואין נוכל
86 לעשות זאת. אמר לו חבירו, אני אשומר ואעבוד גם במשפחתי וגם
87 במשפחתך, וכשנחיה יחד בעבודה אחת נוכל לעשות הדבר.
88 מוסיפה הגמרא: והיינו – מובן לפי זה מה דכתיב 'ויקשקש הדבר
89 וימצא, שמצאו שלא נמצאו במשפחתך, ולכן חשדו בהם ונתגלה
90 הדבר.
91 'אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את הקץ. מבררת
92 הגמרא: (אחר מאי) [מאי אחר] – מדוע הודגש שגדולת המן
93 היתה אחר מעשה בגתו ותרש. אמר רבא, ללמד שעלה המן הרשע
94 לגדולה רק אחר שקדוש ברוך הוא רפואה למכה, שמעשה
95 בגתו ותרש הביא לגדולת מרדכי, שהביא לביטול הגזירה.
96 וכך אמר ריש לקיש, אין הקדוש ברוך הוא מכה את ישראל אלא אם
97 בן בורא למה רפואה תחילה, שנאמר (דושיט א) 'ברפאי לישראל'
98 ונגלה עון אפרים. ודרש, שרק אחר שבורא רפואה לישראל נגלה
99 עון אפרים' על ידי שמביא עליהם מכה. אבל אצל אומות העולם
100 אינו כן, אלא מכה אותן תחילה, ואחר כך בורא להם רפואה,
101 שנאמר (ישעיה יט כב) 'ונגף ה' את מצרים בגף ורפוא', והיינו שתחילה
102 מכה אותם, ואחר כך כשחוזרים בתשובה בורא רפואתם.
103 כשכעס המן על מרדכי שלא השתחוה לו, נאמר 'ויכו בעיניו לשלח
104 ד מדרבי לבדו כי הגידו לו את עם מדרבי'. אמר רבא, בתחלה
105 חשב המן לנקום 'במדרבי לבדו', ולכפוף חשב לנקום ב'עם מדרבי',
106 ומנו, רבנן – הדוכמים חברי מרדכי, ולכפוף לא נחה דעתו, והחליט
107 לנקום בכל תיחודים.
108 'הפיל פור הוא הנגול'. יש לבאר את כפל הלשון 'הפיל פור הוא
109 הגורל'. הלא די לומר 'הפיל גורל'. תנא בברייתא, כיון שראה המן
110 שנפל פור בהדוש אר, שמה שמחה גדולה, אמר נפל לי פור בניה
111 (והודש) שמת בו משה, וחשב שהוא זמן פורענות לישראל ויצליח
112 במזימתו, והוא הגורל היינו שמע בדעתו על גורל זה. מוסיפה
113 הברייתא: ולא היה הוא יודע שבשבעה באר מות משה, וגם בשבעה
114 באר נולד משה. כמו שאמר משה ביום מותו (דברים א) 'כן מאה
115 ועשרים שנה אנכי היום', שביום זה מלאו לו מאה ועשרים שנה
116 מיום ליום, וכיון שהוא גם זמן לידתו, מתבטלת השפעת מיתתו
117 שהיא סימן רע לישראל.
118 'ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפרך ומפרך בין העמים'

המשך ביאור למס' מגילה ליום ראשון עמ' ב

שָׁנָה [שבת] וְדוֹנוּ בִּידֵי אָדָם – בבית דין, וְזֶה [יום הכיפורים] וְדוֹנוּ
בְּהִיבָרְתָּ בִּידֵי שְׁמַיִם. וְאֵם אִתָּא – אם נאמר כרבי חנניה בן גמליאל
שחיביי כרת שלקו נפטרו מן הכרת, הרי אִידִי וְאִידִי – הן עונש
שבת והן עונש יום הכיפורים שניהם בִּידֵי אָדָם הִיא, שאף העושה
מלאכה ביום הכיפורים נפטר מכרת אחר שלקה בבית דין. אלא
מוכח שהתנא של משנתנו סובר שאף אם לקה אינו נפטר מן
הכרת, ומה חידש רבי יוחנן.
דוחה הגמרא: אָמַר רַב נַחֲמָן, לעולם אפשר לומר שהסוברים שיש
חיוב מלקות אף בחיוב כרת, מודים לרבי חנניה שאחר שלקה
נפטר מן הכרת, ומה שמשנתנו סוברת שעונש יום הכיפורים הוא
דווקא בִּידֵי שְׁמַיִם, משום דְּהָא [משנתנו] מְנִי, כדעת רבי יצחק
הִיא, דְּאָמַר שְׁלֵקוֹת בְּחִיבֵי בְּרִיתוֹת לִכְא – חייבי כרת אף שהתירו
בהם למלקות אין להם חיוב מלקות. דְּתַנָּא, רבי יצחק אָמַר, כל
חִיבֵי בְּרִיתוֹת של עריות כְּכֻלָּל הִיוּ, כלומר שכבר נאמר על כל
העריות (ויקרא יח כט) 'וְנִכְבְּרְתוּ הַנִּפְשׁוֹת הָעֹשֶׂת מִקֶּרֶב עִמָּם', וְלָמָּה
יִצְאָתָּ בְּרַת בְּאֲחֻתָּהּ מהכלל ונאמר בה חיוב נפרד (שם ב יז) 'וְאִישׁ
אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֻתּוֹ וְגו' וְנִכְבְּרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם, הרי אחותו כבר
כלולה בעריות שנזכרו שם (פרק יח) שחיובם כרת, אלא באה ללמד
שצריך לְדוֹנָה [את אחותו] בְּכָרְתָּ דווקא וְלֹא בְּמִלְקוֹת, והיינו
שאינן בה חיוב מלקות, וּמִ'אֲחֻתּוֹ' נלמד לכל חייבי כרת שאין בהם
חיוב מלקות. וכיון שמשנתנו כרבי יצחק, לכן נאמר בה שזודין יום
הכיפורים הוא רק בִּידֵי שְׁמַיִם. אולם הסוברים שיש חיוב מלקות
אף בחיוב כרת, מודים לרבי חנניה שאחר שלקה נפטר מן הכרת.
דוחה הגמרא באופן נוסף: רַב אִשִּׁי אָמַר, אִפְּלִי תִּמָּא שמשנתנו
סוברת כְּכֻלָּן שחולקים על רבי יצחק, ויש חיוב מלקות אף בחיוב
כרת, ואף על פי כן אין ראייה ממשנתנו שרבנן חולקים על רבי
חנניה, שמה שאמרה משנתנו שיום הכיפורים ודונו בִּידֵי שְׁמַיִם,
היינו שוֹה [שבת] עֵינָךְ וְדוֹנוּ בִּידֵי אָדָם – העונש החמור והעיקרי
שבו הוא בבית דין, וְאִילוּ זֶה [יום הכיפורים] עֵינָךְ וְדוֹנוּ בְּהִיבָרְתָּ
– העונש החמור והעיקרי שבו הוא בִּידֵי שְׁמַיִם, אך מכל מקום אם
התירו בו למלקות ולקה נפטר מכרת.

אסון ולא מתה האשה, אז יענש בתשלום דמי ולדות, אבל אם מתה
האשה מהמכה אינו חייב בתשלומין, שכל המתחייב בנפשו אין
משלם ממון.
דעת חכמים שדווקא כשמינתו בבית דין פטור מתשלומים, אבל
בחיוב כרת שמינתו בִּידֵי שְׁמַיִם, כגון העושה מלאכה ביום הכיפורים,
חייב בתשלומין. ודעת רבי נחוניא בן הקנה שאף בחיוב כרת פטור
מתשלומין.
מדייקת הגמרא: מלשון המשנה 'אין בין', משמע שהחילוק בין
שבת ליום הכיפורים הוא רק באופן מיתתו, הִיא לְעֵנֶן תְּשֻׁלוּמִין
– אם באותו מעשה שהתחייב בנפשו התחייב גם ממון
לחבירו, זֶה וְזֶה [יום הכיפורים ושבת] שְׁוִין שפטור
מתשלומים. נמצא דְּמִנִּי מִתְנִיתִין – כשיטת מי סוברת משנתנו,
רַבִּי נְחוֹנְיָא בֶּן הִקְנָה הִיא. דְּתַנָּא, רַבִּי נְחוֹנְיָא בֶּן הִקְנָה הִיא
עוֹשֶׂה אֶת דִּין יוֹם הַכִּיפּוּרִים כְּדִין שֶׁבֶת לְעֵנֶן תְּשֻׁלוּמִין של
ממון, מִה שֶׁבֶת העושה מלאכה שיש בה גם חיוב ממון, הרי
הוא מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ וּפְטוּר מִן תְּשֻׁלוּמִין, ש'אין תשלומין
במקום מיתתו', אֵף יוֹם הַכִּיפּוּרִים מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ וּפְטוּר מִן
תְּשֻׁלוּמִין.
הגמרא מבארת את דין חייבי כריתות שלקו בבית דין, האם נפטרו
מהכרת: תָּנִן הָתָם (מכות כג), כָּל חִיבֵי בְּרִיתוֹת שֶׁהִתְרוּ בֵּהֶן עֲדִים
לחיוב מלקות, אִם לָקוּ בִּבֵּית דִּין נִפְטְרוּ מִיָּד בְּרִיתָהֶן, ואין בית דין
של מעלה נפרעין מהם, שֶׁאָמַר (דברים א) 'אֲרַבְּעִים יָבֹנוּ לֹא יוֹסִיף
פֶּן יוֹסִיף לְהַכּוֹתוֹ עַל אֵלֶּה מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אֲחִידָה לְעֵינֶיךָ, ודורשים,
שמי שנתחייב מלקות, בֵּינָן [ללאחר] שְׁלֵקָה הָרִי הוּא כְּ'אֲחִיד'
ופטור מן הכרת. דְּכָרִי רַבִּי הִנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל.
אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דעה זו שחיבי כרת שלקו נפטרו מידי כריתתן,
דעת יחיד היא, וחלוקין עָלֶיהָ חֲבִירָיו עַל רַבִּי הִנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל,
וסוברין שאף אם לקה אינו נפטר מן הכרת.
אָמַר רַבָּא, אָמַרְי בִּי רַב – תמיהו בבית המדרש, מה חידש רבי יוחנן
שאמר שחביריו של רבי חנניה בן גמליאל חלוקין עליו, הרי תַּנְיָנָא
– שנינו דין זה במשנתנו, אֵין חִילוּק בֵּין יוֹם הַכִּיפּוּרִים לְשֶׁבֶת, אֵלֶּא

אגרות קודש

ב"ה, ה' טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת הרשת באה"ק ת"ו

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

... (ב) כבר כתבתי מאז, שלדעתי צריכים להתרכז בהעבודה, אף שלא תהי' בהתפשטות כ"כ,
ובלבד שמה שיהי' יוכל לשמש דוגמא לתפארת ולשם. ובפרט שמצומצמים הן בהאמצעים הכספיים
הן באנשים מורים ומורות וכו'. וברמילא מובן, אשר צריך להתרחק מפזיזר הנפש במקצועות שונים,
ואפילו מהתפשטות שטחית במקצוע זה גופא. מתאים להנ"ל - הנה ענין יסוד גני ילדים וכן יסוד פנימי
מה שמזכירים במכתבי, הרי התעניינותם צריכה להיות רק בחקירה ודרישה שבדבר, ואולי גם הכנה,
במדה ידועה, אל עצם הפעולות, ואם מתאימות המה לחב"ד - צריכים למסור למוסד אחר המתאים
לזה. מובן שבמוסד הזה יכולים גם להכנס, ואולי גם להיות מחברי ההנהלה, אבל בכל אופן לא נכנס
זה בתכנית הרשת ופעולותי...

המשך בעמוד הבא

השלישית למלכותו, ועוד חמש שנים דמלכות דריוש וכו', ועוד
 תרתי - שנתיים דידיה - שכבר מלך אחשורוש עצמו, הא נשלמו
 שבעין שנה לגלות בבל. ובין דחזי בשנת שלש למלכו דמלו שבעין
 שנה ולא איפדוק ישראל מגלותם, אמר, השתא אין לחשוש עוד,
 ונדאי תו לא מיפדקי, ולכן אפי' מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו
 במשתה. וגם הוא נענש, שפא שמן וריקד בניהו, והרג אחשורוש
 את ושת. 32
 מקשה הגמרא: והא שפיר קשיב - הלא אחשורוש חישוב כהוגן את
 שבעים השנים, ומדוע לא נגאלו לאחריהם. מתרצת הגמרא: איהו
 - אחשורוש נמי מיטעא טעי בחשבון, משום דאיכעי ליה למיכני -
 היה צריך למנות מהרבות ירושלים - משנחרבה ירושלים בשנת
 תשע עשרה לנבוכדנצר, שנאמר (דניאל ט ז) 'למלאות לחרבות
 ירושלים שבעים שנה'. 33
 מקשה הגמרא: סוף סוף כמה פצין - כמה חסר ממנינו של
 אחשורוש, (הדיסר) [חד כר] - אחת עשרה שנים, שאחשורוש
 מנה משנת שמונה לנבוכדנצר, והיה לו למנות משנת תשע עשרה,
 ואם כן איהו - אחשורוש כמה שנים מלך, אריכר שנה, ולפי זה
 בשנת אריכר דידיה - של אחשורוש שהסתיימו שבעים שנה
 מחורבן ירושלים, איכעי ליה למיכני בית המקדש, ואלימה בתיב
 אחר שכורש צוה להפסיק את בנין הבית (עורא ד כד) 'באדון בטלת
 עבדת בית אלהא די בירושלם והות בטלא עד שנת תרתין למלכות
 דריוש מלך פרס' - אז היתה בטילה מלאכת בית ה' שבירושלים,
 עד השנה השניה למלכות דריוש מלך פרס. ורק אז בנו את
 המקדש, וכל ימי אחשורוש לא בנו, נמצא שהגלות נמשכה יותר
 משבעים שנה. 34
 אמר רבא, אכן המנין הוא מחורבן ירושלים, שהיא שנת תשע
 עשרה לנבוכדנצר, אלא שהשנים שנמנו לעיל משנות המלכים,
 שנים מקופעות הו - יש שנים שנבלעו זו בזו, וחסרו שתי שנים
 להשלים מנין שבעים שנה, ולכן נשתהה בנין הבית עד השנה
 השניה למלכות דריוש השני. 35

סיום חשבון השנים של מלכות נבוכדנצר: ולפי זה נדע כמה שנים
 מלך נבוכדנצר, דכתיב (ירמיה נב לא) 'ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות
 יהויכין מלך יהודה, בשנים עשר חדש בעשרים וחמשה לחדש, נשא
 אויל מרדך מלך בבל [שנת מלכות] את ראש יהויכין מלך יהודה
 ויצא אותו מבית הכלא, הרי שאויל מרדך התחיל למלוך
 שלושים ושבע שנים אחר גלות יהויכין, ועד אז מלך נבוכדנצר,
 ותוסיף עוד תמני - שמונה שנים שמלך נבוכדנצר עד גלות יהויכין
 וכמבואר לעיל, ועוד תלתין ושבע שנות גלות יהויכין, הרי ארבעין
 וחמש שנות מלוכה דנבוכדנצר. 1
 ממשיכה הגמרא לבאר: ועשרין ותלת שנה דמלך אויל מרדך, לא
 נלמד מפסוק, אלא נמרא - מסורת היא בידנו. ולחשבון זה הוסיף
 בלשצר את תרתי שנות מלכות דידיה - של עצמו, הא נשלמו
 שבעין שנה למלכות בבל. 2
 ואמר בלשצר, השתא שלא נתקיימה נבואת ירמיה, ונדאי תו לא
 מיפדקי - שוב ה' לא יגאלם, ולכן אפי' מאני - הוציא כלים דבי
 מקדשא ואשתמש בהו בסעודתו. והיינו דקאמר ליה דניאל (דניאל ה
 כו) 'ועל מרי שמאי התרוקמת ולמאנאי די ביתה היתיו קרמך' - על
 אדון השמים התגאת וכלי ביתו הביאו לפניך. ומיד קיבל בלשצר
 עונשו, כדכתיב (שם ה) 'בה בלילא קמיל - בלילה ההוא נהרג
 בלשצר מלך [בשדאי]. וכתיב (שם ז א) 'ודריוש קבל
 מלכותא כבר שנין שתין ותרתין' - דריוש מלך בבל קיבל מלכותו
 כשהיה בן ששים ושתים שנה. 3
 ועל כך אמר אחשורוש, איהו - בלשצר מיטעא טעי בחשבון ולכן
 נענש, אבל אנא השיבנא היטב ולא מיטעא. שבלשצר חישוב שבעים
 שנה מתחילת מלכות נבוכדנצר, וזו טעות, דמי בתיב לפי מלאת
 שבעים שנה למלכות בבל, הלא ללכל' בתיב, ופאי המשמעות
 ללכל', לגלות בבל - משגלה יהויכין לבלל, ולפי זה כמה פצין -
 כמה שנים חסרות לשבעים שנה לגלות בבל, תמני - שמונה שנים,
 שהרי בשנה השמינית לנבוכדנצר הגלה את יהויכין, כמבואר
 לעיל, ולכן קשיב אחשורוש ונייל חילופיהו - והוסיף שמונה
 שנים אחרות במקום החסרות, שהם, קדא דבלשצר, כלומר השנה 4

המשך מעמוד הקודם

ט) אם הגני ילדים יכולים להיות בהמשך ובהתאחדות גמורה עם החדרים שלהם, ויש להם
 מן המוכן הכחות המתאימים להנהלתם, וכן ההוצאה הדרושה לזה, הרי במקום שהוא מוכרח יש
 להתעניין ולעשות בזה. אבל כ"ז רק הוראה בשעת הדחק.

י) נהניתי במאד מאד, ממה שסידרו - מה שקוראים במכתבם - ימי העיון ומהנכון הי' למצוא
 זמן מתאים ולסדר עוה"פ. ומובן אשר לתפארת הדבר כדאי הי' שישתתפו יותר מאנ"ש והידידים, ולא
 רק בתור שומעים, אלא גם מרצים ומנהיגים...

יג) בטח נצלו ימי החנוכה, וכן יעשו הכנות מתאימות ליו"ד שבט הבע"ל, ובפשיטות גם לפורים
 הבע"ל - להסביר את התלמידים פרשת ימים אלו, ובעיקר - מוסר השכל בהנוגע אל הפועל.

יד) בטח טוב להנהיג לימוד הספרנו, אם עיי"ז לא יהי' שינוי ופירוד ביותר בידיעות תלמידי
 הרשת להדיעות של מוסדות אחרים. ומה שכותבים שאין להשיג הספרנו בארץ, הנה כדאי הי'
 להתעניין ע"ד הוצאות הדפסתו שם, וכן להודע אם נצרך לזה רשיון מיוחד כשנרצה לשלחו מכאן, ועל
 איזה אדריסה ובאיזה כמות מותר לשלוח...

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

המצפה לבשו"ט בקרוב.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 **כב** מדוכה רכה, אם יש בה שום וכיזא בו מדברים הנדוכים בה רכח – מותר לטלטלה אף לצורך עצמה רכח,
2 אף על פי שהוא כלי שמלאכתו לאסור וכו' רכח, לפי שהמדוכה היא טפלה ובטלה להשום שבתוכה
3 כמו שהקדירה טפלה להתבשיל שבתוכה וכו', והרי זה פאלו מטלטל את השום בלבדו, שמותר לטלטלו
4 אף שלא לצורך כלל.
5 אבל אם נתן במדוכה כפר או תינוק, או שאר דברים המתירים בלטול שאין המדוכה טפלה להם – אסור
6 לטלטלה על ידי כן לצורך עצמה, שבמת בלבד רכח הוא שהתירו לטלטל מחמה לצל על ידי כפר או תינוק
7 וכיזא בהם, כמו שיתבאר בסמך ש"א.
8 ויש חולקים ואומרים שהמדוכה או שאר כל כלי שמלאכתו לאסור, מותר לטלטלו לצורך הכלי עצמו על
9 ידי כפר או תינוק או שאר דבר המתיר בלטול, ולא אמרו שלא התירו בלטול על ידי כפר או תינוק
10 לבד מן המת, אלא בלטול מקצה גמור האסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו, אבל כלי שמלאכתו לאסור
11 שאינו מקצה גמור וחקלו בו לטלטלו לצורך גופו או מקומו – חקלו בו רכח גם כן לטלטלו על ידי כפר או
12 תינוק אף לצורך הכלי עצמו.

ביאורי הלכה

- רבה] מדוכה – כלי (מכתשת גדולה) בו מניחים מאכלים או תבלינים כדי לכותשם או לרסקם.
רכח] הנדוכים בה – שהדרך לכתוש אותם במדוכה.²²⁵
רכח] לצורך עצמה – ואפילו שלא לצורך כלל.²²⁶
רכח] מלאכתו לאסור – דין המדוכה ככלי שמלאכתו לאסור גם אם רגילים להשאיר בה את התבלינים לאחר שחיקתם.²²⁷
רכח] מלאכתו לאסור – אסור לדון במדוכה משום מלאכת "טוחן" טוחן.²²⁸
רל] להתבשיל שבתוכה – קדירה ובה תבשיל מכונה "קדירת תבשיל" או "קדירת חמין", אבל קדירה ובה ככר לחם אינה מכונה "קדירת לחם".²²⁹
רל] להתבשיל שבתוכה – קדירה ובה תבשיל מכונה "קדירת לחם".²²⁹

ציונים והוספות

- נחשב כנוטל מים ולא כנוטל כוס ובתוכה מים, ורשאי לטלטלה אף ללא צורך כלל (וצ"ע אם יש מי שאוסר לטלטל ללא צורך בכלי שמלאכתו להתיר ועליו תינוק).
230 ראה לעיל הערה רכד לעניין כלי העומד למלאכת איסור אך רוב שימושו למלאכת היתר.
231 וכן מסתבר על פי המבואר לעיל הערה רכד, שהרי הקדירה מיוחדת למלאכת איסור, ואם רגילים לאכסן בה מאכלים גם ללא בישול – ראה לעיל הערה רכז.
232 אם הסירו את מכסה הקדירה מותר להחזירו עליה אם יש בכך משום "צורך גופו".
233 עד"ז התירו להציל ארנק שבתוכו מעות (הפסד מרובה) מהדליקה על ידי שיניח עליו ככר או תינוק (סי' שלד סי"ח).
234 להלן סעיף עג נתבאר שהמקילים בכלי שמלאכתו לאיסור על ידי תינוק הקילו גם בטלטול גרף של רעי על-ידי נתינת מים בתוכו (אף שהוא מוקצה גמור), שכיון שמצינו שהקילו בטלטול לצורך גופו (משום כבוד הבריות) – לכן הקילו גם לצורך הגרף עצמו.
225 יש מקום לדייק כאן שהיתר זה דווקא כשנשא שום שנשחק במדוכה בערב שבת, אבל אם נתן בה שום בשבת דומה למי שנתן בה כיכר או תינוק ועומד במחלוקת דלהלן, אך בשו"ע לא הובא תנאי זה.
226 שהרי היתר טלטולה משום שטפלה ובטלה לשום כדמשמע להלן והרי זה כמטלטל כוס ובתוכה מים שרשאי לטלטלה לכל מקום שירצה, ומחדש כאן שאף שהיתר הטלטול משום שהקדירה בטילה לשום שבתוכה והיה מקום לומר שהיתר הטלטול רק במקום שדעתו על טלטול השום – מכל-מקום מותר לטלטלה אפילו כשכוונתו "לצורך עצמה" של הקדירה שלא תיגב או תינזק.
227 אבל אם רגילים לאכסן בה תבלינים גם ללא שידוכו אותם בה, יש מקום לומר שהיא כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר.
228 כדלהלן סי' שכא סעיף ז וסעיף יא.
229 משום שהרגילות והיעוד של הקדירה הוא התבשיל, ועד"ז הוא לעניין מדוכה ובה דברים הנדוכים בה, והוא הדין לכלי שמלאכתו להתיר, כגון הנוטל כוס מים

1 וְהֶעֱקַר כְּסָבְרָא הָרְאשׁוֹנָה רַלְהָ. וּמִפְּלֵ מָקוֹם, בְּמָקוֹם הַפֶּסֶד מְרַבָּה רַלְהָ יֵשׁ לְסִמּוֹן עַל כְּסָבְרָא הָאַחֲרוֹנָה:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לסלטל בשבת סעיף כב

ביאורי הלכה

רַלְהָ] כְּסָבְרָא הָרְאשׁוֹנָה – שאין לסלטל אפילו כלי
שמלאכתו לאיסור על ידי שנותנים עליו דבר המותר
בטלטל²³⁵.
רַלְהָ] הַפֶּסֶד מְרַבָּה – כגון טלטול כלי שמלאכתו
לאיסור ששוויו רב על מנת שלא ייגנב על ידי שמניחים
עליו דבר המותר בטלטול.

ציונים והוספות

(235) אם אינו טפל אליו.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

33 אסור מדברי סופרים גזרה משום המתקיים וירא שמים
34 יחמיר לעצמו כדבריהם:

35 * * *

36 ח וכל זה כשאנו תבנית כתב כלל אבל כל שהוא תבנית
37 איזה כתב אפילו אינו אשורי ואפילו אינן אותיות
38 ידועות אלא שרגילין לסימן בעלמא כגון הסימנים שרגילין
39 לעשות בהם המספר הרי זה נקרא תבנית כתב וחייב עליו
40 אם עשאו בדבר המתקיים ובדבר שאינו מתקיים אסור
41 מדברי סופרים לדברי הכל.

42 והכותב אשורית וחיסר הזיונין משעטנ"ז ג"ץ פטור עליהן
43 מפני שלא נגמרה מלאכתן וכן כל כתב מאיזו אומה שלא גמר
44 אותיותיו כתיקונן פטור עליו אלא שאסור מדברי סופרים
45 ולכן הכותב כתיבה דקה שקורין משיט"א יש אומרים שפטור
46 עליה מפני שנלקחה מכתב אשורי והרי זה ככתב אשורי שלא
47 נגמר כתיקונו וכמו שיתבאר בסימן תקמ"ה:

48 ט אם תוחב אותיות של כסף בבגד נקרא כתב ואסור
49 לעשותו בשבת:

50 י הרושם רשמים וצורות בשטר וכיוצא בהם כדרך
51 שהציירים רושמים חייב משום תולדת כותב וכן
52 המוחקה:

53 יא דרך הרצענים כשהוא בא לחתוך העור משרטטו תחלה
54 כפי מה שהוא רוצה להאריך להרחיב ולקצר החיתוך
55 ואחר כך מעביר הסכין דרך השרטוט וכן עשו בעורות
56 המשכן כשחתכו ולכן שרטוט זה הוא מאבות מלאכות וכן
57 המשרטט אפילו הקלף או הנייר כדי לכתוב ביושר חייב:

58 יב התופר ב' תפירות וקשר או ג' תפירות אעפ"י שלא
59 קשר חייב אבל ב' תפירות ולא קשר פטור מפני שאינו
60 מתקיים אבל אסור מדברי סופרים ואם קשר חייב גם משום
61 קושר:

62 יג בגד שהוא תפור ועומד והניח החוט ארוך ונתפרדו שתי
63 חתיכות הבגד זו מזו במקצת וחוטו התפירות נמשכים
64 ומותח את ראש החוט כדי להדקן ולחברן זו היא תפירתן
65 וחייב אעפ"י שלא קשר אם נתחברו כשיעור ג' תפירות.

חלק ב סימן שח כמה דינים מדברים האסורים בשבת כעין תולדות
מאבות:

1 ה המגיה אות אחת כגון שנטל לגגו של חי"ת ונעשו שני
2 זייני"ן חייב (והמגיה אות אחת אחרת כגון שנטל לגגו
3 של ד' ועשאו ר' פטור אבל אסור מן התורה):

4 ו אינו חייב אלא כשכותב בדבר המתקיים על גבי דבר
5 המתקיים אבל מדברי סופרים אסור אפילו בדבר שאינו
6 מתקיים על גבי דבר שאינו מתקיים כגון לכתוב במשקין
7 ומי פירות על גבי עלי ירקות וכיוצא בהן ולכן צריך לזהר
8 שלא לכתוב באצבעו במשקין על השלחן או לחקוק באפר
9 או בשומן קרוש או בדבש אבל מותר לרשום באויר כמין
10 אותיות כיון שאין רשומן ניכר כלל והוא הדין על השלחן
11 שלא במשקין שגם בזה אין רשומן ניכר כלל ואע"פ שעל
12 ידי כך מלמד ומאמן ידו לכתובה אין בכך כלום וכן מותר
13 לראות אומנות בשבת אע"פ שלומדה:

14 ז הקורע על העור כתבנית כתב חייב שהרי חקיקה היא
15 בכלל כתיבה אבל הרושם על העור כתבנית כתב פטור
16 שאין זה דבר המתקיים אבל אסור מדברי סופרים גזרה
17 משום דבר המתקיים.

18 אבל אם אינו תבנית כתב ואינו רושם אלא לסימן בעלמא
19 ולא כמין אותיות מותר אפילו לכתחלה ולכן מותר לרשום
20 בצפורן על הספר כמו שרושמים לסימן במקום שיש טעות.
21 במה דברים אמורים בקלף שהוא קשה והרושם שבו אינו
22 מתקיים אבל בנייר אסור לרשום מפני שהרושם שבו
23 מתקיים זמן מרובה ואע"פ שאינו תבנית כתב אסור מדברי
24 סופרים גזרה משום תבנית כתב שחייבים עליו כשהוא
25 מתקיים.

26 ויש אוסרים אפילו בקלף לפי שסוברים שאפילו הרושם
27 לסימן בעלמא ולא כתבנית כתב חייב אם הוא דבר
28 המתקיים שכן היו רושמים על קרשי המשכן לידע איזה בן
29 זוגו ולפיכך אם שרט שריטה אחת על גבי שני נסרים או ב'
30 שריטות על נסר אחד לסימן כמו שעשו בקרשי המשכן חייב
31 ובשריטה אחת על נסר אחד פטור אבל אסור מן התורה
32 מפני שהוא דבר המתקיים והרושם על הקלף שאינו מתקיים

בסי' שי"ד מפני שהעור הוא גוף אחד ולא שייך בו איסור
קריעה אלא איסור החיתוך אם מקפיד לחתכו במדה כמ"ש
(שם).

אבל המפרק ניירות דבוקים הרי זה תולדת קורע והמדבק
ניירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא בו הרי זה
תולדות תופר וחייב במה דברים אמורים כשיבוק זה נעשה
לקיום אבל דפי ספרים שנדבקו זה לזה ע"י שעה או בשעת
הקשירה מותרים לפתחן בשבת שכיון שלא נעשה לקיום
ועוד שנעשה מאליו בלא מתכוין לפיכך אינו דומה כלל
לתופר ואין בו משום קורע:

יח מחט שנתעקמה אפילו מעט אסור לפשטה (משום
תיקון כלי):

* * *

חלק ב סימן שמא, היתר נדרים בשבת:

א מתירין נדרים בשבת אם הם לצורך השבת כגון שנדר
שלא לאכול בשר או שלא לשנות יין או שנדר ממלבוש
הצריך לו היום ואפילו היה לו פנאי להתירם קודם השבת
מותר אבל נדרים שאינם לצורך השבת אין מתירים בשבת
אפילו לא היה אפשר להתירם קודם השבת אבל הבעל יכול
להפר נדרי אשתו אפילו שאינם לצורך השבת וכן האב
לבתו לפי שאם לא יפר לה ביום שמעו לא יוכל עוד
להפירם:

ב מי שנשבע לעשות מלאכה פלונית עד זמן פלוני ולא
נודמן לו לעשותה עד יום האחרון של אותו זמן ואותו
יום בא בשבת ואי אפשר לעשותה בשבת ויש לו פתחים
להתיר נדרו משבועתו מתירין לו אפילו בשבת מפני שאם
לא יתירו לו היום אי אפשר להתירו לו למחר:

ג התרת חרמים דינה כהתרת נדרים ואין מתירין אלא
לצורך השבת אבל נהגו להתיר חרמי הקהל אפילו אינם
לצורך השבת לפי שאין דרך להיות כנופאי אלא בשבת ואם
לא יתירוהו בשבת לא יתאספו ביום אחר ונמצא שאין לו
היתר לעולם.

אבל אין מחרימין בשבת כ"אם מדבר שהוא לצורך שבת
וכן למי שחילל שבת אבל לא למי שעבר עבירה אחרת אבל
דבר שיש בו תיקון המדינה ואם לא יחרימו בשבת לא
יתאספו ביום אחר ויגרע התיקון אזי מותר להחרים כמו
שמותר להתיר הנדר או החרם מטעם זה ולכן אין למחות
במה שנהגו בירידים שהשמש קורא מתוך הכתב מי שהוא
מוחרם על פי בית דין משום חובותיו מפני שצריך להכריז
בשבת שמתאספים כולם ויודעים לכופו בעירו לשלם ולולי
זה היו נפסדין החובות וכל משא ומתן וכן מי שביזה החכם
יכול לנדותו לכבודו מפני שזהו ג"כ תיקון המדינה להעמיד
המשפט על תילו וגם דבר מצוה הוא משום כבוד התורה
ואין צריך לומר שמותר להחרים בשבת בדבר הנוגע על
הכלל כמו שהחרימו בשבת את העוסקים בספרי הטבע כל
ימיהם:

ד מי שנדרוהו בחלום מתירין לו בשבת:

* * *

1 ואתן שמהדקין הבגדים סביב זרועותיהם ע"י החוט
2 שמותחים אותו ומתהדק אסור למותחו בשבת משום תופר
3 (ואף שאינה תפירה של קיימא שהרי אינו מהדקו אלא
4 בשעה שלובשו ובשעה שפושטו מרפה אותו, מכל-מקום
5 אסור מדברי סופרים מפני שדומה לתופר) אלא אם כן יהיו
6 הנקבים רחבים קצת ומתוקנים בתפירה ובעיגול שאז אינו
7 דומה לתופר.

8 ואז אפילו אם החוט תחוב במחט נקובה מותר לצאת בה
9 כיון שהיא מחוברת לעולם בחוט והחוט בבגד והרי היא
10 תשמיש הבגד.

11 ואם אין הבגד מהודק כל כך ע"י חוט זה שיהא צריך
12 לרפותו כשפושטו אלא לפעמים נמלך ומניחו כך לעולם
13 מפני שיכול לפשטו כך כמות שהוא מהודק קצת אסור
14 להדקו בשבת בכל ענין שמא ימלך להניחו כך לעולם
15 ונמצא עשה תפירה של קיימא ובתפירה של קיימא אין
16 מועיל מה שהנקבים רחבים ומתוקנים בתפירה ובעיגול:

* * *

17
18 יד מוכין שנפלו מן הכסת מותר להחזירם אבל אסור
19 ליתנם בתחלה בכסת מפני שעכשיו עושהו כלי, עיין
20 סי' שי"ז:

21 טו המעמר הוא מאבות מלאכות שהיה במשכן בסמנים
22 הזורעים ואין עימור אלא כשמאספו במקום גידולו
23 כעין קמה קצורה שמגבב השבלים במקום גידולן וכן
24 המאסף פירות ומקבצן יחד במקום שנפלו מן האילן אבל
25 אם נתפזרו במקום אחר מותר לקבצם כמ"ש בסי' של"ה.

26 ואין עימור אלא בגידולי קרקע אבל מדברי סופרים אסור
27 אף שלא בגידולי קרקע לקבצם במקום גידולם כגון לקבץ
28 מלח ממשרפות המים ששורפתן ונעשים מלח וכן בכל
29 כיוצא בזה.

30 (ויש אומרים שהמדבק פירות עד שנעשו גוף אחד חייב
31 משום מעמר אפילו שלא במקום גידולם כגון) המקבץ
32 דבילה ועשה ממנו עיגול או שנקב תאנים והכניס החבל
33 בהם עד שנתקבצו ונעשו גוף אחד הרי זה תולדת מעמר
34 וחייב וכן כל כיוצא בזה (וצריך להחמיר כדבריהם):

35 טז הנותן זרע פשתן או שומשמין במים וכיוצא בהם חייב
36 משום לש מפני שמתערבים ונתלים זה בזה:

37 יז אף על פי שחתיכת תלוש מותרת לכתחלה כשאינו
38 מקפיד לחתכו במדה כמ"ש בסי' שי"ד מכל-מקום אם
39 על ידי זה מתקנו להשתמש בו איזה תשמיש חייב משום
40 תיקון כלי אם מחתכו בסכין כמ"ש בסי' שכ"ב גבי קטימת
41 קיסם ושלא בסכין פטור אבל אסור לפיכך אין שוברין את
42 החרס ואין קורעין את הנייר המותרים בטלטול כדי
43 להשתמש בהם איזה תשמיש מפני שהוא כמתקן כלי, עיין
44 סי' תק"ח.

45 (אבל משום קורע אין איסור אלא כשקורע ומפריד גופים
46 רבים שנתחברו כגון קורע בגד הארוג מחוטים הרבה אבל
47 הנייר שהוא גוף אחד אין בפסיקתו וחיתוכו משום קורע
48 ומטעם זה מותר לקרוע עור שעל פי חבית של יין כמ"ש

חלק ב' סימן שמב בין השמשות מותר לעשות דברים שאסרו חז"ל משום גזרה:

א כל הדברים שהם אסורים מדברי סופרים לא גזרו עליהם אלא בעצמו של יום אבל בין השמשות מותרים והוא שיהא שם דבר מצוה כגון לעלות באילן או לשוט על פני המים להביא גולל או שופר או שהוא טרוד ונחפז ונצרך לדבר זה אפילו הוא צורך דבר הרשות אלא שהוא צורך גדול או הפסד מרובה (או שהוא צורך גמור לשבת אע"פ שאינו צורך גדול כגון לערב עירובי חצרות כדי שיוכל לטלטל מבית לחצר) כמו שנתבאר כל זה בס' רס"א.

ו יש מי שהיה מסתפק אם התירו כל זה גם במוצאי שבת בין השמשות כי שמא מספק לא פקעה קדושת עצם היום ויש להקל (עיין מגן אברהם סוף סי' תרנ"ג וסי' תקפ"ח):

חלק ב' סימן שמג דין קטן בשבת:

א קטן העובר על דברי תורה להנאתו כגון שאוכל נבלות או שמחלל שבת לצרכו אין בית דין מצווין להפרישו אבל אם עושה בשביל גדול צריך למחות בידו מדברי סופרים כמ"ש בס' של"ד ואם הוא דבר המתפרסם לרבים ויש לחוש שיטעו השומעים לומר שדבר זה מותר הוא צריך למחות בו אע"פ שעושה לדעת עצמו כגון שתוקע בראש השנה שחל להיות בשבת שהקול נשמע לרבים ויבאו לטעות ולומר שתוקעין גם כשחל בשבת:

ב וכל זה באחרים אבל אביו כיון שהוא מצווה מדברי סופרים לחנך את בנו או בתו אפילו במצוות עשה משהגיעו לחינוך כל-שכן שמחוייב מדברי סופרים לגזור בהם ולהפרישם מלעבור על לא-תעשה ואפילו על איסור של דברי סופרים ואם איננו מפרישם מאיסור של תורה צריכים הבית-דין למחות בידו אבל אם אינו מפרישם מאיסור דברי סופרים אין צריך למחות בידו:

* * *

ג ושיעור החינוך במצוות עשה הוא בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו בכל דבר לפי עניניו כגון היודע מענין שבת חייב לשמוע קידוש והבדלה היודע להתעטף כהלכה חייב בציצית כמ"ש בס' י"ז וכן כל כיוצא בזה בין במצוות עשה של תורה בין בשל דברי סופרים.

אבל החינוך בלא-תעשה בין של תורה בין של דבריהם הוא בכל תינוק שהוא בר הבנה שמבין כשאומרים לו שזה אסור לעשות או לאכול אבל תינוק שאינו בר הבנה כלל אין אביו מצווה למנעו בעל כרחו מלאכול מאכלות אסורות או מלחלל שבת אפילו באיסור של תורה כיון שאינו מבין כלל הענין מה שמנעו ומפרישו.

וכן אם הוא כהן אין צריך להוציאו מבית שהטומאה בתוכו אלא אם כן הוא בר הבנה אזי אביו מצווה להוציאו:

ד אבל אמו אין מצווה עליו כלל בין במצוות עשה בין בלא-תעשה:

ה וכל זה לענין להפרישו מאיסור אבל לספות לו איסור

בידים אסור לכל אדם מן התורה אפילו אינו בר הבנה כלל שנאמר לא תאכלום ופירשו חכמים לא תאכלום לקטנים ואפילו דברים האסורים מדברי סופרים אסור להאכילו אפילו הוא צריך לכך ואפילו הוא חולה כל שאין בו סכנה כמו שאסור בגדול וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד אפילו בדברים האסורים משום שבות.

ונכרי המאכיל איסור לתינוק שאינו בר הבנה אין אביו צריך למחות בו אבל אסור לכל אדם לומר לנכרי שיאכילנו שהאמירה לנכרי אסורה בכל האיסורים שבתורה וכל-שכן שאסור לומר כן להתינוק.

ואם התינוק צריך לכך כגון שהוא קצת חולה מותר לומר לנכרי להאכילו שצרכי קטן דינם כחולה שאין בו סכנה שהתירו בו אמירה לנכרי אפילו באיסורי תורה כמו שנתבאר בס' שו"ח וכן אם צריך לשתיית יין ואין שם יין ישראל אלא סתם יינם של נכרים ואין היין חזק כל כך שיכשירונו ע"י מזיגת ששה חלקים מים ואחד יין כמ"ש ב"ד סי' קל"ד מותר לומר לנכרי להשקותו לו:

* * *

ו יש אומרים שכל שהוא לצרכו של תינוק כגון אכילה ושתייה לא גזרו בו חכמים כלל ומותר להאכילו בידים כל דבר שאין איסורו אלא מדברי סופרים אם צריך לכך אע"פ שהגיע לחינוך אבל אם אינו צריך לכך אסור להאכילו אפילו אינו בר הבנה (ואביו צריך למחות בו אם הוא בר הבנה) אפילו באיסור דברי סופרים שהרי אסור להניק חלב אמו אחר כ"ד חדש אע"פ שאין איסור חלב אשה אלא מדברי סופרים הואיל ואינו צריך לו אחר כ"ד ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים אם הוא צריך לכך ואין שם נכרי להאכילו על ידו.

ואף אם אין התינוק צריך לכך אלא שהגדול צריך לכך שיעשה לו תינוק איזה דבר האסור מדברי סופרים אין איסור לפי סברא זו ליתנו לו שיעשהו לו אלא כשנותנו לו בקביעות תדיר שיש לחוש שמא יתרגל התינוק ויסרך בעשיית דבר זה ויבא לעשותו אף כשיגדיל אבל כשנותנו לו באקראי בעלמא אין לחוש לכך רק שיהא בענין שאין בו איסור מה שעושה בשבילו כמ"ש בס' של"ד כגון לצורך מצוה.

לפיכך מותר להטעים לתינוק שהגיע לחינוך מכוס של קידוש שמקדשין בבית הכנסת אף על פי שהתינוק אינו צריך כלל לטעימה זו ויכול הוא להמתין מלטעום עד שישמע הקידוש שבמקום סעודה בבית אביו המחנכו לזה אעפ"כ כיון שאיסור הטעימה קודם הקידוש הוא מדברי סופרים ויש לנו צורך בטעימה זו ואין לאסרה אלא משום שמא יסרך בה התינוק וזה אין לחוש בקידוש שבבית הכנסת שאין מטעימים להתינוקות בקביעות בכל שבת ושבת שלפעמים יש אורחים השובתים ואוכלים בחדרי בית הכנסת ושומעים הקידוש משם ואז אין צריך כלל להטעים לתינוקות כמו שנתבאר בס' רס"ט:

'לקוטי תורה' שיר השירים – הפרשה החסידית

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "למנצח על השמינית"⁷⁷,
וסוף דבור המתחיל "חייב אינש לבסומי בפניא"⁷⁸, בענין פירוש
התירוצ' שנוכר במדרש⁷⁹ על הקושיא איך הקדוש ברוך
הוא מוריד גשמים ומצמיח דשאים בשבת כו'. עיין שם.

דמהתירוצ' מובן שמקור ושרש האור וחיות העולמות נמשך
ממקום שלמעלה אפילו מבחינת שבת, והשבת הוא
אתערוטא-דלעילא הנמשך על ידי אתערוטא-דלתתא דכל
ששת ימי המעשה. אם כן מבואר מזה, דשרש אור וחיות
העולמות הוא מבחינה שלמעלה מאתערוטא-דלעילא זו שעל
ידי אתערוטא-דלתתא, דהיינו מבחינה שאין שייך שם כלל
מעלה ומטה כו'.

ועיין מה שנתבאר במקום אחר⁸⁰, בביאור מאמר הזהר פרשת
וירא (דף ק"ב, עמוד א') על פסוק (וירא כ, יב) "וגם אמה אחותי בת
אבי כו'", איך דרך כלל, שרש היחוד תמידי נקרא זיווג
דאבא-ואימא, והיחוד דלהוליד נשמות חדשות נקרא על שם
זיווג זוי"ב כו', והוא הנמשך על ידי אתערוטא-דלתתא דייקא.

וכן נתבאר עוד במקום אחר, בביאור על פסוק (שלא טו, לט)
"והיה לכם לציצית"⁸¹, בפירוש "קדושתו למעלה מקדושתכם"⁸²,
היינו:

ש"ש אתערוטא-דלעילא שעל ידי אתערוטא-דלתתא וזהו
פירוש "קדושתכם", ויש אתערוטא-דלעילא קודם אתערוטא-
דלתתא להעלות ממטה למעלה, ואתערוטא-דלעילא זו גדלה
מעלתה מאד מאותה שעל ידי אתערוטא-דלתתא, שאין
אתערוטא-דלתתא יכולה להגיע אליה.

ובמאמר הבעל שם טוב⁸³ נשמתו עדן על הבת-קול
שמכרות⁸⁴ – שהם תרדורי תשובה, והם באים מלמעלה, שאין
אדם עושה מאומה מצד עצמו, והיינו "כי חפץ חסד הוא". וזהו
ענין "קדושתו למעלה מקדושתכם"⁸⁵.

והנה מפל זה מבואר שאתערוטא-דלעילא הנמשך מעצמו
לעורר אתערוטא-דלתתא גדלה מעלתה מאותה אתערוטא-

ה. והנה עם כל הנ"ל יובן גם כן מה שנתבאר על פסוק
"שש תשיש"⁷⁴, דעל ידי שמחה של מצוה ממשיכים
שאפילו בשבט ישראל היא בבחינת "עקרה", רק
שהאתערוטא-דלעילא נמשך מעצמו, עם כל זה תהיה
"יולדת זכר כו'", עיין שם.

יובן בהקדים לבאר עוד ענין: שייכות וקשר
ההקדמה הראשונה שנתבאר למעלה מענין ב' בחינות
אתערוטא-דלעילא – להקדמה השנייה מענין ההפרש
שבין תורה למצות.

והענין:

כמו שבתורה ומצות יש מעלה יתירה בתורה
מבמצות ויש מעלה יתירה במצות מבתורה, כמו כן על
דרך זה ומעין זה הוא גם כן בענין ב' בחינת אתערוטא-
דלעילא הנ"ל.

היינו, שעם היות אשר האתערוטא-דלעילא הנמשך
על ידי אתערוטא-דלתתא הוא בחינת הארה פנימית
מאין-סוף ברוך-הוא, ולמעלה מעלה מבחינת
אתערוטא-דלעילא המאיר תמיד ממילא ומעצמו
לצורך חיות העולמות, שהוא רק גילוי הארה חיצונית;
אף על פי כן, שרש ומקור אתערוטא-דלעילא זו
הנמשך מעצמו – הוא ממקום גבוה יותר, מאחר שהוא
נמשך מעצמו, כמו שהיה מתחלת הבריאה שנמשך
מבחינת "כי חפץ חסד הוא", הרי אם כן שרשה נמשך
מבחינת העצמות ממש אשר אין אתערוטא-דלתתא
מגעת שם כלל, רק "כי חפץ חסד הוא"⁷⁵.

וזהו ענין שאמר אחר המבול (נח ה, כב): "עוד כל ימי
הארץ זרע וקציר כו', יום ולילה לא ישבתו". דהיינו
שבחינה זו דחיות העולמות לא תהיה נפסקת לעולם,
אף אם חס ושלום לא אבשור דרי"ב⁷⁶ – משעם הנ"ל
דשרשה נמשך מבחינה שאין אתערוטא-דלתתא מגעת
שם כלל.

(74) (לקוטי תורה תוריע ב, ג.)

(75) ועיין ב"עץ חיים" שער מ"ו ומ"ד (שער לט) דרוש ב', בפירוש "כד
סליק ביעותיה כו'".

(76) (הקשרו הדורות).

(77) (לעיל תוריע בא, ג.)

(78) (תורה אור צט, ד.)

(79) (בראשית רבה פרשה יא, ה. שמות רבה פרשה לט.)

(80) (ביאורי הזהר לאדמור' האמצעי י, ב.)

(81) (לעיל שלא מו, ב.)

(82) (ויקרא רבה פרשה כד, ט: "קדשים תהיו (פרשת קדשים יט, ב). יכול כמוני?
תלמוד לומר: כי קדוש אני, קדושתו למעלה מקדושתכם".

(83) (ראה בטר שם טוב סימנים קמו. רנה. שם. חוספות סימנים קא קב. ושם
נסמן. לעיל במדבר ה, ג. האינו עא, ד. מאמרי אדמור' הנקן תקס"ה חלק ב
עמוד תרב.)

(84) (זהר חלק ג נשא קכו, א: "בכל יומא ויומא ברוזא קארי ואמר... (יורמיה
ג, יד) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם". וראה אבות פרק ו משנה א.
הגיגה טו, א.)

(85) ועיין מה שנתבאר גם כן במקום אחר – בדבור המתחיל "לסוסתני"
בפירוש "ואתם תחישון" כו' – "לא תתעורר מיד" כו' (תורה אור סג,
ד ואילך), עיין שם.

36 חיצוניות – בחינת גלגלתא, ועל כן אמרו בירושלמי⁹⁰
37 ש"אין כל מצותיה של תורה שוות נגד הלכה אחת מן
38 התורה;

39 וכך הוא ענין מעלת האתערותא דלעילא שנמשך
40 על ידי אתערותא דלתתא, שהיא בחינת פנימית, לכך
41 היא גבוהה יתירה מאתערותא דלעילא הנמשך מעצמו,
42 שהוא בחינת חיצוניות וגם מאיר רק בבחינת מקיף –
43 "וימינו תחבקני"⁹¹, וכנ"ל.

44 וכמו שיש מעלה יתירה במצות מבתורה, לפי שעם
45 היותן מבחינת חיצוניות, הרי החיצוניות הוא מבחינה
46 עליונה ביותר כו' כנ"ל באריכות – כך יש מעלה יתירה
47 באתערותא דלעילא הנמשך מעצמו לעורר אתערותא
48 דלתתא: עם היותה בחינה חיצונית, אכן שרשה מבחינה
49 היותר עליונה שאין אתערותא דלתתא מגעת שם כלל.
50 והנה יש עוד בחינה ג' בענין אתערותא דלעילא,
51 והוא גם כן האתערותא דלעילא שלמעלה
52 מאתערותא דלתתא, דהיינו שאין אתערותא דלתתא
53 מגעת שם כלל, בענין "קדושתו למעלה מקדושתכם"
54 וכנ"ל, אלא שאף על פי כן אינה שורה ומתגלה אלא
55 כשיש שלימות במעשה התחתונים, שכבר נשפע עליהם
56 אתערותא דלעילא שלפי ערך אתערותא דלתתא, אזי
57 שורה ומתגלה גם כן האתערותא דלעילא שלמעלה
58 מעלה מערך האתערותא דלתתא כלל.

59 וכמו שנתבאר במקום אחר⁹² על פסוק "אני ישנה כו'
60 פתחי לי כו'" שהוא ענין "פתחי לי בחודה של מחט ואני
61 אפתח לך בפתחו של אולם כו"⁹³, עיין שם.

62 וכמו כן גבי שבת אמרו רז"ל⁹⁴: "מתנה טובה יש לי
63 בבית גנזי ושבת שמה". והיינו שיש עוד בחינה בשבת
64 שלמעלה מאתערותא דלתתא, והוא בחינה שנקרא (תשא
65 לא, טו) "שבת שבתון", והוא "מתנה" דייקא – שלמעלה
66 מאתערותא דלתתא, וכמו שנתבאר במקום אחר;

67 אלא שאף על פי כן הרי אמרו רז"ל⁹⁵: "מי שטרח
68 בערב שבת יאכל בשבת", שאין נמשך מתנה זו אלא
69 לאחר האתערותא דלעילא הנמשך תחלה בשבת על
70 ידי אתערותא דלתתא בכל ימי החול, שעל זה נאמר
71 (תשא שם): "לעשות את השבת כו".

1 דלעילא שעל ידי אתערותא דלתתא. ובאמת בכמה מקומות
2 מבואר בהיפך – שהאתערותא דלעילא שנמשך על ידי
3 אתערותא דלתתא גבוה יותר, והוא ענין "אשה מורעת תחלה
4 יולדת זכר כו".

5 ועיין מה שנתבאר במקום אחר – בביאור על פסוק "אלה
6 מסעי"⁸⁶, שהאתערותא דלעילא שלפני אתערותא דלתתא
7 הוא רק בחינת הארה חיצונית, ועל דרך "וימינו תחבקני" (שיר
8 השירים ב, ו); אבל אתערותא דלעילא שאחר האתערותא
9 דלתתא – הוא המושכה בחינת פנימית להיות מזה הולדה כו.

10 אף הענין דשניהם אמת:

11 דשרש ומקור אתערותא דלעילא זו שנמשך מעצמו –
12 נמשך מבחינת "כי חפץ חסד הוא", דהיינו במקום שאין
13 אתערותא דלתתא מגעת שם כלל, אף מכל מקום ההמשכה
14 הוא רק בחינת חיצוניות לבד, אלא שהיא חיצוניות מבחינה
15 עליונה ביותר.

16 וכמבואר שם⁸⁷ בדבור המתחיל "למנצח על השמינית" גם כן
17 בענין שרש חיות העולמות, שהוא מבחינת א"ק כו', אבל מכל
18 מקום הוא בחינת חיצוניות א"ק, וכמשל העור⁸⁸ כו'. וגם
19 שמאיר רק בבחינת מקיף, שמקיף את כולם בהשוואה אחת כו'.
20 עיין שם.

21 מה שאין כן האתערותא דלעילא שנמשך על ידי
22 אתערותא דלתתא, והוא גילוי בחינת פנימיות ממש ולא חיצוניות
23 לבד. ולכן, עם היות שהגילוי הוא רק מבחינה שאתערותא
24 דלתתא מגיע שם, מכל מקום להיותו גילוי בחינת הפנימית יש
25 בזה מעלה יתירה יותר מאתערותא דלעילא שמעצמו,
26 וכמאמר⁸⁹ "אשה מורעת תחלה – יולדת זכר כו" וכנ"ל.

27 נמצא שהחילוק בין ב' בחינות אתערותא דלעילא
28 האלו הוא מעין ההפרש שבין מעלת המצות ומעלת
29 התורה. דאף על פי שההמשכות שעל ידי מצות ותורה
30 הרי שניהם הם על ידי מעשה התחתונים, ולא כמו
31 אתערותא דלעילא הנמשך מעצמו ממש, מכל מקום
32 נוכל להשפיל מזה:

33 דכמו שיש מעלה יתירה בתורה בממצות, אף על פי
34 שהמצות שרשן גבוהים מהתורה, רק לפי שהתורה היא
35 בבחינת פנימית, היינו מוחא-סתימאה, והמצות הן

(86) (לעיל מסעי צב, א).

(87) (לקוטי תורה תוריע).

(88) (המקום את בשר האדם, שאין הפרש בין עור המקיף את הראש לעור
המקיף את הרגל, שהכל בחינת עור אחד, ואין הפרש אלא בבחינת פנימית
החיות שבראש הן המוחין. שם כא, א).

(89) (נדה לא, א).

(90) (כנ"ל ריש פרק ב כאן. ריש פרק קמא דפאה).

(91) (שיר השירים ב, ו).

(92) (לקמן לה, א).

(93) (הובא בספר חרדים בתחילת ההקדמה).

(94) (שבת י, ב. זר חלק ג קכב, ב).

(95) (עבודה זרה ג, א).

והמצות הם מבחינת פתר שבבבית, אף מבחינת
חיצוניות, היינו "גלגלתא דחפאי על מוחא", אכן יש עוד
בחינה ג' הגבוה משני הבחינות, והוא אותו הפנימית של
פתר שבבבית אשר הגלגלתא הוא בחינת החיצונית
שלו.

ואפשר שזהו ענין "בעטרה שעטרה לו אמו ביום
חתונתו - זו מתן תורה", וכמו שיתבאר, שהרי ב"עץ
חיים" שער כ"ב סוף פרק י"ג¹⁰³ כתב: "שהוא אור רוחני מקיף
עליו כו", והרי זה ממש כמו בחינת "בעטרה" שהיא
מקפת על הגלגלת כו'.

ו. וימעה יובן ענין "שמחה של מצוה":
כי הנה השמחה הוא גילוי ההעלם. וכמשל המלך,
שדרכו שיושב בדרי חדרים כי כל כבודו פנימה, אף
בזמן שמחתו מתראה ומתגלה לעין כל.

והנה המצות שרשן מאד נעלה - מבחינת פתר
שלמעלה מהחכמה, אף עצמיות הפתר אינו מתגלה
כלל, רק בחינת החיצוניות, היינו בחינת גלגלתא שהוא
בחינת רצון העליון.

אף על ידי השמחה בקיום המצוה, שהשמחה מעורר
גילוי הפנימית, לכן על ידי זה ממשיך גילוי בחינת
פנימית הפתר. וזהו "בעטרה שעטרה לו אמו" דוקא,
"אם הבנים שמחה" (תהלים קיג, ט), "וישמחו בך ישראל
כו"¹⁰⁴, שעל ידי ה"שמחה של מצוה" מעורר התענוג
עליון שהוא בחינת העטרה והפתר כו'¹⁰⁵.

והנה מבואר למעלה, שבחינה זו הוא ענין בחינה הג'
שבאתערוותא דלעילא הגבוה משני בחינות ראשונות,
ולכן בגילוי בחינה זו נמשך שגם ב"איש מזריע תחלה"
תהיה "יולדת זכר" כו'.

כי זה ד"איש מזריע תחלה יולדת נקבה", וזהו
כשנמשך הגילוי מבחינת חיצוניות, שאז ענין
אתערוותא דלעילא המעורר אתערוותא דלתתא הוא
שיהיה "יולדת נקבה", אהבה וזוטא כו'. מה שאין בן על
ידי "שמחה של מצוה", שנמשך הגילוי מאתערוותא
דלעילא שלמעלה מאתערוותא דלתתא, מבחינת

ועיין מה שנתבאר פיוצא בזה במקום אחר - סוף דבור
המתחיל "כי כאשר השמים החדשים כו"⁹⁶. והיינו, שבחינת
גילוי זה הוא "אשר אני עושה"⁹⁷ - למעלה מאתערוותא
דלתתא. ואף על פי כן אינו נמשך ומתגלה אלא לאחר
שלימות גילוי האתערוותא דלעילא שעל פי
האתערוותא דלתתא.

וכמו כן הוא ענין הנזכר במילה בשמיני, שהוא "בדי
שיעבור עליו שבת אחת"⁹⁸, כמו שנתבאר במקום אחר⁹⁹.

והענין:

כי בחינת גילוי אתערוותא דלעילא זו הוא גילוי
פנימית ממש מבחינה שאין אתערוותא דלתתא מגיע
שם, ולא בבחינת חיצוניות לבד כמו האתערוותא
דלעילא שלפני אתערוותא דלתתא, שעם היותה גם כן
מבחינת "כי חפץ חסד הוא", אכן מפל מקום הגילוי רק
בבחינת חיצוניות ובבחינת מקיף לבד, ולכן נמשך גם
קודם אתערוותא דלתתא ואתערוותא דלעילא שעל
ידיה;

אבל שיומשך גילוי פנימית בחינה זו ממש, בגילוי
ממש בבחינת פנימית, הוא דוקא אחר שתחלה יש
אתערוותא דלתתא עד היכן שהיא מגעת, ושנמשך
האתערוותא דלעילא שעל ידיה, אז נמשך גם כן בבחינת
פנימי ממקום שאין אתערוותא דלתתא מגעת שם כלל.

וכך נתבאר עוד במקום אחר¹⁰⁰ על המאמר פרשת חיי
שורה (דף קל"ג, עמוד א') בענין השעם דתפלת ערבית שתיקן
יעקב, "בבית שבאבות"¹⁰¹, הוא רשות - דתוכן התיורין:
לפי שבחינת יעקב "מברית מן הקצה אל הקצה" (תרומה)
כו, בחינה שאין אתערוותא דלתתא מגעת שם,
לפיכך היא רשות. אלא שאף על פי כן אין נמשך בחינה
זו אלא לאחר שיש אתערוותא דלתתא עד היכן שהיא
מגעת, דהיינו תפלת שחרית ומנחה שתיקנו אברהם
ויצחק כו'¹⁰².

והנה כמו כן יובן גם כן בענין אור הנמשך על ידי
המצות והתורה: אשר התורה היא בחינה פנימית, אף
היינו פנימית החכמה שבבבית, ונקרא מוחא סתימאה;

(96) (תורה אור ב, ד).

(97) (ישעיה סו, כב): "כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני
עשה עמדים לפני נאם ה' בן יעמד ורעכם ושמכם".

(98) (ראה ויקרא רבה פרשה כו, י. זהר חלק ג רעיא מהימנא תוריע מד, א).

(99) (לעיל תוריע בא, א).

(100) (ביאורי הוזהר: לאדמו"ר האמצעי יג, סוף עמוד ד ואילך; להצמח צדק
כרך א עמוד פה ואילך).

(101) (ראה בראשית רבה עו, א. ועוד).

(102) ועיין מה שנתבאר על פסוק "יחינו מיומים, ביום השלישי
יקיימו ונחיה לפניו" (לעיל ראש השנה סד, א).

(103) (בדפוס שקלאוו תק"ס. לפנינו שער כג סוף פרק ב).

(104) (על פי נוסח תפלת יום טוב).

(105) ועיין מה שנתבאר לקמן בדבור המתחיל "שוש אשיש" (לעיל
נצבים מז, ד). ובדבור המתחיל "ה' לי בעוזי" (לעיל שמיני עצרת פה, ד
ואילך).

והבחינה הג' מלמעלה למטה היא חכמה דאצילות.³²
 ד"אורייתא מחכמה נפקת", מחכמה דאצילות, והמצות³³
 הן מבחינת גלגלתא, שמתפשטת גם למטה ומלבשת גם³⁴
 לבחינת חכמה דאצילות.¹¹¹

ולכן יש מעלה בתורה, שהיא בחינת פנימית, כי³⁶
 חכמה – מוחא, מה שאין כן המצות – מבחינת גלגלתא,³⁷
 שהיא חיצונית כמו עצם הגלגלת החופף על המוחין.³⁸

ויש מעלה במצות, שמבחינת גלגלתא, שהם³⁹
 חיצוניות של בחינה היותר עליונה – הוא בחינת חכמה⁴⁰
 סתימאה דעתיקא כו', שהיא בחינת פנימית הכתר ממשי.⁴¹
 ועל דרך זה יש לומר גם כן פירוש "רישא וגלגלתא⁴²
 ומוחין": "רישא" היינו פנימית הכתר – מוחא סתימאה,⁴³
 "וגלגלתא" היינו סיום חיצוניותו, "ומוחין" הוא חב"ד⁴⁴
 דאצילות.¹¹²

והנה במשנה סוף תענית משמע ד"ביום חתונתו זה⁴⁶
 מתן תורה" היינו יום הכפורים, שבו נתנו לוחות⁴⁷
 אחרונות, כדפירש רש"י שם. ובודאי דביום הכפורים⁴⁸
 שייך בחינת גילוי "בעטרה שעטרה כו'", שהוא ענין⁴⁹
 בחינה הג' הנ"ל שמלמטה למעלה, וכמו שנתבאר על פסוק⁵⁰
 "ביום השלישי קיימנו"¹¹³. וזהו גם כן "שעטרה לו אמו", כי⁵¹
 כל העליות ביום הכפורים – על ידי בינה כו'.⁵²

וענין "שאו ידכם קדש וברכו כו"¹¹⁴ – כמו שהאם⁵³
 מברכת את בנה על דרך משל. והיינו ענין "לא זו⁵⁴
 מחבבה עד שקראה אמו" כנזכר לעיל. היינו כנודע⁵⁵
 ש"אבא ואימא מלבישים לזרועות דאריך-אנפין"¹¹⁵. ואם⁵⁶
 כן בשממשיכים ברכה והמשכה לז"א מאבא ואימא,⁵⁷
 הנה ברכה והמשכה זו הוא גם כן מזרועות דאריך-אנפין⁵⁸
 המלוכשים בהם. וזהו ממש כמו הברכה שהיא על ידי⁵⁹
 הידים, כמו שכתוב (ויחי מח, יד): "וישלח ישראל את ימינו⁶⁰
 וישת על ראש אפרים כו".⁶¹

ועל דרך זה פירש בספר "עמק המלך" שער י"א, פרק⁶²
 ג'. ושער ט"ו, פרק קמ"ח, ענין "שאו ידיכם קדש" – שהוא⁶³

הפנימית ממשי, הרי היא גבוה גם מאתערוותא דלעילא¹
 שעל ידי אתערוותא דלתתא, ולכן "יולדת זכר" כו'. וזהו²
 "שוש תשיש כו' בקבוץ בניה" דוקא כו'¹⁰⁶.

והנה על פי זה יוכן גם כן מה שאמר: "בעטרה⁴
 שעטרה לו אמו ביום חתונתו – זו מתן תורה". כי הנה⁵
 ענין פסח וספירת העומר ושבועות – זהו קרוב לענין ג'⁶
 בחינות הנזכרות שבאתערוותא דלעילא:⁷

כי בפסח היה בחינת דילוג וגילוי אתערוותא דלעילא⁸
 מעצמו, אף שאין הגילוי בבחינת פנימית כמו בשבועות⁹
 אשר במתן תורה "דבר ה' [...] פנים אל פנים" (תשא לג, יא).¹⁰
 ואחר יום א' דפסח מתחילים לספור ספירת העומר,¹¹
 והוא המשכת אתערוותא דלעילא על ידי אתערוותא¹²
 דלתתא דזיכור נפש הבהמית, שזהו ענין העומר¹³
 שעורים¹⁰⁷ – מאכל בהמה¹⁰⁸ כו'. וזהו מ"ט יום.¹⁴

ואחר כך ביום החמישים הוא גילוי שער הנ/¹⁵
 שלמעלה מאתערוותא דלתתא.¹⁶

וזהו "ביום השלישי בחיות הבקר" (יתרו יט, טז), ואמר¹⁷
 רז"ל ברבות בראשית, פרשה נ"ו, שזהו ענין "ביום השלישי¹⁸
 קיימנו" (חושע ה, ב), ועל כן אין בו ספירה, והגילוי נמשך¹⁹
 בבחינת פנימית ממשי. מה שאין כן בפסח כו' שלא היה²⁰
 הגילוי בבחינת פנימית עדיין כמו בשבועות.²¹

וזהו שכתוב בזהר פרשת אמור (דף צ"ו, עמוד ב') בענין²²
 שבועות שהוא "יום אחד"¹⁰⁹ [...] קשורא דלעילא, רישא²³
 וגלגלתא ומוחין. ועיין שם ב"מקדש מלך". ובהרמ"ו: "רישא²⁴
 הוא עיקר הכתר, והוא המקיף העליון שהגלגלתא הוא²⁵
 סיום חצוניותו, ומוחא הוא חכמה כו'". והיינו שבשבועות²⁶
 מתקשרים כל הג' בחינות הנ"ל יחד ומאירים למטה.²⁷

ובמקום אחר נתבאר ענין ג' בחינות אלו שבתורה²⁸
 ומצות בענין אחר קצת. היינו:²⁹

שאותו בחינת פנימית הכתר, שגולגלתא הוא³⁰
 חיצוניותו – זהו מוחא סתימאה¹¹⁰ – וזהו ב' בחינות.³¹

(106) (ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "כה תברכו את בני ישראל"
 מענין ג' בנכות דברכת כהנים: בברכה, יאר, ישא (לעיל נשא כו, ב ואילך).
 ועיין מה שנתבאר בענין "כשמוציא יצחק בגן עדן מקדם" (לעיל צו ט,
 א).

ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "בשלח פרעה" (תורה
 אור בשלח סא, ד): שהשמוחה אמתית ודיקוה בזה' אחד הוא
 בבחינת הכנעה וביטול ועל ידי קבלת עול מלכות שמים
 בעסק התורה ומצות כו'. עיין שם).

(107) (אמור כג, י. ובפירוש רש"י שם, יג).

(108) (ראה סוטה יא, א).

(109) (וזהו יום אחד הוא יודע לה". ובריה יד, ז).

(110) כמו שכתב ב"עץ חיים", שער כ"ב, סוף פרק ה' (בדפוס שקלאו

תק"ס. לפנינו שער כג סוף פרק א).

(111) כמו שכתב ב"עץ חיים" שם.

(112) ועיין מה שנתבאר מענין זה בביאור על פסוק "אני כו' אשר
 הוצאתי אתכם מארץ מצרים כו'" (לעיל שלח מט, ד).

ועיין עוד מענין "בעטרה שעטרה לו אמו" בזהר: פרשת נח (דף ע"ד,
 א). ובפרשת בשלח (דף נ"ח, א). ופרשת יתרו (פ"ד, א). ובמשפטים
 (דף ק', ע"ב). ויקרא (דף ד', ב). ופרשת אחרי (דף ע"ז, ב').

(113) (לעיל יום הכיפורים סד, א).

(114) (לעיל פרק ב).

(115) וכמו שנתבאר מענין זה גבי תנופת שתי הלחם על גבי שני
 הקבשים – בפרשה אמור (דף לט, א).

10 לפרעה", שהיא אימא־עילאה, הנקרא פרעה – "דתמן
11 אתגליין ואתפרעין כל נהורין"¹¹⁹.
12 נמצא, כי יד דארי־אנפין מתגלה באימא־עילאה.
13 וזהו שכתב ב"ראשית חכמה" שער הענוה, סוף פרק א':
14 דאימא נקרא "אוצר מתנת חנם"¹²⁰ כו'. ולכן על ידי "שאו
15 ידיכם" שהוא בחינת כלות הנפש בקריאת־שמע, שעל
16 ידי זה ממשיכים מבחינת ארי־אנפין ואבא ואימא ב"א
17 – וזהו ענין "לא זו מחבבה עד שקראה אמי"¹²¹ .:

להבין ענין השעם למה שהאגרותא דלעילא

הבאה אחר האגרותא דלמחא וכל

1 סוד־אבא, שבתוכו יד זמין דארי־אנפין, וברכו את
2 הוי"ה – שהוא ז"א כו'¹¹⁶. וכדי להיות המשכה זו, הוא
3 על ידי "שאו ידיכם", שהוא ענין "שמע ישראל" ו"ברוך
4 שם כבוד מלכותו לעולם ועד".
5 וענין ב"עץ חיים" שער ל"א, פרק ז' על פסוק "וארבע
6 הידות יהיה לכם", וזה חמישית לפרעה"¹¹⁷, כי:
7 "ב' ידות דארי־אנפין תרווייהו שקלי כחדא, ונקרא
8 יד אחת בלבד, דלית שמואלא בהאי עתיקא"¹¹⁸, דהא
9 עתיקא כולא ימנא כו'. ועל זה נאמר "והחמישית

(119) כנזכר בזהר ויגש (דף ר"י). וענין בזהר בשלח (דף ס"ג, עמוד ב').

(120) (נוסח ה"יה רצון" לפני אמירת תהלים).

(121) וענין מה שנתבאר מזה בזהר המתחיל "רני ושמחי וגו'" (תורה אור מקץ לו, א ואילך).

(116) וענין מה שנתבאר מענין המשכה זו, שמחסד דארי־אנפין ב"א על ידי אבא ואימא – בדבור המתחיל "הוי"ה יחתו מריביו" (לעיל גשא כה, ב ואילך).

(117) (ויגש מז, כד: "ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידות יהיה לכם").

(118) (זהר חלק ג קבט, א).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

24 היושב לפני רבו שכאשר צריך לקבל אור שכל גבוה
25 ביותר צריך לבוא לבחי' בטול היש ביותר משא"כ
26 כשאין צריך לקבל רק שכל קטן שאינו גבוה כ"כ א"צ
27 לבא לבחי' בטול היש כ"כ מפני שצ"ל בטול היש
28 לפ"ע האין דאור המשפיע כו'. ולזאת הנשמות בג"ע
29 ילכו מחיל אל חיל כו' (תהלים פד, ח) כל שצריכי'
30 לעלות למדרגה גבוה יותר יתור באים לבחי' בטול
31 העצמות עד שבטול היש בג"ע התחתון כיש גמור
32 יחשב בעלותם לג"ע העליון. וכמו המתבטל לפני שר
33 הצבא שבעלותו לפני המלך בעצמו יבא לבטול גדול
34 יותר עד שבחי' הבטול הראשון כיש יחשב לפ"ע
35 רוממות המלך על הש"צ. וכן לפ"ע זה העולה והולך
36 משר הקטן לשר הגדול ממנו כו' וד"ל. והב' הוא
37 להפוך כאשר בחי' היש דכלי הוא בבטול יותר מכפי
38 ערך האין דאור ג"כ האור מסתלק כמו כליון הפתילה
39 באור ביותר שהאור קופץ ומסתלק כו'. (וכמו חנוך
40 ואליהו שעלו בגופם למעלה מצד עוצם בחי' הבטול
41 דיש שבגופם יותר על ערך האין שנשמתם כמ"ש
42 (בראשית ה, כד) ויתהלך חנוך כו' ואינו כו'. ובמשה
43 היה להיפוך שהיתה נשמתו בבחי' מה ואין יותר. והיה
44 בגופו בבחי' בטול לפ"ע לקבלת האור בבחי' יש דוקא
45 שהרי היה קיים בגופו למטה והיה מדבר עמו פא"פ
46 כאשר ידבר כו'. וכן יהיה במשיח שיתיישב בו האור

1 (מ) אך הנה מובן מזה עכ"פ שבטול היש לאין דכלי
2 והמשכת אין ליש דאור כאשר הם מתכללי'
3 ומתמזגים במזיגה נכונה דהיינו במדה קצובה לפי
4 הראוי להיות אזי האור מתיישב בכלי ומתקיים בה.
5 אבל אם לא נעשה התכללות זאת במדה נכונה אין זה
6 דבר המתקיים. וזהו עיקר בחי' התקון שהוא
7 ההתכללות כנ"ל שתהא במדה נכונה. (והוא ע"י קו
8 המדה הנק' מתקלא או משחתא כידוע). ויש בזה כמה
9 מדרגות א' כאשר בחי' בטול דאין דאור יותר מכפי
10 המדה אזי אינו נמשך האור מאין ליש להתיישב בכלי
11 אע"פ שיש בכלי התכללות בבחי' בטל היש לאין אינו
12 מועיל להיות התיישבות והמשכת האור בכלי וממילא
13 יסתלק האור למעלה. וכמו שהיה בבחי' אורות דתהו
14 שהאור היה בבחי' האין והבטול ביותר ליכלל בעצמות
15 ולא היה הכלי מכילו להתיישב בו לפי שלא היה בכלי
16 בחי' בטול היש לאין כ"כ לפ"ע דבחי' האין דאור
17 כידוע שבחי' הכלים דתהו היו בבחי' ב"ן שהוא בבחי'
18 יש יותר מכפי המדה שצריך להיות לבחי' האורות
19 דתהו (ובכמ"א מבואר להיפוך שהיה האור דתהו בבחי'
20 יש ביותר ע"כ לא יכול הכלי להכילו כו'. ודוגמא לדבר
21 היה בלוחות ראשונות שנשברו מפני שהיו בתוקף גלוי
22 האור בבחי' יש ביותר ע"כ נפל בזה קנאת נח"ק
23 ונפלו בחטא העגל אח"כ כו'). וזהו כמשל תלמיד

והענין הוא במה שאנו רואים בכל המצות שיש כמה
 מהן שהן בבחי' העלאה מלמטה למעלה בבחי' בטול
 היש לאין כמצות הקרבנות ותרומות ומעשרות וצדקה
 וגמ"ח ושאר מצות כציצית ותפלין וכה"ג הן בבחי'
 המשכות אלקות מלמעלה למטה להיות גילוי שם
 הוי"ה מן ההעלם שזהו מאין ליש כו'. ודרך כלל הן
 רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת שהן בחי' חו"ג. אבל כ"ז נעשה
 במדה ושעור בדקדוק גדול גם בכל מצוה ומצוה
 דרמ"ח מ"ע שהן בבחי' ה"ח בכלל הרי נק' נר מצוה
 בבחי' או"כ שצ"ל בבחי' התכללות נכונה באופן
 המשכת אור הוי"ה מאין ליש ובבחי' הכלי בטול היש
 לאין ממוזג בשעור ומדה דוקא. ולזה כל המצות הן
 במדה בלי תוס' וגרעון. כמ"ש במ"א ע"פ (ישעי' לג,
 יח) איה ספר איה שקל כו'. וכן בל"ת בבחי' ה"ג כו'
 מפני שזהו עיקר בחי' התקון דחכ' תורה שיהיה
 התכללות מימין ושמאל דחו"ג הכל במדה ושעור נכון
 ע"פ מאמר קו המדה. ולזה הזהיר (משלי ל, ו) אל תוסף
 כו' כידוע. משום דבכחמה דשם מ"ה דתקון אתברירו
 שהוא ההתכללות במדה דוקא וד"ל. ועוד דוגמא לזה
 הענין הוא ענין מה שאמר במלאכי' (יחזקאל א, יד)
 והחיות רצוא ושוב שהרצוא הוא בחי' ההעלאה ובטול
 היש לאין ליכלל ולידבק במקורו והשוב הוא להיפוך
 ממש בחי' ההמשכה וירידה מאין ליש ממש ואנו
 רואים שבכל מלאך כלול רו"ש יחד במדה ושעור
 דוקא. כמ"ש והחיות רו"ש דמשמע שרו"ש תמיד כאור
 הנר שעולה ויורד תמיד כו'. (וכנשימה באדם שיוצא
 וחוזר ונכנס ועי"ז מתקיים דוקא). וכמו מראה הבזק
 שהוא להב היוצא בין החרסים כו' (חגיגה יג, ב) דהיינו
 שאין השוב רק לפ"ע הרצוא לבד ולא יותר ואין הרצוא
 רק לפ"ע השוב לבד ולא יותר (וגם מה שיש התכללות
 ברצוא מבחי' שוב ובשוב מבחי' הרצוא ג"כ הוא
 בשעור ומדה דוקא כנ"ל. וכ"ה בבחי' התקון דחכ'
 תורה הנ"ל וד"ל:

וייצר ה' אלקים

העליון ביותר בבחי' יש לפי שבחי' בטול היש יהי'
 לפ"ע האין ממש). והפוך זה ממש הוא כאשר יש תרתי
 לגריעותא שהכלי אין בה בחי' בטול היש כלל וכלל.
 וגם האור הוא היורד ונמשך למטה מאין ליש ביותר
 שמאמצעות שניהם יבא סבת ירידת האור העליון שיהי'
 נמשך עד למטה מטה ביותר גם בבחי' הגסות דקליפה.
 וכמו הנפילים שהיו בארץ שהיה שרש נשמתם מבחי'
 פסולת השפע מ"ד כו'. ונתלבשו בגופים גשמיים
 שמאמצעות שניהם ירדו למטה מאד. וכן ענין מותורו
 השפע לע"ש דנוגה מז"מ דתהו כמו שהן למטה כו'.
 (וכמ"ש במ"א בענין שדים ומזיקים שנבראו בע"ש
 בה"ש כו'). וכ"ז במדה שצ"ל באו"כ בטבע עצמם
 וכמו"כ הוא במה שמתכללים זה מזה. דהיינו מה שיש
 באור מבחי' הכלי להיות נמשך מאין ליש כטבע הכלי
 שיהיה במדה ושעור. לא יותר מכפי ערך בטול היש
 דכלי שיש בה ממדרגת האור וכן בכלי עצמה לבד שיש
 בה שעור ומדה בטבע עצמותה בבחי' היש. הנה גם מה
 שיש בה מבחי' האור בבטול היש לאין בהתכללות
 באור ג"כ יש בזה שעור ומדה לא יותר מכפי ערך האין
 דאור ולא יותר מבחי' ירידת האור מאין ליש כו' עד
 שאין בחי' היש דכלי וגם בטול היש דכלי רק לפ"ע
 בחי' האין דאור ויריד' האור מאין ליש כו' הכל במדה
 ומזיגה נכונה באופן שיהיה בחי' השפעת האור בכלי
 מאין ליש במדה ממוזגת מאין ליש יחדיו ישכנו. שזהו
 עיקר בחי' התקון דשם מ"ה שהאו"כ כלולים זע"ז
 לפ"ע דוקא ע"כ מתייחדים והיו לאחדים ממש וד"ל.
 (ודוגמא לענין זה הוא מה שאנו רואים שהתורה היא
 בבחי' התקון דשם מ"ה דחכ' כידוע דאורייתא מח"ע
 נפקת ובחכ' דוקא אתברירו כו'. וזהו שכל התו' היא
 רק לאכללא שמאלא בימינא וימינא בשמאלא כו'.
 להיות שהתורה היא בקו האמצעי דבחי' ת"ת. כמ"ש
 (דברים לג, ב) מימינו אש דת למו כלול מחו"ג יחד.
 ולכן ניתנה באש שחורה ע"ג אש לבנה דוקא כידוע.

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

כי הנה ידוע בענין היחודים עליונים שביו"ד ספירות,
 שיש יחוד בבחינת "פנים בפנים" ויש יחוד שהוא בבחינת
 "אחור באחור".

ג) ואחרי שנתבאר ענין מלחמת עמלק שבפ"ש כל אחד
 מישראל בעבודת ה', יובן גם כן ענין מלחמה זו למעלה
 בהשתלשלות עולמות העליונים:

אינ־סוף בְּרוּךְ־הוא עד שִׁיהִיה הַנִּבְרָא "יש" וּנִפְרָד, 33
שִׁיתָבֶן אַז מַדַּת הַמְּלוּכָה וְהַתְּנַשְׂאוֹת עָלָיו. 34
וְהוּ "שִׁמְקֻבְּלַת מֵאַחֲרֵיִים דָּן־א": חִיצוֹנוֹת הַמַּדּוֹת 35
נִמְשָׁכִים בְּדִיבּוּר, בְּחִינַת מְלָכוּת, דְּבַר ה' לְהַחֲיוֹת 36
הָעוֹלָמוֹת וְלֹמַר¹² "יְהִי אוֹר", "יְהִי רָקִיעַ כּו'". 37
וְאַחֲר־כֵּךְ יֵשׁ יְחִוּד "פְּנִים בְּפְנִים", וְהוּא שִׁיהִיה אַחֲר־ 38
כֵּךְ בְּחִינַת גִּילּוֹי פְּנִימִיּוֹת אֱלֹהוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁלֹמֶעֱלָה 39
מִהַצְמָצוּמִים בְּמַדַּת מְלָכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְאִילוּ הָיָה יְחִוּד זֶה 40
מִתְחַלָּה, לֹא הָיָה הַתְּהוּוֹת הַנִּפְרָדִים כָּלָל, וְלֹכֵן צָרִיךְ 41
לְהִיטֵת תְּחִלָּה "אַחֲרֵי בְּאֲחֹר־", 42
(אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁהָיָה הַתְּהוּוֹת הַנִּפְרָדִים יוֹכֵל לְהִיטֵת יְחִוּד פְּנִים 43
בְּפְנִים וְאֵף עַל פִּי כֵן לֹא יִתְבַּשְׁלוּ הַנִּבְרָאִים. עֵינִי¹³ בְּאוֹצְרוֹת 44
חַיִּים¹⁴ שֶׁתֵּבַב דּוּגְמָא זֶה גִּבִּי הַתְּהוּוֹת וּקְרִישֶׁת הַפְּלִים עַל יְדֵי 45
הַסְתַּלְקוֹת הָאוֹר: וְאִילוּ הָיָה הָאוֹר מְאִיר כְּמוֹ שֶׁהוּא לֹא הָיָה 46
מִתְהוּיִם הַפְּלִים כָּלָל, וְאֵף עַל פִּי כֵן אַחֲרֵי שֶׁנִּתְהוּוּ הַפְּלִים יוֹכֵל 47
לְהִיטֵת הָאוֹר מְאִיר בְּתוֹכֵן וְאֵינֶן מִתְבַּשְׁלִין). 48
וְאַחֲר־כֵּךְ דּוֹקָא יְחִוּד "פְּנִים בְּפְנִים". 49
וְהִנֵּה פִירוּשׁ "פְּנִים" וְ"אַחֲרֵיִים" לְמַעַלָּה, הֵינֵנו: 50
שֶׁכְּשֶׁמְאִיר בְּמַדּוֹת עֲלִיוֹנוֹת מִבְּחִינַת תַּעֲנוּג עֲלִיּוֹן הַנִּקְרָא 51
"עֵתִיק יוֹמִין", שִׁישׁ לוֹ חִפְץ בְּהַשְׁפָּעָה – נִקְרָא "פְּנִים". 52
אֲבָל כְּשֶׁאֵין תַּעֲנוּג מְאִיר – נִקְרָא "אַחֲרֵיִים". וְלֹאֲזַת 53
כְּשֶׁהַמְּלָכוֹת מִקְבָּלַת מִנְהָ"י דָּן־א נִקְרָא אַחֲרֵיִים, כִּי אֵין 54
בָּהֶם הַתְּלַבְּשׁוֹת אוֹר עֵתִיק יוֹמִין כָּל כֵּךְ, שֶׁהָיָה הֵם "לְבַר 55
מְגוּפָא"¹⁵. 56
וּבִיאור הַדְּבָרִים¹⁶: הִנֵּה יְדוּעַ, דְּכָל מִדָּה נִחְלָקֶת לִג' 57
מִדְּרִיגוֹת: חב"ד, חג"ת, נה"י, שְׁהֵן רֹאשׁ, תוֹרָה, סוּף, וְנִקְרָא 58
סֵת־ר. 59
דִּהֵינֵנו עַל דְּרָךְ דּוּגְמָא מִדַּת הַחֲסֵד, שֶׁהוּא יִמְצָא מִב' 60
סִיבוֹת: 61
א' – מִצַּד הָאֱהָבָה¹⁷ שֶׁאֱהָב לְזוּלָתוֹ, וְהָיָה הָאֱהָבָה 62
זֹאת הִיא בְּחִינַת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַחֲסֵד, וְאֵם כֵּן 63

יְדוּעַ בַּעַץ חַיִּים², שֶׁאֵי אִפְשָׁר לְהִיטֵת עֲלִיּוֹן וְתַחְתּוֹן 1
מִתְיַחֲדִים "פְּנִים בְּפְנִים" כִּי אִם שִׁיּוּקָדִם לְזֶה הַיְחָוּד 2
בְּבִיחִינַת "אַחֲרֵי בְּאֲחֹר־". דִּהֵינֵנו, שֶׁמִּתְחַלָּה לֹא יִקְבַּל 3
הַמְּקַבֵּל כִּי אִם בְּבִיחִינַת אַחֲרֵיִים שֶׁלֹּא מִבְּחִינַת אַחֲרֵיִים 4
שֶׁל הַמְּשַׁפִּיעַ, וְאַחֲר־כֵּךְ מִתְהַפֵּךְ לְקַבֵּל בְּבִיחִינַת פְּנִימִיּוֹת 5
שֶׁלֹּא מִפְּנִימִיּוֹת שֶׁל הַמְּשַׁפִּיעַ. וְאֵם כֵּן צָרִיךְ הַמְּקַבֵּל 6
לְהַבְנוֹת תְּחִלָּה בְּבִיחִינַת "פְּרָצוּף" בְּכָל חֲלָקָיו בְּבִיחִינַת 7
אַחֲרֵיִים גַּם כֵּן, וְאַחֲר־כֵּךְ יִבְנֶה מִחֲדָשׁ בְּבִיחִינַת פְּנִימִיּוֹת. 8
וְכִידוּעַ כָּל זֶה בַּעֲנֵן יְחִוּד זו"נ. 9
וְהַעֲנֵן, דִּהֵנָּה כְּתִיב: "לְהוֹדִיעַ לְבָנֵי הָאָדָם גְּבוּרוֹתָיו 10
וְכַבּוֹד הָדָר מְלָכוּתוֹ" – פִּירוּשׁ: לְפִי שִׁ"אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא 11
עַם"⁴, וּפִירוּשׁ "עַם" – לְשׁוֹן עוֹמְמוֹת⁵ – הוּא דְבַר נִפְרָד, 12
וּבִאֲמַת אֵין לָךְ דְּבַר חוּץ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, וְאֵם כֵּן עַל מִי 13
יִמְלֹךְ? 14
אֵף הַעֲנֵן הוּא, דְּעַל יְדֵי צְמָצוּמִים וּגְבוּרוֹת הַמְּסִתִּירִים 15
וּמַעֲלִימִים אוֹר אֵין־סוּף שֶׁבִּאֲצִילוֹת יְכוֹל לְהִיטֵת "יש" 16
וְדְבַר מֶה, עַד שִׁיהִיה מֶלֶךְ עַל עַם. וְהוּ "לְהוֹדִיעַ לְבָנֵי 17
הָאָדָם גְּבוּרוֹתָיו" – בְּחִינַת הַצְמָצוּמִים, וְאֵז "כַּבּוֹד הָדָר 18
מְלָכוּתוֹ" מִתְפַּשְׁטֵת. וְהֵינֵנו עֲנֵן קַבְּלַת הַמְּלָכוֹת מִבְּחִינַת 19
אַחֲרֵיִים דָּן־א לְבַד, שֶׁהוּא בְּחִינַת צְמָצוּם. 20
וְאֵף עַל פִּי כֵן יֵשׁ בָּהּ בְּנֵן שֶׁלֵּם בְּכָל חֲלָקָיו בְּבִיחִינַת 21
פְּרָצוּף – חב"ד, חג"ת, נה"י: 22
שֶׁהָיָה בְּמַדַּת "הַמְּמַלְכָּה" צָרִיךְ לְהִיטֵת הַתְּלַבְּשׁוֹת 23
חב"ד אֵיךְ לְהַנְהִיג הָעוֹלָמוֹת דְּבִי"ע: 24
וּבְחִינַת חג"ת: "לִיטֵן שֶׁכֵּר טוֹב לְצַדִּיקִים"⁶ עַל יְדֵי 25
הַחֲסֵד, וְלְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים עַל יְדֵי מִדַּת הַגְּבוּרָה, 26
וּבְחִינַת רַחֲמִים הוּא מִדָּה מְמוּצָעֶת, "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד 27
אַרְצִי"⁷, וְ"מִשְׁפָּט אִיהוּ רַחֲמִי"⁸; 28
וְכֵן צָרִיךְ לְהִיטֵת נה"י, כִּידוּעַ בַּעֲנֵן⁹ – זו"נ בְּנֵן 29
יְרוּשָׁלַיִם כּו'¹⁰. עֵינִי מִצּוֹת מִלֵּה חֶלֶק ב'¹¹. 30
אֵף כָּל בְּחִינַת י' סְפִירוֹת אֵלוֹ נִקְרָאִים "אַחֲרֵיִים", כִּי 31
הֵם בָּאִים עַל יְדֵי גְבוּרוֹת וְצְמָצוּמִים הַמְּעַלִּימִים גִּילּוֹי 32

(10) בְּרִכּוֹת נח. א.

(11) לְעִיל יב, א בַּהֲגָהָה.

(12) בְּרִאשִׁית א. ג. ו.

(13) רֹאה הַמְּשַׁךְ יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה תְּרִס"ו עֲמוּד ד.

(14) שֶׁר הַעֲגוּלִים דְּרוּשׁ אֵדָם קְדָמוֹן. עַץ חַיִּים שֶׁר א (דְּרוּשׁ עֲגוּלִים יוֹשֶׁר) עֲנָה ג.

(15) נה"י – לְבַד מְגוּפָא: מִחוּץ לְגוֹף. רֹאה עַץ חַיִּים שֶׁר הוֹלֵדֶת אָבָא וְאִמָּא חוּץ שֶׁר טו, רִישׁ פֶּרֶק ד.

(16) רֹאה גַם לְעִיל אִיסוּר גִּיד הַנֶּשֶׁה פֶּרֶק א. וְרֹאה גַם מִצּוֹת מִלֵּה חֶלֶק ב פֶּרֶק ג בְּאוֹפֵן אַחֲרֵי קָצֵת.

(17) רֹאה אֲגֵרַת הַקֹּדֶשׁ סִימָן טו (קכג, א). לְעִיל יד, ב. לְקוּטֵי תוֹרָה רֹאה לב, ד.

(2) רֹאה שֶׁר הַמְּלָכִים (שֶׁר יא) פֶּרֶק ז.

(3) תְּהִלִּים קמח, יב.

(4) נִסְמֵן לְעִיל ז, ב.

(5) אֵין מֶלֶךְ... עוֹמְמוֹת תִּנְיָא, שֶׁר הַיְחָוּד וְהַמְּגוּרָה פֶּרֶק ז.

(6) אָבוֹת ה, א: "בְּעִשְׂרָה מֵאָמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וְהָיָה תְּלָמוּד לִמְרֵי וְהָלֹא בְּמֵאָמָר אֶחָד יְכוֹל לְהִבְרָאוֹת? אֵלָּא לְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים, שֶׁמֵּאֲבִדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּעִשְׂרָה מֵאָמְרוֹת; וְלִטֵּן שֶׁכֵּר טוֹב לְצַדִּיקִים, שֶׁמִּקְמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּעִשְׂרָה מֵאָמְרוֹת".

(7) מְשִׁיל כט, ד.

(8) זֶהר חֶלֶק ג צא, א. וְרֹאה תְּקוּנֵי זֶהר בְּהַקְדָּמָה, "פִּתּוּחַ אֱלֹהִי" יו, ב: "מִשְׁפָּט – עֲמוּדָא דְּאִמְצִיעִיתָא".

(9) דְּבָרֵי הַיְמִיּוֹס־א כט, יא.

33 (כענין "כך עלה ברצונו כו") ובלא וותרנות טבעיות
34 כלל.

35 ואם כן, אין כאן אלא ההשפעה עצמה, דהיינו רק
36 בבחינת עשייה, שהרי לא נשאר רק ההשפעה עצמה
37 בעשייה ופועל ממשי לבד, בלי ימצא בה איזה ענין
38 פנימית ותענוג. והוא שנקרא בחינת נה"י שבחסד –
39 בחינת האחוריים, שהוא בחינת העשייה בלבד, כי
40 נסתלק ממנה כל הפנימיות דחב"ד וחג"ת הנ"ל.

41 והוא משל להבין למעלה גם כן במדותיו יתברך, שיש
42 בהם גם כן ג' בחינות הנ"ל: מוחין; ועצם המדה – שיש
43 בהן התלבשות התענוג; והבחינה ג' הוא בחינת נצח,
44 ענף החסד, והוא ענין ההשפעה הבאה בבחינת ניצוח
45 לבד, שאינו בבחינת חפיצה וחשיקה, מחמת איזה מונע
46 וטענה המעכבת, אלא רק בדרך ניצוח לבד. כענין
47 המאמר¹⁹: "שתוק, כך עלה במחשבה", ואין בזה
48 התלבשות התענוג.

49 והוא שכתוב בזהר²⁰ שנצח והוד נקראים "ערכי
50 נחל"²¹, לפי שאין בהם לא טעם ולא ריח, מפני שהם
51 מסולקים מבחינת פנימיות דמוחין ומדות, אלא בניצוח
52 לבד. וכמו שנתבאר כל זה במצוה ג' פרק א'²², עיין שם
53 קצת הנמשל באורך יותר.

54 ועל דרך זה יש בכל פרצוף ופרצוף, ואפילו בכל
55 נקודה יש בה ג' המדרגות הנ"ל. וגם בפרצוף אבא,
56 שרש כל האצילות, יש בחינת סת"ר (סוף תוך, ראשו, וחב"ד
57 וחג"ת שבו הן הפנימיות, ובחינת נה"י שבו הוא
58 החיצונית, והן הנקראים "אחוריים").

59 והוא שנאמר במשה בשבקש "הראיני נא את
60 פבודך"²³, שרוצה לומר השגת פנימיות החכמה, שנקרא
61 כבוד – ל"ב נתיבות שבה²⁴, והיתה התשובה: "וראית את
62 אחורי"²⁵ – בחינת אחוריים דחכמה. ומה שנאמר "משה
63 זכה לבינה"²⁶ – היינו בהתלבשות אחוריים דאבא בבינה.

מצות זכירת ומחית עמלק ופרשת תצא

1 האהבה הזאת הוא בחינת המוחין של אותו החסד.
2 כלומר, כמו בחינת השכל והטעם לאותו החסד, והוא
3 אור האהבה שהוא מפני איזה טעם ושכל בודאי כידוע.
4 ונקראת האהבה בצירוף השכל הגורם אותה חב"ד
5 שבחסד, מפני שהיא המוחין של החסד.

6 והחסד עצמו, שהוא הויתור של ההשפעה, הוא
7 בחינת חסד שבחסד, שהוא עצם מהות מדת החסד,
8 והוא שפע החסד שימצא שלא מצד האהבה כלל. כי
9 גם שאינו אוהבו כלל ואין לו היכרות עמו כלל, משפיע
10 לו רב טוב מצד מהות טבעיות חסדו, דהיינו מפני שהוא
11 וותרן בטבעו.

12 וכמו אברהם אבינו עליו השלום, שנקרא "איש
13 החסד" מפני שהיה וותרן בטבעו, גם שלא מפני האהבה.
14 כמו שנתן ממון ורב טוב גם לערביים אורחים ועוברי
15 דרך¹⁸, יהיה מי שיהיה, הגם שאינו מכירם כלל, ואין לו
16 אהבה אליהם כלל וכלל. שהרי הערביים, ודאי לא אהב
17 אותם כלל, מפני רוע מעשיהם. אך מפני שהיה איש
18 החסד בטבעו, דהיינו בבחינת חסד שבחסד, שהוא מהות
19 מדת החסד עצמו, והוא מדרגה השנית שבחסד.

20 ומדרגה השלישית הוא בחינת נצח שבחסד, שהוא
21 ענף החסד.

22 והענין הוא:

23 דהנה בחסד שבחסד הנ"ל, הגם שיוכל להיות בלא
24 אהבה כלל, עם כל זה יהיה אור שפעו בוותרנות, שהוא
25 מפני התענוג שיש לו בטבעו מן הנתינה וההשפעה
26 לזולתו, יהיה אף שיהיה; וכמו אברהם, שבדאי היה
27 נהנה הנאה גמורה בשהאכיל והשקה האורחים.

28 אבל יש חסד שאין לו תענוג כלל בנתינה והשפעה
29 זו, ואינו מוותר מפני רצונו לוותר, אלא מפני הניצוח
30 לבד. דהיינו, שפך עלה ברצונו להטיב חסדו עם זולתו,
31 הגם שאינו לפי טבעו אלא רק בדרך נצחון, שמנצח את
32 עצמו ועומד על נפשו להיות מוותר בלא טעם ודעת

(18) בראשית רבה פרשה פד, ד. וראה סוטה י, ב.

(19) מנחות כט, ב.

(20) ראה זר חלק א ויחי רכ, ב. ובאר החכמה שם.

(21) אמור כג, מ.

(22) איסור אכילת גיד הנשה. לעיל יב, א.

(23) תשא לג, יח.

(24) ראה ספר יצירה בתחילתו.

(25) תשא לג, כג.

(26) ראה ראש השנה כא, ב. זר חלק ג פנחס רכג, ב. עץ חיים שער הקללים פרק יא.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

40 שבין דודי לי בקדמיתא ובין אני לדודי בקדמיתא. וזהו
 41 שת"י שדודי לי קאי על יצ"מ, דהנה יצ"מ הי' בחי'
 42 דודי לי שהי' אתעדל"ע לבד בלי אתעדל"ת כלל, לפי
 43 שהיו מושקעים במ"ט שערי טומאה ולא הי' יכול
 44 להיות להם אתעדל"ת רק שהי' אתעדל"ע מצד עצמו,
 45 וכמ"ש אשר הוצאתיך מאמ"צ, וכמ"ש במדרש כמו
 46 למשל הצפור שהוא ביד אחד ובא אחד וחטף ממנו,
 47 וכך ישראל היו ביד מצרים ממש רק שחטף אותם מיד
 48 מצרים, וזהו מ"ש ועברתי באמ"צ אני ולא מלאך כו',
 49 ולא הי' כח לא ביד שום מלאך ולא ביד שרף להוציאם
 50 לפי שהיו מושקעים מאד במ"ט שע"ט טומאת מצרים,
 51 אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו הוציאם שהי' אתעדל"ע
 52 כו', וקירבן במ"ט ימים לנו"ן שערי בינה וקיבלו את
 53 התורה, והיינו לפי שכל זה הי' מצד אתעדל"ע לבד
 54 כו'. וזהו דודי לי בקדמיתא, ואח"כ ואני לו וזהו ענין
 55 טל כו' שהוא מלמעלמ"ט, ולכן מתחילין בפסח לומר
 56 מוריד הטל, וכמ"ש בת"י שאוצרות טלא מתפתחין
 57 בפסח כו'. אך הנה כ"ז הוא רק לשעה, אבל אח"כ
 58 צריך שיהי' אתעדל"ת מלמעלמ"ט וכמ"ש ענה דודי
 59 ואמר לי קומי לכי רעייתי יפתי ולכי לך מלמטה
 60 למעלה, וזהו ענין ר"ח אלול ותשרי שאז הוא זמן
 61 התחלת גשמים שאז צריך להיות אתעדל"ת. וזהו מ"ש
 62 כי לא המטיר ה' על הארץ ואדם אין לעבוד את
 63 האדמה, לפי שלא הי' אדם לעבוד את האדמה ע"כ לא
 64 המטיר כו', לפי שגשמים צריך שיהי' מתחלה העלאה
 65 מלמעלמ"ט, וזהו ואד יעלה מן הארץ, אד הוא לי'
 66 שברון בחי' לב נשבר ונדכה שהוא בחי' תשובה כו'.
 67 וזהו מ"ש יערוף כמטר לקחי תול כטל אמרתי, שבחי'
 68 מטר צריך שיהי' בחי' יערוף, והיינו שלא יהי' בבחי'
 69 קשה עורף ולשבר את קשיות העורף. וז"ע ר"ח תשרי
 70 שאז הוא יום הדין צריך שיהי' בחי' העלאה
 71 מלמעלמ"ט, וזהו ענין כל הסגופים ותעניתים
 72 שמתענים בעשי"ת, שהוא בחי' ואד יעלה מן הארץ
 73 כדי שיהי' אח"כ המשכת הגשם כו'. וזהו שתשרי הוא
 74 בהיפך אתוון של תשר"ק, וניסן הוא חדש האביב
 75 שהוא כסדר מלמעלה למטה, משא"כ תשרי הוא
 76 מלמעלמ"ט. וזהו שבחי' דודי לי הוא בזמן יצ"מ,
 77 משא"כ אני לדודי הוא ר"ת אלול, שאז הוא אני לדודי
 78 בקדמיתא ואח"כ דודי לי כו'.

1 **והנה** ע"ז נא' אח"כ כי טובים דודיך מיין דהיינו ב'
 2 בחי' דודים בחי' דודי לי ואני לו הרועה
 3 בשושנים, ובחי' אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים,
 4 ובחי' שושנים שהוא בחי' יגמה"ר נמשכי' מבחי' יין
 5 יינה של תורה, וכשארז"ל א"ת שושנים אלא שושנים
 6 בהלכות. והענין הוא דהנה מתחלה יש להבין מהו ענין
 7 יגמה"ר, שהרי לא נמצא רק ג' שכלי"י וז' מדות שהם
 8 בחי' עשר, וכמ"ש בתשו' לרב האי גאון ע"ס שמענו
 9 י"ג לא שמענו, וא"כ מהו ענין י"ג כו'. אך הענין הוא
 10 דהנה כתי' כל הנק' בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף
 11 עשיתיו, כל הנק' בשמי הוא בחי' ע"ס דאצי' שהם רזא
 12 דשמא קדישא, וכידוע שיש ז' שמות שאינן נמחקי',
 13 ודרך כלל הם עשר שמות כו', וזהו כל הנק' בשמי כו',
 14 בראתיו יצרתיו אף עשיתיו שהם בחי' ג' עולמות בי"ע
 15 הם י"ג כו'. ולכאור' י"ל איך נחשבים ג' עולמות בי"ע
 16 שהם בחי' עולמות נפרדי' בבחי' יגמה"ר עם ע"ס
 17 דאצי'. אך הענין הוא דמה שג' עולמות בי"ע הם
 18 נפרדים זהו רק מצד חיצוניות העולמות, אבל כשנמשך
 19 אא"ס בבחי' פנימי', אז גם עולמות בי"ע הם בטלים
 20 בתכלית הביטול, וכמ"ש לעיל שכשנמשך מבחי' שמו
 21 הגדול בחי' עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו בלבד אז
 22 בחי' כלה שהוא בחי' כלה שארי ולבבי בחי' כליון
 23 היש לגמרי, וממילא גם הג' עולמות בי"ע הם בתכלית
 24 הביטול כמו ע"ס דאצי' ממש, ולזה הם נעשים י"ג,
 25 שגם הג' עולמות בי"ע ג"כ נחשב עם ע"ס דאצי' בשוה
 26 ממש. וזהו כי טובים דודיך מיין, שבחי' הרועה
 27 בשושנים נמשכי' מבחי' יינה של תורה, והיינו לפי
 28 שבתורה נמשך המשכת אא"ס מבחי' שמו הגדול
 29 וכמ"ש לעיל שז"ע שיר השירים ובלילה שירו עמי כו',
 30 וממילא עי"ז נעשה בחי' ביטול וכליון היש, ועי"ז
 31 נעשה יגמה"ר כו' שגם הג' עולמות נחשבים כע"ס
 32 דאצי' כו'.

33 **ועתה** יש להבין מה שפעם נא' דודי לי ואני לו, ופעם
 34 נאמר אני לדודי ודודי לי. והענין הוא דהנה
 35 ארז"ל כנס"י שאלה שלא כהוגן ויבא כגשם לנו,
 36 השיבם כהוגן אהי' כטל לישראל, והנה ההפרש שבין
 37 גשם לטל הוא כי גשם הוא מלמעלמ"ט וכמ"ש ואד
 38 יעלה מן הארץ והשקה, משא"כ טל הוא מלמעלה
 39 למטה כי טל לא מיעצר לעלמין. וזהו ג"כ ההפרש

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב

ביטול כלל להיותו דבר חשוב ונעלה כו'. וזהו שבזמן
שאין ערש"מ אז המספר ע"ד המספר דעוה"ז שיש קץ
וגבול כו', ובזמן שערש"מ אז הוא ע"ד המספר
דעוה"ב, דעם היות שהוא בבחי' מספר מ"מ אין קץ
למספרו כו'. ויש לבאר זה בכ' אופנים. דהנה נת"ל
(ד"ה ביום השמע"צ) דעיקר המספר הוא בבחי' הכלים
ובפרט בבחי' המל', והיינו שהכלים הם בבחי' מספר
וגבול כו', והנה הכלים ה"ה ג"כ בבחי' גילוי ההעלם
(והיינו לגבי בחינת הכלים דא"ק שע"ז שייך לומר גם
בהכלים דאצי' בחי' אדם אדמה לעליון כו' וכמ"ש
במ"א, ולגבי שרשן באוא"ס שלפני הצמצום דהיינו
בחי' אותיות הרשימו כו', הגם שנת"ל (ד"ה ויחזן) די"ל
שהן באין ערוך לגמרי כו', מ"מ הרי כ' בע"ח שע"א
ע"ב בהג"ה וסוף ענ"ג דע"י הצמצום נתגלה ונתהווה
מציאות הכלים כו', והיינו דעם היות שהן באין ערוך
לפי שנעשו בבחי' מציאות דבר, מ"מ אין זה כמו אין
ערוך דבי"ע שהרי הן אלקות ממש והן בחי' אצי' כו',
וע"כ או' בהם ל' נתגלה ונתהווה כו' וכמ"ש במ"א),
וע"כ מצד מה שיש בהמספר בחי' כח המספר שסופר
את המספר אין בהמספר בחי' גבול כלל כו'. דו"ע מה
שהע"ס דאצי' אין סוף להתפשטותן שזהו מצד הכלים
ג"כ, דעם היות כ"א בבחי' הגבלה בחי' חכ' וחסד כו',
ומ"מ החסד גופא הוא בבחי' בלי גבול כו', דלהיות
שהוא בחי' הגבול שבא"ס יש בו כח הא"ס כו', והוא
מה שיש בהכלים משרשם ומקורם בחי' כח הגבול
שבא"ס שהוא א"ס ממש כמו כח הבלי גבול כו'. וז"ע
המספר דעוה"ב שהוא בלי מספר שזהו מצד כח
המספר שבהמספר כו'. והאופן הב' הוא דהמספר
דעוה"ב הוא מבחי' האורות שנת"ל דמספר האורות
הוא בבחי' בלי מספר ובפרט מצד דביקות האור
בשרשו ומקורו ה"ה בבחי' בלי גבול, וע"כ המספר
הוא בבחי' בלי מספר כו'. ובזמן שערש"מ ממשיכים
גם במספר מבחי' בלי מספר וכמשנת"ל שזהו ע"י
התורה וע"י תשובה כו', ואז גם המספר דעוה"ז הוא
בבחי' לא יספר כמו המספר דעוה"ב כו'.

קיצור. והקשה השל"ה והלא הברכה היא בדבר
הסמוי מהעין, נת' דמספר עוה"ז הוא לא טוב,
ומספר עוה"ב הו"ע את שדרכו למנות אותיות התורה,
והוא מספר אשר לא יספר, כי אין המספר להשגות
גם עכשיו ולעתיד יהי' בבחי' בל"ג, וכמו לתבונתו אין
מספר וגם שהוא בבחי' השגות מחולקות, והענין דהנה

1 **פט) והקשה** השל"ה והלא לכאורה הוא להיפך שהרי
2 אין הברכה מצוי' בדבר המדוד והמנוני
3 כמשארז"ל בפ"ק דב"מ, ות"י דע כי יש שני עניני
4 מספר המספר של עניני עוה"ז שהוא חומרי, וזה
5 המספר אינו טוב כי מאחר שנספר כל פרטי לבדו אז
6 הוא פירוד כו', וגם מורה שיש לו קץ ותכלית כו',
7 אמנם המספר של השגת עוה"ב זה המספר בלתי מספר
8 ואין לו קץ וסוף ותכלית כו'. ובדש"מ"ח כ' שזהו
9 מארז"ל את שדרכו למנות שנינו או כל שדרכו למנות
10 שנינו, דבחי' את שדרכו למנות ז"ע המספר של עוה"ב
11 הנמשך מבחי' את היינו אותיות התורה מא' עד תי"ו
12 כו', וכל שדרכו למנות הו"ע המספר דעוה"ז כו'. ושרש
13 ההפרש בין מספר דעוה"ז ובין מספר דעוה"ב הוא ע"פ
14 מארז"ל שתי' קושי' דוהי' מספר על ולא יספר כאן
15 בזמן שערש"מ וכאן בזמן שאין ערש"מ. והענין הוא
16 דמספר עוה"ז הוא דבר המדוד ומנוי ויש לו קצבה כו',
17 אבל המספר דעוה"ב הגם שהוא בבחי' מספר אבל אין
18 לו קצבה. ע"ד שארז"ל ת"ח אין להם מנוחה לא
19 בעוה"ז ולא בעוה"ב שנא' ילכו מחיל אל חיל שהוא
20 בחי' עליות המדרי' עד אין שעור כו', וכמ"ש השל"ה
21 שם שתמיד מתרבה והולך השגתם בו ית', והוא ית'
22 אין תכלית להשגתו, נמצא תמיד המספר סופר והולך
23 כו', ומ"מ ההשגות הן בבחי' התחלקות שכל ענין
24 ההשגה הוא שבא בפרטים דוקא כו', רק דבהשגה
25 אלקית דעוה"ב אין קץ ושיעור לריבוי ההשגות כו',
26 דעכשיו גם בהשגה אלקית יש עכ"פ קץ וגבול דעד פה
27 תבוא כו', אך זהו לא מצד שהענין מוגבל בעצם כ"א
28 מצד עומק המושג וקוצר המשיג כו', אבל בהשגה
29 האלקית שתהי' לעתיד לא יהי' קץ ושיעור כלל
30 בהשגה כו', וכמו ולתבונתו אין מספר דמ"מ ה"ז
31 בבחי' מספר, והיינו להיות שזהו בחי' תבונה והשגה
32 רק שהפרטים הן בלי מספר כו' (וכנודע דכל שכל
33 כשמגיע על עומקו יותר ה"ה בא בריבוי פרטים ביותר
34 כו', וגם הפרטים הם בלתי מוגבלים ומחולקים כ"כ
35 כו', וע"כ בעומק ההשגה שתהי' לעתיד לא יהי' בזה
36 מספר וגבול כלל כו', ובפרט שלעתיד תהי' ההשגה
37 בבחי' מהות אלקות וכמו שית' בפ' וא"כ תהי' כל
38 השגה בבחי' א"ס ממש כו'). וזהו ג"כ ענין אין מספר
39 מה שאינם בבחי' הגבלה כ"כ כו', וזהו שארז"ל
40 שכאו"א נכווה מחופתו של חבירו שהן מדרי' רבות עד
41 אין שיעור כלל, וכאו"א הוא דבר שבמנין שאין לו

- 1 נח' דעיקר המספר הוא בכלים, וכלים דאצי' הן בלי מספר האורות שהוא בלי מספר, וכשעושיין רש"מ
2 מספר מצד כח המספר שבהם, וגם י"ל שזהו בחי' ממשיכים במספר מבחי' בלי מספר.
בס"ד. ש"פ נח, תער"ג

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

1 "והריקותי לכם ברכה עד בלי די".¹

2 כפי שהאבן-עזרא מפרש, לא רק 'מספיק', אלא יהיה יותר מאשר נחוץ, כמאמר² "עד שיכלו
3 שפתותיכם מלומר די", יהיה כזה שפע גדול שהשפתיים שלכם תתעייפנה מאמירת די.

4 את השפע הגדול הזה של ברכה והצלחה, מבטיח ה' יתברך למי שישמרו את מצות המעשר³, שכך
5 עשו האבות, אברהם יצחק ויעקב. הם נתנו מעשר וחכו לעשירות רבה והצלחה.

6 להבין זאת:

7 כתוב⁴ "ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות, ויאמר כי עתה הרחיב
8 ה' לנו ופרינו בארץ".

9 יצחק העתיק את מושבו משם (מהמקום שבו חפר קודם לכן שתי בארות⁵), וחפר עוד באר, ועל באר
10 זו רועי גרר לא רבו.

11 לבאר זו קרא רחובות, רחבות, ואמר שעתה ה' יתברך הרחיב לנו ואנחנו נתרבה בארץ.

12 יצחק חי בארץ כנען, וכאשר נהיה רעב גדול הוא תכנן ללכת למצרים, כמו שעשה⁶ אביו אברהם
13 בעת הרעב הגדול⁷.

14 כאשר יצחק הלך מכנען למצרים הגיע לפלשתים⁸, כי פלשתים נמצאת בין מצרים וכנען, והדרך
15 הקצרה ביותר מכנען למצרים היא דרך פלשתים, כמו שכתוב⁹ "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי
16 קרוב הוא"¹⁰.

17 יצחק שיער שכאשר יבוא לפלשתים אזי המלך אבימלך, שכרת ברית עם אביו אברהם¹¹, בודאי יסייע
18 לו בעת צרה כזו של רעב כה גדול¹².

19 בבואו לפלשתים התיישב יצחק בגרר, ונוכח בטעות הגדולה שעשה בכך ששיער שאבימלך יבוא
20 לקראתו בסיוע מסוים בעת דחקו ורעבונו הגדולים.

(6) רש"י, שם ב.

(7) לך יב, י.

(8) תולדות כו, א.

(9) בשלח יג, יז.

(10) רשב"ם על תולדות כו, א.

(11) וירא כא, ב"ג.

(12) רמב"ן שם.

(1) מלאכי ג, י.

(2) תענית ט, ע"א.

(3) רמב"ם, הלכות מלכים פרק ט, לקוטי שיחות חלק ה, ע' 68.

(4) תולדות כו, כב. בכל הבא לקמן ראה גם במאמר ד"ה "ויקבל היהודים" אות ג (לקמן ע' 165).

(5) שם יט"בא.

1 כפי שכתוב במשנה באבות¹³: "הו זהירין ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן, נראין
2 כאוהבין בשעת הנאתן ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו".
3 בהיותו בגרר, ברעב ובדוחק, הוא החליט ללכת למצרים.
4 ה' נראה אליו ואמר לו – אל תרד מצרימה, השאר לגור בארץ פלשתים¹⁴.
5 יצחק נשאר בגרר וסבל הרבה מהתושבים עד שהמלך הורה שלא יגעו ביצחק ובמשפחתו¹⁵.
6 יצחק זרע את השדות שהיו ברשותו וה' יתברך נתן את ברכתו, שלמרות שהארץ היתה רעה, עת
7 רעב, מעט גשם והרבה רוחות, בכל זאת, בברכתו של ה' יתברך, השדות הרעים בזמן הגרוע נתנו פי
8 מאה מהמשוער שהשדות יתנו¹⁶.

9 קיצור. מבאר שה' יתברך נותן שפע ברכה לאלו שנותנים מעשר. כאשר פרץ הרעב הגדול בכנען,
10 יצחק רצה ללכת למצרים. כשחנה בפלשתים התפלא מהאדישות של אבימלך – שכרת ברית עם אביו
11 אברהם – לסבלות הרעב שלו. ה' יתברך נתן הצלחה וברכה מופלאה ביבול של שדותיו.

ב.

13 על הפסוק¹⁶ "ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה'", אומר רש"י
14 שמאה הפעמים זהו חלק המעשר, כלומר שחלק המעשר היה פי מאה מכפי ששיערו קודם לכן.
15 בפרקי דרבי אליעזר¹⁷ כתוב "ויזרע יצחק" – הוא זרע צדקה, נתן מעשר מכל מה שהיה לו, כמו
16 שכתוב¹⁸ באברהם "ויתן לו מעשר מכל".
17 כאשר אברהם שב מהמלחמה עם המלכים, אזי שם¹⁹ בן נח, שהיה מלך בעיר שלם, לאחר מכן
18 ירושלים²⁰, פגש אותו בלחם ויין, ואברהם נתן לשם מעשר מכל מה שהיה לו.
19 גם יעקב נתן מעשר מכל מה שהיה לו, כמו שכתוב²¹ "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך".
20 גם יצחק נתן מעשר מכל מה שהיה לו.
21 אודות מעשר, כתוב בתורה²² "עשר תעשר את כל תבואת זרעך". אומר על כך ר' יוחנן² מהו שנאמר
22 בתורה במצות מעשר הביטוי "עשר תעשר"?
23 כוונתו של ר' יוחנן היא, שהרי היה די שהתורה תאמר "עשר את כל תבואת זרעך". לשם מה כתוב
24 "עשר תעשר"?
25 אומר על כך ר' יוחנן שכוונת המילה "תעשר" היא – אתה תתעשר.
26 זהו הפירוש "עשר תעשר" – תן מעשר כדי שתתעשר.
27 הגמרא אומרת²³, רבי שאל את ר' ישמעאל בר' יוסי, מדוע האנשים העשירים בארץ ישראל זכו
28 לעשירות שלהם?

(19) שם יח, וברש"י.

(20) תרגום אונקלוס שם. בראשית רבה פרשה מג, ו.

(21) ויצא כח, כב.

(22) ראה יד, כב.

(23) שבת קיט, ע"א.

(13) פרק ב, משנה ג.

(14) תולדות כו, ב"ג.

(15) שם יא.

(16) שם יב, וברש"י. ראה גם במאמר הבא (לקמן ע' 151).

(17) פרק לג [הערת כ"ק אדמו"ר].

(18) לך לך יד, כ.

- 1 ענה לו ר' ישמעאל – כי הם שומרים את מצות מעשר.
- 2 הגמרא² מספרת שר' יוחנן פגש את הבן של גיסו, ריש לקיש.
- 3 שאל אותו ר' יוחנן איזה פסוק למד היום.
- 4 ענה הילד שלמדו את הפסוק "עשר תעשר",
- 5 שאל הילד את ר' יוחנן מה הפירוש "עשר תעשר".
- 6 ענה לו ר' יוחנן שהפירוש הוא, תן מעשר כדי שתתעשר.
- 7 שאל הילד, מנין לך שכאשר שומרים את מצות מעשר מתעשרים?
- 8 ענה לו ר' יוחנן, לך ועשה כך ותראה.
- 9 שאל הילד, וכי מותר לנסות את ה' יתברך, הרי כתוב²⁴ "לא תנסו את ה'?"
- 10 ענה לו ר' יוחנן – אכן, בכל דבר אסור לנסות את ה' יתברך, רק על מצות מעשר אמר ה' יתברך,
- 11 על-ידי הנביא מלאכי¹, "ובחנוני נא בזאת", הביאו את כל המעשר לאוצרות בית המקדש, שיהיה לכל
- 12 צרכי בית המקדש, שלכך לקחו את כספי המעשר, ונסו אותי בזה, אם לא אפתח את ארובות השמים
- 13 ואתן לכם ברכה עד בלי די, עד שאתם בעצמכם תאמרו שזה מספיק.
- 14 כל זה הוא עבור נתינת מעשר.
- 15 קיצור. רש"י אומר, שהברכה של מאה שערים היתה למעשר. בפרקי דר' אליעזר כתוב שיצחק אבינו
- 16 נתן מעשר מכל, כמו שאברהם אבינו ויעקב אבינו נתנו מעשר. המעשר מביא לעשירות. המעשה בבנו
- 17 של ריש לקיש. ה' יתברך אומר שינסו אותו בזה.
- 18 ג.
- 19 בתוספות בגמרא בתענית² על המילים "עשר תעשר" כתוב – וכך נכתב בספרי על הפסוק "עשר
- 20 תעשר את כל תבואת זרעך, היוצא השדה שנה שנה"²² –
- 21 מהלשון "את כל תבואת זרעך" יודעים אנו שיש לתת מעשר מהתבואה, אך מהיכן אנו יודעים שיש
- 22 לתת מעשר גם מרווחים אחרים?
- 23 זהו מכך שכתוב "את כל תבואת".
- 24 כדי להורות שיש לתת מעשר מתבואה, די היה שיהיה כתוב "עשר תעשר את תבואתך", והמילה
- 25 "כל" באה לומר שמכל ריוח שהאדם מרויח, עליו לתת מעשר.
- 26 כתוב "היוצא השדה שנה שנה".
- 27 כאשר נותנים מעשר, ה' יתברך נותן ברכה בדבר שממנו נתנו מעשר, אך כאשר לא שומרים את
- 28 מצות המעשר מהתבואה, אזי צומח בשדה רק כשיעור המעשר של השנה שעברה.
- 29 זהו "היוצא השדה שנה שנה" – מה שהשדה מוציאה בשנה זו, הוא "שנה" – כשיעור המעשר
- 30 של השנה שעברה.
- 31 איש²⁵ אחד היה זהיר מאוד במצות מעשר.

- 1 היתה לו שדה שבכל שנה צמחו בה אלף מידות תבואה והוא נתן מהן מאה מידות למעשר.
 2 כך הוא נהג כל חייו והיה עשיר גדול.
 3 לפני מותו קרא לבנו ואמר לו ששדה פלונית נותנת כל שנה אלף מידות תבואה, והזהירו לתת את
 4 מאה המידות למעשר כל שנה.
 5 בשנה הראשונה לאחר פטירת האב, הבן נתן את מאה המידות למעשר.
 6 בשנה השניה נמלך בדעתו שנתנית מאה מידות למעשר זה יותר מדי, והחליט לא לתת מעשר כלל.
 7 השדה לא הצמיחה יותר מאשר מאה מידות.
 8 גדל רק כמה שנתן למעשר בשנה שעברה.
 9 אמרו לו קרוביו, כאשר עשית כפי שאביך ציוה עליך, השדה נתנה תבואה אלף מידות ואתה נתת
 10 מעשר, אתה היית בעל-הבית וה' יתברך היה הכהן.
 11 כאשר החלטת לא לתת מעשר, גדל רק מאה במידה, ואז ה' יתברך הוא בעל-הבית ואתה הכהן.
 12 זהו פירוש הכתוב²⁶ "ואיש את קדשיו לו יהיו" – כפי שהאדם מתנהג עם הקדשים שלו, כך הם
 13 הדברים הפרטיים שלו.
 14 מי שאינו נותן את המעשר כראוי, אין לו אלא כשיעור המעשר, וזה שנותן מעשר בעין יפה, נותן
 15 לו ה' יתברך ברכה מרובה.
 16 זהו "ויברכהו ה'", שעל-ידי המעשר זכה יצחק לעשירות גדולה.
 17 קיצור. מבאר שיש לתת מעשר מהכל. סיפור מופלא אודות מעשר. בעל-הבית נותן מעשר לכהן.
 18 כשנותנים מעשר, האדם הוא בעל-הבית וה' יתברך הכהן. כאשר לא נותנים מעשר, אזי ה' יתברך הוא
 19 בעל-הבית והאדם הוא הכהן, שאין לו אלא עשירית ממה שהיה לו כאשר הוא נתן מעשר.

והריקוטי לכם ברכה [שבת ה'תש"ג]

(26) נשא ה, י.

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

- 1 א. אתמול, י"א סיון, מלאו ארבעים ותשע שנים
 2 מאז נסענו בפעם הראשונה ל'נאות דשא' בשנת
 3 תרנ"ה¹. קביעותו של חג השבועות באותה שנה
 4 הייתה ביום רביעי וחמישי, והוד כ"ק אאמו"ר
 5 הרה"ק אמר אז את המאמר ד"ה וכל העם רואים
 6 נ"ה, המשך של שלושה מאמרים², את המאמר
 7 השלישי אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בשבת אחרי
 8 החג.
 9 ב. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה לובש
 10 בליובאוויטש את הכובע העגול – שטריימל – כשבא
 11 מחתונתו מאוורוטש הלבשו הוד כ"ק אאמו"ר
 12 הרה"ק מוהר"ש את הכובע העגול, ואמר לו:
- 13 בליובאוויטש צריכים ללבוש כובע עגול. בזמן שהותו
 14 של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ב'נאות דשא' היה לובש
 15 בשבת כובע שהיה מיוחד לשבת, אך בחיצוניותו דמה
 16 לכובע של חול. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה אומר:
 17 אני לובש כובע עגול רק כשאני בליובאוויטש, או גם
 18 מחוץ לליובאוויטש כאשר זקוקים לאור של
 19 ליובאוויטש. כשהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק סידר
 20 הקידושין של החסיד ר' לויק לאגאווער, בשנת
 21 תרנ"ז במוסקבה, היה לבוש בכובע העגול.
 22 ג. עוד מהשינויים שהיו בהנהגה ב'נאות דשא'
 23 שלא כמו בליובאוויטש, שהיו הולכים לטייל כל יום,
 24 גם בשבת, מלבד ביום שני³. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק

(3) אולי מפני שביום זה הי' כ"ק אדמו"ר נ"ע נוסע לליובאוויטש.

(1) ראה חנוך לנער ע' 11.

(2) ד"ה וכל העם רואים, ולהבין ביאור ענין ג"ד ודמות החיות.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש רושם את
היסודות למאמרים שאמר. גם היו רשומים בו
בכתב-ידו של ר' שמואל הסופר עניינים שהעתיק לפי
הוראותיו של כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, לעיין
בהם בדרך. במקום המיטה היו ארבעה מקומות
ישיבה, בצד אחד ישב הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק, לידו
ישבתי אני, וממולנו ישבו מורי הרשב"ץ והמשרת
מענדל קאנטאר כשבידו אחז ספר-תורה. הוא היה
עלול להירדם, ולכן קשר אותו הרשב"ץ עם האבנט
אליו.

מורי הרשב"ץ נ"ע שאל את הוד כ"ק אאזמו"ר
הרה"ק במאמר של חג השבועות ד"ה וכל העם
רואים, מהמאמר "ומראיהם ומעשיהם" שב'תורה
אור', והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ענה לו ולאחר-מכן
סיפר שלושה סיפורים.

ה. כמה ימים לפני חג השבועות, וכן כמה ימים
אחרי החג, ביקשתי רשות מהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
וממורי הרשב"ץ שלא להטריח אותי בלימוד
השיעורים עם מורי הרשב"ץ, כי על אותו חג
השבועות באו הרבה חסידים בעלי צורה ובעלי דעה,
ואני הלכתי אליהם לשמוע מהם סיפורים שונים,
פעם כאן ופעם שם, ורשמתי לעצמי ראשי-פרקים
ממה שמעתי, ולאחר מכן, ב'נאות דשא', רשמתי את
הדברים באריכות. בדיוק אז קיבלתי מתנה מהסבתא
- הרבנית רבקה נ"ע - את השעון, ה"ציבולקע" כפי
שקראו לזה, שהיה לה בירושה מהוד כ"ק אאזמו"ר
הרה"ק 'צמח צדק' והייתי מתהלך אתו, כך שרשמתי
גם את השעה בה שמעתי כל דבר. גם רשמתי אז מה
ששמעתי מהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בשעת הנסיעה
ל'נאות דשא'.

לא היו נוגעות לי כל-כך קושיותיו של מורי
הרשב"ץ, ואף לא תשובתו של הוד כ"ק אאזמו"ר
הרה"ק, מכפי שנגע לי אחד משלושת הסיפורים
ששמעתי אז.

היה מתפלל כל יום ב'נאות דשא' בשעה מוקדמת
מאד. בשעה שמונה בבוקר, היה כבר אחרי התפילה.
ובשבת היה מתפלל יחד עם ה'מנין', לא שהוא
התפלל עם ה'מנין', אלא ה'מנין' התפלל אתו.
כשראה החזן שהוא כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מסיים,
היה גם הוא מסיים.

ב'מנין' היו גם אנשים פשוטים, ולפעמים היה
אחד מהם מתפלל לפני העמוד. כשהוד כ"ק אאזמו"ר
הרה"ק היה משתפך בניגון באמצע התפילה, וביחוד
ב'תנועות' המפורסמות בהן היה הוד כ"ק אאזמו"ר
הרה"ק מתפלל, לפעמים היה מנגן 'תנועה' אחת, חצי
'תנועה' או רבע 'תנועה', ולפעמים היה מלווה את
נגינתו בדפיקה באצבע על השולחן - היו אצלם
נשפכות דמעות [פלעגט זיך ביי זיי גיסען טרערען].
ולמרות שהיו מתחילים להתפלל בשעה עשר וחצי
בערך - על אף שהיה ממחר בהכנות - והיו מסיימים
בשעה שתיים, אחת או אחת וחצי, ואצל כמה
מהמתפללים היה לוקח הליכתם הבייתה שלושת
רבעי שעה, בכל זאת היו באים תמיד להתפלל ב'מנין'
הזה. סדר זה היה רק בשנים נ"ה-נ"ו.

ד. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מיהר בקבלת
האורחים שבאו לאותו חג השבועות - תרנ"ה -
ב'יחידות'. הגיעו אז הרבה חסידים לליובאוויטש,
וה'יחידות' נערכה כל הלילה של ערב חג השבועות
עד הבוקר, כל ליל מוצאי החג ולמחרת ביום ששי,
כל ליל מוצאי שבת-קודש וכן ביום ראשון, ולמחרת
ביום שני י"א סיון נסעו ל'נאות דשא'.

ל'נאות דשא' נסעו אז במרכבתו של הוד כ"ק
אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש. באותם זמנים עדיין לא
הייתה ברוסיה רכבת, והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
מוהר"ש קנה מרכבה לערוך בה את נסיעותיו.
המרכבה היתה רתומה לארבעה או לחמישה סוסים,
ועלתה כמה מאות רובלים. בפנים, הייתה מרופדת
במשי והיו שם מיטה, שולחן, מקום לספרים ולכרכי
כתבים, ביניהם כרך קטן הנמצא כיום אצלי, בו היה

שבת (פרשת) נשא. בסעודה

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק פ"ח - המהר"ל והנסיך

דברי ר' משה יצחק, מנהלן היהודי של אחוזותיו, השאירו רושם רב על הנסיך פרדיננד,
הארכידוכס של בוהמיה ובנו של המלך פרדיננד הראשון. לראשונה שמע על היהודים דברים
שלא ידע.

- 1 הנסיך ידע כי חצר המלוכה רוחשת תככים ומזימות. וכי הכמרים הקתוליים מנהלים הסתה
- 2 פרועה נגד יהודים. הוא גם ידע על כוחם הרב של הכמרים, ועל כך שלא אחת עומד אביו המלך
- 3 חסר ישע כנגדם.
- 4 הסבריו של ר' משה יצחק פקחו, אפוא, את עיניו, והשפיעו עליו מאוד. הוא החל לחוש כי
- 5 נעשה עוול ליהודים.
- 6 ימים מספר התהלך הנסיך שקוע במחשבותיו, כאחד שצריך לקבל הכרעה. בסופו של דבר
- 7 הזמין אליו את ר' משה יצחק. כזכור, יעץ מנהל האחוזות לנסיך שיזמין אליו את המהר"ל בקשר
- 8 להתערבותו עם הארכידוכס ממורביה בעניין הבעיה המתמטית.
- 9 הוא תיאר אז בפניו את המהר"ל כאחד מגדולי הידענים לא רק בלימודי היהדות כי-אם גם
- 10 בלימודים כלליים. ומשום כך אין מתאים יותר ממנו למצוא עבורו את הפיתרון לבעיה
- 11 המתמטית, כדי לא להפסיד בהתערבות שהייתה לו עם הארכידוכס ממורביה.
- 12 ובכן, עתה הטיל על ר' משה יצחק את המשימה להביא אליו את המהר"ל, באמרו: "היה
- 13 שלוחי למסור לרבה של פראג את דרישתי שיהיה אורחי".
- 14 גם על כך היה לר' משה יצחק להסביר משהו לנסיך:
- 15 "סלח לי אדוני" – השיב ר' משה יצחק לנסיך – "אינני יכול לקבל על עצמי את השליחות
- 16 לבוא אל הגאון ולדרוש ממנו להתייצב בפני הנסיך. תחילה עלי לברר אצלו אם הוא מסכים
- 17 לבוא אליך. סוף כל סוף אין זה מן הנוהג לצוות על מישהו ללכת לאיזשהו מקום ואפילו אם
- 18 זה לנסיך, ובפרט כאשר המדובר הוא באישיות כמו המהר"ל".
- 19 הנסיך שמע זאת כאשר ארשת ידידות שורה עליו, הוא לא קיבל זאת כהעלבה מצד מנהלן
- 20 היהודי של אחוזותיו. אדרבה, עכשיו התעוררה סקרנותו לדעת איזה אישיות הוא המהר"ל, ואיך
- 21 הגיע לרבנות העיר פראג. ובכלל, רצה לדעת יותר אודות גדולי ישראל בכלל.
- 22 "האם איש שיבה הוא ראש הרבנים" – שאל הארכידוכס – "שתכבד עליו נסיעה של
- 23 שלושים פרסאות במרכבה טובה"?
- 24 "לא!" – השיב הרב משה יצחק – "ראש הרבנים הוא במבחר שנותיו, כבן ארבעים וחמש.
- 25 בהיותו בן שנים-עשרה כבר התהללו בו גדולי חכמי ישראל, וכעשרים שנה למד בבתי הלימוד
- 26 הגדולים ביותר באשכנז ובפולין, וזה כעשר שנים אשר קהל עדת ישראל בפראג זכתה אשר
- 27 הסכים לקבל משרת ראש הרבנים בפראג הבירה".
- 28 "בוודאי" – אמר הארכידוכס – "הוא מקבל משכורת גדולה, והכנסותיו מרובות".
- 29 "ראש הרבנים" – השיב הרב משה יצחק – "נדב את משכורתו לטובת החזקת בית לימוד
- 30 לבחורי היהודים הלומדים תורה תחת הנהלתו של אחד המורים הגדולים אשר מינה ראש
- 31 הרבנים, ורק את בית ועד ראש הרבנים מחזיק הקהל על הוצאותיו".
- 32 "ובמה מתפרנס ראש הרבנים"? – שאל הארכידוכס.
- 33 "פרנסתו" – השיב ר' משה יצחק – "ממסחר השותפות עם אחד היהודים בחנות של מכולת,
- 34 ועם סוחר עורות אחד, ומשני העסקים הללו פרנסתו מצויה בריוח, ולילה כיום הוא שוקד

1 בתורה, ועשרות עשרות אגרות הוא מקבל יום יום מגדולי הרבנים, במדינות הקרובות והרחוקות,
2 הפונים אליו בשאלותיהם וספקותיהם בהלכות שונות".

3 הארכידוכס התעניין לדעת פרטי אורחות חיי היהודים ואורחות חיי הרבנים וראש הרבנים,
4 ור' משה יצחק סיפר לו דבר דבר על אופנו.

5 בהזדמנות הראשונה ביקר ר' משה יצחק אצל המהר"ל וסיפר לו על בקשת הנסיך, בצינו
6 כי אם ייאות המהר"ל לבקר את הנסיך, ישלח אליו הנסיך את מרכבתו המיוחדת כדי להביאו
7 אל מבצרו. המהר"ל הביע את הסכמתו לבקר את הנסיך, אך דחה את ההצעה לנסוע במרכבה
8 שהנסיך היה אמור לשלוח אליו. הוא סבר שיהיה זה טוב יותר לנסוע אל הנסיך בעגלת נוסעים
9 רגילה.

10 כעבור שבוע ערך המהר"ל את ביקורו אצל הנסיך במבצרו, וכאשר הגיש הלה לפניו את
11 הבעיה האסטרטגית עליה חיפש פיתרון, פתר לו המהר"ל מיד את הבעיה עם ההסברים
12 הנחוצים ללא כל קושי.

13 נוסף לכך העלה המהר"ל את המענה על הכתב ובשפתו של הנסיך, דבר אשר הגדיל את
14 השתוממותו של הנסיך.

15 הנסיך הציע למהר"ל תשלום עבור טרחתו, אך המהר"ל התחמק מלקבל משהו. בהסבירו:
16 קיימת מסורת אצל עם ישראל, מאז ימי משה רבנו, שאת התורה והמדעים ילמדו בחינם. ורק
17 אלו, הנצרכים לפרנסה, יכולים לקבל שכר אבל רק כשכר ביטול מלאכה.

18 שבוע מלא שהה המהר"ל בטירתו של הנסיך. בעוד שאת סעודותיו ומנוחתו קיים בבית ר' משה
19 יצחק הסמוך לטירה הנסיכותית. אך חלק גדול משעות היום בילה בטירה בשיחות עם הנסיך
20 בנושאי מדע וחכמה שונים ומגוונים. עובדתית, לא היה כל נושא, שלא היה מוכר למהר"ל.

21 בהזדמנות זו שוחח המהר"ל עם הנסיך על היהודים. הנסיך היה סקרן לדעת יותר אודות
22 אמונתם של היהודים, ההיסטוריה היהודית וחיי היהודים.

23 "מנין לך ידע רב כל-כך"? – הביע הנסיך לא אחת את השתוממותו באוזני המהר"ל, תוך
24 ביטויי הערכה עצומה.

25 באחד הימים שאל הארכידוכס את המהר"ל לאיזו סיבה למד חכמת הטבע, חכמת החשבון,
26 חכמת הצמחים וחכמת הנפש, ממי ומאיזה ספרים למד ולאיזה צורך המה לו, – הלוא על דרך
27 הרגיל האדם בוחר בחכמה אחת או שתים ולומדן על בורייך ומתחזק בהן לפתחן ולשכללן,
28 וכשהדבר עולה בידו אם רב או מועט, הוא קונה לו שם טוב ונוחל כבוד רב ומתפרסם לבעל
29 מקצוע במדע ההוא – ומה היא חכמת התורה?

30 "חכמת התורה" – הסביר לו המהר"ל – "היא הוראת וידיעת המצוות אשר ציווה בורא
31 העולם לבני האדם, מאדם הראשון אשר ברא האלוקים ועד מעמד הר סיני. שבע מצוות ציווה
32 הא-ל לכל בני האדם. ולעם ישראל ציווה שש מאות ושלוש-עשרה מצוות, ושבע מצוות שבאו
33 בקבלה, וביחד – שש מאות ועשרים מצוות.

34 מצוות הבורא נחלקות לשני סוגים: א. מה שציווה לעשות. ב. מה שהזהיר שלא לעשות.
35 ובשביל קיום המצוות, עלינו לדעת ולהיות בקיאים בחכמות שונות, כמו: חכמת החשבון –

1 לקביעות ראשי-חודשים וזמני המועדים. חכמת הצמחים וחכמת הטבע – לענייני כשרות האוכל,
2 ודיעת חכמת הנפש – בשביל קניין המידות הנעלות.

3 וביותר – להבין, עד כמה שמוח האדם יכול להשיג, את הבורא ברוך-הוא, המחיה את כל
4 היצירה כשם שהנפש מחיה את הגוף (רק ההבדל הוא – שהנפש מחיה את הגוף ואינה בורא
5 ואילו הבורא ברוך-הוא ברא הכול ומחיה אותם). אם כן, אפוא, ראשית האפשרות לגשת אל
6 הידיעה השכלית במושגים הדקים ביותר בחקירה אלוקית – היא ידיעת חכמת הנפש.

7 – כל החכמות הללו, והנוסף עליהם משאר החכמות ברפואה ועוד, ישנן בחכמת התורה,
8 שהיא כליל המדעים ועטרת תפארתם. מהם – מפורשים בסדר מסודר, ומהם – אמורים בתורה
9 רק ברמז, ובאים במסורת, איש מפי איש, בגדולי חכמי ישראל, שהם בעלי המסורת והמקבלים
10 מדור לדור. בכל דור ודור – ראשי החכמים כותבים את ביאוריהם על ספר להסביר את דברי
11 התורה וחכמתה, לפי מהות כישרונות אנשי דורם, ומזרזים את האומה לקניין מידות טובות,
12 וכבר יש לנו ספר מיוחד מפתגמי החכמים בכל דור ביחס הנהגת האדם בינו לבין בוראו, וביחס
13 הנהגת האדם בינו לבין חבריו.

14 "לפי מה שהואלת לספר לי אודות תולדות ימי ישראל" – אמר הארכידוכס – "הרי מיום
15 אשר הבורא כרת את הברית עם אברהם, במשך ששה הדורות, עד מתן תורה על ידי משה, עברו
16 ארבע מאות ושלושים שנה, רובם ימים של עוני וגלות, ומעת אשר יהושע יורש משה הביא את
17 ישראל לארץ כנען עד גלות בבל, עברו שמונה מאות ותשעים שנה, וגם אז היו מלחמות שונות
18 ומגלות הראשון עד השני עברו רק כחמש מאות שנה, וזה כאלף ארבע מאות שמונים ושבע
19 שנה אשר עם ישראל עזב את ארצו ונודד בגולה במדינות שונות, תחת עולם הקשה של מתנגדי
20 הדת היהודית ואיך לא שכח את תורתו"?

21 "אבינו הראשון" – השיב המהר"ל – "סמל המוסר נפשו בעד פרסום אֵל אחד, בורא העולם
22 ומלואו, ומנהיגו, נגד דעת נמרוד הכופר באלוקים, הנחילנו את אומץ הלב ואת תוקף הדעת,
23 להאמין באמונה שלמה באל יחיד, המשגיח על כל החי אשר על-פני האדמה ובשמים, מחיה
24 אותם ומנהיגם, ואת מסירת הנפש על קדושת השם יתברך.

25 וירושה קדושה הלזו, תוקף הדעת ואומץ הלב, מבלי התחשב עם מישהו הבא עלינו
26 להפריענו מאמונתנו ודתנו, בין אם הוא חכם הבא להסיתנו ולהדיחנו מאורחות חיינו על-פי
27 התורה, ובין אם הוא מלך ושר הבא עלינו בזרוע, אנחנו מתאמצים לעמוד חזק על עמדתנו,
28 ומוסרים את בשרנו בעד טובת נשמתנו.

29 הישיבה, בית לימוד לצעירים, היא אַם כל החי בישראל. אבותינו, אברהם ויצחק ויעקב,
30 החזיקו בתי לימוד ללמד את בני דעת לפרסם את הבורא, וברדת יעקב אבינו למצרים שלח את
31 בנו יהודה להכין לו בית לימוד לרבים מבני משפחתו ולמי שרצה להקשיב לקחו בשיעורי
32 הלימודים. משה רבנו יסד ישיבה שבה למד הוא, אהרן אחיו ובניהם, יהושע והזקנים.

33 בכל דור ודור – מבלי התחשב עם מצבם הכלכלי השתדלו היהודים לשמור את התקנה
34 שנתקנה באלף שש מאות וחמישים שנה מלפנים (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנראה הכוונה
35 לתקנת יהושע בן גמלא, בבא-בטרא כא, א"), אשר בכל עדה וקבוץ וישוב מבני ישראל יהיה
36 "חדר" של לימוד עם מורה מומחה לילדים מבני חמש ומעלה, נוסף על הישיבות בשביל בחורים
37 ואברכים.

- 1 ה"חדרים" והשיבות הן המה שהגינו על האמונה והדת, והן המה שהעמידו ומעמידים
- 2 אנשים בעלי מדע ויושר לומדי תורה ושומרי מצוה במסירות נפש".
- 3 כאשר חלפו ששת החדשים מתאריך ההתערבות של שני הארכידוכסים, הזמין אליו פרדיננד
- 4 את יוהן הארכידוכס של מורביה. הוא הזמין גם את הבישוף, וכן את אחיו מקסימיליאן.
- 5 בנוכחותם הציע פרדיננד את הפיתרון לבעיה שבגללה התערבו.
- 6 כולם היו מוקסמים. המענה היה גדוש חכמה ומדע.
- 7 "אל תחשבו" – פנה הנסיך פרדיננד לנוכחים – "כי מענה זה נובע מחכמתי וידיעותיי.
- 8 הפיתרון הוגש לי על-ידי אדם אחר. ועם כל רצוני הטוב לא אוכל לגלות את זהותו. כיוון שהלה
- 9 דרש ממני בתוקף לא לגלות את שמו".
- 10 זמן קצר לאחר מכן, קרא המלך לאסיפה של כל יועציו ונסיכיו. שני בניו הנסיכים פרדיננד
- 11 ומאקסימיליאן גם היו בין המוזמנים. על הפרק עמדה הבעיה כיצד למלא את קופת אוצר המלוכה
- 12 הריקה. בעיה נוספת שעמדה על סדר היום היתה דרישת הכמרים לגרש את כל היהודים מהמדינה.
- 13 שני הנסיכים לא רחשו חיבה איש לרעהו. הם היו גם שונים באופיים והרגליהם. איש מהם
- 14 לא ידע על המתרחש אצל רעהו. יתר על כן: לא אחת ניהל אחד תככים נגד השני.
- 15 עתה, בהזדמנם יחד בארמונו המלכותי של אביהם. קיימו בכל זאת ביניהם שיחת אחים
- 16 ידידותית בעניינים שונים, כל אחד רצה לדעת איך מנהלים אחוזותיו של השני. מקסימיליאן
- 17 התאונן כי אחוזותיו אינן מכניסות לו כלום, ועליו אף להוסיף עליהן מכספו.
- 18 "למען האמת הנני בעל חוב גדול" – התוודה גלויות בפני אחיו פרדיננד – "ומה מצב
- 19 אחוזותיך – פרדיננד? רצה גם הוא לדעת.
- 20 פרדיננד השיב כי אין לו על מה להתלונן. שכן אחוזותיו מכניסות לו רווחים הגונים.
- 21 מקסימיליאן השתומם:
- 22 "איך זה אפשרי"? – רצה מקסימיליאן לדעת – "נדמה לי שאחוזותיי גדולות יותר ופוריות
- 23 יותר משלך, כיצד, אפוא, הן מביאות לי הפסדים, ואחוזותיך – מביאות רווחים"?!
- 24 "את המענה הנכון ביותר תוכל לקבל, ממנהל אחוזותיי" ענה פרדיננד.
- 25 "ומי הוא מנהל אחוזותיך עושה הנפלאות"? שאל מקסימיליאן.
- 26 "הוא יהודי זקן" ענה פרדיננד "המנהל את אחוזותיי זה כחמישים שנה, קיבלתי אותו
- 27 בירושה יחד עם האחוזות".
- 28 מקסימיליאן הביט באחיו בפליאה:
- 29 "לא הייתי מאמין לעולם שיהיה לך מנהל יהודי לאחוזותיך"! אמר מקסימיליאן – "מנהל
- 30 אחוזותיי הינו גרמני, משכיל ואביר כהלכה".
- 31 חיוך עלה על פני פרדיננד הנסיך:
- 32 "עתה רואה הנני באופן מוחשי יותר את ההבדל בין המנהל שלי לבין המנהל שלך, אין זה
- 33 רק הבדל בין אנשים שונים, אלא, ההבדל הוא, כנראה, גם בכך שזה יהודי וזה גרמני..." אמר
- 34 הנסיך פרדיננד.

- 1 בינתיים החל המלך לדרוש ממקסימיליאן שישב לקופת אוצר המדינה את הסכום שלווה
- 2 ממנה. בירור קצר גילה למלך כי הנסיך מקסימיליאן שקוע בחובות, ואינו מסוגל לעמוד כלל
- 3 בתשלומיו.
- 4 המלך לא היה מסוגל להבין:
- 5 "ומה קרה לאחוזותיך העשירות והפוריות? האם פירוש הדבר כי מבזבז הנך במידה כזו
- 6 אשר כמה אחוזות שרק לא יהיו לך לא יהיה בזה די לצרכיך?" תבע האבא הסברים מבנו הנסיך
- 7 מקסימיליאן.
- 8 המלך היה בטבעו אדם שקול ומחושב ודרכו היתה לברר כל עניין עד תום, ורצה להבין
- 9 היטב מה הן גורמי מצבו המוזר של בנו מקסימיליאן השקוע כל כך בחובות בזמן שאחוזותיו
- 10 הן כל כך עשירות ופוריות.
- 11 לכן שלח המלך מאנשי אימונו לברר היטב מה קורה באחוזותיו של בנו מקסימיליאן, ומדוע
- 12 אינם מכניסים לו רווחים.
- 13 לאחר חקירה מקיפה וממושכת, הגיעו המומחים למסקנה כי המנהל הגרמני של אחוזות
- 14 מקסימיליאן, פשוט, מועל בכספים, והוא זה שרימה את הנסיך ונטל כספים מקופתו.
- 15 מיד פקד המלך לאסור את המנהל הרמאי, אך מובן שפעולה זו הועילה אך מעט למצבו
- 16 של הנסיך. עדיין לא היה לו במה לכסות את חובותיו, ובעת ביקורו אצל אחיו פרדיננד שפך
- 17 לפניו את מר ליבו.
- 18 "אחטוף שיחה עם מנהל אחוזותיי" – ניסה הנסיך פרדיננד לנחם את אחיו – "משער הנני
- 19 כי בחכמתו וידיעותיו ימצא דרך להכניס סדר בענייני הכספים".
- 20 הפעם לא הגיב מקסימיליאן בזלזול על היהודים, כי-אם הודה לאחיו על נכונותו לעזור לו
- 21 בכך שיכניס את מנהל אחוזותיו היהודי לעובי הקורה.
- 22 כאשר שוחח פרדיננד על נושא זה עם מנהל אחוזותיו היהודי ר' משה יצחק, הבטיח לו
- 23 הלה לעיין היטב באפשרויות לחלץ את אחיו מן הסבך.
- 24 זמן קצר לאחר מכן, גיבש ר' משה יצחק תכנית להצלת הנסיך מקסימיליאן מפשיטת רגל.
- 25 עם זאת לא גילה את תוכניתו זו לאיש, עד שישתכנע לגמרי בכך שהתוכנית הינה ברת-ביצוע
- 26 על כל פרטיה.

אגרות קודש

ע"פ תורה לאשה יותר מלאיש, וכת"י חכמות כו' בנתה ביתה עפ"י התורה והמצוה. והשי"ת ישמח לבבם בזרעא חייא וקיימא, ויגדלו בנם לתולומע"ט. אד"מ אג"ק מוהרי"צ כרך יד	ב"ה, ב' ח' שבט תרפ"ב ראסטאב דאן שלוש. במענה על מכתבה, השי"ת ירחם, ועלי להשתדל לסבב סיבובים שיחי' שלום בית, אשר הוא דבר המסור

פרשת שמות

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו: **ב** ראובן שמעון לוי ויהודה: **ג** יששכר זבולן ובנימין: **ד** דן ונפתלי גר ואשר: **ה** ויהי כל־נפש וצאי ירד־יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים: **ו** וימת יוסף וכל־אחיו וכל הדור ההוא: **ז** ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: **ח** (לוי) ויקם מלך־חדש על־מצרים אשר לא־ידע את־יוסף: **ט** ויאמר אל־עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: **י** הבה נתחכמה לו פן־ירבה והיה פ־יתקראנה מלחמה ונוסף גם־הוא על־שנאינו ונלחם־בנו ועלה מן־הארץ: **יא** וישימו עליו שרי מ־סים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את־פתם ואת־רעמסס: **יב** וכאשר יענו אתו בן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: **יג** ויעבדו מצרים את־בני ישראל בפרך: **יד** וימררו את־חייהם בעבדה קשה בחמר ובכל־בנים ובכל־עבדה בשדה את כל־עבדתם אשר־עבדו בהם בפרך: **טו** ויאמר מלך מצרים למולדת העברית אשר שם האחת שפ־ה ושם השנית פועה: **טז** ויאמר בילדכן את־העבריות וראיתן על־האבנים אם־בן הוא והמתן אתו ואם־בת הוא וחיה: **יז** ויתיראן המולדת את־האלהים ולא עשו פ־אשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינ את־הילדים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 846)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א) שמו של אדם אינו קשור לעצמותו, ואינו אלא כדי שהזולת יוכל ליצר קשר עמו. והינו ש'שם' הוא בחינת הארה, לא בחינת עצם. והו' ואלה שמות - רק הארת הנשמה נמשכת ויורדת במצר הגוף והעולם, שכן הגוף אינו 'כלי' לעצם הנשמה.

שני יי ויקרא מלך־מצרים למולדת ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינ את־הילדים:

י ויתאמרן המולדת אל־פרעה כי לא כנשים המצרית העברית כ־חיות הנה במ־ם תבוא אל־הן המולדת וילדו: **כ** ויטב אלהים למולדת וירב העם ויעצמו מאד: **כא** ויהי פ־יראו המולדת את־האלהים ויעש להם פ־תים: **כב** ויצו פרעה לכל־עמו לאמר כל־הבן הילוד היארה תשליכו וכל־הבת תחיון: **כג** וילך איש מבית לוי ויקח את־בת־לוי: **כד** ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו פ־יטוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: **כה** ולא־יכלה עוד הצפינו ותקח־לו תבת ג־מא ותחמרה בחמר ובנפת ותשם בה את־הילד ותשם בסוף על־שפת היאר: **כו** ותתצב אחתו מרחק לד־עה מה־יעשה לו: **כז** ותרד בת־פרעה לרחץ על־היאר ונערתיה הלכת על־יד היאר ותרא את־התבה בתוך הפוף ותשלח את־אמתה ותקחה: **כח** ותפתח ותראהו את־הילד והנה־נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה: **כט** ותאמר אחתו אל־בת־פרעה האלד וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את־הילד: **ל** ותאמר־לה בת־פרעה לכי ותלד העלמה ותקרא את־אם הילד: **לא** ותאמר לה בת־פרעה הילכי את־הילד הזה והינקוה לי ואני אתן את־שכרך ותקח האשה הילד ותניקוה: **לב** ויגדל הילד ותבאהו לבת־פרעה ויהי־לה לבן ותקרא שמו מ־שה ותאמר כי מן־המים משיתוהו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 26)

ותרא אותו כי טוב הוא (ב, ב) נולד כשהוא מהול. . . נתמלא הבית פלו אור (סוטה יב, א). נולד מהול - רומז על צדקותו כשלעצמו (היצר הרע, שנקרא 'ערל' (סוכה נב, א), לא הסתיר על נפשו האלקית). נתמלא הבית אור - רומז על מעלתו כמשפיע ורועה לישראל ולעולם. הדבר נרמז גם בדברי רש"י להלן פסוק יא: לקומה - שלמות עצמית. לגדלה, שמנהו פרעה על ביתו - שלמות בתור מנהיג ורועה.

שלישי י' ויהי | בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו: י' ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול: י' ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך: י' ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר: י' וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרג את משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על-הבאר: י' וילכהו מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את-הרהטים להשקות צאן אביהן: י' ויבאו הרעים ויגרשו ויקם משה וישען וישק את-צאנם: י' ותבאנה אל-רעואל אביהן ויאמר מדוע מהרתן בא היום: י' ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרעים וגם-דלה דלה לנו וישק את-הצאן: י' ויאמר אל-בנותיו ואיו למה זה עזבתן את-האיש קראן לו ויאכל לחם: י' ויואל משה לשבת את-האיש ויתן את-צפרה בתו למשה: י' ותלד בן ויקרא את-שמו גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה: פ' י' ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן-העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל-האלהים מן-העבודה: י' וישמע אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את-בריתו את-אברהם את-יצחק ואת-יעקב: י' וירא אלהים את-בני ישראל וידע אלהים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לה עמ' 64)

וירא כי אין איש (ב, יב) משה ראה שאין מי שיציל את היהודי, והוא חזק להשפיל בזה.

רביעי ג' א ומשה היה רעה את-צאן יתרו חתנו כהן מדין וינהג את-הצאן אחר המדבר ויבא

אל-ההר האלהים חרבה: י' וירא מלאך יהוה אליו בלפת-אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל: י' ויאמר משה אסרה-נא ואראה את-המראה הגדל הזה מדוע לא-יבער הסנה: י' וירא יהוה כי סר לראות ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני: י' ויאמר אל-תקרב הלם של-נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת-קדש הוא: י' ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל-האלהים: י' ויאמר יהוה ראה ראיתי את-עני עמי אשר במצרים ואת-צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את-מכאביו: י' וא"ר להצילו | מיד מצרים ולהעלותו מן-הארץ ההוא אל-ארץ טובה ורחבה אל-ארץ זבת חלב ודבש אל-מקום הפנעני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבסי: י' ועתה הנה צעקת בני-ישראל באה אלי וגם-ראיתי את-הלחץ אשר מצרים לחצים אתם: י' ועתה לכה ואשלחך אל-פרעה והוצא את-עמי בני-ישראל ממצרים: י' ויאמר משה אל-האלהים מי אנכי כי אלו אל-פרעה וכי אוציא את-בני ישראל ממצרים: י' ויאמר פיר אהיה עמך וזה-לך האות כי אנכי שלחתיך ברוציאך את-העם ממצרים תעבדון את-האלהים על ההר הזה: י' ויאמר משה אל-האלהים הנה אנכי בא אל-בני ישראל ואמרתי להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו-לי מה-שמו מה אמר אלהם: י' ויאמר אלהים אל-משה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אלהי שלחני אליכם: י' ויאמר עוד אלהים אל-משה כה תאמר אל-בני ישראל יהוה אלהי אבותיכם אלהי אברהם יצחק

וְאֵלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְהִשְׁמִי לְעַלְמֵי זֶה וְזֶה זְכָרִי לְדֹר דֹּר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ג עמ' 225)

הַסֵּנָה בַּעַר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנָה אֵינָנו אֶפֶס (ג, ב) הָאֵשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה . . שׁוֹרְפֶת וְאֵינָה אוֹכֶלֶת (מדרש רבה) סֵנָה - הַשְׁפֵּל מִכָּל הָאֵילָנוֹת, רוֹמֵז לַיהוּדִי, הַמְשַׁפֵּיל וּמַבְטֵל אֶת עֲצָמוֹ. בַּעַר בָּאֵשׁ - הַיְּהוּדִי צָרִיךְ לְהַרְגִישׁ אֶתְּכָה גְדוּלָּה לַה' וְתִשְׁוֹקָה עֲזָה לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו. אֵינָנו אֶפֶס - אֶכֶל אֲסוּר שֶׁנֶּה יָבִיא לִיכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ, עָלֵינוּ לְהִשָּׂאֵר נִשְׁמָה בְּגוּף. וְכַמְבָּאֵר בְּחִסְדוֹת עַל פֶּסוּק זֶה, שֶׁ"רִשְׁפִּי אֵשׁ הָאֶתְכָה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, לִהְיוֹת בְּטוֹל הַיֵּשׁ . . אֵינָה אוֹכֶלֶת וּמַכֶּלֶת אוֹתָם . . אֲדַרְבָּה, הַבְּטוֹל הַזֶּה הוּא עֶקֶר הַחַיִּית".

חמישי ^{טו} לָךְ וְאֶסְפֹּתִי אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקֹדֵתִי אֶתְכֶם וְאֶת־הַעֲשׂוֹי לָכֶם בְּמִצְוֹתַי: ^{יז} וְאָמַר אֲעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֵנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחֲתִי וְהָאֲמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחֲוִי וְהַיְבוֹסִי אֶל־אֶרֶץ זִבְתַּחֲלָב וּדְבָשׁ: ^{יח} וְשָׁמְעוּ לְקֹלְךָ וּבֵאתָ אֵתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְאָמַרְתָּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נִלְכְּדָנוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: ^{יט} וְאָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְחַלְּדָךְ וְלֹא בִיד חֲזָקָה: ^כ וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי וְהַפִּיתִי אֶת־מִצְרַיִם כָּכָל נַפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אֲעֲשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם: ^{כא} וְנִתַּתִּי אֶת־חֶן הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תִלְכּוּן לֹא תִלְכוּ רִיקָם: ^{כב} וְשִׂאֲלָה אֵשָׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֶּרֶת בֵּיתָהּ פְּלִיכָסָף וְכָלִי זָהָב וְשִׁמְלֹת וְשִׁמְתָם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרַיִם: ^{כג} וְיַעֲזֵן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֹאמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֱלֹהִי יְהוָה: ^{כד} וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה כְּתִיב מֹזֶה קִרִּי מִזֶּה־זֶה בִּידְךָ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: ^{כה} וַיֹּאמֶר הִשְׁלִיכְהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְתּוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֲשׁ וַיָּנֶם מֹשֶׁה מִפְּנֵיו: ^{כו} וַיֹּאמֶר

יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בִּזְנֻבּוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בּוֹ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ: ^ה לְמַעַן יֹאמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֱלֹהִי אֱלֹהֵי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ^ו וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא עוֹד הִבֵּאתִי יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיִּוצֵאָהּ וְהָנָה יָדוֹ מִצְרַעַת פְּשָׁלָּה: ^ז וַיֹּאמֶר הִשָּׁב יָדְךָ אֶל־חִיקְךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ וַיִּוצֵאָהּ מִחִיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה בְּבִשְׂרוֹ: ^ח וְהָיָה אִם־לֹא יֹאמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל הָאֵת הָרֹאשׁוֹן וְהִיאֲמִינוּ לְקוֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן: ^ט וְהָיָה אִם־לֹא יֹאמִינוּ גַם לְשֵׁנִי הָאֲתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלְךָ וְלִקְחַת מִמִּימֵי הַיָּאֵר וְשִׁפְכָתָהּ הַיִּפְשָׁה וְהָיוּ הַפִּיִּם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיָּאֵר וְהָיוּ לְדָם בַּיִּפְשָׁתָה: ^י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה כִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנֹכִי גַם מִתְּמוֹל גַּם מִשְׁלָשׁ גַּם מֵאֵן דְּבָרְךָ אֶל־עַבְדְּךָ כִּי כְבֹד־כָּבֹד וְכַבֵּד לְשׁוֹן אֲנֹכִי: ^{יא} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי־יִשׁוּם אֵלֶם אוֹ חֶרֶשׁ אוֹ פֶקַח אוֹ עוֹר הֵלֹא אֲנֹכִי יְהוָה: ^{יב} וְעַתָּה לָךְ וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹּר: ^{יג} וַיֹּאמֶר כִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בִידְתִּשְׁלַח: ^{יד} וַיַּחֲרֹאֶף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֵלֹא אֶהְרֵן אֲחִיךָ הַלֹּזִי יָדַעְתִּי כִּי־דְבַר יִדְבַּר הוּא וְגַם תִּהְיֶה־הוּא יֵצֵא לְקִרְאוֹתְךָ וְרֹאֶךָ וְשָׁמַח בְּלָבּוֹ: ^{טו} וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשִׁמַּת אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: ^{טז} וְדִבַּרְתָּהוּ לָךְ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִי־לָךְ לִפֶּה וְאַתָּה תְּהִי־לּוֹ לְאֱלֹהִים: ^{יז} וְאַת־הַמִּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בִּידְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֲתָת: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ג עמ' 826)

וְשִׂאֲלָה אֵשָׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֶּרֶת בֵּיתָהּ כֶּסֶף וְכָלִי זָהָב (ג, כב) אֵשָׁה - הִיא הַנִּשְׁמָה. שְׁכֻנָּתָה - דְּבָרִים שֶׁהַנִּשְׁמָה עוֹסֶקֶת בָּהֶם מִזְמַן לְזְמַן (כְּשֶׁכֵּן שְׂאִין פּוֹגְשִׁים בּוֹ בְּקִבְעִיּוֹת).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 20)

וַיִּרְכְּבֵם עַל הַחֲמֹר (ד, כ) הַחֲמֹר שֶׁחֲבַשׁ אֲבָרְהָם . .
שְׁעִתִּיד מִלֶּךְ הַמְּשִׁיחַ הַגָּלוּת עָלָיו (רש"י) "חֲמֹר" וְזֶמֶן לַחֲמֹר
הַגּוֹף וְלַחֲמִירֵי הָעוֹלָם. בְּאֲבָרְהָם אָבִינוּ נֶאֱמַר "וַיַּחֲבֹשׁ אֶת
חֲמֹרֹו", רָמַז לַהֲכַנְעַת הַחֲמֹר. בְּמֹשֶׁה רִבְנוּ נֶאֱמַר "וַיִּרְכְּבֵם
עַל הַחֲמֹר", רָמַז לַהֲמַשְׁכַּת אֹר הַקִּדְשָׁה לַחֹף הַחֲמֹר. מִלֶּךְ
הַמְּשִׁיחַ - יִתְגַּלֶּה עַל הַחֲמֹר, רָמַז לְזִכְנוֹ הַחֲמֹר עַד שֶׁהוּא
עֲצָמוֹ מְגַלֶּה אֶת אֹר הַקִּדְשָׁה.

שְׂשִׁי ה' וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פְּרֹעֶה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח
אֶת־עַמִּי וַיְחַגּוּ לִי בַמִּדְבָּר: וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה מִי
יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקֹלִי שְׁלַח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא
יִדְּעֵתִי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:
וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ גִלְכָּה נָא
דִּרְךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַח לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגְּעֵנוּ בְּדֶכְרְ אוֹ בְּחֶרֶב: וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרָעִיו
אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לָכוּ לְסִבְלֵיתֵכֶם: וַיֹּאמֶר
פְּרֹעֶה הַיּוֹרְדִּים עִתָּה עִם הָאָרֶץ וְהַשְׁבַּתֶּם
אֹתָם מִסִּבְלֵיתָם: וַיֵּצֵאוּ פְּרֹעֶה בַּיּוֹם הַהוּא
אֶת־הַגִּגְשִׁים בָּעָם וְאֶת־שִׁמְרֵיו לֵאמֹר: וְלֹא
תֹאסְפוּן לָתֵת תְּבֹן לָעָם לְלַבֵּן הַלְבָּנִים כִּתְמוּל
שְׁלֹשׁ הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תְּבֹן: וְאֶת־
מִתְבַּנֵּת הַלְבָּנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוּל שְׁלֹשׁ
תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרָעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם
עַל־פֶּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר גִּלְכָּה נִזְבַּחַח
לֵאֱלֹהֵינוּ: וְתִכְבַּד הַעֲבָדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ־
כֹּה וְאֵל־יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי־שֹׁקֶר: וַיֵּצְאוּ נְגִשֵׁי הָעָם
וְשִׁמְרֵיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר
פְּרֹעֶה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תְּבֹן: וְאֹתָם לָכוּ קָחוּ
לָכֶם תְּבֹן מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרָע
מֵעֲבַדְתְּכֶם דִּבְרִי: וַיִּפֹּץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם לְקִשְׁשׁ קֹשׁ לַתְּבֹן: וְהַגִּגְשִׁים אֲצִים
לֵאמֹר כָּלוּ מַעֲשֵׂיכֶם דִּבְרֵי־יוֹם בְּיוֹמוֹ כֹּאֲשֶׁר

גִּרַת בֵּיתָה - דְּבָרִים שֶׁהִנָּשְׁמָה עוֹסֶקֶת בָּהֶם בְּדֶרֶךְ קָבֵעַ (כְּאֵדָם
הַמִּתְגוֹרֵר בְּבֵיתָה). כֶּסֶף - אֶהְבֵת ה' (מִלְשׁוֹן "נִכְסֶף נִכְסֶפְתִּי").
זָהָב - יִרְאֵת ה' ("זָהָב מִצְפּוֹן גֹּאֲתָה", בְּחִינַת שְׂמָאל, יִרְאֵה).
עַל הִנָּשְׁמָה לַהֲוִיָּא מִן הַגָּלוּת אֶת נִצּוּצוֹת הַקִּדְשָׁה שִׁישְׁנִם
בְּגִרַת בֵּיתָה וְאַף אֵלֶּי הַנִּמְצָאִים בְּשִׁכְנֵתָה; עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת
מִשְׁנֵהֶם פְּלִים לְאֶהְבֵת ה' וְלִירְאָתוֹ.

שְׂשִׁי י וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב | אֶל־יִתְרֹת חֹתָנוֹ וַיֹּאמֶר
לֹא אֶלְכָּה נָא וְאֲשׁוּבָה אֶל־אֲחֵי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם
וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לָךְ
לְשָׁלוֹם: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְּוֵן לָךְ
שֶׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמִּבְקָשִׁים
אֶת־נַפְשָׁךְ: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו
וַיִּרְכַּבֶם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אֶרֶצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־מִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בְּלִבְתֶּךָ לָשׁוּב מִצְרַיִמָּה רְאֵה כָּל־
הַמִּפְתִּים אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְיָדְךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי
פְּרֹעֶה וְאֲנִי אַחֲזֹק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־
הָעָם: וַאֲמַרְתָּ אֶל־פְּרֹעֶה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי
בְּכָרִי יִשְׂרָאֵל: וַאֲמַר אֵלָיְךָ שְׁלַח אֶת־בְּנִי
וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתִמְאַן לְשַׁלְּחוֹ הַנֵּה אֲנֹכִי הִרְגֵּתִי אֶת־
בְּנִי בְּכָרְךָ: וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשֻׁהוּ יְהוָה
וַיִּבְקֹשׁ מִמֵּיתוֹ: וַתִּקַּח צִפּוֹרָה צֹר וְתִכְרַת
אֶת־עֵרְלַת בָּנָה וַתַּגֵּעַ לְרַגְלָיו וְתֹאמַר כִּי חֲתָן
דָּמִים אַתָּה לִּי: וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אוֹ אִמְרָה חֲתָן
דָּמִים לְמוֹלַת: פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לָךְ
לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיִּלְךְ וַיִּפְגְּשֻׁהוּ בְּהַר
הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקֻלוּ: וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֶת כָּל־הָאֲתֹת
אֲשֶׁר צִוָּהוּ: וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאסְפוּ אֶת־
כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיַּדְבֵּר אַהֲרֹן אֶת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבְּרָ יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעֲשׂ
הָאֲתֹת לְעֵינֵי הָעָם: וַיֵּאֱמָן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ
כִּי־פָקֵד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־
עֲנָנָם וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

בְּהִיּוֹת הַתֵּבָן: ^א וַיָּכּוּ שְׁטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
שָׁמוּ עֲלֵהֶם נִגְשֵׁי פִרְעֹה לֵאמֹר מִדּוּעַ לֹא
כְּלִיתֶם חֲקֻכֵּם לִלְבֹּן כְּתָמוֹל שְׁלֹשׁם גַּם־תָּמוֹל
גַּם־הַיּוֹם: ^ב וַיָּבֹאוּ שְׁטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּצְעֲקוּ
אֶל־פִּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ:
^ג תֵּבָן אֵין נָתַן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנִים אֲמָרִים לָנוּ
עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מָכִים וְחַטָּאת עֲמָךְ: ^ד וַיֹּאמֶר
נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֲמָרִים גְּלוּכָה
נִזְבַּחַה לַיהוָה: ^ה וַעֲתָה לָכוּ עֲבָדוּ וְתֵבָן לֹא־
יִנָּתֵן לָכֶם וְתֵכֵן לְבָנִים תַּתֵּנוּ: ^ו וַיִּרְאוּ שְׁטָרֵי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶתֶם בָּרַע לֵאמֹר לֹא־תִגְרַעוּ
מִלְּבָנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: ^ז וַיִּפְּגְעוּ אֶת־מִשְׁחָה
וְאֶת־אֶהָרֹן נֹצְצִים לְקִרְאָתָם בְּצֹאתָם מֵאֵת
פִּרְעֹה: ^ח וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים יֵרָא יְהוָה עֲלֵיכֶם
וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבֵּאתֶם אֶת־רִיחֲנוּ בְּעֵינֵי פִרְעֹה
וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לְתַת־חֶרֶב בִּידֶם לְהַרְגֵנוּ: ^ט וַיֵּשֶׁב
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה הִרְעִיתָה לָּעַם
הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי: ^י וַיֹּאמֶר בְּאֵתִי אֶל־
פִּרְעֹה לְדַבֵּר בְּשִׁמּוֹךְ הִרְעַלְתָּ לָּעַם הַזֶּה וְהִצַּל
לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמְּךָ: ^{יא} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה עֲתָה תִרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפִרְעֹה כִּי בִיד
חֲזָקָה יִשְׁלַחֶם וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֶׁם מֵאֶרֶצוֹ: ססס

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אֲמִן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פְּרוּקָנָהּ וַיִּקְרַב

מִשִּׁיחָה. אֲמִן בְּחִיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחִי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֵנְלָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאֲמָרוּ אֲמִן: אֲמִן יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבַרֵךְ
לְעַלְמָא וּלְעַלְמֵי עָלְמָיָא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבַרֵךְ לְעַלְמָא
וּלְעַלְמֵי עָלְמָיָא. יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקִדְשָׁא
בְּרִיד הוּא. אֲמִן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאֲמִירִין בְּעֵלְמָא, וְאֲמָרוּ אֲמִן: אֲמִן

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"ז א עמ' 253)

וּמֵאָז פִּתִּי . . . לְדַבֵּר בְּשִׁמּוֹךְ . . . וְהִצַּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמְּךָ
(ה, כג) ה' מֹשֶׁה שֶׁכָּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בָּא בְּטַעֲנָה
לְהַקְבֵּה. בְּאֵתִי . . . לְדַבֵּר בְּשִׁמּוֹךְ – קִיַּמְתִּי אֶת מִצְוֹת הַתּוֹרָה,
שֶׁכָּלָה שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, וּכְכָל זֹאת לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמְּךָ –
אִף שֵׁשׁ פְּסָק־דִּין מִפְּרָשׁ בְּרַמְבַּ"ם (הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה ג, ד) שֶׁקִּיּוֹם
מִצְוָה אַחַת מְבִיאָה "תְּשׁוּבָה וְהַצֻּלָּה" לְכָל הָעוֹלָם!

מִפְטִיר כֵּן וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה
הִרְעִיתָה לָּעַם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי: ^ב וַיֹּאמֶר
בְּאֵתִי אֶל־פִּרְעֹה לְדַבֵּר בְּשִׁמּוֹךְ הִרְעִיתָה לָּעַם הַזֶּה
וְהִצַּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמְּךָ: ^ו וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תִרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפִרְעֹה
כִּי בִיד חֲזָקָה יִשְׁלַחֶם וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֶׁם
מֵאֶרֶצוֹ: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 242)

וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֶׁם מֵאֶרֶצוֹ (ו, א) יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּדִרְךָ רִמּוֹ
וּלְחִידוּדָא, שְׁעַל־יְדֵי לְמוֹד יֵד הַחֲזָקָה שֶׁל הַרְמַבַּ"ם נִזְכָּה
לְצִאת מִן הַגָּלוּת. שְׁהַרִי ר"ל אֲמָרוּ "אֵין הַגָּלוּת מִתְּכַנְסוֹת
אֶלָּא בְּזִכּוֹת הַמְּשֻׁנּוֹת", שֶׁהֵן הַלְכוֹת פְּסוּקוֹת, וְאִם סִפֵּר ה' יֵד'
הוּא הַלְכָה פְּסוּקָה.

קב"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִז־חַיִּים הִיא לְפִתְחוּקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מְאֹשֶׁר. דְּרַכִּיָּה דְּרַכִּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיַבְתִּיָּה שְׁלוֹם. אֲרֵךְ יָמִים בְּיָמֶיךָ,
בְּשִׂמְחָה עֹשֶׂר וְכָבוֹד. יי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים מוֹכִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

ו דמה את ישראל אחרי תגליות וזהרן אשר עברו עליהם לָכֵן שָׁרַב בּוֹאֹ וְלֹא נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ דָּם שׁוֹרֵשׁ, אֲבָל הִנֵּיבָא אֹמֵר, בְּיָמִים הַבָּאִים בְּיָמֵי הַנְּאֻלָּה יִשְׁרָשׁ וְתֵן ה' שֶׁרֶשׁ שֶׁל יַעֲקֹב לְהוֹיֹת מִתְפַּשֵּׁט לְמַרְחֹק יִצְיָן וּפְרָח יִשְׂרָאֵל הֵם יִמְשְׁלוּ עַד לְמַרְחֹק וְיִגְדְּלוּ עַד מֵאֹד וּמִלְּאוּ פְּנֵי־תֵבֶל תְּנוּבָה בְּצִמְחֵי הַשָּׂדֶה: ז ראה נא האם הנמכת

שהנה ה' את מכהו של ישראל הכהו ה' את ישראל? אם-כִּהְיֶה כְמוֹ שֶׁהֵרָג ה' אֶת הָרִגְיוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל הָרָג ה' אֶת יִשְׂרָאֵל? הֲלֹא אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהָבּוּ וְהִרְגוּ בִּישְׂרָאֵל הַשְּׂמִיר ה' עַד פִּלְתָּ: ח וְאֵת יִשְׂרָאֵל בְּסִסְאָהָ בְּמִדָּה שֶׁהָיוּ חֹמְסִים לָקֵנוּ, בְּמִדָּה זוֹ נִפְרַע מֵהֶם, בְּשִׁלְחָה תְּרִיבָנָה הִיא שׁוֹפֵד כְּתוּבָה עַל הַשְּׂדוֹת וְהַגּוֹלֹת לְשִׁלּוֹחַ בְּתוֹךְ שְׂדֵפוֹת וְאֶרֶץ לֹא פָנַע בְּנִפְשׁוֹת תַּחֲלֹה, תִּגְהַה הַסִּיר הַפָּרִי בְּרוּחוֹ תִקְשֶׁה בְּיוֹם שְׁנוֹשְׁבַת רוּחַ קָדִים עֲנֵה: ט לָכֵן הוֹאִיל וְהִמְיָ עָלָיו גַּם עֵתָה בּוֹאֵת שְׁנוֹשְׁבַת בְּדָרְךָ קֹל יִכְפֹּר עֲוֹן־יַעֲקֹב לִפְנוֹת לְהִנָּחֵל וְלֹא כִלְפָרִי הֵסֵר חֲטָאתוֹ גַּם הַשּׁוֹגֵג בְּשׁוּמוֹ ׀ כִּלְפָרִי מִזִּבְחַת בְּמֵה שִׁיתוּן הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁל עֲבוּדֵה־זֶרֶה וְיִשִּׁים אֲבִינֵיהֶם בְּאֲבִינֵי־גֵר מִנְפָצוֹת הַדָּק הֵיטֵב וּבְהִנָּא לֹא־יִקְמוּ מַעֲתָה אֲשֶׁרִים

אֲשֶׁשׁ לוֹ גַּם זֹאת, לְהַתְּכֵפֶר בְּדָרְךָ קֹל וְזֶה כָּל פְּרִי הֵסֵר חֲטָאתוֹ, וְזֶה יִתֵּן לִי פֶרֶז טוֹב לְהַסִּיר וְלִמְחֹל עַל חֲטָאתוֹ. כָּל אֲבִי מִזִּבְחַת, כָּל אֲבִי הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁהִקְמוּ לְעִבְדֵּה־זֶרֶה, כִּלְפָרִי גֵר מִנְפָצוֹת, שִׁיתוּ אֲבִינֵיהֶם מִנְפָצוֹת בְּדָרְךָ שְׁמוֹנְפָצִים אֲבִי גֵיר הַדָּק הֵיטֵב, לֹא יִקְמוּ אֲשֶׁרִים וְחִמְיָנִים, שֶׁלֹּא יִקְמוּ יוֹתֵר שׁוּם אֲשֶׁרִים וְשׁוּם חִמְיָנִים, הֵם אִילָנוֹת שְׁעוּבָרִים אֹתָם. וְ"חִמְיָנִים", הֵם דְּמוּיוֹת פְּסָלִים עֲשׂוּיֹת לְעִבְדֵּת הַחֲמָה.

שי למורא

(ו) הַבָּאִים, בְּיָמִים הַבָּאִים, כְּלוּמֵר בְּיָמֵי הַנְּאֻלָּה. יִשְׁרָשׁ יַעֲקֹב, יִשְׁרָשׁ יַעֲקֹב אֶת שְׁרָשׁוֹ לְהוֹיֹת נִטְעָה הֵיטֵב מִלְּמִטָּה. יִצְיָן וּפְרָח יִשְׂרָאֵל, יִצְיָן וְיֹצֵא פְרָח מִלְּמַעְלָה. וּמִלְּאוּ פְנֵי תֵבֶל תְּנוּבָה, וּפְרוּתוֹ יִמְלֹאוּ פְנֵי כָּל תִּשְׁבוּב שֶׁל הָעוֹלָם. (ז) הַכְּמִכַּת מִכְּהוּ הַכְּהוּ, וְכִי הִכָּה הַכְּ"ה אֶת יִשְׂרָאֵל (עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם) כְּמוֹ

שֶׁהִכָּה הַכְּ"ה אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהָבּוּ אֶת יִשְׂרָאֵל. אִם כִּהְיֶה הָרִגְיוֹ הָרָג, וְכִי הֵרָג בִּישְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁהֵרָג בְּהָרִגְיוֹ הַגּוֹיִם שֶׁהִרְגוּ בִּישְׂרָאֵל. (ח) בְּסִסְאָהָ, בְּאֵתָהּ מִדָּה. בְּשִׁלְחָה תְּרִיבָנָה, כְּשִׁלְחָה הַכְּ"ה מִדָּת פְּרַעְנוֹת לְהַפְרֵעַ מַעֲשֵׂיו עַל חֲטָאִים, תְּרִיב כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל לְכַלֵּל הַתּוֹרָה. פְּרוּשׁ אַחֵר, "שִׁלְחָה" הוּא שֵׁם עַל הַגּוֹלֹת וְשִׁדּוֹת הַתְּבוּאָה, כְּמוֹ "בְּרַכַּת הַשֶּׁלֶח" (נחמיה ג.טו). "שִׁלְחָה" פָּרָדִים רְמוּנִים" (שיר השירים ד.ג), וְאִמֵּר שֶׁלְּפָרְעוֹן הַחֲטָא הוּא מִבִּיא רַק שְׂדֵפוֹן בְּתִבּוּאָה בְּמִדָּה בְּלִבֵּר. תִּגְהַה בְּרוּחוֹ תִקְשֶׁה, הַסִּיר אֶת חֲפָצוֹת עַל יְדֵי רוּחַ קָשָׁה שְׁנוֹשְׁבַת בְּאִילָנוֹת. בְּיוֹם קָדִים, בְּיוֹם שְׁנוֹשְׁבַת רוּחַ מְזֻרְחִית חֲזָקָה, וְלֹא יִשְׁפֹּד כְּתוּבָה עָלֵיהֶם בְּלֹא מִדָּה עַד שִׁכְבֻּם, דְּבָר זֶה לֹא יַעֲשֶׂה הַכְּ"ה לְיִשְׂרָאֵל. (ט) לָכֵן, הוֹאִיל וְהִמְיָ עָלָיו. בּוֹאֵת יִכְפֹּר עֲוֹן יַעֲקֹב, אֲשֶׁשׁ לוֹ גַּם זֹאת, לְהַתְּכֵפֶר בְּדָרְךָ קֹל וְזֶה כָּל פְּרִי הֵסֵר חֲטָאתוֹ, וְזֶה יִתֵּן לִי פֶרֶז טוֹב לְהַסִּיר וְלִמְחֹל עַל חֲטָאתוֹ.

כָּל אֲבִי מִזִּבְחַת, כָּל אֲבִי הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁהִקְמוּ לְעִבְדֵּה־זֶרֶה, כִּלְפָרִי גֵר מִנְפָצוֹת, שִׁיתוּ אֲבִינֵיהֶם מִנְפָצוֹת בְּדָרְךָ שְׁמוֹנְפָצִים אֲבִי גֵיר הַדָּק הֵיטֵב, לֹא יִקְמוּ אֲשֶׁרִים וְחִמְיָנִים, שֶׁלֹּא יִקְמוּ יוֹתֵר שׁוּם אֲשֶׁרִים וְשׁוּם חִמְיָנִים, הֵם אִילָנוֹת שְׁעוּבָרִים אֹתָם. וְ"חִמְיָנִים", הֵם דְּמוּיוֹת פְּסָלִים עֲשׂוּיֹת לְעִבְדֵּת הַחֲמָה.

עטרת מרים

וְחֻמָּנִים: י' כִּי עֵיר בְּצוּרָה שֶׁל גּוֹיִם תִּהְיֶה בְּרֹד מִיּוֹשְׁבֶיהָ נִזְהָ נְאוֹת אֶדָם, גִּזְוֹת וּפְרֻדִּים נַעֲשֶׂה מִשְׁלַח מִיּוֹשְׁבָיו וְנַעֲזֹב כַּמְדָּבָר עַד כִּי שָׁם יִרְעָה עֵגֶל וְשָׁם גַּם בַּקְבִּיעוֹת יִרְבֵּץ וְכֻלָּה סַעֲפִיָּה עֲנִפִּי הָאֵילָנוֹת אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ שָׁמָּה: יא בִּיבֹשׁ קְצִירָה בְּשֶׁתִּתְבַּשׁ עֲנִפֶיהָ תִּשְׁכַּרְגָּה מַעֲצָמָה,

רָצָה לִמְרֹךְ בְּשֶׁתִּתְמַלֵּא סֶאֱתָם יִשְׁכְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם נְשִׁים הַאֲבִינּוֹת בָּאוֹת וּמִלְקָטוֹת אוֹתָם מֵאִירוֹת מִבְּעוֹת אוֹתָהּ וְזֶה מִשְׁלַח עַל הַשְּׁמִינִי וְהַדָּבָר כִּי לֹא עִסְבִּינוֹת הוּא אֵין גַּם תְּבוּנָה לְשׁוֹב בְּחִשּׁוֹבָה עַל־כֵּן לֹא־ יִרְחֲמֵנוּ עֲשֵׂהוּ וְיִצְרוּ לֹא יִחַנְּנוּ: יב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא בְּזֶמַן הַיְשׁוּעָה יִחַבֵּט יְהוָה כְּמוֹ שֶׁהוּא חֹבֵט חֲצִים מִן הַקֶּסֶם מִשְׁבַּלַּת הַנְּהַר הֵם הָאוֹבְדִים בָּאֶרֶץ אֲשׁוּר עַד־נַחֲל מִצְרַיִם הֵם הַנִּדְחִים בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאַתֶּם בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵימִן הַמִּפְתָּרִים בְּכָל פֶּאֶה תִּלְקָטוּ מִן הַגְּלִילֹת לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִחְבָּתִי אֲחֻכֶּם צִיּוֹן יִגְדֹּה וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא כּוֹלֵם יִתְקַבֵּצוּ וְיִבְאוּ כָּאֵלֹי יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל בְּכָל הָעוֹלָם לְהַתְקַבֵּץ וְלִבְאוּ וּכְאֹו הָאֹבְדִים שֶׁנִּפְצוּ בָּאֶרֶץ רְחוֹקָה לִפְנֵים מִן הַנְּהַר סִמְבִּטּוֹן בָּאֶרֶץ אֲשׁוּר שֶׁלֹּא חָזְרוּ לְאַרְצָם מֵעַת שָׁנָה וְהַנִּדְחִים בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַשְּׁתַּחֲוִי לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ מִקוֹם הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלַיִם: מְדַבֵּר עַל הַמִּזְבֵּן הַתְּלָאוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל שְׁבֵט יְהוּדָה עַל יְדֵי מֶלֶךְ אֲשׁוּר, וּמִפְּלֹתָ לִסּוּף, וְהַתְּבוּבִים (מִן הַפְּסוֹק א' עַד ה') הַמְדַּבְּרִים עַל עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. א הוּא הַנְּבִיא מִתְאַוֵּן עַל עֲטֶרֶת גִּאוֹת עַל גִּאוֹת הַלֵּב שֶׁל שְׁכָרִי אֶפְרַיִם הַמְּלֻכּוֹת שֶׁלֹּא שָׁלָם נִתְקַמָּה בָּהֶם כִּי הָיָה וְצִיּוֹן נִבְלָה כְּפֶהֱרָה נִבְלָה צְבִי תִפְאֶרְתּוֹ מִטֶּרֶת הַנֶּאֱוָה שֶׁלֹּא אֲשֶׁר הָיָה מִפְּנֵי עֲצָמָם עַל־רֹאשׁ

גִּיא־שְׁמֹנִים לְמִשׁוֹת רֹאשָׁם בְּהִרְבֵּה שְׁכָרִים בְּגִלְלָה תִּזְוֹ וְהַשְּׁכָרִוֹת: ב הַנֶּה יֵשׁ רוּחַ חֲזָק וְאַמִּיץ לְאֹדֶנִי שֶׁהוּא בְּזֶרֶם בְּרֹד הַמְּשֻׁבָּר אֵילָנוֹת שֶׁעַר קָטָב כְּרוּחַ סַעֲרָה הַכּוֹרֶת כְּזֶרֶם מִים בְּכִירִים אֲשֶׁר הִמָּה שְׁמֹנִים בְּחֻקָּה, הַנִּיחַ וְהוּא יֵצֵא עֲמֶרֶת אֲנֹנִים לְאֶרֶץ בְּרֹד בְּחֻקֹּת תִּדִּי: ג בְּרִגְלֵים שֶׁל הָאוֹיֵב תִּרְמַסְנָה עֲמֶרֶת גִּאוֹת כֹּל הַדְּבָרִים שֶׁהֵם מִתְנַאֲזִים בָּהֶם שְׁכָרִי אֶפְרַיִם: ד וְהִלִּיתָ הַדֶּר תִּפְאֶרְתּוֹ שֶׁל שְׁכָרִי אֶפְרַיִם לְצִיצַת הַנִּבְלָה צְבִי תִפְאֶרְתּוֹ אֲשֶׁר הָיָה לְעֶטְרָה עַל־רֹאשׁ

שי למורא

י' כִּי עֵיר בְּצוּרָה בְּרֹד, כִּי בַעֲשׂוֹתָם וְזֹאת לְנַפֵּץ אֶת אֲבָנֵי מִזְבְּחוֹת הָאֵלִילִים, אֹו הָעִיר הַבְּצוּרָה, הָיָה בְּרֹד גְּדוֹל שֶׁל אֶדָם, תִּהְיֶה בְּרֹד מִיּוֹשְׁבֶיהָ, נִזְהָ מִשְׁלַח וְנַעֲזֹב, וְהַנְּהָה שֶׁלֹּו יִהְיֶה מִשְׁלַח מִיּוֹשְׁבָיו. שָׁם יִרְעָה עֵגֶל, בְּמִקוֹם הָעִיר הַבְּצוּרָה יִרְעוּ עֲגָלִים, וְשָׁם יִרְבֵּץ, וְשָׁם יִשְׁכְּבוּ לָלַיִת. וְכֻלָּה סַעֲפִיָּה, וְיִכְלוּ אֶת עֲנִפֵּי הָאֵילָנוֹת אֲשֶׁר גְּדְלוּ שָׁמָּה.

יא בִּיבֹשׁ קְצִירָה תִּשְׁכַּרְגָּה, בְּשֶׁתִּתְבַּשׁוּ עֲנִפֶיהָ יִשְׁתַּכְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם. בְּלִמְרֹךְ, בְּשֶׁתִּתְמַלֵּא סֶאֱתָם יִשְׁכְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם. נְשִׁים בָּאוֹת מֵאִירוֹת אוֹתָהּ, נְשִׁים תְּבִאָנָה וְיִבְעִירוּ בָהֶם הָאֵשׁ, בְּלִמְרֹךְ, עִם חֶלֶץ בְּנֵשִׁים יִשְׁחִירוּ אוֹתָהּ. כִּי לֹא עִם בִּינוֹת הוּא, שֶׁלֹּא בִּבְנֵי שֶׁכָּל מִשְׁלָחוֹ בָּאָה לוֹ מִו' וְלֹא בְּכֹחַ יְרוּעָה. עוֹשֶׂהוּ, הַקִּבְ"ה שֶׁגִּדְּלוּ וְהִמְשִׁילוּ. יב וְיַחַבֵּט ה', בְּלִמְרֹךְ, כְּמוֹ שְׁחֹבְטִים אֶת הַשְּׁבָטִים בְּמִקְלָה לְחִסּוֹר אֶת הַתְּבוּבִים מִן הַקֶּסֶם, כֵּן יִסֹּר ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִבֶּן הַגּוֹיִם מִשְׁבַּלַּת הַנְּהַר, מֵאֶרֶץ אֲשׁוּר הַיּוֹשְׁבִים עַל נְהַר פָּרָת. עַד נַחֲל מִצְרַיִם, הֵם הַנִּדְחִים בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם. לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַמִּצְוָה אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִבְאוּ לִירוּשָׁלַיִם. יג וְיִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל, כֹּל כָּד וְיִתְקַבֵּצוּ, כָּאֵלֹו הָיָה נִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל בְּכָל הָעוֹלָם. הָאֹבְדִים בָּאֶרֶץ אֲשׁוּר, עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, לִפִּי שֶׁלֹּא חָזְרוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֵעַת שָׁנָה לְשָׁם, לָכֵן נִקְרְאוּ אוֹבְדִים. וְהַנִּדְחִים בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אוֹתָם שֶׁלֹּו לְמִצְרַיִם שְׂאִינָה רְחוֹקָה, נִקְרְאוּ נִדְחִים. בְּהַר הַקֹּדֶשׁ, בְּהַר הַמִּזְבֵּחַ מִקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. א הוּא, קְרִיאָה שֶׁל צִעֲרָה עֲטֶרֶת גִּאוֹת, מִן הַנֶּאֱוָה הָיוּ עוֹשִׂים עֲטֶרֶת לְרֹאשָׁם, בְּלִמְרֹךְ, הָיוּ מִתְפַּאֲרִים בְּעֲשָׂרָם וּבְתַעֲנוּגָם. שְׁכָרִי אֶפְרַיִם, אֲנִשׁ מְלֻכּוֹת אֶפְרַיִם כְּשֶׁעָזְרוּ לֹא הִלְכוּ לְגִלּוֹת, הָיָה כֹּל עַסְקָם בְּמִאֲכָל וּבִמְשָׁתָה

וּבְשִׁכְרוּת. וְצִיּוֹן נִבְלָה צְבִי תִפְאֶרְתּוֹ, וּבְמִאֲכָת כֹּל הַדֶּר תִּפְאֶרְתָּם הָיָה דוֹקָה לְצִיּוֹן נִבְלָה. אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גִּיא שְׁמֹנִים, שְׁמֹרֵךְ הַשְּׁמֹן הַמְּבֻשָּׁם שִׁיחֻקִּים עַל רֹאשָׁם כָּאֵלֹו הוּא גִיא מִלֵּא שְׁמֹנִים. הַלּוּמִי יוֹן, מִכִּי הָיָה, ב) הַנֶּה חֲזָק, הָנָה יֵשׁ רוּחַ חֲזָק, שֶׁעַר קָטָב, כְּרוּחַ סַעֲרָה הַכּוֹרֶת הַנִּיחַ לְאֶרֶץ בְּרֹד, זֶה הָרִחוּץ יֵצֵא עֲמֶרֶת גִּאוֹתם לְאֶרֶץ בְּחֻקֹּת תִּדִּי וּבִכֹּחַ רַב. ג) בְּרִגְלֵים תִּרְמַסְנָה, בְּרִגְלֵי הָאוֹיֵב תִּרְמַסְנָה עֲמֶרֶת הַנֶּאֱוָה שֶׁל שְׁכָרִי אֶפְרַיִם, בְּלִמְרֹךְ, הָאוֹיֵב יִשְׁפִּיל גִּאוֹתָם. ד) וְהִלִּיתָ צִיצַת נִבְלָה צְבִי תִפְאֶרְתּוֹ... כְּבִבְרָה

עטרת מרים

שי למורא

כל זה ולא אבוא שמוע: יג והיה להם דברי יהוה אף שאין רוצים לשמוע צו לצו ציווי אחר ציווי צו לצו ואחרת אחר אחרת קו לקו פעם אחר פעם קו לקו משמרת למשמרת התורה, אף במקום שלמדוה נחשבת זעיר שם זעיר שם מעט ואף כי אותם שלא דרכו בנתיבותיה למען ולכו

וכשלו אחור באבן ונשפרו כל תרופה ונזקשו בפח וקש שטמנו לו אחרים כבונה, ונלכדו ופלו בצרה ולא יוכלו להפלט: כב לכן אחר שיחורו ישראל בתשובה כהאמר יהוה אל בית יעקב ה' אשר פדה את אברהם מאור פשרים בששלקד לכבשן האש לא עתה יבוש יעקב עוד, כי ישראל עושים רצון המקום ויעקב אבינו לא בוש מהם ולא עתה פניו יחורו ויחלבו מבושה: כג לכן לא יבוש יעקב כי בראותו ילדיו הצדיקים וישרים מעשה ידי בקרבן אשר המה יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב על ידי קדושת מעשיהם ואת אלתי ישראל יעריצו ויפחו לומר שהחזק ברו:

המרנעה ולא אבוא שמוע: יג והיה להם דברי יהוה צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם למען ילכו וכשלו אחור ונשפרו ונזקשו ונלכדו: כט כב לכן כהאמר יהוה אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו: כג כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבן יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלתי ישראל יעריצו:

דברים טובים. זאת המנוחה, בזה תהיו בשלילה הניחו לעוף, אל תגלוהו, וזאת תהיה לכם המרנעה לשבת במנוחה בארצכם. יג והיה להם דבר ה', כמדתם ימוד להם, כיון שלא רצו לשמוע מעט מעט, יגוד בדברו עליהם צו של אמות המשתעבדים בהם. צו לצו וגו', צו על צו, פקדה על פקדה, עבודה על עבודה, קו של פרענות כנגד קו של עבדות. זעיר שם זעיר שם, לזמים מועטים תבוא עליהם, והם יתמעטו שם בארץ אויביהם. ילכו וכשלו אחור ונשפרו, כשילכו יפשו לפל אחור ויפשו ונזקשו ונלכדו, ופלו בפח המוקש, וילכדו בו. כלומר, ופלו בצרה ולא יוכלו להפלט. כב אשר פדה את אברהם, כלומר, ה' אשר פדה את אברהם מאור פשרים, אמר אל בית יעקב לא עתה יבוש יעקב, כי כשאין ישראל עושים רצון המקום, הוא כאלו יעקב בוש בדבר. ומעתה לא יבוש יחורו, ויחלבו. כי המתבטש מתלבנים פניו. כג בראותו ילדיו, בראות יעקב את צאצאיו בלכתם בדרכי המנוחה. מעשה ידי בקרבן, כלומר, צדיקים יש בהם. יקדישו שמי, שהם

מקדישים שם ה'. והקדישו את קדוש יעקב, ואמרו בהקדישים שמו "קדוש יעקב ואלהי ישראל", שהוא אביהם. יעריצו, יפחו לומר שהחזק ברו.

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו: רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו.

כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה גרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד: על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו

מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

סבלות מצרים: והבאתי אתכם אל-הארץ אשר נשאתי את-ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני יהוה: וידבר משה בן אל-בני ישראל ולא שמעו אל-משה מקצור רוח ומעבדה קשה: פ (ישראל) וידבר יהוה אל-משה לאמר: בא דבר אל-פרעה מלך מצרים וישלח את-בני-ישראל מארצו: וידבר משה לפני יהוה לאמר הן בני-ישראל לא-שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים: פ וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן ויצום אל-בני ישראל ואל-פרעה מלך מצרים להוציא את-בני-ישראל מארץ מצרים: ס

קריאת התורה למנחת שבת-קודש ו וידבר אלהים אל-משה ויאמר אליו אני יהוה: וארא אל-אברהם אל-יצחק ואל-יעקב באל שדי ושמי יהוה לא נודעתי להם: וגם הקמתי את-בריתי אתם לתת להם את-ארץ פנען את ארץ מגריתם אשר-גרו בה: וגם אני שמעתי את-נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את-בריתי: ולכן אמר לבני-ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצילתי אתכם מעבדתם וגאולתי אתכם בזרוע נמויה ובשפטים גדלים: ולקחתיו אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם מתחת

המשך ביאור למס' מגילה ליום שבת קודש עמ' ב

אכלי מינן את מאכלינו, ולא נסכי - ואינם נושאים נשים מינן, וגם לא נסכי - אינם משיאים את בנותיהם לך, והם מקלקלים את אחדות הממלכה. ועוד טען, 'ואת דתי המלך אינם עשים' - משתמטים הם מלשלם מס למלך, משום דמפקי לבולא שתא - שמעבירים את כל ימי השנה בשח"פ - בטענות 'שבת היום' 'ספח היום' ואנו אסורים במלאכה, ולכך אין עלינו לשלם מס למלך, ונמצא שגורמים נזק לאוצר המלוכה. עוד טען, 'ולמלך אין שוה להניחם' - מצד כבוד המלוכה עצמה ראוי לאבדם, דאכלו ושתי ומכוז ליה למלכות, ודוגמא לדבר, שאפילו אם נופל זכוב בבוסו של אהרן מהן, וזרקו לזכוב ושותהו לין, ואילו אם ארזי המלך נוגע בבוסו של יין של אהרן מהן, הוא חובטו - וסופר היין בפרקע, ואינו שותהו, שהמלך משוקץ בעיניהם יותר מהזכוב. הוסיף המן, 'אם על המלך טוב יכתב לאברהם ועשרת אלפים כפר כסף וגו' אשקול על ידי עשי המלאכה להביא אל גזי המלך. אמר רש לקיש, גלוי ודוע לפני מי שאמר ויהי העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל וליתנם לאחשורוש, כדי שישכים לאבדם, ולפיקד הקדים הקדוש ברוך הוא שקליהן של ישראל, שיתנו מחצית השקל לקרבנות ציבור, קודם לשקליו של המן, ובזכות מחצית השקל ניצלו מגזירת המן. והיינו דתנן (שקלים פ"א מ"א), באהרן בארד משמיצין - ומכריזין בית דין על השקלים - שיביאו מחצית השקל, כדי שבאחד בניסן יוכלו להקריב קרבנות הציבור מהתרומה החדשה ומכריזים על כך לפני פורים כדי להקדימם לשקלי המן. וכן מכריזים על הפלאים - שיעקרו מהשדות את גידולי בלאי הזרעים שבין התבואה, שבזמן ההוא כבר צמחו הזרעים ורישומן ניכר. 'ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך'. כלומר, שויתר אחשורוש על הכסף שהציע לו המן, והסכים לגזור לאבד את היהודים ללא תשלום. אמר על כך רבי אבא,

בכל מדינות מלכותך ודתיהם שנות מכל עם ואת דתי המלך אינם עשים ולמלך אין שוה להניחם. אמר רבא, ליכא דידע לישנא בישא - אין עוד מי שידע לדבר בלשון רע כהמן, שטען הרבה טענות נגד ישראל עד שריצה את אחשורוש. תחילה אמר ליה המן לאחשורוש, תא ניבלינהו - בא נכלה את ישראל. אמר ליה אחשורוש, מסתפינא - חושש אני מאלהיו של ישראל, ולא ליעביד בי כדעבד בן-פאר - שלא יענישני כמו שעשה לצרי ישראל שקדמו לי. אמר ליה המן, אין לך לחשוש שיענישך, משום שישאל 'שננו' - (ישנים הם) מן המצות, ואינם מקיימים אותן כראוי, והקדוש ברוך הוא לא יצילם. אמר ליה אחשורוש, אף שאין העם מקיימים מצוות כראוי, עדיין אית בהו רבנן - חכמים וצדיקים, ובזכותם יצילם וינקם מאויביהם. אמר ליה המן, לא יועילו להם החכמים, משום ש'עם אהר' הן, וגם החכמים אין נוהגים כראוי ואינם ראויים לישועה. הוסיף המן, ש'אם תאמר שעל ידי הריגת היהודים קרחה אני עושה בפרכותך - שתתרוקן מלכות אחת שלימה. אין לחשוש מכך, ש'מפניו' הם בין העמים, מקצת במלכות זו ומקצת במלכות אחרת ולא תתרוקן מלכות שלימה. עוד הוסיף המן, ש'אם תאמר אית הנאה מינייהו - שמועילים הם לבריות. אין הדבר כן, שהוא 'מפורד' כפריתו זו והבאה מכלאי סוס וחמור' ש'איה עושה פירות' - אינה מולידה, כך ישראל אינם מועילים. ועוד הוסיף, ש'אם תאמר איכא מדינתא מינייהו - שהם דרים במדינה קטנה, וחסרונם יחריב את אותה מדינה. תלמוד לומר - לכך אמר שהם 'בכל מדינות מלכותך', ואין אף מדינה שכולה מהם. אחר שהסכים אחשורוש שאין סיבה שלא להרוג את ישראל, הוסיף המן לבאר מה חטאו שראויים הם למיתה. בתחילה טען, 'ודתיהם שנות מכל עם', כלומר דתם היא להיות שונים ונפרדים מכל העמים ולא להתערב עמם, והראיה על כך היא ממה ולא

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:34	06:37	08:28	08:31	09:04	09:07	09:57	10:00	12:08	12:11	16:41	16:45	17:10	17:13	16:24	17:24
חיפה (ח)	06:37	06:40	08:28	08:31	09:05	09:08	09:57	10:00	12:07	12:10	16:40	16:43	17:06	17:09	16:09	17:20
ירושלים (ח)	06:34	06:37	08:26	08:29	09:03	09:06	09:56	09:58	12:06	12:09	16:44	16:47	17:07	17:10	16:06	17:21
תל אביב (ח)	06:36	06:39	08:28	08:31	09:05	09:08	09:58	10:00	12:08	12:11	16:40	16:43	17:08	17:12	16:20	17:23
אוסטרליה, וינה (ח)	07:41	07:44	08:56	08:58	09:45	09:47	10:28	10:31	12:22	12:25	16:02	16:05	16:41	16:44	15:47	16:59
אוסטרליה, מלבורן (ק)	05:54	05:57	08:46	08:49	09:33	09:36	10:49	10:52	13:54	13:57	20:42	20:45	21:14	21:17	20:25	21:31
אוקראינה, אודסה (ח)	07:37	07:40	08:56	08:59	09:44	09:46	10:28	10:31	12:24	12:27	16:12	16:15	16:49	16:52	15:56	17:06
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:15	07:18	08:30	08:32	09:18	09:21	10:02	10:05	11:56	11:59	15:37	15:40	16:16	16:19	15:22	16:34
אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)	07:28	07:31	08:41	08:44	09:30	09:33	10:14	10:17	12:07	12:10	15:46	15:49	16:25	16:29	15:31	16:43
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	08:01	08:04	09:08	09:11	10:00	10:03	10:42	10:45	12:32	12:35	16:04	16:07	16:45	16:48	15:48	17:03
אוקראינה, קייב (ח)	07:55	07:58	09:01	09:04	09:53	09:56	10:35	10:38	12:25	12:28	15:55	15:58	16:37	16:40	15:40	16:55
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	07:01	07:04	09:04	09:07	09:38	09:41	10:33	10:36	12:50	12:53	17:38	17:41	18:05	18:08	17:21	18:18
איטליה, מילאנו (ח)	07:59	08:02	09:22	09:25	10:08	10:11	10:53	10:56	12:50	12:53	16:44	16:48	17:18	17:21	16:26	17:35
אקוואדור, קיטו (ח)	06:07	06:10	08:36	08:39	09:07	09:10	10:10	10:13	12:42	12:45	18:15	18:18	18:39	18:42	18:00	18:52
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:37	05:40	08:28	08:31	09:12	09:15	10:26	10:29	13:27	13:30	20:06	20:09	20:37	20:40	19:50	20:52
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:08	06:11	09:00	09:03	09:53	09:56	11:11	11:14	14:20	14:23	21:17	21:20	21:53	21:56	21:01	22:11
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:22	07:25	09:00	09:03	09:41	09:44	10:30	10:33	12:34	12:37	16:46	16:49	17:18	17:21	16:30	17:33
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:15	07:18	08:50	08:53	09:32	09:35	10:20	10:23	12:23	12:26	16:31	16:34	17:04	17:07	16:15	17:20
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:16	07:19	08:51	08:54	09:33	09:36	10:21	10:24	12:24	12:27	16:31	16:34	17:04	17:07	16:16	17:20
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:57	08:00	09:28	09:31	10:11	10:14	10:59	11:02	12:59	13:02	17:02	17:05	17:36	17:39	16:46	17:52
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:12	07:15	09:07	09:10	09:43	09:46	10:36	10:39	12:49	12:52	17:26	17:30	17:54	17:57	17:10	18:08
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:52	06:55	08:41	08:44	09:19	09:22	10:10	10:13	12:19	12:22	16:46	16:50	17:16	17:19	16:31	17:30
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:02	07:05	09:04	09:07	09:38	09:41	10:33	10:36	12:48	12:51	17:34	17:37	18:01	18:04	17:19	18:14
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:13	07:16	08:47	08:50	09:29	09:32	10:17	10:20	12:19	12:22	16:25	16:28	16:58	17:01	16:09	17:14
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:39	07:42	09:14	09:17	09:56	09:59	10:44	10:47	12:47	12:50	16:56	16:59	17:29	17:32	16:40	17:44
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:14	07:17	08:46	08:49	09:29	09:32	10:16	10:19	12:18	12:21	16:22	16:25	16:55	16:59	16:06	17:12
בוליביה, לה פס (ח)	05:56	05:59	08:37	08:40	09:11	09:14	10:19	10:22	13:03	13:06	19:03	19:06	19:29	19:32	18:48	19:42
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:43	08:46	09:46	09:49	10:39	10:42	11:21	11:24	13:09	13:12	16:36	16:39	17:18	17:22	16:20	17:37
בלגיה, בריסל (ח)	08:42	08:44	09:46	09:49	10:39	10:42	11:20	11:23	13:10	13:13	16:38	16:41	17:20	17:23	16:22	17:39
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:16	05:19	08:01	08:05	08:38	08:41	09:48	09:51	12:38	12:41	18:57	18:59	19:19	19:22	18:36	19:33
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	05:06	05:09	07:51	07:54	08:27	08:30	09:37	09:40	12:26	12:29	18:38	18:41	19:05	19:08	18:23	19:19
בריטניה, לונדון (ח)	08:03	08:05	09:05	09:08	09:58	10:01	10:39	10:42	12:28	12:31	15:54	15:58	16:35	16:39	15:40	16:54
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:22	08:25	09:15	09:18	10:12	10:15	10:51	10:54	12:36	12:39	15:50	15:54	16:36	16:39	15:38	16:56
גרמניה, ברלין (ח)	08:14	08:17	09:12	09:15	10:07	10:10	10:47	10:50	12:34	12:37	15:55	15:58	16:38	16:41	15:38	16:57
גרמניה, פרנקפורט (ח)	08:21	08:24	09:28	09:31	10:20	10:23	11:02	11:05	12:53	12:56	16:24	16:28	17:05	17:09	16:09	17:24
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:11	05:14	07:58	08:01	08:36	08:39	09:47	09:49	12:39	12:42	19:05	19:08	19:26	19:29	18:43	19:40
הודו, מומבאי (ח)	07:06	07:09	09:16	09:19	09:49	09:52	10:46	10:49	13:06	13:09	18:05	18:08	18:31	18:34	17:50	18:43
הודו, פונה (ח)	07:01	07:04	09:12	09:15	09:44	09:47	10:41	10:44	13:02	13:05	18:02	18:05	18:28	18:31	17:47	18:41
הונגריה, בודפשט (ח)	07:28	07:30	08:44	08:47	09:32	09:35	10:16	10:19	12:11	12:14	15:54	15:57	16:32	16:36	15:39	16:50
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:21	07:24	08:55	08:58	09:37	09:40	10:25	10:28	12:27	12:30	16:34	16:37	17:07	17:11	16:19	17:23
יוון, אתונה (ח)	07:36	07:39	09:17	09:20	09:57	10:00	10:47	10:50	12:52	12:55	17:08	17:11	17:40	17:43	16:53	17:55

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:04	07:07	09:14	09:17	09:47	09:50	10:44	10:46	13:03	13:06	18:02	18:05	18:27	18:30	17:46	18:40
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:36	04:39	07:25	07:28	08:29	08:32	09:50	09:52	13:06	13:09	20:17	20:20	20:58	21:01	20:01	21:18
נפאל, קטמנדו (ח)	06:49	06:52	08:48	08:51	09:23	09:26	10:17	10:20	12:31	12:34	17:12	17:16	17:40	17:43	16:57	17:53
סין, בייג'ין (ח)	07:31	07:34	09:08	09:11	09:49	09:52	10:38	10:41	12:41	12:44	16:51	16:54	17:24	17:27	16:34	17:39
סינגפור, סינגפור (ח)	07:00	07:03	09:28	09:31	09:59	10:02	11:01	11:04	13:32	13:35	19:03	19:06	19:27	19:30	18:48	19:40
פולין, ורשא (ח)	07:42	07:45	08:41	08:44	09:36	09:38	10:16	10:19	12:03	12:06	15:24	15:28	16:08	16:11	15:09	16:28
פרו, לימה (ח)	05:40	05:43	08:18	08:21	08:51	08:54	09:57	10:00	12:38	12:41	18:31	18:33	18:55	18:58	18:15	19:08
צרפת, ליון (ח)	08:18	08:20	09:39	09:42	10:26	10:29	11:11	11:14	13:08	13:11	16:58	17:01	17:35	17:38	16:43	17:52
צרפת, פריז (ח)	08:40	08:43	09:52	09:55	10:42	10:45	11:25	11:28	13:18	13:21	16:57	17:00	17:35	17:38	16:40	17:53
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:58	06:01	08:23	08:26	08:54	08:57	09:55	09:58	12:24	12:27	17:49	17:52	18:13	18:16	17:34	18:26
קנדה, טורונטו (ח)	07:47	07:50	09:14	09:17	09:59	10:02	10:45	10:48	12:45	12:48	16:46	16:49	17:18	17:21	16:27	17:34
קנדה, מונטריאול (ח)	07:30	07:33	08:53	08:56	09:39	09:42	10:24	10:27	12:22	12:24	16:14	16:17	16:49	16:52	15:57	17:06
קפריסין, לרנקה (ח)	06:48	06:51	08:35	08:38	09:13	09:16	10:04	10:07	12:13	12:16	16:37	16:40	17:07	17:10	16:21	17:22
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	09:17	09:20	10:04	10:07	11:03	11:06	11:41	11:44	13:23	13:26	16:29	16:33	17:18	17:21	16:14	17:38
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:56	08:59	09:38	09:41	10:40	10:42	11:17	11:20	12:57	13:00	16:01	16:04	16:47	16:50	15:41	17:08
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	08:04	08:07	09:21	09:24	10:09	10:12	10:53	10:56	12:48	12:51	16:33	16:36	17:11	17:14	16:17	17:28
שווייץ, ציריך (ח)	08:09	08:12	09:26	09:29	10:14	10:17	10:58	11:01	12:53	12:56	16:42	16:45	17:15	17:18	16:21	17:32
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:36	06:39	08:52	08:55	09:23	09:26	10:22	10:25	12:45	12:48	17:55	17:58	18:19	18:23	17:39	18:32

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל-אחת-כמה-וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא – גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח – התנעודיות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחוּז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחַזְּנוּנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוּת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לָחֵן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00816
19/12/2021

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

